Collegij Fabiensis Societ. Jesu

ANNOTATIONES GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, SECRETARII REGII, IN XXIIII. PANDECTARVM LIBROS,

Ad Ioannem Deganaium Franciæ Cancellarium.

*

VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM LVGDVNI, 1546.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, REGIS

Secretarij,in Annotationes ad libros Pandectarum Præfatio,ad illuſtriſsimum uirum Io.Deganaium,Cancellarium Franciæ.

QVAE *res mihi in primis exoptanda fuit,uir illuſtriſsime* Ioannes Deganai, *ea mihi hoc tempore forte(ut ſpero)fortuna euenit.* Nam *cùm abhinc ſeptem plus minus menſes,paulò pòſt quàm tu ad principem iſtum magiſtratum aſſumptus es,* Annotationes *quaſdam in* Pandectas *ſcribere cœpiſſem, iam inde in mentem mihi uenit faciendum omnino mihi eſſe,ut hi noſtri commentarioli parum ab autore me futuri plauſibiles, amplum aliquod nomen auguſtumq́; præferrent exeuntes in publicum: cuius uelut auſpicijs freti, ancipitem iudiciorum aleam ſecurè experirentur.* Hoc *autem me animo agitantem fama recentis tui honoris, qua omnia hic loca publica priuataq́; perſonare cœperant, diutius quærere quo mihi erat opus non ſiuit.* Ea *uerò ut tum me admonuit quid mihi agendum eſſet, ita nunc libro iamiam prodituro aduentanti tu* Principi *præcurrens, ſic in hanc urbem in ipſo (ut aiunt) articulo ueniſti, ut non modò oblatum te mihi, ſed etiam (niſi longè fallor) appoſitum exiſtimare debeam, cui librum meum dicatum, in manum etiam porrigerem primo omnium uidendum.* Etenim *niſi caſus me aliquis necopinantem deiecit, uideor mihi non ſpernando*

amoris loco apud te pridem, dudum, modò fuiſſe, ac nunc etiam eſſe. Cuius rei documenta haud obſcura dediſti, cùm res ita noſtræ tulerunt, tametſi nulla mea in te officia, nulla unquam obſequia conſtitiſſent. Literarum nonnulla commendatione tantum tibi notus eram, cætera prorſus omnia nihil ad te attinens. Verùm id extra cauſam eſt. Hoc uerò cauſæ proprium, quòd ea ratio eſt libri noſtri, ut niſi magno aliquo patrocinio defendatur, uix eum ab incendio uindicaturum me ſperem. Magna enim ſimul inuidia, ſimul infamia flagraturum opinor, niſi tuo paucorumq́; teſtimonio excitanda mox à multis inuidia reſtinguatur. Quippe eiuſmodi res dicere aggreſſus ſum, ut ſi doctorum hominum ſtatera expendantur, nec à leuitate, nec ab inſcitia proficiſci, nec procul à uerò abeſſe uideri poßint: ſin uulgi trutina examinentur, nihil æqui boniq; laturum ex hominum iudicio ſperare me debeam. In quo tamen illud eſt iniquitatis, quòd inter eos quos de cauſa noſtra in conſilium huius libri editione mittimus, ſeſſuros complures uidemus, qui ad ſummam ignorantiam inuſtum etiam inexpiabileq́; odium literarum meliorum allaturi domo ſunt. In quarum literarũ autoritate cardo dijudicãdæ rei hauddubie uertitur. Quòd ſi ex more forenſium iudiciorum iniquos nobis homines atq; adeò ex profeſſo inimicos ex iudicum albo reijcere poſſemus, ingenti ſanè fiducia ad iudicium doctorum bonorumq́; accederemus. Nunc id non licet, ac nihilo ſecius tamen ſubeundam ſic quoq; aleam putauimus, una maximè re freti, quòd à qua parte ſtetiſſe doctos bonoſq́; conſtiterit, ibi calculorum uictoriam eſſe homines utique interpretabuntur. In huiuſmodi enim ferè iudicijs appendi ſententiæ, non numerari ſolent. At qui unde tu ſteteris, inde quoq; pleroſq; bonorum ſtaturos eſſe

confido

confido. Nam quæ eſt autoritas non modò magiſtratuum antiſtitis, ſed etiam tua (tecum enim nunc, non cum Cancellario loqui uideor) quotus quiſq; doctiorum in ſententiam tuam tranſire dubitabit? Tuam ego autoritatem appello eius hominis autoritatem, qui per omnes ætatis progreſſus totidem honorum ciuilium gradus ſuopte nixu, nullo manum porrigente ſcandens, non antè quàm ad culmen honorum euaſit, ſcandendi finem fecit: ut non fortunæ beneficio, ſed ſuo merito perueniſſe eò credi poſsit. Cuius ea uis fuiſſe ingenij atque animi cernitur, ut quocunq; loco natus eſſet, in quodcunq; tempus incidiſſet, fortunam ipſe ſibi facturus uideretur. Qui cùm in reliquis uitæ partibus honoratiſsimos gerendo magiſtratus, tanquam poëta, doctus, in primis fabulæ partibus populo perplacuerit, in extremo eodemq; ſummo actu, omnibus animi uiribus effuſis ingentem theatro toto plauſum excitaturus exiſtimetur. Proinde in te uno permultis ſuffragijs periclitari mihi uideor. Quare te alloquens, bonos omneis tecum exorandos habeo, ut ſi qua temere aduerſus receptæ atque adeò ſacroſanctæ hactenus autoritatis ſcriptores dixiſſe primo ſtatim occurſu uidebor, quaſiq; iuriſperitorum maieſtatem ſuggillare uoluiſſe: ea non ex mea fiducia, nimia dicam an incauta? ſed ex rebus ipſis potius nullo receptarum opinionum præiudicio utentes, etiam etiamq; æſtimare in animum inducant: iudiciumq; ad finem perlecti libri ſuſtinere, nec magnis autorum nominibus opponendis, ueritati præſcribere quodam nunc poſtliminio longo interuallo redeunti. Neq; enim me latet quàm ſit arduum uetuſtis nouitatem, nouis autoritatem, dubijs fidem, obſcuris lucem dare. At enim in Catonis reprehenſionem incidi, qui culpam deprecari quàm culpa uacare malui, ut ille quondam

Albinus, qui homo Latinus cùm res Romanas oratione Græca ſcriptitaſſet, uenia ſe dignum eſſe cenſebat, ſi quid in hiſtorijs ſuis aut parum compoſitè, aut minus eleganter ſcriptum eſſet, ob hoc à Catone deriſus. Sic prouidentioris fuiſſe dicent (ut opinor) æquitatis iniquitatis'ue iudiciorum tanto reatu periculum non facere, quàm nunc ſero errorem facinoris ancipitis deprecari. Hoc in loco cum hærerem, ſubijt illud de Diogene memoriæ proditum à Græcis autoribus. Philippus Alexandri Magni pater cum expeditionem aliquando apparare in Corinthum diceretur, Corinthij prætrepidi, rerumq; ſuarum ſatagitantes, ad opera certatim incumbere cœperunt: hic arma ſibi comparans, ille lapides congerens, alius muros in altitudinem ſubſtruens, nonnulli propugnacula firmantes, alij aliud agentes, quod ad munitiones pertineret. Quod eorum ſtudium Diogenes cùm cerneret, nihil habens aliud commodius quod ageret (nullus enim ad remp. adminiſtrandam opera eius hominis utendum exiſtimabat) extemplò philoſophico pallio præcinctus, dolium illud ſuum fictile quod gurguſtij uicem præbuiſſe ei dicitur, ſubuoluere, deuoluere, ultro citroq; uerſare per uicinum urbi collem cœpit. Admirante autem quodam eius amico ac percunctante, Quidnam id agis ô Diogenes? Voluo (inquit ille) ego quoque dolium, ne unus inter tot operi intentiſſimos ceſſator eſſe uidear. Sic & ego cum otij rationem reddendam eſſe cenſerem homini quidem aliqua facultate prædito, aut certè literis his initiato, dolium uoluere inſtitui, ne deſidia aut inertia emarcuiſſe crederer, alijs ad rem attentiſſimis, atque in umbraculis domeſticis animum deſpondiſſe, quod mihi à uiris haud ſpernendis non ſemel obiectum eſt. Id modò periculum eſt ne cum otij mei rationem

tionem conſtare tibi paucis'que prætereà uolui, dolium fortè fictile ac fragile per loca interim petroſa per'que aſpera imprudens obuoluerim, id eſt, necubi ſtylo indulgens in offenſionem quoque bonorum, eorum'que quibus approbare hoc meum opus uolebam, incautius impegerim, atque ita confractum dolium, librum'que conuicijs laceratum referam, ſpemq; meam irritam & inanem euaſiſſe ſentiam: ille ego qui aliquod operæpretium iugi eodemq; ſemeſtri labore feciſſe mihi uidebar. Quod ſi mihi contigerit, Attilianum illud in me illico paratum eſſe ſcio. Satius ſiquidem eſſe dictabat Attilius otioſum eſſe quàm nihil agere, id eſt, quàm inaniter uexari, ut Siſyphus ille in fabulis, uoluens & ipſe ſaxum, ſudans nitendo nec proficiens hilum. Sed fortuna quæ famam rebus pretiumq; conſtituit (ut inquit Curtius) iſtud quoq; uiderit. operã enim tantum præſtare ac propoſitum candidum, non etiam euentum iudicij potui. Itaq; ſi mihi fortuna defuerit, non tamen ipſe mihi deero. Nec ſi ſecus noſtra interpretentur homines, mœrori propterea me daturus ſum, quaſi oleum operãq; perdiderim. Sunt enim, ſunt quædã quæ non modò alienis, ſed meis etiã amicorumq; ponderibus examinanda ducam, diemq; tandẽ confido tanquã æquum iudicem, unde ius ſteterit, inde uictoriam daturam. Antimachus clarus poëta, ut autor eſt Cicero in libro de Claris oratoribus, cõuocatis auditoribus cùm legeret quoddam ſuum uolumen, omneſq; eum legentem præter Platonem reliquiſſent, Legam (inquit) nihilominus, Plato enim unus mihi inſtar eſt omnium Et rectè, inquit Cicero. Poëma enim reconditum paucorum approbationem aſſenſumq; poſtulat. Similiter ego ut tecum quamplurimos ſcriptis noſtris calculum candidum adijcere optauerim, ſic ſi id fieri nequit, te certè cum

uno & altero primæ ſententiæ uiris adeſſe mihi ſperem, omniumq́; inſtar uos eſſe exiſtimem, ut ueluti ſuffragium Mineruæ (ut aiunt) emeritus eſſe uidear. Nihil autem habet nec fortuna tua maius quàm ut poßis, nec mens tua melius, quàm ut uelis, ad ueritatem indagandam (præſertim quod ad res Gallicas attinet) excitare ſtudioſos. Quod uerò ad eos pertinet qui ueritati obſtrepere, ac quo iure quáq; iniuria tueri malè parta animis obſtinauere, nec dedoceri uelle quæ perperam didicerunt, nullus eſt mihi locus ueniæ. Proinde ab huiuſmodi nec ius nec iniuriam deprecor: accipiendas enim mihi plagas pro re nata uideo. Verùm hoc unum ſaltem exorari ſe ſinant, πάταξον μὲν καὶ ἄκουσον. inquit Alcibiades ad Euribiadem ſublato ſcipione loqui eum uetantem, Feri ſanè, inquit, & audi. Sic iſti ſanè feriant dum audiant. Vulnus etiam recipiam (ut dicitur) ſi modo Marte ſuo plumbeo impugnare me inſtiterint, nec in flammam conijcere inuidiæ concitatæ. Annotationes nunc in quatuor & uiginti libros Pandectarum edidi: in reliquos editurus cum aliquãtiſper interquieuero, ſi modò per otium ac ualetudinem licebit, quæ me hoc inceptũ non modò intermittere diu, ſed etiam abrumpere abijcereq́; coëgit. Pariſijs, Pridie Nonas Nouẽbris, Milleſimo quingenteſimo octauo.

GVL

GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, REGII SECRETARII,

ANNOTATIONES IN LIBROS PANDECTARVM.

Ex lege I. De iuſtitia & iure.

IV S *eſt ars boni & æqui.* Ius.
Accurſius hunc locum enarrans, aliud Bonum eſſe cenſet, aliud Aequum: nec ſatis hoc explicat. Nos uerò rem animaduerſione dignam eſſe iudicantes, explicandam latius cenſuimus. Ius eſt (inquit Donatus Grammaticus) quod omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas eſt, quæ Aequitas.
ex iure multum remittit. Terent. in Adelph. Ille ut item Aequum.
me habeat, facio ſedulò, do, prætermitto, non neceſſe habeo omnia pro meo iure augere. Non eſt (inquit Donatus) neceſſe ſæuire patrem: hoc eſt, ſuo iure agere. Et mirè (inquit idem) oſtendit Terentius, ius non niſi neceßitate eſſe ſeruandum. Inde meo iure, tuo iure, ſuo iure: de qui-

bus alibi dicendum. Iulianus de contractibus bonæ fidei loquens, In his contractibus, inquit, alter alteri obligatur de eo quod alterum alteri ex bono & æquo præſtare oportet. Id eſt, non de eo ſolo quod cautum eſt. Quod etiam ex bona fide dicitur alibi ab eodem. Paulus, Deſijt enim bonum & æquum eſſe iniuriarum condemnari eum qui æſtimationem præſtitit. Papinianus, Quæſitum an ad hæredem neceſſarium, cum ſe bonis non immiſcuiſſet, ſepulchri uiolati actio pertineret? Dixi rectè cum hac actione uti, quæ in bonum & æquum concepta eſt: id eſt, ut inquit Accurſius, non ſeruato iuris rigore, ſcilicet quanti æquum eſſe uidebitur. Ariſtoteles lib. v. Ethicorum, de iuſtitia & iure copioſe diſputans, duo hæc tanquam differentia ponit, non tanquam genere diuerſa, ius & æquum bonumq́; id eſt, ut ipſe appellat, τὸ κατὰ τὸν νόμον δίκαιον, καὶ τὸ ἐπιεικές. Bonum & æquum, inquit, cùm ſit cuiuſdam iuris, ius eſt præſtantius uel melius: non autem ut genus aliud æquum & bonum, iure præſtantius eſt. Porrò æquũ et bonũ ius eſt, non illud quidem lege cõprehenſum, id eſt, legitimum: ſed legitimi iuris emendatio, hoc eſt, ἐπανόρθωμα τοῦ νομίμου. Siquidẽ cùm lex poſita ſit in uniuerſum, ſint autem quædam de quibus uniuerſim caueri non poteſt: lex tamen nihilo ſecius in uniuerſum loquitur neceßitate coacta, tametſi id rectè fieri nequit. uidelicet lex id quod plerunq; accidit, amplectitur, errati ipſa ſui conſcia: quanquam id non legis aut legislatoris, ſed rei ipſius peccatum eſt. Sic enim natura comparatum eſt, ut omnia quæ aguntur, eodem legis præſcripto conſtitui non poßint. Idem in III. Polit. Oportet, inquit, leges rectè latas ſummam poteſtatem habere: magiſtratum uerò ſiue unus ſiue plures ſint, eorum poteſtatem habere, de quibus lege caueri ſatis exactè non poteſt. Hac igitur ratione τὸ ἐπιεικές, ut

Ex bona fide
Bonũ et æquũ.
Τὸ ἐπιεικές.

ut Ariſtoteles uocat, id eſt, æquum & bonum, emendatio eſt iuris ſcripti, quod ipſe τὸ δίκαιον appellat. Tò Δίκαιον. *quatenus ſcilicet aliter de nonnullis ſtatuit, de quibus lex ferri non potuit in uniuerſum. quod ipſum ut fiat, decreto opus eſt uel plebiſcito. Quippe indefinitarum rerum indefinita & norma eſſe debet: ut quemadmodum in Leſbia ſtructura plumbea norma adhiberi ſolet, quæ ad lapidis formã transformari poßit, & ſubinde immutari: ſic ad huiuſmodi ſpecies rerum, cùm uſus uenerit, decreta accommodari oportet legi derogantia.* Τοῦ γὰρ ἀορίστου ἀόριστος καὶ ὁ κανών ἐστιν, ὥσπερ καὶ τῆς Λεσβίας οἰκοδομῆς ὁ μολίβδινος κανών. πρὸς γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ λίθου μετακινεῖται, καὶ οὐ μένει ὁ κανὼν, καὶ τὸ ψήφισμα πρὸς τὰ πράγματα. *Quibus uerbis (ſi quidem rectè uertimus) Ariſtoteles ſignificat eos iudices quibus ex bono & æquo iudicare, aut legibus, aut moribus licet (cuiuſmodi ſunt ſuprema tribunalia, quæ præſcripto iuris uſquequaq; non aſtricta ſunt, id eſt, quæ interdum pro re nata liberam cauſarum diſceptationem habent) æquo & bono ita uti debere, ut cæmentarij fabri & ſtructores Leſbia norma utuntur. Cùm enim cæteri fabri ſoleant ſtructuras ſuas ad normam exigere: Leſbij ſoli plumbeam normam* Leſbij fabri. *habentes, pro arbitratu ſuo flexibilem & ſubinde mutabilem, ita ad normam ſtructuram ſuam exigunt, ut interdum ſi lapidis natura non facile ad ſtructuram æquabilis peruicerit, normam ad ſtructuram inflectant: & ſtructuræ normam, non normæ ſtructuram accommodent: quò ſcilicet opus ſuum conſummari poßit: Sic & ſuprema tribunalia interdum non modò iuris præſcriptum, ſed ne ſuarum quidem ſententiarum præiudicia ſequuntur, prægrauante æqui boniq; lance in perpendendis temporum, perſonarum, locorum, & alijs qualitatibus. Proinde*

Epiices. Ariſtoteles uno uerbo Epiices appellat, quod noſtri æquum & bonum dicunt, & interdum æquitatem, ut Ariſtoteles Epiicia. Epiician. Malè igitur & inſcitè Accurſius æquum & bonum diſtinxit. Hanc Ariſtotelis Epiician, non iam uulgus, Epicaia. ſed etiam literati Epicaian uocant. indeq; uerbum Epicaizare faciunt, ut proculcatiſſimum ac maximè protritum (Quis enim non hoc uerbum identidem in ore habet?) ita à paucis ſatis ut arbitror intellectum. Quod autem epicaizare dicunt, Latinè dici debet ex æquo & bono ſtatuere, Ex bono & æquo arbitrari, &c. ex bono & æquo arbitrari, cenſere, æſtimare, conſtituere. quod ſi nobis permittamus uno uerbo dicere, epijcizare dici debet, non epicaizare, ἐπιεικίζειν. ἐπιεικίζειν dicitur, & ex fide bona ſtatuere apud antiquos: hinc contractus bonæ fidei dicti, à ſtricti iuris contractibus diſtincti. Ius autem quod ſtri-Ἀκριβοδίκαιον. ctum Iuriſconſulti dicunt, Ariſtoteles ἀκριβοδίκαιον uocat, quaſi ius exactius duriusq;: & qui illud æquitati præferunt, Acribodicæi ab eodem dicuntur, quaſi præduri interpretes iuris, quaſiq; deterioris iuris ſtudioſi uſurpatoresq;. Iudicem enim æquum & bonum deſcribens, qui Epiices ab ipſo dicitur, ita inquit, ὁ γὰρ τῶν τοιούτων προαιρετικὸς, καὶ πρακτικὸς, καὶ μὴ ἀκριβοδίκαιος ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ ἐλαττωτικὸς καίπερ ἔχων νόμον βοηθὸν, ἐπιεικής ἐστιν. Vtrunq; autē horum Cicero in oratione pro Cecinna eleganter deſcripſiſſe paucis uerbis uidetur: Iſtum locum, inquit, fugis & reformidas, & me ex hoc (ut ita dicam) campo æquitatis, ad iſtas uerborum anguſtias, & ad omnes literarū angulos reuocas in his ipſis intercludere uis inſidijs quas mihi conaris opponere. Non deieci, inquis, ſed eieci. peracutum hoc tibi uidetur. Hic eſt mucro defenſionis tuæ, in eum ipſum cauſa tua incurrat neceſſe eſt. Verba ſunt Ciceronis refellentis eum qui in cauſa interdicti non ſe ui de fundo deieciſſe Cecinnam,

nam, qui ad fundum uſq; metu non acceßiſſet: ſed eieciſſe dicebat, quia accedere auſus non eſſet. Ego enim, inquit Cicero, *tibi reſtro, ſi non ſum ex eo loco deiectus quò prohibitus ſum accedere: at ex eo ſum deiectus, quò acceßi, unde fugi.* Quibus uerbis appoſitißimè refelli poſſunt Iuriſconſultorum recentiorum cauillamenta, qui huiuſmodi uerborum aucupijs argumenta ualidißima elicere ſe credunt ad noua quædam iuris dogmata conſtituenda, quaſi unaquæq; ſyllaba iuris & ciuilis & pontificij uim ſuam quandam certamq; obtineat. Stricti autem iuris uocabulum peculiare eſt Iuriſconſultorum ut et alia pauca. reliqui ſcriptores id ſummum ius appellant. Cicero in 1. Offic. Exiſtunt etiã ſæpe iniuriæ calumnia quadã & nimis callida iuris interpretatione. ex quo illud, Summũ ius, ſumma iniuria, factum eſt iam tritum ſermone prouerbium. Terent. in Heauton. *Neq; tu ſcilicet eò nunc confugias, quid mea? num mihi datum eſt? num illa oppignerare filiam meam me inuito potuit? Verùm illud Chreme dicunt, Ius ſummum ſæpe ſumma malitia eſt.* Columel. lib. 1. de officio patrisfamiliâs erga colonum loquens, *Summum ius, inquit, antiqui ſummam putabant crucem.* Inde ſummo iure agere dicebant, pro eo quod eſt non ex æquo & bono, ſed iniquiore quodam iure & præfracto. Cicero pro Cecinna, *Non enim minus laborat Cecinna ne ſummo iure egiſſe, quàm ne certum ius non obtinuiſſe uideatur.* Vult, inquit Cicero, Cecinna hanc me cauſam uerboſius explicare, non quòd euentum litis timeat, quippe qui certißimo iure nitatur, ſi uti uelit iure ſibi legibus moribusq; conceſſo: ſed cauſam ſuam iudices uult uobis æquam probari non modò certam, & æquitate quoque non modò iure niti. Idem, *Nam cæteri tum ad iſtam orationem decurrunt, cùm ſe in cauſa putant habere æquum*

Strictum ius.

Summum ius.

Summo iure agere.

&

& bonum quod defendant: ſi contrà uerbis & literis & (ut dici ſolet) ſummo iure contenditur, ſolent eiuſmodi iniquitati boni & æqui nomen dignitatemq; opponere. Hoc *ipſe alibi ad extrema & inimiciſſima iura decurrere dicit: de eo loquens qui bona ex edicto poßidenda poſtulabat, cùm tamen alia uia ſuum ſeruare poſſet.* Et pro Quintio, *Siquid in controuerſiam ueniret, aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur. Id eſt, aut inter amicos diſceptandam rem permitteret citra iudicium, & extra cancellos forenſes, aut apud iudicem conceſſo ſibi legibus aut moribus iure uteretur, id eſt, rigore iuris ad extremum non decederet.* Et ad Atticum lib. XVI. Ego *ſi me non improbißimè* Dolabella *tractaſſet, dubitaſſem fortaſſe utrum remißior eſſem, an ſummo iure agerem.* Atqui Ciceronianæ *illi ſententiæ in* 1. Offic. *congruit illa* Pauli Iuriſconſul. *ſententia, qui de bono & æquo loquens in tract. de uerborum oblig. lege, Si ſeruum, ita inquit,* In *hoc genere plerunq; ſub autoritate iuris ſcientiæ pernicioſè erratur.* Hoc *illud eſt etiam* Solomonis Eccleſiaſtæ VII. *Noli eſſe iuſtus multum, neq; plus ſapias quàm neceſſe eſt,* Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ, καὶ μὴ σοφίζου περισσά. *id eſt, noli eſſe* ἀκριβοδίκαιος, *ut* Ariſtoteles uocat. Secundum hoc *uidetur non cuiuſuis hominis eſſe* ἐπιείκειαν *tractare, quam* Cicero *nunc æquum bonum, nunc æquitatem uocat: ut in* Bruto, Hoc, *inquit, cùm ſæpe aliâs, tum apud* Centumuiros *in cauſa* M. Curij *cognitum eſt. ita enim multa* Craſſus *tum contra ſcriptum pro æquo & bono dixit, ut hominem acutißimum* Quintum Scæuolam, *& in iure in quo cauſa illa uerſabatur peritißimum, obrueret exemplorum argumentorumq; copia.* Tranq. in Claud. *Nec ſemper præſcripta legum ſecutus, duritiam lenitatemq; mulctarum*

ἐπιείκεια.

rum

rum ex bono & æquo perinde ut afficeretur moderatus eſt. Nam & ijs qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidiſſent, reſtituit actiones, & in maiore fraude conuictos legitimam pœnam ſupergreſſus, ad beſtias condemnauit. Quintil. lib. IIII. *Quo loco tamen iudicis natura noſcenda eſt, iuri magis, an æquo ſit appoſitus. Id eſt,* φιλεπιεικέστερος. *Idem in* VI. *Narrandum'ne & quomodo, iure pugnandum an æquo. Interdum æquum bonum ſine copula dicitur. Cicero in Bruto, Deinde æquum bonum, teſtamentorum ſententias uoluntatesq́; tutatus eſt.* *Aequum bonum.* *Inde illa locutio, æqui boni facio, apud eundem ad Atticum lib.* VII. *Tranquilliſsimus autem animus meus qui totum illud æqui boni facit. Terentius, Cæterùm equidem iſtuc Chreme æqui boniq́; facio. Liuius, Cæterùm ſi uos nec cura ciuitatis, nec exemplum, nec periculum mouet, nos æqui boniq́; facimus. Id eſt, non indignamur, æquo animo ferimus, & bene interpretamur.* *Aequi boni facio.* *Et æquum bonum impetrare, pro eo quod lingua uernacula dicimus, habere rationem ab aliquo, id eſt, ius ſuum obtinere, rem ſuam recipere. Cicero in Philip.* II. *Igitur à quo uiuo nec præſens nec abſens quicquam æqui boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratus. Terentius in Phor. Dic quid tibi uelis dari in manum, ut herus deſiſtat his litibus? Nam ſat ſcio ſi aliquam partem æqui boniq́; dixeris, tria non commutabitis hodie uerba inter uos, id eſt (ut uulgus loquitur) ſi ad rationem uenire uolueris.* *Aequũ bonum impetrare.* *Huius æqui boni utinam tam ſtudioſos non modò cauſidicos, ſed etiam Iuriſconſultos haberemus, quàm fuiſſe ille putatur Seruius Sulpitius, cuius meminit Pomponius in titulo proximo.* *Ser. Sulp. laus.* *De quo in Philip.* IX. *Cicero ita inquit, Nec uerò ſilebitur admirabilis quædam & incredibilis & penè diuina eius in*

leg

legibus interpretandis, æquitate explicãdis ſcientia. Omnes *qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, ſi unum in locum conferantur, cum Seruio Sulpitio non ſunt comparandi.* Neq; *enim ille magis iuris conſultus quàm iuſtitiæ fuit.* Itaq; *quæ proficiſcebantur à legibus & à iure ciuili, ſemper ad facilitatem æquitatemq; referebat.* Neq; *conſtituere litium actiones malebat quàm controuerſias tollere.* Hactenus *ille.* Huic *ſi ſimiles neoterici* Iuriſconſulti *extitiſſent, id eſt, ſi tam æqui boniq; ſtudioſi quàm iuris ſummi fuiſſent, nec magis ſe iuris quàm iuſtitiæ conſultos uideri & eſſe exoptaſſent: immenſa illa & numeroſa commentariorum iuris uolumina haudquaquam reliquiſſent, materiam & fomitem accendendarum litium: quibus nunc uita paßim flagrat, incendio quidem uix unquam deflagraturo: quippe cauſidicorum calumniatorumq; commentis quaſi facibus in dies inualeſcentibus, iudicumq; indulgentia litigioſis non ſatis infenſorum, ueluti aura quadam aſpirante.* Eorum *uoluminum autores, ſi enumerare ipſi eorum ſtudioſi uelint qui bibliothecas in ſpeciem iuſtæ doctrinæ confertißimas habent, nomenculatore pleriſq; eorum opus ſit.* Huiuſmodi *librorum bona ex parte ſuperuacaneorum congerie, priſca illa germanaq; maieſtas iuris prudentiæ obruta eſt: primumq; circa tempora* Alexandri Principis: *& ſubinde* Iuſtiniani *auſpicijs, &* Tribuniani *ductu atque opera reſtitui inſtaurariq; cœpta eſt uerius, quàm inſtaurata: nunc uerò inſana ſcripturientium eorumq; ſequacium contentione etiam deleta: utpote cùm ſcribentes ſua ſcripta enarrationum uicem obtinere non contenti, citari ſe iam & (ut uerbo iuris utar) laudari pro legiſlatoribus uelint, ex uotoq; obtinuerint, eorum uerò ſectatores*

In iuris non iuſtitiæ conſultos.

labori

labori ſuo conſulentes, per illa interpretationum uelut latifundia fructum ſe iuris ſtudij percipere gaudeant, in quibus ſpinoſa ſalebroſáq; iuris loca, runcata (ut ita loquar) complanatáq; ab ipſis iuris magiſtris minore negotio percurrere ſe credant: inconſultos eos fortaſſe putantes qui per confragoſa Pandectarum ſenticoſáq; loca nullo præſertim quæſtu miſerè conflictentur. id uerò uitæ tranquillioris incommodum, quò minus accideret, ne Iuſtinianus quidem ipſe uno & altero edicto quamlibet imperioſo præſtare poſteritati potuit. Adde conſilia, atq; etiam (ſi Dijs placet) cautelas, ut ipſi uocant, id eſt, uafritias meras & commentitia uerborum aucupia, ſimplicitati uulgari & probitati ciuili ſæpenumero imponentia, aduocatis anſam calumniandi præbentia, Iudicibus interdum inextricabilia, optimo iuri perſæpe captioſa. quæ tamen nonnulli palmaria eſſe putant. Nec eos fefellit opinio. nulla enim ſcripta iandiu apud eos qui Rempublicam gerunt, plauſibiliora extiterunt, maiuſq; ſtudium ſibi uendicantia. Proinde Ciceronianum illud ex tertio Officiorum exclamare libet: Sed nos ueri iuris germanæq; iuſtitiæ ſolidam & expreſſam effigiem nullam tenemus, umbra & imaginibus utimur: eas ipſas utinam ſequeremur. feruntur enim ex optimis naturæ & ueritatis exemplis. Quantum igitur inter iſtos & Caium illum Aquilium intereſſe putamus, cuius prudentiam populus Romanus in cauendo non in decipiendo perſpexit, ſi Ciceroni credimus: ut qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo Romano promptam expoſitamq; habuerit: qui ita iuſtus & bonus uir fuerit, ut natura non diſciplina conſultus fuiſſe uideatur: ita peritus & prudens, ut ex iure ciuili non ſcientia

In cautelas iuris.

C. Aquilij laus.

ſolùm, uerùm etiam bonitas nata eſſe uideatur: cuius tantum ingenium erat, tam prompta fides, ut quicquid inde haurires, purum liquidumq; te haurire ſentires. Sed uereor ne è portu ſtatim egrediens impingam, ut dicitur, qui receptæ autoritatis ſcriptoribus in principio opuſculi mei bellum indicere mediter: continuoq; adueniens (ut Plauti uerbis utar) pilum reprehenſionis inijciam. Proinde (ut eò reuertamur unde digreßi ſumus) cùm æquum & bonum dicimus, abſolutam bonitatem æquitatemq; ſignificamus, & iuris (ut ita dicam) medullam germanamq; iuſtitiam, quam cenſendo aſſequi non cuiuſuis eſt Iuriſperiti. Auguſtinus libro ſecundo de Ciuitate: An fortè populo Romano propterea leges non ſunt à numinibus conſtitutæ, quia (ſicut Salluſtius ait) ius bonumq; apud eos non legibus magis quàm natura ualebat? Bonum pro æqitate dixit. Inde æquitatem animi dicimus, rectam animi conſtitutionem, tranquillamq; affectionem omni indignatione uacantem. ἀγνωμοσύνην Græci uocant. Cicero pro Marcello, Sæpe enim uenit ad meas aures te idem iſtud nimis crebrò dicere, Satis te tibi uixiſſe. Hìc tu modum uitæ tuæ non ſalute Reipublicæ, ſed æquitate animi definies? Id eſt, putas'ne te propterea ſatis uixiſſe, quòd æquo animo & citra indignationem mori potes, & annos præteritos non requiris? Idem de Senectute: Quid quòd ſapientißimus quiſq; animo æquißimo moritur, ſtultißimus iniquißimo? Plautus in Aulularia: Pol ſi eſt animus æquus tibi, ſatis habes qui uitam colas. Animus æquus eſt in hoc loco moderatus & tolerans & minimè querulus in aduerſis. Cicero in Piſonem, æquitatem abſolutè dixit: Quo quidem in ſpectaculo mira Reipublicæ æquitas erat, uter eorum periſſet, tanquam laniſta in ciuſmodi pari lucrum fieri putabat. Ex ijs quæ diximus

Aequum & bonum.

Aequitas animi.

Animus æquus.

mus (ut arbitror) ſatis illa uerba Vlpiani explicata ſunt, Ius eſt ars boni & æqui,& quæ ſequuntur. Circa hoc enim philoſophari (ut uerbo eius utar) hoc eſt, omni animi intentione incumbere, proprium eſt Iuriſconſultorum inſtitutum. Ex quo colligere poſſumus id quod antè dicebamus, ſtudium nunc iuris prorſus ab antiquo illo ueroq; degeneraſſe. niſi uerò arbitrabimur Philoſophiam, id eſt, ſtudium ſapientiæ, quæſtuariam olim fuiſſe: nummarumq; præmiũ, unicum laboris ſui finem Philoſophos antiquos (quales ſe Iuriſconſulti eſſe uolunt) ſibi propoſuiſſe. id quod noſtri temporis ferè Iuriſperiti faciunt, qui etiam ut plaudendum id & laudandum profiteri ac gloriari ſolent. quod utrum ita agendum nec'ne Vlpianus cenſuerit, cùm ex hoc loco, tum ex illo libri quinquageſimi Digeſtorum facilè intelligi poteſt: cuius hæc uerba ſunt: An & Philoſophi profeſſorum numero ſint habendi? & non putem. non quia non religioſa res eſt, ſed quia hoc primùm profiteri eos oportet, mercenariam operam ſe ſpernere. Proinde nec iuris quidem ciuilis profeſſoribus ius dicent. eſt enim res quædam ſanctiſſima ciuilis ſapientia, ſed quæ pretio nummario non ſit æſtimanda. Aut niſi Philoſophos eos eſſe cenſebimus, qui nullas Philoſophiæ partes attigerint, imò qui liberalibus omnibus diſciplinis, id eſt, non quæſtuoſis, ſibi ſuiſq; interdicere ſoliti ſint. deniq; qui ſui profeſsionis autores minimè omnium intelligere poßint. De quibuſdam loquor, non de elegantioribus, qui iam multi extiterunt. Philoſophi ipſius, inquit Cicero libro primo de Oratore, qui unus omnia penè profitetur, eſt tamen quædam deſcriptio: ut is qui ſtudeat omnium rerum diuinarum atq; humanarum uim, naturam, cauſasq; noſſe, & omnem bene uiuendi rationem tenere & perſequi, nomine hoc appelletur. Propterea,

Philoſophari.

Iuris prudentia olim nõ fuit quæſtuaria.

Philoſophi profeſsio.

Iuriſprudentia. *ea, inquit Vlpianus, iuris prudentia eſt diuinarum atq; humanarum rerum notitia, iuſti atq; iniuſti ſcientia.*
Encyclopædia. *Quæ uerba Accurſius ſimpliciter & craſſa, ut dicitur, Minerua intellexit. Hæc illa eſt encyclopædia, de qua Fabius libro primo: Vt efficiatur, inquit, orbis ille doctrinæ quem Græci encyclopædiam uocant. Inde illud Vitruuij libro primo. Cùm autem animaduerterint omnes diſciplinas inter ſe coniunctionem rerum, & communionem habere, fieri poſſe facilè credent. Encyclios enim diſciplina uti corpus unum ex his membris eſt compoſita. Itaq; qui à teneris ætatibus eruditionibus uarijs inſtruuntur, omnibus literis agnoſcunt eaſdem notas, communicationemq́; omnium diſciplinarum, & ea re facilius omnia agnoſcunt. Hanc Marcus Tullius libro tertio de Oratore, concentum doctrinarum omnium conſenſumq́; uocat. Ecquid igitur Philoſophos huiuſmodi eſſe cenſebimus, diſciplinarum præter unam omnium non modò ignaros, ſed etiam contem-*
Philodici. *ptores? Ego uerò* φιλοδίκους *potius uocitandos cenſuerim,* καὶ φιλοκερδεῖς. *Quod (ne quis putet de Iuriſperitis in*
Miſocali. *uniuerſum me dixiſſe) de illis intelligi uolo ſiniſtra Minerua natis, quos Græci* μισοκάλους *uocant, omnem literarum elegantiam nitoremq́; dicendi peroſos, ab omnibus doctrinis humanioribus abhorrentes, ruſticos, inuenuſtos, illepidos, hircoſos. Qui, niſi ut uillicus allium, ita ipſi barbariem ubiq; ac ſemper obolue rint, decorum illud Accurſianæ ſectæ ſeruare ſe non credunt: homines affectatæ ruſticitatis, qui ne ſic quidem ſatis ſua tueri ſibi uidentur, niſi elegantiæ ſtudioſos laceſſant maledictis. Sunt enim, ut dixi, ſunt alij iam non pauciſſimi qui iuris peritiam feſtiuioribus literis & elegantioribus, uelut condiendam putarint: ſunt etiam qui aliarum diſciplinarum cognitione*

admin

adminiculatiorem eam reddant, quibus hæc noſtra qualiacunq; ſunt legenda edidimus. qui ſi quædam ſcitè dicta ſunt, percipere ac probare poterunt: ſicubi in præcipitato opere hallucinati ſumus, ſi ignorantia lapſi (ut non uno aut altero in loco facilè potuimus) benignè condonare, in ancipitibus boni conſulere, ac candidè omnia interpretari didicerunt. Verumenimuero quid de iuris ſtudio cenſeam (quandoquidem id etiam ad hoc noſtrum inſtitutum pertinet) malo Ciceronis uerbis quàm meis reſpondere: qui in dialogis de Oratore in perſona Lucij Craßi, magni illius Oratoris ac Iuriſperitißimi, de facilitate perdiſcendi iuris ciuilis in hunc modum loquitur: Omnia enim ſunt poſita, inquit, ante oculos, collocata in uſu quotidiano, in congreßione hominum atq; foro: neq; ita multis literis ac uoluminibus magnis continentur. Eadem enim ſunt lata primùm à pluribus: deinde paucis commutatis uerbis, etiam ab iiſdem ſcriptoribus ſcripta ſunt ſæpius. Accedit uerò quò facilius percipi cognoſciq; ius ciuile poßit (quod minimè pleriq; arbitrantur) mira quædam in cognoſcendo ſuauitas & delectatio. Nam ſi quem hæc aliena ſtudia delectant, plurima eſt & in iure ciuili, & in Pontificum libris, & in duodecim tabulis antiquitatis effigies: quòd & uerborum priſca uetuſtas cognoſcitur, & actionum genera quædam maiorum conſuetudinem uitamq; declarant. ſeu quis ciuilem ſcientiam contempletur, quam Scæuola non putat eſſe Oratoris propriam, ſed cuiuſdam ex alio genere prudentiæ, totam hanc deſcriptis omnibus ciuitatis utilitatibus ac partibus duodecim tabulis contineri uidebit: ſiue quem iſta præpotens & glorioſa Philoſophia delectat (dicam audacius) hoſce habet fontes omnium diſputationum ſuarum qui in iure ciuili & legibus

Iuris perdiſcẽdi facilitas.

Effigies antiquitatis in duodecim tabulis.

continentur. Ex ijs enim cùm dignitatem maximè expetendam eſſe uidemus, tum uerò & iuſtus ac honeſtus labor honoribus, præmijs, ſplendore decoratur. Vitia autem hominum atq; fraudes damnis, uinculis, ignominijs, uerberibus, exilijs, morte mulctantur: & docemur non infinitis concertationumq; plenis diſputationibus, ſed autoritate nutuq; legum domitas habere libidines, coërcere omnes cupiditates: noſtra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abſtinere. Fremant omnes licet (dicam quod ſentio) bibliothecas mehercule unus mihi uidetur XII. *tabularum libellus, ſi quis legum fontes & capita uiderit, & autoritatis pondere, et ubertatis utilitate ſuperare. Hactenus ille. Cuius autoritati nemo, niſi improbus derogare fidem auſit, qui modò librum eius de Claris Oratoribus legerit: in quo libro ſic inquit: Ego autem iuris ciuilis ſtudio multùm operæ dabã Q. Scæuolæ Publij filio: qui quanquàm nemini ad docendum ſe dabat, tamen conſulentibus reſpõdendo, ſtudioſos audiendo docebat. Idem pro Muræna de ſciẽtia iuris loquens, Difficilis autem res ideo non putatur, quoniam perpaucis & minimè obſcuris literis continetur. Itaq; ſi mihi uehementer occupato ſtomachum mouerint, triduo me Iuriſconſultum profitebor. Quo in loco multa de iuris ſcientia diſſerit, ſed cauſæ inſeruiens: quapropter ille locus pondus fortaſſe non habet tantæ autoritatis. Macr. li. III. Satur. de lege Licinia loquens: Lex uerò hæc, inquit, paucis mutatis in pleriſq; cum Fannia congruit. in ea enim ferenda quæſita eſt nouæ legis autoritas, exoleſcente metu legis antiquioris: ita Hercules ut de ipſis duodecim tabulis factum eſt: quarum ubi contemni antiquitas cœpit, eadem illa quæ illis legibus cauebantur, in alia latorum nomina tranſierunt. Vtinam uerò Cicero ipſe feciſſet id, quod in perſona eiuſdem Craßi loquens, cogitaſſe ſe aliq*

Laus duodecim tabularum

Cicero iuris peritißimus.

aliquando dixit, ut iuris ciuilis diſciplinam in artis rationem formamq́; redigeret: Si enim, inquit, aut mihi facere licuerit quòd iandiu cogito, aut alius quiſpiam aut me impeditò occuparit, aut mortuo effecerit, ut primùm omne ius ciuile in genera digerat, quæ perpauca ſunt: deinde eorum generum quaſi quædam membra diſpertiat: tum propriam cuiuſq; uim definitione declaret, perfectam quidem artem iuris ciuilis habebit magis magnam atq; uberem quàm difficilem atq; obſcuram. Atq; interea tamen dum hæc quæ diſperſa ſunt coguntur, uel paßim licet carpentem & colligentem undiq; repleri iſta iuris ciuilis ſcientia. Nemo autem qui Ciceronis libros legerit Oratorios & Philoſophicos, difficilè hoc factu fuiſſe Ciceroni contenderit. Quid enim non explicare potuiſſet illa uis ingenij? quid non illuſtrare ille orationis ſplendor? quid deniq; non enarrare exuberans illa rerum omnium præſertim politicarum copia? Niſi uerò impar huic oneri ingenium illius fuiſſe credi poteſt, qui uniuerſa Philoſophiæ dogmata ſinuoſis diſputationum mæandris implicita, primus unuſq; à Græcis accepta, miro compendio explicata nobis tradidit: homo à foro & Senatu nunquam ferè niſi peregrè aut in diſſenſionibus ciuilibus feriatus. Quanam autem ratione fieri id potuerit, ipſe his uerbis docet in primo de Oratore: quæ quin huc tranſcriberem, temperare ipſe mihi nequiui, uſqueadeo & uerbis, & re ipſa oblectatus ſum: Omnia, inquit, quæ ſunt concluſa nunc artibus, diſperſa & dißipata quondam fuerunt: in Muſicis, & numeri & uoces & modi: in Geometria, lineamenta, formæ, interualla, magnitudines: in Aſtrologia, cœli conuerſio, ortus, obitus, motuſq; ſiderum: in Grammaticis, Poëtarum pertractatio, hiſtoriarum cognitio, uerborum interpretatio, pronuntiandi

Ciceronis propoſitum de iure ciuili in artem redgnoied.

Ciceronis laus.

De artibus.

quidam ſonus: in hac deniq; ipſa ratione dicendi, excogitare, ornare, diſponere, meminiſſe, agere, ignota quondam omnibus & diffuſa latè uidebantur. Adhibita eſt igitur extrinſecus ars quædam ex alio genere, quod ſibi totum Philoſophi aſſumunt: quæ rem diuulſam diſſolutamq; conglutinaret, & ratione quadam conſtringeret. Sit ergo in iure ciuili finis hîc, legitimæ atq; uſitatæ in rebus cauſisq; ciuium æqualitatis conſeruatio: tum ſunt genera notanda, & ad certum numerum paucitatemq; reuocanda.

Finis iuris ciuilis.

Genus. Genus autem id eſt, quod ſui ſimiles communione quadam, ſpecie autem differenteis, duas aut plures complectitur partes. Partes autem ſunt, quæ generibus ijs, ex quibus emanant, ſubijciuntur. Omnia quæ ſunt uel generum, uel partium nomina, diffinitionibus, quam uim habeant, eſt exprimendum.

Diffinitio. Eſt enim diffinitio earum reum quæ ſunt eius rei propriæ quam diffinire uolumus, breuis & circunſcripta quædam explicatio. Hiſce ego rebus exempla adiungerem, niſi apud quos hæc haberetur oratio cernerem. Hactenus ille. Nos uerò exempla ab eodem ſumamus ex libro Topicorum: quem librum ad Trebatium hominem Iuriſconſultum ſcribens, exemplis ex iure ſumptis illuſtrauit: quo uel uno libro documentum ingens dedit ſe ſtudio iuris operam plenam dediſſe. Diffinitiones igitur (ut inquit ipſe) aliæ ſunt partitionum, aliæ diuiſionum.

Partes iuris ciuilis. Partitionum, cùm res ea quæ propoſita eſt quaſi in membra diſcerpitur. ut ſi quis ius ciuile dicat id eſſe quod in legibus, Senatuſconſultis, rebus iudicatis, Iuriſperitorum auctoritate, edictis magiſtratuum, more, æquitate conſiſtat. Diuiſionum autem diffinitio formas complectitur quæ ſub eo genere ſunt: quod diffinitur hoc modo: Abalienatio eſt eius rei quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu,

aut

aut in iure ceſsio inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Dicendum quis ſit diffinitionis modus. Sic igitur ueteres præcipiunt. cùm ſumpſeris ea quæ ſint ei rei quam diffinire uelis cum alijs communia, eouſq; perſequi, dum proprium efficiatur quòd nullam in aliam rem transferri poßit, ut hoc: Hæreditas eſt pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure, nec ea aut legata teſtamento, aut poſſeßione retenta. Gentiles ſunt qui inter ſe eodem nomine ſunt, qui ab ingenuis oriundi ſunt: quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit, qui capite non ſunt diminuti. Reliqua de genere & forma, id eſt ſpecie, de differentia partitionis & diuiſionis & alia eòdem pertinentia, Cicero ab Ariſtotele accepta; Trebatio amico ſuo tradidit, compendioſa paraphraſi in Latinum ſermonem uenuſtißimè traducta. Quin & Ciceronem librum edidiſſe de iure ciuili in artem redigendo, autor eſt Gellius libro primo Noctium Atticarum, qui etiam locum ex eo libro citat. Hoc illud eſt autem quod Pomponius infrà de origine iuris de Quinto Scæuola dixit, qui ius ciuile generatim primus conſtituit in libros decem & octo redigendo. Proinde ſi quis olim feliciore aliquo ſeculo exiſtat, Bartholo aut alio quopiam primi nominis uiro Iuriſperitia non inferior, Dialectica atq; inſtrumento omni Philoſophico mediocriter inſtructus, orationis facultate Vlpiani aut Iuliani Pauli'ue æmulus, qui Principem noſtro non inferiorem nactus ſit: cuius exemplum atq; autoritatem ſequi, & in cuius leges iurare (ut antiquum uerbum uſurpem) bona pars Europæ non dubitet: is igitur unus aut plures, ſi præſcriptum illud Ciceronianum, aut aliud non abſimile imitati, ex quinquaginta Pandectarum libris & duodecim Codicis eorumq; appendicibus. adde etiam, ſi placet, ex Bartholi, Baldi, reli-

Diffinire.

Gentiles.

b 5 quor

quorumq; paucorum ampliſsimi nominis & primariæ auto ritatis commentarijs, non iam centrones ut olim Tribunianus (uir alioqui doctiſsimus ſui ſeculi, ſi Sudæ credimus) ſed iuris artem componant, ſanctionesq́; legum, conſulta Senatus, edictorum interpretamenta, Iuriſconſultorum placita, interpretum decreta, in mores recepta, æquitate prægrauantia, omnia nunc uaga & ſparſa, ac nulla certæ artis ratione circunſcripta, ratis fixisq; iuſtæ artis præceptis, quatenus rei natura tulerit, quaſi quibuſdam cancellis circundatis concludunt. nimirum res humanæ longè melius conſtitutæ uidebuntur. nec (ut nunc) ciuilia iura, quibus homines libertatis retinentiſsimi æquiſsimo animo ſeruiunt, cuiuſuis ſcripturiētis libidini obuia expoſitaq; erunt, duntaxat ſi Princeps ille hoc præſtare edicto potuerit, quod Iuſtinianus Auguſtus nequiuit: id eſt, ut nihil ijs qui ſe iuris profeſſores dicūt, in eam compoſitionem ultra ſcholaſticam prælectionē liceat. Alioquin quis erit finis litium, ſi nulla certa fuerint ſemelq́; recepta Iuriſconſultorū decreta? Ecquid autem uſqueadeo fixum ratumq́; eſſe poteſt, ut non hæc ſiue intēperantia, ſiue impudentia, ſiue etiam ſcribendi quædam libido intemperijs (ut dicitur) acta, et labefactare facilè & ad extremum conuellere euerterecq́; poſsit? Id quod ſi quis iure fieri defenderit, anniuerſarios utiq; nobis Imperatores ingenioſos homines atq; ambitioſos ſuboriri uidebimus, qui alia atq; alia in dies orbi terrarum iura condant, qui præteritorum ſeculorum conſtanti perſuaſione recepta abrogare audeant, qui leges deniq; figere, refigere pro animi ſui libidine non dubitent: ſicq; res exitum haud dubiè non inueniet, cùm ſcribentes aucupandæ famæ cupidi (ut eſt humani ingenij natura) dicta maiorum refellere, Pandectarum ac conſtitutionum ſcripta inuertere, diſtorquere, contorquere, corrumpere, uim

De conſtituenda ratione iuris ciuilis.

antiquorum ſcriptis afferre, uerborum aucupia, ſyllabarum tendiculas, literarum decipulas comminiſci: nihil deniq; non inceptare in animum induxerint illuſtrandi nominis ſui gratia. Nam quod adhuc fecerunt, faciuntq́; permulti recentiorum, quid eſt aliud quàm ius ciuile calumniari, uerbaq́; legum captare? id quod Paulus faciendum eſſe negat, in titulo, Ad exhibendum. Sed hoc illud eſt profectò: homines ingenioſi ijdemq́; ambitioſiſſimi, ut diximus, indignantur argumentum ſibi præreptum à maioribus oſtentandi ingeniorum ſuorum, omnemq́; ſcribendi materiam conſumptam eſſe ſummuſſim fremunt ab ijs qui anteuerterunt. Itaq; res eò tandem redigetur, ut cenſentes in iudicijs prout his aut illis autoribus addicti fuerint, & (ut ita dicam) in huius aut illius factionis uerba iurauerint, quo iure quaq; iniuria, &, ut Græci dicunt, καὶ δικαίως κ᾽ ἀδίκως, res iudicandas diſtrahant: id quod ſemel tuendum ſuſceperint mordicus retinentes. Adde ſpecioſos prætextus ambitioſorum, ſordidorum, iniquorum, id eſt, infenſorum iudicum: qui corruptiſſimas ſententias cuiuslibet enarratoris autoritate obiecta, quò magis uulgo inauditi, eo plauſibilioris (ſic enim aſſolet) pertinaciſſimè tuebuntur. Hoc autem quàm ſit pernicioſum, ex uerbis Ciceronis intelligi poterit: O' rem præclaram, inquit, uobisq́; retinendam Iudices. quod enim eſt ius ciuile, quod neq; inflecti gratia, neq; perfringi potentia, neq; adulterari pecunia poſſit? Quod ſi non modò oppreſſum, ſed etiam deſertum aut negligentius aſſeruatum erit, nihil eſt quod quiſquam ſe habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. Idem alibi: Nihil eſt enim in ciuitate tam diligenter quàm ius ciuile retinendū. Etenim hoc ſublato, nihil eſt quare exploratum cuiquam poſſit eſſe quid ſuum, quid alienum ſit: nihil eſt quod æquabile Ius ciuile.

inter

inter omnes, atq; unum aut omnibus eſſe poßit. Hactenus Cicero. *Hunc ſtatum eſſe hodie litium diſceptandarum nihil ut ſatis certum eſſe poßit, quis eſt paulò pudentior qui inficiari auſit? utpote cùm prudentum reſponſa per ſecula alia atq; alia inter ſe acerrimè pugnent.* Id uerò utrum autore Iuſtiniano faciant, ipſi uiderint, cùm eius uerba in Inſtitutionibus legerint, ſub rubrica de fideicommiſſarijs hæreditatibus: ex ſententia, ut uidetur, Papiniani ſumpta: *Nobis, inquit, in legibus magis ſimplicitas, quàm difficultas placet.* Proinde, Ius eſt ars boni & æqui, inquit Vlpianus: cuius merito, quis nos ſacerdotes appellat. Nos, inquit, merito iuris ſacerdotes à quodam dicti ſumus: ſiquidem ſanctißima res eſt ciuilis ſapientia. Quemadmodum autem apud antiquos ſacerdotes ſui ſingulis Dijs conſecrati erant, qui de futuris atq; agendis conſulentibus reſponſa dabant: ſic uenerandi illi Iuriſconſulti omni genere literarum inſtructißimi, gratuitam non quæſtuariam iuris prudentiam habentes, in publicum quotidie prodeuntes, unicuiq; ciui conſulendos ſe antiquo inſtituto præbebant: & tanquam oracula iuſtitiæ themidisq; promebant: hoc eſt, reſponſa boni & æqui plena. Vnde Seruius Sulpitius iuris antiſtes appellatus eſt, autore Quintiliano: ut ſacrorum antiſtites, antiſtitæq; dicebantur. quomodo & Plinius libro ſeptimo Platoni, inquit, ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrannus uittatam nauem miſit obuiam. Enimuero Themis apud Græcos, id eſt, ius, fasq;, Dea eſſe credita eſt, autore Feſto, quæ ſuaderet hominibus id petere quod fas eſſet: eandemq; eſſe ipſam atq; fas exiſtimabant: unde Themiſtes oracula & conſilia conſultaq; & lege ſancita dicuntur Euſtathio teſte Homeri enarratore, id eſt, ut ipſe inquit, τὰ μαντεῖα, αἱ βουλαί, καὶ τὰ βουλεύματα, καὶ τὰ νομοθέτημ

Sacerdotes iuris. *Seruius Sulpitius.* *Antiſtites.* *Themis.* *Fas.* *Themiſtes.*

θεῖσόμενα. Alij themin uel themiſta(utroq; enim modo dicitur) ius & iuſtitiam eſſe putant: eademq́; conſiliorum oraculorumq́; præſidem eſſe. propterea Homerum Θεμιςεύειν *Θεμιςῶν.* uerbũ, quod uaticinari et oracula dare ſignificat, pro leges ferre, iura reddere, accepiſſe Odyſſeæ decimo, Θεμιςεύει δὲ ἕκαςος Παίδων ἠδ᾽ ἀλόχων, ὀυδ᾽ ἀλλήλων ἀλέγουσι. Sed & Δίκη Dea iudiciorum præſes dicitur: quæ dictio etiam *Δίκη. Dice.* ius ſignificat: ob id Græcè dicta, quia lites & contentiones dirimat: eiusq́; Deæ diaconi & miniſtri, δικαςαὶ, id eſt, Iudices dicuntur, quaſi litium diremptores. Euſtathius enarrans illud Homericum in primo Iliados, Νῦν αὖ τέμιν ὗες *Δικασπόλοι.* Αχαιῶν Εν παλάμαις φορέουσι, δικασπόλοι, ὅι τε θέμιςας Πρὸς Διὸς ἐιρύαται: dicen & themin idem eſſe autumat. propterea, inquit, δικασπόλους, id eſt, eos qui circa reddenda iura uerſantur, Theſmophylacas eſſe ſignificat, id eſt, *Theſmophylaces.* legum & inſtitutorum cuſtodes diuinitus præfectos. Quod munus, inquit, regium eſſe Homerus ſignificat: Regibus enim ſceptrum nota eſt iuſtitiæ, haſta uerò ſymbolon *Sceptrum. Haſta.* fortitudinis. Accurſius peracutè ſanè (ut ſolet plerunq;) ſacerdotes hoc in loco abſolutè intelligit, non iuris ſacerdotes, atq; etiam (ſi Dijs placet) ſacerdotes mœrentem ad pœnitentiam adhiberi ſolitos, aut, ut ipſe inquit, pœnitentiam dantes: quaſi uerò Vlpianus huiuſmodi ſacerdotes *Vlpianus & cæteri legiſperiti.* nouerit, qui magiſter ſcrinij Alexandri principis fuit, & in eius conſilio principes: cum quo etiam Pomponius, Alphenus, Aphricanus, Florentinus, Martianus, Calliſtratus, Hermogenes, Venuleius, Celſus, Proculus, Metianus, Triphonius, Modeſtinus, omnes iuris profeſſores, ſi Lampridio credimus, diſcipuli omnes Papiniani: qui iuris aſylum dictus eſt, & doctrinæ legalis theſaurus, ut autor eſt Spartianus in Seuero: ab Antonio Caracallo ob id occiſus, quòd

quòd parricidium eius excuſare noluiſſet. Antonius uerò Pius Iuriſperitis uſus eſt Saluio Valente, Voluſio, Metiano, Vlpio, Marcello, & Iaboleno, ut autor eſt Capitolinus. & Scæuola Marco Philoſopho in conſilio affuit & ſanciendis legibus. Adriano autem affuerunt antiquiores Iulius Celſus, Saluius Iulianus, Neratius Priſcus. hi autem omnes principes Romani, ut eorum maiores, Chriſtianam religionem non agnouerunt. licet eorum poſtremus Alexander Chriſtum & Abrahamum inter animas ſanctiores in larario coluerit. Similis eſt ignorantia Accurſij uel ſeculi potius Accurſiani, quæ hac ætate ridicula eſt: in lege ultima infrà, de mortuo inferendo, ubi Pontificum Vlpianus meminit, de collegio Pontificum loquens, à quo ius Pontificium apud antiquos dictum, quod Accurſius ad noſtros Pontifices retulit. Age uideamus (quandoquidẽ hucuſq; prouecti ſumus) quid id ſit quòd ciuilem ſcientiam rem eſſe ſanctiſſimam Vlpianus dixerit. Sanctum, inquit Macrob. lib. III. Saturn. eſt interdum quod nec ſacrum, nec religioſum eſt, ut Trebatius libro Religionum refert: Sancta ad uos anima atq; iſtius inſcia culpæ: Deſcendam, inquit Turnus libro XII. Aeneid. Sanctam, inquit, animam incorruptam uoluit oſtendere. Et illud eiuſdem: Tuq; ô ſanctiſſima coniunx, Felix morte tua. In quo caſtitatis honorem incorruptæ uxoris amplexus eſt. Vnde & ſanctæ leges, quæ pœnæ ſanctione corrumpi uetantur, ὅσιον dici poteſt. Hæc ille. Eodem modo ſanctius ærarium ab antiquis dictum eſt, quod prorſus intactum erat, ex quo nihil promi licebat ob annuas neceſſitates. Liuius libro ſeptimo ſecundi belli Punici, Cætera expedientibus quæ ad bellum opus erant Conſules aurum uiceſimarium, quod in ſanctiore ærario ad ultimos caſus ſeruabatur, promi placuit. Cicero in Verrem actione quinta: Primùm mihi literas

Alexander Imperator Romanus.

Sanctum.

ὅσιον.

Aerarium ſanctius.

ras quas in ærario ſanctiore conditas habent, protulerunt. De Syracuſanis loquens. Et ad Atticum libro ſeptimo: Attulit mandata ad Conſules ut Romam uenirent, pecuniam de ſanctiore ærario proferrent. Sic ſanctius ſacrarium. Quintilianus libro undecimo: Illic fundamenta ſunt, illic opes uelut ſanctiore quodam ſacrario reconditæ: Ita'ne uerò res ſanctas ſacerdotibus ſolis attingere nullo reclamante licebit: rem uerò ſanctiſsimam ciuilem ſapientiam: nulla pecunia, ut inquit Tullius, adulterabilem, magno uoluminũ numero, ſed certo tamen circunſcriptam, edicto imperatorio munitam, ſcripturientis cuiuslibet libidini contrectandam contemerandamq; publicus conſenſus permittet? Ego uerò non modò ſanctas leges, ſed etiam ſacroſanctas habendas eſſe cenſuerim, ut ſacroſancti magiſtratus olim dicti ſunt, qui non ſine capitali piaculo attingi uiolenter poterant, ut Tribuni plebis apud Romanos autore Plinio lib. ſeptimo. Liuius li. IX. ab urbe condita: Tum Poſthumius interea: Dedite, inquit, prophanos nos quos ſalua religione poteſtis, dedetis deinde & iſtos ſacroſanctos cùm magiſtratu abierint. Idem, Pauliſper interceſſum eſt à Tribuniſplebis, pro eo quòd ſpondendo pacem ſeruaſſent exercitum populi Romani, pœnam nullam meritos eſſe, neq; ad extremum cùm ſacroſancti eſſent, dedi hoſtibus uiolari'ue poſſe. Cicero pro Cornelio: Primùm enim ſacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plebs'ue ſanxiſſet. deinde ſanctiones ſacrandæ ſunt aut genere ipſo aut obteſtatione & conſecratione legis aut pœnæ, cùm caput eius qui contrà fecit, conſecratur. Idem in Catil. Quid enim expectas? bellum? quid ergo in uaſtitate omniũ tuas poſſeſsiones ſacroſanctas futuras putas? Sacroſanctas, intactas dixit & ab omni iniuria tutas. Hinc ſacroſancta poteſtas Liuio libro X I X. pro tribunitia: & ſacroſanctæ

Sanctius ſacrarium.

Leges ſanctæ.

Sacroſancti.

Sacroſancta poteſtas.

eccleſiæ à Iuſtiano dictæ in quibus eſt ius aſyli. Ideo principes Romanos legimus tribunitiam poteſtatem aſſumere ſibi ſolitos, ut auguſtiores ſe & ſacroſanctos facerent: id quod in numiſmatis quoq; eorum extat. Tranquillus in Auguſt. Tribunitiam poteſtatem perpetuam recepit, in qua ſemel atq; iterum per ſingula luſtra collegam ſibi cooptauit. Tacitus libro duodecimo: Accurrunt patres, decernitur Othoni tribunitia poteſtas & nomen Auguſti, & omnes principum honores. De hac poteſtate multa Cicero libro tertio de Legibus. Maximè igitur oportuit poſt edictum illud Iuſtiniani quod extat titulo de ueteri iure enucleando (uulgò nunc ut uideo neglecto, ſed tamen non ſpernendo ſi emendatè legatur) uolumina iuris noſtri tribunitiam poteſtatem accipere: ut omnibus prorſus ſcribentibus nihil in ea licuiſſet, niſi hactenus ut indices rerum tantummodo & titulorum argumenta quædam aſcriberent, quæ Paratitla, ut ipſe inquit, dicuntur, quaſi titulis appoſita. ſin ad uiuum reſecare uideor, poſt Bartholum certè & Baldum attingere ea nulli oportuit licere, ut certa fixaq; aliquando Iuriſconſultorum dogmata eſſent, noſtratibusq; cum Tranſalpinis de iuris tandem apicibus conueniret. Demoſthenes ille Oratorum præſtantiſsimus, Romanæ eloquentiæ, id eſt, Ciceronianæ exemplar, ut iudicare poſſunt qui orationes utriuſq; non oſcitanter legerunt, in ea oratione quæ πρὸς λεπτίνην inſcribitur, Solonem commemorat inter alia cum legibus ſuis hoc quoq; inſtituiſſe, cùm lex aliqua rogatio'ue ad populum ferretur, ut à legislatore primùm recitaretur; deinde ut in loco maximè celebri conſpicuoq; proſcriberetur ad tertiam concionem uſq; (non aliter atq; Romæ leges trinundino die promulgari ſolitas eſſe, Macrobio referente legimus) inde Scribæ ut daretur palàm

Paratitla.

Demoſthenes.

palàm pro concione legenda, ut ſi quid cuiquam non placeret id in medium proferret. & ſi ea tum quoq; populo placuiſſet, ita demum nomothetis daretur poſtremum exploranda: qui uti eam probaſſent improbaſſent'ue, ita proferretur antiquaretur'ue. Hi autem nomothetæ ex Iudicum numero deligebantur, ut eam operam populo iurati ipſi nauarent. Sed operæpretium mihi uiſum eſt locum ex oratione eius Latinè ut potero uertere, quo res tota melius intelligi poßit. Cùm igitur Demoſthenes in illo iudicio legem Solonis Scribæ legendàm dediſſet (ut tum moris erat in iudicijs factitari, & fuit poſtea in Romanis) & ille recitaſſet, ita tum ipſe ſubiecit: Intellexiſtis'ne igitur uiri Athenienſes quàm rectè atq; ordine leges promulgandas Solon inſtituerit? Iam primùm apud uos & quidem iuratos, utpotè apud quos alia quoq; & conſtitui & rata haberi ſolent: deinde qui legem tuliſſet antiquæ legi contrariam, hunc abrogandæ antiquæ legis cauſas expromere prius uoluit, tum demum ſuam nouamq; rogationem proferre in medium, hanc cum illa componentem. Hoc idem, ut una tantum, uno quoq; de negotio lex eſſet, nequando uulgus indoctum legum contrariarum dißidentia conturbaretur. Ita enim demum legum peritißimis ſpem præcidi poſſe ratus eſt negotium faceſſendi populari ſimplicitati, cum æquabilis facultas omnibus eſſet, & legendi & perdiſcendi plana & dilucida iura. ἵν᾽ εἷς ᾖ περὶ τῶν ἑκάστων νόμος, καὶ μὴ τοὺς ἰδιώτας αὐτὸ τοῦτο ταράττῃ, καὶ ποιῇ τῶν ἅπαντας εἰδότων νόμους ἔλαττον ἔχειν, ἀλλὰ πᾶσιν ᾖ ταῦτ᾽ ἀναγνῶναι, καὶ μαθεῖν ἁπλᾶ καὶ σαφῆ τὰ δίκαια. *His Demoſthenis uerbis ſatis illa Ciceronis congruunt de facilitate perdiſcendi iuris. Nunc eò res redacta eſt, ut nulla ætas huic ſtudio ſufficiat, ceu uerò ſcita plebis indoctæ, edicta*

Nomothetæ.

Vna uno de negotio lex eſſe debet.

Prætoris plerunq; ſemidocti: Principium ſanctiones & imperia interdum præcipitata, conſulta Senatus nonnunquam ambitioſa, aut per metum Principum extorta, aut per aſſentationem effuſa, aut neceßitate aliqua expreſſa, deniq; ambigua ſæpe iuris prudentium reſponſa, id eſt eorum qui ſuffragatorum precibus aut ſummi beneficij loco à Principe impetrauerant ut iuris prudentes eſſent, & de iure publicè reſponſitarent: hæc, inquam, omnia quaſi Sibyllinorum carminum inſtar ſint, aut oraculorum propheticorum, ac nunquam ſatis enarrata, fœcunda hominum ingenia & ad omnes diſciplinas (ſi per priſcam iuris facilitatem licuiſſet) uerſatilia, æternum exercere debeant: ut ille quondam ſcriptus, & à tergo necdum finitus Oreſtes. Inde illæ cantatiſſimæ controuerſiæ de diuiduo & indiuiduo, de ſuitate, de pacto nudo, necdum tot uoluminum textura ueſtito, & aliæ huiuſcemodi ſinuoſiſſimæ quæſtiones, in quibus tanquam apud Sirenios ſcopulos conſeneſcere claris atq; grandibus ingenijs neceſſe eſt. unde nobis illa malorum Ilias orta, ut eſt in prouerbio: dum res iudicatæ nunquam præiudicatæ ſunt: dum res ſæpe ac diu diſceptatæ ac decretæ, nunquam ſemel decretæ ſunt, aniuerſaria utiq; fœtura ſuborientium aliorum ſuper alios doctorum dogmatumq;, & priſca, obſoletaq; maiorum ſcripta poſteris relinquentium: deniq; dum ſinguli iuris apices non modò pugnam, ſed etiam bellum inteſtinum inter hos, illosq; factioſos ciere poſſunt.

Malorũ ilias.

Quanam igitur fronte huiuſmodi non modò commentaria, ſed etiam commentitia tuebuntur, qui Neratij dictum illud legerint? In omni parte error, in iure non eodem loco quo facti ignorantia haberi debet, cùm ius finitum & poſſit eſſe, & debeat. An huius temporis finita eſſe iura dicere perfricta fronte audebunt, cùm iuris profeſſorum interpretam

prætmenta citra criticorum cenſuram ius ab autore ſumant? quaſi uerò Pythagoricorum inſtitutum in mores orbis terrarum receptum ſit: de quo Marcus Tullius libro primo de Natura Deorum ſic inquit: Nec uerò probare ſoleo id quod de Pythagoricis accepimus: quos ferunt, ſi quid affirmarent in diſputando, cùm ex ijs quæreretur quare ita eſſet, reſpondere ſolitos: Ipſe dixit (ipſe autem erat Pythagoras) tantum opinio præiudicata poterat, ut ſine ratione ualeret autoritas. Quemadmodum igitur Pythagorici ἀυτὸς ἔφα dicebant, id eſt, ipſe dixit: ſic Alexander, ſic Paulus Caſtrenſis, ſic Fellinus dixit inquiunt: ſic deniq; unus quiuis ex illa turba ſcriptorum qui luculentis priſcorum conſultorum ſcriptis Cimmerias (ut dicitur) tenebras multis in locis offuderunt. Proinde cauſa, ut uidetur, non ſatis idonea eſt, cur tantopere ſeſe admirentur iſti ſuæq; ſorti gratulentur, qui unicam hanc iuris ſcientiam quaſi filiolam exoſculantur ſuam (id quod Cicero quondam ad Sulpitium loquens dixit) id eſt, qui præ iſto ſtudio iuris omneis alias diſciplinas deſpectui habere ſolent, tametſi liberas ipſas nomine & ingenuas, attamen inopes (ut ipſi dictitant) nec ut hanc unam iuris ſcientiam ex ſuorum ſpolijs quæſtuoſas, quæ ex ciuilibus tantum ipſa manubijs ornare ſeſe poteſt. Iuriſconſultorum olim ſuperbiam cùm ferre non poſſet Caius Princeps, quaſi ſcientiæ eorum omnem uſum aboliturus, ſæpe iactauit ſe hercle effecturum ne quid reſpondere poſſent præter æquum & bonum. quantò minus quorundam noſtri temporis ferenda eſt? qui certè ſi moleſti eſſe pergant, arcem ſe literatorum tenere cenſentes ac dictitantes, ad Fabium eos Iudicem haud iniquum certè Iuriſconſultis protinus uocabimus: qui de huiuſmodi loquens hominibus, ita inquit in primo; Difficultatis patrocinia

Autoritas Pythagorica.

De æquo & bono reſponſitare.

c 2 prætex

prætextimus ſegnitiæ. neq; enim nobis operis amor eſt: nec quia ſit honeſta & rerum pulcherrima ciuilis ſapientia, petitur ipſa: ſed ad uilem uſum & ſordidum lucrum accingimur. Dicant ſine humanioribus diſciplinis in foro multi & acquirant, dum ſit locupletior aliquis ſordidæ mercis negotiator, & plus uoci ſuæ debeat præco. Hæc ille. Deſinant igitur eorum improbiſſimi alios habere deſpectui, & quaſi ut Græci uocant ματαιοτέχνους, id eſt, inanium artium ſtudioſos, inceſſere iuuenes ingenuos, liberalioribus diſciplinis deditos: qui fructum ſtudiorum ſuorum non ſtipe aduocationum, aut capturis rerum iudicandarum, ſed ex animo ſuo ac contemplatione & ſcientia petunt, perpetuum quidem illum, nec fortunæ ſubiectum. Ne igitur nimium ſibi placeant in hoc forenſi plauſu, aut etiam per palatium ultro citro uolitantes, idem Fabius libro X I I. multos ſe cognouiſſe ait, qui tædio laboris quem ad eloquentiam tendentibus, id eſt, rerum omnium politicarum cognitionem, perferre neceſſe eſt, confugerint ad hæc diuerticula deſidiæ: quorum alij ad album ſe ac rubricas tranſtulerunt, & formularij, uel (ut ait Cicero) leguleii quidam eſſe maluerunt, tanquam uiliora eligentes ea quorum facilitatem ſequebantur. Cicero pro Muræna ad Seruium Sulpitium loquens: Quapropter (inquit) non ſolùm illa gloria militaris ueſtris formulis atq; actionibus anteponenda eſt, uerùm etiam dicendi conſuetudo longè & multum iſti ueſtræ exercitationi ad honorem antecellet. Itaq; multi mihi uidentur initio multò hoc maluiſſe, id eſt, dicendi facultatem: pòſt cùm id aſſequi non potuiſſent, iſtuc potiſſimùm ſunt delapſi, id eſt, leguleii ſunt facti: ut aiunt in Græcis artificibus eos aulœdos, id eſt, tibicines, eſſe, qui citharœdi fieri non poſſunt.

Mataiotechni.

Ad rubricas ſe transferre.

Aulœdi.
Prouerbium.

ſunt. Agedum (quandoquidem hucuſq; præter inſtitutum noſtrum prouecti ſumus) uideamus quæ ſit iſta tantæ operæ ſcientia, quæ propemodum ſola literatos ac doctos uiros in Gallia exiſtimari ac uocitari facit. Marcus Antonius Orator ille nobilis apud Ciceronem libro primo de Oratore: *In Oratore autem, inquit, acumen Dialecticorum, ſententia Philoſophorum, uerba propè Poëtarum, memoria Iuriſconſultorum, uox tragœdorum, geſtus penè ſummorum artificum eſt requirendus.* Hic ultimas propè partes, id eſt, memoriæ fiduciam Iuriſconſultis tribuit. Fabius: *Omne ius, inquit, quod eſt certum, aut ſcripto, aut moribus conſtat. dubium æquitatis regula examinandum eſt. quæ ſcripta ſunt aut poſita in more ciuitatis, nullam habent difficultatem: cognitionis ſunt enim, non inuentionis. at quæ conſultorum reſponſis explicantur, aut in uerborum interpretatione ſunt poſita, aut recti prauiq; diſcrimine. Vim cuiuſq; uocis intelligere aut commune prudentium eſt, aut proprium Oratoris. Aequitas optimo cuique notiſſima eſt.* Verùm hoc iſtis perſuaderi non poteſt, qui leges non ab homine ſcriptas ac conceptas, ſed de cœlo delapſas eſſe credunt, ut Tertulliani uerbis utar. in quibus etiam ſenſus altiſſimos, & qui anagogici, id eſt, abſtruſi dicuntur, reconditos eſſe putant, nec unquam ſatis enarratos. Eorum uerò gloriationis præcipuum literarum meliorum ſtudioſis ſolatium fuerit, iſtam legum ſcientiam non modò ſingulis ſeculis, ſed etiam luſtris interpolabilem eſſe: de qua profectò Plinianum illud ex libro uigeſimonono parodia haud inconcinna uſurpare poſſumus: *Mutatur ars, inquit, (de Medicina loquens) quotidie, toties interpolis, & ingeniorum Italiæ flatu impellimur, palamq; eſt ut quiſq; inter iſtos noua comminiſcendo polleat,*

Quid in Oratore requirendum.

Iuris diuiſio.

De iuris perdiſcēdi facilitate.

In leguleos.

Sententia Plinij in Leguleos.

leat, Imperatorem illico uitæ noſtræ neciſq́; fieri: ceu uerò non millia gentium ſine huiuſmodi leguleis degant, nec tamen ſine legibus. Audiant igitur homines ſortis ſuæ admiratores, audiant Tertullianum in Apologetico Chriſtianorum ad proceres Romani imperij (quos ipſe legum tutores appellat) ita dicentem: Miramini hominem aut errare potuiſſe in lege condenda, aut reſipuiſſe in reprobanda? Non'ne & ipſius Lycurgi leges à Lacedæmonijs emendatæ tantum autori ſuo doloris inuſſerunt, ut in ſeceſſu inedia de ſemetipſo iudicarit? Non'ne & uos quotidie experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis, totam illam ueterem & ſqualentem ſyluam legum, nouis principalium reſcriptorum & edictorum ſecuribus truncatis & cæditis? Eant igitur nunc iſti, qui omnia ſtudio iuris tribuunt: & ſeſe hominum ſolos hac una peritia iuris beatos & ſapientes & rerum humanarum arbitros, atq; adeò diuinarum eſſe prædicent: dum tamen hoc conſtet, omnium gentium moribus ut nomiſmatum, ſic nomorum, id eſt, legum uſum uarium & identidem mutabilem omni æuo fuiſſe. & has enim & illas temporario principum populorum'ue conſenſu, non ſuapte ui poteſtateq́; ualere. Intolerandus certè eſt ineptiorum quorundam faſtus, qui è ſtudio iuris cum carris librorum redeuntes, uelut Aegyptiorum opibus ſuffarcinati, reliquos omneis literarum ſtudioſos ſic ut inanes inopeſq́; aſpernantur, uelut ex paleis multis modicam frugem aut etiam nullam colligentes. qui ſi aliquando cogitarent diuitias illas ſuas κεραμέως πλοῦτον, ut dicitur, id eſt, figulinas opes eſſe unico Principis edicto fragiles (quod futurum eſt aliquando ingenti generis humani felicitate) nimirum altiores illos ac ſeſquipedales ſpiritus deponerent. de ineptis loquimur, diſciplinarumq́; expertibus. De Pandectis

Tertullianus de legiſperitis.

uerò

uerò quid ſentiam, malo alienis uerbis quàm meis dicere. Prodeat igitur aliquis Latinorum æſtimator idoneus. Is erit Laurentius Vallenſis, uir certè cum Latinè doctißimus, tum uerò alienorum ſcriptorum Iudex ut optimus, ſic minimè ambitioſus & ueritatis amantißimus: id quod inuidioſum nomen eius uulgò reddidit, ut iam publico conſenſu Latinè ignorantium tanquam iniquus Iudex ferè reijciatur. Is igitur Laurentius cenſor ac criticus quamlibet etiam moroſus, ut illis quidem uidetur, Elegantiarum ſuarum libro tertio, ſic inquit: Relegi proximè quinquaginta Digeſtorum libros ex pleriſq; uoluminibus Iuriſconſultorum excerptos: & relegi cùm libenter, tum uerò quadam cum admiratione. Primùm, quòd neſcias utrum diligentia'ne an grauitas, prudentia an æquitas, ſcientia rerum an orationis dignitas præſtet, & maiori laude digna eſſe uideatur. deinde, quòd hæc ipſa ita in uno quoq; eorum ſunt egregia & perfecta, ut uehementer dubites quem cui præferendum putes. Et paulò pòſt: Quod eo magis, inquit, in Iuriſconſultis eſt admirandum, quòd ij inter ſe etiam ſeculis diſtant, licet omnes poſt Ciceronem: ideóq; quibuſdam in uerbis ab eo differentes, quales omnes uſq; à Vergilio atq; à Liuio fuerunt. Nam Ser. Sulpitij atq; Mutij Scæuolæ nihil extat: ſed alterius Mutij recentioris. Et priſci quidem Iuriſconſulti quales, quantíq; in eloquendo fuerint, iudicare non poſſumus: quippe quorum nihil legimus. his autem qui inter manus uerſantur, nihil eſt (mea ſententia) quod addi adimi'ue poßit, non tam eloquentiæ (quam quidem materia illa non magnopere patitur) quàm latinitatis atq; elegantiæ: ſine qua cæca omnis doctrina eſt & illiberalis, præſertim in iure ciuili. Hæc ille: atq; alia eòdem pertinentia ſatis liberaliter, nec pro ſolita eius

Vallenſis laus.

Pandectarum laus.

Barbara uocabula à leguleis recepta. *Proſcriptio.* *Proſcripti.* *Præconio citati.* *Repercußio.* *Relatio.* *Retortio.* *Deſcribere.* *Exemplum recognitum.*

ſeueritate. Hui, inquiunt iſti legulei, quid nobis cum elegantia? nobis tam placent guerra aut treuga, & laudum & bannum, & banniti & retorquitio: quàm illis bellum & induciæ & arbitrium & proſcriptio & proſcripti aut præconio citati, & repercußio uel relatio ac etiam retortio. Antiqui Iuriſconſulti exſcribere ac deſcribere dicunt & exemplum ſumere, nos exemplare dicimus. illi exemplum recognitum, nos exemplatum collationatum. Antiqui & qui Latinè locuti ſunt, conditiones quaſdam arbitrarias & in poteſtate noſtra uel in nobis ſitas dixerunt: nos poteſtatiuas dicimus. illi neceßitatem quandam præciſam & abſolutam, & quandam conditionalem, id eſt, hypotheticam: nos cauſatiuam. quemadmodum & ſtipulationes alternatiuas dicimus pro diſiunctiuis: & putatiuum pro opinabili: & diſpenſare, pro legibus ſoluere: & caſum legis, pro ſpecie: quo etiam Iuſtinianus ſæpe uſus eſt, quod & thema & propoſitum dicitur à Cicerone & Quintiliano. Inſinuare donationem, pro profiteri: militem, pro equite: recuſare Iudicem, pro reijcere: quod & eiurare nonnunquam dicitur. æquum & iniquum Iudicem antiqui dicere ſolent: nos ſuſpectum & fauorabilem & non ſuſpectum dicere maluimus: permultaq; huiuſmodi quæ proprium deſtinatumq; uolumen deſiderant, ut infra triduum, pro intra. Sic eſt diſciplina iuris, ut ueutam facere melius & congruentius ſit dicere, quàm in rem præſentem uenire. Deniq; multa Gallicè, nec minus uendibiliter inter noſtros dicimus quæ Latinè ignoramus. Apageſis iſtas ſermonis lautitias. ſordida nos delectant uerba & triuialia, atq; etiam in tonſtrinis ſutrinisq; proculcata. Verùm illud Laurentij elogium me impulit ut diligentius Digeſtorum libros legerem. qua in lectione cùm multis in locis uolumina

Opinabile. *Legibus ſoluere.* *Species legis.* *Profiteri donationem.* *Eques.* *Scribendi occaſio.*

ipſa

ipſa partim mutilata, partim mendoſa inueni: tum uerò (quod flagitioſius eſſe multò arbitratus ſum) uerba multa non triuialis ſed antiquæ ac probæ monetæ, in alienum uſum ignorantia temporum translata eſſe animaduerti. Ea indignitate permotus, auſus pridem inconſultius temereq́; iactare inter amicos, me aliquando facturum ut Pandectæ emendatius atq; intelligentius legerentur. uidelicet uiribus noſtris necdum nobis exploratis: nec præſtandæ rei difficultate ſatis excuſſa penſitataq́;. Cuius me incepti cùm poſtea perpigeret, triennio partim multa cauſatus, partim peregrè agens, liberatum me iri tandem hac moleſtia libenter mihi perſuadebam: ueluti huius incepti temeritate ſitu quodam obliuionis contecta atq; ſepulta. Ecce autem huius negotij ſecurum appellantibus amicis, & tanquam procraſtinati debiti arceſſentibus, ſpontaneæq́; pollicitationis admonitu identidem cunctationem meam uellicantibus, eò tum me ſenſi feroculè euectum, unde pedem proferre pudor uetet, ut inquit ille, continuoq; aut rem ſuſcipiendam mihi, cui par omnino non eſſem, aut temeritatis manifeſtum ac confeſſum ludibrio mox omnibus me futurum. Horat. in arte. *Ibi uerò æſtuantem me, & ſententijs alternantem impulit amicus quidam meus uir ampliſsimæ curiæ: qui mihi huius incepti non modò autor, ſed etiam efflagitator fuit. Is mihi induſtriæ meæ ſponſor (ut ita dixerim) apud me fuit. Perpulit enim hoc ſibi me credere, ſi operam enixè nauarem, nihil non eiuſmodi euaſurum quod ipſe facere inſtituiſſem: cauſanteq́; me inuidioſum hunc laborem non gratioſum fore, qui tam ancipitis euentus facinus deſignare nunc auſus eſſem, homo propè nullius in re literaria nominis, ad extremum ſuſceptæ rei euentum fide ſua eſſe iuſsit. Eiuſmodi autem ſponſore nihil non credere uel nominum factitator circunſpectus potuiſſet,*

tuiſſet. iam primùm præter ſingularem iuris peritiam, doctrina eſt etiam illa Miſcellanea ac politico homini aut neceſſaria, aut utili perpolitus, iudicio non mediocri ac ſæpe nobis probato præditus: cui etiam de me plus quàm meo propemodum tribuo. unus eſt deniq; ex paucorum numero qui non illotis pedibus ad ſtudium iuris ciuilis contuliſſe ſe uidentur. Accedunt neceßitudinis iura, quæ mihi multiplicia cum eo iampridem intercedunt, ne ab eo eludi me uereri ullo modo deberem. Huic iſtud à me contendenti niſi morem gererem, exiſtimaui (qua eſt ille in ordine ſuo autoritate) non tam id uerecundiæ ac modeſtiæ, quàm ruſticæ ac pertinaci diffidentiæ datum iri. Itaq; huius fide periclitandum mihi eſſe ſtatui. Hæc fiducia operis, hæc eſt indicatura, ut Plinij uerbis utar. proinde perfunctoriam iſtam operam magis quàm iuſtam, plenamq́; profitemur. Sed ne ſic quidem, ut intelligo, eorum cachinnos euadam, quibus cum muſis, id eſt, cum humanitate & doctrinæ lepore, nullum eſt commercium, ut Marcus Tullius inquit. Hi ſanguinem legum quærendum, non artem (ut eorum uerbis utar) arbitrantur: non florem, ſed frugem ſcientiæ conſectandam autumant: deniq; uerborum rationem nullam habendam eſſe, dum ſenſus aſſequamur. Atq; hæc ita dicunt, quaſi aut uerba rerum imagines eſſe neſciant & ſenſuum inuolucra, quæ quàm maximè congruenter effingi & accommodare rebus ipſis debent: aut quaſi Barthollus & Baldus & reliqui eiuſce ordinis autores quidem illi alioquin ingenuoſißimi: ſed quos iſti uerborum contemptores pro numinibus colunt, & quorum ſcripta inter ſacrorum uatum oracula in larariis (ut ita dicam) habent, uerba non ipſi appendere quaſi ad Critolai libram ſolerant. Vt enim ille quadam animi ſolertia in altera libræ

Critolai libra.

ſuæ lance animi bona imponens, in altera corporis & externa, multum admodum propendere illam animi lancem deprehendebat: ſic iſti Iuriſperiti ununquodq; uerbum atq; adeò ſyllabam in quibus commodum ſit locis ad conſtituenda ſua dogmata, ponderanda ſolerter admonentes, uerborum uires excutere ſe, & ſcrupulari etiam differentia æſtimare credi uolunt. qui tamen præclara illa ſua libra quid in diem addictio diei adiectæ præponderet, perſentiſcere non potuerunt, antequam Laurentius Vallenſis examen libræ ſuæ multò certè exactioris ad lectionem Pandectarum adhibuit. Nec ille autem in his quæ in huiuſmodi aduerſus iſtorum opinionem quantumuis approbata dixit, æquam unquam ſententiam retulit, duntaxat in eorum foro: Nec nos in ijs quæ adhuc diximus, aut poſthac dicturi ſumus aduerſus receptos eorum aliorumq; errores, quippiam æqui boniq; laturos nos ſperamus: non inter eos modò ad quos ea res pertinet, ſed ubicunq; & apud quoſcunq; res non artificis ſtatera (ut inquit Cicero) ſed populari trutina examinantur. Videamus tamen refellendis iſtis uerborum contemptoribus magni aliquos nominis autores opponere nec'ne poßimus. Fabius libro duodecimo. Quid? (inquit) non quæſtio iuris omnis aut uerborum proprietate, aut æqui diſputatione, aut uoluntatis coniectura continetur? quorum pars ad rationalem, pars ad moralem Philoſophiam redundat. Gellius libro duodecimo: Labeo, inquit, Antiſtius iuris quidem ciuilis diſciplinam principali ſtudio exercuit, & conſulentibus de iure publicè reſponſitauit, cæterarumq; bonarum artium non expers fuit, & in Grammaticam ſeſe atq; Dialecticam literaſq; antiquiores penetrauerat, Latinarumq; uocum origines rationeſq; percalluerat: eaq;

præcip

præcipuè ſcientia ad enodandos pleroſq; iuris laqueos utebatur. Sic quodam loco Cicero proprietatem ſermonis Iuriſconſultorum peculiarem eſſe affirmat. Quod igitur iſti dicunt prudentiam in rerum eſſe cognitione, orationis facultatem nihil ad rem pertinere, uideamus qualiter conſtitui poſsit. Marcus Tullius libro tertio de Oratore, de eloquentia loquens: Neq; uerò, inquit, hoc fugit ſapientiſsimum Regem Philippum, qui hunc Alexandro filio doctorem acceperit (de Ariſtotele loquens) à quo eodem ille & agendi præcepta acciperet & loquendi. Nunc ſiue quis uolet eum Philoſophum qui copiam nobis rerum orationiſq; tradat, per me appellet Oratorem licet: ſiue hunc Oratorem, quem ego dicam ſapientiam iunctam habere eloquentiæ, Philoſophum appellare malit, non impediam: dummodo hoc conſtet, neq; infantiam eius qui rem norit, ſed eam explicare dicendo non queat: neq; inſcitiam eius cui res non ſuppetat, uerba non deſint, eſſe laudandam. quorum ſi alterum ſit optandum, malim equidem indiſertam prudentiam, quàm ſtultitiam loquacem. Idem in Oratore perfecto: Res autem, inquit, ſic ſe habet, compoſitè & ornatè ſine ſententijs dicere, inſania eſt: ſententioſè autem ſine uerborum & ordine & modo, infantia. Et rurſus alibi: Illud uerius, inquit, neq; quenquam in eo diſertum eſſe poſſe quod neſciat: neq; ſi id optimè ſciat, ignaruſq; ſit facundæ ac poliendæ orationis, diſertè id ipſum quod ſciat dicere poſſe. Phœnix apud Homerum libro nono Iliados ad Achillem loquens, ita inquit: Pater tuus Peleus cùm te primùm ex Phthia patria ad Agamemnonem miſit paruulum adhuc & bellicarum rerum ignarum, me tibi ideo adiunxit, ut utroq; in genere inſtituendum te ſuſciperem. cenſuit enim te & dicendi præcepta accipere debere & agendi, Μύθων τε ῥητῆρ' ἔμεναι, πρηκτῆρά

Infantia & inſcitia.

κτῆρά τε ἔργων, Doctum uerba loqui, facilemq́; in rebus agendis. Ecquid autem turpius dici poteſt, quàm infantes eos eſſe, qui ſe conſultos, prudentes, peritos deniq́; iuris dici uideriq́; poſtulent, dignos etiam ſolos omnium literatorum hominum qui rerum humanarum ac diuinarum arbitrium diſceptationemq́; habeant: quiq́; uiros principes, & ſupra humanum faſtigium euectos ſoluere & illigare legibus interpretationibus ſuis poſſint? Infantes autem eſſe orationis facultate deſtitutos, Latinè loquentium conſenſus præiudicauit. Cicero in Topicis, *Cauſa autem efficiens ſic, ut cùm quæritur, quibus rebus eloquentia efficiatur.* De commutatione ſic: *Poſſit'ne eloquentia commutatione aliqua conuerti in infantiam.* Et pro Cluentio: *Tum uerò ita ſum perturbatus ut omnia timerem. ſi nihil dixiſſem, ne infantiſſimus: ſi multa in eiuſmodi cauſa dixiſſem, ne impudentiſſimus exiſtimarer.* Et ad Quintum fratrem: *Gabinius abſolutus eſt. nihil illo accuſatore Lentulo ſubſcriptoribusq́; eius infantius.* Non me fugit, quid Lactantius libro quinto, ſextoq́; de eloquentia diſputarit, uir ipſe loquendo lautiſſimus: ſed nos de Latinitate & elegantia & ſermonis puritate loquimur, non de illa diſerta & Oratoria eloquentia, quæ iuris ſtudioſis noſtro ſeculo neceſſaria non eſt, tametſi olim Marcus Cato cùm in dicendo præſtantiſſimus, tum iuris fuit idem peritiſſimus. & Scæuolæ Sulpitioq́; conceſſa eſt etiam facundiæ uirtus, & Marcus Tullius non modò inter agendum nunquam eſt deſtitutus ſcientia iuris, ſed etiam componere aliqua de eo cœperat, ut autor eſt Fabius. & Craſſus apud Ciceronem in primo dialogo de Oratore: *Quintus (inquit) Scæuola homo omnium doctiſſimus, & diſciplina iuris ciuilis eruditiſſimus, & oratione maximè limatus ac ſubtilis, atq́; (ut ego* In infantes iuriſperitos.

ſoleo dicere) Iuriſperitorum eloquentißimus, eloquentium Iuriſperitißimus. Quæ (malùm) eſt igitur iſta tanta in hominibus peruerſitas, ut cùm lautam atq; elegantem utendi fruendiq; iuris ſupellectilem habeant, Latinam illam ab Vlpiano, Paulo, Iuliano, reliquisq; eiuſdem notæ Iuriſconſultis relictam, librariorum legentiumq; inſcitia æruginę infeſtatam, eam ut æruginem abſtergeri nolint, ſordida etiam ſupellectili hac Gotthica & barbara uti malint? perinde atq; primis illis ſeculis, frugibus iam inuentis nonnulli tamen tam aduerſo genio nati fuiſſe dicuntur, ut glande ueſci mallent. id quod inquit Cicero: Noſtro enim ſeculo inſtaurata propemodum lingua Latina, Barbarica permulti nihilo ſecius delectantur. Romanum ſermonem reſpuunt homines palati corruptißimi, quanquàm pleriq; palatini. Videlicet hoc illud eſt quod idem Cicero libro tertio de Oratore inquit, de antiquis Iuriſperitis loquens, hominibus undiq; conſummatißimis, Quid enim Marco Catoni præter hanc politißimam doctrinam tranſmarinam atq; aduentitiam defuit? Num quia ius ciuile didicerat, cauſas non dicebat? aut quia poterat dicere, iuris ſcientiam negligebat? aut quia utroq; in genere & laborauit, & præſtitit, num propter hanc ex priuatorum negotijs collectam gratiam tardior in Republica capeſſenda fuit? Nemo apud populum fortior, nemo melior Senator, facilè optimus Imperator. deniq; nihil in hac ciuitate diſci ſciri'ue potuit, quod ille non tum & inueſtigarit & ſcierit, tum etiam conſcripſerit. Nunc contrà pleriq; ad honores adipiſcendos, ad Rempublicam gerendam nudi ueniunt atq; inermes; nulla cognitione rerum, nulla ſcientia ornati. Sin aliquis excellit unus è multis, effert ſe ſi unũ aliquid affert. Poſtremò locus hic poſcit, ut de Pandectarũ uocabulo aliquid

Pandectæ.

dicam

dicamus. Gellius igitur libro duodecimo: Tullius, inquit, Tyro Ciceronis libertus libros de uarijs ac promiſcuis quæſtionibus compoſuit: Græco uocabulo Pandectas, id eſt, promiſcua & multifaria continentes libros inſcripſit, tanquam omne rerum ac doctrinarum genus continentes. Idem libro ultimo: Sunt, inquit, qui libros ſuos Pandectas, id eſt, omnium receptacula inſcripſerunt. Hanc inſcriptionem Plinius in præfatione inter illecebroſas & magna promittentes numerauit: propter quas (ut ipſe inquit) uadimonium deſeri poßit. His Pandectis coagmentandis ſeptem & triginta Iuriſconſulti ſymbolas contulerunt: ex quorum uerbis Digeſtorum leges uelut centones conſarcinatæ ſunt. Harum autem archetypos Florentiæ eſſe putant, quæ Litera Piſana uulgò dicitur: & nos cùm Florentia iter Romam faceremus in numero Legationis Regiæ, funalibus eas accenſis non ſine ambitu honoris loco numeroq; uidimus. A quot & quibus compoſita.

Quoniam uerò hic Vlpianus ſubiecit hæc uerba, Huius ſtudij duæ ſunt poſitiones: addam quid ſit theſis, id eſt, poſitio. Theſis (inquit Ioannes Grammaticus, Ariſtotelis interpres) differt ab axiomate: quatenus axioma omninò eſt ἀναπόδεικτον, id eſt, non demonſtrabile: ut ſunt propoſitiones immediatæ, & communes animi conceptiones, quarum mox meminero, quas naturæ ſponte uel naturali dictamento tenemus, domoq; in ſcholam afferimus. Theſeis uerò, id eſt, poſitiones ex præceptoribus diſcimus in ſingulis diſciplinis. Conuenit autem inter axioma, id eſt, proloquium uel pronuntiatum, uel, ut Cicero uertit, enuntiatum, & theſim, quòd nec hæc, nec illud demonſtratur: ſed tamen theſeis aliqua exhortatiuncula indigent, ut fidem diſcipulo faciant. ut illa Propoſitio: Omnes à centro ad circuncurrentem lineam æquales eſſe lineas: Theſis. Axioma. Theſeis.

neas: cùm axioma omnino ſit indemonſtratum: ut illud, Bis bina eſſe quaterna. Poſitionum igitur huiuſmodi exempla ſunt. Ponit Arithmeticus monadem eſſe impartibilem uel inſectibilem. Geometres uerò id quod diximus de lineis à centro ad ambitum circuli pertendentibus. Medicus ponit corpora ex elementis quatuor eſſe concreta. Phyſicus omnia naturalia corpora conſtare materia & forma: tum naturam eſſe principium motus atq; quietis. Diuiditur autem theſis in hypotheſim & diffinitionem. Et rurſus hypotheſis, in eam quæ æquiuocè hypotheſis, id eſt, ſuppoſitio dicitur, & in petitionem. Siquidem quæ poſitiones notæ ſunt, quæq; ſimulac à præceptore ponuntur, admittuntur ab auditore, hypotheſeis uocantur: quæ uerò non uſq; adeò notæ ſunt, ſed argumento quodam aſtruuntur antequam fidem faciant, & tamen citra demonſtrationem ſummuntur à præceptore, αἰτήματα dicuntur, id eſt, petitiones uel poſtulata. Quæ rurſus & ipſe duorum ſunt generum. nam quædam mediocriter notæ ſunt, quædam econtrario: ut uerbi gratia, Geometra ponente, Omneis rectos æquales eſſe: auditor ἀγεωμέτρητος, id eſt, ignarus Geometriæ, neutrum opinatur, id eſt, nec æquos nec inæquales eſſe. Eodem uerò dicente: Punctum carere magnitudine, & eſſe indiuiduum: auditor eſſe opinatur. Eſt autem diffinitio theſis: ponit enim Arithmeticus inſectile ſecundum quantitatem eſſe monadem: & nos ponimus hominem animal rationale mortale. Sic igitur Iuriſconſulti ponunt huius ſtudij duas poſitiones. Poſitio interdum naturam cuiuſq; rei ſignificat. Quintilianus, Simplices, inquit, uoces poſitione, id eſt, natura ſua conſtant: compoſitæ autem, præpoſitionibus ſubiunguntur, ut innocens. Idem: Quid uerò quæ poſitionis eiuſdem in diuerſos

[Margin notes: Hypotheſis. — Petitiones. — Αἰτήματα. — Poſitio.]

uerſos flexus exeunt, cum Alba facit Albanus *&* Albenſis? *Sunt alia huius uocis ſignificata: ut arſis & theſis apud* Diomedem, *& apud eundem* Quintilianum *theſis & aphæreſis* Areopagitæ: *theſis & hypotheſis* Ciceroni *in* Topicis: *ſed ad rem non pertinent.*

Ex eadem lege.

Legem nunc appello caput legis, quoniam ita fert uſus.

Videmus enim cætera quoque animalia, feras quoq; beſtias iſtius iuris peritia cenſeri. Cenſeri *hic qualiter accipiatur non facilè dixerim, ne ipſe quidem* Accurſius, *qui hoc in loco modeſtiſſimè tacuit.* Cicero *pro* Archia *poëta, Atque hoc ideo mihi concedendum eſt magis, quòd ex his ſtudijs hæc quoque cenſetur oratio & facultas, quæ quantacunque in me, nunquam amicorum periculis defuit.* Dicendi, *inquit, facultas ex poëtarum lectione cenſetur, id eſt, pretium & æſtimationem meretur, & in primis laudatur. à* Græcis Δοκεῖν *dicitur, quorum imitatione ita loqui ſolemus.* Euripides *in* Hecuba, *Λόγος γὰρ ἔκτ' ἀδοξούντων ἰὼν κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.* Animalia *igitur quædam bruta naturali quadam intelligentia prædita, propterea cenſentur, id eſt, admirationi nobis ſunt præ cæteris, ut elephas: de quo* Plin. *lib.* VIII. *Maximum animal eſt elephas proximumq; humanis ſenſibus. id quod ipſe latè proſequendo docet.* Idem *de tigride, quæ cæteris feris truculenta, atq; ipſa etiã elephanti ueſtigia ſpernẽs, homine uiſo uel hominis etiã ueſtigio, transferre catulos dicitur.* Nimirum *hæc natura eſt rerum, hæc potentia eius, ſæuiſſimas ferarum maximasq;, quæ nunquam uidiſſent quod debeant timere, ſtatim intelligere cur ſit timendũ.* Ex his Plinij *uerbis dicere poſſumus reuerentiã iure naturali anima-*

Iuris naturalis.

Cenſeri.

Δοκεῖν.

lia omnia homini debere & quandam ueluti religionem, ut ſaltem ei decedant uia: ut ſit illud Geneſeos primo, Dominamini piſcibus maris, & uolatilibus cœli, & uniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram. Quid illud eiuſdem de elephantis? Ipſius, inquit, animalis tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum concurrentia manu dimoueat, ne quid obterat imprudens, nec niſi laceſſiti noceant: non'ne ex iure quodam gentium eſſe uidetur? Et illud de ciconia prouerbio Græco teſtatum, ab Ariſtotele etiam confirmatum, quæ parentes ſenio confectas alere exiſtimatur infantiæ ſuæ uices rependens. unde ἀντιπελαργεῖν uerbum pro eo quod eſt promerentibus gratiam in tempore referre: & Antipelargia huiuſmodi gratiarum relatio, à ciconia dicta, quæ Græcè πέλαργος dicitur. inde Pelargici nomi ab Ariſtophane dicti, quaſi Ciconiariæ leges, quibus liberi parentes alere iubentur. id quod in iure quoque noſtro cautum eſt. Ideo in ſceptris regijs antiqui ciconiam ſculpere ſolebant in ſummo: in infimo autem hippopotamum animal improbiſſimum, ſignificare uolentes iuſtitiæ obnoxiam eſſe uiolentiam, cuius iuſtitiæ ſymbolon eſt ciconia, quæ parentes ſenio confectas alere, humeriſq́; geſtare in uolatu creditur. Laurentius tamen hunc locum reprehendit libro quarto Elegantiarum, Ius naturale eſt quod natura omnia animalia docuit. ius eſſe negans appetitum coëundi & procreationem educationemq́; liberorum. in quo ſententia mea fallitur. Ceterùm quod hic Florentinus iuri gentium tribuit, Cicero in III. Offic. iuris naturalis eſſe tradit, id eſt, ut ne lædamus inuicem. ſic enim inquit, Atque etiam ſi hoc natura præſcribit, ut homo homini quicunque ſit, ob eam cauſam quòd is homo ſit

con

Ἀντιπελαργεῖν.

Nomi Pelargici.

Hippopotamos.

conſultum uelit, neceſſe eſt ſecundum eam naturam utilitatem omnium eſſe communem. Quod ſi ita eſt, una cõtinentur omnes & eadem lege naturæ. Idq; ipſum ſi ita eſt, certe uiolare alterum naturæ lege prohibemur. Iuris autem *conſulti ius gentium appellant, non tantum id quod naturale ſecutum eſt, quod argenteo ſeculo natum exiſtimatur, cum cõmercia rerum eſſe cœperũt: ſed illud etiam primarium, quod inter homines ſolos intercedit, de quo* Caius *in lege* Omnes, *intellexit: quod naturale dicitur. ut idem libro* 1. Tuſcul. *Nulla gens, inquit, tam fera, nemo omnium tam immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. multi de dijs praua ſentiunt (id enim uitioſo more effici ſolet) omnes tamen eſſe uim & naturam diuinam arbitrãtur. Nec uerò id collocutio hominum aut conſenſus efficit, non inſtitutis opinio eſt confirmata, non legibus: omni autem in re conſenſio omnium gentium lex naturæ putanda eſt. Secundum hæc uerba Ciceronis, notiones in animis noſtris anticipatæ ſunt de iure naturali. quale eſt quod idem in primo de* Natura Deorum *inquit, in perſona* Velleij Epicurei *loquẽs, Solus enim (inquit) uidit* Epicurus *primum eſſe deos, quòd in omniũ animis eorum notionem impreßiſſet ipſa natura. Quæ eſt enim gens, aut quod genus hominum quod non habeat ſine doctrina anticipationem quandam deorum, quam appellat* Prolepſim *Epicurus, id eſt, anteceptam animo rei quandam informationem: ſine qua nec intelligi quicquam, nec quæri, nec diſputari poßit? Et paulò pòſt. Cùm enim nõ inſtituto aliquo aut lege aut more ſit opinio conſtituta, maneatq; ad unum omnium firma cõſenſio, intelligi neceſſe eſt eſſe deos, quoniam inſitas uel potius innatas cogitationes habemus. Hæ & primæ notiones ab eodem dicuntur: alij præſumptiones*

Ius gentium. Ius naturale.

Anticipatio et Prolepſis.

Notiones.

Prænotiones. nes & prænotiones uocant,id eſt,ennœas, quas diuus Au-
Præſumptiones. guſtinus lib. x i i. de Ciuitate,notiones interpretatur, quaſi
Ennœa. communes intelligentias. αὐτόπιστοι dicuntur, quaſi per ſe
Αὐτόπιστοι. fidem facientes ſine argumentis:ut ſuprà dictũ eſt de axio-
matis. de quibus idem Cicero in pri. de Legibus, Quæq; in
Inchoatæ intelligentiæ. animis,inquit,imprimuntur inchoatæ intelligentiæ, ſimili-
ter in omnibus hominibus imprimuntur. Informationes
Informationes, etiam dicuntur,ut idem in i i. de Natura Deorum,Omni-
bus enim innatum eſt & in animo quaſi inſculptum, eſſe
deos: quales ſint, uarium eſt: eſſe nemo negat. Cleanthes
quidem noſter quatuor de cauſis dixit in animis hominum
Ἐπιβολαί. informatas deorũ eſſe notiones. Appellantur etiã ἐπιβολαί.
unde Galenus κατὰ πρώτην ἐπιβολήν, prima animi no-
tione,id eſt,animi adiectione. Iſta igitur ferè quæ iuri natu
rali aſcribuntur, id eſt, quæ natura docuiſſe nos creditur,
uerſantur in ſenſu cõmuni,non illo quidem arbitro & di-
ſceptatore omnium ſenſuum, & cui ſenſus omnes ancillan-
Principatus animæ. tur:qui principatus animæ dicitur à Cicerone, & à Gale-
no τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς in decimotertio Therapeuti-
ces, & à Plutarcho in quarto de Placitis philoſophorum.
cuius meminit memorabiliter Cicero in 2. de Natura Deo-
rum, & in v. de Finibus, & Themiſtius in tertio de Ani-
ma. ſed in illo altero cuius meminit Quintilianus in pri.
Senſus communis. his uerbis, Senſum ipſum qui communis dicitur, ubi diſcet
puer,cum ſe à congreſſu,qui non hominibus ſolum,ſed etiã
mutis animalibus naturalis eſt, ſegregarit? Et Iuuenal.
Rarus enim ferme ſenſus communis in illa Fortuna. Sene-
ca, Sic in beneficio ſenſus communis locum, tempus, per-
ſonas obſeruet. À Græcis κοινὸς λογισμὸς dicitur. Gre-
Communis prudentia. gorius, Τὶς οὕτως καινῶν ἔξω λογισμῶν. Similis eſt cõmu
nis prudentia apud Ciceronem lib. i i i i. de Finibus, Et ſi
in

in ipſa, inquit, nauigatione negligentia eius nauis euerſa, maius eſt peccatum in auro quàm palea. omnibus enim artibus uolumus attributam eſſe eam quæ communis appellatur prudentia, quam omnes, qui cuiq; officio præſunt, debent habere. Verùm enimuero ad cognationem illam ueniendum, quam Florentinus Iuriſconſultus inter humanum genus intercedere dicit, quam Accurſius homo minimè malus ad primum parentem ex hiſtoria Geneſeos refert. Marcus igitur Tullius lib. v. & ult. Finium, Piſonem Academicum his uerbis hac de re diſſerentem inducit, In omni autem honeſto quod per ſe expetendum dicimus, nihil eſt tam illuſtre, nec quod latius pateat, quàm coniunctio inter homines hominum, & quaſi quædam ſocietas & communicatio utilitatum, & ipſa charitas generis humani: quæ nata à primo ſatu, quo à procreatoribus nati diliguntur, & tota domus coniugio & ſtirpe coniungitur, ſerpit ſenſim foras cognationibus primum, tum affinitatibus, deinde amicitijs, pòſt in ciuitatibus cum ciuibus, & ijs qui publicè ſocij atq; amici ſunt, deinde totius complexu gentis humanæ: quæ animi affectio ſuum cuique tribuens, atque hanc quam dico ſocietatem coniunctionis humanæ munificè & æquè tuens, iuſtitia dicitur. cui ſunt adiunctæ pietas, bonitas, liberalitas, benignitas, comitas, quæq; ſunt generis eiuſdem. Atque hæc ita iuſtitiæ propria ſunt, ut ſint uirtutum reliquarum communia. nam cùm ſic hominis natura generata ſit ut habeat quiddam innatum quaſi ciuile & populare, quod Græci politicon appellāt: quicquid aget quæque uirtus, id à communitate, & ea quam expoſui charitate atque ſocietate humana non abhorrebit. Quo in loco, primo ſtatu pro ſatu corruptè uulgò legitur. Idem in pri. de Leg. altiſſimè (ut ipſe inquit)

Societas humana.

Charitas humana.

iuris principia repetens,ita quodam in loco ait, Omnium autem quæ in hominum doctorum diſputatione uerſantur, nihil eſt profectò præſtabilius quàm planè intelligi nos ad iuſtitiam eſſe natos. neq; opinione, ſed natura eſſe conſtitutum ius etiam patebit, ſi hominum inter ipſos societatem coniunctionemq; perſpexeris. Nihil eſt enim unum uni tam ſimile, tam par, quàm omnes inter noſmetipſos ſumus. Quòd ſi deprauatio conſuetudinum, ſi opinionum uanitas non imbecillitatem animorum torqueret, & flecteret quocunque cœpiſſet,ſui nemo tam ſimilis eſſet quàm omnes ſunt omnium. Ita quæcunque eſt hominis definitio, una in omnes ualet: quod argumenti ſatis eſt nullam diſsimilitudinem eſſe in genere. etenim ratio qua una præſtamus belluis,per quam coniectura ualemus,argumentamur, refellimus, diſſerimus, conficimus aliquid ac concludimus, certè eſt communis,doctrina differens,diſcendi quidem facultate par. Idem alibi, Quid eſt autem non dicam in homine, ſed in omni cœlo atque terra ratione diuinius? quæ cùm adoleuit atque perfecta eſt, nominatur rite ſapientia. Eſt igitur (quoniã nihil eſt ratione melius,eaq; & in Deo & in homine) prima homini cum Deo rationis ſocietas. inter quos autem ratio, inter eoſdem etiam recta ratio communis eſt. quæ cùm ſit lex, lege quoq; conciliati homines cum dijs putandi ſumus. Inter quos porro eſt communio legis, inter eos communio iuris eſt. quibus autem hæc ſunt inter eos communia, & ciuitatis eiuſdem habendi ſunt. Si uerò iiſdem imperijs & poteſtatibus parent, multò etiam magis parent huic cœleſti diſcretioni, mentiq; diuinæ, & præpotenti Deo: unde etiam uniuerſus hic mundus, una ciuitas communis Deorum atque hominum exiſtimanda eſt. Idem de igniculis loquens nobis à natura ad

Ratio.

ra ad iuſtitiam conſectandam datis, corruptela autem malæ conſuetudinis extinctis. Quòd ſi quo modo, inquit, eſt natura, ſic iudicio homines humani (ut ait poëta) nihil à ſe alienum putarent, coleretur ius æque ab omnibus. Quibus enim ratio à natura data eſt, iiſdem etiam recta ratio data eſt. ergo & lex, quæ eſt recta ratio in iubendo & uetando. ſi lex, ius quoque. at omnibus ratio, ius igitur datum eſt omnibus. Rectéq; Socrates execrari eum ſolebat, qui primus utilitatem à natura ſeiunxiſſet. id enim quærebatur caput eſſe exitiorum omnium. unde illa Pythagorica uox τὰ τῶν φίλων κοινὰ, id eſt, omnia inter amicos communia. ſed locus ille uulgò mutilate legitur. Ex prædictis apparet id quod Vlpianus inquit, Seruitutem iure gentium ſecundario conſtitutam eſſe, non illo primario, quod naturale dicitur, ab eo (ut Caius inquit) quòd naturali ratione inter homines conſtitutum ſit. Propterea Auguſtinus libro x i x. de Ciuitate, ſeruitutem primum culpæ non naturæ impoſitam eſſe dicit: cum Noë animaduertens in filium, ſeruire eum fratribus ſuis iuſſit. id quod Geneſ. nono memoriæ etiam proditum eſt. Seruitutem iuſtam interdum atque etiam utilem eſſe ipſe eodem libro demonſtrare contendit. Ius autem gentium Liuius libro v. ab urbe condita, ius humanum appellat, de Gallis loquens: quo modo & Vergilius: Si genus humanum & mortalia temnitis arma. Sunt & iura bellica. unde illa Camilli uerba apud Liuium ad proditorem puerorum magiſtrum, Non ad ſimilem tui nec populum nec imperatorem ſceleſtus ipſe cum ſceleſto munere ueniſti. nobis cum Faliſcis, quæ pacto fit humano, ſocietas non eſt: quam ingenerauit natura utrinſque, eſt eritq;. Sunt & belli ſicut & pacis iura, iuſteq; ea non mi-

Ius.

Seruitus.

Ius gentium & humanum.

nus quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non aduerſus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur, ſed aduerſus armatos. Inde illa nobilis controuerſia apud Fabium Quintilianum in quinto, capite de argumentis, de iure belli, apud Amphictyonas commune Græciæ conſilium agitata. Atque hæc in uniuerſum dicta ſint uſque ad legem, Ex hoc iure gentium.

Amphictyones.

Ex l. Ius ciuile.

Ius ciuile. *Ius ciuile eſt quod neque in totum à naturali iure recedit, neque per omnia ei ſeruit.* Hoc dictum quomodo intelligi debeat, nos Ciceronis uerbis demonſtrare poſſumus. *Is enim lib. III. de Finibus ſic inquit, Quemadmodum igitur membris utimur priuſquam didicimus cuius ea utilitatis cauſa habeamus: ſic inter nos ad ciuilem communitatem coniuncti & conſociati ſumus: quod ni ita ſe haberet, nec iuſtitiæ ullus eſſet nec humanitati locus.* Et quomodo *hominum inter homines iuris eſſe uincula putant, ſic homini nihil iuris eſſe cũ beſtijs. Præclarè enim Chryſippus, cætera nata eſſe hominum cauſa, eos autem communitatis & ſocietatis ſuæ, ut beſtijs uti ad utilitatem ſuam poſſint ſine iniuria. Quoniamq; ea natura eſſet hominis, ut cum genere humano quaſi ciuile ius intercederet: qui id conſeruaret, eum iuſtum: qui ui ageret, eum iniuſtum fore. Sed quemadmodum theatrum cum commune ſit, rectè tamen dici poteſt eius eſſe eum locum quem quiſque occuparit: ſic in urbe mundóue communi non aduerſatur ius quo minus ſuum quidq; cuiuſque ſit.* Ariſtoteles lib. V.

Diuiſio iuris. Ethicorum, *Ciuilis autem iuris, inquit, partim naturale eſt, partim legitimum ſiue legale. Naturale ubiuis gentium eandem uim habet, nec hominum opinione conſtitutum eſt. Legitimum ab initio quidem nihil refert hoc*

modo

modo uel ſecus: poſt poſitionem uerò tum demum refert, quo iure nituntur omnia rationem ſciti decretiq́; habentia. Τοῦ δὲ πολιτικοῦ δικαίου, τὸ μὲν φυσικόν ἐστι, τὸ δὲ νομικόν. φυσικὸν μὲν, τὸ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν, καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μή. νομικὸν δὲ, ἐξ ἀρχῆς μὲν οὐθὲν διαφέρει οὕτως ἢ ἄλλως, ὅταν δὲ θῶνται, διαφέρει. *Ipſe uerò iuris originem omnifariamq́; rationem ſubtiliſsimè ſcrutatus ac compendioſè omnia explicans, in hanc propemodum ſententiā inquit, Iuſtitiæ particularis & iuris quod ab ea proficiſcitur, genus unū eſt quod in diſtributionibus uerſatur, aut honoris, aut pecuniarum, aut cæterarū rerum quæ diſtribui inter eos poſſunt qui eiuſdem ciuitatis cōſortes ſunt. in ijs enim & æquam & inæquabilem partem inuicem ferre poſſumus. Aliud autem genus eſt commercijs emendandis corrigendisq́; comparatum. Commercia porrò duorum generum ſunt: quædam enim uoluntaria, quædam non uoluntaria ſunt. Voluntaria ut emptio, uenditio, mutuum. ob id uoluntaria dicta, quòd eorum principium in arbitrio noſtro ſitum eſt. At eorum quæ non uoluntaria ſunt, partim clandeſtina ſunt, ut furtum, adulterium: partim uiolenta, ut uerbera, uincula, raptus. Enimuero diſtributiuum ius confeſſum eſt apud omnes pro dignitate cuiuſque ſtatui oportere: quod ius ab eo* τὸ κατ' ἀξίαν *appellatur, de quo in tertio etiam Politicon mirè diſputat de æqualitate ciuili loquens. uerùm in eo pugna eſt, quòd Democratici, id eſt, populari inſtituto uiuentes, dignitatem in libertate conſtituunt: Oligarchici, id eſt, paucorum ſtatu gaudentes, dignitatem partim in cenſu & facultatibus ponunt, partim in generis nobilitate: Ariſtocratici uerò, id eſt, optimatium ſtatum fouentes, uirtute dignitatem metiuntur. Proinde ius in proportione conſtitutum eſt. Proportio enim quam*

Commercia.

Ius diſtributiuum.

Τὸ κατ' ἀξίαν δίκαιον.

Democratici.

Oligarchici.

Ariſtocratici.

ipſe analogiam uocat, æqualitas eſt rationis, quæ conſiſtit minimum in quatuor. Diuiduntur enim *& quæ diſtribuuntur, & quibus diſtribuuntur.* Itaque *ius huiuſmodi inter quatuor minimum intercedit, quæ analogia geometrica uocatur, in qua contingit totum ad totum ita ſeſe habere ut utrunque ad utrunque, hoc eſt, utrunq; ad alterum.* Eſt *autem hæc proportio hiulca & interrupta, id eſt, non continua, hoc modo: ut* A *ad* B, *ſe habet, ſic* C *ad* D. *Sit igitur exempli gratia ſuper* A, Lucius Craſſus *orator, uel* Scæuola *Iuriſconſultus æqualis eius: quorum alter diſertorum conſultiſſimus, alter conſultorum diſertiſſimus fuit, ſi* Ciceroni *credimus. ſit autem ſuper* B, Paulus *Caſtrenſis aut quiuis alius ex illa Gottica gente, quorum nemo non infantiſſimus in uerbis etiam iuris fuit: aut contrà logodædalus aliquis (ut* Plato *ſophiſtas appellabat) uerborum funditator inanis, qui uenuſtatem uerborum, non ſenſuum acumen conſectetur, aut qui orationis concinnitatem potius quàm pondera ſententiarum præſtare poſſit, ut uno uerbo dicam, loquendi peritus, ciuilium rerum ignarus. ſit rurſus ſuper* C, *magiſtratus aliquis ampliſſimus, ut apud nos cancellariatus, aut etiam ſtipendium primarium, & (ut ita dicam) talentarium.* D *uerò honor aliquis infimi ſubſellij, aut ſtipendium ſeſquilibre, atque etiam (ſi dicere liceat) triobolare.* Dico *igitur, quam rationem habet* A *ad* B, *id eſt, culmen illud doctrinæ & eruditio numeris omnibus ſcientiæ humanioris abſoluta, ad illam aut prudentis infantiam, aut loquacitatem inſcij: eandem habere* C *ad* D, *hoc eſt, honorum ſummum faſtigium & primarium ſtipendium, ad populare munus & gregarium ſtipendium. & permutatim, ut ſe habet* A *ad* C, *id eſt, uir primi nominis ac meriti ad primarium*

Analogia geometrica.

Logodædali uerborum funditatores.

rium honorem: ſic B *ad* D, *id eſt, homo inferioris aut etiam poſtremæ notæ ad plebeium præmium, duntaxat ſi iure diſtributiuo uti uolumus: quod* Ariſtoteles *analogum eſſe affirmat, id eſt, proportione conſtitutum. quo iure in diſtributione malorum omnia uice uerſa ſpectanda ſunt.* Quod *autem præter hanc analogiam, inquit* Ariſtoteles, *diſtributum fuerit, non ius, ſed iniuria erit, cùm ſæpe poſteriores honorum partes ferant quibus priores iure debentur: contraq́; malorum priores, quibus conueniunt poſteriores.* Quòd *ſi ita eſt (ut omnino certè eſt) hoc genus iuris rariſſimè moribus uſurpatur.* Nulla *enim iſonomia, id eſt, æquabilis bonorum honorumq́; diſtributio, in qua omnia omnibus paria ac demenſa reſpondent (ut inquit* Marcus Tullius) *in regno quærenda eſt: in quo & honores, & opes & omnino præmia uirtutis, arbitrio non dico unius, id eſt,* Principis *(æquiſſimo enim animo ferendum illud eſſet) ſed unius aut alterius, qui maioribus fatis ſupprincipes aut etiam* Sciani *(ut ita dicam)* Principis *euaſerunt: aut qui quouis aulico artificio principibus obrepſerunt, non tam diſtribuuntur quàm dilapidantur, atque etiam interdum turpi dinundatione indignis deferuntur.* Vt *enim ambitioſiſſimus quiſque partis cuiuſdam* Reipublicæ *gubernacula arripuit, ita cohortem ſibi protinus amicorum clientiumq́; cooptat: quos ad* Principem *redempta commendatione inſinuatos, ſicq́; ad uaria munia diſtributos, tanquam uicarios habet, tuendarumq́; partium ſuarum inſtitores: ſemel ipſi obſtrictos inſinuationis auctoramento.* Quare *eximios ſæpe uiros in ordinem (ut dicitur) coactos conſeneſcere uidemus, niſi tædio inuiſæ in aula uirtutis, atque aliorum exemplis edocti, beatis illis aulicis ſeſe mancipio dederint (ut ita*

Ius analogum.

Iſonomia.

(ut ita dicam) quaſiq; grauitatis ac conſtantiæ maieſtatem in eorum aſſentationem proſtituerint. deniq; (ut planè dicam) niſi uirtutis faſces inaneis, fortis fortunæ ſummiſerint impotentiæ. contraq́; nebulones quoſdam & leuiſſimos homines, aut ignaros, & (ut uocabulo Græco dicitur) analphabetós, nec literarum, nec nandi peritos: ſed qui uenditare ſeſe belliſſimè cuique in aula præpollenti didicerint, uirtutis præmia obtinere, inſolenti confidentia: ueluti magnus ſuis meritis è numero (ut dicitur) exemptos. Genius hic eſt ferè æternus regni, ne fortè ſeculi noſtri infelicitati detur: & alioquin, ut inquit Lucanus,

Analphabeti.

Sceptrorum uis tota perit, ſi pendere iuſta
Incipit, euertitq́; arces reſpectus honeſti.

Fortaſſe tamen hoc principe meliora iamiam omnia apud nos futura ſpondere nobis debemus: ſiquidem non paucos iam paucis annis uidimus primarios uiros, ac de literis literatisq́; optimè meritos, ſola nominis ac famæ meritorumq́; commendatione, recta (ut conſtanter creditur) citraq́; ullam ſuffragatorum redemptionem, in Regis gratiam inſinuatos, Principis utiq; uoluntati in deferẽdis primis honoribus, aulicorum quoq; uotis certatim aſtipulantibus. Præterita igitur & quæ plerumq; fiunt, hic excutimus, futura uerò meliora mox ſperamus. Verùm ad id quod inſtat reuertamur. Alterũ eſt genus iuris quod Diorthoticon ab Ariſtotele dicitur, quaſi emendatiuum: quod in commercijs uerſatur, & à diſtributiuo differt. Illud enim diſtribuendis communibus bonis comparatum eſt ſecundum analogiam prædictam, quæ geometrica dicitur à mathematicis. Hoc autem ius quod in commercijs ſpectatur, æqualitate quidem ius eſt & inæqualitate iniurium: ſed alia proportione conſtituitur, quæ arithmetica dicitur

Diorthoticon.

tur. Etenim nihil refert ſiue uir bonus uirum prauum circumſcripſerit, ſiue bonum prauus: aut ſiue uir bonus adulterium admiſerit, ſiue improbus: ſed damnum tantum aut noxa in hac ſpecie refert, in qua iudicis partes ſunt inæqualitatem ad æqualitatem reducere: cum ſcilicet ab eo qui plus æquo per circunſcriptionem tulit, mulcta inflicta lucrum auſert. tunc enim, dimenſa noxa, una pars damnum, altera lucrum uocatur: ut lucrum (licet nomine non admodum proprio) dicatur eius eſſe qui noxam aut damnum dedit: damnum autem eius qui accepit. ſic damnum & lucrum minoris ac pluris uicem obtinent: medium autem æqualitatis. Plus igitur boni & minus mali lucrum eſt: & uice uerſa damnum. In hac proportione tria conſiderantur, duo extrema, maius & minus: medium, ius emendatiuum correctiuumq́; quod medium eſt damni & lucri, quæ ſunt extrema. Cum igitur de hoc iure ambigitur, ad iudicem itur, ad iudicē autem ire, ad ius eſt ire. Iudex enim quaſi animatum ius eſt, ut Græcè δίκαιον ius, & dicaſtes iudex dicitur. Propterea quidam, inquit Ariſtoteles, Meſodicos iudices uocant, quaſi medijurios, à medio ac iure compoſito uocabulo: quoniam qui medium conſequi potuerunt, ij ius ſuum obtinere uidentur. Ideo, inquit, dicæon dicitur quaſi dichæon, hoc eſt, bipertitum: & iudex Dicaſtes quaſi dichaſtes, hoc eſt, bipertiens. Porrò quemadmodum in geometrica proportione & iure diſtributiuo quatuor eſſe cùm minimum neceſſe eſt, ſic & in hoc iure commerciario & in hac proportione arithmetica & continua: ſed ita ut in hac medium bis aſſumatur, hoc modo, ut A. ad B, ſic B ad C, bis enim aſſumitur B. & ideo continua hæc proportio dicitur, non ut illa interrupta, ut unum bis ſumptū duorū loco eſt. Quo modo igitur ſe habet A ad B, id eſt

Iudex ius animatum eſt.

Medijurij. Μεσόδικοι.

Arithmetica proportio.

id eſt, æquo maius ad æquum: ſic ſe habet æquum, id eſt, iuſtum, ad id quod iuſto æquoq́; minus eſt. Eſt itaque medium iuſtum iusq́;, quo plus boni minusq́; mali, quæ lucri nomine uocantur: & plus mali minusq́; boni, quæ damni, ad æqualitatem reducuntur. Quomodo autem id fiat, Ari-

Ius distributiuum. *ſtoteles lineari figura demonſtrat, qui iuſtum diſtributiuũ,*

Cõmerciarium. *διανεμητικὸν appellat, ἀλλακτικὸν uerò id quod nos cõmerciarium.*

Διανεμητικὸν. Ἀλλακτικόν.

Plutarchus in VIII. *Sympoſiacon, Lycurgus autem, inquit, arithmeticam proportionem Lacedæmone eiecit, ut democraticam & turbæ accommodatam: pro eaq́; geometricam introduxit, ut optimatum uitæ & regno iuſto congruentem atque decentem. quippe illa numero æqualitatem, hæc proportione quod dignitas poſcit, tribuit. nec omnia ſimul miſcet, ut inſignis ſit diſcretio bonorum et malorum. Deinde ſubdit,* ταύτην ὁ θεὸς ἐπάγει τὴν ἀναλογίαν τοῖς πράγμασι δίκην καὶ νέμεσιν προσαγορευομένην, καὶ διδάσκουσαν ἡμᾶς τὸ δίκαιον ἴσον, ἀλλὰ μὴ τὸ ἴσον ποιεῖσθαι δίκαιον. *Hanc, inquit, analogiam & proportionẽ Deus rebus admouit, iuſtitiã & nemeſim appellatã, cuius magiſterio ius æquũ docemur, nõ etiã æquũ, ius facere oportere. Eſt & aliud ius ab eodem Ariſtotele*

Ἀντιπεπονθὸς. Talio. *commemoratũ, quod ἀντιπεπονθὸς dicitur, & Latinè Talio. cuius iuris aſſertores fuiſſe Pythagoreos, iusq́; Rhadamanthi uocitare ſolitos eſſe ait, uerſu Græco dictitantes,*

Εἴ κε πάθοι τά κ' ἔρεξε, δίκη τ' ἰθεῖα γένοιτο.

Ius rectum fuerit ſi factis perferat æqua.

Hoc genus iuris Ariſtoteles ipſe improbat. Ait enim nec legitimo iuri, nec ei quod in ciuilitate uerſatur, id eſt, in communione, conuenire, nec diſtributiuo nec emendatiuo, de quibus ſuprà diximus. quod ipſe rationibus demonſtrat. In communionibus tamen commercialibus ius talionem

nem continere perhibuit, duntaxat per analogiam, non per æqualitatem, κατ᾽ ἀναλογιαν καὶ μὴ κατ᾽ ἰσότητα, *ut cùm ſutor & ſtructor inuicem aliquid faciunt artificij ſui, ut ſutor calceum, ſtructor domum, & itidem de cæteris artificijs, in quibus omnibus talio illa per analogiam: inquit, interuenit. Sed uno aliquo opus eſt quo omnia dimetiamur ut ad æqualitatem reducantur.* Hoc *autem reuera eſt indigentia, qua ipſa commercia uniuerſa continentur.* Quippe *ſi nullius rei indigerent homines, aut non ſimiliter indigerent, aut commercium non eſſet, aut certè non idem eſſet. Itaque nomiſma ueluti pro indigentia hominum inſtituto ſucceßit, quod hominibus inter ſe intercederet, inde nomen ſortitum, quòd lege, id eſt, nomo Græcè, non autem natura originem habeat. unde numus* Latinè *uidetur quaſi nomus dictus.* Hoc *etiam dictum* Ariſtoteles *forma quadam mathematica demonſtrat, ut ferè ſolet ea quæ tractat, quantum per naturam rerum licet, ſcientificè & mira arte explicata tradere.* Talionis *pœna* X I I. *tabulis conſtituta erat: ſed poſtea* Prætorij *iuris clementia reuocata eſt. ut docet* Gellius *lib.* X I X. Noctium Attic. *Cauſas autem reuocandæ duas præcipuè aßignat, legis incommoditatem, & rependendæ pœnæ, id eſt, retaliandæ difficultatem, ut latius ipſe docet.* Nec *mirum tamen* Talionem *iure* X I I. *tabulis conſtitutam eſſe, cum diuina etiam lege inductam legamus.* Exodi X X I. & Deuteronomij X I X. *de pœna ſycophantiæ & calumniæ,* Non *miſereberis eius: ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente exiges.* Quintilianus *in* V I I I. *Eſt & quod appellatur à nobis* Νόημα, *qua uoce intellectus accipi poteſt. ſed hoc nomine donarunt ea quæ non dicunt, uerùm intelligi uolunt: ut in eum quem ſæpius à ludo*

Numus. *Talio.* Νόημα.

redem

redemerat ſoror, agentem cum ea talionis, quòd ei pollicem præcidiſſet, eras dignus ut haberes integram manum. ſic enim auditur ut depugnares. Vbi ludum pro gladiatura Quintilianus intelligi uoluit. Sunt & alia genera iuris ab Ariſtotele poſita. ut ius paternum, quod patricon, ut herile, quod deſpoticon ab eo dicitur: quod ciuile non eſt, ſed ciuilis iuris ſimile. cuius dicti hanc rationem aßignat, Mancipium enim & liberi quamdiu à patre per ætatem non recedunt, tanquam pars eius ſunt. Atqui nemo inferre iniuriam conſultò ſibi ipſi creditur: nemo igitur in ſeſe iniurius: ita nec iniuria nec ius eſt duntaxat ciuile. Inter uirum uerò & uxorem ius magis intercedere ait, quàm inter patrem & liberos, aut dominum & mancipium. hoc autem œconomicon à domeſtica diſpenſatione & conſtitutione familiari dicitur, alterum & ipſum à ciuili iure. In tertio uerò Politicon, œconomicon magiſtratum appellat, id eſt, ὀικονομικὴν ἀρχὴν, poteſtatem illã qua uir uxori, liberis, & omni familiæ præeſt: pudendo eorum more, qui uſqueadeo uxorij ſunt (ne dicam ignaui) ut domi ſuæ priuati ſint, & uxoriæ poteſtati pareant, cùm foris magiſtratus gerant, & uiris imperare ſe dignos eſſe cenſeant. quos Ariſtoteles in 11. Politicon γυναικοκρατουμένους appellat, id eſt, in uxorio imperio uiuentes; quorum ſtatus γυναικοκρατία dicitur ea forma qua ariſtocratia: qui etiã ſententia noſtra ochlocratia propriè dici poteſt: hoc eſt, turbulentus ſtatus, cum legibus illis gynæcocraticis parendum eſt, Hoc uolo, ſic iubeo, ſit pro ratione uoluntas. &, –Clames licet & mare cœlo Confundas, homo ſum. &, Nil unquam inuita donabis coniuge, uendes, Hac obſtante nihil, nihil hæc ſi nolet emetur. Hæc dabit affectus, ille excludetur amicus Iam ſenior. Propterea idem Ariſtoteles in eodem

Patricon. *Deſpoticon.* *Oeconomicon.* *In gynæcocratumenos.* *Gynæcocratia & eius leges.* *Iuuenal. ſat. 6.*

in eodem I I. *de his loquens ita inquit*, καί τοι τί διαφέρει γυναῖκας ἄρχειν, ἢ τοὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι, ταυτὸ γὰρ συμβαίνει. *id eſt*, *Quanquã quid referre putamus mulieres ne magiſtratus gerant, an magiſtratus gerentes mulieribus pareant? idem enim utrobique accidit. Ideoq; Lacedæmoniorum politiam improbandam eſſe tradidit, quòd magna ex parte muliebri imperio regeretur. Idem etiam multas gentes bellatrices & militariter uitam traducentes ultra Celtas, in* γυναικοκρατίᾳ *uiuere tradit. Itaque inquit ſcitum illud fabulamentum uidetur eius qui Martem cum Venere illaqueaſſe primus dicitur. huiuſmodi enim uiri in Venerem maximè proni muliebri imperio regi ferè nati ſunt.* Ἄλλως τε κἂν τυγχάνωσι γυναικοκρατούμενοι καθάπερ τὰ πολλὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολεμικῶν γενῶν ἔξω κελτῶν. *Plinius libr.* V I. *Gynæcocratumenos appellat populos quoſdam Amazonum uicinos, bello ab Amazonibus uictos: ex eo ſic dictos, quòd uictricibus obſequantur ad procreandam eis ſobolem. Hæc eſt ſumma ut arbitror Ariſtotelicæ ſentẽtiæ de iuris multifarij explicatione, cum eo quod antea diximus de æquo & bono & iure duriori. Quæ quoniam nobis ad hunc titulum maximè pertinere uiſa ſunt, quàm potuimus breuiſſimè ac explanatiſſimè ex autoris eius copia in Latinum ſermonem tranſtulimus.* *Gynæcocratumeni.*

Ex eadem lege in fine.

Vt apud Græcos, &c. Locus hic mutilatus eſt: aſcribenda enim ſunt hæc uerba, τὸ μὲν ἄγραφον, τὸ δὲ νομικόν. *Ariſtoteles in* V I I I. *Ethicorum,* Καθάπερ τὸ δίκαιόν ἐστι διττόν, τὸ μὲν ἄγραφον, τὸ δὲ κατὰ νόμον. *Et in tertio meminit,* τῶν νόμων τῶν κατὰ τὰ γράμματα, καὶ τῶν κατὰ τὰ ἔθη. *Plato lib.* V I I. *de Legib.* ἄγραφα νόμιμα *appellari à*

quibuſdam dicit ius non ſcriptum, οὓς πατρίους, φησὶ, νόμους ἐπονομάζουσιν. Quas patrias, inquit, leges cognomẽto uocitant. Idem paulò pòſt tria genera ponẽs, νόμους, ἔθη, ἐπιτηδεύματα, id eſt, leges, mores, inſtituta, Πᾶσι γὰρ τούτοις φησὶν ἡ πόλις ξυνδεῖται. ἄνευ δὲ ἀλλήλων ἑκάτερα τούτων οὐκ ἔστι μόνιμα: Omnibus his, inquit, pariter ciuitas indiget. utraque autem ſine alteris ſtabilia eſſe nequeũt. Mores & inſtituta quaſi pro uno poſuit: propterea utraq; dixit de duobus loquens. Inſtituti autem exemplum eſt apud eundẽ alibi in eodẽ libro, Totam enim noctẽ, inquit, ſopiri ciuem unũ in republica, nec familiæ ſuæ primum experrectum uideri, & ex lecto ſurgere, turpe eſt: ſiue id lex, ſiue inſtitutum potius uocandum eſt. Quemadmodum & matrẽfamilias ab ancillis excitari, nec ipſam potiùs ancillis anteuertere ex ſomno expergiſcentem. Quintilianus lib. III. Afferunt (inquit) laudem liberi parentibus, urbes conditoribus, leges latoribus, artes inuentoribus, necnon inſtituta quoq; autoribus: ut à Numa traditum deos colere, à Publicola faſces populo ſubmittere. Inſtitutum igitur eſt ius non ſcriptum, quod tamen certum autorem habet, id eſt, magnum aliquem autorem, quem reliqui imitari nõ erubeſcãt. Quale eſt Publicolæ illud factum, cuius meminit Liuius in primo: Qui faſces primus populo ſummiſit. Inſtituere etiã aliquid, eſt autorem quaſiq; conditorem alicuius rei fieri, exemplumq; poſteritati relinquere, ut idem Quintilianus, Et ſi quod eſt (inquit) exemplum deforme poſteris traditũ, quale libidinoſus uir Perſes in muliere Samia inſtituiſſe auſus dicitur. Sunt & exempla crebra apud Ciceronem, de moris ſignificatione. Macrobius libro III. Saturn. Varro (inquit) morem eſſe dicit in iudicio animi, quem ſequi debeat conſuetudo. Sed Iulius Feſtus de uerborũ ſignificationibus,

Inſtitutum.

Inſtituere aliquid.

nibus, Mos eſt (inquit) inſtitutum patrium pertinens ad religiones ceremoniasq́; maiorum. Quod dictum idem Macrobius latius exequitur. Ex cuius uerbis apparet morem obſeruationem quandam eſſe, non lege, ſed iudicio & opinione confirmatam. Inde illa locutio, more maiorum, nata. Cicero libro II. *de Oratore, Me pro meo ſodali qui mihi liberûm loco more maiorum eſſe deberet, & pro mea omni fama fortunisq́; decernere. Cicero hoc in loco morem pro obſeruatione poſuit, quodamq́; hominum grauiorum placito, non lege, non neceßitate confirmato: ſcilicet ut Quæſtor Prætori liberûm loco eſſet. De qua re in Diuinatione loquens ita inquit, Sic enim à maioribus noſtris accepimus, Prætorem Quæſtori ſuo parentis loco eſſe oportere: nullamq́; iuſtiorem cauſam neq; grauiorem neceßitudinis poſſe reperiri, quàm coniunctionem ſortis, quàm prouinciæ, quàm officij, quàm publicam muneris ſocietatem. quamobrem ſi iure poßis eum accuſare, tamen cum is tibi parentis numero fuiſſet, id piè facere non poſſes. Verba ſunt Ciceronis ad Quintum Cæcilium, utentis præſcriptione illa, quòd eum, qui parẽtis ei loco, more, id eſt, obſeruatione maiorum eſſet, citra impietatem accuſare non poſſet. Idem in Verrem Act.* II. *hoc idem morem & inſtitutum uocat, quod uulgò nunc dicimus Laudabilem conſuetudinem. Etenim ſi perturbare, inquit, omnia, ſi permiſcere uolumus, totam uitam periculoſam infeſtamq́; reddemus. ſi nullam religionem ſors habebit, nullam ſocietatem coniunctio ſecundæ dubiæq́; fortunæ, nullam autoritatem mores inſtitutaq́; maiorum. Paulus in hoc titulo, Vbicunque Prætor ſalua maieſtate imperij ſui, ſaluoq́; more maiorum ius dicere conſtituit, rectè ius appellatur. Terẽtius, Quàm mul-*

Mos.

More maiorũ.

Saluo more maiorum.

ta iniuſta ac praua fiunt moribus? Id eſt, quàm multa iniuſtè fieri hominum obſeruatione comparatum eſt? Liuius lib. VI. ſecundi belli Punici, Tribuni pl. appellati *cum lege, negarunt ſe in mora eſſe quo minus quod ei more maiorum permiſſum eſſet, ſeu legibus ſeu moribus mallet anquireret.* Quintilianus de argumentis loquens, *Præterea quæ legibus cauta ſunt, quæ perſuaſione etiam, ſi non omnium hominum, eius tamen ciuitatis aut gentis in qua res agitur, in mores recepta ſunt: ut pleraque in iure non legibus ſed moribus conſtant.* Inde moribus agere. Cicero pro Cecinna, *Ibi tum Cecinnam poſtulaſſe ut moribus deductio fieret.* Id eſt, ut de poſſeſſione deduceretur eo modo qui à maioribus obſeruatus eſſet. Vlpianus, *Moribus apud nos receptum eſt, ne inter uirum & uxorem donationes ualerent.* Et Pomponius, *Hoc ius (inquit) moribus non legibus introductum eſt.* Inde in iure, ius moribus receptū, & ius moribus conſtitutum legimus.

Moribus & in mores recepta.

Moribus agere.

Ius moribus conſtitutum.

Ex lege Iuſtitia.

Iuſtitia.

Iuſtitia eſt conſtans & perpetua uoluntas ius ſuum unicuique tribuens. Hoc à Cicerone ſumptum uidetur in V. de Finibus: quo in loco de ortu humanæ charitatis loquens, ita ſcribit, *Quæ animi affectio ſuum cuique tribuēs: atque hanc quam dico ſocietatem coniunctionis humanæ munificè & æquè tuens, iuſtitia dicitur.* Plato in III. Reip. τὸ δίκαιον ἂν εἴη, inquit, τὸ προσῆκον ἑκάστῳ ἀποδιδόναι, τοῦτο δὲ ὁ σιμωνίδης ὠνόμασεν ὀφειλόμενον. in Politico autem iuſtitiam eſſe inquit, τὰ δίκαια καὶ ὅσια διαιρεῖν ὀρθῶς πᾶσι. Ariſtoteles duplicē iuſtitiā ponit in quinto Ethicorū: unā, quæ uirtutes omneis cōplectitur: alterā, quæ una uirtutū eſt, de quo hic loquitur Iuriſcōſultus: *Iuſtitia enim, inquit, uirtus eſt perfecta duntaxat relata ad aliū:* ideoq;

ideoq; optima omnium eſt uirtutum, heſpero etiam luciferoq; admirabilior, numeros omnes uirtutis complexa. Quippe multi in proprijs uirtute uti potuerunt, nihil quod uitio uerti poßit admittentes: at uerò in ijs quæ cum alijs transſigenda ſunt, non item. Itaq; ſcitum illud Biantis *eſt dictum,* Αρχὰ τὸν ἄνδρα δείξει: *Id eſt,* Principatus *uirum demonſtrabit. ad alterum enim & iam in communione magiſtratus.* Proinde *una omnium uirtutum iuſtitia alienum bonum eſſe uidetur, quoniã ad alium pertinet: nec ipſa uirtutis tantum pars eſt, ſed tota ipſa uirtus eſt, ut uiceuerſa iniuſtitia non uitij pars, ſed tota uitio conſtans.* La*ctantius lib.* VI. *Diuinarum inſtitut.* Quantum *autem à iuſtitia recedat utilitas, populus ipſe* Romanus *docet: qui per feciales bella indicendo, & legitimè iniurias faciendo, ſemperq; aliena capiendo rapiendoq;, poſſeßionem ſibi totius orbis comparauit.* Verũ *hi ſe iuſtos putãt, ſi nihil contra leges ſuas faciant: quod etiam timori aſcribi poteſt, ſi præſentium pœnarum metu ſceleribus abſtineant.* Sed *cõcedamus ſanè ut id natura, uel (ut ait* Philoſophus*) ſua ſponte faciant, quod legibus facere coguntur: num idcirco iuſti erunt qui parent inſtitutis hominum, qui aut ipſi errare aut iniuſti eſſe potuerunt? Sicut illi* XII. *tabularum conditores, qui publicæ utilitati pro conditione temporum ſeruierunt.* Aliud *eſt igitur ciuile ius, quod ubiq; pro moribus uariatur: aliud uera iuſtitia, quam uniformem ac ſimplicem propoſuit omnibus* Deus. Idem *lib.* V. *figmentum illud poëticum enarrans de iuſtitia de terris excedẽte quæ aureum ſeculum commutauit, memorabilia quædam de iuſtitia dixit.* Auguſtinus *lib.* XIX. *de* Ciuitate, *hæc uerba enarrans,* Ius *ſuum unicuiq; tribuere:* Iuſtitiæ, *inquit, munus eſt ius ſuum unicuiq; tribuere. unde fit in homine iu-*

ſtus quidam ordo naturæ, ut anima ſubdatur Deo, animæ caro, ac per hoc Deo anima ipſa & caro. Iuſtitiæ imaginem Gellius lib. XIII. *ex Chryſippi Stoici libro quodam tranſcripſit his uerbis,* Facit Chryſippus imaginem

Iuſtitia imago.

iuſtitiæ, fieriq́; ſolitam eſſe dicit à pictoribus rhetoribuſq́; antiquioribus ad hunc fermemodum: Forma atque

Iudicis perſona.

filo uirginali, aſpectu uehementi & formidabili, luminibus oculorum acribus, neque humilis neque atrocis, ſed reuerendæ cuiuſdam triſtitiæ dignitate. Ex imaginis *autem iſtius ſignificatione intelligi uoluit iudicem, qui iuſtitiæ antiſtes eſt, oportere eſſe grauem, ſanctum, ſeuerum, incorruptum, inadulabilem, contraq́; improbos nocenteſq́; immiſericordem atque inexorabilem, erectumq́; & arduum & potentem, ui & maieſtate æquitatis ueritatiſq́; terrificum.* Hæc à Græcis Dice *dicitur præſertim*

Dice.

poëtis, unde Dicaſtæ *iudices dicti, ut antè diximus, &* δικαιοσύνη. De hac Heſiodus in Ergis *cum multos uerſus, tum uerò hos ſcripſit,*

Ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ Δίκη, Διὸς ἐκγεγαῦα.
Κυδνή τ' αἰδοίη τε θεοῖς οἳ ὄλυμπον ἔχουσι.
Καί ῥ' ὁπότ' ἄν τις μιν βλάπτῃ σκολιῶς ὀνοτάζων.
Αὐτίκα πὰρ Διὶ πατρὶ καθεζομένη κρονίωνι
Γηρύετ' ἀνθρώπων ἄδικον νόον, ὄφρ' ἀποτίσῃ
Δῆμος ἀτασθαλίας βασιλέων, οἳ λυγρὰ νοεῦντες
Ἄλλῃ παρκλίνωσι δίκας σκαλιῶς ἐνέποντες.

Hæc, inquit, Dice *uiſenda* Iouis *filia eſt uirgo dijs etiam ipſis cœleſtibus ueneranda: quam ſi quis obliquo iudicio læſerit, ſpreta ſtatim apud* Iouem *patrem queribunda aſſidens, humanarum mentiū iniquitatem incuſat: idq́; ideo, ut principum iniquitates populares pœnis expient, qui ſubdola ipſi mente tranſuerſa iudicia rapientes, iura perperam*

peram reddere ſoliti ſunt. Hos *uerſus ſic* Latinos *fecimus,*

Nata Iouis *ſummi eſt ueneranda deis quoque uirgo*
Cœlicolis auguſta Dice: *quam ſi quis iniquo*
Iudicio inceßit temerarius, illicet acris
Aßidet ante Iouem, *queribundo protinus ore*
Humanæ mentis fraudes expoſtulat, ipſe
Vindicet in populos regum ut facta improba, qui fas
Atque nefas miſcent reddentes turbida iura.

Homerus Iliados x v i. *huius deæ uim ingentem eſſe ait: cuius etiã indignationem in iudicijs ſpretæ, magnis terrarum cladibus expiari ſolere. Sudas de hac loquens,* Heſiodus*(inquit) uirginem & incorruptam eſſe hanc deam dicit cum alio omni modo, tum uerò cubili uenereo: uidelicet ſignificans ius nullo pacto adulterandũ eſſe, non gratia, non ſtupro, nõ alia quauis cauſa.* Hanc *autẽ colentibus deã, tellurẽ quidẽ fruges multiplici fœnore reddere, mare uerò omnia quæ parere ſolet ſuppeditare.* Demoſthenes *uerò in Ariſtogitonẽ duas iudiciorũ præſides facit, hãc &* Eunomiã. *ſic enim inquit ad iudices loquens,* Πάντα οὖν τὰ τοιαῦτα ἔθη παρελθόντας τήμερον, ὀρθῶς δεῖ δικάσαι, τὴν τὰ δίκαια ἀγαπῶσαν Εὐνομίαν περὶ πλείστου ποιησαμένους, ἣ πάσας καὶ πόλεις καὶ χώρας σώζει. καὶ τὴν ἀπαραίτητον καὶ σεμνὴν Δίκην, ἣν ὁ τὰς ἁγιωτάτας ἡμῖν τελετὰς καταδείξας Ὀρφεὺς, παρὰ τὸν τοῦ Διὸς θρόνον φησὶ καθημένην, πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐφορᾶν. ἥν εἰς ἑαυτὸν ἕκαστον νομίσαντα βλέπειν, οὕτω ψηφίζεσθαι δεῖ, φυλαττόμενον καὶ προορώμενον μὴ καταισχῦναι ταύτην ἧς ἐπώνυμός ἐστιν ὑμῶν ἕκαστος ὁ ἀεὶ δικάζειν λαχὼν, τὰ πάντα τῶν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει καλὰ καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα φυλάττων. Nos *igitur huiuſmodi inſtituta trãſmittẽtes rectè atq; ordine iudicare par eſt,* Eunomiã *illã iuris amãtißimã urbium regio-*

nūq; columē imprimis colētes: ſimul inexorabilem illā auguſtāq; Dicen, quā Orpheus ipſe qui ſacratiſsimarū nobis cerimoniarum autor fuit, aſſeſsitātem Iouis ſolio, humanos omneis actus perluſtrare oculis ait. Hanc quaſi uos omnes (ſeſe quiſq;) intueri putantes ſic oportet cēſere in iudicijs, idq; etiam etiamq; uidere, ne quid eidem pudendum admittatis. cuius gentilis eſt unuſquiſque ueſtrum iudicandi locum quocunque tempore ſortitus, ſi modo iuſti & honeſti, utilitatisq; politicæ rationem uſquequaque habuerit. Hactenus ille. Qui iudices iuris & iuſtitiæ gentiles, id eſt, cognomines propterea appellat, quòd à Dice dicaſtæ, ut à iure iudices dicuntur.

Ex lege priore de origine iuris.

Illotis manibus.
Illotis pedibus.

Illotis (ut ita dixerim) manibus protinus materiam interpretationis tractare. Illotis manibus hoc in loco ſignificat abruptè & nulla præfatione rem ipſam protinus aggredi, imparatis adhuc audientium animis. Simile eſt illotis pedibus apud Gellium lib. I. Nunc autem iſti qui repente pedibus illotis ad philoſophos diuertunt, non eſt hoc ſatis quòd ſunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι, ſed legem etiam dant qua philoſophari diſcant. Hic à Sympoſio Platonis incipere geſtit, propter Alcibiadæ comeſſationem: ille à Phædro, propter Lyſiæ orationem. Macrobius lib. I. Satur. Copiam (inquit) rerum in Vergilio pedibus illotis prætereunt. id eſt, immaturi Vergilianæ lectioni rerum copiā percipere non poſſunt. Lucianus, οὐ μὴν ἀνίπτοις γε ποσὶν, τὸ τοῦ λόγου, πρὸς ταῦτα ἥκειν. id eſt, Nec tamen illotis pedibus (ut eſt in prouerbio) ad hoc ſtudium uenit, id eſt, præproperus & imparatus. Caius autem illotis manibus dixit, cum de contrectatione loqueretur, quæ manuū eſt. Gellius pedibus dixit, quia diuertēdi uerbo uti uolebat,

lebat, ut Macrobius prætereundi, & Lucianus ueniendi. Hic hic, amabò, hic dicant nobis leguli iuuenes, nonnulliq; homines iuriſperiti, humanitatis (ut ipſi dictitant) contemptores: ut uerò nemo non intelligit, eius rei quam ſibi mala iam doctrina imbutis deſperandam prorſus ſentiunt, non ab re inimici atque obtrectatores: utrum ſe illotis pedibus ad ſtudium iuris ueniſſe negare ipſi audebunt? ferè enim hodie qui & foro & iuris ſcholæ deſtinati ſunt, ut triennio aut ſummum quadriennio quolibet ſub præceptore rudimenta grammaticæ poſuerunt, continuo ad ſtudium iuris non tam tranſeunt quàm proſiliunt, ἐν πίθῳ κεραμέαν μανθάνειν ἀξιοῦντες, ut eſt in Græco prouerbio, id eſt, à dolio fingendo figulinam auſpicãdam eſſe cenſentes. diſciplinarum illi quidem, &, ut ita dicam, ſeueriorum grauiorumq; ſtudiorum incunabula lucrifacere maxima quæque protinus aggrediendo exiſtimantes. ſed toto (ut dicitur) cœlo errantes: qui tot tantarumq; rerum copiam ſine mediocri antiquitatis cognitione capere ſe poſſe tradentibus Accurſianis ſperent: quiq; ſanctiſſimam iuris ciuilis ſcientiam illotiſſimis ſeſe manibus contaminare non ſentiant. Tu te uerò literarum ſtudioſus & intelligẽs quid cum hiſce hominibus agas, qui rerum diuinarum humanarumq; ſcientiam, atq; omnem omnino prudentiam, cancellis illis forenſibus (ut inquit Cicero) circunſcriptam eſſe putant? Alij indolem multarum rerum capacem nacti, & naturali impetu literas meliores appetentes, ubi primoribus labris guſtare eas cœperunt, non dico medio è curriculo, ſed à carceribus etiam ipſis protinus reuocantur, reclamantibus parentibus atque amicis, & ohe ac ſatis ſuperq; uix re bene cœpta dictitantibus. quæſtuoſa enim iam ſtudia capeſſenda: & quod eſt apud Satyricum, rubras leges

Prouerbium.

maiorum perlegendas. Ita quintum poſt annum non iam Papinianiſtas ſed Papiniaſtros uidemus, atque etiam uelut ſomno beatos ac Papinianos effectos. Quanquam ſi uerè exiſtimare uelimus, quotus iam quiſque eorum iuriſperitus fieri cupit? plerique enim formularij fieri contenti, non etiam iuriſconſulti, iuris ciuilis finem non legitimæ atq; uſitatæ in cauſis rebusq; ciuiũ æqualitatis conſeruationem eſſe putant, ſed aut ſordidam meritoriæ & ueluti proſtantis uocis altercationem, aut ſtyli mercenarij ſaccularíam illam operam. Neque id ideo dicimus, quaſi omnes huius inſtituti homines una pertica (ut dicitur) metiri nos uelimus. quoſdam enim nouimus & grauiter & ingenuè aduocationum officia præſtantes, quorum partim eo nomine magnam gloriam adepti, ad primarios ordines euaſerunt, partim in eodem uitæ inſtituto permanentes, eo nominis peruenerunt, ut è limine egredientes conſultorum litigatorumq; frequentiam ueluti ſalutatorum habeant, magnasq; neceßitudines officioſis patrocinijs aduocationibusq; conquiſiuerint. nunc etiam uidemus clariorum hic aduocatorum ordinem ſeminarium eſſe, ut ita dicam, ampliſsimæ curiæ. Verum honeſtatis horum ſplendor, ſordibus eorum obruitur qui ſe capturis ex profeſſo etiam mãcipauerunt: quæ multo maxima pars eſt huius generis, non iam honorarium aduocationis comiter accipientes, ſed operarum mercedem chartulatim æſtimantes, efflagitantesq; parum liberaliter. Horum illud inuentum haud ſanè ingenuum, literis trientalibus δικαιολογίας, id eſt, iudiciales cauſificationes ſcribendi, ſeſquipedalibus uerſuum interſtitijs, credo ut clarius iudices poſſent iuſtitiam eorum iuraq; litigatorum cernere. In uniuerſum autem qui hunc finem profeßionis ſuæ non modo non negant, ſed etiam gloriabun

Prouerbialiter.

gloriabundi prædicant, quonam modo iuris ſe ciuilis ſtudioſos eſſe defendent, cum omnia ſua cauſa faciant non ciuium? ut in quadam epiſtola Cicero iocabundus ad Trebatium ſcripſit iuriſconſultum.

Ex l. poſteriore de origine iuris.

Qui fuit illis temporibus quibus Superbus Demarati Corinthij filius. Hoc in loco hallucinatus eſt Pomponius, aut error eſt audaculi cuiuſpiam emendatoris. Non enim Tarquinius Superbus Demarati filius fuit, ſed Tarquinius Priſcus, ut ex Liuio conſtat libro I. ab urbe condita. Cicero lib. V. Tuſcul. Demaratus, inquit. Tarquinij Regis noſtri pater tyrannum Cypſellum quòd ferre non poterat, fugit Tarquinios Corintho, & ibi fortunas ſuas conſtituit. Plinius lib. XXXIIII. Demaratum, inquit, Tarquinij Priſci Romani regis patrem. Quod uerò hic dicitur de legibus Curiatis, ita intelligendum, ut lex Curiata dicatur à Curiatis comitijs, ut Centuriata lex à Centuriatis. De quibus Gellius libro XIIII. & Cicero lib. III. de Legibus, & in Orationibus non ſemel. Sequitur paulò pòſt, Hermodorũ quendam Epheſium exulãtem in Italia. Hic ille eſt Hermodorus qui propter leges latas, Epheſo exulare iuſſus eſt. ad quem ſcribens Heraclitus Epheſius cognomento Scotinus, ita inquit, ἴσασί με ἑρμόδωρε συντεχνιτένοντά σοι τοὺς νόμους, καμὲ ἐλάσαι βούλονται. Quibus uerbis innuit ſe ob id in exiliũ actũ, quòd cõſilium cõmunicaſſet cũ Hermodoro in ferẽdis legibus. cum tamen Laërtius ſcribat rogatum fuiſſe ab Epheſijs ut leges ipſis ferret, idq́; facere recuſauiſſe propterea quòd aſſueti iam eſſent prauis moribus et inſtitutis. dicit tamẽ ipſe ſe inuiſum eſſe ſuis ciuib⁹ ob id ꝙ ἀγέλαστος eſſet, nẽpe quaſi ob miſanthropiã id faceret, ἐγνώκασι τὸν μὴ γελῶντα, καὶ πάντας μισαν

Demarati filius.

Lex curiata et centuriata.

μισανθρωποῦντα ἐξιέναι τῆς πόλεως. Cicero autē lib. v. Tuſc. ob aliam cauſam in exilium eum actum eſſe ſcripſit. Eſt, inquit, apud Heraclitum phyſicum de principe Epheſiorum Hermodoro, uniuerſos ait Epheſios eſſe morte multandos, quòd cum ciuitate expellerent Hermodorū, ita locuti ſunt, Nemo de nobis unus excellat. Sed ſi quis extiterit, alio in loco & apud alios ſit. Ipſe autem Heraclitus ita ſcribit, ἑρμόδωρος ἐλαύνεται νόμους γράφων, ἡράκλειτος ἐλαύνεται ἀσεβείᾳ. Sed Cicero cū Laërtio itidē ferme retulit, q de hoc ita ſcribit, καθάπτεται δὲ τῶν ἐφεσίων, ἐπὶ τῷ τὸν ἑταῖρον ἐκβαλεῖν ἑρμόδωρον, ἐν οἷς φησίν, ἄξιον ἐφεσίοις ἡβηδὸν ἀποθανεῖν, πᾶσιν καὶ τοῖς ἀνήβοις τὴν πόλιν καταλιπεῖν, οἵτινες ἑρμόδωρον ἑωϋτῶν ὀνήϊστον ἐξέβαλον, λέγοντε, ἡμέων μηδὲ εἷς ὀνήϊστος ἔστω. εἰ δέ τις τοιοῦτος, ἄλλῃ τε καὶ μετ' ἄλλων. Itidē etiā Strabo lib. XIIII. ἄξιον ἐφεσίοις ἡβηδὸν ἀπάγξασθαι, οἵτινες ἑρμόδωρον ἄνδρα ἑωϋτῶν ὀνήιστον ἐξέβαλον. φάντες ἡμέων μηδεὶς ὀνήιστος ἔστω. εἰ δὲ μὴ ἄλλῃ τε καὶ μετ' ἄλλων. Vnde autē, inquit, Romanis leges quaſdā cōſcripſiſſe. Plinius lib. XXXIIII. Fuit & Hermodori Epheſij ſtatua in comitio, legum quas Decemuiri ſcribebant, interpretis, publicè dicata.

Ex eadem lege.

Cn. Flauius. Gnæus Flauius Scriba ſurreptum librum populo tradidit. Meminit huius hiſtoriæ Liuius libro IX. ab Vrbe condita circa finem. De hoc Flauio Cicero pro Muræna, *Faſtorū diuulgatio.* Poſſet agi lege nec'ne, inquit, pauci quondam ſciebant. faſtos enim uulgò non habebant. Erant in magna potentia qui conſulebantur: à quibus etiam dies tanquam à Chaldæis petebantur. Inuentus eſt Scriba quidam, Gnæus Flauius, qui cornicum oculos confixerit, & ſingulis diebus ediſcendos faſtos populo propoſuerit, & ab ipſis cautis

Iuriſconſultis eorum ſcientiam compilarit. Valerius *libro 11. cap. 1. Ius ciuile per multa ſecula inter ſacra cærimoniaſq; deorum immortalium abditum, ſoliſq; pontificibus notum, Gnæus* Flauius *libertino patre genitus & Scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus* Aedilis Curulis, *uulgauit, & faſtos penè toto foro expoſuit.* Corni- *cum oculos configere (ut id obiter dicamus)* Cicero in *exemplo ſuperiori pro eo poſuit quod eſt callidos & uerſutos homines uerſutia & calliditate ſupplantare & eluctari.* Vt *enim clauus clauo truditur, ſic uafritia uafer, & ars eluditur arte.* Vnde Ariſtoteles in Politicis. Καὶ χρήσιμοι οἱ πόνηροι εἰς τὰ πόνηρα. ἥλῳ γὰρ ὁ ἧλος, ὥσπερ ἡ παροιμία. Vtiles, *inquit, improbi ad improba tranſigenda. clauus enim clauo, ut eſt in prouerbio.* Cicero pro Flacco, Hic Hercule *cornici oculum (ut dicitur). nam hunc* Hermippum *hominem eruditum ciuem ſuum, cui debebat eſſe notiſſimus, percuſſit. eius enim fide pecuniam ſumpſit à* Fuſijs. *Ac ſi diceret, ueteratorem & peraſtutum hominem ueteratoria fraude ſubuertit.* Huic *non abſimile eſt quod* Plautus *ſublinere os appellare ſolet, ut in* Aulul. Fidei *cenſebam maximam multò fidem eſſe, ea ſubleuit os mihi peniſſimè.* Tracta *locutio à genere ludi, quo dormientibus ora fuligine inficiuntur.* Hanc Ciceronis *locutionem* Hieronymus *in præfatione* Paralipomenon *imitatus eſt his uerbis,* Nunc *uerò cum pro uarietate regionum diuerſa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaq; tranſlatio corrupta ſit atque uiolata, noſtri arbitrij putas, aut è pluribus iudicare quid uerum ſit, aut nouum opus in ueteri opere condere, illudentibuſq;* Iudæis *cornicum oculos configere: id eſt, materiam eludendi noſtri* Iudæis *præripere, qui cum ſe credãt ſolos habere literarum ſacrarum ueritatem,*

Cornicum oculos configere.

Sublinere os.

ludibrio nos habent propter uulgatas translationes. V*tinam uerò prodeat nobis ſuperſtitibus* Tribonianus *alter qui cornicum oculos iuriſconſultis noſtri temporis configat,id eſt,qui tot uoluminum aceruos, quot ne* Ptolemæi *quidem bibliotheca caperet, certo quodã numero circunſcribat: ſed ita ut ad uiuum reſecet,ne æternum hoc tædiũ perferamus hominum ineptorum, qui citandis* Bartholo, Baldo,Alexãdro,Panornutano, Barbatio, *collectimq́; ceteris iuris interpretibus, cum dominij etiam (ſi dijs placet) præfatione, arcem ſe doctrinæ tenere indoctis ſtupentiq́; turbæ perſuaſerunt:ſoloſq́; ſe dignos eſſe qui* Principi *maria ac terras populoſq́; regenti in conſilio adeſſe, aut regendæ* Reipub.*præfici debeant: tametſi nulla alia diſciplina,nulla rerum cognitione inſtructi.* Quibus *ubi* Bartholum *&* Baldum *ademeris, ad infantiam redactos ne hiſcere quidem uidebis.* De *inſolentibus nunc loquor & ineptis, non de ijs qui ſolidioris doctrinæ conſcientia huiuſmodi ineptias oſtentationum peroſi,nihil non opportune ac grauiter plenis è pectoribus promunt.*

Ex eadem lege.

E*t ita factum eſt ut inter plebiſcita & legẽ ſpecies conſtituendi intereſſet,poteſtas eſſet eadem.)* Quo *modo locus hic intelligi debeat,* Gellius *lib.* XIIII. *docet his uerbis.* Tribuni *autem neq; aduocant* Patricios, *neque ad eos referre de ulla re poſſunt.* Ita *ne leges quidem propriè, ſed* *Plebiſcitum.* *plebiſcita appellantur, quæ* Tribunis *ferentibus accepta ſunt. qubus rogationibus antea* Patricij *non tenebantur, donec* Quintus Hortenſius Dictator *eam legem tulit, ut eo iure quod plebs ſciuiſſet, omnes* Quirites *tenerentur.* Liuius *lib.*III. *Omnium primum cum uelut in controuerſo iure eſſet, tenerentur ne patres plebiſcitis, legem* Centuriat

turiatis comitijs tulere, ut quod tribuni plebis iußiſſent, populus teneret. qua lege tribunitijs rogationibus telum acerrimum datum eſt. Eſt igitur plebiſcitum quod nulla autoritate patrum conſtitutum eſt.

Ex eadem lege.

Nouißime ſicut ad pauciores uiros iuris conſtituendi uia tranſiſſe rebus ipſis dictitantibus uidebatur.) Via interdum docendarum rerum rationem ſignificat. Cicero in Partitionibus. Quid? diffinitionis quæ ratio & quæ uia? Et de Claris oratoribus, Nam antea neminem ſolitum uia nec arte, ſed accuratè tamen & de ſcripto pleroſque dicere. A Græcis methodus dicitur, quod uerbum Theodorus uiam rationēq; docendi trāſtulit. Quintilianus duas grammaticæ partes facit, methodon & hiſtoriam: Methodon appellans quam Cicero uiam, artem, & rationem uocat. ſic enim inquit libr. 1. Inſtit. Et finitæ quidem ſunt partes duæ, quas hæc profeßio pollicetur, id eſt, ratio loquendi & enarratio autorum: quarum illam, methodicen: hanc, hiſtoricen uocant. Idem alibi methodon, breue dicendi compendium uertit, quaſi breuem uiam qua quamcelerrimè ad peritiam euadimus. Cicero de Finibus, Artes etiam ipſas propter ſe aſſumendas putamus, tum quia ſit in ijs aliquid dignum aſſumptione, tum quòd conſtent ex cognitionibus, & contineant quiddam in ſe ratione conſtitutū & uia. De hac uia Quintilianus in ſecūdo de libris Technicorum loquens, Sed adiuuatur his quoq; ars dicendi, ſi tamen rectam uiam, nō unā orbitā monſtrent: à qua declinare qui crediderit nefas, patiatur neceſſe eſt illam per funes ingredietiū tarditatem. Quo in loco eleganti metaphora Quintilianus uſus eſt. A methodo Methodici dicti ſunt, qui rationē artis & diſcēdi cōpendia ſequuntur. Quo nomine uocauerūt

Via. *Methodus.* *Methodici.*

ſe quidam

ſe quidam medici illius Theſſali diſcipuli, ut autor eſt Galenus libr. v. Therapeuticæ, qui nec uſum experimentaq́; ſecuti, ut empirici: nec indicationes & naturæ cognitionem, hoc eſt, euidentium abditarumq́; cauſarum notitiam, ut inquit Celſus: ut qui rationales dicuntur, cùm nullum tertium ſit aut reliquum inſtrumentum quo medicina tractari exerceriq́; poßit: dignos tamen ſe cenſuerunt qui methodici uocarentur, quaſi uiam & rationem artisq́; compendia commenti & ſectantes: quos ipſe Galenus ἀμεθο-
Amethodi. *δωτάτους appellat, id eſt, maximè omnium amethodos, hoc eſt à uia & ratione docendi diſcendiq́; abhorrẽtes, quaſiq́; auios. μεθοδικὴ enim αἵρεσις, ut inquit Galenus, omnia dogmata medicinæ corrupit. De hoc Theſſalo methodicorum principe Plinius libro x x i x. ita inquit, Eadem ætas*
Theſſalus. *Neronis principatu ad Theſſalum tranſiliuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnis æui medicos perorantem. Hic tanta arrogantia fuit, ut iatronicen ſeſe inſcripſerit, quaſi medicorum uictore[m]. Gale-*
Iatronices. *nus lib. i x. eiuſdem Therapeu. primum ſe dicit medicinam uia & ratione tractaſſe, quod ipſe μεθόδῳ θεραπεύειν appellat. quam tamen uiam Hippocratem primum ſecuiſſe dicit: ſed uiã ab eo ſectam à ſe ueluti ſtratam eſſe. Vnde librum ſuum methodon therapeuticã nominauit. Duas enim partes omnis artis & ſciẽtiæ facit, methodon & aſceſin, id eſt, uiam & exercitationem. Neque enim poſſumus, inquit, alicuius nobis artis ſcientiam comparare, niſi & commentationũ in uniuerſum uiam quandam pernouerimus, & artis meditationem per ſingulorũ exempla exercuerimus, Εὖ οἰδότες ὡς οὐκ οἷόν τ' ἐστι τέχνης οὐδὲ μιᾶς ἐπιστήμην κτήσασθαι, χωρὶς τοῦ μέθοδον μέν τινα διὰ τῶν καθόλου λεγομένων θεωρημάτων, ἄσκησιν δὲ διὰ τῶν ἐν μέρει λαμβάνειν*

βάνειν παραδειγμάτων. Idem in lib. περὶ ὅρων, id eſt, de finitionibus, treis ſectas medicinæ ponens, Μεθοδικὴ, inquit, ἐστι λόγος ἀπὸ φαινομένου ὁρμώμενος, καὶ ἀδήλου κατάληψιν ποιούμενος. hoc eſt, Methodice eſt ratio, quæ ab apparentibus deprehendit occulta: ut ſi ſudores ſunt, etiã pori ſunt. ſudor enim res eſt euidens: meatus autem eſſe ſudoris, res eſt abdita. Celſus lib. III. Medicinã ita finiunt, quaſi uiam quãdã, quã methodicẽ Græci uocant: eorumq́; quæ in morbis cõmunia ſunt, cõtemplatricẽ eſſe contendũt. ac neq; rationabilibus ſe, neq; experimẽta rerum ſectãtibus annumerari uolũt: cũ ab illis eo nomine diſſentiãt, quòd in cõiectura rerũ latentium uolunt eſſe medicinã: ab his, quòd parum artis eſſe in obſeruatione experimentorũ credunt. Ad ſummã μέθοδος à Græcis dicitur quaſi perſecutio & ueſtigatio diſciplinæ quam diſcere uolumus. Plato lib. IIII. τῆς πολιτείας, καὶ εὖγε ἴσθι ὦ γλαύκων, ὡς ἡ ἐμὴ δόξα, ἀκριβῶς μὲν τοῦτο ἐκ τοιούτων μεθόδων οἵαις νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρώμεθα, οὐ μή ποτε λάβομεν. ἀλλὰ μακροτέρα καὶ πλέων ὁδὸς ἡ ἐπὶ τοῦτο ἄγουσα μέθοδον. Ariſtoteles ſæpe ꝓ tractatu et libro dicit, ut in VI. Politicõ, καθάπερ (inqt) εἴρηται ἐν τῇ μοθόδῳ τῇ πρὸ παύτης. & μεθοδεύω inter alia hoc quoq; ſignificat, uia et methodica ratiõe curo. Gal. in ult. Therape. κολοβώματα ὀνομάζουσι τὰ κατὰ χεῖλος ἢ πτερύγιον ἢ οὖς ἐλλείποντα. μεθοδεύεται γάρ πως καὶ ταῦτα.

Ex eadem paulo pòſt.

Itemq́; ut eſſent qui ædibus præeſſent, in quas omnia ſcita ſua plebs deferebat, & reliqua. Liuius lib. III. ab Vrbe cond. Inſtitutum eſt etiam ab iiſdem Conſulibus, ut ſenatuſconſulta in ædem Cereris ad Aediles plebis deferrentur, quæ antè arbitrio Conſulum ſupprimebantur nuntiabanturq́;. Leges igitur & plebiſcita & ſenatuſconſulta ad *Aedilium cura.*

f curam

curam Aedilium pertinebant: poſtea tamen hæc cura ad ærarium tranſlata eſt, ut alibi uidebimus.

Ex eadem lege.

Hi appellabãtur Quæſtores parricidij. Parricidiũ quo modo hic intelligendum ſit, docet Feſtus his uerbis, Parricidij Quæſtores appellabantur qui ſolebant creari cauſa rerum capitalium quærẽdarum. Nam parricida non utiq; is qui parentem occidiſſet, dicebatur, ſed qui qualencunque hominem, hoc eſt, non tantum πατροκτόνος *καὶ* πατροφόνος, *ſed etiam* μιαιφόνος. *Sic autem fuiſſe indicat lex Numæ his compoſita uerbis, Si quis hominem liberũ morti ſciens duit, parricida eſto. Tranquillus in Cæſare, Pœnas facinorũ auxit: & cum locupletes eo facilius ſcelere ſe obligarent, quòd integris patrimonijs exulabãt, parricidas (ut Cicero dixit) bonis omnibus, reliquos dimidia parte mulctauit. Vbi parricidas pro homicidis accipiendum. Parricida, inquit Priſcianus, tã à pari quàm à patre deduci poteſt.*

Parricidij. Quæſtores. Parricida.

Ex eadem lege.

Et cum placuiſſet leges quoq; ferri, ut omnes magiſtratus ſe abdicarent, quod decemuiri conſtituti uno anno, & reliqua. In hoc paragrapho multa uerba deprauata ſunt, pro cuius intelligentia, repetenda à Liuio hiſtoria. Is igitur libr. III. ſic inquit, Anno trecenteſimo altero quam Roma condita erat, iterum mutatur forma ciuitatis ab Conſulibus ad Decemuiros, quemadmodum à Regibus antè ad Conſules uenerat. Tranſlatio imperij minus inſignis, quia non diuturna mutatio fuit. læta enim principia magiſtratus eius nimis luxuriauere: eo citius lapſa res eſt, repetitumq; duobus uti mandaretur Conſulum nomen imperiumq;. Idem alibi, Opinio etiam ſine autore exierat, non in præſentis modo temporis eos iniuriam conſpiraſſe, ſed

Decemuiri.

fœdus

fœdus clandeſtinum inter ipſos iureiurando ictum ne comitia haberent: perpetuoq́; Decemuiratu poſſeſſum ſemel obtinerent imperium. Idem alibi, Iam redierant Legati cum Atticis legibus. Eo intentius inſtabant Tribuni ut tandem ſcribendarum legum initium fieret. Placet creari Decemuiros ſine prouocatione, & ne quis eo anno magiſtratus eſſet. Legendum igitur magiſtratu non magiſtratus: ut paulò infrà, Sufficere magiſtratus, non magiſtratibus, hoc eſt, ſubſtituere. Et, quoad Decemuiri: non quòd aut quia, ut Accurſius credidit. hoc ſenſu, latum eſt ad populum à Tribunis ut populus ſciſceret iuberetq́; omnes qui cum imperio eſſent, magiſtratu ſeſe abdicare: ut decemuiri legibus ferendis crearentur, & ne quis illo anno magiſtratus præter Decemuiros eſſet. Dicimus enim abdicare ſe magiſtratu, ut abire magiſtratu. Abdicare ſe magiſtratu. *Liuius, Valerius curia egreſſus Dictatura ſe abdicauit. Idem, Factum ſenatuſconſultũ, ut Decemuiri primo quoq; tempore magiſtratu ſe abdicarent. Hoc in loco perquàm ſcite Accurſius, Latum eſt, inquit, ad populum, hoc eſt, dictum inter prudentes. Si tam lotis manibus Accurſius tractanda iuris interpretũ ſcripta, quàm Caius (ut ſuprà uidimus) cenſuiſſet, profectò haud huiuſcemodi compluribus nugis pulcherrimã hanc legẽ inquinatã nobis reliquiſſet. Ferre ad populum legislator tum dicitur, cùm legẽ in medių ꝓfert, unde legislator dicitur.* Ferre ad pop. *Ferre ad populũ Græci Εισφέρειν dicũt, quaſi afferre in mediũ. unde Αντεισφέρειν, legẽ legi cõtrariã ferre, ꝗ tũ fiebat cũ legẽ aliquã abrogari uolebãt, ꝗ & Παρεισφέρειν dicitur.* Εισφέρειν. Αντεισφέρειν. Παρεισφέρειν. *Demoſthenes πρὸς Λεπτίνην, Αναγνώσεται τὸ νόμον ὑμῖν ὃν παρεισφέρομεν γράψαντες ἀντὶ τοῦδε. Quo in loco multa de ferẽdis legibus dicit. Rogare etiam legislator dicebatur, unde rogatio* Rogare.

dicta. Plebs uerò ſciſcere dicebatur: hoc eſt, ſtatuere decernereq́; unde plebiſcitum, quod Græce ψήφισμα *dicitur, ut ſæpe apud Ciceronem legimus. Legis, rogationis, plebiſciti, & aliorum uerborum ſi quis differentiam noſſe cupit, uideat Gellium libro* IX. *Referre de re aliqua ad Senatum Conſules & ij quibus Senatum cogere licebat, dicebantur, cùm rem in Senatu agitandam decernendamq́; proponebant, rogantes Senatorũ ſententias: cuius exempla apud Liuiũ ſcatent. hoc Græci* χρηματίσαι περὶ τῶνδε *dicunt, cuius exempla apud Ariſtotelem in Politicis. Vulgo dicimus ponere rem in deliberationem curiæ. De more ferendarum olim legum Cicero pro Flacco, O morẽ, inquit, præclarum diſciplinamq́; quam à maioribus accepimus, ſi quidem teneremus: ſed neſcio quo modo iam de manibus elabitur. Nullam enim illi noſtri ſapientißimi & ſanctißimi uiri uim concionis eſſe uoluerunt. Quæ ſciſceret plebs aut quæ populus iuberet, ſummota concione, diſtributis partibus tributim & centuriatim, deſcriptis ordinibus, claßibus, ætatibus, auditis autoribus, re per multos dies promulgata & cognita, iuberi uetariq́; uoluerunt. Erant autem leges quædam Curiatæ à curiatis comitijs dictæ, id eſt, tributim coactis; quædam Centuriatæ à centuriatis comitijs, id eſt, centuriatim ex cenſu & ætate diſtributis. de quibus multa Cicero de lege Agraria contra Rullum, & lib.* III. *de Legibus. Centuriatæ autem leges maioris autoritatis erant, quaſi plenis iuſtisq́; comitijs perlatæ. Ideoq́; gloriatur Cicero centuriata ſe lege ab exilio reuocatũ eſſe. Vnde in oratione quam de reditu ſuo inſcripſit, Quid deniq́;, inquit, illo die, quem P. Lentulus mihi fratriq́; meo liberisq́; noſtris natalẽ conſtituit non modò ad noſtram uerũ ad ſempiternã memoriam*

Plebiſcitum.
Scire. ſciſcere.
Referre ad Senatum.
χρηματίζειν.
De more ferendarum legum.
Curiatæ leges. Centuriatæ leges.

tem

temporis? quo die nos comitijs centuriatis (quæ maiores iuſta dici haberiq; uoluerunt) accerſiuit in patriam: ut eædem centuriæ quæ me Conſulem fecerant, Conſulatũ meũ comprobarent. Quo die quis ciuis fuit qui non nefas eſſe putaret quacunque aut ætate, aut ualetudine eſſet, non de ſalute mea ſententiam ferre? Idem pro Publio Sextio, Curcum de capite ciuis, & de bonis proſcripti ferretur: cùm & ſacris legibus, & XII. tab. ſancitum eſſet ne'ue priuilegium irrogari, ne'ue de capite niſi comitijs centuriatis rogari, nulla uox eſt audita Conſulum? Et paulò pòſt, Tum princeps rogatus ſentẽtiam Cotta, dixit nihil de me actum eſſe iure, nihil more maiorũ, nihil legibus, non poſſe quenquã de ciuitate tolli iudicio: de capite non modo ferri, ſed ne iudicari quidem poſſe, niſi centuriatis comitijs. His uerbis ſignificatur non cenſeri iudicium eſſe populi, niſi tum demum cum centuriatis comitijs coactus eſt. ideoq; ſe indemnatum à P. Clodio Tribuno plebis pulſum eſſe in exilium colligit, priuilegio de ſe lato comitijs non centuriatis. Priuilegium enim appellat legem de proſcriptione ſua latam, quaſi legem de priuo homine latam, ut Gellius docet in nono Noctium Attic. & ipſe Cicero lib. III. de Legibus. Leges quædam Conſulares erant, quædam Tribunitiæ, ut idem de lege Agraria, Leges enim ſunt ueteres, neq; eæ conſulares (ſi quid intereſſe arbitramini) ſed tribunitiæ nobis maioribuſq; noſtris uehementer gratæ atque iucundæ. Tribunitiæ leges plebiſcita proprio uocabulo dicuntur. Conſulares uero abſolutè leges uocantur. Tribunus ſacroſanctus magiſtratus erat, ut alibi diximus. Plebeius tamen, cuſtos & præſes libertatis, ut inquit Cicero in eadẽ oratione. Quanta autẽ populi poteſtas fuerit in legibus & rogandis & abrogandis, docet Appianus in eo

Comitia centuriata. — *Priuilegium.* — *Leges.* — *Tribunus ſacroſanctus magiſtratus.*

libro qui Libycus inſcribitur, ubi de Scipionis Conſulatu loquitur: et Liuius lib. I. de interregno loquẽs, Cùm ſenſiſſent, inquit, ea moueri patres, offerendum ultro rati quod amiſſuri erant, ita gratiã ineunt ſumma poteſtate populo permiſſa, ut nõ plus darent iuris quàm detinerẽt. Decreuerunt enim ut cũ populus Regẽ iuſsiſſet, id ſic ratum eſſet, ſi patres autores fierent. Hodieq; in legibus magiſtratibusq; rogandis uſurpatur id ius. ui enim adempta, priuſquã populus ſuffragiũ ineat, in incertum comitiorũ euentum patres autores fiunt. Meminit huius rei & Cicero in Bruto. Vnde Fabius apud eundem Liuium lib. VIII. ita inquit ad Papyriũ Dictatorẽ, Tribunoſq́ plebis appello, & prouoco ad populũ, eumq́; tibi fugienti exercitum tui, fugienti Senatus iudiciũ iudicẽ fero. qui certè unus pluſquã Dictatura tua poteſt, polletq́;, uidero ceſſurus'ne prouocationi ſis, cui Rex Romanus Tullius Hoſtilius ceſsit. Hactenus ille. Summa autẽ illa populi poteſtas ad Principes Romanos monarchiæ tẽporibus delata eſt, ut inquit Iuſtinianus in I. Inſtitutionum. Vnde Iuuenalis, Satyra X.

-Iampridem ex quo ſuffragia nulli
Vendimus, effugit curas: nam qui dabat olim
Imperium, faſces, legiones, omnia, nunc ſe Continet.

Ex eadem paulò pòſt.

Vindicias filiæ ſuæ à ſe abdicaſſe, uel ut in quibuſdam legitur, abdixiſſe. Cenſeo legendum abiudicaſſe. Eſt enim abiudicare, iudicio auferre: ea forma dictum qua abiurare. Liuius lib. IIII. in principio, Læti ergo audiuere patres Ardeatium populũ ob iniuriam agri abiudicati deſciſſe. Cicero de lege Agraria, Iudicauit Alexandriã regis eſſe, à populo Romano abiudicabit. Et pro Cecinna, Hoc iudicat, cum is qui in ſeruitute iuſta fuerit, cenſu liberetur, Abiudicare.

eum

eum qui cum liber eſſet cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatem abiudicaſſe. Quod autẽ de ſeceſsione hic dicitur hiſtoria nota eſt apud Liuiũ duas ſeceſsiones fuiſſe. Prioris meminit lib. II. quam in Auẽtinum factam eſſe dicit: per quam populus à patribus extorſit, ut duo Tribuni plebeij crearẽtur ſacroſancti, quibus auxilij latio aduerſus Conſules eſſet. Poſterioris meminit in III. quã in ſacrum mõtẽ factam eſſe dicit, per quam tribunitiã poteſtatem repetijt populus, prouocationẽq; per Decemuiratũ ademptam: & alia quædam. unde Cicero in III. de Legibus, Conceſſa, inquit, plebi à patribus tribunitia poteſtate arma ceciderũt, reſtincta ſeditio eſt. inuentum eſt temperamẽtum quo tenuiores cum Principibus æquari ſe putarũt. de Tribunitia poteſtate loquens. Hanc poſteriorem ſexageſimo anno poſt reges exactos factam fuiſſe teſtis eſt idem lib. II. de Finibus. Verumenimuero quod hic de uindicijs dicitur, latius enarrandum eſt, tametſi Accurſius mire id interpretetur, ut alia permulta in hac lege: ſed ita ut nuſquam hæſitantiam hominis reprehendere poſsis, ita certus uſquequaq; ſecurusq; enarrationum ſuarum fuit, ſic explorata omnia nobis compertaq; tradidit, ut etiam illud fabulamẽtum circulatoriũ de Græco exploratore qui Romã à Græcis miſſus erat, quiq; trinitatis myſterium fortuita geſticulatione ſignificaſſe dicitur, pro uerisſima hiſtoria commemorare ſuſtinuerit, aut etiam crediderit. Ex quibus atque huiuſcemodi nugis eius intelligere facilè poſſumus, nec hiſtoriarum notitiam ipſum nec annalium habuiſſe, nec qui quoque tempore aut iuriſconſulti, aut legiſlatores, aut Imperatores, aut qui quibuſq; æquales fuerint, quicquam penſi habuiſſe. Quod ſi ita eſt (ut certe eſt) quonam modo ipſe in tanta iuris per alia atque alia ſecula uarietate, certus eſſet ſenten-

Deceſsio populi.

Accurſiana ignorantia.

tiæ potuit? multæ enim antinomiæ diſſolui & explicari ſine eius rei cognitione nequeunt, quam Accurſius ignorauit. quod eò certè pernicioſius eſſe iudicandum eſt, quòd ſequaces ferè ſuos (quæ bona pars eſt interpretum iuris) in eoſdem errores iurare (ut ita dicam) haud dubitanter impulit. id quod ſemel atque in uniuerſum dicendum habuimus, ne aut ſingula commenta hominis aut ariolamenta reprehendere nobis neceſſe ſit, aut incuriæ præuaricationis'ue opinionem ſubire, ſi tædio plerunque poſthac in huiuſmodi conniuebimus. id quod dictum oportuit, non ob hominis reprehendendam ignorantiam, alioquin laude ingenij, ut ea ætate, non fraudandi: ſed ob eorum ſtultitiam, qui ipſum ut magnum autorem laudant earum re-

Vindiciæ. *rum quarum inſcius planè fuit. Vt autem ad Vindicias ueniamus, Liuius libro III. de filia Virginij loquens, ita inquit, Hanc uirginem adultam, forma excellentem Appius amore amens, pretio ac ſpe pellicere adortus, poſteaquam omnia pudore ſepta animaduerterat, ad crudelem ſuperbamq; uim animum cõuertit. Marco Claudio clienti negotium dedit ut uirginem in ſeruitutem aſſereret, neque cederet ſecundum libertatem poſtulantibus uindicias: quòd pater puellæ abeſſet, locum iniuriæ eſſe ratus. Item paulò pòſt, Aduocati puellæ cùm Virginium Reipu. cauſa abeſſe dixiſſent, biduo adfuturum ſi nunciatum ei ſit: iniquum eſſe abſentem de liberis dimicare: poſtulant ut rem integram in patris aduentum differat: lege ab ipſo lata uin-*

Vindiciæ ſecũdum libertatem poſtulata dataq;. *dicias det ſecundum libertatem. Vindicias ſecundũ libertatẽ dare & Liuius & Pomponius intellexerunt, decernere ut interim dum pater puellæ accerſitur, dumq; ipſa ſtatus ſui quæſtionem patitur, in poſſeſſione ipſa ſui ac libertatis eſſet. Vt uindicias poſtulare ſecundum libertatẽ, pro eo quod*

eſt

*eſt poſtulare ut interim libertate potiretur. Quod autē ſe-
quitur de* Bruto *qui uindicias ſecundum libertatem dixiſſet
in perſona* Vindicis Vitelliorum *ſerui,* Vindicij *non uindi-
cis legendum eſt, ex eodem* Liuio *libro* I I. *Præmium,
inquit, indici pecunia ex ærario, libertas & ciuitas data.
Ille primum dicitur uindicta liberatus: quidam uindictæ
quoque nomen ab illo tractum putant.* Vindicio *illi nomen
fuiſſe. poſt illum ſeruatum ut qui ita liberati eſſent, in ci-
uitatem accepti uiderentur.* Itidem Plutarchus *in* Publico-
la, *Reſtat ut uideamus quo modo uindicias* Brutus *ſecun-
dum libertatem in perſona ſerui dediſſe dicitur* Vindicij.
Hoc *igitur ex* Plutarcho *requirendum: nam* Liuius *tacuit,
qui tamen non* Vitelliorum *ſeruum ſed* Aquiliorum *fuiſſe
dicit, niſi ſit erratum apud* Plutarchum, *ut facilè reor. Sic
igitur idē autor in* Publicola *inquit,* Aquilij *mollitie* Col-
latini Conſulis *confirmati, petierunt ad reſpondendum
tempus,* Vindicium *ſeruum ſibi reddi iubentes, nec apud
accuſatores aſſeruari. Inclinā te ad hæc* Conſule, *dimitten-
teq́; hac conditione cōcionem,* Valerius *turbæ permixtum
hominem non poterat dimittere, neque populum dimiſsis
proditoribus abire ſinebat. Ad poſtremum cùm inieciſſet
in hos manus,* Brutum *implorabat,* Collatinum *clamitans
rem indignam facere, ſi impoſita collegæ neceſsitate occi-
dendi liberos, æquum ipſe duceret fœminis per gratiam
proditores patriæ & hoſtes concedere.* His *permoto ue-
hementer* Conſule, *& comprehendi* Vindicium *iubente,
lictores repulſa turba cœperūt hominem: conantibusq́; eri-
pere incuſſerunt uerbera.* At *amici* Valerij *repugnantes
aderant, populusq́;* Brutum *adeſſe iubebat.* Ex *his uerbis
apparet* Brutum *quodam modo uindicias ſecundum li-
bertatem dixiſſe, ex eo quòd* Vindicium *bene de* Repu. *me-*

ritum, interea dum Vitellij cauſam maieſtatis dicerent, in manum ac poteſtatem infenſiſſimorum dominorum ob accuſationem, excarnificandum tradi non ſiuit, quod Collatinus collega permiſerat. Vindiciarium nomen non à Vindicio, ut Accurſius putauit, ſed à uindicando tractum eſt: id quod ex Liuio intelligi ſatis poteſt, Appius, inquit, cum uirginem non defendi ab Icilio, ſed inquietum hominem locum ſeditionis quærere diceret, non præbiturum ſe illi eo die materiam, ius eo die ſe non dicturum, neque decretum interpoſiturū, à Marco Claudio petiturum ut decederet iure ſuo, uindicariq; puellā in poſterum diem pateretur. Vindicari puellam Liuius pro uindicias puellæ ſecundum libertatem dari dixit, hoc eſt, aſſeri interim in libertatem, & in poſſeßione libertatis eſſe uſq; in poſterum diem. Idem paulo pòſt, Ita uindicatur Virginea ſpondentibus propinquis. Vindicias hodie recredentiam uocamus, quod ex uerbis Aſconij Pædiani in Verrinas Ciceronis intelligere poſſumus. Lis uindiciarum eſt, inquit, cum litigatur de ea re apud Prætorem cuius incertum eſt quis debeat eſſe poſſeſſor. & ideo qui eam tenet, ſatiſdat pro præde litis uindiciarum aduerſario ſuo, quo illi ſatiſfaciat nihil ſe deterius in poſſeßione facturum de qua iurgium eſſet: rurſus ſponſione ipſe prouocatus ab aduerſario certæ pecuniæ aut æſtimationis, quam amittat ni ſua ſit hæreditas de qua contendit. Prædes ergo dicuntur ſatiſdatores locupletes pro re de qua apud iudicem lis eſt, ne interea qui tenet, diffidens cauſæ, poſſeßionem deteriorem faciat, tecta diſsipet, excidat arbores, & culta deſerat. Hæc uerba apud Aſconium uulgo adeo deprauata leguntur, uix ut intelligantur. Cicero in Prætura urbana, Si habuiſſet, inquit, iſte edictum quo ante iſtum & poſtea omnes

Vindiciæ unde. *Vindicari in poſterum diem.* *Vindiciæ.* *Recredentia.* *Prædes.*

omnes habuerunt Prætores, poſſeßio Minutiæ genti eſſet data. Si qui teſtamento ſe hæredem eſſe arbitraretur quod tum non extaret, lege ageret in hæreditatem: aut prædes litis uindiciarum eum ſatis accepiſſet, ſponſionem faceret: ita de hæreditate certaret. Hoc opinor iure & maiores noſtri & nos ſemper uſi ſumus. Quæ uerba Pædianus exponens ita inquit, *Aut peteret ut poſſeſſor eſſet, aut acciperet ab aduerſario ſatis pro præde litis uindiciarũ, & ipſe ſponſionem faceret, & ita de hæreditate certaret.* Fortaſſe autẽ non prædes apud Ciceronem, ſed præde legendũ eſt, hoc modo, *Aut præde litis uindiciarũ cũ ſatis accepiſſet.* *Vindiciarũ lis.*
ſic erit ſenſus congruentior. Ex ſupradictis ſatis (ut opinor) apparet uindiciarum litem eam eſſe qua controuerſæ rei poſſeßionem fidutiariam petimus, interea dum lis de re ipſa, aut de poſſeßione diſceptatur, quam recredẽtiam dicimus. Huiuſmodi enim poſſeßio, quam Pædianus intelligi ex Cicerone uoluit, non iuſta & abſoluta eſt poſſeßio, ſed fidutiaria & ueluti depoſitaria, ut hæc noſtra recredentia rationibus reddendis & fructibus eſt obnoxia. Fidutiariam autem appello quam ſub manu regia poßidere *Fidutiaria poſſeßio.*
uocant, quaſi fide data acceptam, à fidutia tamen dictam, ut ſtatim uidebimus. Liuius lib. 11. de Bel. Maced. *Nabidi eam tyranno uelut fidutiariam dare optimum uiſum, ut uictori ſibi reſtitueret: ſiquid aduerſi accidiſſet, ut ipſe haberet.* de Corintho loquens quam Philippus Nabidi ea lege dederat, ut ſi uictor ex bello rediſſet, Nabis ei reſtitueret. Sic Cæſar libro 11. de bello ciuili, *Neq; ſe ignorare quid ſit officium Legati, qui fidutiariam operam obtineret.* Le- *Legatus.*
gatum pro Vicario, id eſt, locum tenente (ut uulgi uerbo utar) intelligendũ, quem propterea fidutiariam operã ob- *Fidutiaria opera.*
tinere dixit, quia redeunte Imperatore aut Cõſule cedere

eum

cum oportet. Curtius etiam eodem modo uſus eſt. In*de fi-* *Fiduciarius heres.* *dutiarius hæres ab* Iaboleno *uocatus eſt fideicommiſſa-rius, in l. Seius. ad* Trebel. *Verũenimuero fidutia & ſponſio in ſuperioribus exemplis poſita, haud dubie uerba iuris, in* Pandectis *tamen noſtris nuſquam in ſignificatione propria ſumpta, quod equidem meminerim, admonuerunt nos ut nonnulla uerba iuris quæ apud autores quidem* La*tinos reperirentur, in* Pandectis *autem noſtris nuſquam comparerent, nec in* XII. *libris* Codicis*, nec in quatuor* Inſtitutionum Iuſtiniani*, nominatim citata ad hunc locum accerſeremus, & ueluti ad iudicium iuris ſtudioſorum ſiſteremus.* Tribonianus *enim & qui cum eo operam conſarcinandis his libris nauauerunt, immenſam illam librorum multitudinem, inclementiorum medicorum more, ad uiuum reſecantes, acciſas nobis* Pandectas *uerius quàm compendioſas dederunt.* Nimia *enim religione uerentes ne de fæce (ut dicitur)* XII. *tab. hauſiſſe uiderentur, id eſt, de priſca nimis & obſoleta antiquitate, dum de liquido tantum & nitido promere uerba iuris interpretationesq́; inſtiterunt, aridiora fortaſſe uolumina, nec ſitim quorundam explentia reliquerunt.* De *uindicia iam dictum eſt. meminit &* Gellius *libro* XIX. *Sponſio genus erat actio-* *Sponſio.* *nis apud antiquos, cui ſimilis erat apud* Athenienſes *παρακαταβολή.* Cicero *in* Verrem *Acti.* IIII. Q*uid cum pa-* *Paracatabole.* *làm* Syracuſis *maximo conuentu te audiente* P. Rubrius*,* Q. *Apronium ſponſione laceßiuit, ni* Apronius *dictitaret te ſibi in decumis eſſe ſocium? Hæc te uox non perculit? non perturbauit? ſedaſti etiam lites illorum, & ſponſio illa ne fieret laboraſti.* Idem, *Sponſio eſt ni te* Apronius *in decumis ſocium eſſe dicat. Prouincia tua eſt, abs te iudicium poſtulatur.* Fiebat *autem ſponſio interpoſita ſtipu-*

latio

latione certæ pecuniæ, quam perderet is qui ſponſione uinceretur: & corã recuperatoribus aut alio iudice diſceptabatur. Erat autem decima pars rei controuerſæ in cauſis priuatis: in publicis autem quinta apud Græcos, autore Polluce & alijs ſcribentibus: hoc eſt, τὸ ἐπὶ δέκατον τοῦ τιμήματος τῆς δίκης, *pœna ſcilicet temere litigantium. Valerius lib. II. Pertinacius, inquit, progreſſa cõtentione, Valerius ſponſione Luctatiũ prouocauit, nõ ſe petiturum triũphũ, ni ſuo ductu Punica claßis eſſet oppreſſa. nec dubitauit reſtipulari Luctatius. Itaque Iudex conuenit inter eos Attilius Calatinus. Hactenus ille. Prouocãs igitur ſponſione ita dicebat, Spondeo me tantam pecuniã daturum, ni, & reliqua. Prouocatus autem cõtrà reſtipulabatur. Simile eſt illud Ciceronis in III. Offi. Fimbriã Conſularem audiebam de patre iudicẽ Marco Luctatio fuiſſe equiti Romano ſane honeſto, cum is ſponſionem feciſſet, ni uir bonus eßet. Idem in Verrem, Cum eodem Apronio poſtea Scandilius eques Romanus eandẽ ſponſionem de ſocietate fecit, quam Rubrius facere uoluerat. inſtitit, opereßit. facta eſt ſponſio ſeſtert. quinq; milibus. cœpit Scandilius recuperatores aut iudicem poſtulare. Sed ubiq; apud Ciceronem in pro ni legitur. Fiebat autẽ ſponſio plerunq; in interdictis: id quod oſtendit Quintilianus in VII. Quoties autem, inquit, poterimus, efficiendum eſt, ut de re quoq; bene ſentiat iudex: ſic enim iuri noſtro libentius indulgebit, ut in ſponſionibus quæ ex interdictis fiunt, etiã ſi nõ proprietatis eſt quæſtio, ſed tantũ poſſeßionis, tamen non tantum poſſediſſe nos, ſed etiam noſtrã poſſediſſe dicere oportebit. Exẽplũ ſponſionis eſt apud Ciceronem in oratione pro Cecinna, Erat enim Cecinna de fundo ui armata deiectus, propterea Prætor interdixerat de ui, id eſt, interdicto unde ui cõ-* Sponſio in interdictis.

ceſſo iuſſerat Ebutiũ, qui uim fecerat, reſtituere Cecinnam in poſſeßionem. Cum autem Ebutius Prætoris ſe edicto ſatisfeciſſe diceret, Cecinna autem ſe planè reſtitutũ eſſe negaret, facta eſt ſponſio ni Cecinna reſtitutus ex edicto Prætoris eſſet. Verba autẽ Ciceronis appoſuimus, quo res tota melius percipi poßit. Cùm igitur Cicero uim illatam Cecinnæ iudicibus ſponſionis expoſuiſſet, ita demum ſubdidit, His rebus ita geſtis P. Dolabella Prætor interdixit, ut eſt conſuetudo de ui hominibus armatis ſine ulla exceptione: tantum ut unde deieciſſet reſtitueret. Reſtituere ſe dicit. ſponſione uobis iudicandũ. Idem circa finem, Negas deijci niſi qui poßideat. Oſtendo ſi ſine armis coactis'ue hominibus deiectus quiſquam ſit, eum qui fateatur ſe deieciſſe, uincere ſponſionẽ, ſi oſtẽdat eũ nõ poſſediſſe. Negas deijci niſi qui poßideat. Oſtẽdo ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui poßit oſtẽdere nõ poſſediſſe eum qui deiectus ſit, condẽnari tamen ſponſionis neceſſe eſſe, ſi fateatur eſſe deiectum. Qui autẽ totã illam orationẽ legerit, & intellexerit, ſatis ut arbitror intelliget quid ſit ſponſio. Intendebatur autem hæc actio interdũ contra improbè aliquid negantes: ſicq; aut ſuſcipere ſponſionem aut fateri cogebantur. Liuius de Appio Claudio loquens, qui Virginij filiam in ſeruitutem ex libertate addixerat. Proinde ut ille ſæpius atq; iterum prouocet, ſic ſe iterum ac ſæpius iudicem illi ferre, ni uindicias in ſeruitutem ab libertate dederit. Si ad iudicẽ non eat, pro damnato in uincula duci iubere. Verba ſunt Trib. plebis. Erant enim uerba ſponſionis, Iudicem tibi fero, ni, & reliqua. Plautus, Cedo quicum habeam iudicem, ni dolo malo inſtipulatus ſis, ni'ue nondum ſiem quinq; & uiginti annos natus. Verba ſunt loquentis ad ſeruũ. Sunt & alia exempla apud Liuium & Ciceronem.

Vindicias in ſeruitutẽ ab libertate dare.
Iudicem ferre.
Cedo iudicem.

Hæc

Hæc autem actio ex ſponſo uocabatur: ut apud eundem *Actio ex ſponſo.*
pro P. Quintio, quam orationem habuit ipſe apud Caium
Aquilium nobilem Iuriſcõſultum ſponſionis iudicẽ, Spon-
ſionem, inquit, Quintius facere maluit: fecit. te iudicem Cai
Aquili ſumpſit: ex ſponſo egit. in hoc ſumma iudicij cau-
ſaq; conſiſtit. Sponſio autem erat, Ni bona ſua ex edicto *Sponſio.*
publico Burrieni dies x x x. poſſeſſa non eſſent. Proinde
ſponſio acceßio interdum erat & appendicula interdicti.
Vt uerbi gratia, hodie ſi iudex edixerit de poſſeßione de-
iectum in primis reſtituendum: & reus quidem dicat ſe o-
mnia impleſſe: actor uero neget plane ſe reſtitutum: liticu-
la quædã ſuboritur. Quod uero Papinianus lib. x x. Di-
geſt. dicit, Si quis ſponſionis cauſa annulos acceperit, nec
reddidit, uictori præſcriptis uerbis in eum actio competit.
Alterius generis ſponſio eſt, id eſt, quæ pignoribus depoſi-
tis ludicra plerunq; eſſe ſolet, quam nemo non nouit: quo
modo etiã accipitur in l. Rebus. de aleæ luſu. Huius exem-
plum eſt memorabile apud Plinium lib. i x. ubi de unioni-
bus loquitur, quos Cleopatra una cœna abſumere uoluit,
ut ſponſionem cum Antonio factam ipſa uinceret: Vſus eſt
etiam metaphoricos lib. v i i. de Aſclepiade medico loquẽs:
Sponſione, inquit, facta cum fortuna, ne medicus credere- *Sponſionem facere.*
tur, ſi unquam inualidus fuiſſet. Vulgo dicimus, deponam
in pœnam tantam aut tantam: uel ſic, deponam in pœnam, *Deponere in pœnam.*
uel pignoris loco paciſcar, ut ne unquã medicus exiſtimer,
ſi unquam inualidus fuero, id eſt, ut indignus medici appel-
latione iudicer. Fidutiæ exemplum eſt apud Ciceronem in *Fiducia.*
Topicis, Si tutor fidem præſtare debet. ſi ſocius. ſi cui man-
daris. Si qui fidutiam acceperit, debet etiã procurator. Fi- *Fidutiam accipere.*
dutiam hic Cicero inter bonæ fidei contractus nominauit.
Idem lib. v i i. epiſtolarum ad Trebatium Iuriſconſultum,

Sed

Sed quonam modo ius ciuile defendes, cum omnia cauſa tua facias non ciuium? ubi porrò erit illa formula fiduciæ, Inter bonos bene agiter oportet? Quis eſt enim qui facit nihil niſi ſua cauſa? Verba ſunt iocantis cum Trebatio Ciceronis. Boëtius in IIII. commentario Top. Fidutiam, inquit, accepiſſe dicitur cuicunque res aliqua ea lege mancipatur, ut mancipanti aliquando remancipet. Veluti ſi quis tempus dubium timẽs, amico potentiori fundum mancipet, reddituro cùm tempus illud dubium præterierit. Hæc mancipatio fidutiaria nominatur, idcirco quòd reſtituendi fides interponitur. Conferantur hæc uerba Boëtij cum exemplis præcedentibus, & facilè intelligetur fidutiam bonæ fidei contractum atque etiam optimæ fidei fuiſſe. Sic intelligendus locus Ciceronis pro Flacco, Pecuniam adoleſcentulo grandi fœnore, fidutia tamen accepta, occupaſti. Hanc fidutiam commiſſam tibi tenes hodie ac poſſides, cum tu teſtem ſpe recuperandi fundi paterni uenire ab teſtimonium dicendum coëgiſti. Pecuniam, inquit, fœneratitiam à te ſumpſit adoleſcẽs, ob eamq́; fundum tibi fidutiarium dedit, id eſt, fidutiaria mancipatione. Hoc contractu hodie quidam utuntur qui uectigalia certæ ſummæ in fundis, & poſſeſſionibus comparant, quas rentas uocant, quaſi reditus. Quod ut conditione meliore faciant, fundos mancipari ſibi iubent, tam diu fruendos quoad uectigalia, & penſiones redimantur. Omnino fidutiariam mancipationem uel uenditionem, uenditionem hodie uocamus ſub redimendi redhibendiq́; lege factam. Ex hoc contractu naſcebatur actio fiduciæ, ut eſt apud Ciceronem in III. de natura Deorum, Inde tot iudicia (inquit) de fide mala, tutelæ, mandati, pro ſocio, fidutiæ. Reliqua huius fidutiæ quædam in iure ueſtigia adhuc extant, ſed obſcura & parum impreſſa: ut cum

Mancipare.

Fidutiaria mãcipatio.

Fidutiam committere.

cum fidutiariæ tutelæ in Inſtitutionibus iuris, & contractæ fidutiæ ſit mentio. Ex quibus nihil datur, quod in medium adducere poßimus: niſi intelligamus patrem ita emancipare filium, ut retineat manus iniectionem cùm libuerit: & propterea ad eum legitima emancipati filij deferatur hæreditas: ut non planè manumißi, ſed quaſi adhuc ſui, propter naturam contractus fidutiæ. Expreßius eſt illud Iaboleni ſupradictum, & aliud Vlpiani in leg. Certi, de rebus creditis. Quibus in locis fidutiaria hæreditas pro fideicommiſſaria ponitur. Mancipatio porrò quid ſit, idem Boëtius commentario III. docet: Mancipatio, inquit, imaginaria quædam uenditio eſt, quod ipſum ius proprium eſt Romanorum ciuium. Et res ita agitur, adhibitis non minus quàm quinq; teſtibus ciuibus Romanis puberibus, & eo qui libripens dicitur: is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit. Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum eſſe aio, iſq; mihi emptus eſt hoc ære æneaq; libra. Deinde ære percutit libram, idq; æs dat ei à quo mancipium accipit quaſi pretij loco. Inde mancipare pro uendere. Cicer. Phil. II. Tum iſte uenditum atq; mancipatum Tribunatum conſilijs noſtris oppoſuit. Mancipatum emphaticos dixit plus quàm uenditum. Quintilianus in VI. Requirebat Craſſus ubi eſſent eæ poſſeßiones, omneis autem illas Brutus uendiderat, & cùm paterna mancipare prædia, turpis habebatur. Dicitur & hoc emancipare. unde illa emancipatio cuius meminit Iuſtinianus in ſecundo Inſtitutionum in titulo de teſtamentis. Tranquillus in Othone: Cuidam etiam de parte finium cum uicinio litiganti adhibitus arbiter, totũ agrum redemit emancipauitq;. Id eſt, ſuum iam factum mancipio tradidit illi. Plinius in epiſtolis li. VII. Nam pro quingentis millibus nummûm, quæ in alimenta ingenuorum ingenuarumq; promiſeram agrum ex

Fidutiaria hæreditas.

Mancipatio.

Libripens.

Mancipare.

Emancipare.

meis longè pluris actori publico mancipaui, eundemq́; uecti gali impoſita recepi. Plinius mancipare non pro uendere poſuit, ſed pro alienare. Cum enim uellet uectigal publicè donare in alimenta puerorum: id eſt, rentam conſtituere, ut uerbis uulgi loquar, fundum ſuum imaginaria uenditione Reip. donauit, & ſubinde eundem factum uectigalem recepit. Idem ad Traianum epiſtola IIII. *quæ uulgò non extat. Nam fundos, inquit, emancipauit, & cætera quæ in mancipatione implenda ſolent exigi, conſummauit. Inde mancupi emptio. Plinius lib.* XXXIII. *Populus Romanus ne argento quidem ſignato ante Pyrrhum Regem deuictum uſus eſt. Libralis & dipondius appendebatur aßis, unde adhuc expenſa in rationibus dicuntur. Quin & militum ſtipendiorum, hoc eſt, ſtipis ponderandæ penſatores Libripendes dicuntur. Qua conſuetudine in ijs emptionibus quæ mancupi ſunt, etiam nunc libra interponitur. Inde etiam in mancipatum dare. Plinius lib.* IX. *de unione loquens: Et hoc tamen æternæ propè poſſeßionis eſt, ſequitur hæredem, in mancipatum uenit ut prædium aliquod. Abalienationis autem duo genera Cicero ponit, hoc modo: Abalienatio eſt eius rei quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut in iure ceßio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Quæ uerba enarrans Boëthius ita inquit: Omnes res quæ abalienari poſſunt, id eſt, quæ à noſtro dominio ad alterius tranſire poſſunt, mancipi dictæ ſunt. Et ea abalienatio per quandam nexus fiebat ſolennitatem. Nexus autem quod & nexum genere neutro dicitur, eſt quædam iuris ſolennitas, quæ fiebat eo modo quo in Inſtitutionibus Caius exponit. Deinde ſubdit ea quæ de mancipatione diximus. Huius nexus meminit Iuſtinianus in leg. unica, Cod. de uſu cap. transformanda. nec alibi in iure legiſſe memini. Idem paulò pòſt: Ceßio uerò in iure tali fiebat*

Mancupi emptio.

Expenſa.

Libripendes.

In mācipatum dare et uenire.

Abalienationis genera.

Res mancipi.

Nexus.

Ceßio.

bat modo, ut idem Caius ſecundo commentario expoſuit: Apud magiſtrum populi Romani, uel apud Prætorem uel Præſidem is cui in iure ceditur, rem tenens ita uendicat: Hunc ego hominem ex iure Quiritum meum eſſe aio. Deinde poſtquam hic uendicauerit, Prætor interrogat eum qui cedit, an contrà uindicet, quo negante aut tacente, tunc ei qui uendicauerit eam rem addicit, idq́; legis actio uocabatur. Res igitur quæ mancipi ſunt aut nexu, ut dictum eſt, abalienabantur, aut in iure ceßione. At ſi ea res quæ mancipi eſt, nulla ſolennitate interueniente tradatur, abalienari non poteſt, niſi ab eo cui traditur uſucapiatur. Sui iuris autem cæteræ res, nec mancipi uocabantur. Iure autem Res nec mancipi. *ciuili fieri aliquid niſi inter ciues Romanos non poteſt: propterea Cicero inquit: Inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. Item de aruſpicum reſponſis: Multæ ſunt domus Patres Conſcripti, in hac urbe: atq; haud ſcio, an penè cuncta iure optimo, ſed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure autoritatis, iure mancipij, iure nexi. Item pro Cecinna: Sylla ipſe ita tulit de ciuitate, ut non ſuſtulerit eorum nexa atq; hæreditates. Et pro Muræna: Quòd ſi in rebus repetendis quæ mancipi ſunt, is periculum præſtare debet, qui ſe nexu obligauit: profectò etiam rectius in iudicio Conſulis deſignati, is potißimùm Conſul qui Cos. declarauit, autor beneficij populi Rom. defenſorq́; periculi eſſe debebit. Varro lib. II. de Re ruſtica, de paſtoribus loquens: In emptionibus, inquit, dominium legitimum ſex ferè res perficiunt: ſi hæreditatem iuſtam adijt: ſi, ut debuit, mancipio ab eo accepit à quo iure ciuili potuit: aut ſi ei in iure ceßit cui potuit cedere, & id ubi oportuit: aut ſi uſucepit: aut ſi è præda ſub corona emit, tum'ue cùm in bonis ſectione'ue cuius publicè uænit (in horum autem emptione ſolet accedere*

peculium) aut ſi excipietur, ſtipulatio intercedere ſanum eſſe, furtis noxiſq; ſolutum: aut ſi mancipio non detur,
Mãcipio dare. dupla promitti, aut ſi ita pacti, ſimpla. Mancipio dare, eſt nexus ſolennitate abalienare, ita ut rem omnino accipientis faciamus. Ea uerò mancipia quæ ſub corona aut in ſectionibus, id eſt, proſcriptorum hominum auctionibus uænibant, mancipio non dabantur, ſed periculo ac fortunis (ut uulgò loquimur) ementis accipiebantur. quod cùm ex loco Varronis ſupradicto intelligimus, tum uerò Gellius ſcriptum
Pileati ſerui. reliquit libro VII. his uerbis: Pileatos ſeruos uænum ſolitos ire, quorum nomine uenditor nihil præſtaret: Cælius Sabinus Iuriſperitus ſcriptum reliquit. Cuius rei cauſam eſſe ait, quòd huiuſmodi conditionis mancipia inſignia eſſe in uendendo deberent, ut emptores errare & capi non poſſent: neq; lex uendendi opperiunda eſſet, ſed oculis perciperent quodnam eſſet mancipiorum genus. ſicut antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta uænibant, &
Sub corona uænire. idcirco dicebantur ſub coronis uænire. Nam ut ea corona ſignum erat captiuorum uænalium, ita pileus impoſitus demonſtrabat eiuſmodi ſeruos uænundari, quorum nomine emptori uenditor nihil præſtaret. Plautus in Perſa: Iſte qui tabellas affert adduxit ſimul forma expetenda liberalem mulierem, furtiuam, adductam ex Arabia penitiſſima. Eam te uolo accurare ut iſtic uæneat: ac ſuo periculo is
Mancipio promittere. emat qui eam mercabitur, mancipio neq; promittet, neq; quiſquam dabit. Verba ſunt epiſtolæ adulterinæ & circumueniendo Lenoni à Toxilo ueteratore ſeruo confictæ. Et paulò pòſt reſpondet Leno: Nihil mihi opus eſt litibus neq; trichis quamobrem ego argentum numerem foras, niſi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio? Et paulò pòſt mercator ſubdititius à ſeruo ueteratore frau-
de

de alligatus in tradenda Lenoni puella ita inquit: Prius dico, hanc mancupio nemo tibi dabit. Ex quibus ſatis apparet mancipio dare eſſe rem ita dare, ut euictionem præſtaturos nos ſpondeamus. Et mancipio accipere ea lege emere. Mancipium enim dominum & poſſeßionem ſignificat, uel dominij traditionem. Cicero in primo de Oratore: Cùm enim Marius Cratidianus ædes Auratæ uendidiſſet, neq; ſeruire quandam earum ædium partem in mancipij lege dixiſſet, defendebamus quicquid fuiſſet incommodi in mancipio: id ſi uenditor ſciſſet neq; declaraſſet, præſtare debere. Quo quidem in genere Bucculeius homo neq; meo iudicio ſtultus, & ſuo ualde ſapiens, & à iuris ſtudio non abhorrens, ſimili quodam modo nuper errauit. Nam cùm ædes Lucio Fuſio uenderet, in mancipio lumina uti tum eſſent, ita recepit. In mancipio, id eſt, ædium dominio transferendo cedendoq;. Vnde Marcus Curius Ciceroni libro VII. Epiſtolarum: Si uales, bene eſt: ſum enim χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici noſtri. Ergo fructus eſt tuus, mancipium illius. Vſu quidem, inquit, tuus ſum, poſſeßione uerò Attici. Mancipium autem pro iure dominij poſuit, quod ab uſu diſtinguitur. Vnde Brutus ad Ciceronem: Quærenda eſſe arma putaſti, quibus dominari prohiberetur Antonius, ſcilicet ut illo prohibito rogaremus alterum qui ſe in eius locum reponi pateretur? an ut eſſet ſui iuris ac mancipij Reſpublica? niſi fortè non de ſeruitute, ſed de conditione ſeruiendi recuſatum eſt à nobis. Sui mancipij Rempublicam dixit Brutus, quæ nullius dominio ſubiecta eſſet antequam ſcilicet Auguſtus imperium occupaſſet. Mancipium igitur & κτῆμα ſignificat, id eſt, ἀνδράποδον, & αἰχμάλωτον, hoc eſt, hominem in bello captum & ſeruituti mancipatum: & κτῆσιν, id eſt,

Mancipio accipere.
Mancipium.
Epiſtola Curij ad Ciceronem locus.
Sui mancipij eſſe.
Significata mancipij.
Κτῆμα.
Κτῆσις.

eſt, dominij comparationem, poſsidendiq́; ius: atq; etiam Δεσποτεία. *δεσποτείαν, id eſt, dominium : & χείρωσιν, id eſt, mancipa-* Χείρωσις. *tionem.* Propterea *uaria ac multa exempla collegimus.* Lucretius *lib.* III. *Sic aliud de alio nunquam deſiſtet oriri: Vitaq́; mancipio nulli datur, omnibus uſu.* Id eſt, *nulli ita datur ut propriam ac perpetuam habeat.* Mancipium Latinè *dici debet propriè id quod ſæſinam lingua uernacula dicimus, & mancipare ſæſire, cùm ſcilicet aliquem rei ſibi titulo iuſto quæſitæ poſſeſſorem efficere uolumus: ut in illo* Pliniano, Fundos *emancipauit, & cætera quæ in emancipatione exigi ſolent, conſummauit.* Id eſt, *ut nunc loquimur, dominio & poſſeſsione ſe deueſtiuit deſæſiuitq́;.* Huiuſmodi *moris antiqui ueſtigia adhuc uiſuntur, cùm notarij publici hodie quoq; in ſyngraphis uenditionum oppignerationumq́; aſcribunt, uenditorem oppigneratoremúe fundo ſe diſpoliaſſe, & huiuſmodi uerba eòdem pertinentia.* Mancipare *igitur fundum eſt mancipio alicui dare.* Emancipare *autem* Emancipare. *è mancipio ſuo emittere & alteri poſsidendum permittere.* Ex *ſupradictis (ut arbitror) ſatis intelligitur quid ſibi uelint illa uerba mancipi & nec mancipi in* Codice Iuſtiniani *de Vſucapione transform.* Age *uideamus quid ſit quod* Gellius *libro quarto* Noctium Atticarum *ait,* Pellicem *autem appellatam* Seruius Sulpitius *ait in libro de* Dotibus, *probroſamq́; habitam eſſe, quæ iuncta conſuetaq́; eſſet cum* In mancipio mariti eſſe. *eo in cuius manu mancipioq́; alia matrimonij cauſa foret.* Boëthius *igitur in ſecundo* Topicorum *commentario:* Tribus, *inquit, modis uxor habebatur, uſu, farre, emptione.* Sed *confarreatio ſolis* Pontificibus *conueniebat.* Quæ In manum conuenire. *autem in manum per coëmptionem conuenerant, hæ matresfamiliâs uocabantur.* Quæ *uerò uſu uel farre, minimè.* Coëmptio *uerò certis ſolennitatibus peragebatur, & ſeſe*

ſe

ſe coëmendo inuicem interrogabant. Vir ita: An ſibi mulier materfamiliâs eſſe uellet? Illa reſpondebat, uelle. Mulier, An ſibi uir paterfamiliâs eſſet? Ille uelle reſpondebat. Itaq; mulier uiri conueniebat in manum, & erat materfamiliâs uiro loco filiæ. Quam ſolennitatem in ſuis Inſtitutionibus Vlpianus poſuit. Hæc ille. Cicero in Topicis: Si ita Fabiæ pecunia legata eſt à uiro, ſi ei uiro materfamiliâs eſſet: ſi ea in manum non conuenerit, nihil debetur. Genus eſt enim uxor, eius duæ formæ. una matrumfamiliâs, hæ ſunt quæ in manum conuenerunt: altera earum quæ tantummodo uxores habentur, qua in parte cùm fuerit Fabia legatum non debetur. Sulpitius igitur eam quæ in manum conuenerat, in manu mancipioq; mariti eſſe dixit, id eſt, iuſtam eſſe matremfamiliâs, eamq; concubinam quæ cum uiro huiuſmodi uxoris conſueſſet, iuſtam pellicem eſſe. Eſt enim pellex propriè, quæ cum eo conſueta eſt qui uxorem habet. Quæ cum cœlibe conſueſcunt, non pellices, ſed pallacæ dicuntur, uerbo Græco Plinio & reliquis. quanquàm pellices apud Curtium errore librariorum aut etiam emendatorum legatur. Gellius libro duodecimo: Idonei, inquit, uocum enarratores tradiderunt matronam dictam eſſe propriè quæ in matrimonium cum uiro conueniſſet, quòd in matrimonio maneret: etiam ſi liberi nondum nati forent: dictamq; eſſe ita à matris nomine non adepto iam, ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendo: unde ipſum quoq; matrimonium dicitur. Matrem autem familiâs eſſe appellatam eam ſolam quæ in mariti manu mancipioq;, aut in eius cuius maritus manu mancipioq; eſſet. quoniam non in matrimonium tantum ſed in familiam quoq; mariti & in ſui hæredis locum ueniſſet. Secundum hoc moribus noſtris uxores &

Vxor materfamiliâs. *Vxor non materfamiliâs.* *Iuſta pellex.* *Pallacæ.* *Matrona.* *Vxor matrona et materfamiliâs.*

matronæ & matresfamiliâs ſunt, quæ conſortes non modò lecti genialis, ſed etiam bonorum fortunarumq; ſunt, quod non eſt in ijs locis, quæ iure ſcripto reguntur. Hactenus de mancipio mancipandoq; & nexu & reliquis.

Ex iure manu conſertum.

Tranſeundum ad alia, quorum in primis occurrit: Ex iure manu conſertum, quod uerbum eſt antiqui iuris. Varro libro ſecundo de Lingua Latina: Conſerere manum dicimus cum hoſte, inde ex iure manu conſertum uocant. Quid ſit autem manu conſertum: Gellius libro nono docet, cuius uerba huc pauca tranſcripſimus. de uindicatione enim loquens, id eſt, rei uindicatione quæ olim in præſenti ex duodecim tabulis iure fiebat, ita inquit: Sed poſtquam Prætores propagatis Italiæ finibus latis iuriſdictionibus negotijs occupati, paciſci uindiciarum dicendarum cauſa longinquas res grauabantur, inſtitutum eſt contra duodecim tabulas tacito conſenſu, ut litigantes non ex iure apud Prætorem manum conſererent, ſed ex iure manu conſertum uocarent, id eſt, alter alterum ad conſerendam manum in rem de qua ageretur, uocaret. Atque profecti ſimul in agrum, terræ aliquid ex eo uti unam glebam, in ius, in urbem ad Prætorem deferrent, & in ea gleba tanquam in toto agro uindicarent.

In gleba uindicare.

Cicero pro Muræna formulæ uerba huiuſmodi fuiſſe ait: Fundus qui eſt in agro qui Sabinus uocatur, meus eſt. eum ego ex iure meum eſſe aio. Ibi ego te ex iure manu conſertum uoco. Hæc erant uerba eius qui uindicabat. A' quo uerò uindicabatur, eius hæc erant uerba: Vnde tu me ex iure manu conſertum uocaſti, inde ibi te ego reuoco. Idem de Oratore libro 1. metaphoricos hac locutione uſus eſt in perſona Scæuolæ: Quod uerò, inquit, in extrema oratione tua Craſſe, quaſi pro tuo iure ſumpſiſti, Oratorem in omnis ſermonis diſputatione

copioſi

copioſißimè uerſari poſſe, hîc niſi in tuo regno eſſemus, non tuliſſem: multisq; præeſſem qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex iure manu conſertum uocarent, quòd in alienas poſſeßiones tam temere irruiſſes. Agerent enim tecum lege primùm Pythagorei omnes atq; Democriti, cæteriq; in ſuo genere Phyſici: uindicarentq; ornati in dicendo & graues, quibuſcum iuſto ſacramento contendere non licet. Aut interdicto (inquit Sæuola) tecum Philoſophi illi contenderent, utpote à poſſeßione diſciplinarum, quæ propriæ ſunt eorum, deiecti: quippe quas tu uniuerſas Oratoriæ facultati tribuis (Dixerat enim Craſſus Oratoris eſſe proprium de re quacunq; propoſita copioſißimè dicere) Aut ex iure te manu conſertum uocarent, id eſt, uindiciarum litem tibi intenderent, illarum diſciplinarum facultatem poſſeßionemq; ſibi ſcilicet uindicantes aſſerentesq;. Inde illa uerba Scipionis ad Annibalem apud Liuium libro decimo de ſecundo bello Punico: Quod ad me, inquit, attinet, & humanæ infirmitatis memini, & uim fortunæ reputo: & omnia quæcunq; agimus, ſubiecta eſſe mille caſibus ſcio. Cæterùm quemadmodum ſuperbè & uiolenter me facere faterer, ſi priuſquam in Africam traieciſſem, de tua uoluntate cedentem Italia & impoſito in naues exercitu, ipſum uenientem ad pacem petendam aſpernarer: ſic nunc cùm propè manu conſertum reſtitantem ac tergiuerſantem in Africam attraxerim, nulla ſum tibi uerecundia obſtrictus. Sic, ut opinor, melius legitur, quàm manu conſerta. Quorum uerborum huiuſmodi eſt ſenſus: non antè tu Annibal ad pacem, quàm nunc petis, adduci potuiſti, quàm ego te ex Italia reuocatum, de patria tua in Africa dimicare coëgi, & quaſi te in Africa manu conſertum uocaui. quam ſcilicet ita nunc mihi Ro-

maniſq́; uindico, ut tu dudum Italiam tibi & populo Carthaginienſi uindicabas. Annibal enim ad tuendum patriam frendens fremenſq́;(ut idem Liuius inquit) alijs ſuper alios nuntijs reuocatus erat. Sed quod in illo Scæuolæ exemplo dicitur iuſto ſacramento contendere, uerbum eſt & ipſum iuris. Cicero pro Milone: Eum deniq; cui nulla lex erat, nullum ius ciuile, nulli poſſeſſionum termini: qui non calumnia litium, non iniuſtis uindicijs ac ſacramentis alienos fundos, ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat. Clodius, inquit, non iam aliquo iuris colore quæſito alienas inuadebat poſſeſſiones, ut calumniatores & litigioſi ſolent: ſed ui armata apertáq́;, & tanquam hoſtili prælio. Ex quibus uerbis apparet uindicias & ſacramentum, & uindicationis formulam, qua in iure manu conſertum uocabant, ſimiles quodammodo inter ſe ac cognatas actiones formulaſq́; fuiſſe. Quanquàm in alijs quoq; litibus ſacramenti formula locum etiam haberet: ut idem pro domo ſua ad Pontifices: Maiores, inquit, noſtri etiam ſi Decemuiri ſacramentum in libertatem iniuſtum iudicaſſent, tamen quotieſcunq; uellet quis, hoc in genere rem iudicatam referre, poſſe uoluerunt. Valerius libro ſeptimo capite VII. Nam L. Sextilius & P. Pompilius quos Marcus Ancus ſanguine ſibi coniunctos, eadem ex parte qua Tullianum hæredes fecerat, ſacramento cum adoleſcentulo contendere auſi non ſunt: tametſi præcipuis eo tempore Pompeij uiribus ad defendendas tabulas teſtamenti inuitari poterant. Et rurſus capite octauo: Aphronia tum cum ſorore ſacramento contendere noluit. Sacramentum autem non abſimile fuiſſe ſponſionis ex Varronis uerbis intelligi poteſt libro ſecundo de Lingua Latina: Et qui enim petebat, inquit, & qui inficiabatur, de alijs rebus utriq; quingentos æris

[Margin: Sacramento iuſto contendere. — Vindiciæ. — Sacramentum. — Sacramentum.]

ad pōtem deponebant, de alijs item rebus certum numerum aſsium. Qui iudicio autem uicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat, uicti ad ærarium redibant, id eſt, uictus ea pecunia quam depoſuerat, mulctabatur in pœnam iniuſtæ litigationis, quæ ærario cedebat. Sacramentum igitur à ſacro dictum, quod de ponte (ut arbitror) intelligendum. Valerij enarrator hoc apud Valerium non intellexit, quemadmodum nec apud Ciceronem. Pœnales igitur lites erant ſacramentum & ſponſio. Iuſto autem ſacramento cum Pythagoreis & Democriticis de Phyſiologia & reliquis Philoſophiæ inuentis contendere Oratori non licere dixit Scæuola, propter præſtantiam ingenij eorum hominum qui fundatores autoresq; fuerunt magni nominis ſectarum, quibuſcum ſacramento & uindicatione contendendo de Phyſicæ ſpeculationis explicationisq; profeſsione, nullus ſanè Orator litem uincere poſſet: uel propter tanti nominis præiudicium, uel quia impudentiæ daretur, ſi qui illis uiris doctrinarum poſſeſsione non caderet, qui nomina ſua profeſsione earum rerum uſqueadeo illuſtrarunt. Non admodum abſimile ſupradictis eſt in rem præſentem uenire. Cicero libro quinto de Oratore: An uerò ſi de re ipſa, ſi de finibus cùm in rem præſentem non uenimus, ſi de tabulis & præſcriptionibus controuerſia eſt, neceſſariò perdiſcimus? Idem in primo Officiorum: Vt ſi conſtitueris te cuipiam aduocatum in rem præſentem uenturum, atq; interim grauiter filius ægrotare cœperit, non ſit contra officium non facere quod dixeris. In rem præſentem olim tum ueniebant, cum locum oculo ac digito deſignare uolebant: ut hodie cùm aut Iudex pronuntiat, aut inter litigantes conuenit, agrum quē controuerſum facere uolumus, aut reo deſignari, aut teſtibus per inquiſitorem demonſtrari

Iuſto ſacramento contendere.

In rem præſentem uenire.

certis

certis finibus circunſcriptum: uidelicet ut ille deliberare de re controuerſa poßit, cedere nec'ne uindicanti debeat, hi ut certi ſint teſtimonij ſui. Qua in re certè facilis eſt impoſtura, niſi litigatores inuicem intenſißimè ſibi caueant, ubi aut de re, aut de finibus controuerſia eſt, uiſiq́; ſunt ſæpißimè qui abſente altero litigatore in rem non controuerſam dolosè teſtes perducerent, inquiſitori iudicibusq́; ac teſtibus bellißimè imponentes. uulgò nunc ueutam facere Iuriſperiti *quaſi* Latinæ *uocis inopia uocant, quod in rem præſentem perducere dici debet.* Plinius *libro tertio* Epiſtolarum: Non potui te *magis in rem præſentem perducere: id eſt, non potui planius omnia ut acta ſunt ſcribere, ut perinde omnia teneres atq́; ſi in re præſenti fuiſſes.* Quintilianus *in quarto de* Narratione *loquens:* Multùm *confert adiecta ueris credibilis rerum imago, quæ uelut in rem præſentem perducere audientes uidetur.* Et *in ſexto de affectibus:* Quarum *rerum, inquit, ingens plerunq́; uis eſt, uelut in rem præſentem animos hominum ducentium, id eſt, rerum geſtarum tantam fidem facientium & repræſentationem, quantam uiſus & oculus faciunt: hoc eſt, ut uulgò loquuntur, rei inſpectionem per figuram facientium. quod nos* Latinè *dicere poſſumus imaginario uiſu rem ipſam repræſentare, imaginariam rei præſentiam* Iudicibus *ſiſtere, imaginaria repræſentatione in rem præſentem* Iudices *perducere: ut fit interdum, cùm aut ruſticorum prædiorum ichnographia, aut urbanorum pegmata quædam ligneola, aut ſimulacra ædium chartacea in* Iudicum *conſpectum afferuntur.* Figuram *nunc facere loci conuentam inter partes appellant: hoc eſt, de qua inter actorem & reum conuenerit in re præſenti adhibito pictore.* Dicebant *etiam in re præſenti conſtituere, cùm quid ſtatui tranſigiq́; non*

Venta.

In rem præſentem perducere.

Imaginaria rei repræſentatio.

In re præſenti conſtituere.

non poſſe niſi in loco ipſo ſignificabant, ut fit hodie in his actionibus quas Cridas parlamentaris (ſi dicere liceat) Latinitas appellat, aut in diplomatibus illis aut reſcriptis quas querelas dicimus, à quibus interdicta retinendæ poſſeſſionis auſpicari ſolemus, & in huiuſmodi rebus alijs quæ non niſi in locis ipſis explicari diſceptari'ue ſolent. Idem Quintilianus in ſeptimo: Quare plurima petamus à nobis, & cum cauſis deliberemus, cogitemusq; homines antè inueniſſe artem quàm docuiſſe. Illa enim potentiſſima eſt, quæq; uerè dicitur totius cauſæ diſpoſitio, quæ conſtitui niſi uelut in re præſenti non poteſt. Et in nono: Occaſionibus utendum, & cum re præſenti deliberandum. Sunt & illa uerba iuris, uadari, uadimonium promittere, uadimonium obire, uadimonium deſerere, uadimonium differre, ad uadimonium occurrere. Vadimonium, eſt ſponſio ſiſtendi in iudicio. Varro libro tertio de Lingua Latina: Vas, inquit, dictus eſt qui pro altero uadimonium promittebat. Inde uadari uerbum pro uadimonio obſtringere. Cicero pro Quintio: Debere tibi dicis Quintium, Procurator negat. uadari uis, promittit. in ius uocas, ſequitur. iudicium poſtulas, non recuſat. quid aliud ſit abſentem defendi, ego non intelligo. Plautus in Aulularia de ſene præparco loquens: Pulmentum pridem ei eripuit miluus, homo ad Prætorem plorabundus deuenit, infit ibi poſtulare, plorans, eiulans, ut ſibi liceret miluum uadarier. Idem in Curgul. Vbi tu es qui me conuadatus es uenerijs uadimonijs? Vbi tu es qui me libello uenerio citaſti? Ecce me ſiſto. ades contrà. ſiſto ego tibi me, & mihi contrà itidem te ut ſiſtas ſuadeo. Verba ſunt amicæ ad amatorem adoleſcentem. Inde uadimonium promittere. Cicero in Verrem, Actione quarta: Iam uerò illud contra omnia iura Siculorum quæ habent à

Crida.

Querela.

Cum re præſenti deliberare.

Vadimonium promittere &c.

Vadimonium.

Vadari.

Conuadari.

Veneria uadimonia.

Vadimonium promittere.

Senat

Senatu populoq; Romano, ne extra ſuum forum uadimonium promittere cogantur, ſtatuit iſte ut arator Decumano quò uellet Decumanus uadimonium promitteret. ut hic quoq; Decumano cùm ex Leontino Lilybæum uſq; aliquem uadaretur, ex miſeris aratoribus calumniandi quæ-

Ἀναδέχεσθαι δίκην.

Ἐγγυᾶσθαι.

Vadimonium obire.

ſtus accederet. À Græcis Ἀναδέχεσθαι δίκην dicitur, & Ἐγγυᾶσθαι apud Demoſthenem. hoc eſt, iudicium recipere & ſponſorum fide promittere. Vadimonium obire, eſt ad diem ſe ſiſtere, unde obitum uadimonium. Cicero pro Quintio: Vadimonium mihi non obijt quidam ſocius & affinis meus, qui cum mihi neceſſitudo uetus, controuerſia de re pecuniaria recens intercidit: poſtulóne à Prætore ut eius bona mihi poſſidere liceat? Idem: Qua tibi hora uadimonium non ſit obitum, eadem te hora conſilium cœpiſſe hominis propinqui fortunas euertendi. Ex quibus uerbis & alijs in eadem oratione ſatis apparet magnam mulctam fuiſſe olim deſerti uadimonij, id eſt non

Caput.

Fortunæ.

obiti. De capite enim & fortunis Quintij ſe dicere Cicero in oratione teſtatur, id eſt, de exiſtimatione & fama facultatibuſq;. Petebat enim Neuius aduerſarius, ut ei ex edicto bona poſſidere liceret, ideo quòd Quintius uadimonium non obierat. Hoc enim contra contumaces decerni ſolet iure ciuili. Vnde Cicero: Ad hæc extrema, inquit, & inimiciſſima iura decurrebas, ut nihil in poſterum quod grauius aut crudelius facere poſſes reſeruares?

Bona ex edicto poſſidere.

Ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν δίκην, & ἐπὶ κυρίαν.

Φυγοδικεῖν.

Quo in loco Cicero copiosè docet quid ſit bona ex edicto poſſidere: cuius rei multa in iure mentio. Obire uadimonium Græci Ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν δίκην dicunt, & Ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν κυρίαν, id eſt, occurre ad uadimonij diem. quo Tranquillus in Caligula uſus eſt. Demoſthenes κατὰ Μειδίου identidem utitur. Vadimonium deſerere ab illis Φυγοδικεῖν

dicit

dicitur, & Καταλείπειν τὴν δίκην. Hoc autem non niſi iu- Καταλείπειν
ſtiſsima cauſa & maximè ſontica fiebat. Propterea Pli- τὴν δίκην.
nius in præfatione: Inſcriptiones, inquit, propter quas
uadimonium deſeri poſsit. Id eſt, feſtiuiſsimas & magna Vadimonium
multaq́; promittentes, ita ut uel uadimonium propter eo- deſerere.
rum librorum recitationem deſeri poſsit. Iuuenalis ſimili
ferme modo differre uadimonium dixit, quod Iudicum Differre uadi-
erat, nec niſi magnis ex cauſis fiebat, ut in luctu publico monium.
& ubi iuſtitium indicebatur & huiuſmodi cauſis: Si ma-
gna Aſterij cecidit domus, horrida mater, Pullati proce-
res, differt uadimonia Prætor. Vadimonium deſertum
Ἐρήμη δίκη dicitur à Demoſthene ſæpiſsimè. unde uno Ἐρήμη δίκη.
uerbo eremodicium dicitur, quod in titulo de minoribus Eremodicium.
infrà, & Codice de Iudicijs, hermodicium corruptè le-
gitur. Eſt enim Δίκη Græcè cauſa & iudicium Latinè. Dica.
Cicero in Verrem, Actione quarta: Scribitur Heraclio
dica. Primò mirantur omnes improbitatem calumniæ: de-
inde qui iſtum noſſent partim ſuſpicabantur, partim uide-
bant adiectum eſſe oculum hæreditati. Interea dies adue-
nit quo die ſeſe ex inſtituto ac lege Rupilia dicas ſortitu-
rum Syracuſis iſte edixerat: id eſt, ſortitione cauſas co-
gniturum. Terentius: Si tu illam attigeris ſecus quàm
dignum eſt, dicam tibi impingam grandem. Dicitur hoc Dicam impin-
à Iuriſconſultis dictare actionem. Paulus in lege, Non gere.
diſtinguemus. de arbitris. Dicitur & iudicium dictare Dictare actio-
in leg. Si ſeruus. de Nexalib. act. Tranquill. in Vitell. formu- nem.
lam intendere dicit, Cùm libertino cuidam acerbius debi- Formulam in-
tum repoſcenti iniuriarum formulam, quaſi calce ab eo per tendere.
cuſſus intendiſſet. Λαγχάνειν δίκην à Græcis dicitur, quaſi Λαγχάνειν
ſortiri iudicium. Sorte enim cognoſcendarum cauſarum δίκην.
diem capiebant autore Seruio li. VI. Aeneid. in illum locum

Verg.

Vergilij: Nec uerò hæ ſine ſorte datæ, ſine Iudice ſedes. cuius moris reliquias lingua uernacula retinet: reſortiri enim in curiam eos dicimus, qui curiam appellant, hoc eſt, quorum prouocationes in curia diſceptantur. Eſt autem ἐρήμην δίκην ὅ ταρ μὴ ἀπαντήσας ὁ διωκόμενος καταδικασθῇ. Latinè etiam indicta cauſa dicitur. unde indicta cauſa damnari, id eſt, per contumaciam, ut nunc loquimur, ἐρήμην καταδικασθῆναι, quod compendio loquendi dicitur, ἀντὶ τὸ ἐρήμην δίκην καταδικασθῆναι, autore Euſtathio. Cicero libro 1. de Legibus: Num idcirco iuſta lex illa quam Interrex noſter tulit, ut Dictator qui eſſet, quem uellet ciuium indicta cauſa impunè poſſet occidere? Id eſt, non auditum & indefenſum. Qui locus corruptè uulgò legitur. Curtius libro ſeptimo de Calliſthene loquens: Itaq; nullius cædes maiorem apud Græcos Alexandro excitauit inuidiam, quàm quod præditum optimis moribus artibusq; non tantum occiderit, ſed etiam torſerit indicta quidem cauſa. Id eſt, ἀκρίτως, quo Iſocrates utitur. Cicero in Verrem Act. III. Num per Deos immortales quid intereſt, utrum Prætor imperet, uiq; cogat aliquem de ſuis bonis decedere? an huiuſmodi iudicium det, quo iudicio indicta cauſa fortunis omnibus euerti neceſſe ſit? Sunt & exempla apud Liuium. Vadimonium miſſum facere, eſt uadimonij obligationem remittere condonareq;. Cicero: Qui quo tempore primùm agere cœpit, in uadimonijs differendis tempus omne conſumpſerit, qui poſtea uadimonium miſſum fecerit, & reliqua. Vadimonio obſtricti hodie dici poſſunt qui ob crimina in iudicium uocati, ab Iudicibus (ut fit) impetrauerunt ut aut ſua aut ſponſorum fide dimittantur, ea lege ut in diem certum aut quandocunq; Iudici uiſum fuerit ad iudicium ſiſtantur: quos elargitos uocant, id eſt, ἐξηγγυημένους. Vades ſpõſores in re capit

Indicta cauſa.
Ἐρήμην καταδικασθῆναι.
Ἀκρίτως.
Vadimonium miſſum facere.
Vadimonio obſtricti.
Ἐξηγγυημένοι.
Vades.

capitali dicuntur, autore Feſto. Cicero in Officijs lib. III.
de duobus Pythagoreis loquens, Cùm is qui morti addi-
ctus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum cau-
ſa poſtulauiſſet, uas factus eſt alter eius ſiſtendi, ut ſi ille
non reuertiſſet moriendum eſſet ſibiipſi. Liuius libr. v. ſe-
cundi belli Punici, Tribuni omiſſa mulctæ certatione rei
capitalis diem Poſthumio dixerunt, ac ni uades daret, pre-
hendi à uiatore, atque in carcerem duci iuſſerunt. Poſthu-
mius uadibus datis non affuit. Vadari etiam dicere poſ- *Vadari.*
ſumus pro citare perſonaliter (ut nunc loquimur) affutu-
rum. Sunt & alia uerba iuris, ut bona prædia, & prædi- *Bona prædia.*
bus prædijsq; cauendum. Cicero in Prætura urbana de ſar-
tis tectis loquens, Vbi illa conſuetudo in bonis prædibus
prædijsq; uendendis omnium Conſulum, Cenſorum, Præ-
torum, Quæſtorum denique, ut optima conditione ſit is
cuia res ſit, cuium periculum? Excludit eum ſolum cui
propè dicam ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat. Loca-
tur opus id quod ex mea pecunia reficiatur. Ego me re-
fecturum eſſe dico: Probatio futura eſt tua qui locas, Præ- *Prædibus & prædijs cautũ.*
dibus & prædijs populo cautum eſt. Quæ uerba enar-
rans Aſconius, Bona, inquit, prædia dicuntur bona ſatiſ-
dationibus obnoxia, ſiue ſint in mancipijs, ſiue in pecu-
nia numerata. Prædia uerò domus & agri. Hæc autem o- *Prædia.*
mnia uenduntur, ſi rationi publicæ locator ſartorum te-
ctorum non reſponderit. Tu autem Verres, inquit, cùm
ego ſim obnoxius & prædibus, id eſt, fideiuſſoribus, &
prædijs appoſitis, non mihi exactor es operis, ſed domi-
nus uoluntatis: qui non ſinis me optima mea conditione
id quod uolo de redemptione agere, cùm periculum ſit
meum, non reipublicæ. Prædes igitur homines ſunt fide- *Prædes.*
iuſſores, quorum res bona prædia nunc uno nomine di- *Bona prædia.*

 cuntur.

cuntur. Hactenus ille. Liuius libro II. *ſecundi belli Punici de Cannenſibus captiuis loquens, Ibi cum ſententijs uariaretur, & alij redimendos de publico, alij nullam publicam impenſam faciendam cenſerent, nec prohibendos ex priuato redimi, ſi quibus argentum in præſentia eſſet: alij dandam ex ærario mutuam pecuniam, prædijs prædibusq́; cauendum populo cenſerent, & reliqua. Varro,* *Præs & uas.* *Sponſor, inquit, & præs & uas neque ijdem: neque res quibus inſedere ſimiles. Itaque præs eſt qui à magiſtratu interrogatur in publicum ut præſtet, à quo cum reſponderit, dicitur præs. Vas appellatus eſt qui pro altero uadimonium promittebat. Præs eſt (inquit Feſtus) qui populo ſe obligat interrogatus à magiſtratu. Idem alibi mancipem etiam prædem dici ait, quia tam debet, inquit, populo præſtare quod promiſit, quàm is qui pro eo præs factus eſt. Cicero epiſtolarum libro* II. *Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ, ut & mihi & populo cautum ſit ſine uecturæ periculo. Gellius libro* VII. *Si Lucius Cornelius Scipio Aſiaticus collegæ arbitratu prædes dabit, collegæ ne cum in uincula ducat* *Prædes.* *intercedemus. Prædes hodie ſunt qui ſponſores Reipu. uel Principi facti ſunt pro ijs qui pecuniam publicam diſpen-* *Receptores.* *ſant, quos receptores uocant, eorumq́; bona prædia di-* *Υπέγγυα.* *ci poſſunt, id eſt, ut Græci dicunt* Υπέγγυα. *Ii etiam qui publicanos in locationibus uectigalium aut eorum fideiuſſores locupletes affirmant (quod idoneos & ſufficientes teſtificari uocant) prædes dici propterea poſſunt, quòd* *Supprædes.* *locupletes eos eſſe ipſi præſtare debent. Supprædes autem dici debent quos contraplegios uocant. Prædes etiam interdum pro bonis prædijs accipiuntur. Cicero in Antoniana* II. *Et domi quidem cauſam amoris habuiſti, foris*

etiam

*etiam turpiorem, ne Lucius Plancus prædes tuos uende-
ret. Id eſt, bona tua ſponſioni obnoxia. Liuius etiam uſus
eſt libro* v. *circa finem. Poſſumus etiam hic prædes pro
ſponſoribus intelligere quodam loquendi ſchemate non
inuenuſto, ut ſit prædes uendere ſponſorum bona prædia
auctioni addicere. Idem Cicero ad Atticum libro* vi. *me-
taphoricôs uſus eſt: Itaque, inquit, iraſcatur quum uolet, pa-
tiar,* τὸ γὰρ εὖ μετ᾽ ἐμοῦ, *præſertim cum ſex libris tanquã
prædibus me ipſum obſtrinxerim, quos tam ualde proba-
ri tibi gaudeo. Bene (inquit Cicero) mecum agitur. Ita-
que ſemel ſtatui nihil contra honeſtatem agere, ad quam
perpetuo amplectendam, ſex illis libris de Republica ſcri-
ptis me obſtrinxi Reipublicæ, tanquam ſponſoribus datis.
Cadere cauſa dicebant eum qui plus petebat, quanquam* *Cauſa cadere.*
mendoſè à cauſa cadere in IIII. *Inſtitutionum Iuſtinia-
ni legatur. Cicero de Oratore libro* I. *Ridens & ſtoma-
chans Scæuola cum Hypſeus maxima uoce plurimis uer-
bis à Marco Craſſo Prætore contenderet, ut ei quem de-
fendebat, cauſa cadere liceret. Gnæus autem Octauius ho-
mo Conſularis non minus longa oratione recuſaret ne ad-
uerſarius cauſa caderet. Quibus uerbis inſcitia duorum
oratorum reprehenditur, qui iuris ciuilis ignorantia non
intelligebant quid eſſet cauſa cadere. Quintilianus libro*
VII. *Eſt enim certa ſeruitus ad certa ſe uerba aſtringendi.
idq; faciendum in libro Ciceronis de Oratore uetat Mar-
cus Antonius. Nam eſt etiam periculoſum, cum ſi uno uer-
bo ſit erratum, tota cauſa cecidiſſe uideamur. Dicitur
& cadere formula. Idem in tertio, Neque ignoro multa* *Cadere formula.*
*transferri, cum in omnibus ferè cauſis in quibus cecidiſſe
quis formula dicitur, hæ ſint quæſtiones, an huic, an cum
hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tẽpore liceat agere.*

Formula excidere. Tranquillus excidere formula dixit. Id Cicero pro Roſcio Comœdo, locum in iudicijs habuiſſe, non in arbitrijs dicit, cuius hanc rationem affert: Iudicium enim eſt pecuniæ certæ, arbitrium incertæ. Ad iudicium enim hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus: ad arbitrium hoc modo adimus, ut neque nihil, neque tantum quantum poſtulauimus conſequamur. Cæterum (ut obiter hoc dicamus) eſt apud Ciceronem loco ſuprà citato unius ambitus ſententia ſatis (ut uidetur) obſcura: & uariè etiam locus ille legitur. In libro autē quo plerunque uſus ſum qui Mediolanenſis eſt editionis, ita locus legitur: Quid in his paucis diebus, non'ne nobis in tribunali Quinti Pompeij Prætoris Vrbani familiaris noſtri ſedentibus, homo è numero diſertorum poſtulabat, ut illi unde peteretur, uetus atq; uſitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuiſſet? Quod petitoris cauſa comparatū eſſe non intelligebat. ut ſi ille inficiator probaſſet iudici antè petitam eſſe pecuniam, quàm eſſet cœpta deberi, petitor rurſus cum peteret, exceptione excluderetur, quòd ea res in iudicium antea ueniſſet. Ad quorum uerborum intelligentiam, unam tantum particulam immutandam cenſeo: uidelicet ut, coniunctionem loco poſteriore poſitam, ut ſit, Poſtulabat ut illi unde peteretur, uetus atq; uſitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuiſſet quod petitoris cauſa comparatum eſſe non intelligebat: ne ſi ille inficiator, & reliqua, hoc eſt, ἵνα μὴ. His enim uerbis Cicero ſignificare inſcitiam patroni cauſæ uoluit, qui iuris ciuilis ignarus minimè percipiebat id ab actore ſtare quod pro reo ipſe in medium afferebat: nempe illam exceptionis conceptionem, cuius pecuniæ dies fuiſſet. Id adeò ſic cognoſcere poſſumus. Eſto ut petitor actionem ſibi dari

Iudiciū & arbitrium.

à Præ

à Prætore popoſciſcet: iudiciumq́; conſtitui ſtipulatæ in diem pecuniæ, aut teſtamento legatæ: ſed prematurè & ante diem. Is autem unde petebatur, id eſt, reus, ut ea præſcriptione uti inſtitiſſet, quòd dies aut pecuniæ promiſſæ, aut ex teſtamento debitæ nondum exiiſſet, hoc eſt, ἡμέρας οὔπω ἐξηκούσης. In hac ſpecie nullus dubitat quin actor ſummoueri ſupradicta præſcriptione ita potuerit, ut actionem intendere inuito defenſore cum effectu non potuerit. Quippe dies actionis ceſſerat quidem ille ab initio ſponſionis, aut ab adita ab hærede hæreditate, ſed non uenerat tamen. Quod patronus ſtatim apprehendit, exiſtimans ſe præclarè cauſam defenſoris agere. Sed ea ratione eueniebat, ne petitor cauſa caderet, hoc eſt, actionis commodo mulctaretur. Ridet igitur ignorationem iuris Cicero in cauſidico rei, qui nondum didicerat quid eſſet cauſa cadere. & eum à reo ſtaret, actoris tamen cauſam magis quàm rei adiuuabat, hac exceptione abſurdè uſurpata. Quippe ſi id quod magna contentione petebat impetraſſet, id è re aduerſarij, id eſt, petitoris tandem futurum erat, cum petitoris actio eo nomine depulſa quòd eius dies nondum ueniſſet, ſalua & integra ipſi actori manſiſſet in diem exiturum. Quare ſi patronus iuris & actionum ciuilium intelligens fuiſſet, nunquam id commiſiſſet, ut experienti actori ante litem conteſtatam eam exceptionem obieciſſet, cuius ea uis eſſet ut litis ingreſſum ita impediret, ut in aliud tempus reijceret. Sed petitor iuris ſupradicti ignarus, actionem in iudicium deducendo & litem eius conteſtando ſententiam aduerſam tuliſſet: & eam actionem nihilominus in iudicium deducendo conſumpſiſſet. Etenim ea controuerſia non dubie ſecundum reum erat iudicanda ex actionum formula à iure XII. tabula-

*rum introducta,quo iure ſtatutum erat eos petitores cauſa
cadere,qui ante diem exeuntem agebant, quod plus eſt pe-
tere tempore. Id uerò ideo fiebat, quòd obligatio parens
eſt actionis.at uerò ex obligatione in diem certum reiecta,
actio ſtatim concipitur,non etiã naſcitur: immo uerò obli-
gatio ipſa in diem, concepta tantum eſt, non etiam nata.
Quare actionem peperiſſe ante ſuum natalem dici non po
teſt.Quòd ſi lite planè conteſtata, reóq; ob id abſoluto ab
inſtãtia,id eſt, ἀπὸ τῆς ἐνςάσεως ἀπαλλαχθέντος,actor
iterũ poſt diem demum exeuntem agere eadẽ ex cauſa in-
ſtitiſſet: exceptione protinus rei iudicatæ reiq; finitæ ex-
cluderetur. Semel enim perempta obligatio denuo renaſci
non poteſt,niſi ex noua ſtipulatione,aut alia ex cauſa quæ
parere obligationem actionemq; poſſet. Huic ſententiæ
non obſtat quod de plus petentibus in Inſtitutionibus iu-
ris ſcriptum eſt: ut cauſa cecidiſſe continuo uideatur is qui
uel re,uel tempore,uel aliâs plus petiiſſet. Non enim eam
ob rem quis contendere poteſt,eam exceptionem cuius pe-
cuniæ dies fuiſſet, petitoris cauſa comparatam eſſe olim
non potuiſſe. Siquidem aliud eſt litem oblato libello con-
teſtatam eſſe, remq; in conflictum deductam eſſe diſcepta-
tione controuerſiæ: qua ratione conſumitur omnis totáq;
cum eius matre obligatione actio: & aliud actionem à
Prætore iudiciumq; dandum poſtulare, quod Prætor da-
re petitori ante diem non poterat recuſante aduerſario.
Nam qui ab experiundo ſic ſummotus erat, iterum agens
poſt diem exeuntem, integram actionem habebat: ut cui
opponi præſcriptio peremptæ actionis, ſed reiectæ tan-
tum poſſet. contra quam uiciſsim excipere & præſcribe-
re illis uerbis poterat, cuius pecuniæ dies exiiſſet. id quod
ea uerba Ciceronis declarant, Ne ſi ille inficiator, &*

quæ

quæ ſequuntur. Ipſa porrò exceptionis uerba, Cuius pecuniæ dies fuiſſet, antiquam elegantiam referunt duodecim tabularum iuriſq; quod ab ipſis manauit: formamq; priſcam in exemplaribus aſſeruauerunt. Erat autem introducta pro petitore aduerſus inficiatorem reum exceptione ſeſe ſummi iuris tuentem, τοῦ διώκοντος δῆθεν ἀνθυποφέροντος τῇ τοῦ φεύγοντος παραγραφῇ, τὴν δὲ τὴν ἀντιπαραγραφὴν, quam replicationem appellant, οὐ δὴ ἀργυρίου ἡ ἡμέρα ἐξήκοι. Erat enim hic ordo in hac ſpecie, petitori cui prætor recuſante reo ante diem iudicium denegauerat, Heus tu, referre quæſtionem iudicatæ rei aut pecuniæ non potes. Non licet denuo experiri cum actio ſit extincta, & tu cauſa cecideris. nequicquā igitur agis. Verum ſic excipienti reo, occurrere petitor his uerbis poterat, & ut Græci dicunt, ἀνθυπογράφεσθαι, retorta exceptione & quaſi eius acie replicata, Quòd tu finitæ litis quæſtionem referri non poſſe ais, eius demum pecuniæ uerum eſt, cuius pecuniæ dies fuiſſet. ubi petendæ genitiuus ſubintelligendus eſt. Finitam litem hic intelligo, non eam quam Græci εὐθυδικίαν uocāt, quaſi rectum iuſtumq; pecuniæ iudicium: ſed παραγραφῆς δίκην, hoc eſt, tranſlationem temporis, quæ rhetoribus translatiua cauſæ conſtitutio dicitur. Hæc eſt mea de inſigni loco Ciceronis ſententia libro 1. de Oratore: de qua ne dubitem, locus in 11. Rhetoricôn efficit, quo in loco de translationibus loquens, quæ à iuriſconſultis exceptiones & præſcriptiones uocantur (à nobis declinatorij fines, & fines non procedendi) ita inquit, Atque in noſtra quidem conſuetudine multis de cauſis fit, ut rarius incidant translationes. nam & prætorijs exceptionibus multæ excluduntur actiones: & ita ius ciuile habemus conſtitutum, ut cauſa cadat is qui non

quemadmodum oportet egerit. Quare in iure plerunque uerſantur. ibi enim & exceptiones poſtulantur: & certo quodam modo agendi poteſtas datur: & omnis conceptio priuatorum iudiciorū conſtituitur. Quibus Ciceronis uerbis intelligimus, cum omnem translatiuam cauſæ conſtitutionem, tum temporis exceptionem ac diei nondum exeuntis, raro incidere ſolitam in iudicijs Romanis. Idq́; ideo rarò accidere, quòd & petitiones & exceptiones à Prætore conſtituebātur ante ipſa iudicia, & formulam ſuam ex ipſius decreto accipiebant. Quare, inquit ille, in iure plerunque uerſantur, id eſt, in prætoria diſceptatione: hoc enim ius Ciceroni non dubiè ſignificat. Iudicia autem duorum generum Cicero intellexit, publica rerum capitalium: & priuata, quæ nos ciuilia uocamus. & plerunque à prætore, iudicibus ab eo datis, mandabantur, id eſt, recuperatoribus. Comperendinare ampliareq́;, uerba & ipſa iuris nuſquam ut arbitror in iure leguntur. Valerius libro VIII. Lucius Scipio Aemulianus Cottam apud populum accuſauit, cuius cauſa grauiſsimis teſtimonijs erat confoſſa, ſepties ampliata, & ad ultimum octauo iudicio abſoluta eſt. Quia homines uerebantur ne præcipuè accuſatoris amplitudini damnatio eius donata exiſtimaretur. Dicitur & amplius pronuntiare. Cicero in prætura urbana, Verùm ut opinor Glaucia primus tulit ut comperendinaretur reus, antea uel iudicari primo poterat, uel amplius pronuntiari. Vtram igitur putas legem molliorem? Opinor illam ueterem qua uel cito abſolui uel tarde condemnari licebat. Idem paulo poſt, Puta te non hac tam atroci, ſed illa lege mitiſsima cauſam dicere: accuſabo, reſpondebis: teſtibus editis, ita mittam in conſilium, ut etiam ſi lex ampliandi faciat poteſtatem, tamen iſti turpe exiſtiment

Comperendinare.

Ampliare.

Amplius pronuntiare.

ſtiment non primo iudicare. Primo pro prima actione dixit. Mittere uerò in conſilium quid ſit, nos paulo pòſt oſtendemus. Verba autem Ciceronis interpretans Aſconius, Ante legem, inquit, Glauciam de comperendinatione, aut ſtatim ſententia dicebatur ſi abſoluendus eſſet reus, aut amplius pronunciabatur ſi uideretur eſſe damnandus, cum dixiſſet iudex, Non liquet, hoc eſt, obſcura cauſa eſt. Itaque ea pars interpoſita dilatione dicebat in cuius peroratione uidebatur obſcuritas. Comperendinatio uerò utriuſque partis recitatio eſt. Alij ſic adnotant, Comperēdinatio eſt ſecunda actio. Item, Comperendinatio eſt ab utriſq; litigatoribus inuicem ſibi denunciatio in perendinum diem. Idem paulo pòſt, Cùm autem, inquit, omnino ſuadebatur iudicibus bona cauſa, abſoluebant eam: ſi mala, non ſtatim damnabant, ſed hac excuſatione parcebant. Nam cùm condemnandi nota eſſet C, litera, abſoluendi A, ampliandi ſignum N L dabant: quod ſignificabat non liquere. Vnde ampliatio naſcebatur. Idem in Diuinatione, In cauſis, inquit, maioribus iudices uniuerſi in ciſtam tabulas ſimul conijciebant ſuas, inſculptas literas habentes abſolutionis ſiue condemnationis, cum de alicuius capite agebatur, N & L, ampliationis. his enim literis ſignificabant non liquere. Tabulas iudicum Aſconius tabellas cereas intelligit, quibus ſententias ferebant. Erant enim ſententiæ non uocales, ſed tabellariæ. Omnia autem hæc apud Aſconium mendoſiſſimè leguntur, uix ut ſenſus elici poßit. Quantum tamen intelligi poteſt, ampliationem non multum differre à comperendinatione colligimus. Ampliatio numerum certum actionum non habebat, ut ex illo Valerij loco ſupradicto intelligimus. & ex Liuio comperendinatio iteratam actionem in tertium diem, id eſt, perendinum

Comperendinatio.

C A. N. L.

De more iudiciorum.

Tabula iudicum.

Sententia tabellaria.

Ampliatio & comperendinatio.

Perendie. *Μεταύριον.* *Perẽdinus dies.*

ſignificare uidetur. Hoc eſt enim *perendie quod* Græci *μεταύριον dicunt, quaſi poſtcraſtinum.* Cicero, *Scies igitur cras aut ad ſummum perendie.* Inde *perendinus dies uerbum olim iuriſconſultorum.* Vnde illud Ciceronis *pro* Muræna, *Iam illud mihi mirum quidem uideri ſolet, tot homines tam ingenioſos per tot annos etiam nunc ſtatuere non potuiſſe utrum diem tertium an perendinum, iudicem an arbitrium, rem an litem dici oporteret. de* Iu-

Perẽdinus dies. *Apud acta.*

riſconſultis loquens. Perendinus *dies hodie dici poteſt cum iudex ſtatuit aut inter partes conuenit, ut omne inſtrumentum litis apud acta utrinque proferatur intra triduum, hoc eſt, ut ſacculi apud graphiarium deponantur.*

Lis comperendinata, quæ & res comperendinata dicitur.

Tunc *enim lis & res comperendinata eſt, quaſi iudex poſt tertium diem, aut etiam die tertio ſententiam laturus ſit.* Eſt *enim comperendinatio mutua denunciatio (inquit Aſconius) in perendinum diem, uidelicet ne alter litigatorum fugitator fortaſſe cauſari poſſit, cùm in rem præſentem uentum eſt, ſe imparatum ueniſſe.* Cuiuſmodi *eſt illa denunciatio qua litigatores in parlamento noſtro utuntur cùm audientiam à* Præſidibus, *aut diploma quoddam regium impetrarunt, ne alter ignorantiam excuſare poſſit, ſi ex tempore reſpondendum ſit.*

Comperendinatus reus.

Ab *ea autem ſignificatione qua comperendinare procraſtinare eſt, & diem de die ducere, comperendinati rei dici poſſunt in cauſis criminalibus, quos curia dimiſſos fide ſua eſſe uoluit, hoc eſt, quos ſuæ ipſorum cuſtodiæ commiſit, ut aut urbem carceris loco iuſti habeant, aut priuatam aliquam domum, ut ſit interdum ex perſonarum dignitate & genere cauſarum.* Comperendinatio *enim etiam multorum interdum dierum erat, ut ex* Ciceronis *uerbis intelligere licet in prætura urbana:* De-

inde

inde reliquis diebus (inquit) his criminibus, his teſtibus & urbanis & prouincialibus ſic obrutus atque oppreſſus eſt, ut his diebus ludorum interpoſitis, nemo illum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret. Dicitur & *comperendinatus pro comperendinatione. Cicero in eadem prætura urbana, Adimo enim comperendinatum, quod habet lex in ſe moleſtiſsimum, bis ut cauſa dicatur. Comperendinati autem ideo dici poſſunt, quia non planè abſoluti ſunt, ſed ueluti uadimonio quodam obſtricti, uel quia nondum comperta ſatis crimina, uel quia nondum ſe innocentes approbauerunt. Comperendinatos uidemus interdum qui criminum poſtulati ſuffragatorum opera iterum & ſæpius ampliari primum ſolent, donec recentium criminum inuidia ſenſim deflagrare poſsit, deinde quouis modo in centeſimum annum comperendinari. Quos etiam cernere eſt damnationum fulmine afflatos in tenuiores iacto, cum eorundem criminum affines ſint, priſcos tamen ſpiritus reſumere.* Hos cùm in publicum homines inferre ſeſe uident, oculisq; innocentium incurrere, abrupta ſua uincula ſecum trahere putant. Nam luctata canis nodum abripit, attamen illi Cùm fugit à collo trahitur pars longa cathenæ. Ampliati uerò ſunt quorum damnatio differtur, aut quia coràm ſiſtendi teſtes ſunt, & cùm illis committendi, aut quia nondum planè liquet aut de crimine, aut de pœnæ modo.

Ampliati rei.

Non liquere de cauſa dicebant, quando probationes & argumenta non ſatis erant idonea ad diiudicandam cauſam. Gellius libro decimotertio, Vt abſoluerem tamen inducere in animum non quiui: & propterea iuraui non liquere: atque ita iudicatu illo ſolutus ſum.

Non liquere.

Comp

Comperendinatorum exemplum eſt apud Ciceronem in Verrem actione v. Videte, inquit, hominis amentiam. poſteaquam eſt comperendinatus, cùm iam pro damnato mortuoq́; eſſet, ludis Circenſibus apud Siſennam primarium uirum cùm eſſent triclinia ſtrata, argentumq́; expoſitum, contemplari unumquodq; ocioſè & conſiderare cœpit, Mirari ſtultitiam alij, alij amentiam. Cui comperēdinatio cum multi teſtes dixiſſent, quicquam illorum ueniret in mentem? Comperendinatum Verrem, id eſt, qui in ſecundam actionem impetrauerat iudicium differri, Cicero damnatum inuidioſè appellat, propter ingentia crimina teſtimoniaq́; prementia, & præiudicia ab ipſo multis rebus de ſe facta, utpote qui accuſatus repetundarum, quòd Siciliam prouinciam argenteis uaſis cælatiſq; ſpoliaſſet, tamen temperare ſibi apud Siſennam nequiuiſſet, quin cupiditatem illam prænimiam cælatæ ſupellectilis, ingenitam ſibi proderet. Ampliatorum apud eundē exemplum eſt in oratione pro Cecinna his uerbis, In eundem quid dicam? niſi id quod negare non poßit, ueniſſe in conſilium publicæ quæſtionis, cum eius conſilij iudex non eſſet: & in eo conſilio cùm cauſam non audiſſet, & poteſtas eſſet ampliandi, dixiſſe ſibi liquere, dum incognita re iudicare uoluiſſet, maluiſſe condemnare quàm abſoluere. Ab eiuſmodi iudiciorum more dictum eſt illud eiuſdem in oratione pro Milone cùm de Pompeio loqueretur, qui illi quæſtioni iudicioq́; præfuerat. Vidit, inquit, in confeßione facti, iuris tamen defenſionem ſuſcipi poſſe. Quòd niſi uidiſſet poſſe abſolui eum qui fateretur, cùm uideret nos fateri: nec quæri unquam iußiſſet, nec nobis tam ſalutarem hanc in iudicando literam quàm illam triſtem dediſſet. Salutaris litera à Cicerone dicitur A, *quæ abſolutionis nota*

Salutaris litera A.

nota erat,ut triſtis c,quæ condemnationis. Sic Perſius Sa- Triſtis litera C.
tyr.IIII. Græcorum morem tangens,

Et potis es nigrum uitio præfigere theta.

Nigrum theta mortiferum dixit. Significabat enim tha- Theta.
naton, id eſt, mortem,cuius eſt prima litera th.Dabantur
autem tabellæ ternæ iudicibus ab eo qui iudicio præerat, Tabulæ ternæ iudicum.
Quæſitorq́; dicebatur abſolutionis, condemnationis, am- Quæſitor.
pliationis,ut autor eſt Aſconius. Cæterùm mittere in con- Mittere in conſilium.
ſilium, eſt dimittere iudices ad ſententiam dicendam ubi
orator dixerat, Dixi, autore Aſconio. Cicero pro Cluen- Dixi.
tio, Cur Stalenum cùm in conſilium iretur, Cluentius & Cannutius abeſſe patiebantur? & cùm in conſilium mittebant, Stalenum iudicem,cui pecuniam dederant,non requirebant? Oppianicus quærebat? Si hoc eſt,inquit,uerum quòd Cluentius & Cannutius iudicium corruperint, quo modo id explicari poteſt, quòd cùm iudices ipſi in conſilium mitterent, id eſt, cùm iudicium iam expectare ſe dicerent dicendi finem facientes, non requirebant Stalenum unum iudicum quem conſtat redemptorem totius corruptionis fuiſſe:ſed facilè patiebantur illum abeſſe,non autem Oppianicus qui erat Cluentij aduerſarius. Mittere in con- Mittere in conſilium.
ſilium hodie dicere poſſumus eos qui à iudicibus poſtulant, ut ex tempore ius dicatur,ut fit in Parlamento plerunq;,cùm aduocati ex actionibus ſuis perpetuis,aut etiam ex altercationibus ius reddi ſibi poſtulant ex ſententia curiæ: quo tempore iudices aſſurgente Præſide capita conferentes de lite, aut poſtulatis, uel ex tempore ſtatuunt, uel iuris diſceptationem eſſe pronunciant,& conſilio agitandam. Inde illud Plinij in Panegyrico ad Traianum, Alij,inquit,ſe ſuperſtites Reipublicæ optabāt faciebantq́;, tibi ſalus tua inuiſa eſt, ſi non ſit cum Reipublicæ ſalute

coniun

coniuncta. Nihil pro te pateris optari, niſi expedit optantibus: omnibusq́; annis de te in conſilium deos mittis, exigisq́; ut ſententiam ſuam mutent, ſi talis eſſe deſieris qualis electus es. Sed ingenti conſcientia Cæſar paciſceris cum dijs, ut te ſi mereberis ſeruent, cum ſcias mereariś'ne neminem magis quàm deos ſcire. Quo in loco præpoſtere legitur ne merearis. Hunc tamen locum interpres uir alioqui doctus, nec mediocri diligentia præditus ſecus interpretatus eſt. Eſt enim hæc Plinij ſententia, Nuncupationem uotorum quæ quotannis pro ſalute & incolumitate Principis fieri ſolet, tu his uerbis Cæſar concipi iubes, Si bene Rempublicam, exq́; omnium utilitate rexeris. Digna, inquit, uota quæ ſemper ſuſcipiantur ſemperq́; ſoluantur. Quotannis dijs ipſis, inquit, tanquam iudicibus calculum de te permittis, an dignus ſis incolumitate. Mittere in conſilium iudices à Græcis Ἐπιτρέψαι τὴν ψῆφον dicitur: id eſt, calculum permittere. Προθέσθαι ψῆφον, cenſendi poteſtatem facere, & calculum proponere: quo Demoſthenes utitur, ψῆφον ἐπαγαγεῖν. Thucydides, Ψῆφον ἐπήγαγον τοῖς ξυμμάχοις πᾶσιν. Id eſt, cenſere eos iuſſerunt, & ut nunc loquimur, opinari. Galenus in primo Therapeutices, Τούτους εἰς τὸ συνέδριον συνάγαγε δικαστάς. Et rurſus, καὶ καθίζεις μὲν ἐν τοῖς μικρώδεσι σὺ βιβλίοις δικαστὰς τοὺς ἐλίνας. Qui loquēdi modi eundē ferme intellectū habent. Id eſt, mittere in conſilium, cenſendi poteſtatem facere, calculum permittere, calculum porrigere, calculū proponere. Quæ de ijs litigatoribus dici poſſunt, quibus hoc inter ſe cōuenit, ut proceſſus in ſtatu iudicetur, ut uerbis noſtris utar. Solent enim in actis teſtari ſe iam nihil morari iudices quò minus ex inſtrumento litis apud acta prolato ſententiam dicant

Emendatus locus Plin.

Calculum permittere.

Ἐπιτρέφειν τὴν ψῆφον.

Προθέσθαι ψῆφον.

Ἐπαγαγεῖν ψῆφον

συνάγειν δικαστὰς, & καθίζειν.

Calculum porrigere & proponere.

Cenſendi poteſtatem facere.

dicant. Iudices autem ipſi in conſilium ire dicuntur, cum aut capita conferunt, aut in interiore conſilio inſtrumenta litis percenſere aggrediuntur, cùm litis proceſſus in medium poſitus eſt. Cicero pro eodem Cluentio, In conſilium erant ituri iudices trigintaduo, ſententijs decem & ſex abſolutio confici poterat. Idem, Itum eſt in conſilium, omnibus ſententijs præter unam, quam ſuam Stalenus eſſe dicebat. Scamander prima actione condemnatus eſt. — *In cõſilium ire.*

Verùm ut obiter nonnulla quoque dicamus, conſtituere iudicium dicebant, & conſtituere quæſtionem, quod uulgò euacuare finem non procedendi dicunt, aut non recipiendi. Cicero in Partitionibus, Atque etiam ante iudicium de conſtituendo ipſo iudicio ſolet eſſe contentio, cum aut ſit'ne actio illi qui agit, aut iam'ne ſit, aut num eſſe deſierit, aut illa'ne lege, his'ne uerbis ſit actio, quæritur: quæ etiam ſi antequam res in iudicium uenit, aut concertata, aut dijudicata, aut confecta non ſunt: tamen in ipſis iudicijs permagnum ſæpe habent pondus. Concertata dixit, quod debatuta, quaſi depugnata dicimus. Dijudicata, quod appunctata. Confecta, quod euacuata. Idem, Quare de conſtituendis actionibus, accipiendis ſubeundisq́; iudicijs, de excipienda iniquitate accuſationis, quia hæc generis eius ſunt, ut ante iudicium tractanda uideantur, & reliqua. — *Conſtituere iudiciũ & quæſtionem.* — *Res concertata. Dijudicata. Confecta.*

Quintilianus quæſtionem pro iudicio dicere ſolet. Conſtituere uerò diſceptationem, id eſt ferè quod accordare ſcripturas dicunt. Cicero in ijſdem Partitionibus, Ex rationis autem, & ex firmamenti conſultatione, & quaſi concurſu quæſtio quædam exoritur, quam diſceptationem uoco: in qua quid ueniat in iudicium, & de quo diſceptetur, quæri ſolet. Idem, Diſceptatio autem cùm eſt conſtituta, propoſitum debet eſſe — *Quæſtio.* — *Conſtituere diſceptationem.*

eſſe oratori, quò omnes argumentationes repetitæ ex inueniendis locis conijciantur. Summam autem quæſtionem dicebant, quod nunc principale punctum dicimus: cuius acceßiones ſunt reliquæ quaſi liticulæ. Quintilianus libr. III. Quæſtio latius intelligitur omnis de qua in utramque partem, uel in plures dici credibiliter poteſt. In iudiciali autem materia dupliciter accipienda eſt: altero modo quo dicimus multas quæſtiones habere controuerſiam, quo etiam minores omnes cõplectimur. altero, quo ſignificamus ſummam illam in qua cauſa uertitur: de hac nunc loquor, ex quo naſcitur ſtatus, an factum ſit, an rectè factum ſit. Vocatur autem & caput ab eodem. Idem in VII. Itaque inferiora quoque ſcrutabimur, quæ tractata faciliorem nobis iudicem in ſumma quæſtione facient. Tractare Quintilianus ubiq; uocat, quod attingere noſtri in foro dicunt: qui etiam rei tractatum uocat, cuius exemplum inferius ſubijciemus. Iuuenalis Satyra VII. Quis color, & quod ſit cauſæ genus, atq; ubi ſumma Quæſtio, quæ ueniant diuerſa parte ſagittæ, Scire uolunt omnes. Conſtituere autem ſtatum cauſæ iudex dicitur, cùm aut iuris diſceptationem eſſe pronuntiat, aut facti. Cùm igitur ſignificare uolumus nos appunctatos eſſe contrarios, ut in foro loquuntur, Latinè dicere debemus ſtatum cauſæ conjecturalem aut inficialem eſſe, cauſamq́; inficialiter aut coniecturaliter conſtitutam eſſe. Cùm autem iuris diſceptatio eſt, iuridicialis ſtatus eſt, & cauſam dicemus iuridicialiter conſtitutam eſſe. Quintilianus in III. Huic diuerſa ſententia eorum fuit, qui duos quidem ſtatus eſſe uoluerunt, unum inficialem, alterum iuridicialem. Inficialis eſt quem nos dicimus coniecturalem, cui ab inficiando nomen alij in totum dederunt: alij in partem, quia accuſatorem cõiectura, reum inficiat

Summa quæſtio.

Caput.

Tractare.

Tractatus.

Conſtituere ſtatum cauſæ.

Cauſam iuridicialiter inficialiterq́; conſtituere.

inficiatione uti putauerũt. Iuridicialis eſt qui Græcè δικαιολογικὸς dicitur. Hactenus ille. Eſt tamen ſtatus tertius finitiuus, atque etiam plures ſecundum antiquos, ſed nihil ad rem pertinent quam agimus. Firmamentum autem & continens cauſæ dicitur Latinè, quod punctum litis deciſorium uocant. Quintilianus in I I I. Συνέχον autem quod continens alij, firmamentum alij putant, Cicero firmiſsimam argumẽtationem defenſoris, & appoſitiſsimam adiudicationem. Quibuſdam id uidetur eſſe, poſt quod nihil quæritur: quibuſdam id quod ad iudicationem firmiſsimum affertur. Meminit & Cicero in libro Partit. Cardinem autem cauſæ in aliquo ponere dicebant, quod nunc dicimus accipere ius per hoc uel illud. Quintilianus in V. Illud hoc loco monere inter neceſſaria eſt, nulla eſſe firmiora, quàm quæ ex dubijs facta ſunt certa. Cædes à te facta eſt, cruentam enim ueſtem habuiſti. Non eſt tam graue argumentum ſi fatetur, quàm ſi conuincitur. Nam ſi fatetur, multis ex cauſis potuit cruenta eſſe ueſtis: ſi negat, hic cauſæ cardinem ponit. In quo ſi uictus fuerit, etiam in ſequentibus ruit, non enim uidetur in negando mentiturus fuiſſe, niſi deſperaſſet id poſſe defendi ſi confiteretur. Et libr. X I. Negligentium (inquit) oratorum nihil refert ubi litium cardo uertatur, dum ſint quæ extra cauſam ex perſonis, ac communi tractatu locorũ occaſionem clamãdi largiantur. Dicitur & ſummam totius litis cõſtituere. Idem lib. V I I. Sed nonnunquam etiam reus hic totius ſummã conſtituit, ſi exhæredatum à ſe filium pater teſtatus fuerit elogio, propterea quòd is meretricem amauerit. Nam omnis hic quæſtio, an huic delicto pater debuerit ignoſcere. & Centumuiri tribuere debeant ueniam. Rem controuerſam dicebant, quam nos contentioſam uocamus. Et qua de re agi

Δικαιολογικὸς.

Firmamentum & cõtinẽs cauſæ.

Συνέχον.

Firmiſsima argumenta.

Cardinem cauſæ ponere.

Litium cardo.

Summam totius litis conſtituere.

Res controuerſa.

Qua de re agitur.

tur, pro eo quod nos dicimus, hoc de quo nunc quæſtio eſt. Id eſt, quod maximè iudicãdum eſt, ut Græci appellant Τὸ

Τὸ κρινόμενον. κρινόμενον. autor Cicero in Topicis. Cõſtituere etiam iu-

Conſtituere iudicium. dicium dicebant, quod nunc facere ſuper re aliqua inſtantiam unam, & proceſſum ſuper ea facere. Hoc eſt, eam rem ita in iudicium deducere, ut de ea re iudicãdum ſit, & ſententia ferenda. Idem lib. III. Diuerſum his genus quod di-

Tractatus. citur comparatiuum, cuius rei tractatus in parte cauſæ frequens eſt, ut cum apud Centumuiros poſt alia quæritur & hoc, uter dignior hæreditate ſit. Rarum eſt autem ut in foro iudicia propter id ſolum conſtituantur, ſicut diuinationes quæ fiunt de accuſatore conſtituendo, & nonnunquam

Forum. inter delatores uter præmium meruerit. Forum autem appellat Quintilianus, in quo iudicia publica exercebantur. Cicero in Verrem acti. III. Amici recuſare ne quod nouum iudicium, neq; ipſius cognitio illo abſente de exiſtima-

Dare actionẽ. tione eius conſtitueretur. Dicitur & dare actionèm iudex, quando actorem ad intendendam actionem admittit. Item

Dare iudicium. in eadẽ, Si quis eum pulſaſſet, edixit ſe iudiciũ iniuriarum non daturum: quicquid ab eo peteretur, iudicem de ſua cohorte daturum. ipſi autẽ nullius rei actionẽ ſeſe daturum.

Recuſare. Recuſare dicebant, quod pragmatici dicunt tendere ad finem non procedendi. Idẽ pro Cluen. Aulus Cluẽtius eques Romanus cauſam dicit ea lege, qua lege Senatores, & hi qui magiſtratum habuerũt, ſoli tenentur. mihi per eum recuſare, & in arce legis præſidia cõſtituere defenſionis meæ nõ licet. Id eſt, nõ uult me præſcribere accuſatori ſe hac lege non teneri, ſi ſuo iure uti uelit. Eſt enim recuſare, accuſationẽ actionemq; depellere. Ponitur & pro eo quod debatuere dicimus. Idem pro Quintio, Dolabella Prætor iniuriam facere fortiſsimè perſeuerat: aut ſatiſdare, aut ſponſionem

ſionem iubet facere, & inter eas recuſantes noſtros aduocatos acerrimè ſubmoueri. Altercari etiam hoc dicitur. Idem in Bruto, *de Craſſo loquens,* Hic in altercando (inquit) *parem inuenit neminem.* Et paulò pòſt de L. Philippo, *Summa ei libertas in oratione, multæ facetiæ, ſatis creber in reperiendis, ſolutus in explicandis ſententijs. Erat in primis (ut temporibus illis) doctrinis Græcis inſtitutus, in altercando cum aliquo aculeo & maledicto facetus.* Altercatio quæ à Græcis διαδικασία dicitur, à continua oratione differt, cuius præcepta Quintilianus libro VI. poſuit: Bonus (inquit) *altercator uitio iracundiæ careat.* Nullus enim rationi magis obſtat affectus, & fert extra cauſam, & plerunque difformia conuicia facere ac mereri cogit, & ipſos nonnunquã iudices incitat. Et paulò pòſt, *Sunt enim quidam præduri in hoc oris, ut obſtrepant ingenti clamore, & medios ſermones intercipiãt, & omnia tumultu confundant, quos ut non imitari, ſic acriter propulſare oportebit, & ipſorũ improbitas retundenda, & iudices uel præſidentes magiſtratus appellãdi frequenter, ut loquendi uices ſeruentur.* Refellere teſtimonia & teſtes & tabulas dicebant, quod contradicere & reprochiare dicimus. Cicero pro Flacco, Nam aut oratio teſtiũ refelli ſolet, aut uita lædi. *Qua diſputatione orationem refellam eius qui dicit dedimus? nihil amplius niſi in hominẽ dicendũ eſt.* Tranquillus in Auguſto, *Teſtẽ ſe in iudicijs & interrogari & refelli æquiſſimo animo patiebatur.* Dicitur & eleuare. Quintilianus lib. V. *Ex inartificialium probationum genere ſunt præiudicia, rumores, tormenta, tabulæ, iuſiurandum, teſtes, in quibus pars maxima cõuentionũ forenſium cõſiſtit. ſed ut ipſa carẽt arte per ſe, ita ſummis eloquentiæ uiribus & eleuanda ſunt plerunque*

Altercari.

Altercatio. Διαδικασία.

Refellere teſtes, tabulas, &c.

Eleuare teſtimonia.

Eleuare. *& refellenda. Eleuare enim eſt uilem leuemq́; uerbis demonſtrare. Valerius lib.* VIII. *Cæterùm gloria'nc ab ijs quidem qui contemptum eius introducere conantur, negligitur: quoniam quidem ipſis uoluminibus nomina ſua diligenter adijciunt, ut quod profeßione eleuant, uſurpatione memoriæ conſequantur.* Eleuant (inquit) id eſt, aſpernandum dicunt. Vtitur hoc ſæpißimè Liuius. Refutare etiam dicitur & reprehendere. Cicero in Vatinium teſtē, *Nemo enim horum te ita refutandum, ut grauem aduerſarium: aut ita rogandum, ut religioſum teſtem arbitrabatur.* Subleuare autem teſtimonio dici debet, quod exonerare uulgò dicimus. Idem pro Cluentio, *Pater adoleſcentis quem propter animi dolorem pertenuis ſuſpicio potuiſſet ex illo loco teſtem in Aulum Cluentium conſtituere, is hunc ſuo teſtimonio ſubleuat.* Idem pro domo ſua, *Quid cùm Gabinio Syria dabatur, Macedonia Piſoni, ut tibi omnia permitterent, te adiuuarent, tibi manum, copias, tibi ſuos paratos Centuriones, tibi pecunias, tibi familias compararent, te ſuis ſceleratis concionibus ſubleuarent?* id eſt, defenderent, & tibi ſuffragarentur, & pro te orationem haberent & teſtimonio ſuo tuerentur. Huic contrariū eſt Premere. Plinius lib. v. Epiſt. *Legati Vincentinorum non modo non preſſerunt eum, uerumetiam ſubleuauerunt.* De Nominato loquens, qui præuaricationis accuſatus in Senatu fuerat. Quas uulgò ſaluationes uocamus, contradictorum diſſolutiones dici debent. Quintilianus in quarto, *Quæ probationum ſit fides ſeu propoſita confirmamus, ſeu contradicta diſſoluimus.* Interdum eleuare pro noſtro ſaluare dici poteſt. Idem in eodem, *Verbis eleuare quædam licebit: luxuria hilaritatis, auaritia parſimoniæ, negligentia ſimplicitatis nomine lenietur.*

Refutare, Reprehendere.

Subleuare teſtimonio.

Premere teſtimonio.

Contradictorū diſſolutiones.

Eleuare.

Suble

Subleuare etiam dici poteſt: ut Cicero in Tuſculan. lib. IIII. *Cùm multa in conuentu collegiſſet in Socratem Zopyrus, qui ſe naturam cuiuſq; ex forma perſpicere profitebatur, deriſus eſt à cæteris qui illa in Socrate uitia non agnoſcerent: ab ipſo autem Socrate ſubleuatus eſt, cùm illa ſibi ſigna ineſſe, ſed ratione à ſe deiecta diceret. Iudicatum facere uocabant, quod furnire ad ſententiam noſtrates dicunt. Cicero pro Flacco, Itaq; Recuperatores cõtra iſtum, rem minimè dubiam prima actione iudicauerũt, cùm iudicatum non faceret, additus Hermippo, & ab hoc ductus eſt. Quo uerbo uſus eſt Celſus in l. ulti. infrà, Si certum petatur. Verbum eſt* XII. *tabularum, ut ex Gellio apparet libro* XIX. *Prima actione Cicero, pro in re præſenti dixit: hoc eſt, eo ipſo in campo, ut noſtri loquuntur: Superiorem cauſam dicebant, pro eo quod nunc dicimus cauſam iure communi fundatam, uel ius apparentius. cuius contrarium inferiorem cauſam uocabant. Idem pro Quintio, Ac ſi cauſa pari Quintius diſcedere inferior uideretur, tamen eſſet non mediocriter conquerendum: nunc in cauſa ſuperiore ne ut par quidem ſit poſtulat, inferiorem eſſe patitur, duntaxat uſque eò ne cum bonis fama fortuniſq; omnibus Neuij cupiditati crudelitatiq; dedatur. Idẽ in Bruto, de Leontino Gorgia, Protagora, Hippia, alijſq; ſophiſtis loquens, Hi (inquit) alijq; multi temporibus eiſdem docere ſe profitebantur arrogantibus ſane uerbis, quemadmodum cauſa inferior (ita enim loquebantur) dicendo fieri ſuperior poßit. Hoc à Græcis dicitur* τὸν ἥττονα λόγον κρείττονα ποιεῖν. *Dicebant & pro teſtimonio dicere, quod nunc dicimus deponere. Idem pro Archia, Ego uerò ſi quid eiuſmodi dixi, neq; cognitum cõmemoraui, neq; pro teſtimonio dixi, & illa oratio potius temporis mei quàm*

Subleuare.

Iudicatum facere.

Prima actione.

Superior et inferior cauſa.

ἥττονα λόγον, &c.

Pro teſtimonio dicere.

Reuocáre teſtes. iudicij & autoritatis fuit. Reuocare teſtes, quod recolere dicimus. Et cum elogio mittere reum, id eſt, cum *Mittere cum elogio.* oneribus & informationibus, ut Martianus in l. Diuus, de cuſtodia & exhibitione reorum. *Elogium.* Elogium enim teſtimonium eſt de aliquo: Ανάκρισις Græcè dicitur. *Decernere quæſtionem.* Decernere quæſtionem, pro eo quod nunc dicimus ordinare ut fiat informatio, & ut contra delinquentes procedatur. Cicero pro Milone, Comprehenſus eſt in templo Caſtoris ſeruus P. Clodij, quem ille ad Pompeium interficiendum collocauit. Extorta eſt confitenti ſica de manibus. Caruit foro poſtea Pompeius, caruit Senatu, caruit publico. Num quæ rogatio lata? num quæ noua quæſtio decreta eſt? *Decernere ut legibus quæratur.* Dicitur & decernere ut legibus quæratur. Idem in eadem, Quòd ſi per furioſum illum Tribunum Senatui quod ſentiebat perficere licuiſſet, nouam quæſtionem nunc nullam haberemus. Decernebat enim ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. *Quærere.* Quærere enim eſt informationem facere, & legibus uindicare. Idem, Tulit enim de cæde quæ in Appia uia facta eſſet, in qua Publius Clodius occiſus fuit. Quid ergo tulit? Nempe ut quæreretur. Quid porro quærendum eſt? factum'ne ſit? at conſtat. A' quo? at patet. Senatus autem raro quæſtionem de aliquo crimine habendam decernere ſolebat. Erant enim iudicia legibus certis conſtituta, de quibus aliquando uidebimus ſi locus inciderit. In cauſa autem Miloniana decreta eſt quæſtio: propterea in ſuperiori exemplo Cicero quæſtionis nouæ meminit. Ab iſta quærendi ſignificatione quæſtio pro iudicio publico *Quæſtio.* accipitur: unde iudex quæſtionis, Prætor dicebatur: idem *Quæſitor. Prætor, iudex quæſtionis.* qui & Quæſitor, qui iudicijs publicis præerat, ut docet Aſconius. Martianus in lege 1. ad legem Cornel. de ſicarijs

cariis, Qui'ue magiſtratus iudex'ue quæſtionis ob capitalem cauſam pecuniam acceperit, ut publica lege reus fieret. Quem locum an Accurſius intellexerit, Accurſiani uiderint. Quærere, iudicum eſt & magiſtratuum: Inquirere, aliorum. Cicero in Diuinatione, Itaque cum ego diem inquirendi in Sicilia perexiguam poſtulauiſſem, inuenit iſte qui ſibi in Achaiam biduo breuiorem poſtularet. Vnde & Inquiſitor apud eundem. Erat autem Cicero accuſator Verris idemq; inquiſitor. Lactantius, Tantaq; eſt autoritas uetuſtatis, ut inquirere in eam ſcelus eſſe dicatur. Liuius Anquirere dicit uerbo priſco, quod Cicero quærere. Vnde apud eum ſæpe pecunia anquiſitum legimus, id eſt, concluſum pro mulcta uel emenda. & Anquirere capite, pro criminaliter contra aliquem procedere. Diſquiſitionem autem uocabant iudicium per opiniones, ut nunc loquimur, cum opinionem uel ſententiam omnes rogantur. Liuius, Sed non quid ego fecerim, in diſquiſitionem uenit, ſed quid iſti pati debuerint: id eſt non rogantur ſententiæ de me. Idem, Nec tamen à Dictatore comitia ſunt habita, quia uitio'ne creatus eſſet in diſquiſitionem uenit. Tranquillus in Cæſare, Primo Præturæ die Catulum de refectione Capitolij ad diſquiſitionem populi uocauit. Idem in Nerone, ad diſquiſitionem Senatus uocare dixit. Decernere quæſtionem hodie aliter uſurpamus, de torquendis reis loquentes. Cicero in Verrem, Reus, inquit, ad cauſam dicendam admiſſus. Pro eo quod nunc dicunt, audietur in defenſionibus ſuis. Conferre pedem antiqui dicunt quod nos ad punctum uenire dicimus: & iungere, quod non faciunt fugitantes litigatores. Cicero pro Plancio,

Quærere. *Inquirere.* *Inquiſitor.* *Anquirere.* *Diſquiſitio.* *Decernere quæſtionem.* *Admitti ad cauſam dicendam.* *Conferre pedem.*

Non poſſum magis pedem conferre, ut aiunt, aut propius accedere. Quid taces? quid diſsimulas? quid tergiuerſaris? Proferre, *quod nos producere dicimus, id eſt, apud acta deponere.* Idē in Verrem actione quarta, *Scio te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe: & poſſeßiones hæreditatum non ſecundum eos qui proferrent, ſed ſecundum eos qui dicerent teſtamentum factum, dediſſe.* Producere *autem de teſtibus dici debet, non de litis inſtrumento.* Inſtrumentum *autem litis à* Quintiliano *dicitur, quod nos productionem uocamus.* Præcidere *Latinè dicendum, quod uulgus quotare appellat, id eſt, deſignare quotum quenque articulum, quotū quodq; caput oppugnare uelit litigator, ne in uniuerſum admiſſus licenter tergiuerſari, & identidem euariare poßit,* Cicero in Acade. *Stoicis placet peccata eſſe paria. at Antiocho hoc uehementißimè diſplicet. Liceat tandem conſiderare utram ſententiam ſequar.* Præcide, *inquit, ſtatue quid libeat: id eſt, ſignanter & præcisè deſume.* Tracta *à fabris metaphora, qui id quod abſcindere uolunt, ducta linea præcidūt: uel ab ijs qui ex re communi partem ſibi eligunt prius ſignantes, poſtea deſectam auferentes.* Præcidere *igitur eſt non ſimpliciter & in uniuerſum aliquid dicere, ſed deſignatè & præcisè, quod Græci* ἀφορίζειν *dicunt.* Confuſa *teſtimonia* Latinè *dicenda ſunt, quas turbas uocamus, quaſi turmatim teſtificantium teſtimonia.* Liuius *libro* X V I. *Iußi deinde inire confuſum ſuffragium, ad unum omnes non centuriæ modo, ſed etiam homines* P. *Scipioni imperium eſſe in* Hiſpania *iuſſerunt.* Formulam *etiam dicendum, quod nos ſtylum uocamus.* Cicero *de opti. genere oratorum,* Et *ad quam eos dicendi formulam reuocent, intelligant.* Vnde *formularij dicti à* Fabio *in* X I I. *quorum alij ad rubricas, uel ad album*

[Margin notes: *Proferre.* / *Producere.* / *Inſtrumentum litis.* / *Præcidere.* / *Præcidere.* / ἀφορίζειν. / *Confuſa teſtimonia & ſuffragia.*]

album ſe tranſtulerunt: & formularij, uel(ut ait Cicero) legulei eſſe maluerunt. Subſcribere dicebant quod nunc adiungere ſe dicunt. Subſcribendi igitur facta poteſtas dicendum, quod nunc dicunt, dictum eſt quòd adiungere ſe poterit. Cicero *in Prætura urbana, Ei qui iſtius Quæſtor fuiſſet,& ab iſto læſus inimicitias iuſtas perſequeretur,non modo deferendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem cum id poſtularet, fecerunt poteſtatem.* Hoc etiam à Cicerone *dicitur, accedere ad cauſam, & deſcendere in cauſam, & incumbere in eandem cauſam, & dimittere ſe in cauſam. Ceterùm, ſubſcribere aliter accipitur ab* Vlpiano *in l. ultim.de priuatis delictis,ideo alibi latius explicandum. Apponere ſibi præuaricatorem dicebant, pro eo quod dicimus, curauit ſe per tertium adiornandum uel inquietandum, ut colluderet ſcilicet.* Idem *in* Antoniana *ſecunda,* Iam *uereor* Patres Conſcripti, *ne quod turpiſsimum eſt, præuaricatorem mihi appoſuiſſe uidear.* Dicebant etiam *ius poſtulare eum qui requæſtam rationabilem facere nunc dicitur.* Idem *in eadem*, Ius *poſtulabas. ſed quid ad rem? plus ille poterat.* Et *ſublata interceſsione, quod nunc non obſtante oppoſitione dicimus.* Idem *in eadem,* Cum *auſpicia* Augur, *interceſsionem* Conſul *ſuſtuliſſes.* Et *libr.* I I. *de* Legibus, Nibil *eſt enim exitioſius ciuitatibus, nihil tam contrarium iuri & legibus, nihil minus ciuile & humanum,quàm compoſita & conſtituta* Repub. *quicquam agi per uim : parêre iubet lex interceſſori, quo nihil præſtantius:impedıri enim bonam rem melius,quàm concedi male.* Et *paulo pòſt,* Interceſſor *rei malæ ſalutaris ciuis eſto.* À *Græcis* Διαπορεία *dicitur.* Vnde *cedere interceſsioni dicebant,ut cedere prouocationi,id eſt,non procedere ultra & admittere oppoſitionem.*Quod *autē nunc dare congedium*

Formularij. Legulei. Subſcribere. Accedere ad cauſam,&c. Apponere ſibi præuaricatorem. Ius poſtulare. Sublata interceſsione. Interceſſor. Διαπορεία. Cedere interceſsioni.

i 5 dicum

Eximere ex reis. *dicimus, illi eximere ex reis dicebant, in criminalibus cauſis ſcilicet.* Idem in Verrem *acti.* III. *Etenim ſi poſſet reus abſente accuſatore damnari, non ego à* Vibone *Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum ac prædonum ac tua tela ueniſſem. quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit cum periculo capitis, ob eam cauſam ne tu ex reis*

Eximere de reis. *eximerere, ſi ego non affuiſſem ad diem.* Et *act.* V. Condonare Diodorum *non audet: abſentem de reis eximit.* Sic

Eximere ex ærarijs. *eximere ex ærarijs, eſt cōdonare mulctam, id eſt, quod dicimus quictare emendam.* Idem in *ſecundo de* Oratore, *Is enim qui te ex ærarijs exemit, luſtrum condidit, & taurum immolauit: tanta ſuſpicio eſt, ut religione ciuitatem obſtrinxiſſe uideatur* Mummius *noſter, quòd Aſcellum igno-*

Eximere noxæ. *minia leuarit: Aſcellus enim ille uocabatur.* Eximere *noxæ, eſt gratiam criminis facere, hoc eſt, remiſsionem dare. Liuius lib.* VIII. *ab Vrbe cond. Bene habet* (*inquit* Di*ctator*) Quirites: *uicit diſciplina militaris: uicit populi maieſtas: non noxæ eximitur* Fabius, *qui contra edictum imperatoris pugnauit, ſed noxæ damnatus donatur populo* Romano, *donatur* Tribunitiæ *poteſtati, precarium*

Eximere notæ. *non iuſtum auxilium ferenti.* Eximere *notæ, remittere infamiam.* Gellius *lib.* III. Sed *cùm ille deieraſſet inuitiſsimum ſeſe oſcitatione uictum, teneriq́; eo uitio quod oſcedo dicitur, notæ iam deſtinatæ exemptus eſt à* Cenſoribus.

Legitimi dies. *Legitimos dies dicebant, quas nunc dilationes ordinarias*

Ius ſuum obtinere & retinere. *uocamus.* Ex Cicerone *&* Aſconio *in prætura urbana. Ius ſuum obtinere non poſſe dicebant eum quem nunc iuſtitiam habere uel conſequi non poſſe dicimus. ab* Iſocrate

Τυγχάνειν τῶν δικαίων. Τὸ δίκαιον ἔχειν. & Demoſthene *τυγχάνειν τῶν δικαίων dicitur: à* Demoſthene *etiam τὸ δίκαιον ἔχειν.* Cicero *in eadem,* Hic Philodamus *poſtquam ius ſuum obtinere non potuit, ut humanitatem*

manitatem conſuetudinemq́; ſuam retineret, laborabat. Alibi ius ſuum retinere dixit, in eundem actione IIII. *Hoc edicto non Siculi, ſed iſti ipſi equites Romani qui ius ſuum retinere ſe contra Apronium poſſe erant arbitrati, ſplendidi homines & alijs Prætoribus gratioſi, uincti Apronio traditi ſunt. Rem uel cauſam ad exemplum pertinentem uocabant, quam nunc materiam conſequentiæ importantiæq́; dicunt. Plinius ad Traianum epiſtola uigeſimaprima, Quid ergo debeam ſequi rogo domine ſcribas, præſertim cum pertineat ad exemplum. Idem alibi ad Geminium libro* IX. *Referre exempli pro eodem ferme dixit. Conſtitutam diem dicebant, quam nunc præfixam aut aßignatã dicunt: & ſtatos dies, quos nunc ordinarios. & Edere, quod nunc per ſcriptum dare, uel per declarationem dicunt. & Amittere è manibus, pro uacuare manus & ſe deſæſire. Idem in eadem, Tamen hoc nouum genus iniuriæ ferre nemo poſſet, te cum tuos omnes fructus publicano tradidiſſes, & rem de manibus amiſiſſes, tum bona tua repetere ac perſequi iudicio. Idem in* V. *Num te cum pluribus confirmaſſes redditurum, poſteaquam Cordius pro teſtimonio dixit te ſibi reddidiſſe, finem retinendi feciſti? quòd intellexiſti te præda de manibus amiſſa teſtimonium tamen effugere non poſſe. Amittere alioquin dimittere ſignificat. Terentius in Phorm. Nunc amitte quæſo hunc. Idem, Ego in eum infelix incidi locum, ut neque eius ſit mihi amittendi nec retinendi copia. Circunducere edictum dici debet, quod nunc lingua uernacula rebatuere defectum appellat, quo uerbo Vlpianus uſus eſt in leg. Et poſt edictũ, de iudicijs. Quod nunc dicimus defenſor ex parte ſua poterit informare: illi dicebant, Reus teſtimoniũ denuntiare poterit & inquiri*

Res & cauſa ad exẽplũ pertinens.

Exempli referre.

Dies cõſtituta.

Dies ſtati.

Edere.

Amittere è manibus.

Amittere.

Circunducere edictum.

Reum teſtimoniũ denuntiare.

inquirere.Plinius libro VI. *Epiſt. Addidit etiam petẽdum á Conſulibus ut referrent ſub exemplo legis ambitus de lege repetund.an placeret in futurum ad eam legem adijci, ut ſicut accuſatoribus inquirendi teſtibusq́; denuntiandi poteſtas ea lege eſſet, ita reis quoque fieret: de quo uerbo alibi dicendum eſt. Quam nunc qualitatem procedendi in litibus dicimus*, Latine *perſona dicitur.* Cicero *pro* Plancio, *Multosq́; menſes à capite meo non diſceßit abiecta quæſtoria perſona, comitisq́; ſumpta. Quintilianus in* IIII. *In epilogo uero licet totos effundere affectus, & fictam orationem induere perſonis. Idem alibi,* Declamaturus *autem poſitas in affectibus cauſas proprijs litigatoris perſonis debet induere.* Vnde *ferre alienam perſonam,* Liuius *in* III. *ab* Vrbe *condita dixit: &* Plinius *in epiſtolis, pro aſſumere qualitatem, ut forenſes loquuntur. Hæc habui nunc obiter quæ dicerem ad inſtaurationem latinitatis pertinentia, quod ad mores noſtros attinet: dicemus & alia nonnulla ſparſim prout locus quiſque popoſcerit, & in mentem nobis uenerit.* Nunc *longius quàm inſtitueramus euagati eò tandẽ reuertamur unde digreßi ſumus. Cernere hæreditatem dicebant, pro adire, autore* Feſto.Cicero *ad* Att.*lib.* VI. *Quare adiunges* Aufidium *noſtrum hominem ſemper amantẽ me, nunc credo eò magis quòd debet etiam fratris* Appij *amorem erga me cum reliqua hæreditate creuiſſe.* Et *lib.* XI. *Literas tuas accepi pridie nonas* Febr. *eoq́; ipſo die ex teſtamento creui hæreditatem, id eſt, adiui: eſt enim accuſatiui caſus.*Idem *ad* Dolabellam, A *te autem peto, ut me hanc quaſi falſam hæreditatẽ alienæ gloriæ ſinas cernere.* Vtitur & Liuius *lib.* III. *ſecundi bel.*Punici.*Sic accipitur in l.*Cretionũ,*de iure deliberãdi,in cod.*Iuſtiniani. Videamus

Inquirere. *Teſtibus denuntiare.* *Perſona.* *Ferre alienam perſonam.* *Cernere hæreditatem.*

mus quid apud antiquos iuriſcōſultos gentilitas fuerit. Cicero in Topicis, Gentiles ſunt, inquit, qui inter ſe eodē nomine ſunt, qui ab ingenuis oriundi ſunt, quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit, qui capite non ſunt diminuti. Nihil enim uideo ad hanc definitionem Scæuolam Pontificem addidiſſe. Gentiles ſunt (inquit Boëthius) qui eodem nomine inter ſe ſunt, ut Bruti, ut Scipiones. quòd ſi ſerui ſunt, nulla gentilitas eſſe poteſt. quòd ſi libertinorum nepotes eodem nomine nuncupentur, gentilitas nulla eſt: quoniam ab antiquitate ingeniorum gentilitas dicitur. quòd ſi rurſus in familia gentis ſuæ non manſerint, gentiles iam eſſe non poſſunt. Fuit autē ius gentilitatis, ut ius ſtirpis apud antiquos. Vnde Cicero libro 1. de Oratore, Quid qua de re inter Marcellos & Claudios patricios Centumuiri iudicauerunt? cum Marcelli Auli liberti filij ſtirpe, Claudij patricij eiuſdem hominis hæreditatē gente ad ſe dicerēt rediſſe: non'ne in ea cauſa fuit oratoribus de toto ſtirpis ac gentilitatis iure dicendum? Simile illud eiuſdem pro Cornelio Balbo, Simul illud, inquit, neſciebat, prædiorum nullam eſſe gentem. emptionibus ea ſolere ſæpe ad alienos homines, ſæpe ad infimos, non legibus tanquam tutelas peruenire. Inde illud prouerbiale apud antiquos, Ad agnatos & gentiles eſt deducendus. Varro lib. 1. rerum ruſti. de uitibus loquens, duo in primis ſpectaſſe uidentur Italici homines in colendo, poſſent'ne fructus pro impenſa ac labore reddere: & utrum ſaluber locus eſſet, an non: quorum ſi alterutrum decollat, & nihilominus uult colere, mente eſt captus, atq; ad agnatos & gentiles eſt deducendus. Columella lib. 1. Portius quidem Cato cenſebat in emendo agro inſpiciendoq; præcipue duo eſſe conſideranda, ſalubritatem cœli & ubertatem

Gentilitas.

Gentiles.

Gentilitas unde.

Gentilitatis ius.

Ad agnatos & gentiles deducendi.

Decollare pro fallere.

loci: quorum ſi alterutrum deeſſet, & nihilominus uellet incolere, mente eſſe captum, atq; eum ad agnatos & gentiles deducendum. Quum igitur furere hominem ſignificare uolebant, ad agnatos & gentiles deducendum dicebant. Furioſi. Prodigi. *Vnde Iuſtinianus libro* 1. *Inſtitutionum, Furioſi quoque & prodigi licet maiores uigintiquinque annis ſint, in curatione ſunt agnatorum ex lege* XII. *tabul. Tria igitur hæc erant iura apud antiquos, agnationis, gentilitatis, ſtirpis. Papinianus, de probationibus, Quoties quæritur, genus uel gentem quis haberet nec'ne: eum probare oportet.* Gentilitas & agnatio. *Sed nobiliorum fuiſſe uidetur gentilitas, ut ex illa definitione Ciceronis apparet, eorum ſcilicet qui imagines generis ſui proferre poterant. Inde Tranquillus in Veſpaſ. Flauia gens, inquit, obſcura illa quidem, ac ſine ullis maiorum imaginibus, ſed tamen Reipublicæ nequaquam pœnitenda.* Imagines. *Vnde imagines pro nobilitate generis accipi ſæpe ſolent. Cicero de lege Agraria ſignificare uolens ſe nouum hominem, id eſt, nulla generis nobilitate commendabilem, Conſulem tamen factum, ita ad populum inquit, Quemadmodum cum petebam nulli, me uobis autores generis mei commendarunt: ſic ſi quid deliquero, nullæ ſunt imagines quæ me à uobis deprecentur.* Nouus homo. *Idem in Piſonem, Obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum, quarum ſimile nihil habes præter colorem.* Fumoſæ imagines. *Fumoſas imagines appellauit Cicero antiquiſſimi generis ſtemma: ut legi omnino debeat apud Iuuenalem, Fumoſos equitum cum Dictatore magiſtros. Hoc autem ius quæſiuiſſe ſe ab Aedilitate geſta his uerbis refert Cicero ultima in Verrem acti. Ob earum rerum laborem ac ſolicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in Senatu*

ſent

ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines, ad memoriam poſteritatemq́; prodendam. Ex quo loco apparet ex *honoribus geſtis imagines familiarum comparari, aut etiam retineri ſolitas eſſe. Vnde in principio legis* Agrariæ, *Eſt hoc in more poſitum* Quirites *inſtitutoq́; maiorum, ut ij qui beneficio ueſtro imagines familiæ ſuæ conſecuti ſunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficij ueſtri cum ſuorum laude coniungant. Qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorum loco reperiuntur. Plerique autem hoc perficiunt, ut tantum maioribus eorum debitum eſſe uideatur, unde etiam quod poſteris ſolueretur, redundaret. Illam autem orationem de lege Agraria Cicero cum in Conſulatu eſſet, ad populum habuit. Qui autem ius gentilitatis & maiorum imagines nullas habebant, ij terræ filij, & à ſeſe orti, & homines noui uocitabantur: quibus locutionibus Cicero non ſemel uſus eſt: ut libro ſeptimo epiſtol.* Cornelius *quidem tuus familiaris ſummo genere natus, terræ filius. Summo autem natus genere per Ironiam ab eo dictum eſt.* Perſius, *Preſto eſt mihi Manius hæres,* Progenies *terræ.* Et Iuuenalis, *Vnde fit ut malim fraterculus eſſe* Gigantum. Lactantius *libro* 1. *Inſtitutionum de* Saturno *loquens, cœli & terræ filio,* Quæramus *ergo, inquit, quid ueritatis ſub hac figura lateat.* Minutius Felix *ſic argumentatus eſt,* Saturnum, *cùm fugatus eſſet à filio, in* Italiamq́; *ueniſſet, cœli filium dictum, quòd ſoleamus eorum, quorum uirtutem miremur, aut eos qui repentinè aduenerint, de cœlo cecidiſſe dicere.* Terræ *autem, quòd ignotis parentibus natos terræ filios nominemus.* Hæ *imagines* Stemmata *etiam uocabantur: ut in illo* Satyrici *loco,* Stemmata *quid faciunt?*

Terræ filij. *A ſeſe orti.* *Homines noui.* *Terræ progenies.* *Fraterculus gigantum.* *Cœli filij.* *Stemmata.*

faciunt? Verbum eſt Græcum, quemadmodum & genealogia. Ceræ autem erant ſimulachra per armaria diſpoſita: unde illud eiuſdem, Tota licet ueteres exornent undiq; ceræ Atria, nobilitas ſola eſt, atq; unica uirtus. Tranquillus in Galba, Neroni Galba ſucceßit, nullo gradu contingens Cæſarum domū: ſed haud dubie nobilißimus, magnaq́; & ueteri proſapia, ut qui Imperator in atrio ſtemma propoſuerit, quo paternam originem ad Ioue͂, maternā ad Paſiphaën Minois uxore͂ referret. Mos autem olim fuit Romæ, ut imagines maiorum in funeribus ducerentur ad gentilitatem oſtendendam: id quod Cicero oſtendit in ſecundo de Oratore, Brute quid ſedes? quid anum illam patri nunciare uis tuo? quid illis omnibus quorum imagines duci uides? quid maioribus tuis? De anu Iunia agnata Bruti loquens, quæ funere efferebatur. Et pro Milone, Nec uero nō eadem ira deorū hanc eius ſatellitibus iniecit amentiam, ut ſine imaginibus, ſine cantu ac ludis, ſine exequijs, ſine lamentis, laudationibus, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici ſolent, ambureretur etiam abiectus. Quo in loco cæremonias omnes funerū Cicero ſtrictim enumerauit. Plinius libro triceſimoquinto, Apud maiores, inquit, in atrijs imagines erant quæ ſpectarentur: expreßi uultus ſingulis diſponebantur armarijs, ut eſſent imagines quæ comitarentur gentilitia funera, ſemperq́; defuncto aliquo totus aderat familiæ eius qui unquam fuerat populus. Stemmata uerò lineis diſcurrebant ad imagines pictas. Tablina uerò codicibus implebantur & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum. Aliæ in foribus & circa limina animorum ingentium imagines erāt, affixis hoſtium ſpolijs, quæ nec emptori refringere liceret, quæ etiam dominis mutatis domus ornamenta

Imagines maiorum in funeribus.

Funerum cæremonia.

Stemmata.

Tablina.

ta erant. Hactenus Plinius. Pro ijs (ut opinor) poſteriora tempora inſignia gentilitia habuerunt, quæ arma uulgò uocantur. quæ ipſa quoq; primùm ut ſimile eſt ueri, uirtutis præmia fuerunt, ac rerum præclarè geſtarum decora. Quæ tamen geſtantium nonnulli hodie atque etiam pleriq; moribus ac uitæ inſtituto hoc certè perficiunt, ut tantum maioribus eorum honoris debitum eſſe uideatur, unde etiam quod poſteris ſolueretur redundaret, ut Cicero ſuprà de imaginibus dixit. Verumenimuero huiuſmodi imaginum iura ac nobilitatis inſignia damnatione reorum amittebantur: id quod Cicero docet his uerbis in oratione pro Sylla: Nam ipſe quidem ſi erit ueſtro iudicio liberatus, quæ habet ornamenta, quæ ſolatia reliquæ uitæ quibus lætari & perfrui poßit? Domus erit (credo) exornata, aperientur maiorum imagines, ipſe ornatum & ueſtitum recuperabit. Omnia Iudices hæc amiſſa ſunt: omnia generis, honoris, nominis inſignia atque ornamenta unius iudicij calamitate occiderunt. Fuerat autem Sylla antea ambitus damnatus, qua damnatione omnia hæc amiſerat. tunc autem altero crimine repetebatur. Plinius libro nono Epiſtolarum: Subitas imagines appellat nobilitatem parum antiquam, ſed repentè fortunæq; beneficio quæſitam. Quo modo noſtris temporibus multi extiterunt ignotis natalibus orti, qui ne auum quidem aut etiam patrem ciere aut poſſent, aut auderent: qui ſubitarijs Principum beneficijs & aulicorum ſuffragationibus ſupra ciuile faſtigium euecti, ingentium ſplendidarumq; gentilitatum fundamenta iecerunt: partim eorum tantis ornamentis digni, partim indigniſsimi: quæ magna eſt multitudo. Sic uerò illa ſtatuit rerum humanarum arbitra, uaga, inconſtans, incerta, indignorumq; fautrix, à ple-

Inſignia gentilitia, uulgò arma.

Subita imagines.

Fortuna.

riſq; etiam cæca exiſtimata, & quæ in tota ratione mortalium ſola utranq; paginam facit: ſed quæ tamen Deorum cultu iampridem exploſo una omnibus horis, omnium ore colitur, fidei iam numine uirtutisq́; neglecto. Plinius igitur ad proſocerum libro nono Epiſtolarum: Neq; ardentius tu pronepotes quàm ego liberos cupio. quibus uideor à meo tuoq́; latere pronum ad honores iter, & audita latius nomina, & non ſubitas imagines relicturus. naſcantur modò, & hunc noſtrum dolorem gaudio mutent. Verùm hæc epiſtola & aliæ non paucæ in codicibus impreßis non leguntur. nos integrum fermè Plinium habemus: Primùm apud Pariſios repertum opera Iucundi ſacerdotis, hominis antiquarij architectiq; nobilis. Non temere igitur lingua uernacula Gentiles homines pro nobilibus appellat, quaſi ingenuos ab origine gentis, & quorum maiores ſeruitutem nullam prorſus ſeruierunt: uidelicet ab aſcriptitijs & conditione quadam obnoxijs diſtinguere eos uolens, qui ob id eadem lingua Villani dicuntur, quòd uillæ (unde uillici dicti) aſcripti, & colonariæ conditioni addicti, aut ipſi ſint, aut eorum maiores fuerint. quarum rerum ueſtigia non obſcura multis in locis extant. quod tamen nomen loquentium inſcitia in contumeliam iam uertit. Villanum enim & uilem uernacula ſimplicitas confundit. Dicemus & nonnihil ad hoc pertinens de libertinis & ingenuis. Dicentur & alia fortaſſe ad antiquitatis iuris cognitionem pertinentia, ut quiſq; locus dicendi nobis anſam præbuerit, & dicendorum admonuerit.

[margin: Iucundus. Gentiles. Aſcriptitij. Villani. Villanus. Vilis.]

Ex eadẽ l. paulò pòſt, de Trib. milit.

Interdum XX. fuerunt, interdum plures.) Lego, ſeni fuerunt. Liuius lib. IIII. ab Vrbe cond. Peruicerunt igitur ut Tribunorum militum potius quàm Conſulum comitia haberent

[margin: Tribuni militum.]

berentur. haud dubij quin ſex locus(tot enim iam creari licebat) & plebeij crearentur. Idem libro V. Comitia utriuſque populi longè diuerſa ratione facta ſunt. Romani auxere Tribunorum militum conſulari poteſtate numerum, octo (quot nunquam antea) creati. Veientes contra tædio annuæ ambitionis Regem creauere. Deinde libro VI. ad conſularia comitia reditum eſſe ait. Fuerunt & Tribuni militares in legionibus, ſed alterius erant generis, nec conſulari poteſtate: de quibus idem Liuius libro nono. Duo imperia eo anno dari cœpta per populum, utraq; pertinentia ad rem militarem. Vnum, ut Tribuni militum ſenideni in quatuor legiones à populo crearentur: quæ antea perquam paucis ſuffragio populi relictis locis Dictatorum & Conſulum ferme fuerant beneficia. Alterum, ut Duumuiros nauales, & reliqua. Hi à Græcis Chiliarchi dicuntur, pro quo Hieronymus Tribunum Exodi XVIII. dixit. Id eſt, mille uiris præfectum & decem Centurionibus. Fuit enim hic ordo caſtrenſis, ut miles Centurionis, Centurio Tribuni, Tribunus Legati, Legatus Conſulis, Magiſter equitum Dictatoris pareret imperio: ut autor eſt Liuius libro octauo ab Vrbe condita. Hunc autem errorem ſic irrepſiſſe exiſtimo. cùm enim ſeni hoc modo ſcriptum librarij reperiſſent VI. cum NI ſyllaba ſuprapoſita, ita ut V, & I, ſex facerent, & NI ſuperpoſitum eſſet: exiſtimauerunt uiceni legendum eſſe, literas numerales pro ſyllaba accipientes. Tribuni militum fortaſſe dici hodie poſſunt quos Mareſchalcos uocamus, aut certè præfecti militum.

Chiliarchi. *Ordo caſtrēſis.* *Miles.* *Centurio.* *Tribunus.* *Legatus.* *Conſul.* *Magiſter equitum.* *Dictator.* *Tribuni.* *Præfecti militum.*

Ex eodem §.

Populiq; conſenſu partim in carcere necati, ita rurſus Reſpub. ſuum ſtatum recepit.) Deſunt hic haud dubiè IIII. uerba. Addo igitur, partim in exilium acti. nunquam enim *Partim.*

hæc particula partim non geminata reperitur. Cicero in II. *de Oratore: Sed eorum partim in pompa, partim in acie il luſtres eſſe uoluerunt. Idem: Eorum partim ita leuia ſunt, ut contemnenda ſint, partim etiam ſi quid habent adiumenti, ſunt nonnunquam eiuſmodi, ut inſit in ijs aliquid uitij. Hoc etiam in Liuio intelligi poteſt. Is enim refert ex Decemuiris Appium & Oppium in uincula coniectos ſpontanea morte iudicium præueniſſe, eorum autem collegas exilij cauſa ſolum uertiſſe. Apud autores autem Latinos multa ſunt huiuſmodi librariorum hallucinatione mutilata loca, cùm duo inciſa membra'ue ab eadem dictione incipiunt, et aberrante librarij oculo alterum omittitur.*

Ex paulò pòſt.

Tunc ut aliquos plures patres haberent.) Lego aliquot ſeptimo caſu, id eſt, aliquot magiſtratibus. Liuius libro ſexto in fine: Ita ab diutina ira in concordiam redactis ordinibus, cùm dignam eam rem Senatus cenſeret eſſe, ut ludi maximi fierent, & dies unus ad triduum adijceretur, recuſantibus id munus Aedilibus plebis, conclamatum à patricijs eſt iuuenibus, ſe id honoris Deorum immortalium cauſa libenter acturos ut Aediles fierent. Quibus cùm ab uniuerſis gratiæ actæ eſſent, factum Senatuſconſultum, ut duos uiros Aediles ex Patribus dictator populum rogaret. Idem libro ſeptimo: Annus hic inſignis nouis duobus magiſtratibus Prætura & curuli Aedilitate: hos ſibi patricij quæſiuere honores pro conceſſo plebi altero Conſulatu. Plutarchus in Mario: Poſt Tribunatum, inquit, maiorem Aedilitatem petiuit. Duo enim erant ordines Aedilium: Alter, in quo ipſi Aediles in iure dicendo ſellis incuruos pedes habentibus utebantur: & hic nomen magiſtratus retinebat. Alterum popularem magiſtratum appellabant. Eodem die de

Aediles curules.

Aedilium ordines duo.

de utroq; comitia habebantur. Curules à curru prima breui ſcribendum, ut diſertus à diſſero, & ligula à lingua, offella ab offa, & mamilla à mamma. De plebeia Aedilitate Iuuenalis: *Et de menſura uis dicere, uaſa minora Frangere pannoſus uacuis Aedilis ulubris.* De patricia, Cicero in Verrem, Actione ultima: *Nunc ſum deſignatus Aedilis. habeo rationem quid à populo Romano acceperim. Mihi ludos ſanctiſsimos maxima cum cæremonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos: mihi Floram matrem populo plebiq; Romanæ ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquiſsimos qui primi Romani ſunt nominati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq; eſſe faciendos: mihi ſacrarum ædium procurationem: mihi totam urbem tuendam eſſe commiſſam. Ob earum rerum laborem & ſolicitudinem, & reliqua, quæ ſuprà tranſcripſimus de gentilitate loquentes.* Inde illa uerba duodecim tabularum: *Suntoq; Aediles curatores urbis, annonæ, ludorumq; ſolennium, olliſq; ad honoris amplioris gradum is primus aſcenſus eſto.* Curules.

Ex eadem lege.

Deinde cùm eſſet neceſſarius magiſtratus qui haſtæ præeſſet, Decemuiri litibus iudicandis conſtituti ſunt.) Lego Centumuiri. Centumuiralia iudicia à Centumuiris ſunt dicta. nam cùm eſſent Romæ xxxv. tribus, quæ & curiæ ſunt dictæ, terni ex ſingulis tribubus ſunt electi ad iudicandum, qui Centumuiri appellati ſunt: & licet quinq; amplius quàm centum fuerint, tamen quò facilius nominarentur, Centumuiri ſunt dicti. Autor Feſtus. Haſtæ autem omnino legendum eſt, licet Accurſius aliter ſentiat. Eſt enim haſta centumuiralis idcirco dicta, quòd Centumuiri haſta in foro ſuo poſita iudicabant. Vnde Tranquillus in Centumuiri. Tribus Romæ xxxv. Curia. Haſta. Centumuiralis haſta.

Aug. Autor & aliarum rerum fuit: in quis ne acta Senatus publicarentur: ut cura ærarij a Quæſtoribus urbanis ad Prætorios Prætores'ue tranſiret: ut Centumuiralem haſtam, quam Quæſtura functi conſueuerant cogere, Decemuiri cogerent. Nec tamen ex uerbis Tranquilli iure quis con

Decemuiri. *tenderit Decemuiri hoc in loco rectè legi. Centum enim uiri litibus iudicandis conſtituti ſunt, cogendis uerò Centumuiris Decemuiri, qui etiam fortaſſe ex eorum numero erant. Nos alibi latius de Centumuiris dicemus. Enimuero quod de Centumuiris Feſtus ait, qui cùm centum et quinq; eſſent, id eſt, ter trigintaquinq;, centum tamen appellantur propter numeri integritatem appellandiq; compendium. ſimile eſt*

Septuaginta interpretes & diſcipuli. *id de ſeptuaginta interpretibus, autore Auguſtino libro decimoctauo de Ciuitate Dei: Cùm enim duo & ſeptuaginta eſſent, utpote ex ſingulis tribubus ſeni, ſeptuaginta autē interpretes appellati ſunt. Cui loquendi conſuetudini contra-*

Lucæ locus. *rius error irrepſit Lucæ decimoquarto de duobus et ſeptuaginta diſcipulis domini noſtri: Poſt hæc autem deſignauit dominus & alios ſeptuaginta duos. Et aliquantò pòſt: Reuerſi ſunt autē ſeptuaginta duo cū gaudio.* Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ κύριος καὶ ἑτέρους ἑβδομήκοντα. καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ. *Septuagīta Græcè utrobiq; legitur.*

Nec uerò ignoro homines undiq; reclamitaturos, utpote o-

Hieronymi non eſt noui teſtamenti tralatio. *pinione præſumpta autoritatis tantæ interpretis (quem ipſi falsò Hieronymum fuiſſe credunt) receptæq; iam tot ſeculorum conſenſu huius noſtræ interpretationis, quā ut ſacroſanctam attingi non poſſe ſine ingenti piaculo multi uociferantur. Quod uerò ad me attinet, ſacroſanctā prorſus Lucæ hiſtoriā puto, qui ipſe Græcè ſcripſit. Hanc autē noſtram permultis in locis ab illa matrice ſua degenerantem oſtendere facilè poßim, ſi tamen ueritatem audire quoquo modo ſibi*

perſua

perſuaſerint. Sed ſic eſt ingenium eorum quibus in erroribus parentum conſeneſcere contigit, ut ne ſi ſolem quidem in manibus geſtes (ut Firmianus inquit) fidem doctrinæ rectiori commodent. Laurentius Vallenſis plurimas interpretis noui teſtamenti hallucinationes haud aſpernandas adnotauit, edito de hoc opere, in quo moroſiuſculè minima quæq; perſequitur. Nos uerò alias non paucas prætereà obſeruauimus quas ille prætermiſit, animaduerſione ut exiſtimauimus dignas, in hoc ipſo etiam Luca non indignas notatu: ſed non eſt hoc tempus eas percenſendi, nec inſtitutum noſtrum. Vt tamen ſpecimen aliquod earum præbeam, iam primùm uideamus procemium eiuſdem, an rectè traductum ſit, imò an omnino ſenſus conſentaneus ex eo elici poßit. quod idem Lucas ſcriptum ita reliquit, ut nos in exemplari Græco legimus uiſendæ antiquitatis, quod eſt apud diui Victoris ad urbem: Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, ἔδοξε κἀμοὶ παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοὶ γράψαι κράτιστε Θεόφιλε, ἵνα ἐπιγνῷς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν. *Quæ uerba nos ita uerti potuiſſe ad uerbum ſenſumq; arbitramur. Quandoquidem multi aggreßi ſunt enarrationē aſtruere de rebus inter nos compertißimis, quēadmodū tradidere nobis qui ſpectatores ipſi fuerunt iam inde ab initio miniſtriq; ipſius uerbi, certū eſt et mihi aſſectatori pridem omniū aßiduo, deinceps tibi ſcribere optime Theophile, ut agnoſcas eorū ſermonū certitudinē in quibus ipſe inſtitutus es. Verbū autē hic pro filio dei intelligēdū Laurētius Valla rectè cēſuit, nō pro ſermone, ut interpres trāſtulit, qui huius procemij ſenſū nō percepiſſe mihi certè uidetur, quod alioquin nō cuiuis eſt facilè*

Laurentius Valla.

In tralatione noui teſtamenti errata.

Lucæ locus.

Laurētius Valla Græcè non tam doctus, quàm Latinè.

intellectu. Quòd ſi Laurentius tam Græcè doctus fuiſſet quàm Latinè acutus fuit, non hunc locum (ut opinor) intactum præteriuiſſet. Se autem Lucas propterea idoneum fuiſſe teſtatur, qui euangelicam hiſtoriam ſcriberet, quòd diligenter ſectatus ſit & audierit diſcipulos Chriſti, qui oculati teſtes rerum eius geſtarum fuerunt, auritiq; uerborum. Multa ſunt ualida argumenta hanc interpretationem

Hieronymi non eſſe interpretationem noui teſtamenti quam habemus.

Hieronymi non eſſe, ſed nullum maius quàm iudicium eorum qui ſtylum eius nouerunt. Hic autem noſter ut non indoctus fuit, ſic ſæpe oſcitator deprehenditur: atq; etiam nonnunquam latinitati uim affert, dum ſchemata Græca pugnante Latinorum idiomate reddere totidem uerbis nititur. Quale eſt illud eiuſdem Lucæ XIX. Videns ciuitatem fleuit ſuper illam, dicens: Quia ſi cognouiſſes & tu, & quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi, nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis: ὅτι εἰ ἔγνως καὶ σὺ, καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σου, νῦν δὲ ἐκρύβη. Qui locus uerti ſic dilucidè & rectè (ut arbitror) potuit. Quòd ſi cognouiſſes & tu, & in hoc ſaltem die tuo ea quæ ad pacem tuam pertinebant, nunc autem abſcondita ſunt, & reliqua. Hoc ſenſu: O' ſi agnouiſſes tu quoq; ſalutare tuum, quàm bene olim tecum ageretur! quàm fęlix futura eras! Eſt enim oratio defectiua, qualis eſſe ſolet hominis miſericordia doloreq; affecti: cuius hic ſenſus, Iudæos cæcitate mira tempus aduenantis gratiæ non intellexiſſe, imò poſt aduentum

Gratia.

Pax.

inter eos uerſantem gratiam non agnouiſſe, quam pacem ipſe uocat, maximè Iudæorum gratia cœlo demiſſam. Vnde paulò pòſt, tempus uiſitationis ſuæ non cognouiſſe eos dixit. Quem locum Lyranus non intellexit: nec mirum

Interpretis officium.

cûm ex illis uerbis ſenſus elici uix poßit. Interpres enim nimium fidus, ut inquit Horatius, dum uerba totidem adnumerar

merare Latina Græcis uerbis uoluit, ſententiæ pondus ſæpe non retinuit. Quo in genere in multis locis iuris perniciosè erratum eſt. Tribonianus enim ea quæ à Iuriſconſultis Græcè ſcripta inuenit, eodem ſermone tranſcripſit. *Tribonianus.* *Indoctiore uerò ſeculo quodam cum pauci iam Græcè ſcirent, in Latinum Græca illa uerſa ſunt, ſed ab ijs qui nec Græcè nec Latinè ſatis ſcirent. Huius generis eſt bona pars tituli de excuſationibus, & multa Pandectarum loca. Nec maior fuit ſolertia in multis legibus Codicis, quas ſtylus facilè prodit. Eiuſdem Lucæ decimoquinto: Proferte ſtolam primam, & induite illam, & inducite uitulum ſaginatum.* *Lucæ locus.* Ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, *uerti ſic debuit, Proferte uel promite ſtolam illam primam.* Ἐξενέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, *Educentes uitulum illum ſaginatilem. Non enim de quacunq; ſtola, uel de quolibet uitulo in genere, ſed de certa quadam ueſte & de certo quodam uitulo, quaſiq; in delitijs habito, & quo dominus oblectabatur, intelligendum: ut ex ui articuli Græci conſtat ijs qui Græcè intelligunt.* *Articuli Græci uis.* *Cui ſimile eſt illud Ioannis primo: Propheta es tu? reſpondit, Non. Et paulò pòſt: Et confeſſus eſt quia non ſum Chriſtus.* *Ioan. locus.* *Sic autem uerti debuit, Illéne propheta es tu?* Ὁ προφήτης εἶ σύ; *Vergilius, Tu'ne ille Aeneas? &, Non ſum ego ille Chriſtus. Non enim Ioannes negare potuit ſe eſſe prophetam, ſed ſe non maximum illum eſſe prophetam, & Chriſtum illum uaticinijs prophetarum decantatiſſimum, cuius eſſet tanta expectatio. Hæc autem ſine emphatica dictione prolata, quæ per articulum Græcè ſignificatur, ſenſum congruentem non habent. Quid illud eiuſdem Lucæ XIII de fico: Dimitte illam & hoc anno, & ſi quidem fecerit fructum: ſin autem, in futurum ſuccides eam.* *Lucæ locus.* *Non'ne mutilatum uidetur ijs qui*

Græcè non legerunt? cùm tamen ad uerbum traductum ſit, Κἂν μὲν ποιήσῃ καρπὸν, εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψῃς αὐτήν. Hunc locum ſic uertiſſem: Et ſi quidem fecerit fructũ, ſinas eam uiuere: ſin ſecus, in futurum ſuccidas eam. Eſt enim

Anantapodoton.

ſchema Græcum quod Anãtapodoton dicitur Atticæ linguæ proprium, oratio ſcilicet uno membro defecta. quo ſchemate Ariſtophanes in Pluto uſus eſt, Κἂν μὲν ἀποφήνω μόνην ἀγαθῶν οὖσαν αἰτίαν ἐμὲ ὑμῖν, δι' ἐμέ τε ζῶντας ὑμᾶς. εἰ δὲ μὴ, ποιεῖτον τοῦθ' ὅτι γ' ἂν ὑμῖν δοκῇ. Vbi ἐάσατε, id eſt, ſinite me abire, ſubintelligendum. Hoc tamen ſchemate Cicero in fine Bruti uſus eſt, de oppreſſa Republica loquens: Equidem, inquit, etſi doleo me in uitam paulò ſerius, tanquã in uiam ingreſſum, priuſquam confectũ iter ſit, in hanc Reipublicæ noctem incidiſſe, tamen ea conſolatione ſuſtentor, quam tu mihi Brute adhibuiſti tuis ſuauiſſimis literis: quibus me forti animo eſſe oportere cenſebas, quòd ea geſſiſſem quæ de me tacente ipſa loquerentur, mortuoq; uiuerent: quæ ſi rectè eſſet ſaluti Reipublicæ: ſin ſecus, interitu ipſo teſtimonium meorum in Republica conſiliorum darent. Quo in loco præpoſterè uulgò legitur mortuo uiuerentq;, pro mortuoq; uiuerent.

Emendatus locus Ciceronis.

In quibus uerbis quæ mutilata eſſe aliquando credidimus, quatuor hæc uerba ſubintelliguntur, perpetuam mihi gloriam compararent, ante hanc particulam ſin ſecus. quanquàm ſi legatur ſalute in ablatiuo, plena erit oratio, quod magis probandum eſt, ut quidem diſtingamus pòſt uerbum eſſet, ſi rectè eſſet, εἰ εὖ εἶχεν. Hoc autem ſchema tribus modis uſurpatur, in principio, in medio, & in fine, ut docet interpres Ariſtophanis. In illo autem loco Lucæ, & in hoc Ciceronis, in medio eſt anantapodoton. Exemplum autem eius quod fit à fine, inuenimus et apud eundem lib. VII. Epiſtol. Attic. Reſponſa Pompeij grata populo, & probata

conc

concioni eſſe dicuntur. Ita putaram. Quæ quidem ille ſi repudiarit, tacebit: ſi acceperit. Vtrum igitur mauis inquies? Reſponderem ſi quemadmodum parati eſſemus, ſcirem. Quorum uerborum hæc fermè ſententia eſt. Cæſar in bello ciuili ad Pompeium & ad Senatum Legatos miſerat. His Pompeius pacis conditiones tulit ad Cæſarem referendas, quod factum Pompeij gratum populus habuit, ut in concione declarauit: hoc autem ita futurum Cicero præuidiſſe ſe dicit. Si igitur, inquit Cicero, Cæſar conditiones latas non acceperit, nihil reſpondebit, ſed rem armis geret: ſin acceperit, Legatos iterum mittet. Quam clauſulam aut aliam non abſimilem Cicero figuratè reticuit. Non igitur uitio dandum eſt interpreti quod ad hunc locum pertinet. figuram enim Græcã imitandam eſſe iudicauit. eiuſdem modi fortaſſe illud eſt in epiſt. diui Petri priore, ca. II. ὑμῖν οὖν ἡ τιμὴ, τοῖς πιστεύουσιν. ἀπειθοῦσι δὲ. Alioqui conſtructio eius loci explicari non poteſt. Vobis autem honor qui creditis, contumacibus autem, uel non credentibus autẽ. ubi αἰσχύνη uel ἀτιμία, uel quid ſimile ſubintelligitur. Hoc autem uerboſius fortaſſe dixi: ſed res mihi digna cognitione uiſa eſt. Nos enim aliquando, ut diximus, in huiuſmodi locis hæſimus. Alibi hic noſter interpres intelligentia, ut uidetur, lapſus eſt eiuſdem Lucæ ca. XII. Videte et cauete ab omni auaritia, quia nõ in abundãtia cuiuſquam uita eius eſt ex ijs quæ poßidet, Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, ἐπεὶ οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτῷ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ. Vbi pulcherrima ſententia inepto uerborum inuolucro ſepulta mihi uidetur & obruta. Videte (inquit dominus noſter) & cauete ab acquirendi cupiditate, ſiquidem non in redundando cuiquam ipſi uita eſt ex facultatibus ſuis. Significare autem his uerbis uoluit uitam hominis non in

Lucæ locus.

Erratum in ſententia.

eo ſitam eſſe uel eo ſubnixam, quo facultates eius iuſtam & ſufficientem ſortem exuperant, & quo per interuerſas res

Pleonexia.

alienas auctiores factæ ſunt. Πλεονεξία *enim quo uerbo Lucas uſus eſt, non quamuis auaritiam ſignificat, ſed affectionem illam animi circunſcribendi auidam, & ex communi aceruo pleniores ſibi partes deſumere paratam. Omni autem auaritia in Græco non legitur. Eôdem pertinet illa Heſiodi celebris ſententia:* Νήπιοι, οὐκ ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντός, *Stulti, inquit, neſciunt quantò plus dimidium*

Lucæ locus.

ſit toto. Nam illud in eodem capite: Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo niſi ut accendatur? Græcè aliter legitur: καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη; *Et quid uolo ſi iam accenſus eſt? Vitium hoc fuit exemplaris, quod interpres ſecutus eſt. Sed iam ſatis ſuperq́; de his diximus, quæ certè deſtinatam ſibi otioſamq́; diſputationem deſiderant. Hæc enim pauca ex multis in manus inciderunt ex uno tantum Euangeliſta, quæ tamen Laurentius non attigit, tametſi ex profeſſo id aggreſſus: qui niſi huius inſtituti inuidiam omnem ad ſeſe pretraxiſſet, nos uerbum de hac re facere haudquaquam auderemus. tametſi res eſt multis iam in hac etiam urbe nota, aut certè æſtimabilis, id eſt, literarum Græcarum ſtudioſis, ne nos impoſturam fortè facere inter neſcios linguæ peregrinæ his adnotandis uideamur.*

Ex eadem lege in §. Et hæc omnia.

Qui præfectus olim conſtituebatur.) Legendum fortaſſe conſtituebat urbem. Hunc autem præfectum urbis Auguſtus primùm inſtituiſſe uidetur ex Tranquillo in Auguſto, Quoq́; plures partem adminiſtrandæ Reipublicæ caperent, noua officia excogitauit, curam operum publicorum, uiarum & aquarum, aluei Tyberis, frumenti populo diuidendi, præfecturam urbis. De Præfecto autem Latinarum

Præfectus Latinarum.

Gellius libro XIII. Præfectum urbi Latinarum cauſa relictum Senatum habere poſſe Mutius negat, quoniam ne Senator quidem ſit, neq; ius habeat ſententiæ dicendæ. Marcus autem Varro & Atteius Capito, ius eſſe Præfecto Senatus habendi dicunt. Idem alibi Varro eos ponit, per quos more maiorum Senatus haberi ſolet, eosq́; nominat Dictatores, Conſules, Prætores, Tribunos plebis, Interregem, Præfectum urbis. Ex his uerbis Gellij, Præfectus urbis & Latinarum idem fuiſſe uidetur. De ferijs Latinis Macrobius libro primo: Conceptiuæ, inquit, feriæ ſunt quæ quotannis à magiſtratibus uel ſacerdotibus concipiuntur in dies certos uel incertos, ut ſunt Latinæ, Sementinæ. Idem: Quare nec Latinarum tempore quo publicæ quodam induciæ inter Romanum populum Latinosq́; firmatæ ſunt, inchoari bellum decebat. Senſus eſt igitur, ut arbitror, Præfectum urbis olim conſtituendæ urbi creatum eſſe: deinde Latinarum cauſa plerunq; creari ſolitum: quod obſeruabatur quotannis. Quod autem hic de quæſtionibus publicis dicitur à Sylla inſtitutis, id Cicero ita ſcribit in Bruto de Carbone Oratore loquens: Hic optimus illis temporibus eſt habitus, eoq́; forum tenente plura fieri iudicia cœperunt. nam & quæſtiones perpetuæ hoc adoleſcente conſtitutæ ſunt, quæ antea nullæ erant. Lucius enim Piſo Tribuni plebis legem primus de pecunijs repetundis, Cenſorino & Manlio Conſulibus, tulit. Quæſtiones hic pro iudicijs publicis intelligi debent, quemadmodum ſuprà ſatis diſſeruimus.

Senatus per quos haberi poterat.

Præfectus urbis.

Latinæ feriæ.

Quæſtiones perpetuæ.

Ex eadem lege. §. Fuit poſt.

Quem populus Rom. Sophyn appellauit.) Legendum Sophon. Sophi dicti ſunt non modò ſapientes, quales ſeptem illi æquales qui ἑπτὰ σοφοὶ, id eſt, ſeptem ſapientes dicuntur, ſed etiam docti et acuti. Vnde antiqui cùm aliquem laudare uoleb

Sophi.

uolebant,Sophon appellabant.Hinc illud Plinianum in Epiſtolis: Sequuntur auditores actoribus ſimiles, conducti & redempti mancipes,conuenitur à conductis et redemptis,in media baſilica tam palam ſportulæ quam in triclinio dãtur: ex iudicio in iudicium pari mercede tranſitur, unde iam nõ Σοφοκλεῖς. *inurbanè* Σοφοκλεῖς ἀπὸ τοῦ σοφοὶ καλεῖσθαι *dicuntur.Iiſdẽ* Laudicœni. *Latinum nomen impoſitum eſt Laudicœnis.et tamen creſcit in dies fœditas utraq; lingua notata. Actores cauſarum(inquit Plinius) ſportularum mercede laudatores ſibi redime-* Σοφῶς. Σοφός. *bant:qui orantibus ſucclamarent ſophos,id eſt,ſcitus,uel ſcite potius,circunflexa poſteriore ſyllaba* σοφῶς,*ut cum dicimus ſcitè aliquid dictum,id eſt, doctè & acutè. Ex quo So-* Sophocleis. *phocleis Græco uocabulo dicti ſunt illi,& Latinè Laudicœni,hoc eſt,cœna pacta laudari ſeſe iubentes.Inde illud Martialis:Grande ſophos,id eſt,magna uoce acclamatum.*

Et pauló póſt,de Marco Portio.§.
Sed plurimi filij eius.

Cato. *Cato unicum filium ſuperſtitem reliquit. Plurimi igitur libri intelligendum, non plurimi filij. Hic eſt ille Cato elogio Liuiano clarus,lib.nono de bello Macedonico.Et Marci Tullij libro primo de Oratore.*

Ex l.eadem.§.Etiam Lucius Craſſus.

Lucius Craſſus, & Quintus Scæuola. *Hunc Cicero ait Iuriſconſultorum diſertiſſimum. De quo & Quinto Scæuola idem in Bruto ita inquit: Noli,inquam, Brute exiſtimare his duobus quicquam fuiſſe in noſtra ciuitate præſtantius. Nam cùm conſtet(ut antè dixi)conſultorũ alterum diſertiſſimum, diſertorum alterum conſultiſſimum fuiſſe: ſic in reliquis rebus diſſimiles erant inter ſeſe,ſtatuere ut tamen non poſſis utrius te malles ſimiliorem. Craſſus erat elegantium parciſſimus:Scæuola parcorum elegantiſſimus. Craſſus in ſumma comitate habebat etiam ſeueritatis*

ſatis,

ſatis, Scæuolæ multa in ſeueritate non deerat tamen comitas. Cicero igitur non Publium Mutium Iuriſconſultorum diſertiſsimum dixit, ſed Quintum Mutium huius filium, cuius meminit Pomponius ſequenti §. Ita hallucinatus uidetur Pomponius hoc in loco. Nam ſi de Craſſo intelligas, eòdem reuoluere: fuit enim diſertorum conſultiſsimus, non diſertiſsimus conſultorum.

Et paulò pòſt, de Seruio Sulpitio.

In cauſis orandis primum locum, aut pro certo poſt Marcum Tullium obtineret.) Lego, aut certè, pro aut ſaltē, quæ locutio frequētior eſt apud doctos, quàm ut egeat nunc exēplo, unū tamen nunc ſubit Ciceronis in Bruto, Quo enim, inquit, uno uincebamur à uicta Græcia, id aut ereptum illis eſt, aut certè nobis communicatum. de eloquentia loquens. Aut certè.

Ex eadem, paulò pòſt.

Cumq; eum ſibi reſpondiſſe de iure.) Aut ſenſus nullus erit, aut reſpondentē legendum. De hoc Seruio et Cicerone Brutus ad Ciceronē ita inquit in Bruto Ciceronis: Mihi & tu uideris tantū iuris ciuilis ſcire uoluiſſe, quantū ſatis eſſet oratori; & Seruius eloquentiæ tantū accepiſſe, ut ius ciuile facilè poſſet tueri. Et paulò inferius Cicero ad Brutum: Sic enim, inquā, Brute exiſtimo, iuris ciuilis magnum uſum, & apud Scæuolā, & apud multos fuiſſe: artē in hoc uno, quod nunquā effeciſſet ipſius iuris ſcientia, niſi eam præterea didiciſſet artem, quæ doceret rem unam uniuerſam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obſcuram explanare interpretando, ambiguā primum uidere, deinde diſtinguere, poſtremò habere regulam qua uera et falſa iudicarentur: et quæ quibus propoſitis eſſent, quæq; non eſſent conſequētia. Hic enim attulit hanc artē omniū artiū maximā, quaſi lucē ad ea quæ cōfuſè ab alijs aut reſpōdebantur aut agebātur.

Dialect

Dialectica laus. Dialecticam mihi uideris dicere, inquit. Rectè, inquam, intelligis: ſed adiunxit etiam & literarum ſcientiam & loquendi elegantiam, quæ ex ſcriptis eius, quorum ſimilia nulla ſunt, facillimè perſpici poteſt, & reliqua quæ proſequitur Cicero, his conſentanea quæ à Pomponio dicuntur. Vtinam uerò tres nunc Seruios haberemus pro ſexcentis iſtis Accurſianis, id eſt, tres ueros, iuſtos, germanosq;, & (ut ita dicam) maiorum gentium Iuriſconſultos, omnium diſciplinarum politicarum cognitione instructos, pro ſpurijs & degeneribus, & conſultorum nomen ementitis: illorum tamen iandiu ſuccidaneis. Huic Seruio Sulpitio in legatione defuncto Cicero ſtatuam pro Roſtris ponendam à Senatu impetrauit, habita oratione illa quæ Philippica nona dicitur, in quam multa de Sulpitij laudibus congeſsit.

Dicendi peritia.

Leguleii carpuntur.

Philippica noua.

Ex eadem, de Cicerone.

Sanè, non ſatis cũ ſuperlatiuo. Et eius extat oratio ſatis pulcherrima.) Lego non ſatis, ſed ſanè, uel omnibus quæ uidi exemplaribus refragantibus. Tranquillus in Cæſare: Cum Ptolemæo Rege à quo ſibi tendi inſidias uidebat, bellum ſanè difficillimum geſsit. Satis autem particula cum ſuperlatiua ſignificatione diſsidet. Et alioquin non pulcherrima tantum, ſed etiam quàm pulcherrima oratio illa dici debuit, à Quintiliano maximè commendata. Admirari enim non ceſſat ille quoſdam orationis eius locos, ut illum: Quid enim Tubero tuus ille districtus in acie Pharſalica gladius agebat, & reliqua. Et rurſus illum: Quid autem agimus Tubero? Et ita illum: Suſcepto bello Cæſar, geſto iam ex magna parte, & reliqua. De hac oratione apud Plutarchum in Tullio ita legimus: In cauſa Quinti Ligarij, quæ apud Cæſarem Dictatorem acta eſt, fertur Cæſar ita animatus fuiſſe, ut Ligarium omnino pro

Commendatio orationis pro Ligario.

Cæſar.

con

condemnato haberet: & cum Cicero defenſurus uenit, dixiſſe ad amicos, Reum quidem damnare certiſsimum eſt, nihil tamẽ prohibet Ciceron. audire. Verùm idem ille qui hoc dixerat, mox agente Oratore, propoſitum damnandi tenere nõ potuit. Prudẽtiſsima enim & artificioſa oratio cum gratia & plenitudine ad aures eius perueniens, tam uariè mentẽ eius affecit, ut ſæpe uultũ coloremq; mutaret, Vbi uerò ad commemorationẽ pugnæ deuenit, cùm in accuſatorẽm acriter conuerſus illa uerba dixit, Quid enim Tubero, tuus ille gladius, & reliqua: eo iſta dicẽte, Cæſarem ita extra ſe poſitum & mente alienatum ferunt, ut toto corpore excuſſo, libellos quos manu tenebat, abijceret: denique ui coactus cõtra propoſitum animi reum abſoluit. Idem de Tuberone, Sermone etiam antiquo uſus affectauit ſcribere. Melius in quibuſdam libris non uſus, ſed uerſus legitur. Verſus autem intelligendi XII. tabul. Huiuſmodi enim uerſibus compoſitæ erant, Orationis uis. Verſus xij. tabul.

> *Iuris diſceptator qui priuata iudicet iudicari'ue iubeat Prætor eſto.*
> *Iuris ciuilis cuſtos eſto. Huic poteſtati parento.*
> *Quotcunque Senatus creuerit populus'ue iuſſerit, tot ſunto.*

Vnde Cicero lib. II. de Oratore, Diſcebamus enim pueri XII. ut carmẽ neceſſariũ, quas iam nemo diſcit. Duodecim autẽ loquẽdi cõpẽdio appellabãtur leges XII. tab. ut hoc in loco Ciceronis. Et alibi apud eundẽ, Iam cætera in duodecim, minuẽdi ſunt ſumptus lamẽtationesq; funeris, trãſlata de Solonis ferè legibus. Huiuſmodi autem uerſus nonnulli erant obſcuri propter uerborum antiquitatẽ, ut ille, XII. Duodecim.

> *Mulieres genas ne radunto, ne'ue leſſum funeris ergò habento.* Leſſum eiulatio funebris.

Antiquarij. *Antiquarij autem homines dicti ſunt qui uoces priſcas & iam diu deſitas curioſè conſectantur, quo uerbo Tranquillus uſus eſt. hos Græci* φιλαρχαίʋς *appellant. Huiuſmodi ſcriptores noſtra memoria quidam extiterũt uſquequadeo in hoc uitio immodici, ut interpolandam linguam priſcam ſuſcepiſſe uiderentur. Quo nomine Tyberius ab Auguſto ſæpe reprehenſus eſt, de quo ita inquit Suetonius, Sed nec Tyberio parcit, exoletas interdum & reconditas uoces aucupanti. Marcum quidem Antonium ut inſanum increpat, quaſi ea ſcribentem quæ mirentur potius homines quàm intelligant. Antiquarium quendam his uerbis Fauorinus apud Gellium reprehendit libro 1. Curius (inquit) & Fabritius, & Coruncanus antiquiſsimi uiri plane ac dilucide cum ſuis fabulati ſunt, neque Auruncorum aut Sicanorum, aut Pelaſgorum qui primi coluiſſe Italiam dicuntur, ſed ætatis ſuæ uerbis loquebantur. tu autem perinde quaſi cum Euandri matre iam loquare, ſermone multis annis iam deſito uteris, quòd ſcire atque intelligere neminem uis quæ dicas, &c. Antiquarij etiam dicuntur antiquitatis nondum exoletæ ſtudioſi peritiq́;, quorum ſcripta iucunda quadam rediuiuaq́; interdum antiquitate ueluti diſtincta ſunt. Qualis fuit olim Salluſtius, & noſtro tempore Theodorus Gaza doctorum elogijs eo maximè nomine commendatus. Propterea Quintilianus libro 1. Verba (inquit) à uetuſtate repetita non ſolum magnos aſſertores habent, ſed etiam afferunt orationi maieſtatem. Nam & autoritatem antiquitatis habent, & quia intermiſſa ſunt, gratiam nouitati ſimilem parant. Sed opus eſt modo. Et paulò pòſt, Ergo ut nouorum optima erunt maximè uetera, ita ueterum maximè noua. Iuuenalis, Ignotosq́; mihi tenet antiquaria uerſus.*

Margin notes: Verba exoleta fugienda. — Antiquarij. — Salluſtius. — Theodorus Gaza.

Ex

Ex eadem, de Maſſurio Sabino.

A Tyberio Cæſare hoc tamen illi cõceſſum erat.) Hic *locus in omnibus, quæ uidi, exemplaribus parum emendate legitur.* Ego uero *ſic legendum arbitror*, A Tyberio *Cæſare hoc tum illi conceſſum erat, & ut obiter hoc quoque ſciamus.* Et paulò pòſt de Labeone, *Labeo ingenij qualitate & fiducia doctrinæ, qui & cæteris operis ſapientiæ operam dederat.*) Lego, *Vt qui cæteris temporibus.* Ingenij *autem qualitate corruptum eſſe puto, fortaſſe pro facilitate.* Et paulò pòſt de Diuo Adriano, *Cùm ab eo uiri prætorij peterent, ut ſibi liceret de iure reſpondere: reſcripſit eis, non hoc peti, ſed præſtari ſolere: & ideo ſi quis fiduciã ſui haberet, delectari ſe, populo ad reſpondendum ſe præpararet.* Hunc locum Accurſius *intelligendum putauit, ut hoc peti à principe honeſte non poſſit, licet à Principe honeſte concedatur.* Ego uero *hoc dictum apophthegmaticum eſſe puto: hoc ſenſu, ut Adrianus dicat, non ſe id expenſum beneficijs, ſed acceptum potius ferre ſolitum eſſe.* Hoc eſt, *non exiſtimare ſe beneficium ijs conferre qui indulto ſuo de iure reſponderent, ſed ab eis accipere, ut quorum opera maximè delectaretur.* Siquidem Spartianus *de eo ita inquit,* Omnes *profeſſores & honorauit & diuites fecit, licet eos quæſtionibus ſemper agitauerit.* Poteſt *autem & cõmode ſic intelligi,* Nec *hoc petendum eſſe à principe, ſed efficiendum eſſe.* Hoc *enim præſtare ſignificat.* Cicero *in tertio* Officiorum, Sin *autem dictum eſt non omne præſtandum, quod dictum non eſt, id præſtandum putas? id eſt,* Si *etiam non omnia implenda efficiendaq; ſunt, quæ in uenditione dicta ſunt.* Præſtare *enim perficere eſt.* Quintilianus, Præſtare.
Quamuis nõ tam me uinceret præſtãdi quod exigebatur

fiducia, quàm negandi uerecundia. Senſus eſt igitur, Non *oportere ueniam à* Principe *peti publicè reſpõſitandi, ſed impetrãdæ ueniæ ipſi ſatis eſſe documentum ſui dare, induſtriæq́; ſuæ unumquenq; eouſque ſpecimen edere, ut uideatur præſtare implereq́; id munus poſſe.* Proinde *ſi qs ea fiducia fretus eſſet, in mediũ prodiret.* Cicero *lib.* III. *de* Oratore *in perſona* Craßi *loquens,* E*quidem ſæpe audiui de patre & de ſocero meo, noſtros quoque homines qui excellere ſapientiæ gloria uellent, omnia quidem quæ tum hæc ciuitas noſſet, ſolitos eſſe complecti.* Meminerãt *enim* Sextum Helium, *Marium uerò* Manliũ, *nos etiam uidimus trãſuerſo foro ambulantẽ: quod erat inſigne eum qui id faceret, facere ciuibus omnibus conſilij ſui copiam.*

Iuriſcõſulti copiam ſui faciebant.

Ad quos olim & ita ambulantes, & in ſolio ſedentes, domi ſic adibatur, ut nõ ſolũ de iure ciuili ad eos, uerũ etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni deniq; aut negotio, aut officio referretur. H*æc fuit* P. *Craßi illius ueteris, hæc* Titi Coruncani, *hæc* Scipionis *prudẽtißimi hominis ſapiẽtia, ut ad eos de omnibus diuinis atq; humanis referretur: ijdẽq; & in* Senatu, *& ad populum, & in cauſa amicorũ, & domi & militiæ cõſiliũ ſuũ fidemq́; præſtabant.*

Præſtare fidẽ, & culpã, &c.

Præſtare *interdũ accipitur à iuriſperitis, pro exitum rei in ſe recipere uel alienæ culpæ diſpẽdium uelle luere: ut præſtare euentũ, præſtare promiſſum alienum.* Sic Cicero *ad* Vatinium, *de ſeruo* Dionyſio, S*i me amas, confice: quancunque fidem dederis, præſtabo.* Idem *de* Oratore, P*erge uero* Craſſe: *iſtam enim quã uereris, ego præſtabo: id eſt, ego in me recipio, hoc* Græcè

Ἐγγυᾶσθαι.

ἐγγυᾶσθαι *dicitur.* Demoſthenes, τοῦτο τοίνυν ἐποίησα τοῦ κήρυκος ἐρωτῶντος Αἰσχίνη, τίς ἀγορεύειν βούλεται, οὔ τίς αἰτιάσασθαι περὶ τῶν παρεληλυθότων, οὐδὲ τίς ἐγγυᾶσθαι

τὰ

τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. Id eſt, præſtare rerum futurarum euentum Dicitur *&* Ἀναδέχεσθαι. Ἀναδέχεσθαι.

Ex lege ſecunda, de Legibus.

Lex eſt cui omnes homines, & reliqua.) Hæc uerba in antiquis exemplaribus non legũtur, ſed lacuna relicta eſt textu Græco implẽda, quẽadmodũ & in multis Pãdectarũ locis, pleriq; autẽ eiuſmodi ſunt, ut expleri nõ poßint, cùm ab autoribus qui hodie extant, repeti nequeã. Hic uerò locus facilè reſtitui poteſt ex Demoſthene, cuius hodie orationes extãt numero ſupra ſexaginta. Hic eſt ille Demoſthenes orator nobilis, qui bonã partẽ orbis gloria ſui nominis impleuit. Is igitur in oratiõe quæ in Ariſtogitonẽ prior inſcripta eſt, ita inquit, καὶ τοῦτ' ἐστὶ νόμος ᾧ πάντας προσήκει πείθεσθαι διὰ πολλὰ, καὶ μάλιστ' ὅτι πᾶς ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν. δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων. ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων. πόλεως δὲ συνθήκη κοινὴ, καθ' ἣν πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν πόλει. *Id eſt, Lex cui omneis homines obtẽperare cõuenit, cũ ob alia multa, tũ uel eo maximè, ꝙ lex omnis ĩuẽtũ qdẽ ac munus deorũ eſt, decretũ uerò hominũ prudentiũ. ad hæc flagitiorũ cõſultorũ incõſultorũq; emẽdatio, cõſpirãtis deniq; ciuitatis cõuẽtũ, ad cuius præſcriptũ omnes in ciuitate agẽtes, uitã inſtituere par eſt. Ariſt. lib. III. Politicôn,* Καὶ ὁ νόμος συνθήκη, καθάπερ ἔφη Λυκόφρων ὁ σοφιστὴς, ἐγγυητὴς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, ἀλλ' οὐχ οἷος ποιεῖν ἀγαθοὺς καὶ δικαίους τοὺς πολίτας. *Lex eſt, inquit, cõſenſus, ut Lycophron Sophiſta dixit, Spõſor inuicem iuris inter ciues, ſed qui ciues bonos iuſtosq; efficere nõ poßit. Cicero lib. II. de Legib. Lex eſt, iuſtorũ iniuſtorũq; diſtinctio, ad illam antiquißimã & rerũ omniũ principem expreſſa naturam, ad quam leges hominũ dirigũtur: quæ ſupplicio*

Demoſthenes.

Lex.

improbos afficiunt, & defendunt & tuentur bonos. Idem *lib.* 1. Lex *eſt ratio ſumma, inſita à natura, quæ iubet ea quæ facienda ſunt, prohibetq́; contraria.* Eadem *ratio cum eſt in hominis mente confirmata & confecta, eſt lex.* Itaq; *arbitrantur prudētiam eſſe legem, cuius ea uis ſit ut recte*
Lex unde dicta. *facere iubeat, uetet delinquere.* Eamq́; *rem illi* Græco *putant nomine à ſuum cuique tribuendo appellatam, ego noſtro à legendo.* Nam *ut illi æquitatis, ſic nos delectus uim in lege ponimus.* Et *paulò pòſt,* Sed *quoniam in populari oratione omnis noſtra uerſatur oratio, populariter interdum loqui neceſſe erit: & appellare eam legem quæ ſcripto ſancit quod uult aut iubendo aut uetando.* Conſtituendi *uero iuris ab illa ſumma lege capiamus exordium, quæ ſeculis omnibus antè nata eſt quàm ſcripta lex ulla, aut quàm omnino ciuitas conſtituta.* Lex (inquit Cicero) *à* Græcis *νόμος παρὰ τὸ νέμω, id eſt, à tribuo dicta eſt,* La-
Eunomia. *tinè à legendo.* Inde *Εὐνομία dicta quaſi recta iuris legū́q; cōſtitutio: quo nomine dea illa uocatur, quā* Demoſthenes *alteram iudiciorum præſidem facit, ut ſuperius diximus.*
Eunomi. Et *Εὔνομοι populi dicuntur qui recta legum inſtitutorū́q; ratione utuntur.* Hac *ut uidetur* Eunomia Gallia *non regitur: in qua multa flagitiorum impunitas, & rara præmia uirtuti, ubi nulla arx bonis munita, nulla perfugia improbis obſtructa, ubi tanta calumniarum licentia, tam ambagioſi litium anfractus, ita iuris reddendi ratio conſtituta, ut modeſtiſſimo cuiq; & innocentia prædito ius ſuum obtinere plerunque non liceat: aut certè in illis mæandris forēſibus hærere, in labyrintho ſis dilationum ſinibus conſeneſcere: ueteratorias pragmaticorum impoſturas, plurima iudicum faſtidia faſtuſq́; quorundam perpeti, mille*
Pragmaticorū impoſturæ. *indignitates deuorare neceſſe ſit.* Quas *tot tātasq́; moleſtias*

*ſtias ut quiſq; optimi eſt ſtomachi, id eſt, æquiſsimi animi,
ita ægerrime concoquit. Eſt ſane cur hoc illi querantur,
quibus in forenſi piſtrino molam uerſare aliquandiu con-* In dyſnomiam
tigit: quod ut uir bonus ac ſtudioſus faciat, ne Crœſi qui- Franciæ.
*dem fortunam mereat. Tametſi conſilium hic anceps, ne-
que, ſi maximè cupias, hoc loco deprehenſus, facilè te ex-
plicare hinc poſsis. Litium fugitantē te oſtenderis? omnis* Litium miſe-
undique uicinia quaſi ex cōpoſito negotium faceſſere tibi riæ.
*adorietur. Agellum tuum improbe uindicanti de iure tuo
litium tædio deceſſeris? iamiā de latifundijs, mox de focis
& lare familiari dimicandū tibi erit. Rurſus litigioſis &
improbis cornua obuerteris: ad hanc fori moleſtiam ali-
quandiu deuorandam animum induxeris? ſalus tibi multa
tranquilliori uitæ atque etiā poſtremū dicenda. Ad unam
te pugnam aut alteram æternæ pacis deſiderio confirma-
ueris? bellum æternum alijs ſuper alia prælijs conſertum,
nec rei tuæ familiari incruentis habebis. In hoc enim cer-
tamine ut prælio ſæpe (nec id tamen citra puluerem ſudo-
remq́;, ut aiunt) ſic bello nunquam uincitur. Siquidem
cauſæ alijs ſuper alias ſententijs confoſſæ (quasq́; tu iu-
gulatas putes) reſtibili fertilitate multiplicato reuiui-
ſcunt, iuraq́; damnata & confecta, aduocatorum ſoler-
tia quaſi recidiua pullulant. Proinde aut Autolyci tibi ui-* Autolyci
*cini expectandi, aut dicarum mucrones iugiter intentan-
di, & ſæpe digladiandum. Sic enim moribus receptum
eſt, ut patrimoniorum ueluti redundantem ſanguinem fo-
renſis illa exorbeat non miſſura cutem niſi plena cruoris
hirudo. Id eſt, litium ducendarum neceſsitas, alendiq́; or-
dinis hominum controuerſijs uictitantium. Poſitis autem
hinc & inde calculis, ſi rectè rationaberis, ancipitem ra-
tionem inuenies. Vtrum enim conſilium ceperis, ex re*

utraq; (ut arbitror) parem in fraudẽ incides. Hoc *autem uitium nõ tam unius aut alterius prouinciæ eſt, quàm temporis & ætatis, cui cauſam dederunt & materiam tot uolumina iuris enarratorum & interpretum, in perniciem ipſa & captionem manſuetorum ac ſimplicium hominum excogitata.* Hæc *igitur eſt illa quæ ab eadem origine* δυσνομία *dicitur, peruerſa iuris legumq́; conſtitutio,* Eunomiæ *è regione poſita. quã* Heſiodus *poëta* Atæ, *id eſt, offenſionis & noxæ cõtubernalẽ appellat,* δυσνομίην Ἄτην τε συνήθεας ἀλλήλῃσιν. *Aten autem, id eſt, noxam, dæmonẽ eſſe humano generi noxiũ, Homerũ exiſtimaſſe cõſtat, hoc carimne libri noni Iliados,* Φθάνει δέ τε πᾶσαν ἐπ' αἶαν, βλάπτουσ' ἀνθρώπους, Graſſatur (inqt) Ate ꝑ uniuerſam terrã hominibus infeſta. Hãc Aten dæmonẽ eſſe humano generi infenſum & aduerſariũ qui diabolus dicitur, autor eſt Sudas. Ἄτη (inqt) ὁ διάβολος ὁ ἀντικείμενος. *Eius autem lapſum è cœlo Homerus lib.* XIX. *Iliados deſcribit,*

Iuris uolumina in perniciẽ ſimplicium.

Dyſnomia.

Ate.

Ἄτη.

Ate de cœlo deturbata.

Diabolus.

Αὐτίκα δ' εἷλ' Ἄτην κεφαλῆς λιπαροπλοκάμοιο
Χωόμενος φρεσὶν ᾗσι, καὶ ὤμοσε καρτερὸν ὅρκον,
Μήποτ' ἐς οὔλυμπόν τε καὶ οὐρανὸν ἀστερόεντα
Αὖτις ἐλεύσεσθαι Ἄτην ἣ πάντας ἀᾶται.
Ὣς εἰπὼν ἔρριψεν ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Χειρὶ περιστρέψας, τάχα δ' ἵκετο ἔργ' ἀνθρώπων.

Quos uerſus ſic Latinos fecimus:

Protinus abripuit ſpecioſis crinibus Aten
Iuppiter, adiuratq́; inſtinctus ſanctius ira,
Haud iterum poſthac ſtellantis culmina cœli
Scanſuram eſſe deam, quoniam eſſet noxia cunctis.
Ilicet hoc dicto ſuperis ibi feruidus Aten
Sedibus exturbat, mortalia lapſa laceſſit.

Propterea Beſſario lib. III. *in calumniatorem Platonis,*

de

de Platone & Ariſtotele loquẽs, Luciferũ uerò (inquit) ſua culpa eiectum in terram execrandumq́;, illi quoq; didicerant ab Homero ſuo theologo. qui ſiue beneficio quodam naturæ, ſiue Moſis Prophetæ ſcriptis, carmine ſuo expoſuerat lapſum Luciferi, quam ille Aten appellat. Quàm malè igitur cum ijs agi populis exiſtimandum eſt qui dyſnomia reguntur, Atæ, id eſt noxæ, contubernali? Solon qui ſapiens unus ex ſeptem, & legum ſcriptor ſolus ex ſeptem fuit, is Remp. duabus rebus contineri dixit, præmio & pœna, ſi Ciceroni credimus in quadam ad Brutum epiſtola. Propter quod Democritus duos eſſe omnino deos cenſuit, pœnam & beneficium, ut autor eſt Plinius libro 11. naturalis hiſtoriæ, Quonam modo igitur Galliam, & multas Chriſtiani nominis prouincias, rectè atq; ordine conſtitutam habere Rempub. ciuilemq́; defendemus, in quibus (ut reliqua nunc mittamus) primorum ordinum ſacerdotia, id eſt, doctrinæ uirtutisq́; præmia, in homines interdum Latinè infantiſſimos non ſingula, ſed bina, terna, & plura congeri uerius quàm conferri uidimus, quoſdam tam ſtolidos, tam inerteis, tam literas uirtutemq́; peroſos, tanta morum nequitia (nihil enim ſignificantius dicere poſſum) ſeneſcendo obruteſcentes, ut facilè animam illis pro ſale datam eſſe à naturæ munere credas: ideo tantum ſcilicet ne putreſcerent, ut de ſuibus animali ſtolidiſſimo dictitatum eſt: qui certè non tam his honoribus ornati quàm obruti olim eſſe uidentur iniquis oneribus. Quid aliud tandẽ ipſi quàm terræ inertia pondera (ut inquit Homerus) nunquam nonnihil agentes. Vt uno uerbo abſoluam, ſponſi Penelopes, magno fortunæ crimine oculis hominum incurrentes? Qui cùm ipſi ad Pontificatus non uenerint, ſed uel obrepſerint, uel irruperint:

Luciferi lapſus

Solonis reſp.

Dij Democriti.

In indignos ſacerdotio.

Anima quibuſdam pro ſale.

perint: tamen ſe nobis colendos inter digniores obijciunt, ſacroſanctos ſeſe, & delicias CHRISTI, *& reuerendos, & (quod ſæpe cachinnos excitauit) patres à grauitate morũ appellitantes. idq́; ipſum etiam credere conniuentibus oculis inſtituto publico cogimur. Sunt quorum humeris iſta ſedeant inquis? ſunt certè ijq́; non pauci, quos ab iſta turba dignitas oris eximit, & morum modeſtiæq́; maieſtas. Alioquin qui fieri poſſet, ut primaria illa dignitas tandiu ſacroſancta eſſe poſſet? Sed hoc non eſt in pluribus: & futurum mox uidemus, ut quorundam indignitate honoratiſſimus ordo in ordinem cogi poßit. Honeſtiorum igitur intereſt tantam indignitatem non ſileri. Quorundã enim tenebræ totius ordinis ſplendori officiunt. Age uerò ut hoc etiam miſſum faciamus, quonã modo præterea adminiſtrandæ reipublicæ noſtræ rationem tueri poſſumus quaſi rectè inſtitutam? Etenim ſi Ariſtoteli credimus lib. IIII. Politicorũ, duplex eſt Eunomia, una quidem recta iuris conſtitutio, altera uerò rectè iuri cõſtituto obtẽperatio. Neq; enim ſatis eſt bene inſtitutã poſitamq́; eſſe rationem reipublicæ, niſi & hoc omnibus perſuaſum ſit, inſtitutioni tali omnino parendũ eſſe.* Διὸ μίαν μὲν ἐυνομίαν ὑποληπτέον εἶναι τὸ πείθεσθαι τοῖς νόμοις. ἑτέραν δὲ τὸ καλῶς κεῖσθαι τοὺς νόμους οἷς ἐμμένουσιν. *Nos uerò nec rectè ſatis inſtitutam ciuilitatis rationẽ habemus, quatenus etiam per monarchiã licet, ut ſuprà diximus, nec ſi quæ leges noſtræ cõmode poſitæ ſunt (ut certè iãdiu permultæ ſunt) parẽdũ eis hoc tẽpore cẽſemus. Quotus enim quiſq; eſt, qui modò in aula interiore alicuius ſit nominis, aut etiã ex eorũ gente, qui in aula præpotẽtes ſunt, qui nõ ſe dignũ cẽſeat, quẽ propter leges & cõſtitutiones quantumuis graui ſanctione munitæ, uiolari debeant? Cum tamen (ut*

Eunomia duplex.

men (ut Cicero inquit in oratione pro Cluentio) mens & animus & conſilium & ſententia Reipublicæ poſita ſint in legibus. Et ut corpora noſtra ſine mente: ſic Reſpublica ſine lege, ſuis partibus ut neruis ac ſanguine & mēbris uti nō poteſt. Legum miniſtri, magiſtratus. Legum interpretes, iudices. Legum deniq; idcirco omnes ſerui ſumus, ut liberi eſſe poßimus. Enimuerò eā demū bene regi Rēpublicā credēdum eſt, in qua qui gubernacula ſummæ rei tenent, excutere nouerūt quē cui potißimū muneri præfici par ſit, ut inquit Perſius, Dignoſcere cauti Quid ſolidum crepet & pictæ tectoria linguæ. Alioqui ſi res ex cuiuslibet potentis ſententia ſtatuatur, in conſilium interdū adhibētur homines aut ueteratores, aut nebulones, aut redempti etiam laudatores: nōnulli uſqueadeo aut effuſi aut præpoſteri, ut uel muſcā leoninis laudibus obruere ſe non ſentiant, ut inquit Firmianus: aut ut Clytæmneſtrā etiam Buſirimq; laudare, Socratem uituperare non dubitent, ut Polycrates quondam fecit. Cæterùm & hæc & alia adminiſtrādæ Reipublicæ errata, quæ noſtra memoria Gallicā Rēpublicā fœde diuexauere, feliciore aliquo principatu, atque adeò hoc ipſo, quo nunc regimur, emēdatum iri ſpes eſt. Indicia enim iam multa, nec ea obſcura ab aula affulſerunt aduentantis iamiam melioris æui, ſi modo diuina benignitas Reipub. Principem, Principi mentem iſtam ad extremum ſeruauerit, atq; menti iſti Principis aulicum iſtud conſilium non defuerit. Vnum eſt omnino uitium inexpiabile, & (ut ita dixerim) deploratum, ita multos magnosq; aſſertores habet, & in dies ſerpit, ut ea ſolent ulcera quæ Chironia à Galeno & Cacoēthe dicuntur. Id uero quale quantum'que ſit, Iſocratis uerbis intelligi poterit in ea oratione quæ inſcribitur

Legum præſtantia.

Chironia ulcera.

Cacoēthe.

Areopagitarū conſilium.

Areop

Areopagiticus, cuius ego locum quendam Latinum ut potui feci. De Areopago enim loquẽs (de quo alibi uidendũ) in hanc propemodũ ſententiam inquit, Maiores autem noſtri Areopagiticũ conſiliũ Athenienſiũ moribus ad omnẽ modeſtiã cõponendis cum imperio & poteſtate præeſſe uoluerunt, haud dubiè exiſtimantes longè illos falli, qui apud eos demum populos optimos eſſe uiros arbitrantur, apud quos leges exquiſitißima ſcribentium diligentia latæ ſint, id quod ſi admittatur, nihil iam obſtiterit quominus ſimiles moribus omnes Græciæ populi euadant, utpote cum ſcriptas leges in omnes protinus populos propagari exemplarium traducibus facilè ſit. Sed enim illi non ex hiſce inuẽtis incremẽta uirtutis proficiſci, ſed ex uitæ quotidianæ potius inſtitutis exiſtimarũt.

De multiplici & exacta commẽtatione circa interpretationem legũ.
De multis legũ uoluminibus.

Quippe multitudinẽ ſimilẽ euadere his moribus neceſſe eſt, quibus moribus ſinguli inſtituti ſunt. Nã quod ad legũ multitudinẽ atque exactiorẽ circa eas diligentiã attinet, indicium certè hoc ipſum eſt parũ bene cũ ciuitatibus illis agi. Multitudinem enim legũ ueluti cãcellos quoſdã flagitijs hominũ circundatos exiſtimari neceſſe eſt. Atqui ciuitates recta Reip. ratione cõſtitutas, haudquaquã porticus ſcriptarũ legum plenas habere, ſed in animis potius cõdita iura tenere expedit. Neq; uerò decretorũ redũdãti copia, ſed cõpoſitiõe morũ præclare urbes, cõmodeq; habitãtur. Homines enim perperam educati, iura quãlibet exactè perſcripta facile præuaricari poterũt, rurſusq; rectè homines inſtituti, uel deterius poſitis acquieſcere facilè ſibi perſuaſerint. Επῖτά γε πλήθη καὶ τὰς ἀκριβείας τῶν νόμων σημεῖον εἶναι τοῦ κακῶς οἰκεῖσθαι τὴν πόλιν αὐτὴν, ἐμφράγματα γὰρ αὐτοὺς ποιουμένους τῶν ἁμαρτημάτων πολλοὺς γίγνεσθαι τοὺς νόμους ἀναγκάζεσθαι. δεῖ δὲ τοὺς εὖ πολιτευομένους, οὐ τὰς στοὰς

ἐμπιμ

ἐμπιμπλάναι γραμμάτων, ἀλλ᾽ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. Ex his (ut opinor) tanti autoris uerbi intelligimus Eunomiā, id eſt, rectam felicemq́; iuris cōſtitutionē, haud immēſis innumeriſq́; librorū uoluminibus cōſtare, ſed emēdata potius ratione uitæ publicæ trāſigēdæ. Quāta igitur humani generis pernicie poſteriorū deteriorūq́; ſeculorū moribus receptū eſſe arbitramur, ut cuiuis (qui modo ſe profeſſorem iuris dicere poſſit) liceat per publicam cōniuentiā leges nobis alias atq; alias quotidie ferre, & ueluti terræ, mari, populis imperitare? Id eſt enim nimirum ad Pādectas & reliqua Imperatorū Pontificūq́; monumenta per ſe ſatis numeroſa uolumina, ſexcenta certatim uolumina commentariorū cōmentitiorūq́; adeo addidiſſe, quæ iam in eam ipſa autoritatē uenerint, ut pro legibus decretiſq́; citentur. Vſqueadeo nihil intemerabile, nihil ſacroſanctum ingenia ſcripturientia duxerunt, ne Iuſtiniano quidem in Codice ſuo imperatoria poteſtate ſeueriſsimè intermināte altero etiam edicto, quod maximè mireris ne reclamante quidē diſſentiēteq́; Accurſio. Proinde Iuſtinianus cum Triboniano (atq; etiā cū Paulo, Vlpiano, & reliquis illis iuris condendi proceribus, qui ex officina Papiniani tanquā ex equo illo Troiano prodierunt) ſi qua fortè ad eum fama huius indignitatis peruenit, nimirum nunc miſer exclamat ut Stentora uincere poſsit, aut potius quantum Gradiuus Homericus, exclamat inquam Satyricum illud, Tenet inſanabile multos Scribēdi cacoēthes. Hoc igitur malum, id eſt, praua pertinaxq́; ambitio, quæ animis iuriſperitorū noſtri temporis, ac memoriæ auorumq́; inſedit, non aliter domari quaſi ulcus cacoēthes poteſt, quàm ſi ferro cautere'ue percutiatur, id eſt ſi ad uiuum uſq; reſecetur: aut paulò clemētius, ut certum

Librorum iuris multitudinem abeſſe.

nec

nec magnum numerum interpretum iuris utriuſq; habeamus, reliquorum planè autoritas abrogetur: uel etiã ut uolumina ipſa Vulcano conſecrentur. Sic enim ut arbitror Iuſtiniani iuriſq; cõditorum manibus belliſſimè parẽtari poteſt, qui tam ipſe imperia ſua pro nihilo duci utique indignatur, quàm hi ſcripta ſua lamentantur commentitijs ſcriptis fœdari: ſimul humaniorum diſciplinarum autoribus honos haberi, quorum iſti ſcripta eorũq; ſequaces, homines in uniuerſum Mineruæ craſſioris, nihil ad uitam degendam pertinere arbitrantur, ut parũ quæſtuoſa, idq; ipſum palàm dictitare non dubitant, ut eſt ruſticitatis impudentia. Sed enim trãſuerſum me rapi quodam ueritatis aquilone ſentio: cum tamen huius noſtri operis inſtitutum poſcere uideretur, ut blandioris cuiuſdã orationis fauonio uelorum ſinus orationis panderem. Certè præter inſtitutum aura quadam indignationis ſolicitante prouectus, nimium me à portu promerendi fauoris receſſiſſe uideo. Neq; tamen odimus quenquam, nec inuiſos nos cuiquã uiciſſim eſſe putamus. Verum hæc atq; alia nõ minora Reipublicæ ulcera uiderint ij aliquãdo, ad quos Reipublicæ cõſtituẽdæ cura pertinet: quæ tamen attingi à quolibet nõ debẽt. manus enim quaſdam Chironias atque Pæonias poſcunt.

Naturæ lex. Aeterna lex. Summa lex. *Vt ad rem reuertamur, quod theologi legem naturæ uocant, Cicero ſummam legem uocauit in loco ſuperius dicto, alibi autẽ legem æternã, his uerbis, Hanc igitur uideo ſapiẽtiſſimorũ fuiſſe ſententiam, legem neq; hominũ ingenijs excogitatam, nec ſcitum aliquod eſſe populorum, ſed æternum quiddam quod uniuerſum mundum regeret imperandi prohibendiq; ſcientia. Ita principem legem illam & ultimam, mentem eſſe dicebant omnia ratione aut uetantis aut prohibentis Dei, ex qua illa lex quam humano ge*

no ge

no generi dij dederant, rectè eſt laudata. Eſt enim ratio menſq́; ſapientis ad iubendum & ad terrendum idonea. Laudata pro uocata à Cicerone dictum eſt uerbo iuris, de quo alibi dicendum. Noſtri igitur philoſophi legem naturæ appellant rationem communem cultum unius Dei dictantem, hominumq́; inuicem charitatem, quam in communem ſenſum, id eſt, notiones anticipatas cadere uolunt, ut alibi diximus. Cicero ſummam & æternam legem appellat prudentiam illam, rationemq́; communem naturæ humanæ ingenitam, quaſi particulam quandam diuinitatis: quæ ſectandæ nobis autor eſt iuſtitiæ, auerſandæq́; iniuſtitiæ. Mentem enim mundi Stoici Πρόνοιαν, id eſt, Prouidentiam appellauerunt, quem Deum eſſe putabant, ut docet Cicero libro II. *de natura Deorum. Vnde Quintilianus de eo loquens Prouidentiam ferè dicit, ut in primo, Oratione, inquit, nihil præſtantius homini dedit Prouidentia. Et alibi de Cicerone loquens, Dono quodam Prouidentiæ genitus, in quo omneis ſuas uires eloquentia experiretur. Ex ea autem mente quæ & prouidentia dicitur, animos humanos defluxiſſe aiebant, quaſiq́; deſtillaſſe. Vnde Iuuenalis Satyra* XIIII.

Laudatum. Lex naturæ. Mens mundi. Pronœa. Prouidentia.

Senſum ex cœleſti demiſſum traximus arce:
Cuius egent prona & terram ſpectantia. mundi
Principio indulſit communis conditor illis
Tantùm animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos
Affectus petere auxilium & præſtare iuberet.

Ex lege tertia.

Iura cōſtitui oportet ut Theophraſtus ait in ijs quæ entonyma frequenter accidunt.) Nos cum eſſemus Florētiæ, Pādectas Piſanas (quas archetypos eſſe putant) in palatio uidimus,

Pandectæ Piſanæ.

uidimus, ſed raptim & quaſi per tranſennam, ut dicitur, prætereuntes. Has *ſi aliquot diebus ocioſè nobis tractare licuiſſet, pauca ut exiſtimo loca non intellecta reliquiſſemus. tametſi lectu ſint perdifficiles, literis iam multis in locis exoleſcentibus uerbiſq; non interpunctis.* In his autem *hunc locum ita ſcriptum legimus:* Iura *conſtitui oportet (ut dicit* Theophraſtus*) in his quæ* ὡς τὸ πλεῖστον *accidunt, nõ in ijs quæ* ἐκ παραλόγου, *id eſt, in ijs quæ plerunque accidunt, non in ijs quæ necopinato, uel præter hominum opinionem.* Huc pertinet Solonis illud dictum, *cuius meminit* Cicero *in oratione pro* Roſcio Amerino: Solon, *inquit, cùm interrogatus eſſet cur nullum ſuppliciũ conſtituiſſet in eum qui parentem necaſſet, reſpondit, id ſe neminem facturum putaſſe.* Dicitur *ſapienter feciſſe, cùm de eo nihil ſanxerit, quod autem cõmiſſum non erat, ne non tam prohibere quàm admonere uideretur.*

Iura in quibus conſtituenda. Solonis prudentia. Parentem necare. Lex de quibus ferenda.

Ex lege, Legis uirtus.

Legis uirtus. *Legis uirtus hæc eſt, imperare, uetare, permittere, punire.* Quintilianus *in* VII. *Lex, inquit, omnis aut tribuit, aut adimit, aut punit, aut iubet, aut uetat, aut permittit.* Quod *autem ſequitur,* Iura *non in ſingulas perſonas, ſed generaliter conſtituuntur, ſumptum id eſt ex duodecim, ubi ſic cauebatur,* Priuilegia *ne irrogãto.* Quæ *uerba* Cicero *lib.* III. Legum *referens ita inquit,* Tum *leges præclariſſimæ de duodecim tabulis translatæ duæ. quarũ altera tollit priuilegia, altera de capite ciuis rogari, niſi maximo comitio, uetat.* Maiores *enim in priuatos homines ferri leges noluerunt (id eſt enim priuilegium) quo quid eſt iniuſtius? cum legis hæc uis ſit ſcitum & iuſſum in omnes, ferri de ſingulis centuriatis comitijs uoluerunt.* Deſcriptus *enim populus cenſu, ordinibus, ætatibus, plus*

Iuſſum.

adhibet

adhibet in ſuffragium cõſilij, quàm fuſè in tribus conuocatus. Sed hæc uerba corruptè uulgo legũtur, ut pleraque in illis libris. Gellius libro IX. *Neque de imperio* Cn. *Pompeij, neque de exitu* Ciceronis, *neque de* Publij Clodij, *neque alia id genus populi plebis'ue iuſſa leges uocari poſſunt. Non ſunt enim generalia iuſſa, neq; de uniuerſis ciuibus, ſed de ſingulis concepta. Quocirca priuilegia potius uocari debẽt, quia ueteres priua dixerunt, quæ nos ſingula dicimus.* Cicero *in Paradoxo* IIII. *Sed quid ego communes leges profero, quibus omnibus es exul? Familiariſſimus tuus* Cornificius *de te priuilegiũ tulit, ut ſi in opertum bonæ deæ acceſsiſſes, exulares. Idem pro domo ſua, Quo iure, quo more, quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indemnati tuliſti, uetant leges ſacratæ, uetant duodecim tabularum leges priuatis in hominibus irrogari: id eſt enim priuilegium. Ex ſupradictis apparet nos nõ ſatis intelligere quid ſit priuilegium, qui nihil aliud eſſe credimus quàm prærogatiuam & Principum indultum. Idem de proſcriptione ſua loquens, Licuit tibi ferre non legem, ſed nefarium priuilegium. Priuilegia igitur, id eſt, leges ad priuos homines ſingulosq; pertinentes, non niſi centuriatis comitijs irrogari poterant, quæ* Cicero *libro de Legibus ſupradicto Magna comitia appellat. Enimuero ad hunc titulum pertinere illud* Liuianum *arbitror libro* IIII. *de bello* Macedonico: *Nulla lex ſatis commoda omnibus eſt: id modò quæritur, ſi maiori parti & in ſummam prodeſt. Si quod cuique priuatim officiet ius, id deſtruet ac demolietur: quid attinebat uniuerſos rogare leges, quas mox abrogare in quos latæ ſunt, poſsint? Verba ſunt* Catonis *legem* Oppiam *iuentis. Contra quem* Valerius *Tribunus plebis ita inquit, Ego enim quemadmodum*

Priuilegium.
Priuum.
Priuilegium.
Centuriata comitia.
Magna comitia.

dum ex ijs legibus, quæ non in tempus aliquod, ſed perpetuæ utilitatis cauſa in æternum latæ ſunt, nullam abrogari debere fateor, niſi quam aut uſus coarguit, aut ſtatus aliquis Reipublicæ inutilem fecit: ſic quas tempora aliqua deſiderauerunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipſis mutabiles eſſe uideo. Quæ in pace latæ ſunt, plerunque bellum abrogat: quæ in bello, pax: ut in nauis adminiſtratione alia in ſecunda, alia in aduerſa tempeſtate uſui ſunt.

Ex lege, Non poſſunt.

Si quis omnes ſpecies quæ hac lege comprehendi poſſunt, ſcire cupit, legat Quintilianum libro VII. *ubi de ſyllogiſmo & ratiocinatione loquitur.*

Ex l. Fraus, & quod diſtat uerb. ab intel.

Petrus Crinitus. *Cum aliquando apud Petrum Crinitum Florentinum eſſemus hominem & comitate & doctrina ſingulari præditum, cuius nunc liber de Honeſta diſciplina, alijq́; ſuauiſſimi in manibus habentur, inter contrectandos nonnullos eius libros in quaternionem incidimus manu Politiani ſcriptum: in quo annotationes pauculæ erant, conſulta (ut uidebatur) obſcuritate congeſtæ, ut ſi fortè interciderent, à nullo legi poſſent. ſic enim erat ingenium hominis. pleræque tamen frigidæ ſcrupuloſitatis & contemnendæ. Has cùm celeri lectione per Criniti facilitatem ſaltuatim percurrere nobis licuiſſet (Strati enim frænatiq́; equi ad ueſtibulum nos expectabant, & ille me amicitiæ cauſa ad manſionem primam deducturus erat) unum tantùm & alterum locum, quæ ad hoc noſtrum inſtitutum pertinerent, memoriæ mandauimus: quorum hic unus erat. Sic autem Politianus legebat ex Pãdectis Piſanis, Et quod diſtat ῥητὸρ ἀπὸ διανοίας, hoc diſtat fraus, & reliq*

& reliqua. Id eſt, quod diſtat dictum à ſententia. Sic autem eſſe ab Vlpiano ſcriptum facilè mihi perſuadeo, quandoquidem in antiquo exemplari tria illa uerba deſunt.

Ex lege, Princeps.

Princeps legibus ſolutus eſt. Ariſtoteles libro III. Politicôn, huius dicti rationem memorabilem afferre mihi uidetur. Eſt enim is autor qui res omnes ratione & uia ſcientificè tractare ſolet: eas etiam quæ ſui natura artificioſè tractari non poſſe uidebantur. Is igitur in eo libro in hanc propemodum ſententiam inquit, ſi tamen rectè uertimus, In Republica autem optimè conſtituta is demum ciuis eſſe dici debet, qui & regere & regi, & uoluntate & aptitudine ad uitam paratus eſt ſecundum uirtutem agendam. Agedum ſit aliquis unus, aut uno etiam plures (pauciores tamen quàm ut ciuitatis numerum implere poßint) tanto cæteris uirtutis exuperantia præſtantes ſi plures ſint, aut præſtans ſi unus ſit, reliquorum ut uniuerſorum uirtus cum illius aut illorum non ſit comparabilis: dico, inquit, huiuſmodi uiros non iam ciuitatis partem exiſtimandos eſſe. quippe iniuriam illis haud dubiè factum iri credendum eſt, ſi æquas ferre partes digni ipſi uidebuntur, tanto cæteris inæquales uirtute ciuiliq́; facultate. Huiuſmodi enim quaſi Deum quendam cenſeri inter homines par eſt. Proinde legum quoque lationem inter æquales neceſſe eſt eſſe & genere & facultate ciuili. In illos autem huiuſcemodi nulla eſt prorſus legislatio: quippe qui ipſi lex ſint. quàm enim ridiculum fore putemus eum qui legem de huiuſmodi ferre aggrediatur? Quare ciuitates illæ, quæ populari imperio adminiſtrantur, non aliam ob cauſam Oſtraciſmon excogitauerunt, utpote quæ omnium maximè rerum

Princeps legibus ſolutus. Ariſtotelis laus.

Legislatio.

publicarum ciuilē cōſectētur æqualitatē. Etenim qui apud eas plus æquo prævalere cæteris aut opibus aut neceſſitudinibus numeroſis, aut ciuili facultate uidētur, ſolū eos uertere exilij cauſa ad certū quoddā tempus adigūt. Ἀδικήσονται γὰρ ἀξιούμενοι τῶν ἴσων, ἄνισοι τοσοῦτον κατ᾽ ἀρετὴν ὄντες, καὶ τὴν πολιτικὴν δύναμιν, ὥσπερ γὰρ θεὸν ἐν ἀνθρώποις εἰκὸς εἶναι τὸν τοιοῦτον. ὅθεν δῆλον ὅτι καὶ τὴν νομοθεσίαν ἀναγκαῖον εἶναι περὶ τοὺς ἴσους καὶ τῷ γένει καὶ τῇ δυνάμει, κατὰ δὲ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος, αὐτοὶ γὰρ εἰσι νόμος. καὶ γὰρ γελοῖος ἂν εἴη νομοθετεῖν τις πειρώμενος κατ᾽ αὐτῶν. καὶ τὰ λοιπά. Quid ſit autē Oſtraciſmus, id eſt, Athenienſiū exilium, docet planè Plutarchus in Ariſtidis uita. Enimuero quod Ariſtoteles de æqualitate generis dicit inter ciues, uidendū quò pertineat, ne nimium ſibi iſti placeant Cecropidæ: qui beatos ſeſe putant eſſe nobilioresq; Codro, ſi holoſericati & machærophori conſpiciātur, reiecta in humerū ueſte ſubnixi, graſſantes magis quàm ingrediētes, interim proterue obuiū quenq; protrudentes, quibus ad nobilitatem facere uidetur præter literarum omnium ingnorantiam & odium, prædictis etiā reſpondens & conſentanea uerborum improbitas, quaſiq; caſtrenſis uel aulica potius eloquentia: ſed quæ proteruiſſimum quenq; maximè deceat, inter modeſtas aures ipſa putidiſſima. Ariſtoteles igitur lib. IIII. Politicôn, Cùm tria ſint, inquit, quæ de æqualitate ciuili contendant, libertas, opulentia, uirtus (Nam quartū quod uocant generis nobilitatem, ex duobus concretū eſt. Eſt enim generoſitas opes cum uirtute uetuſtæ) cū igitur tria hæc de æqualitate contendāt, manifeſtum eſt duorū mixturam, id eſt, opulentorū atq; inopum, ciuilitatem eſſe dicendam: trium uerò Ariſtocratiam, id eſt, optimatium ſtatum. Idem lib. III. Εὐγένεια γὰρ

Oſtraciſmus.

Ciuium inter ſe æqualitas.

Holoſericati. Machærophori.

Nobiles carpuntur.

Nobilitas.

Εὐγένεια.

γάρ ἐςι ἀρετὴ γένους. *Generoſitas enim, inquit, uirtus eſt generis. Age cum quinq; ſint genera regni, quintum genus eſt quod* παμβασιλεία *dicitur, quaſi dicas regnum numeris omnibus dominationis abſolutum: cuiuſmodi erant* Reges, Principes Romani Vlpiani *tempore, nihil iam priſcæ ciuilitatis retinentes, omnia arbitrio ſuo ſtatuentes: ut & nunc* Reges *noſtri ſunt qui omnia in poteſtate habent, quiq; (ut* Homericus *ille* Iupiter*) quoquo ſeſe uerterint, omnia circumagunt, nutu etiam ſolo omnia quatientes: denique humani* Ioues *(ut inquit* Plautus *in* Caſina *) ſed qui tamen hominum more moriantur.* Hoc *autem regni genus eſt inquit* Ariſtoteles*, cum unus omnium poteſtatem habet tum communium, tum publicarum rerum, non aliter atq; ciuitas una, aut populus unus habent.* Hæc *autem ſpecies quinta, œconomica eſt ratione inſtituta.* Vt *enim œconomia regnum eſt domeſticum, ſic regnum œconomia eſt ciuitatis aut populi unius aut plurium, id eſt, domeſtica diſpenſatio.* Propterea *reges* Perſarum *nō reges, ſed tyranni eſſe cenſebantur, qui populos ſibi ſubditos ſeruos eſſe exiſtimabant, non liberū loco familiæq; habēdos.* Plutarchus, καὶ ὅγε πέρσων βασιλεὺς πάντας ἡγεῖτο δούλους πλὴν τῆς αὐτοῦ γυναικός, ἧς μάλιςα δεσπότης ὤφειλεν εἶναι. Ex *ſupradictis igitur demonſtrari poteſt (ut arbitror)* Principē *nō modò legibus eſſe ſolutum, id quod* Vlpianus *dixit, ſed etiam legibus non teneri.* Iam *primum cum leges ferri debeāt in homines genere facultateq; omni politica æquales, nec legibus teneantur, qui multò cæteros rebus his præſtare uidentur, reges autem generoſitate id eſt, opulentiæ antiquitate, & claritate natalium nemo omnium æquare poßit aut cōtendat, uirtute porrò & animi & corporis, omniq; morū maieſtate humanum captum*

Pambaſilia.

Reges Galliæ.

Ioues humani.

Oeconomia.

Perſarum tyranni.

Princeps legibus nō tenetur.

modumq́; excedere, heroasq́; æquare aut debeant, aut credantur: manifeſtum eſt legibus in ciues, id eſt, in populũ latus ſacroſanctos homines nõ teneri, auguſta illa dignatione eximios. Ad hæc cum nullũ ius ciuile inter patrẽ & liberos, & inter dominũ & familiam intercedat, ut Ariſtoteles docet lib. v. Ethicorum, & nos alibi diximus: ſit autem eadem ratio inter Principem & populum, ſatis (ut arbitror) effectum eſt id quod efficere meditabamur: Auguſtum & principem non modò legibus ſolutum eſſe, ſed etiã non teneri. Id quod de Auguſta dici eadem ratione nõ poteſt. Verba Ariſtotelis de regno ſubiecimus, quæ ſuperius Latina fecimus, ut fidẽ ipſe dicti noſtri faciat, Πέμπτον δ᾽ εἶδος βασιλείας, ὅταν ᾖ πάντων κύριος εἷς ὤν, ὥσπερ ἕκαστον ἔθνος καὶ πόλις ἑκάστη τῶν κοινῶν, τεταγμένη κατὰ τὴν οἰκονομικήν. ὥσπερ γὰρ ἡ οἰκονομικὴ βασιλεία τῆς οἰκίας ἐστὶν, οὕτως ἡ βασιλεία πόλεως καὶ ἔθνους ἑνὸς ἢ πλειόνων οἰκονομία. *Plutarchus,* ἐν τῷ πρὸς ἡγεμόνα, *Verius autem quis dixerit magiſtratus ſummos & principes Dei miniſtros eſſe in procuratione hominũ & ſalute, ut quæ bona generi humano diuinitus dantur, ea ipſi partim diſtribuant inter homines, partim aſſeruent. & quod Polemo, inquit, amori tribuebat, ut iuuentutis cura adminiſtrationeq́; fungeretur, hoc iuſtitiæ & principibus uiris tribuendum eſt potius in conſeruatione uitæ tutelaq́; hominum. Aether, inquit, terrã undiq́; complexu ſuo uſquequaque ambiens, ſeminum principia demittit hominibus commoda. terra autem ea emittit. at hæc augentur imbribus & uentis, aſtrisq́; fouentur & luna. ui autem ſolis eadem omnia exornantur, qui etiam ipſe omnibus amoris incitamenta immiſcet ad ſpecies perpetuandas. tantorum porrò bonorum diuinorũ taliumq́; nullus eſſet hominibus*

fruct

fructus uſusq́; commodus & rectus, ſine lege, ſine iuſtitia, ſine principe: ἀλλὰ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἃ θεοί χαρίζονται δώρων καὶ ἀγαθῶν οὐκ ἔστιν ἀπόλαυσις οὐδὲ χρῆσις ὀρθὴ, δίχα νόμου καὶ δίκης καὶ ἄρχοντος. Deinde hæc ſubdit, Iuſtitia igitur finis eſt legis, lex autē officiū eſt principis. At princeps ipſe imago eſt Dei, qui omnia rectè ordineq́; cōſtituit. Cōuenit hoc cum præcepto apoſtoli ad Romanos decimotertio, πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. Plutarchus tamē alibi in eodem tractatu ita inquit, τίς οὖν ἄρξει τοῦ ἄρχοντος ὁ νόμος, ὁ πάντων βασιλεὺς θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων, ὥς φησι Πίνδαρος. Quis igitur principi princeps erit? nempe lex, quæ omniū regina eſt mortalium atq; immortaliū, ut inquit Pindarus. Quæ uerba conſentanea eſſe uidentur cū lege Digna uox. Cod. de legibus. Sed quā legem Plutarchus principi imperitantē dixerit, ex ijs quæ ſequuntur intelligemus. οὐκ ἐν βιβλίοις ἔξω γεγραμμένος, οὐδέ τισι ξύλοις. ἀλλ' ἔμψυχος ὢν ἐν αὐτῷ λόγος, ἀεὶ συνοικῶν καὶ παραφυλάττων, καὶ μηδέποτε τὴν ψυχὴν ἐῶν ἔρημον ἡγεμονίας. Lex (inquit) principis imperatrix erit: nō illa quidem aut in libris extrinſecus ſcripta, aut in tabulis. Sed animata intus in ipſo ratio, ſemper cum eo cōuerſans, eiuſdēq́; obſeruatrix. Quæq́; eius animā nūquam ſinit tutela ſui eſſe uacuā. Hactenus de principe legibus ſoluto, eiuſq́; ſolutionis ratione. Legibus ſoluere, id eſt quod nunc diſpenſare uocamus. Liuius lib. x. ab Vrbe Cond. Fabius legem recitari iuſſit, qua intra decē annos eundē Conſulē refici nō liceret. Vix præ ſtrepitu audita lex eſt, Tribuniq́; plebis nihil id impedimēto futurū aiebāt, ſe ad populū laturos ut legibus ſolueretur. Idē li. ix. de bello Macedonico, Pars Tribunorū pleb. negare rationē habendā eſſe, quòd duos ſimul unus magiſtratus *Legibus ſoluere.*

præſertim curules neque capere poſſet, neque gerere. Pars *legibus ſolui eum cenſere.* Vtitur *&* Tranquillus in Cæſ. *&* Cicero in Philip. 11. *Aſconius in orationem pro* Cornelio, In *omnibus, inquit, Senatuſconſultis, quibus aliquem ſolui legibus placebat, adijci erat ſolitum, ut de ea re ad populum ferretur. ſed paulatim ferri erat deſitum: resq́; iam in eam conſuetudinem uenerat, ut poſtremo ne adijceretur quidem in Senatuſconſultis de rogatione ad populum ferenda. eaq́; ipſa* Senatuſconſul. *per pauculos admodum fiebant.* A*ctum deinde ea de re in Senatu eſt magnis contentionibus, cum* Cornelius *ita ferre rurſus cœpit, ne quis in Senatu legibus ſolueretur, niſi ducenti affuiſſent.* Soluere *igitur canonibus dicendum pro diſpenſare, quod & gratiam canonis legisq́; facere dici poteſt.* Vlpianus *hic ſolutum eſſe legibus accepit, pro eo quod eſt nõ teneri. quo uerbo* Iulianus *lege ſequenti uſus eſt, & antiqui ſæpe uſi.* Cicero Philip. x1. *Ille homo ſummo ingenio, ſumma potentia, qui ex* Aedilitate Conſulatum *petit, ſoluatur legibus, quamuis leges eum non tenent.* Verba *ſunt ironica ſignificantia hominem perditiſſimum & exlegem.* Q*uoniam uerò multa in legibus ſequentibus de conſuetudine dicuntur, libuit huc tranſcribere uerba quædam* Q*uintiliani.* Hic *enim de conſuetudine ſermonis loquens ita inquit,* Conſtituendum *igitur in primis idipſum quid ſit, quod conſuetudinem uocemus: quæ ſi ex eo quod plures faciunt, nomen accipiat, periculoſiſſimum dabit præceptum non orationi modo, ſed quod maius eſt, uitæ. unde enim tantum boni ut pluribus quæ recta ſunt, placeant?* Et *paulo pòſt,* Nam *ut tranſeam quemadmodum uulgo imperiti loquũtur, tota ſæpe theatra & omnem circi turbam exclamaſſe barbare ſcimus.* Ergo *conſuetudinem ſermonis*

Soluere canonibus.

Legibus nõ teneri.

Gratiam canonis legisq́; facere.

Conſuetudo.

ſermonis uocabo conſenſum eruditorum, ſicut uiuendi conſenſum bonorum. Quod autem Vlpianus in fine huius tractatus dicit, Totum autem ius, & reliqua: plenum id non uidetur. Melius & plenius Quintilianus in quinto, Nam ferè, inquit, uerſatur ratio faciendi circa bonorum ademptionem, incrementum, conſeruationem, uſum, malorum euitationem, liberationem, imminutionem, conuerſionem.

Ex lege ſecunda, De ſtatu hominum.

Ac pòſt de cæteris ordinem edicti perpetui ſecuti.) Aſconius in orationem pro Cornelio de maieſtate ita inquit, Aliam deinde legem Cornelius, etſi nemo repugnare auſus eſt, multis inuitis tulit: ut Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent. Quæ res gratiam ambitioſis Prætoribus, qui uarie ius dicere ſolebant, ſuſtulit. Cicero uero in Prætura urbana Verri obijcit criminosè, quòd multa contra morem maiorum in edicto ſuo propoſuerit, quòd etiam interdum ex edicto ſuo ius non dixerit. Idem in eadem, Qui plurimum, inquit, tribuunt edicto Prætoris, edictum legem annuam eſſe dicūt, tu edicto plus complecteris quàm lege. Si finem edicto Prætoris afferunt Calendæ Ianuariæ, cur non initium quoque edicti naſcitur à Calendis Ianuarijs? An in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futurus eſt, in illum quo Prætor alius fuit, regredietur? Ne igitur iuris dicendi ratio arbitraria Prætoribus eſſet, & pro eorum libidine ſubinde mutabilis, lata lex eſt de edictis perpetuis. Edictum autem perpetuum poſtea ſcripſit Saluius Iulianus temporibus Adriani Principis, autore Eutropio. Hoc autem Accurſius non intellexit, ut ex gloſſemate eius apparet ſuper uerbo perpetui.

Edictum prætorium.

Edictum perpetuum.

Ex l. Vulgo concepti. De ſtatu homin.

Qui & Spurij appellantur.) *Plutarchus in Probl. de*
Spurius. *hoc uocabulo loquens ita inquit, Spurius primum nomen*
eſt apud Romanos, *ut* Sextus *&* Decimus *&* Caius. *Pri-*
ma autem nomina non tota ſcribunt: ſed aut una litera, ut
T. Titum: *aut duabus, ut* Gn.Gneum : *aut tribus, ut* Sex.
Sextum, *&* Ser.Seruium.*Sic Spurius,* Sp.*ſcribebatur.cos*
Apatores. *autem qui ſine patre erãt,qui* Ἀπάτορες *Græcè dicuntur,ſ*
& p deſignabant, quaſi ſine patre. Hoc errore *factum, ut*
ſpurij ſine patre dicerentur. Hæc ille. Cæterum *quos uul-*
go baſtardos uocamus,interdum ſpurij dici poſſunt, inter-
dum non poſſunt,ut hi quos Principes *agnoſcere ſolẽniter*
Adoptare. *ſolẽt,quaſiq; adoptare,quod uulgo aduouere dicimus.*No-
*thi enim uerbo Græco appellantur, nõ ſpurij.*Quintil.*lib.*
Nothus. III.Nothus *ante legitimum natus, legitimus filius ſit:pòſt*
Νόθος. *legitimum natus, tantum ciuis.*Et *paulo pòſt,*Nothum *qui*
non ſit legitimus, Græci uocant,Latinum rei nomẽ,ut Ca-
to quadam quoque oratione teſtatur, non habemus.ideoq;
Nothia. *utimur peregrino.* Nothia *Græci appellant neutro gene-*
re & numero plurali eam partẽ quæ ex bonis paternis le-
ge Athenienſium *nothis dari poterat.*Hinc *factum ut Græ-*
ci nothum appellent quicquid nõ legitimum eſſe uolũt,nec
uerum,ut νόθον ἀττικισμὸν *dicunt, non uerum ſchema* At-
ticum, ſed adulterinum ſpuriumq; contrà γνήσιον ἀττικισ-
μὸν *dicunt,ueram,germanam,legitimamq;* Atticorum *ele-*
Spuria cogitatio. *gantiã ſignificãtes.*Beſſario *ſpuriã cogitationem appellat,*
quam Græci nothen diancæan dicunt, quaſi ſpurius Latinè
Notha cogitatio. *ſit nothus: ut ſpurios uerſus dicimus, non quòd nullum au-*
Spurij uerſus. *torem quaſi patrem habeant, ut nonnulli putant, ſed quòd*
Græci huiuſmodi uerſus νοθευομένους *appellãt,quaſi adul-*
Beſſario. *terinos.* Plato *igitur autore* Beſſarione *(aut eo potius ui-*

ro Lat

ro Latinè doctiſſimo qui auſpicijs eius Latinũ illũ librum fecit) materiam elementarē, id eſt, hylen primam informē, *Hyle.*
ex qua elementa diſcreta ſunt, cogitatione tantum ſpuria Ὕλη.
intelligi poſſe ait. hoc eſt, materiā tantum, abſtracta omni forma, diuiſione, figura, magnitudine, quæ apta ſit omnes has & huiuſmodi qualitates recipere. Quia enim non per formæ innixũ ac firmitatē, ſed per negationem ſequeſtrationemq́; formarũ omniũ, quaſi uacillante cogitatione materia intelligitur, ideo cogitatione ſpuria dicitur comprehendi. Nam ea quæ per habitum & formā fit, legitima cogitatio eſt. *Legitima cogitatio.*
Ariſtoteles autē per analogiam, id eſt, proportionem hāc intelligentiam fieri perhibuit, quod idem late explicat. Spuria cogitatio νόθος λογισμὸς *dicitur.* *Spuria cogitatio.*
Philoponus in pri. Poſteriorum analyt. διόπερ καὶ ἡ ὕλη τῷ ἑαυτῆς λόγῳ ἄγνωστος, ὡς ἀνείδεος, νόθῳ δὴ λογισμῷ ληπτὴ, ὥς ὁ Πλάτων φησί. *Notha ratiocinatio.* Νόθος λογισμός.
Id eſt, Itaq; materia ſua ac propria ratione incognita, ut quæ forma careat, ſpuria cogitatione utiq; comprehendi poteſt, ut inquit Plato. Hîc adde quòd eſt quædā ratiocinatio, nec recta nec ingenua, quæ à Græcis ἀργὸς λογός, *à Cicerone iners dicitur, ut in libro de Fato: Si fatum tibi eſt ex hoc morbo cõualeſcere, ſiue tu adhibueris medicũ, ſiue nõ, cõualeſces. Item ſi fatum eſt tibi non conualeſcere, ſiue medicũ adhibueris, ſiue nõ, non conualeſces, & alterutrum fatum eſt. Medicum ergo adhibere nihil attinet. Rectè genus hoc interrogationis ignauum atq; iners appellatum eſt: quòd omnis è uita tollatur actio. hac ratione licet etiā immutare, eadē manēte ſentētia. ſiue adhibueris medicũ, ſiue nõ, cõualeſces: ſi quidē ex æternitate uerũ fuit & fatũ hoc, ex hoc morbo cõualeſces. id quod contra eos ualet, qui fato omnia fieri cõtendunt, aut deſtinationis diuinæ neceſſitate. Hac enim ratiocinatione fieri*

poteſt,ut conſertis manibus homines quidam manere exitum fati ſibi perſuaſerint.

Ex lege quarta, De adoptionibus.

Actio legis. *Magiſtratum apud quē legis actio eſt.)* Accurſius exiſtimauit leges actionem legitimos actus ſignificare, qui uoluntariæ iuriſdictionis ſunt, ut emancipatio & huiuſmodi. *Lege agere.* Nos autem aliter exiſtimamus. Lege agere uerbum eſt iuris antiqui. Cicero pro Muræna de Gn. Flauio, qui Appij Claudij librū uulgauit, Poſſet agi lege nec'ne, pauci quondam ſciebant. faſtos enim uulgò non habebant. erant in magna potentia qui conſulebantur, à quibus etiā dies tanquam à Chaldæis petebātur. Inuentus eſt ſcriba Gnæus Flauius, qui cornicum oculos confixerit, & ab ipſis cautis Iuriſconſultis eorum ſcientiam compilarit. Itaq; irati illi quòd ſunt ueriti ne dierum ratione peruulgata & cognita, ſine ſua opera lege poſſet agi, uerboſa eadem compoſuerunt, ut in omnibus rebus ipſi intereſſent. Liuius de eodem in nono, Ciuile ius repoſitum in penetralibus Pontificum euulgauit, faſtosq; circa forum in albo propoſuit, ut quando lege agi poſſet, ſciretur. Inde legis actiones, quarum meminit Pomponius ſuprà, De o- *Legis actiones.* rigine iuris. Magiſtratus igitur apud quem legis actio eſt, magiſtratus is eſt, qui plenam iuriſdictionē habet & ordinariam, apud quem experiri omni actione aduerſus unūquemque poſſumus. Valerius lib. VII. Egregia Piſonis Præfecti urbis conſtitutio. cum enim ad eum Terentius ex octo filijs quos in adoleſcentiam perduxerat, ab uno in adoptionem dato exhæredatum ſe querelam detuliſſet, bonorum adoleſcentis poſſeſsionem ei dedit, hæredesq; lege agere paſſus nō eſt. Lege agere dixit, pro bonorū poſſeſsionē ſecundum tabulas petere, uel ex teſtamento agere.

Terent

Terentius, Vna iniuria eſt tecum. DEM. *Lege agito ergo. Id eſt, ſcribito mihi dicam. Cicero in Verr. Quis unquam iſto Prætore Chelone inuita lege agere potuit? Id eſt, iure legibus conſtituto certare. Erant enim certis legibus iudicia conſtituta. Liuius de Campanis loquens, Fuluius acceptas literas neque reſolutas, cum in gremio repoſuiſſet, præconi imperauit, ut lictorẽ lege agere iuberet. Id eſt, ut ex officio ſuo ageret, & ſententiam in damnatos exequeretur,* τῷ νόμῳ χρῆσθαι ἐκέλευσε. *Idem, Lictor uiro forti adde uirgas: & in eum primum lege age. Inde legibus Interrogari apud eundem Liuium. Valerius lib.* III. *aliter accepit. Deligatis ad palum hoſtibus, literas à Patribus Conſcriptis nequicquam Capuanis ſalutares accepit. In ſiniſtra enim manu ſicut erant traditæ repoſuit, ac iuſſo lictore lege agere, tunc demum aperuit poſtquã illis obtemperari non poterat. Lege agere pro uinctos uirgis cædere, & deinde ſecuri ferire poſuit, exequendo ſcilicet ſententiam quam eis tulerat: quod uulgò dicimus expletare. id eſt, implere explereq́; iuſſum iudicis, & ultrà progredi, hoc eſt, nõ credere interceßioni. In ſuperioribus autẽ exẽplis lege agere pro eo accipitur, quod uulgò dicimus facere uel edere petitionem. Cicero in primo de Oratore, Alter plus lege agendo petebat, quàm quantum lex in* XII. *tabulis permiſerat: quod cum impetraſſet, cauſa caderet. Idem, Cum egiſſet lege in hæreditatẽ paternam teſtamento exhæres filius: quæſitum eſt de iure ciuili, poſſet'ne paternorum bonorum exhæres eſſe filius. Lege agere Tullius pro actionem & querelam inofficioſi intendere dixit.*

Interrogari legibus.

Lege agere.

Ex l. Arrogato, eodem titulo.

Spado arrogando ſuum hæredem accreſcere poteſt.) Legendum accerſere, id eſt, aſciſcere, uel arceſſere, quod idem

Accerſo. Arceſſo.

idem eſt. Valerius lib. IIII. *Vt nimia pietate cauſam ſibi mortis arceſſeret. Id eſt, aſciſceret, attraheret.*

Ex l. Intantum, De rerum diuiſione.

Cenotaphium. *Cenotaphium Accurſius male pro loco intelligit ad ſepeliendum parato. Eſt enim Cenotaphium imaginarium ſepulchrum, quale Vergilius deſcribit libro* III. *Aeneidos, Cuius loci meminit hic Martianus,*

Solennes tum fortè dapes & triſtia dona
Libabat cineri Andromache, maneſq́; uocabat
Hectoream ad tumulum, uiridi quem ceſpite inanem,
Et geminas cauſam lachrymis ſacrauerat aras.

Quo loco Seruius tumulum inanem Cenotaphium eſſe dicit. Græce κενὸς *inanis dicitur, &* τάφος *ſepulchrū, unde* *Honorarius tumulus.* *nomen compoſitum. Suetonius honorarium tumulum appellat in Claud. Cæterùm, inquit, exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem deinceps ſtato die quotannis miles decurreret, Galliarumq́; ciuitates publicè ſupplicarent. Quibus uerbis ſignificat cenotaphium Druſo in Germania extructum, cum corpus eius Romam deuectum eſſet. Sic uocari poſſunt hodie funerum expoſitorum imagines, quas repræſentationes in anniuerſarijs exequijs uocamus.*

Ex l. Sanctum, eodem hoc titulo.

Sanctum. *Sanctum dictum eſt à ſagminibus. Sagminum exemplum eſt apud Liuium lib.* I. *Iubes'ne me rex cum patre* *Sagmina.* *patrato populi Albani fœdus ferire? Iubente rege, Sagmina, inquit, rex te poſco. Rex ait, Puram tollito. Fecialis ex arce graminis herbam puram attulit. poſtea regem interrogauit, Rex facis'ne me tu regium nuntium Populiq́; Romani Quiritum, uaſa comiteſq́; meos? Rex reſpondit, Quod ſine fraude mea Populiq́; Romani Quiritium fiat,*

facio

ſacio. Hactenus Liuius. De ſagminibus Plinius lib. x x i i. *Hæc etiam herba uerbenaca uocatur Latinè, à Græcis ἱεροβοτάνη dicta. Id eſt, ſacra herba, ut idem Plinius docet lib.* x x v. *Κηρύκεια autem dicũtur à Græcis, quæ Latine caducea dicuntur, quibus Græci utebantur, ut inquit Martianus. Ceryx enim caduceator eſt. Noſtrates autem caduceatores ſpintere hodie utuntur, quæ armilla etiam dici poteſt, blaſonum lingua uernacula uocant: in prælijs autem utuntur paludamento, quod eos uclamẽtum ſacroſanctos (ut ita dicam) facit. Id eſt, ab omni uiolentia tutos, uulgo cotta armorum uocatur. In caduceo autem ſerpentes inuicem complexi inſculpebantur, quale illud Mercurij pictum uiſitur, cuius meminit Plinius libro* x x i x. *naturalis hiſto. & Macrobius libro* i. *Saturnalium.* Verbenaca. Ceryeia. Ceryx. Paludamẽtum. Caduceum.

Ex l. ſequenti. §. primo.

Solent qui à religione locum illum liberare uolunt, ſacra inde euocare.) Quid ſit ſacrorum euocatio, & quo modo fieri olim ſolita ſit, ſi quis ſcire cupit, uideat Macrobium lib. i i i. *Saturnal. capite* v i i i. *ubi de euocatione deorum larium loquitur ex urbibus, quas Romani capere expugnatione inſtituerant. illic enim uidebit uerba ſolennia, quibus Romani loca profana reddere ſe exiſtimabant. Apud Liuium autem libr.* v. *ab urbe condita, Dictator è Veijs deos euocans, tuo ductu inquit Pythice Apollo, tuoq́; numine inſtinctus pergo ad delendum urbem Veios, tibiq́; hinc decimam partem prædæ uoueo: ſimul Iuno Regina quæ nunc Veios colis, precor ut nos uictores in noſtram tuamq́; mox futuram urbem ſequare, ubi te dignum amplitudine tua templum accipiat.* Euocatio deorum.

Ex l. ultima, de Senatoribus.

Senatores autem accipiendum eſt eos eſſe, qui à Patricijs &

Conſulares. cijs & Conſulibus.) Legendum Conſularibus. Id eſt, ijs qui aliquando Conſulatum geſſerunt. Hic locus nos admonet, ut de Senatu Senatoribusq́; latius (quatenus memoria ſuppetet) diſſeramus, cum propterea quòd res alioqui cognitu digna eſt, nec cuilibet obuia, tũ uel eò maximè quòd eam opinionem inualuiſſe uidemus, curiam noſtram ſupremam inſtar eſſe Senatus Romani Centumuiralisq́; iudicij, uidelicet centenariam & ipſam, connumeratis omnibus ſuis partibus, idq́; affirmantem magno aſſenſu audiuimus haud ita pridem aduocatum quendam primi nominis, cum cauſam non ignobilē in curia ageret celeberrimo conuentu. In qua nunc hæreſi noſtratium pleroſq́; eſſe uideo, loquendi quoque omnium ferme uſu pleniſſimè id atteſtante. Huius autem erroris (ut aliorum multorum quibus nunc hallucinamur) fundamenta iecit Accurſius digna (propè dixerim) flagris ignorantia an potius confidentia: nam uenia ignorantiæ illis ſeculis indulgenda eſt. Is in titulo de petitione hæreditatis & De liberis præteritis, Cod. & in l. Qui repudiātis, infrà, De inofficioſo teſt. alijsq́; in locis conſtanter hoc affirmauit. Vt autem hanc opinionem multorũ ad hoc æui ſeculorum perſuaſione cõfirmatam, quaſiq́; penitus fibratam conuellamus, aut certè labefactemus, altius res ipſa tota repetenda eſt. Iam primum igitur conſtat Senatum à Romulo primum inſtitutum fuiſſe, uel hoc Liuij teſtimonio, Cum iam uirium haud pœniteret, conſilium deinde uiribus parat, centum creat Senatores: ſiue quia is numerus ſatis erat, ſiue quia ſoli centum erant, qui creari Patres poſſent. Patres certè ab honore, Patricijq́; progenies eorum appellati. Hæc ille de Romulo loquens. Hic Senatus paulo pòſt in duas uelut factiones maiorum ſcilicet minorumq́; gentium, & ex centenario ducenarius factus. Idem

Senatus Pariſienſis.

Senatus Rom. inſtitutio.

Senatores Romæ centum.

Maiorum minorumq́; gentium Senatores.

Idem de Tarquinio Priſco loquens: Ergo uirum cætera egregium, ſecuta quam in petendo habuerat etiam ambitio eſt. Nec minus regni ſui firmandi, quàm augendæ Reipublicæ memor, centum in patres legit, qui deinde minorum gentium ſunt appellati: factio haud dubia Regis, cuius beneficio in curiam uenerant. Idem de Tarquinio Superbo eius filio loquens: His mulieribus inſtinctus furijs Tarquinius, circumire & prehenſare minorum maximè gentium Patres, admonere paterni beneficij, ac pro eo gratiam repetere. Tacitus libro undecimo de Claudio Principe loquens: Hiſdem diebus in numerum patriciorum aſciuit Cæſar uetuſtiſsimum quenq; è Senatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis familiarum quas Romulus maiorum, & Lucius Brutus minorum gentium appellauerant: exhauſtis etiam quas Dictator Cæſar lege Caßia, & Princeps Auguſtus lege Senia ſublegere. Ex his apparet Patricios dictos eſſe nobiles Romanos, qui à primis Senatoribus oriundi erant. Suetonius in Auguſto: Ea gens, inquit, à Tarquinio Priſco Rege inter Romanas gentes allecta in Senatum, mox à Seruio Tullio in patricias traducta, procedente tempore ad plebem ſe contulit, ac rurſus magna ui per Diuum Iulium in patriciatum redijt. Non omnes autem patricij, Senatores erant, ut idem alibi oſtendit. In locum, inquit, Tribuni plebis fortè demortui candidatum petitorem ſe oſtendit, quanquàm patricius necdum Senator. Patriciatus hic alius eſt prorſus ab illo patriciatu antiquitati incognito, cuius meminit Iuſtinianus in titulo de Conſulibus, libro XII. Cod. Cuius nulla prorſus apud antiquiores ſcriptores fit mentio. De qua dignitate Sudas, Πατρίκιος ὁ πατὴρ τοῦ κοινοῦ. Patricius, inquit, pater eſt communis Reipublicæ. Hi autem in prima dignatione

Patricij.

Patriciatus.

Πατρίκιος. Patricius.

n

tione erant ſupremi conſilij eodem autore. Accurſius hæc duo confundens libro primo Inſtitutionum in titulo de Iure naturali, ubi patriciorum & plebis Iuſtinianus meminit: Hi, inquit, erant patres Imperatoris. Sed uidendum de hac appellatione maiorum minorumq́; gentium. Cicero libro primo Tuſculanarum: Si uerò ſcrutari uetera, & ex iis ea quæ ſcriptores Græciæ prodiderunt eruere coner, illi ipſi maiorum gentium Dij qui habentur, hinc à nobis profecti in cœlum reperientur. Cicero metaphoricôs maiorum gentium Deos appellat eos, qui cœleſtes habiti ſunt ſemper, qui ſelecti dicti ſunt ab antiquis: quos etiam Auguſtinus libro ſeptimo de Ciuitate Dei, Deos præcipuos & ſelectos appellat his uerbis: Fieri enim poteſt ut ſaltem Deos ſelectos atque præcipuos, quos Varro uolumine complexus eſt ultimo, quiſquam colendo propter uitam, quæ non æterna eſt, opinetur. Hi uiginti numero fuerunt, duodecim mares, octo fœminæ, ut idem latiſsimè exequitur. Et libro quarto: Quis enim ferat, inquit, quòd neq; inter Deos Conſentes, quos dicunt in conſilium Iouis adhiberi, nec inter Deos, quos ſelectos uocant, felicitas conſtituta eſt? Minorum autem gentium Dij ſecundum hoc dicebantur aſcriptitij quidam & allecti in Deorum numerum, qui ex hominibus diuinos honores meruerant, ut illi Senatores qui à Tarquinio in Senatum (ut ſuprà diximus) allecti ſunt, minorum gentium Senatores dicebantur. De his autem duobus Deorum generibus ſic in lege duodecim tabularum cauebatur: Diuos & eos qui cœleſtes ſemper habiti ſunt colunto, & illos quos in cœlum merita uocauerunt, Herculem, Liberum, Aeſculapium, Caſtorem, Pollucem, Quirinum. Idem Cicero in Acad. Zenoni, & reliquis ferè Stoicis æther uidetur ſummus Deus, mente

Dij maiorum gentium & ſelecti.

Conſentes.

Dij minorum gentium, qui et aſcriptitij.

præd

prædituſ, quo omnia regantur. Cleanthes, qui quaſi maiorum eſt gentium Stoicus, Zenonis auditor, ſolem dominari & rerum potiriri putat. Cicero maiorum gentium Stoicos appellat eos, qui ueri legitimiq́; Stoici ſunt, quiq́; fundamenta Stoicæ ſectæ iecerunt, ut Zeno primus, & poſt eum Cleanthes. Nam fuerunt & alij poſtea, ut Chryſippus qui à præceptore ſuo Cleanthe diſſentire cœpit. Hæc Tarquinij iam dicta inſtitutio fecit ut interdum Senatores conſcripti uocarentur. Plutarchus in Romulo: Ipſi autem Romani, inquit, Patres Conſcriptos id collegium appellant. quod nomen & dignitatis plurimùm & inuidiæ minimùm præ ſe fert. Sed ab initio tantùm Patres dicti: poſtea aſcriptis in eum ordinem pluribus, Patres conſcripti uocati ſunt. Vnde Feſtus: Patres dicti ſunt, inquit, qui ſunt patricij generis: Conſcripti, qui in Senatu ſunt ſcriptis adnotati. Allecti etiam dicebantur eodem autore, qui propter inopiam ex equeſtri ordine in Senatus ſunt numerum aſſumpti. Vnde illud Tranquilli in Cæſare, Peregrinis in Senatum allectis libellus propoſitus eſt, ne quis Senatori nouo curiam monſtrare uelit. Hodie autem allecti aſcriptitijq́; uocari poſſunt Latinè in collegijs magiſtratum, qui uulgò creati & extraordinarij uocitantur, ut nonnulli ſunt hodie inter rationales & præfectos ratiociniorum, quos clericos magiſtroſq́; computorum appellamus. Hi autem aſcripti allectiq́; à Græcis παραγεγραμμένοι dicuntur. Itaq; Lucianus hos Deos ἐγγεγραμμένους appellat, quos Cicero maiorum gentium uocitauit, quaſi iam inde ab initio in Deorum albo connumeratos. Παρεγγεγραμμένους uerò Herculem, Liberum, Ganymedem, quos etiam Μετοίκους uocat, quaſi incolas aduenasq́; Deos, hoc eſt, aſcitos, aſcriptitios, adoptiuos.

Patres Conſcripti.

Allecti.

Aſcriptitij.

Rationales.

Ratiociniorum præfecti.

Dij aſcriptitij.

Παρεγγεγραμμένοι.

Ἐγγεγραμμένοι Μέτοικοι.

De Apolline enim loquens ita inquit: ἐγγεγ ραμμένος εἰς τὸν δώδεκα ληξιαρχικόν. Id eſt, ſcriptus in duodecim Deorũ albo. Erat autem unus in Senatu, qui Princeps Senatus dicebatur. Plutarchus in Aphricano: Sequentes, inquit, Cen-

Princeps Senatus.

ſores alij atq; alij Principem Senatus Aphricanum legerunt. Quod genus honoris ijs tantùm deferri conſueuit, qui autoritatem & gloriam maximis in Rempublicam meritis præſtantiſſimisq; rebus geſtis eſſent conſecuti. Quanta au-

De autoritate Senatus.

tem autoritas Senatus fuerit, licet ex Liuio intelligere libro primo ab Vrbe condita: Cùm ſenſiſſent, inquit, ea moueri Patres, offerendum ultrò rati quod amiſſuri erant, ita gratiam ineunt ſumma autoritate populo permiſſa, ut non plus

Senatus autoritas in futurũ accommodabatur.

darent iuris, quàm detinerent. Decreuerunt enim cùm populus Regem iuſſiſſet, id ſic ratum eſſe, ſi Patres autores fierent. hodieq; in legibus magiſtratibusq; rogandis uſurpatur. Id enim ius ui adepta, prius quàm populus ſuffragium

In incertum euentum autores fieri.

ineat, in incertum comitiorum euentum Patres autores fiunt. Cicero huius rei meminit in Oratione pro Plancio. Apud eundem Liuium libro quarto de bello Macedonico ita inquit Tyrannus Lacedæmonius ad Quintium populi Romani Imperatorem: Vos à cenſu equitem, à cenſu peditem legitis, & paucos excellere opibus, plebem ſubiectam eſſe illi uultis: noſter legum lator Rempublicam in paucorum manu eſſe noluit, quem uos Senatum appellatis,

Autoritas Senatus.
Maieſtas populi.

nec excellere unum aut alterum ordinem in ciuitate. Autoritas autem Senatus, & maieſtas populi dicebatur. Cicero Philippica III. Tantus autem conſenſus municipiorum coloniarumq; prouinciæ Galliæ, ut omnes ad autoritatem huius ordinis maieſtatemq; populi Romani defendendam con-

Maieſtas læſa.
Autoritas imminuta.

ſpiraſſe uideantur. Inde læſæ maieſtatis & imminutæ autoritatis crimina, de quibus alibi dicendum. Senator, nomen

men ordinis erat, non magiſtratus. Tres enim erant ordi- *Tres ordines*
nes Romæ, *ſenatorius, equeſtris, & plebeius.* Ab Ari- *Romæ.*
ſtotele τάξεις *dicuntur.* Plinius *libro trigeſimo tertio:* Sed *Τάξεις.*
annuli planè medium ordinem, tertiumq́; plebi & patri-
bus inſeruere, ac quod antea militares equi nomen dede-
rant, hoc nunc pecuniæ Iudices *tribuunt.* Nec *pridem id fa-*
ctum, diuo Auguſto *decurias ordinante maior pars* Iudicum
in ferreo annulo fuit, iiq́; non equites, ſed Iudices *uocaban-*
tur: equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publi-
corum. His *uerbis ſignificat* Plinius *equeſtrem ordinem* *Annulo aureo*
annulum aureum pro inſigni habere cœpiſſe, ut diſtingue- *inſignitus.* *Equeſtris ordo.*
retur à plebe. Equites *etiam* Iudices *uocabantur, quia* Iu- *Equites.*
dicum decuriæ ex equeſtri ordine deligebantur: ut uidebi- *Iudices.*
mus fortaſſe in lege ultima, De *muneribus & honoribus,*
§. Iudicandi *quoq; neceſſitas.* Tranquillus *in* Cæſare: Lu-
dis Decius Laberius Eques Romanus *mimum ſuum egit,*
donatusq́; quingentis ſeſtertijs & annulo aureo, ſeſſum in
quatuordecim ex ſcena per orcheſtram tranſijt. Laberius,
inquit, Poëta *cùm in ſcena poëma quod compoſuerat*
egiſſet, donatus eſt ordine cenſu & dignitate equeſtri.
Annulus *aureus inſigne erat ordinis equeſtris.* Cenſus *au-* *Annulus aureus.*
tem equeſtris quadraginta ſeſter. Hic *etiam ordo ius habe-*
bat ſpectandi in quatuordecim ordinibus theatri. Id *eſt,* *Cenſus equeſtris.*
quatuordecim gradibus, ut Senatorius *ordo in* Orcheſtra *Orcheſtra.*
ſpectabat. Iuuenalis *Satyra decimaquarta:* Effice *ſummam*
Biſſeptem *ordinibus, quam lex dignatur* Othonis. *id eſt,*
quadringenta ſeſter. Et *paulò pòſt:* Sume *duos equites, fac* *Quadringenta*
tertia quadringenta. Id *eſt, opta tibi duplicem triplicemq́;*
cenſum equeſtrem. Ex *equeſtri autem ordine ad* Senato- *Ex equeſtri ordine ad Senatorium tranſitus.*
rium tranſitus erat. Vnde Alexander *Imperator* Ro-
manus dicere ſolebat, ſeminarium Senatorum *equeſtrem*

Latuſclauus. *locum eſſe. Senatorij ordinis inſigne latuſclauus erat, & calceus lunatus: qui tamen communis nobilitati fuiſſe putatur.* *Lunatus calceus.* Iuuenalis de Quintiliano: Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ. Cicero Philippica decima tertia: Eſt etiam Aſinius quidam Senator uoluntarius lectus ipſe à ſe: apertam curiam uidit poſt Cæſaris mortem: mutauit calceos, pater conſcriptus repentè factus eſt: id eſt, lunatos calceos ſumpſit. Latuſclauus, quod laticlauium etiam dicitur, pro Senatoria dignitate ponitur, ut ius annulorum aureorum pro equeſtri ordine, & hodie calcar aureum. *Laticlauium.* *Ius annulorũ.* *Calcar aureũ.* Inualuit tamen error ut Iuriſperiti militem pro equite dicant, cùm nuſquam in iure legatur. *Miles.* *Eques.* Miles enim tam caligatum gregariumq; peditem ſignificat, quàm equo militantem & honoratum. Miles enim à togato, & (ut recentiores loquuntur) à pagano diſtinguitur. Plinius: Annuli diſtinxere alterum ordinem à plebe, ut ſemel cœperant eſſe celebres, ſicut tunica ab annulis Senatum tantum. Quanquàm & hoc ſero, uulgoq; purpura latiore tunicæ uſos inuenimus etiam præcones. *Tunica.* Tunicæ purpuram Plinius latumclauum uocauit. Tranquillus in Auguſto: Sumenti uirilem togam tunica laticlaui reſuta ex utraque parte ad pedes decidit. Fuerunt qui interpretarentur non aliud ſignificare, quàm ut is ordo cuius inſigne id eſſet, aliquantò ei ſubijceretur. *Laticlaui.* *Clauus.* *Laticlauium.* Aliqui clauum ſimpliciter appellant, ut Lampridius in Alexandro, qui etiam laticlauium uocat. *Tunica.* Tunica autem ueſtis eſt cui toga ſuperinduitur: noſtri ſericum uel ſetam uocant lingua uernacula. Quintilianus libro nono: Cui laticlaui ius non erit ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infra genua paulum, poſterioribus ad medios poplites uſque perueniant. Nam infrà, mulierum

eſt:

eſt: ſuprà, Centurionum. Vt purpuræ rectè deſcendant, leuis cura eſt: notatur interim negligentia. Latum habentium clauum modus eſt, ut ſit paulùm cinctis ſubmiſsior. Ipſam togam rotundam eſſe & aptè cæſam uelim. Ex dictis apparet Latumclauum tunicam fuiſſe purpura prætextam, latiorem tunica uulgari longioremq́;, ac diſcinctam, cui toga ſuperinduebatur, ut tunicæ. Plinius in Epiſtolis: Ego latumclauum à Cæſare noſtro, ego Quæſturam impetraui. Latumclauum, inquit, id eſt, Senatoriam dignitatem. Herodianus de Plautiana libro tertio: Siquidem latumclauum perpetuò habebat, atq; in ſecundis Conſularibus numerabatur. Enſem præterea geſtabat, cæteraq; omnia ſupremæ dignitatis inſignia. Laticlaui perpetuo geſtandi autoritas inter primas dignitates habebatur Herodiani tempore: ut ipſe autor eſt libro tertio. À Græcis πλατύσημος ἐσθὴς dicitur: quaſi ueſtis lato ſigno diſtincta ab alia. Herodotus ἠμφίεστό τε τὴν πλατύσημον ἐσθῆτα, καὶ ἐν τοῖς δευτέροις ὑπατεύσασιν ἐτέτακτο. Hæc de latoclauo ſemel dicta ſunt: ne ſicubi in Pandectis hoc uerbum occurrerit, dicendum iterum habeamus. Hæc autem inſignia in luctu publico deponebantur. Liuius libro nono, de Caudina pace loquens: Extemplo ſine ulla publica autoritate conceſſum in omnem formam luctus eſt. Tabernæ circa forum clauſæ, iuſtitiumq́; in foro ſua ſponte cœptum prius quàm indictum. Laticlaui, annuli aurei poſiti, penè exercitu ipſo mœſtior ciuitas eſſe. Ordo Senatorius ampliſſimus ordo uocitabatur. Cicero pro domo ſua ad Pontifices: Quid cùm Senatum pro me non modò propugnare ampliſsimum ordinem: ſed etiam plorare & ſupplicare mutata ueſte prohiberent, ne tum quidem uis erat?

Latusclauus.

πλατύσημος ἐσθής.

Latus clauus.

Luctus publici forma.

Ampliſsimus ordo.

Et de prouincijs conſ. Reduxit *me cum illo in gratiam ordo ampliſsimus, & ordo is qui eſt publici conſilij & meorum omnium conſiliorum autor & princeps.* Itidem *ſæpe* Liuius. Et Paulus *in lege* Nutu. *de* Legatis *tertio.* Maieſtatem *eius ordinis dignationemq́;* Liuius *his uerbis ſignificauit de* Alexandro Magno *loquens:* Victus *ne eſſet conſilijs iuuenis unius (ne ſingulos nominem) Senatus ille, quem qui ex* Regibus *conſtare dixit, unus ueram ſpeciem* Romani Senatus *cepit.* Nunc *uidendum de legendis Senatoribus.*

Maieſtas.

Senatus.

Senatorum lectio.

Cenſor.

Hi *igitur plerunq; à* Cenſoribus *legebantur, à quibus &* Senatu *interdum mouebantur.* Liuius *tamen libro tertio ſecundi belli* Punici: Dictatorem, *inquit, qui* Cenſor *antè fuiſſet, uetuſtiſsimusq́; ex ijs, qui uiuerent, Cenſorijs eſſet, creari placuit qui* Senatum *legeret.* Et *paulò pòſt, de* Buteone *loquens, qui ob id* Dictator *creatus erat:* Nam *neq;* Senatu *quenquam ſe moriturum dixit ex ijs, quos* Caius Flaminius *&* Lucius Aemilius Cenſores *in* Senatum *legiſſent (tranſcribi tamen recitariq́; iuſſerunt) ne penes unum hominem iudicium arbitriumq́; de fama ac moribus* Senatoris *fuerit, & ita in demortuorum locum ſubiecturum, ut ordo ordini, non homo homini prælatus uideretur.* Recitato *ueteri* Senatu *inde primum in demortuorum locum legit, qui poſt* Lucium Aemilium *&* C. Flaminium Cenſores *Curulem magiſtratum cepiſſent, necdum in* Senatum *lecti erant, ut quiſq; eorum primus creatus erat.* Tum *legit qui* Aediles, Tribuni, Prætores, Quæſtores'ue *fuerant.* Tum *ex ijs qui ſpolia ex* Romano *hoſte fixa domi haberent, aut ciuicam coronam accepiſſent.* Ita *centum ſeptuagintaſeptem cum ingenti approbatione hominum in* Senatum *lectis ex templo ſe magiſtratu abdicauit.* Cicero *in* Verrem Actione *tertia:* Decreuit Senatus *honorifico Senatuſconſulto, ut* Hale-

ſinis

leſinis Claudius Pulcher Prætor de Senatu cooptando leges conſcriberet Caius Claudius adhibitis omnibus Marcellis qui tum erant, de eorum ſententia leges Haleſinis dedit: in quibus multa ſanxit de ætate hominum, ne quis minor triginta annis natus, de quæſtu, quem qui feciſſet, ne legeretur, de cenſu, de cæteris rebus. Cenſus Senatorius duplex quàm equeſtris erat, atq; etiam ſub Auguſto triplex. Tranquillus in eodem, *Senatorium cenſum ampliauit, ac pro octingentorum millium ſumma duodecies ſeſtertium taxauit, ſuppleuitq; non habentibus.* Et Senatores igitur & equites, ex quibus Iudices fiebant, à cenſu ſumebantur ætate poſteriori: quod Plinius libro XIIII. his uerbis reprehendere uidetur: *Poſteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit. poſtquam Senator cenſu legi cœptus, Iudex fieri cenſu, magiſtratum Ducemq; nil magis exornare quàm cenſus, peſſum iere uitæ pretia, omneſq; à maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere.* Varia autem ratio legendi Senatus fuit diuerſis temporibus. Tranquillus in Auguſto: *Senatorum affluentem numerum deformi & incondita turba* (Erant enim ſupra mille, & quidam indigniſſimi, & poſt necem Cæſaris per gratiam & præmium allecti, quos abortiuos uulgus uocabat) *ad modum priſtinum & ſplendorem redegit, duabus lectionibus: prima, ipſorum arbitratu quo uir uirum legit: ſecunda, ſuo & Agrippæ. Quoſdam ad excuſandi ſe uerecundiam compulit, ſeruauitq; excuſantibus inſigne ueſtis & ſpectandi in orcheſtra epulandiq; publicè ius.* Idem in Claudio: *Latumclauum (quamuis initio affirmaſſet non lecturum ſe Senatorem, niſi ciuis Romani abnepotem) etiam libertini filio tribuit: ſed ſub conditione, ſi prius ab equite Romano adoptatus eſſet, ac ſic quoq;*

Cenſus Senatorius.

Senatus legendi ratio.

 repre

reprehenſionem uerens etiam Appium Cæcum Cenſorem generis ſui proautorem, libertinorum filios in Senatum allegiſſe docuit. ignarus temporibus Appij & deinceps
Libertini. *aliquandiu libertinos dictos non ipſos qui manumitterentur, ſed ingenuos ex ijs procreatos. Ex quibus uerbis apparet Libertinos aliter olim accipi ſolitos quàm nunc in iure ſcriptum ſit. Vnde Liuius libro decimo in perſona Publij Decij, loquens contra nobilitatem: An unquam fando audiſtis patricios primò eſſe factos, non de cœlo demiſſos? Sed qui patrem ciere auumq́; poſſent, id eſt, nihil aliud*
Ingenui. *quàm ingenuos: Conſulem iam patrem ciere poſſum, auumq́; iam poterit filius meus. Inſtar eſt huius hodie quod locorum quorundam moribus receptum eſt, ut ne iuſta nobilitas eſſe cenſeatur, niſi in pronepote & deinceps eius qui natalibus reſtitutus eſt. Idq; ad ea quæ de gentili-*
Natalibus reſtituere. *tatis iure diximus, haud dubiè pertinet. Natalibus autem reſtituere hodie nobilitare uocamus: & nobilitationem,*
Natalium reſtitutio. *natalium reſtitutionem. Verbum eſt in iure frequens. Dicitur autem natalibus reſtitui non modò libertus, ut patronatus obſeruantia liberetur, ſed etiam plebeius cùm ad nobilitatem aſciſcitur, quamuis antea nunquam inter nobiles fuerit. Cuius rei rationem hanc eſſe exiſtimo, quòd*
Gentiles. *gentiles de quibus multa diximus, ab eis diſtinguuntur, qui ingenuitatem intactam illibatamq́; non habent, ſed aliqua conditione obnoxiam: cuiuſmodi ſunt plebeij omnes qui ipſi maiores'ue eorum ſeruitutem aliquam ſeruierunt. Propterea igitur natalibus reſtitui dicuntur qui ad nobilitatem uocantur, quaſi abſterſa natalium plebeiorum ſordida conditione, & in priſcam, communemq́; ab initio generi humano ingenuitatem, repoſitis illis qui hoc beneficio affecti ſunt. Plinius ad Traianum: Poſtulantibus*

quib

quibuſdam ut de agnoſcendis liberis reſtituendiſq; natalibus, ſecundum epiſtolam Domitiani ſcriptam Minutio Ruffo, & ſecundum exempla Proconſulum ipſe cognoſcerem, reſpexi ad Senatuſconſultum pertinens ad eadem genera cauſarum. Ius autem annulorum donare apud antiquos erat id ferme quod equitem facere dicimus. Tranquillus in Cæſare: Promiſſumq; ius annulorum cum millibus quadringenis fama diſtulit: id eſt, diuulgauit. Idem in Vitellio: Prouincia deinde accepta Aſiaticum manumiſit: ac primò imperij die aureis donauit annulis ſuper cœnam, cùm manè rogantibus pro eo cunctis deteſtatus eſſet ſeueriſſimè talem equeſtris ordinis maculam. Vtriuſq; autem horum meminit Vlpianus in lege: Sed ſi hac, infrà, De in ius uocando. ubi maius eſſe docet natalibus reſtitui, quàm iure annulorum donari. Dignitas autem equeſtris quæ hodie à Regibus & Regum legatis aut exercituum Præfectis donatur, decus eſt militiæ, licet & in togatos etiam confertur. Inſtar autem eſſe uidetur antiqui moris. Torques enim aurei militibus ob rem ſtrenuè geſtam donari ab Imperatoribus ſolebant: unde torquati dicti, qui duorum generum erant: ſimplares duplareſq;. Vegetius libro ſecundo: Torquati, inquit, duplares, torquati ſimplares erant, quibus torquis aureus ſolidus uirtutis præmium fuit. quem qui meruiſſet, præter laudem interdum duas conſequebatur annonas. duplares duas, ſimplares unam. Torquati tamen hodie uocitari debent equites, qui uulgò cochleati dicuntur, quos Rex noſter geſtamine ſuo regioq; inſigniuit: ordinem regium geſtare dicuntur. Collegium eſt & ſodalitas, cuius princeps caput eſt, torque ſunt illi conchulato inſignes, quem diebus ſolennibus collo circundant, à diuo Michaële

Ius annulorum donare.

Torques.

Torquati.

Collegium.

chaële

Michaël, numẽ

ſodalitium.

chaële denominati, quem pro ſodalitio numine colunt. Maximus quiſque procerum in eam cohortem cooptari ſolet. Vidimus aliquando ex eo numero unum moueri grauiſsimi criminis reum: qui de collegij ſententia exautoratus, curiæ deditus eſt ad pœnam, quam curia

Chryſomalli.

ſtatuiſſet crimini. Duces Burgundiæ Chryſomallon cohortem inſtituerunt aureo uellere inſignem.

Periſcelide donati.

Reges Angliæ procerum ſodalium cohortem periſcelide donant.

Libertinorum allectio.

Vt ad Libertinos redeamus. Liuius libro nono, autor eſt luctu publico teſtatam Appianæ Cenſuræ indignitatem, qui libertinos in Senatum allegerat: Cæterùm, inquit, Flauium Aedilem dixerat forenſis factio Appij Claudij Cenſura uires nacta, qui Senatum primus libertinorum filijs lectis inquinauerat. & poſteaquam eam lectionem nemo ratam habuit, nec in curia adeptus erat quas petierat opes urbanas, humilibus per omnes tribus diuiſis forum & campum corrupit: tantumq́; Flauij comitia indignitatis habuerunt, ut pleriq; nobilium aureos annulos & phaleras deponerent. Mouebantur autem Sena-

Cenſores Senatu mouebãt Senatores.

tores Senatu à Cenſoribus, qui etiam ipſi ordinibus omnibus notas ignominiæ inurere poterant. Liuius libro uigeſimo nono: Cenſores Marcus Portius & Lucius Valerius metu mixta expectatione Senatum legerunt: ſeptem mouerunt Senatu, ex quibus, unum inſignem & nobilitate & honoribus L. Quintium Flaminium Conſularem: Patrum memoria, inquit, inſtitutum fertur ut Cenſores motis è Senatu aſcriberent notas. Catonis et aliæ quidem acerbæ orationes extant in eos, quos aut Senatorio loco mouit, aut quibus equos ademit. Longè grauiſsima in L. Quintium oratio eſt, quaſi accuſator ante notam non Cenſor poſt notam uſus eſſet, retinere Quintium in Senatu ne frater quidem

Titus

Titus Quintius, ſi tum Cenſor eſſet, potuiſſet. Aſconius in Diuinationem Ciceronis de notis Cenſorijs loquens, ita inquit: Regendis *moribus ciuitatis Cenſores quinto quoq; anno creari ſolebant. Hi prorſus ciues ſic notabant, ut qui Senator eſſet, eijceretur Senatu: qui eques* Romanus, *equum publicum perderet: qui plebeius, in cæritum tabulas referretur & ærarius fieret, ac per hoc non eſſet in albo Centuriæ ſuæ, ſcilicet ad hoc ut eſſet ciuis, ſed tantummodo ut pro capite ſuo tributi nomine æra penderet. Hoc igitur tam triſte ſeuerumq; nomen populus* Romanus *ſic oderat, ut intermiſſum eſſet per plurimos annos tempore Ciceronis, quod tamen Cicero propter infamiam corruptorum iudiciorum dicit in illa oratione plebem ipſam quæ antè recuſabat, expoſcere.* De *qua Cenſura idem pro Cluentio, ita inquit: Hîc primùm illud commune proponam, nunquam animaduerſionibus Cenſorijs hanc ciuitatem ita contentam, ut rebus iudicatis fuiſſe. Et rurſus: Cenſores deniq; ipſi ſæpenumero ſuperiorum Cenſorum iudicijs (ſi iſta iudicia appellari uultis) non ſteterunt. atq; etiam ipſi inter Cenſores ſua iudicia tanti eſſe arbitrantur, ut alter alterius iudicium non modò reprehendat, ſed etiam reſcindat: ut alter de Senatu mouere uelit, alter retineat, & honore ampliſſimo dignum exiſtimet: ut alter in ærarios referri aut tribu moueri iubeat, alter uetet. Aſconius uerò in orationem eiuſdem in* L. *Piſonem multas leges pernicioſas* P. *Claudium in* Tri*bunatu ſuo Piſone & Gabinio Conſulibus tuliſſe dicit. in quis et illam, ne quem Cenſores in Senatu legendo præterirent, ne'ue qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus et utriuſq; Cenſoris ſententia damnatus eſſet.* Vnde *Cicero in iam dicta oratione pro Cluentio:* Videte, *inquit, quid agatis, ut unumquemq; noſtrum Cenſoribus in poſterum poteſt*

Cenſores.

Ærarius.

Cenſoria iudicia.

poteſtatem regiam permittatis: ne ſubſcriptio cenſoria non minus calamitatis ciuibus, quàm illa acerbiſsima proſcriptio poſsit afferre: non cenſorium ſtylum, cuius mucronem multis remedijs maiores noſtri retuderunt, æquè poſthac atq; illum gladium dictatorium pertimeſcamus. Hæc & alia ibi Cicero multa ad eleuandum cenſorij iudicij pondus commentus eſt, cauſæ tum inſeruiens. Itaq; in Lucium Piſonem ueluti palinodiam caneret: Centum propè annos, inquit, legem Heliam & Fuſiam tenueramus, quadringentos iudicium rationemq; Cenſoriam. Quam poteſtatem minuere (quò minus quinto quoq; anno de moribus noſtris iudicaretur) nemo tam effusè petulans conatus eſt. Hæc ô carnifex in gremio ſunt ſepulta Conſulatus tui. Liuius libro quarto ab Vrbe condita: Cenſores ægrè paſsi, Mamercum, quòd magiſtratum populi Romani minuiſſet, tribu mouerunt, octuplicatoq; cenſu ærarium fecerunt. Hæc de Cenſura cenſorijsq; notis obiter dicta ſint, atq; etiam de ærarijs: quod uerbum frequens apud ſcriptores antiquos à paucis ſatis intelligitur. Apud Græcos ſimiles erant qui ἐγγεγραμμένοι ἐν ἀκροπόλει ideo dicebantur ex more Athenienſium, quia in arcem relata eorum nomina eſſent. ut enim Latinè in ærarios relati dicuntur ſic illi in arcem relati erant, qui & ὀφλόντες dicuntur, & καταδίκοι, & ἐζημιωμένοι. qui ignominia interim notati erant, quoad iudicatum fecerent. Hoc eſt, omnia ex ſententia perſoluerent. Et quemadmodum noſtri eximere ex ærarijs dicebant, cùm aliquem hac ignominia leuabant: ſic illi ἐξ ἀκροπόλεως ἐξαληλιμμένους uocabant: hoc eſt, ex arce expunctos, id quod ex Demoſthenis oratione in Ariſtogitonem & Libanij argumento intelligere licet. De huiuſmodi Cenſorum animaduerſionibus Gellius libro quarto, ita inquit: Si quis agrum ſuum

paſſus

Ἐγγεγραμμένοι ἐν ἀκροπόλει.
In ærarios relati.
In arcẽ relati.
Ὀφλόντες.
Καταδίκοι.
Ἐζημιωμένοι.
Ex ærarijs eximere.
Cenſorum animaduerſio.

paſſus fuerat ſordeſcere, eumq́; indiligenter curauerat, ac neq; arauerat, neq; purgauerat, ſiue quis arborem ſuam uineamq́; habuerat derelictui, non id ſine pœna fuit: ſed erat opus cenſorium, cenſoresq́; ærarium faciebant: item ſi quis eques Romanus *equum habere gracilentum aut parùm nitidum uiſus erat, impolitiæ notabatur: quaſi tu dicas incuriæ. Sunt & alia exempla apud eundem eodem lib. capite ultimo.* Videamus *de conuocando habendoq́; Senatu.* Gellius *libro decimo tertio, ex libro quodam* Varronis *enumerat eos magiſtratus, per quos more maiorũ Senatus olim haberi ſolitus eſt, eosq́; nominat* Dictatorẽ, Conſules, Prætorem, Tribunum plebis, Interregem, Præfectum urbi: *neq; alij præter hos ius fuiſſe dicit faciendi Senatuſconſulti.* Quotieſcunq́; *uſu ueniſſet ut omnes iſti magiſtratus* Romæ *eſſent, tum quo ſuprà ordine ſcripti eſſent, qui eorum prior alijs eſſet, ei potiſſimum Senatum conſulendi ius fuiſſe. Addit deinde extraordinario iure Tribunos quoq; militares qui pro Conſulibus fuiſſent, item* Decemuiros *quibus imperium conſulare tum eſſet, item* Triumuiros *Reipublicæ conſtituendæ cauſa creatos, ius conſulendi Senatum habuiſſe.* Senatus *autem habebatur aut legitimus, aut indictus.* Capitolinus *in* Gord. *Non legitimo, inquit, ſed indicto Senatus die Conſul iam domi conuentus, cum Prætoribus, Aedilibus & Tribunis in curiam uenit.* Legitimus *Senatus ſtatis diebus habebatur.* Tranquillus *in* Auguſto: *Sanxit, inquit, ne plus quàm bis in menſe legitimus Senatus ageretur: ſcilicet Calendis & Idibus, ne'ue Septembri Octobri'ue menſe ullos adeſſe alios neceſſe eſſet quàm ſorte ductos, per quorum numerum decreta confici poſſent.* Spartianus *in* Adriano: *Senatui legitimo, cùm in urbe uel iuxta urbem eſſet, ſemper interfuit.*

Senatus conuocandi ratio.

Senatum conſulendi ius.

Senatus legitimus & indictus.

Edict

Edictus, indictus Senatus.
Νόμιμος ἐκκλησία.
Σύγκλητος.
Concio legitima & conuocata.

Edictus autem uel indictus erat qui ob negotia incidentia repentè indicebatur. Idem in Cæſare: Poſtquam Senatus Idibus Martijs in Pompeij curiam edictus eſt, facilè tempus & locum prætulerunt. Sic apud Athenienſes νόμιμος ἐκκλησία dicebatur ἡ κυρία καὶ ὡρισμένη τρὶς τοῦ μηνός. Σύγκλητος δὲ ἡ ἐξαίφνης γενομένη διά τι κατεπεῖγον. Legitima concio dicebatur fixa ſtataq; concio, quæ ter in menſe habebatur. Conuocata autem & indicta, quæ repentè noua quadam de cauſa fiebat. Autores, Sudas & interpretes Demoſthenis in oratione περὶ παραπρεσβείας, enarrantes illud ἐφοβοῦντο γὰρ μὴ ἐξαίφνης ἐκκλησία γένηται. Appianus libro primo de bellis Ciuilibus: Conſulum alter Opimius nomine, ut in trepidatione mos eſt, nonnullos cum armis in Capitolium feſtinare iubet, Senatumq; per præconem conuocari. Cæterùm Gellius autor eſt iuſtum Senatuſconſultum eſſe non poſſe, niſi quod in loco per Augures conſtituto quod templum appellaretur, factum eſſet. Propterea & in curia Hoſtilia & in Pompeia, & pòſt in Iulia cùm profana ea loca fuiſſent, templa eſſe per Augures conſtituta, ut in ijs iuſta

Senatuſcõſulti legitimi locus & tempus.

Senatuſconſulta more maiorum fieri poſſent. Scriptumq; Varronem reliquiſſe non omneis ædes ſacras templa eſſe: Senatuſconſultum autem ante exortum aut poſt occaſum ſolem factum, ratum non fuiſſe. Opus etiam cenſorium feciſſe exiſtimatos per quos eo tempore Senatuſconſultum factum eſſet. Immolareq; hoſtiam prius, auſpicariq; debere qui Senatum habiturus eſſet. De rebus quoq; diuinis prius quàm humanis ad Senatum referendum eſſe. Tum porrò referri debere aut infinitè de Republica aut de ſingulis rebus finite. Senatus autem conſulta duobus modis fiebant, aut per diſceſſionem, inquit, Gellius, ſi conſentiretur, aut ſi res dubia eſſet, per ſententias ſingulorum exquiſitas.

Tran

Tranquillus in Tiberio, Cùm Senatuſconſultum per diſceßionem fortè fieret, tranſeuntem eum in alteram partem in qua pauciores erant, ſecutus eſt nemo. Cicero Philip.III. Cùm de repub. relaturus fuiſſet, allato nuntio de legione quarta, mente concidit, effugere feſtinans, Senatuſconſultum de ſupplicatione per diſceßionem fecit: cum id factum eſſet antea nũquam. Idem in ultim. In has ſententias meas ſi Conſules deſignati diſceßionem facere uoluiſſent, omnibus iſtis latronibus autoritate ipſa Senatus iampridem de manibus arma cecidiſſent. Gellius libro III. de Pedarijs Senatoribus loquens, Non pauci ſunt, inquit, qui opinantur Pedarios Senatores appellatos qui ſententiam in Senatu non uerbis dicerent, ſed in alienam ſententiam pedibus irent. Quid igitur cum Senatuſcõſultum per diſceßionem fiebat, non'ne uniuerſi Senatores ſententiam pedibus ferebant? Et paulò pòſt, Marcus Varro, inquit, in Satyra quæ Hippocyon dicitur, equites quoſdam dicit Pedarios appellatos, uideturq́; eos ſignificare, qui nondum à Cenſoribus in Senatum lecti, Senatores quidem non erant: ſed quia honoribus populi uſi quidem erant, in Senatum quidem ueniebant, & ſententiæ ius habebant. Nam & Curulibus magiſtratibus functi qui nondum à Cenſoribus in Senatum lecti erant, Senatores non erant: & qui in poſtremis ſcripti erant, non rogabantur ſententias, ſed quas principes dixerant, in eas diſcedebant. Hoc ſignificabat edictum quo nunc quoque Conſules cum Senatores in curiam uocant, ſeruandæ conſuetudinis cauſa translatitio utuntur. Verba edicti ſunt hæc, Senatores quibusq́; in Senatu ſententiam dicere licet, & reliqua. Translatitium edictum Gellius appellat ex antiqua conſuetudine deſumptum, quomodo & Cicero appellauit in Prætura urba-

Senatuſconſultum per diſceßionem.

Diſceßionem facere.

Pedarij Senatores.

Non omnibus Senatoribus dicenda ſententia ius erat in Senatu.

Translatitium edictum.

na. His autem Gellij uerbis facilè intelligimus non fruſtra ab Vlpiano hoc in loco præfinitam circunſcriptamq; Senatorum appellationem eſſe. Cicero ad Atticum libr. I. Cum eſt actum, neque animaduerſum eſt, & raptim in eam ſententiam Pedarij concurrerunt. Inde illa locutio, In ſententiam ire, & pedibus in ſententiam ire. Liuius libro V. Primores patrum cenſuere non expectandum iuſtum tempus comitiorum, ſed exemplo nouos Tribunos militum creandos eſſe, qui à Calendis Octobribus magiſtratum occiperent. In quam ſententiam cum pedibus iretur, cæteri Tribuni militum nihil contradicere. At enimuero Sergius Virginiusq;, propter quos pœnitere magiſtratuum eius anni Senatũ apparebat, primo deprecari ignominiam, deinde intercedere Senatuſconſulto. Idem libro IX. Cum omnes laudibus modo proſequẽtes uirum in ſententiam eius pedibus irent, tentata pauliſper interceßio eſt à Lucio Liuio & Quinto Melio Trib. Plinius libro II. epiſtol. Sed cum fieret diſceßio qui ſellis curulibus aſtiterant, in Cornuti ſententiam ire cœperunt. Tum illi qui ſe collegæ adnumerari patiebantur, in diuerſum tranſierunt. Cicero Philip. XI. Dixit tamen ſi quis eorum qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum. Nos hodie id ad idem dicere uocamus. Quod ignari ignauiq; aut aſſentatores plerunque factitare dicuntur: graues etiam uiri interdum faciunt, ſi res ita popoſcerit. Hoc autem Tranquillus in Auguſto eleganter & breuiter expreßit, Sententias, inquit, de maiore negotio non more atque ordine, ſed prout libuiſſet perrogabat, ut perinde quiſque animum intẽderet, ac ſi cenſendum magis quàm aſſentiendum eſſet. Plinius in Panegy. de Domitiani temporibus loquens, At quis antea loqui, quis hiſcere audebat,

In ſententiam ire.

Facere diſceſſionem.

bat, præter miſeros illos qui primi interrogabantur? cæteri quidem defixi & attoniti, ipſam illam mutam ac ſedentariam aſſentiendi neceßitatem, quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebātur? unus ſolusq; cenſebat quod ſequerentur omnes, & omnes improbarent, in primis ipſe qui cenſuerat. Verba ſunt Plinij ſignificantis tyrannicam uiolentiam Imperatoris, in cuius ſententiam omnes ire cogebantur. Eſt igitur cenſere quod uulgò opinari uocant. Id eſt, ſententiam ſuam explicata ratione approbare audientibus. Idem in Epiſtol. Iam cenſendi tempus dixit Domitius Conſul deſignatus. Gellius tamen libro XIII. docet nullum fuiſſe Senatuſconſultum in quo diſceßio non eſſet neceſſaria. De ordine uero rogandarum ſententiarum quem Auguſtum non ſeruaſſe Tranquillus dixit, idem Gellius lib. IIII. ita inquit, Ante legem quæ nunc de Senatu habendo obſeruatur, ordo rogandi ſententias uarius fuit. Aliàs primus rogabatur qui à Cenſoribus princeps in Senatum lectus erat: aliàs qui deſignati Conſules erant: Quidam è conſulibus ſtudio aut neceßitudine aliqua adducti, quem ijs uiſum erat honoris gratia extra ordinem ſententiam primā rogabant. Obſeruatum tamen cùm extra ordinem fieret, ne quis quenquam ex alio quàm Conſulari loco ſententiam primum rogaret. Hactenus Gellius. Licebat autem per legem de Senatu habendo, rationem ſententiæ ſuæ Senatores cenſentes expoſcere. id quod ex his Plinij uerbis intelligi poteſt ad Valerianum lib. V. Epiſt. Abſolutus eſt reus ſententia deſignati Conſulis Afranij Dexteri. Aſſenſerunt omnes præterquam Licinius: is inter dicĕdum ei aduocatione per quinquennium cenſuit. Et quamuis neminem autoritate traxiſſet, conſtanter in ſententia manſit

Cenſere.

De rogandis ſententijs.

Lex de Senatu habendo.

qui etiam Dexterum, qui primus diuerſum cenſuerat, perlata lege de Senatu habendo, iurare coëgit è Repub. fuiſſe quod cenſuiſſet. Cui quanquam legitimæ poſtulationi à quibuſdam reclamatum eſt, exprobrare enim cenſenti ambitionem uidebatur. Sed priuſquam ſententiæ dicerentur, Nigrinus Tribu. pleb. recitauit libellum diſertum & grauem, quo quæſtus eſt uenire aduocationes, uenire & præuaricationes, in lites coiri, & gloriæ loco poni ex ſpolijs ciuium magnos & ſtatutos reditus. Recitauit capita legum, admonuit Senatuſconſultorum, & reliqua quæ Plinius de mercenarijs aduocationibus exequitur, aduocatus ipſe memoriæ ſuæ celebratiſſimus. In rebus uero momentoſis aut ad exemplum pertinentibus, Senatores non minus centum Senatuſconſultum facere poterant, ut uidetur ex Liuio lib. IX. de bel. Maced. de Bacchanalibus loquente, Si quis, inquit, tale ſacrum ſolenne & neceſſarium duceret, nec ſine religione ac piaculo ſe dimittere poſſe, apud Prætorem ut profiteretur, Prætor Senatum conſuleret. Si ei permiſſum eſſet, cum in Senatu centum nō minus eſſent: ita id ſacrum faceret. Aſconius tamen Corneliū Ciceronis tempore legem tuliſſe dicit, ne quis in Senatu legibus ſolueretur, niſi ducenti affuiſſent: quæ ſine tumultu acta res eſt. Nemo enim negare poterat pro autoritate Senatus eſſe eam legem. Verùm duo Senatuſconſulta uno die non fiebant: id quod innuit Capitolinus in Maximino his uerbis de Gordiano loquens, Hic annū agens ætatis quartumdecimum ſtatim raptus eſt, & nouo genere Senatuſconſulti, cùm eodem die Senatuſconſultum factum eſſet, inductus in curiam Cæſar eſt appellatus. Quo modo autē Senatores in Senatum ire cogerentur, Cicero Philip. prima docet, Quid autem, inquit, erat cauſæ cur in Senatum heſt

Senatorum ad Senatuſconſ. faciēdū numerus.

Duo Senatuſcōſulta uno die non fiebant.

Senatus coactio.

heſterno die tam acerbe cogerer? ſolus'ne aberam? an non ſæpe minus frequentes fuiſtis? an ea res agebatur, ut etiam ægrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam etiam cauſam Appium illum & ſenem & cæcum delatum eſſe memoriæ proditum eſt. De ſupplicationibus referebatur, quo in genere Senatores deeſſe non ſolent. Coguntur enim non pignoribus, ſed eorum quorum de honore agitur gratia. Quod idē fit cùm de triūpho refertur. Ita ſine cura Conſules ſunt, ut penè liberum ſit Senatori non adeſſe. Et paulò pòſt, *Quis autem unquam tanto damno Senatorē coēgit? aut quid eſt ultra pignus aut mulctā?* Verba ſunt Ciceronis conquerentis iniuriam Antonij Conſulis, qui non contentus pignoribus captis aut mulcta dicta, cogere in Senatum uenire Ciceronem minatus eſt etiam frequentiſſimo Senatu cum fabris ſe uenturum ad diſturbandam ſubuertendamq; domū eius. Idem lib. III. de Oratore, de iurgio Philippi Conſulis in Senatu & L. Craßi magni illius oratoris loquens, *Hic cùm homini & uehementi & diſerto & in primis forti ad reſiſtendum Philippo, quaſi quaſdam uerborum faces Craſſus admouiſſet, non tulit ille, & grauiter exarſit, pignoribusq; ablatis Craſſum inſtitit coërcere.* Pignora autem capere uel auferre eſt, quod nunc dicimus captionem bonorum. Coërcere igitur pignoribus captis Cicero dixit, quod nos cogere per bonorū captionē dicimus. Demoſthenes Ἁψαϑαι τῶν κτημάτων dicit, quaſi manū facultatibus inijcere. quod etiam Græce τῶν ἐνεχύρων λαμβάνεσθαι dicitur, hoc eſt, pignora capere. Gellius lib. VII. pignoris capionem hinc eſſe dictam ab antiquis affirmat ut uſucapionem. Prehendere uerò eſt apud eos id quod nos corpore prehēdere dicimus: cuius exemplū ſtatim

Pignora capere & auferre.

Pignoris capio.

Prehendere.

Cenſere Senatores quo modo cogebantur.

tim ſubijciemus. Quibus autẽ modis Senatores in Senatum uenire, iiſdem etiã cenſere cogebantur, niſi Tribuni intercederent. Liuius lib. VIII. ſecũdi belli Punici, Itaq; Quintus Fuluius poſtulauit à Conſule ut palàm in Senatu diceret, permitteret'ne patribus ut de prouincijs decernerent: ſtaturuſq; eo eſſet quod cenſuiſſent? an ad populũ laturus? Cum Scipio reſpõdiſſet ſe quod è Repub. eſſet eſſe factur ũ: tum Fuluius, Non ego, inquit, ignarus quid reſponſurus facturus'ue eſſes, quæſiui, quippe cum præ te feras tẽtare magis quàm conſulere Senatũ. Itaque à uobis Tribuni pl. poſtulo, inquit, ut ſententiam mihi ideo non dicenti, quòd ſi in meam ſententiam diſcedatur, nõ ſit ratum habiturus Conſul, auxilio ſitis. Inde altercatio orta, cum Conſul negaret æquum eſſe, quo minus ſuo quiſq; loco Senator rogatus ſententiam diceret: Tribuni decreuerunt, Si Cos. Senatui de prouincijs permittit, ſtari eo quod Senatus cenſuerit, nec de ea referri ad populum patiemur: ſi nõ permittit, qui de ea re ſententiam recuſabit dicere, auxilio erimus. Conſul diem ad colloquendum cum collega petijt. Poſtero die permiſſum Senatui eſt. Prouinciæ ita decretæ.

Trahenſio Senatoris.

Prehendi uerò Senatores iuſſu Cos. poterant. Valerius libro V. L. uerò Philippus Conſul aduerſus eundem ordinẽ libertatem exercere non dubitauit: nam ſegnitiam pro roſtris exprobrans, alio ſibi Senatu opus eſſe dixit: tantumq; à pœnitentia dicti abfuit, ut etiam L. Craſſo ſummæ dignitatis & eloquẽtiæ uiro id in curia grauiter ferenti manum inijci iuberet. Ille reiecto lictore, Non eſt, inquit, mihi Philippe Conſul quia nec ego tibi Senator ſum. Id eſt, quia dixiſti te alium Senatum quærere. Gellius lib. IIII. Capito Atteius in libro quem de officio Senatorio compoſuit, ſcriptum hoc reliquit, Caius Cæſar, inquit, Conſul

ſul Marcum Catonem ſententiam rogauit. Cato rem quam conſulebatur, quoniam non è repub. uidebatur, perfici nolebat. Eius rei gratia ducendæ longa oratione utebatur, eximebatq́; dicendo diem. Erat enim ius Senatori, ut ſententiam rogatus, diceret antè quicquid uellet alius rei & quoad uellet. Cæſar Conſul uiatorem uocauit, eumq́; cum finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerem duci iuſsit. Senatus conſurrexit & proſequebatur Catonem in carcerem. Hac, inquit, inuidia facta Cæſar deſtitit, & mitti Catonem iuſsit. Hactenus ille. Quid ſit autem prehendere, & qui magiſtratus prehenſionem, quiq́; uocationem habuerint, & qui utrunque, aut etiam neutrum, idem Gellius libro XIII. docet: Vocationem, inquit, habent Conſules & cæteri qui habent imperium. prehenſionem Tribuni ple. & alij qui habent uiatorem. neque uocationem neque prehenſionem, ut Quæſtores & cæteri qui neque lictorem habent neque uiatorem. Qui uocationem habent, iidem prehendere, tenere, abducere, poſſunt: qui autem iure prehendi, is etiam in uincula duci poteſt. Sed quærentibus nobis, inquit, quam ob cauſam Tribuni qui haberent ſummam coërcendi poteſtatem, ius uocandi non habuerint: illud occurrit, quòd Tribuni ple. antiquitus creati uidentur non iuri dicendo, nec cauſis querelisq́; de abſentibus noſcendis, ſed interceſsionibus faciendis, quibus præſentes fuiſſent, ut iniuria quæ coràm fieret arceretur, ac propterea ius ad ſe uocandi ademptum: quoniam ut uim fieri uetarent, aſsiduitate eorum & præſentium oculis opus erat. Labeo igitur Antiſtius legum morumq́; Populi Rom. peritiſsimus, per uiatorem Tribunorum ple. uocatus, eodem Gellio autore, reſpondit, ius eos non habere; neque ſe, neque alium quenquam in cauſa

Libertas dicendi in Senatu.

Vocationem et prehenſionem habentes magiſtratus. Tribuni pleb.

uocandi, cum moribus maiorum Trib.pleb. prehenſionem haberent, uocationem non haberent. Poſſe igitur eos uenire & prehendi ſe iubere, ſed uocandi abſentem ius non

Iniicere manū. *habere.* I*niici autem manum* V*alerius in ſuperiore exemplo pro prehendi dixit. licet iniicere manum proprie ſit uerbo antiquo iuris, quoties nulla iudicis expectata autoritate, rem nobis debitam aut etiam noſtram uendicamus; quo modo uſus eſt* Q*uintilianus in* VII.*his uerbis,* A*ut alteri enim, aut inuicem de iure ſit controuerſia: ut in re tali, patri in filium, patrono in libertum manus iniectio ſit: liberti hæredem ſequantur.* L*iberti filium quidam fecit hæredem, inuicem petitur manus iniectio: & patronus negat ius patris illi fuiſſe, quia ipſe in manu patroni fuerit.* I*n eadem ſignificatione uſus eſt* V*lpianus in l.* S*ed ſi hac,* D*e in ius uocando.* E*t* P*aulus in l.penul.* D*e ſeruis exportandis.* I*niicere manum* L*atinè dici debet quod lingua uernacula ſaſire appellamus.* V*ergilius,* I*niecere manū* P*arcæ.* S*ic dominus in prædium(ut nunc dicitur)feudariū,hoc eſt,beneficiarium manū iniicere ſolet.* H*oc* G*ræci* τὴν χειρὸς ἐπιβολὴν *appellant.* I*niicitur etiam manus in aliquem, uel in eius bona, uel merces aliquas, quando inde ille abire, uel res inde moueri autoritate aliqua uetantur, quod nos arreſtare dicimus.* P*linius ad* T*raianum epiſtola* LVI. *hoc uerbo* μεταφορικῶς *uſus eſt,* I*taque & quieti eius inieci manum, & exegi ut me in* B*ithynia conſilio inſtrueret.quod ille amiciſſimè & ſenectutis & ocij ratione poſtpoſita & iam fecit & facturus eſt.* Q*uæ uerba corruptiſſimè uulgò leguntur.* O*cioſum (inquit* P*linius)* N*ymphidium nactus, continuo nauare mihi operam coëgi, quaſiq; uſui meo uendicaui ut me conſilijs ſuis adiuuaret.* R*ecentiores nullo antiquo exemplo iniicere manum, pro uim*

Manus iniectio.

afferre

afferre dicunt: quod Latinè afferre manus uel etiam infer- re dicitur. Quo utroque Auguſtinus lib. I. de Ciuitate Dei utitur. Lactantius libro III. Inſtitut. Multi ergo ex ijs qui æternas eſſe animas ſuſpicabantur, tanquam in cœlum migraturi eſſent, ſibi ipſi manus intulerunt, Cleanthes & Chryſippus & Zeno & Empedocles. Cæterùm intercedere Senatuſconſulto Tribuni pleb. poterant, ut ex Liuiano illo exemplo intelligere licet, & ex Tacito libro XX. Cùm rogarent, inquit, ſententias Conſules, Vulcatius Tertulinus Trib. pleb. interceßit, ne quid ſuper tanta re Principe abſente ſtatueretur. Gellius lib. XIII. Varro, inquit, de interceßionibus ſcripſit, dixitq́; intercedendi ne Senatuſconſultum fieret, ius fuiſſe ijs ſolis qui eadem poteſtate qua ij Senatuſconſultum facere uellent maiores'ue eſſent. Qui autem hi fuerint, nos ſuprà eodem Gellio tradente uidimus. Valerius libro II. cap. I. Illud quoque memoria repetendum eſt, quòd Tribunis pleb intrare curiam nō licebat: ante ualuas autem poſitis ſubſellijs decreta Patrum attentißima cura examinabant, ut ſiqua ex ijs improbaſſent, rata eſſe non ſinerent. Itaque ueteribus Senatuſconſultis, T. litera ſubſcribi ſolebat, eaq́; nota ſignificabatur illa Tribunos quoque cenſuiſſe. Qui quamuis pro commodis ple. excubabant, inq́; imperijs compeſcendis occupati erant: inſtrui tamen ea argēteis uaſis & annulis aureis publicè præbitis patiebantur, quo talium rerum uſu autoritas eſſet ornatior. Eſt autem interceßio id quod oppoſitionem uocamus. Liuius libro 5. ab Vrbe cond. Camillus plebem ſceleris palàm arguere, quæ iam in ſuos uerſa non intelligeret ſe prauo iudicio de Tribunis interceßionem ſuſtuliſſe, quòd interceßione ſublata Tribunitiam poteſtatem euertiſſent. Idem libro III. Tribunitium auxilium & prouocatio

Afferre et inferre manus.

Intercedere Senatuſconſult. Tribuni poterant.

Interceßio.

Interceßio Tribunitia.

Tribunitium auxilium & prouocatio.

cationem duas arces libertatis tuendæ appellat, appellabantur enim Tribuni contra uim magiſtratuum. unde in XII.*tab.Plebes, quos contra ſe auxilij ergò decem creaſſit, Tribuni eius ſunto. Quodq́; hi prohibeßint, quodq́; plebem rogaßint, ratum eſto.* Plutarchus *in* Problematis *autor eſt moribus* Romanorum *conſtitutum eſſe, ut domus* Tribunorum *noctū ne clauderentur, ſed interdiu noctuq́; indigenti cuiq; eorum auxilio paterent, quaſi portus quidam & præſidium periclitantium.* Maiores *enim communem* Tribunum *eſſe uoluerunt, & tanquam aram omnibus acceßibilem. proinde honore quidem ſacroſanctos eos eſſe uoluerunt, nec ſine inexpiabili ſcelere uiolabiles.* Maximè *autem populares eos faciebāt, ſi nihil ſupra plebeiam ſortem ſeſe extollerent, ſed ſpecie & cultu & omni uiuendi ratione in ordinem ſe cogerent,* ὅθεν οὐδ' ἡ οἰκίας αὐτοῦ κλείεσθαι νενόμισται θύραν, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ ἀνέῳγε καὶ μεθημέραν, ὥσπερ λιμὴν καὶ καταφυγὴ τοῖς δεομένοις, ὅσῳ δὲ μᾶλλον ταπεινοῦται τῷ σώματι, τοσούτῳ μᾶλλον αὔξεται τῇ δυνάμει, κοινὸν γὰρ αὐτὸν ἀξιοῦσι τῇ χρείᾳ καὶ πᾶσιν καὶ ἐφικτὸν, τῇ δὲ τιμῇ ποιοῦσιν αὐτὸν ἱερὸν καὶ ἅγιον καὶ ἄσυλον. Plinius *libro* I.*epiſtolarū, Ipſe cum* Tribunus *eſſem, abſtinui cauſis agendis.* Primum, *quod deforme arbitrabar, cui aſſurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hūc omnibus ſedentibus ſtare: & qui iubere poſſet tacere quemcunq;, huic ſilentiū clepſydra indici: & quē interfari nefas eſſet, hunc conuitia audire.* His *uerbis ſignificatur magnam uim fuiſſe interceßionis* Tribunitiæ: *de qua* Cicero *nōnihil lib.*III.*de* Legibus. Quo *modo autē interceßioni* Tribunitiæ *parendum erat, ſic etiam obnunciationi* Augurum, *de qua* Cicero *de* Diuinatione *lib.*I. & Plutarchus *in* Craſſo, & Aſconius *in orationem* Ciceronis *in* Piſonem, Sed *nihil nunc*

Tribunorum domus aperta.

Obnunciatiō Augurum.

nunc ad rem. Si quis autem in Senatu loqui uellet ſententiam non rogatus, ueniam à Cos. petebat. unde Capitolinus in Maximo, Poſt hæc, inquit, tacentibus cunctis cum Maximus qui & natu grandior erat, & meritis & uirtute ac ſeueritate clarior, dicere ſententiam cœpiſſet, qua oſtenderet duos Principes eſſe faciendos. Vectius Sabinus ex familia Vlpiorum rogato Conſule ut ſibi dicere atque interfari liceret, ſic orſus eſt. Licebat etiam Senatoribus uenia prius petita eos qui in Senatum inducebantur, interrogare. Liuius lib. xx. de Legatis Carthaginienſium loquens in Senatum admiſſis, Cum more, inquit, tradito à Patribus, poteſtatem interrogandi ſi quis quid uellet Legatos, Prætor feciſſet, Senioresq́; qui fœderibus interfuerant, alia alij interrogarent: nec meminiſſe ſe per ætatem (etenim omnes ferme iuuenes erant) dicerent Legati: conclamatum ex omni parte curiæ eſt, Punica fraude lectos qui ueterem pacem repeterēt, cuius ipſi non meminiſſent. De Senatu Senatoribusq́; in duodecim tab. ita cautum erat, Omnes magiſtratus iudicium auſpiciumq́; habento, exq́; ijs Senatus eſto. Eius decreta rata ſunto, is ordo uitio uacato. Cæteris ſpecimē eſto. Senatori qui nec aderit, aut cauſa, aut culpa eſto. Cauſas populi teneto. Quæcunq́; in populo, quæcunq́; in Patribus agentur, modica ſunto. Erat autem autoritas in Senatu, & poteſtas in populo, ut autor eſt Cicero lib. III. de Legibus. Vnde Senatus cenſere, & populus iubere dicebatur. Liuius lib. VII. de bel. Maced. Senatus eā pacē ſeruandā cenſuit, & paucos poſt dies populus iuſſit. Cicero libro ſupradicto, Senatori, inquit, iuſſa tria ſunt. ut adſit, nam grauitatē tres habet cū frequēs ordo eſt ut loco dicat, id eſt, rogatus. ut modo, ne ſit infinitus. Nam breuitas non modo Senatoris, ſed etiam oratoris

De Senatu.

Autoritas Senatus.

Poteſtas populi.

Cenſere, Senatus eſt, ut iubere, populi.

De officio Senatoris.

De breuitate cenſendi in Senatu.

mag

magna laus in ſententia. nec eſt unquam longa oratione utendum, niſi ubi ſpectante Senatu (quod fit ambitioſè ſæpiſſime) nullo magiſtratu adiuuante tolli diem utile eſt. aut cum tanta cauſa eſt, ut opus ſit oratoris copia, uel ad hortandum, uel ad docendum, quorum generum in utroque magnus noſter Cato eſt. Quodq́; lex addit, cauſas populi teneto, Senatori neceſſarium noſſe Remp. idq́; latè patet. Quid habeat militum, quid ualeat ærario, quos ſocios Reſp. habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quiſq; ſit lege, conditione, fœdere, tenere conſuetudinem decernendi, noſſe exempla maiorum. Ex his Ciceronis uerbis & illis XII. tabularum ſatis (ut arbitror) apparet litium cognitionem & iudicandi neceſſitatem non fuiſſe muneris Senatorij. tametſi Decuriæ iudicum ex Senatu aliquãdo ſumebantur, ut ex equeſtri ordine: ut alibi uidebimus ſi locus inciderit. Verùm quod Cicero de tollenda die dixit in exemplo proximo, uideamus quid ſignificet. Cicero igitur ad illud XII. tab. reſpiciens, Quicunq; in Patribus agentur modica ſunto, Senatori modicè dicendum ait, niſi ſi fortè è Repub. eſſe putarit, ut longiore oratione utatur. Quod tum demum erit, cùm res in Senatu decernenda, orationis copia aut ſuadentis aut docentis indiget, aut cùm ita tempus tulerit, ut mora decernendæ rei quærenda ſit: id quod tum uſu uenit, cùm pernicioſæ alicui relationi nullus interceſſor magiſtratus impræſentiarum inueniri poteſt. Tunc enim tolli diem dicendo neceſſe eſt, quod & eximi diem frequentius dicitur: ut in illo exemplo Gellij ſuperius tranſcripto de Catone, quem Cæſar ob id prehendi iuſſerat. Huius autem hiſtoriæ meminit Plutarchus in Cæſare. Pompeius enim referebat de prouincia Galliarum & Illyrici in quinquennium Cæſari decernenda.

Senatori quæ cognoſcenda.

Iudicum Decuriæ unde.

Dies tollenda.

Diem tolli. Diem eximi.

Quam

Quam relationem Reip. pernicioſam ut diſcuteret Cato, *diem dicendo eximebat. Id eſt,prælonga oratione cenſendi tempus conſumebat de induſtria. Liuius lib.* v. *ſecundi belli* Punici,*Interim publicani* Caſcæ *inſtare ut diem conſilio eximeret.Idem libro* 1.*ab urbe cond.* Tarquinius *monitus à proximis ut purgaret ſe quòd id temporis ueniſſet, diſceptatorē ait ſe ſumptū inter patrē & filium, cura recōciliandi eos in gratiam moratū eſſe:& quia ea res exemiſſet illum diem, poſtero die acturum quæ conſtituiſſet.* Græcis ἐκκρούειν τὸ πρᾶγμα τῷ χρόνῳ dicitur, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν τῷ λέγειν κατατρίβειν. τὸν χρόνον ὑποτέμνεσθαι. τὴν ἡμέραν ὑφαιρεῖν. ἢ καταναλίσκειν. Cicero Philip. vi. *Succurrendū eſt* Decio Bruto.*omnes undiq; copiæ colligēdæ.horā eximere ullā in tali ciue liberādo ſine ſcelere nō poſſumus.* Vbi *corruptè exhibere in impreſſis libris legitur.Inde eximere actionē iudex dicitur ab* Vlpiano *in titulo,*Ex *quibus cauſis maiores,cum per dilationē eius effectum eſt ut iam agi lege nō poßit:& actio exempta, cùm iam deſijt agi poſſe.Neq; uerò omittendū illud quod apud* Macrobiū *legimus lib.*1.*Satur.* Mos *antea fuit,inquit, Senatoribus in curiam cum prætextatis filijs introire.* Cùm *igitur in Senatu res maior quæpiam conſultaretur, eáq; in diem poſterum prolata eſſet, placuit ut hanc rem ſuper qua tractauiſſent, ne quis enuntiaret priuſquam decreta eſſet,& reliqua, quæ ille de* Papyrio *puero memorabilis indolis proſequitur.* Tranquillus *in Auguſto,* Liberis Senatorum, *quo celerius* Reipublicæ *aſſueſcerent, protinus uirilem togam latum clauum induere & curiæ intereſſe permiſit.* Prætextati *autem pueri dicebantur qui prætexta adhuc & bulla utebantur, quod fiebat uſque ad annum decimumſeptumum:quo tempore togam uirilem ſumebant*

Eximere actionem.

Prætextati filij cū Senatoribus in curiā ibant.

Prætextati. Bulla. Toga.

depoſita prætexta puerili, ut meminit Cicero *in* Proœmio

Anni prætexta.

Lælij. & nos alibi dicemus. Hinc *anni prætextæ à* Plinio *libro* XXXIII. *pro annis pueritiæ: & ætas prætextata* Gellio *libro* I. Noctium Atticarum: *& mores prætextati*

Prætextati mores.

Feſto *in integris codicibus, &* Macrobio, *&* Iuuenali, *Sic prætextatos referunt* Artaxata *mores.* Quod *tamẽ uerbum diuerſiſsime ab autoribus* Latinis *accipitur.* Hoc *autem uerbum, ſi intellexiſſet* Accurſius, *locum illum in quarto* Inſtitutionum *in titulo* De *iniurijs.* §. j. *non tam inepte enarraſſet, Siue quis matrẽ famil. aut prætextatũ prætextatam'ue aſſectatus fuerit.* De *prætextatis pueris* Iuuenalis *Satyr.* x. Nec *prætextatum rapuit* Nero *loripedem uel* Strumoſum.

Prætextatæ puellæ.

Prætextatus ſermo.

Prætextatæ *etiam puellæ dicebantur à prætextis quas nubentes deponebant.* Feſtus *in integris codicibus,* Prætextatum *ſermonem, inquit, ab eo dictum putant, quòd prætextatis nefas ſit obſcœno uerbo uti.* Alij *dici putant, quòd nubentibus depoſitis prætextis à multitudine puerorum obſcœna clamentur.* Ideoq; *prætextatum ſermonem appellabant qui nihil obſcœnitatis habet.* Contra *hanc tamen* Feſti *opinionem* Tranquillus, Gellius, Macrobius, *prætextatum ſermonem acceperunt, pro eo qui apertè rem obſcœnam ſignificat.*

Aſſectari prætextatum.

Aſſectari *autem prætextatum aut prætextatam à* Iuſtiniano *dictum eſt in loco prædicto, pro eo quod eſt pudorem pueri ingenui aut puellæ ſugillare, & notam infamiæ tanquam ſcorto maſculo fœmininoq; inurere.* Solent *enim hodie quoque perditiſsimi homines, dum ſugillare uolunt puellæ aut matronæ opinionem, improbiore petulantia in publico eis adambulare, quaſi ſcortum ad locum conſtitutum aſſectantes.*

De ſenatuſconſul.

Senatuſcõſulta ſtatim ad Aediles, &c.

Sed *nec illud ſilentio prætereundum, quòd* Senatuſconſulta *olim ſtatim ut facta erant, ad* Aediles *plebis*

bis deferebatur, nec ultra in poteſtate Senatus erant. Liuius *libro* I I I. *Inſtitutum etiam ab ijſdem* Coſſ. *ut Senatuſconſulta in ædem* Cereris *ad* Aediles *plebis deferrentur. quæ antè arbitrio Coſs. ſupprimebantur nunciabanturq;.* Poſtea *autem Senatuſconſul. ad ærarium deferri inſtitutum, ubi & leges in æs inciſæ erant, autore* Cicerone Philip. *quinta his uerbis,* Neque *ſolum commentarijs commentitijs, chirographisq; uænalibus innumerabilis pecunia congeſta in illam domum eſt, ſed Senatus etiam conſulta pecunia accepta falſa referebantur.* Syngraphæ *obſignabantur.* Senatuſconſulta *tanquam facta ad ærarium referebantur.* Tranquil. *in* Aug. Autor *eſt* Iulius Marathus *ante paucos quàm naſceretur menſes, prodigium* Romæ *factum publice, quo denunciabatur* Regem *populo* Romano *naturam parturire: Senatum exterritum cenſuiſſe ne quis eo anno genitus educaretur. eos qui grauidas uxores haberēt, quòd ad ſe quiſque ſpem traheret, curaſſe ne Senatuſconſultum ad ærarium referretur.* Verumenim *uerò quædam more maiorum à Senatu, non etiam à populo conſtituebantur.* Cicero *in* Vatinium, Ne *hæc quidem Senatui relinquebas, quæ nemo unquam ademit, ut* Legati *ex eius ordinis autoritate legerentur:* Adeo'ne *tibi ſordidum conſilium publicum uiſum eſt: adeò afflictus Senatus, ut non nuncios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici conſilij autores, non miniſtros muneris prouincialis Senatus more maiorum deligere poſſit?* Eripueras *Senatui prouinciæ decernendæ poteſtatem,* Imperatoris *deligendi iudicium, ærarij diſpenſationem: quæ nunquam ſibi populus* Rom. *appetiuit, qui nūquam hæc à ſummi cōſilij gubernatione auferre conatus eſt.* Cōtrà *lib.* I I I. *de leg. ex lege* X I I. *tab. ita inquit,* Creatio *magiſtratuū,*

Senatuſconſ. ad ærarium deferebantur.

Senatus populus.

iudicia

iudicia populi, iuſſa, uetita cum ſuffragio quum ſciſcentur, optimatibus nota, plebi libera ſunto. Senatus uerò nihil niſi referentibus Conſulibus, aut iis quibus Senatum habere cogereq́; licebat, decernere poterat. Id quod oſtendit Cicero in oratione de reditu ſuo, his uerbis. *At pro me ſuperiores Conſules ſemper ut referretur, efflagitati ſunt: ſed ueriti ſunt ne cauſa gratiæ facere uiderentur, quòd alter mihi affinis erat, alterius cauſam capitis receperam. Qui prouinciarum fœdere irritati, totum illum annum, querelas Senatus, luctum bonorum, Italiæ gemitum pertulerunt.* Vnde paulo pòſt addit, *Cùm Senatus equites Rom. fiere pro me ac mutata ueſte uobis ſupplicare edictis atq; imperiis uetarentur.* Et rurſus alibi, *Pro me præſente Senatus, hominumq́; præterea uiginti milia ueſtè mutauerunt.* Quibus uerbis Cicero ſignificat Senatum & equites luxiſſe exilium ſuum, & populo ſupplicaſſe pro reditu ſuo, ſed imperio Conſulum hoc facere inhibitos poſtea deſiiſſe. Nam & poſtulata prouincialium Conſulibus edebantur, ut de iis ad populum referrent: &, ut inquit Tacitus, aditum patrum præberent. Idem in Verrem actione III. *Dixit præterea teſtimonium tota Sicilia, quæ in communibus poſtulatis ciuitatum omnium Conſulibus edidit: rogare ſe atque orare Patres Conſcriptos, ut ſtatuerent ne abſentium reorum nomina reciperētur.* Legimus & apud Liuium poſtulantes prouinciales interdum à Senatu ad populum reiectos. ut lib. VII. ab urbe cond. Legatos Cæritum, & lib. IX. Legatos Samnitium: ſed utrique deprecaturi ad Senatum uenerant. Senatui etiam non licebat iniuſſu populi de ciue Rom ſtatuere: id quod oſtendit Liuius lib. VI. ſecundi bel. Pun. apud quem eo in loco Attilius regulus in conſilio ita inquit, *Per Senatum agi de Campanis,* qui

De relatione Conſulum.

Prouincialium poſtulata conſulibus edebantur, ut de iis ad populum referrent.

Senatus populus.

Senatui non licebat de ciue Romano ſtatuere.

qui ciues Rom. ſunt, iniuſſu populi non uideo poſſe. Idq; *& apud maiores noſtros in Sutrianis factum eſt cum defeciſſent. ut M. Antiſtius Trib.pleb.prius rogationem ferret, ſciretq; plebs uti Senatui de Sutrianis ſententiæ dicendæ ius eſſet.* Itaque *cenſeo cum Tribuniſplebis agendum eſſe, ut eorum unus plures'ue rogationem ferant ad plebem, qui nobis ſtatuendi de Campanis ius fiat.* Attilius Trib.pleb. *ex autoritate* Senatus *plebem in hæc uerba rogauit, & reliqua.* Nec *ſilentio prætereundum, quòd ſententiæ de ſcripto interdum à cenſentibus dicebantur in Senatu. Id quod ex Cicerone intelligere poſſumus,* Philippica x. *Is enim Fuſij Caleni ſententiam reprehendens ita inquit, Hoc uerò Q. Fuſi ſine offenſione noſtræ amicitiæ, ſicut tecum aut à te diſſentiens Senator, quæro. ita enim dixiſti (& quidem de ſcripto) literas Bruti rectè atque ordine ſcriptas uideri. quod quid eſt aliud quàm librarium Bruti laudare non Brutum? Oſtendit id etiam quadam ad Plancum epiſtola idem autor his uerbis libro x. Id ex ipſo Senatuſconſulto poteris cognoſcere, ita eſt enim perſcriptum, ut à me de ſcripto dicta ſententia eſt, quam Senatus frequens ſecutus eſt ſummo ſtudio.* Tranquillus *de Auguſto, Nam deinceps neque in Senatu, neque ad populum, neque apud milites locutus eſt unquam, niſi meditata & compoſita oratione, quamuis non deficeretur ad ſubita extemporali facultate. ac ne periculum memoriæ adiret, aut ediſcendo tempus abſumeret, inſtituit recitare omnia.* Recitare, *inquit, id eſt, legere & de ſcripto dicere.* Plinius *in epiſt.* Hortaris *ut orationem amicis pluribus recitem, quamuis uehementer dubitem.* Neque *enim me præterit actiones quæ recitantur, impetum omnem caloremq; ac propè nomen ſuum perdere.* Idem, *Recitantium uerò præcipua*

Sententiæ recitabantur interdum à cenſentibus.

Recitare.

pronunciationis adiumenta, oculi, manus præpediuntur.

Pronunciare. *Quibus uerbis apparet pronũciare eos qui memoriter dicunt: recitare uerò qui de ſcripto. Sic accipitur libr.* V I I. *Codicis in titulo De ſententijs ex periculo recitandis. Vbi tamen periculo corruptè legi facilius eſt intelligere, quàm quo modo emendari debeat comminiſci. Dicimus enim de ſcripto recitare & ex ſcripto. Liuius lib.* I I I I. *de bel. Maced. Prima oratio fuit omnia permittentis arbitrio Romanorum. deinde cum ea uana & ſine effectu nihil proficerent, eò deductæ res ut his conditionibus, quæ ex ſcripto paucis antè diebus editæ erant, induciæ fierent. Tranquillus in Claudio, De quodam negotio, & ita ex tabella pronunciaſſe dicitur, ſecundum eos ſe ſentire qui uera propoſuiſſent. Idem alibi è libello dixit: Sermones, inquit, cum ſingulis atq; etiam cum Liuia ſua grauiores, nõ niſi in ſcriptis & è libello habebat. Legendum igitur fortaſſe de ſententijs ex breuiculo recitandis. Pronuntiare autem uerbum eſt iuris in alio ſignificatu, pro eo quod eſt expreßè & nominatim prædicere perſfariq; ex bona fide in rebus contrahendis. Vlpian. in l. prima De Aedilitio edicto, ſæpe in ea ſignificatione uſus eſt: & in l. Quòd ſi nolit, Qui mancipia uendunt, nationem cuiuſque in uenditione pronunciare debent. Hoc Græci ἐκφωνεῖν dicũt. Vſus eſt & Scæuola in titulo De euicti. & Cicero in* I I I. *Offic. Igitur Cato iudex ita pronunciauit, Cùm in uendendo eam rem ſciſſet & non pronunciaſſet, emptori damnum præſtari oportere. Hoc etiam nũcupare dicitur. Idem in eodem, Nam cùm ex* X I I. *tabul. ſatis eſſet ea præſtare, quæ eſſent lingua nuncupata: quæ qui infician tus eſſet, dupli pœnam ſubiret: à Iuriſconſultis etiam reticentiæ pœna eſt conſtituta. Quicquid enim eſt in prædio uitij, id ſtatuerunt, ſi uenditor ſciret, niſi nominatim*

De ſcripto & ex ſcripto recitare.

Sententiæ ex breuiculo recitandæ.

Pronunciare.

Ἐκφωνεῖν.

Nuncupare & nuncupatum teſtamentum.

minatim dictum eſſet, præſtari oportere. Hactenus ille. Eſt enim nuncupare non ſcripto, ſed uerbo cauere uel dicere, quod Græci ὑπαγορεύειν dicitur. Vnde teſtamentũ nuncupare dictum eſt. Plinius lib. XIIII. *de ebrietate loquens, Alij teſtamenta ſua nuncupant: alij mortifera loquuntur, rediturasq́; per iugulum uoces non continent. Iuſtinus libro* XXXIIII. *de Perdica loquens, Nam etſi non uoce nuncupatus hæres, iudicio tamen electus uidebatur. Iulianus in l. Si ita, De bonorum poſſ. ſecundum tab. Teſtamentum, inquit, in tabulis ſibi fecit: filio autem impuberi per nuncupationem ſubſtituit. Et ibidem Iuriſconſ. ſcriptum hæredem à nuncupato diſtinguit. Sic nuncupata uoluntas dicitur à Iuſtiniano uel Triboniano in titulo De teſtamentis, in fine. Et nuncupata uota Liuio & Trãquillo & Valerio. Liuius lib.* VIII. *ab urbe: Haud ab re eſſe duxi, uerbis quoq; ipſis ut tradita nuncupataq́; ſunt, referre. Moris uerò non fuiſſe ut Senatus reos iudicaret, uel ex uerbis Ciceronis intelligi poteſt, qui in Verrem acti. ulti. ad iudices repetundarum loquens ita inquit, Quò confugient ſocij? quem implorabunt? qua ſpe deniq; ut uiuere uelint, tenebuntur, ſi uos eos deſeritis? ad Senatum deuenient, qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt uſitatum, non eſt Senatorium. ad populum Rom. confugient? facilis eſt cauſa populi. legem enim ſociorum cauſa iuſſiſſe, & eius legis cuſtodes ac uindices præpoſuiſſe dicet. Hic locus eſt igitur unus quò perfugiant, hic portus, hæc arx, hæc ara ſociorum. Senatuſconſultorum formam exactam ſi quis uidere uelit, adeat Ciceronẽ in Phili.* III. V. *&* IX. *Illic enim Senatuſconſulta à Cicerone perſcripta uiſuntur: ex quibus unius formulã exẽpli gratia trãſcripſimus, in laudẽ Cæſaris (qui poſtea Auguſtus dictus eſt) cenſente Cicerone facti, Hoc*

ὑπαγορεύειν.

Nuncupata uoluntas.

Senatum non iudicaſſe reos.

Senatuſconſ. forma.

autem, inquit, tempore ita cenſeo decernendum, quod Caius Cæſar Caij filius, Pontifex, Proprætor, ſummo Reip. tempore milites & ueteranos ad libertatem populi Rom. cohortatus ſit, eosq́; conſcripſerit. Deinde enumeratis omnibus eius in Rempub. meritis ita ſubdit, Ob eas cauſas Senatui placere Caium Cæſarem Caij filium, Pontificem, Proprætorem, Senatorem eſſe, ſententiamq́; Prætoris loco dicere, eiusq́; honoris rationem quæcunq́; appetet ita haberi, prout haberi liceret, ſi anno ſuperiore Quæſtor fuiſſet. Quibus uerbis & tota illa oratione Cicero Senatoriã dignitatem Cæſari, & dicendæ ſententiæ locum amplum impetrauit. Id eſt, Prætoris loco, ut perinde haberetur, ac ſi Quæſturam iuſtamq́; Præturam geßiſſet. Hic fuit, ut arbitror, ſtatus, hæc conditio priſci illius Senatus Senatorumq́; ſub imperio populi: cuius quanta olim fuerit maieſtas, cùm ex ijs quæ dicta ſunt intelligi, tum uerò uel uno Liuij exemplo liquere poteſt. Is enim lib. III. de Cincinnato loquens, qui abſens Dictator in maximo diſcrimine Reip. creatus erat, inquit, Operæpretium eſt audire qui omnia præ diuitijs humana ſpernunt, neque honori magno locum, neque uirtuti putant eſſe, niſi effusè affluant opes. Spes unica imperij Rom. quatuor iugerum colebat agrũ, quæ prata Quintia uocantur. Ibi à Legatis ſeu forſan fodiens palo innixus, ſeu cum araret, operi certè (id quod cõſtat) agreſti intentus, ſalute data inuicem redditaq́;, rogatus ut (quod bene uerteret ipſi Reiq́; pub.) mandata Senatus audiret: admiratus rogitansq́;, Satis'ne ſalua eſſent omnia? togam propere proferre è tugurio iubet, qua ſimul abſterſo ſudore ac puluere uelatus proceßit, Dictatorem eum Legati conſalutant. A' Cæſare autem Dictatore oppreſſa Repub. languere Senatus autoritas, ac deinde poſt

Maieſtas priſci Senatus.

Dictator.

Aug

Auguſtum interire etiam cœpit, cum unius iam arbitrio omnia regerentur. Quo demum tempore mutari Senatoria munera cœpta ſunt. non enim Senatus in mandandis exercitibus, in prouincijs decernendis, in legationibus dimittendis admittendisq;,in conſtituenda Republica occupatus ultrà fuit, ſed in adulationem Principum conuerſus,inſontes ſontesq; nullo diſcrimine condemnare,ſæuientibus Principibus damnatos permittere, flagitioſiſsimos ciues in gratiam Principum ex reis eximere, ac Principibus condonare: innocentiſsimis hominibus negotium faceſſere,delatoribus fauere: Principum deniq; impotentiſſimis factis ſubſcribere, autoremq; ſe præbere, premente ſeruitute coactus eſt. Tunc Senatorij muneris cœpit eſſe reorum iudicatio. Accuſationes enim apud Senatum ex eo tempore factas legimus. Tranquillus de Caligula, Solebat etiam proſperis oratorum actionibus reſcribere, & magnorum in Senatu reorum accuſationes defenſionesq; meditari.Idem de Domiti. Quoſdam maieſtatis reos in curiam induxerat. & cum dixiſſet experturum ſe illa die quàm charus Senatui eſſet,facilè perfecerat, ut etiam more maiorum puniendi condemnarentur.De quo tempore Plinius in Epiſt.ita inquit, Perſpeximus curiam, ſed curiam trepidam & elinguem, cum dicere quod uelles periculoſum,quod nolles miſerum eſſet.Et ibidem,Priorum,inquit, temporum ſeruius,ut aliarum optimarum artium,ſic etiam iuris Senatorij obliuionē quandā & ignorantiam induxit. Idem Tranquillus autor eſt Neronem inter alia hoc quoque inſtituiſſe, ut omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent. Iudices etiam à Senatu peti poſtea cœperunt Domitiani inſtituto, eodem autore. Autor, inquit, Tribunis plebis fuit Aedilem ſordidum repetundarum ac-

Quando primū inclinari Senatus autoritas cœperit.

Senatui quādo adempta poteſtas.

Accuſationes reorum in Senatu.

Appellationes à iudicibus ad Senatum. cuſandi, iudiceſq́; in eum à Senatu petendi. Plinius ad Arrianum libro 11. Epiſtolarum, Marius Priſcus accuſantibus Afris, quibus pro Conſule præfuit, omiſſa defenſione iudices petijt. Ego & Cornelius Tacitus adeſſe pro- *Iudices à Senatu petebantur.* uincialibus iuſſi, exiſtimauimus fidei noſtræ conuenire, notum Senatui facere exceſſiſſe Priſcum immanitate & ſæuitia, crimina quibus iudices dari poſſent, cum ob innocentes condemnandos interficiendoſq; pecunias accepiſſet. Reſpondit Frõto, deprecatuſq́; eſt ne quid ultra repetundarũ legẽ quereretur. Ex his Plinij uerbis facile intelligimus iudices à Senatu peti ſolere qui certo ac ſtatuto iudicio inquirerent in reos, id eſt, qui repetundarũ lege, *Quærere.* uel maieſtatis, uel alia quærerent. Id eſt, quæſtionem ha- *Iudices ex legis præſcripto iudicare oportebat.* berent: de quo uerbo ſatis alibi diximus. Iis autem iudicibus ex legis præſcripto iudicare neceſſe erat, nec legitimam pœnam excedere. Cùm uero maiora crimina uidebantur, quàm ut conſtituta pœna ordinariaq́; in reos animaduerteretur, tum demum Senatus ipſe in reos inquirebat, quippe qui nullius legis præſcripto aſtringeretur. *Curia Pariſienſis.* Quo modo hodie curia noſtra centenaria, cuius ſumma ſecundum Principem omnium cauſarum eſt cognitio, liberam habere criminum inquiſitionem, nec certa legis formula illigatam creditur: duntaxat quòd ſine fraude ſacerdotalis iuris fiat. de profanis enim cauſis loquimur. Multa autẽ ad hoc pertinentia ex illo loco Plinij intelligere licet. in queis illud memorabile, dixi (inquit Plinius) horis *Memorabile de Senatus cognitione.* penè quinque miſſus deinde Senatus & reuocatus in poſterum. neque enim iam inchoari poterat actio, niſi ut noctis interuentu ſcinderetur. Poſtero die dixit pro Mario Saluius Liberalis, uir ſubtilis, acer, diſertus. huius actionem ueſpera incluſit, non tamen ſic ut abrumperet. Itaque

quæ in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipſum pulchrum (inquit Plinius) & antiquum, Senatum nocte dimitti, triduo uocari, triduo contineri. Vtinam in hac noſtra curia, id eſt, in Parlamento ita ſactitari inſtitutum eſſet, præſertim in his cauſis quæ certum priuatumq́; accuſatorem habent, & iniuriæ ſuæ uindicem, quæq; legitimo ordine agitatæ hinc accuſatorem, illinc defenſorem admittunt. Criminum enim inuidia quæ recenti accuſatione calere ſolet, & ad animaduerſionem uindicationemq́; iudicum animos perpellere, comperendinata re (ut aſſolet) forenſi artificio, refrigeſcit. etenim longa die accuſatorum iuſta ira relangueſcit, & lachrymæ iudicum exareſcunt, qui prius uiduarum orborumq́; calamitati ingemiſcere uidebantur. Quòd ſi moribus noſtris comparatum eſſet, ut accuſationes defenſionesq́; probationibus ac teſtimonijs inſtructæ in iudicium afferrentur, ſicq́; præſentanea cognitione continuaq́; diſceptatione dijudicarentur, profecto audaciſsimis ac confidentiſsimis hominibus impunitatis ſpes præciſa eſſe uideretur. Vt ad rem reuertamur, Senatus cognitio certæ legi aſtricta non erat. Quintilianus libro III. de controuerſijs loquens ſimplicibus & coniunctis, Vna controuerſia eſt per ſe furti: per ſe adulterij: plures autem eiuſdem generis, ut in pecunijs repetundis: aut diuerſi, ut quis ſacrilegij & homicidij ſimul accuſetur. quod nunc in publicis iudicijs non accidit: quoniam Prætor certa lege ſortitur. Principum autem & Senatus cognitionibus frequẽs eſt & populi fuit. Hæc uerba Quintiliani cum illis Plinij congruunt de iudicibus, qui certæ formulæ aſtricti erãt: non autem Senatus, quomodo nec Princeps nec olim populus, in cuius locum Princeps ſucceſsit. Idẽ lib. VII.

Criminales cauſæ non differendæ.

Senatus cognitio legi certæ non fuit aſtricta.

Princeps in populi locum ſucceſsit.

de qualitate loquens, Cum de pœna iudicium eſt, à parte eius qui cauſam dicit, aut defenſio eſt criminis, aut imminutio, aut excuſatio, aut (ut quidam putant) deprecatio. Et paulo pòſt, Vltima eſt autem omnium deprecatio, quod genus cauſæ plerique negarunt in iudicium unquam uenire. Quin Cicero quoque pro Quinto Ligario hoc teſtari uidetur cum dicit, Cauſas Cæſar egi multas, & quidem tecum dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum. certè nunquam hoc modo, Ignoſcite iudices, errauit, lapſus eſt, non putauit: ſi unquam poſt hæc, & cætera. In Senatu uerò & apud populum, & apud Principem, & ubicunque iuris clementia eſt, habet locum deprecatio. In qua plurimum ualet ex ipſo qui reus eſt hæc tria in uita præcedere: ſi innocens, ſi bene meritus, ſi ſpes in futurum innocenter uicturi, & in aliquo uſu futuri. Idem alibi, Apollodorus quoq; ἀντικατηγορίαν duas eſſe cõtrouerſias dixit, & ſunt re uera ſecundum forenſe ius duæ lites. Poteſt tamen hoc genus in cognitionem uenire Senatus aut Principis. Eſt autem anticategoria recriminatio, ſiue ut idem libro III. interpretatur, mutua accuſatio: cuius genera duo. Alterum quo litigatores idem crimen inuicem intentant: alterum quo aliud atque aliud. Non abſimile huic genus eſt, quod ἀντέγκλημα dicitur, de quo idem in VII. ita inquit, de aſſumptiua defenſione loquens, In hoc genere fortiſſimum eſt, ſi crimen cauſa facti tuemur. qualis eſt defenſio Oreſtis, oratio Milonis. Antenclema dicitur, quia omnis noſtra defenſio conſtat eius accuſatione qui uindicatur. Occiſus eſt, ſed latro. Execatus, ſed raptor. Hactenus ille. Vbi fortaſſe exectus aut excæcatus legendum. Eſt autem antenclema contraria inſimulatio & recriminatio, quaſiq; criminis relatio. Autor eſt etiam

Deprecatio.

In quibus cognitionibus iuris eſt clementia.

Deprecatio.

Ἀντικατηγορία.

Anticategoria.

Ἀντέγκλημα.

Capitol

Capitolinus Marcum Philoſophum, qui in iure Antoninus appellatur, Senatum multis cognitionibus ad ſe pertinentibus iudicem dediſſe. Pœnales porrò prouocationes ad Senatum fuiſſe inſtituto Neronis Principis, Tacito tradẽte, comperimus. ſic enim inquit libro x i i i i. Auxit Patrum honorem, ſtatuendo ut qui à priuatis iudicibus ad Senatum prouocauiſſent, eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui Imperatorem appellauere: nam antea id uacuum ſolutumq́; pœna fuerat. Non igitur ſine exemplo eſt antiquo, quòd prouocatores apud nos mulctæ periculum faciunt. Quod etiam à recentioribus principibus conſtitutum eſt, ut uidere licet in l. Ab executione, Cod. de appel. Priſcis uerò Romanorum temporibus prouocatio à magiſtratibus ad populum erat lege à Publicola perlata, ut autor eſt Liuius libr. i i. ab urbe cond. Illud uerò cognitu dignum, Romanis principibus morẽ olim fuiſſe, ut abeuntes redeunteſq́; peregre, Senatum oſcularentur: id quod ex Tranquillo intelligimus, qui in Nerone ita inquit, Multas nec dubias ſignificationes ſæpe iecit, ne reliquis quidem ſe parſurum Senatoribus, eumq́; ordinem ſublaturum quandoque è Repub. ac prouincias & exercitus equitibus Romanis ac libertis permiſſurum. Certè neque adueniens neq; proficiſcens quenquam oſculo impertiuit: ac ne reſalutatione quidem. Illud non omittendum quod Tacitus lib. x i. memoriæ prodidit, Cum de ſupplendo Senatu agitaretur, primoreſq́; Galliæ, quæ Comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanam pridem aſſecuti, ius adipiſcendorum in urbe honorum à Claudio Principe expeterent, primi Hedui Senatorum in urbe ius adepti ſunt. Datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Rom. uſurpant. Memorabile

Antoninus qui et Marcus Philoſophus.

Prouocationes pœnales ad Senatum factæ.

Oſculandi Senatus conſuetudo principibus ſuis.

Galli Senatoria dignitate Rom. donati.

Hedui Galli fratres Rom.

Memorabile factum.

etiam illud eiuſdem Principis factum. famoſus enim probris quonam modo Senatu depelleret anxius, mitem & recens repertam quãdam ex ſeueritate priſca rationem adhibuit, monendo ſecum quiſque de ſe conſultaret, peteretq́; ius exuendi ordinis, facilem eius rei ueniam, & motos Senatu, & excuſatos ſimul, propoſiturum, ut iudicium Cenſorum ac pudor ſponte cedentium permixti ignominiam mollirent. Addendum etiam illud Plinij Iunioris dictum, de quodam Senatusconſulto, aut quadam Senatus ſententia loquentis, quod quam'ue ſibi non probari ſignificans. Sed hoc pluribus, inquit, uiſum eſt: numerantur enim ſententiæ, non ponderantur. Nec aliud in publico conſilio poteſt fieri, in quo nihil tam inæquale eſt, quàm æqualitas ipſa. Nam cum ſit impar prudentia, par omnium ius eſt. Idem libro nono ad Ariſtonem (ſed in epiſtola manu ſcripta quæ uulgo non reperitur, ut & aliæ non paucæ) de iure Senatorio loquens ita inquit, Erat autem antiquitus inſtitutum, ut à maioribus natu non auribus modo, uerumetiam oculis diſceremus, quæ facienda mox ipſi ac per uices tradenda minoribus haberemus. Inde adoleſcentuli ſtatim caſtrenſibus ſtipendijs imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere dum ſequuntur aſſueſcerent. Inde honores petituri aſsiſtebant curiæ foribus, & conſilij publici ſpectatores antequam conſortes erant. Suus cuique parens pro magiſtro, aut cui parens non erat, maximus quiſque & uetuſtiſsimus pro parente. Quæ poteſtas referentibus, quod ius cenſentibus, quæ uis magiſtratibus, quæ cæteris libertas. Vbi cedendum, ubi reſiſtendum, quod ſilentij tempus, qui dicendi modus, quæ diſtinctio pugnãtium ſententiarum, quæ executio prioribus aliquid addentium. In eadem autem epiſtola Plinius multa de

Numerabantur ſententiæ.

De iure Senatorio.

Adoleſcentes quomodo inſtituendi.

Locus ex epiſtola Plinij, quæ uulgo non legitur.

de iure Senatorio dixit, quæ quoniam longum eſſet huc transferre, & alioqui corrupta multis in locis inuenimus, ideo quàm potuimus breuiſsimè atque explicatiſsimè rei ſummam collegimus. Qui diuerſa igitur in Senatu cenſebant, in diuerſa diſcedebant. Inde in ſententiam pedibus ire, de quo antea latiſsimè diximus. Referebatur, inquit, in Senatu de libertis Afranij Dexteri Conſulis, incertum ſua an ſuorum manu, ſcelere an obſequio perempti. Hos aliquis, ego (ſed nihil refert) poſt quæſtionem ſupplicio liberandos, alius in inſulā relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum ſententiarum tanta diuerſitas erat, ut non poſſent eſſe niſi ſingulæ. Quid enim commune habet occidere & relegare? Non hercule magis quàm relegare & abſoluere. Quanquam propior aliquanto eſt ſententiæ relegantis quæ ſoluit, quàm quæ occidit: utraque enim ex illis uitam relinquit, hæc adimit. cum interim & qui morte puniebant, & qui relegabãt, unà ſedebant, & temporaria ſimulatione concordiæ diſcordiam differebant. Ego poſtulabam, ut tribus ſentẽtijs conſtaret ſuus numerus: nec ſe breuibus inducijs duæ iungerẽt. Volebam (inquit Plinius) æquumq́; eſſe cenſebã, ut diſceſsio in treis partes fieret, ne duæ ſimul ad tẽpus iunctæ occidẽtiũ ſcilicet & relegantiũ, tertiã, id eſt, noſtrã abſoluentiũ perimerẽt, & ita liberti ſecũdo certamine morte aut relegatione periclitarẽtur, nulla iam abſolutiõis ſpe reliqua. Exigebã ergo, inquit, ut qui capitali ſupplicio afficiẽdos putabant, diſcederẽt à relegãte, nec interim contra abſoluentes mox diſſenſuri cõgregarẽtur: quia paruulũ referret an idẽ diſpliceret, quibus nõ idẽ placuiſſet. Illud etiã permirũ mihi uidebatur, eum quidẽ qui libertos relegãdos, ſeruos ſupplicio afficiendos cẽſuiſſet, coactũ eſſe diuidere ſententiã:

Diſcedere in diuerſa.

In ſententiam pedibus ire.

hunc

hunc autem qui libertos morte mulctaret, cum relegante numerari. Nam *ſi oportuiſſet diuidi ſententia unius, quia res duas comprehendebat: non reperiebam quemadmodum poſſet iungi ſententia duorum tam diuerſa cenſentium.* Et *paulò pòſt,* Fing*amus treis omnino iudices in hanc cauſam datos eſſe horum uni placuiſſe perire libertos, alteri relegari, tertio abſolui. utrum'ne ſententiæ duæ collatis uiribus nouiſſimam perimen, an ſeparatim unaquæq; tantundem, quantũ altera ualebit? nec magis poterit cum ſecunda prima cõnecti, quàm ſecunda cum tertia?* Igitur in Senatu *quoq; numerari tanquam contrariæ debent, quæ tanquam diuerſæ dicuntur.* Quòd *ſi unus atque idem & perdendos cenſeret & relegandos, num ex ſententia unius & perire poſſent & relegari? num deniq; una omnino ſententia putaretur, quæ tam diuerſa coniungeret?* Quemadmodũ *igitur cum alter puniendos, alter cenſeat relegandos, uideri poteſt una ſententia quæ dicitur à duobus, quæ non uideretur una ſi ab uno diceretur?* Quid? *lex non apertè docet dirimi debere ſententias occidentis & relegantis? cùm ita diſceſſionem fieri iubet,* Qui *hæc ſentitis, in hanc partẽ: qui alia omnia, in illam partem ite qua ſentitis.* Et *paulò pòſt de cõparatione ſententiarum loquens per* Anthypo*phoram ita inquit,* At *enim futurũ eſt, ut ſi diuidantur ſententiæ interficientis & relegantis, præualeat illa quæ abſoluit.* Quid *iſtud ad cenſentes? quos certè non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat quod eſt mitius.* Oportet *tamen eos qui morte puniunt, & qui relegant, abſoluentibus primum, mox inter ſe comparari.* Sci*licet ut in ſpectaculis quibuſdam ſors aliquem ſeponit ac ſeruat, qui cum uictore contendat: ſic in* Senatu *ſunt aliqua prima, ſunt ſecunda certamina, & ex duabus ſententijs*

De diuidendis ſententijs.

tijs eam quæ ſuperior exierit, tertia expectat. His uerbis ſignificat Plinius *ſententias morte & relegatione mulctantium, ſingulas, id eſt, diuiſas, cum abſoluentium comparari debuiſſe, ut ſi ipſæ numero præualerent, & uincerent abſoluentium ſententiam, inter ſe poſtea eædem altero certamine compararentur.* Et aliquanto pòſt, *Optimum quidem, inquit, quod poſtulabam. Nihilominus tamen quæro an poſtulare debuerim. Quemadmodū abſtinuit is qui ultimum ſupplicium ſumendum eſſe cenſebat. Neſcio an iure, certè æquitate poſtulationis meæ uictus omiſſa ſententia ſua acceßit releganti, ueritus ſcilicet ne ſi diuiderentur ſententiæ (quod alioqui fore uidebatur) ea quæ abſoluēdos eſſe cenſebat, numero præualeret. Etenim longe plures in hac una, quàm in duabus ſingulis erant. Tum illi quoq; qui autoritate eius trahebantur, tranſeunte illo deſtituti, reliquerunt ſententiam ab ipſo autore deſertam; ſecutiq; ſunt quaſi transfugam quem ducem ſequebantur. Sic ex tribus ſententijs duæ factæ, tenuitq; ex duabus altera, tertia expulſa, quæ cum ambas ſuperare non poſſet, elegit ab utra uinceretur.* Quibus uerbis ſignificatur tres *autores trium fuiſſe ſententiarum, in quorum ſententias trifariam itum fuerat.* Tres autem diſceßiones ad duas rediſſe, *cum ultima ad ſecundam ſe contuliſſet, ſecumq; ſequaces ſuos traxiſſet.* Cicero pro Milone, *Quòd ſi per furioſum illum Tribunum Senatui, quod ſentiebat, perficere licuiſſet, nouam quæſtionem nunc nullam haberemus. decernebat enim ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. Diuiſa ſententia eſt poſtulante neſcio quo (nihil enim neceſſe eſt me omnium flagitia proferre) ſic reliqua autoritas Senatus inepta interceßione ſublata eſt.* Quæ uerba Aſconius explanans ita inquit, *Diuidere ſententiam.*

Cùm

Cùm aliquis in dicenda ſententia duas plures'ue res complectitur, & ſi non omnes eæ res probantur, poſtulat ut diuidantur. Id eſt, ut de rebus ſingulis referatur. Nonnunquam autem Senatuſconſulta inconſultius facta contrarijs Senatuſconſultis antiquabantur, ut ex Cicerone ad Atticum libro 1. facilè conijcimus his uerbis, De Sicyonijs (ut ſcripſi ad te antea) non multum ſpei eſt in Senatu. Nemo eſt enim iam qui queratur. Quare ſi id expectas, longum eſt. Alia uia, ſi qua potes, pugna, cum actum eſt, neq; animaduerſum eſt ad quid pertineret, & raptim in eam ſententiam pedarij concurrerunt. Inducendi Senatuſconſulti maturitas nondum eſt, quòd neque ſunt qui querantur, & multi partim maliuolentia, partim opinione æquitatis delectantur. Inducere Cicero pro obliterare abrogare'que dixit uerbo Iuriſconſultis uſitato. Liuius libro uigeſimonono, Vectigalia ſummis pretijs ultro tributa Cenſores locauerunt. Quas locationes cum Senatus precibus & lachrymis uictus induci iuſsiſſet, Cenſores edicto ſummotis ab haſta, qui ludificati priorem locationem fuerant, omnia eadem paulò imminutis pretijs locauerunt. Inducere ſententiam aut decretum uulgo ad nihilum ponere dicimus, quo modo & circunducere edictum, de quo alibi diximus. Eſt enim inducere propriè ducto per ceras ſtylo, tegere & interlinere, & memoriam ſcriptorum obliterare. Poſtremo Senatus (ut Senatum miſſum iam faciamus) his uerbis à Coſſ. dimittebatur, Nibil iam uos moramur Patres Conſcripti. Autor Capitolinus. Hic adnotabimus quòd cauſæ Senatorum in prouincijs ortæ, Romam interdum reijciebantur à Præſidibus & Proconſulibus. Cicero hoc his uerbis oſtendit lib. XIII. Epiſt. ad Ser. Sulpitium ſcribens,

Senatuſconſulta antiquabantur interdum.

Inducere.

Inducere ſententiam aut decretum.

Circunducere.

Senatus dimiſſio.

Illud

Illud præterea ſi non alienum dignitate tua putabis eſſe,
feceris mihi pergratum, ſi qui difficiliores erunt, ut rem
ſine controuerſia confici nolint: ſi eas quando cum Sena-
tore res eſt, Romam reieceris. Verumenimuero quod Se-
natus Romæ, hoc ferme fuit Γερουσία *Spartæ, id eſt, Lace-* Γερουσία.
dæmone: ipſa quoque à ſenibus dicta, qui Græcè γέροντες Γέροντες.
dicuntur. De qua Cicero in Catone ita inquit, Conſilium,
ratio, & ſententia niſi eſſent in ſenibus, non ſummum con-
ſilium maiores noſtri Senatum appellaſſent. Apud Lace-
dæmonios quidem ij qui ampliſsimum magiſtratum gerũt,
ut ſunt, ſic etiam appellantur ſenes. Interpres Demoſthe-
nis in orationem quæ πρὸς Λεπτίνην *inſcribitur, Geruſia,*
inquit, magiſtratus apud Lacedæmonios, ad quem ij de-
mum euadunt, qui integritate uitæ & ueneranda ſenectute
cæteris præſtare uidentur. Demoſthenes ipſe de Spartano-
rum republica loquẽs, ἐπειδάν τις εἰς τὴν καλουμένην γε-
ρουσίαν ἐγκριθῇ, παρασχὼν ἑαυτὸν οἷον χρὴ, δεσπότης ἐστὶ
τῶν πολλῶν. ἐκεῖ μὲν γάρ ἐστι τοῦ ἀρετῆς ἆθλον τοῦ πολι-
τείας κύριον γενέσθαι μετὰ τῶν ὁμοίων. *Vt enim aliquis in*
eam quæ Geruſia dicitur cooptatus eſt, ſi modò eũ ſe quem
decet præſtiterit, ita dominus eſt multitudinis. Siquidem
apud eos uirtutis præmiũ eſt reipublicæ gubernacula cum
ſimilibus ſui pro poteſtate tenere. Ariſtoteles libro ſecun-
do Politicôn Geruſiam apud Lacedæmonios, id eſt, in Ge-
ruſiam cooptari, uirtutis præmium eſſe ait. Quod tamẽ in- *Geruſia, uirtutis præmium.*
ſtitutum reprehenſione non carere putat, quòd & perpe-
tuus ille eſt magiſtratus, & cauſæ dicendæ immunis. Si e-
nim, inquit, illi uiri numeris omnibus æqui boniq; conſum-
mati eſſent, ſi tanta quãta ſatis eſt, ad uiros probos efficien-
dos doctrina prædití, fortaſſe hoc eorum inſtitutũ è repu-
blica eſſe cõtẽdere quiſquam, haud immerito poſſet. tametſi
rurſus

rurſus illud controuerſum eſt, quoad quis uixerit, ingentium controuerſiarum diſceptatorem perpetuum cum poteſtate eſſe. Quippe ut corpori, ita animo ſua quoque ſenectus eſt. Cum uerò ijs rebus ita inſtituti ſint, ut ne legislator quidem ipſe ſatis dignos crediderit, qui nullis legibus quaſi uiri boni aſtringerentur: nimirum non tutum tantarum eos rerum perpetuo compotes eſſe. Enimuero multa & ſordidè & ambitioſè adminiſtrare ueriſimile eſt eos, qui ad huiuſmodi magiſtratum adoptati ſunt: ut qui cauſæ dicendæ uſquequaq; immunes ſint, καίτοι τόγε διὰ βίου κυρίους εἶναι κρίσεων μεγάλων, ἀμφισβητήσιμον. ἔστι γὰρ ὥσπερ καὶ σώματος, διανοίας γῆρας. *Et paulo pòſt,* φαίνονται δὲ καὶ δωροδοκούμενοι καὶ καταχαριζόμενοι πολλὰ τῶν κοινῶν οἱ κεκοινωνηκότες τῆς ἀρχῆς ταύτης, διόπερ βέλτιον αὐτοὺς μὴ ἀνευθύνους εἶναι. νῦν δ' εἰσί. *Eòdem pertinet illud Platonis in Legibus,* δικαστὴν δὲ ἀνυπεύθυνον οὐδένα δικάζειν,

Cauſam dicere. Nullũ, inquit, omnino iudicẽ iudicare oportet cauſæ dicendæ non obnoxiũ. *Eſt autẽ nunc cauſam dicere, quod Græci*

Κρίνεσθαι. *tum* κρίνεσθαι, *tũ* εὐθύνεσθαι *dicunt, hoc eſt, iudiciũ ſubire, &*

Εὐθύνεσθαι. *culpas fraudesq; iudiciorũ ſuorũ actorumq; præſtare. Hoc nũc Iuriſperiti nullo antiqui iuris exẽplo ſyndicari uocãt.*

Rationem magiſtratus geſti repoſcere. *Quod Cicero rationem uitæ & magiſtratus geſti repoſci uocat: & edere & exponere quod in magiſtratu quiſque geſſerit: quod olim fiebat apud Cẽſores. Dici etiam poteſt repetundarũ pecuniarũ iudicio ſubijci. hoc eſt,* εὐθύνας διδόναι. *Nam* εὐθύνας ὀφλεῖν *uel* ὠφληκέναι *eſt damnatũ eſſe repetundarũ, apud Aeſchinẽ & Demoſthenẽ. Inde* ἀνυ-

Anypenthyni. πεύθυνος *magiſtratus dictus: &* ἀνεύθυνος, *qui cauſæ dicendæ aut immunis eſt, aut quouis modo eximitur: ut qui abolitionẽ apud nos à Principe impetrauerũt. Moribus tamẽ noſtris contra duorũ philoſophiæ antiſtitũ autoritatem*

receptum

receptum eſt, ut ſummorum tribunalium Iudices perpetuos cauſæq; dicendæ ſecuros habeamus, etiam ſingulos, nedum conſeſſus totos. Quanquàm conſtitutione Philippi Regis cognomento Pulchri, ſtatutum eſſe legimus, ut in eos qui conuentus Parlamenti peragerent, tertio quoq; anno cùm tardiſſimè inquireretur. Sed priſcam ſecuritatem poſterior ætas non tulit. Ecce autem (quod penè præterij) Senatus quoq; muliebris in ordinem incurrit, mulicbriaq; itidem Senatuſconſulta præteriri ſe non ſinunt. Lampridius in Heliogabalo: Fecit & in colle Quirinali Senaculum, id eſt, mulierum Senatum, in quo antè fuerat conuentus matronalis ſolennibus duntaxat diebus. Facta & Senatuſconſulta ridicula de legibus matronalibus, quæ quo ueſtitu incederent, quæ cui cæderent, quæ pilento, quæ equo ſagmario, quæ aſino ueherentur, quæ carpento mulari, quæ boum, quæ ſella ueherentur. utrum pellicea, an oſſea, an eborata, an argentata. & quæ aurum uel gemmas in calciamentis haberent. Huius rei meminit & Vopiſcus in Aureliano. σάγμα, ſagma onus eſt iumenti clitellarij, & ipſæ clitellæ. Vnde Sagmarij equi & muli. Vtinam Pariſijs huiuſmodi Senatum, aut certè Senatuſconſulta haberemus, quæ de noſtris matronis ſtatuerent, quæ cuiq; cedere, quæ cuiq; Dux, aut comes eſſe deberet, quid geſtare, quid indui, quid amiciri, quid'ue cingi unamquamque deceret, ut quotidianis illis ſimultatibus, atque etiam interdum digladiatiunculis muliebribus ciuitas noſtra defungeretur. Illud ſilentio non prætereundum, fuiſſe & Senatuſconſulta, quæ tacita dicebantur: quæ neceſſitates publicæ apud ueteres repererunt, ut ſi fortè aliqua uis immineret, quæ cogeret Senatum humilia capere conſilia, uel aliqua conſtituere, quæ

Senaculum.

Senatus muliebris.

Muliebria Senatuſconſulta.

Senatuſconſulta tacita.

non prius oportere dici quàm effici: uel ſi nollent ad amicos aliqua permanere, Senatuſconſultum tacitum fieret: ita ut non ſcribæ, non ſerui publici, non cenſuales illis actibus intereſſent: Senatores exciperent, Senatores omnium officia cenſualium ſcribarumq́; implerent, ne quid forte proderetur. Autor Capitolinus in Gordiano. Cuius inſtar eſt quod hodie in curia ſumma mente retentum dicunt, uel arcanum regeſtum. Videamus de Centumuiris. Centumuiralia iudicia.*Centumuiralia iudicia, inquit Feſtus, à Centumuiris dicta ſunt. Nam cùm eſſent Romæ triginta-quinq; tribus, quæ & curiæ ſunt dictæ, terni ex ſingulis tribubus ſunt electi ad iudicandum, qui Centumuiri appellati ſunt. Et licet quinq; amplius quàm centum fuerint, tamen quò facilius nominarentur, Centumuiri ſunt dicti. Cicero libro primo de Oratore: Nam uolitare in foro, hærere in iure, ac Prætorum tribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire: in quibus ſæpe non de facto, ſed de iure atq; æquitate certetur; iactare ſe in cauſis Centumuiralibus, in quibus uſucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, fluminum, ſtillicidiorum, teſtamentorum ruptorum aut ratorum, cæterarumq́; rerum innumerabilium iura uerſentur: cùm omnino quid ſuum, quid alienum, quare deniq; ciuis aut peregrinus, ſeruus aut liber quiſpiam ſit, ignoret, inſignis eſt impudentiæ. Tranquillus in Veſpaſiano: Litium ſeries ubiq; maiorem in modum excreuerant, manentibus antiquis intercapedine iuriſdictionis, accedentibus nouis ex conditione tumultuq́; temporum, ſorte elegit per quos rapta bello reſtituerentur. quiq; iudicia Centumuiralia, quibus peragendis uix ſuffectura litigatorum ætas uidebatur, extra ordinem dijudicarent,*

redig

redigerentq; ad breuiſſimum numerum. Hactenus ille. Simile autem id eſt Veſpaſiani inſtitutum, atq; ſi hodie uiros quoſdam induſtrios Princeps ſpiritu diuino inſtinctus ex centenariæ curiæ numero, aut etiam aliunde deligendos curet, qui illos ſacculorum aceruos, aut apud actuarios publicæ, aut apud unumquenq; Iudicum priuatim non tam aſſeruatos magna ex parte, quam abſtruſos, atq; etiam in conditorio obliuionis ſepultos, in lucem proferant, à blattisq; uindicent, & minutulas cauſas ducenarias fortaſſe, aut trecenarias, aut cuiuſcunque modi commodum uideatur extra ordinem, id eſt (ut nunc lõquimur) per commiſſarios dijudicent. Maiores uerò cauſas, aut etiam ad exemplum pertinentes (quas conſequentiæ uocamus) frequenti curiæ referuent, rectè atq; ordine iudicandas. Quod ſi aliquando fiat, ærumna illa antelucana atq; etiam diſpendio porrigendorum tot libellorum ſupplicum litigatores mox defungentur, haud dubia cartbariorum iactura in poſterum. Idem in Domitianum: ius diligenter & induſtriè dixit. plerunq; & in foro pro tribunali extra ordinem ambitioſas Centumuirorum ſententias reſcidit. Plinius libro ſecundo Epiſtolarum: Diſtringor Centumuiralibus cauſis, quæ me exercent magis quàm delectant. Sunt enim pleræq; paruæ, & ex illis raro incidit uel perſonarum claritate, uel negotij magnitudine inſignis. Ad hoc pauci quibuſcum iuuat dicere. Cæteri audaces atq; etiam magna ex parte adoleſcentuli obſcuri, ad declamandum huc tranſeunt, tam irreuerenter & temere, ut mihi Attilius noſter expreſsè dixiſſe uideatur, Sic in foro pueros à Centumuiralibus cauſis auſpicari, ut ab Homero in ſcholis. Erant autem Centumuirales cauſæ in duas haſtas diuiſæ, autore

Memorabile inſtitutum.

Actuarij.

Centumuirales cauſæ.

re Quintiliano libro quinto capite de Præiudicijs. Tranquillus in Auguſto. Autor etiam fuit ut cura ærarij à Quæſtoribus urbanis ad Prætores Prætorios'ue tranſiret. ut

Centumuiralium haſta.

Centumuiralem haſtam quam Quæſtura functi conſueuerant cogere, Decemuiri cogerent. Valerius libro ſeptimo: Notæ inſaniæ Tuditanus teſtamento filium inſtituit hæredem. quod Titus Longus ſanguine ei proximus, haſtæ iudicio ſubuertere fruſtrà conatus eſt. magis enim Centumuiri quid ſcriptum eſſet in tabulis, quàm quis eas ſcripſiſ-

Centumuiri aucti numero.

ſet, conſiderandum exiſtimauerunt. Auctus eſt autem poſtea Centumuirorum numerus manente tamen ſemper nomine, diuiſusq; in quatuor conſilia. Plinius libro ſexto Epiſtolarum; Fœmina ſplendidè nata, nupta Prætorio uiro, exhæredata ab octogenario patre intra undecim dies, quàm ille nouercam ei amore captus induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebant. Sedebant Iudices centum et octoginta (tot enim quatuor conſilijs conſcribuntur.) His autem præerat Prætor, ut ex eodem intelligimus libro quinto, his

Prætor Centumuiris præſidebat.

uerbis: Hoc facto nepotis commotus Prætor qui Centumuiralibus præſidet, deliberaturus an ſequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit. Quo in loco falſi ſunt, qui lo-

Iudicum Decuriæ.

Centumuiralia iudicia.

cum illum Plinij de Iudicum Decurijs intellexerunt, quaſi eadem eſſent conſilia Centumuiralia, & Decuriæ Iudicum qui in foro iudicabant. Erant autem Centumuirorum conſilia quatuor in quadam baſilica inter ſe uſqueadeo proxima, ut actiones unius Tribunalis ab alio exaudiri poſſent, ut ex eodem Plinio libro ſecundo, intelligimus. Quintilia-

Tribunalia Centumuiralia.

nus libro duodecimo, de Trachallo loquens: Certè, inquit, cùm in Iulia baſilica diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia (ut moris eſt) cogerentur, atq; omnia clamoribus fremerent, & auditum eum & intellectum, & quod

agentibus cæteris contumelioſum fuit, laudatum quoq; ex quatuor tribunalibus memini. Hanc autem rationem iudiciorum Romanorum fuiſſe arbitror, ut cauſæ priuatæ, quæ certam formulam haberent, quales Cicero libro primo de Oratore enumerauit, à Centumuiris iudicarentur: Publica uerò iudicia apud conſilium Iudicum agitarentur: quos Prætor ſortiebatur ſubſortiebaturq;, ut alibi uidimus. qui peculiari nomine Iudices uocabantur, in Decurias diſtributi. quorum iudicium fori appellatione apud antiquos intelligitur, ut in illo exemplo Ciceronis ſuprà ſcripto, & apud Quintilianum in tertio: Rarum eſt autem, inquit, ut in foro iudicia propter id ſolum conſtituantur, ſicut diuinationes quæ fiunt de accuſatore conſtituendo. Prætor uerò in ijs ferè quæ imperij ſunt, occupatus eſſet, in ſortiendis iudicibus, in quæſtionibus habendis, in conſtituendis iudicijs. (Dicebatur enim quæſitor à quærendo, de quo ſatis antea diximus) in bonorum poſſeſſionibus dandis, in cautionibus decernendis, & huiuſmodi alijs: atq; interdum in ſartis tectis exigendis. Valerius lib. V. Tam admirabilis ſpectaculi nouitas ab ipſo cuſtode ad Triumuirum, à Triumuiro ad Prætorem, à Prætore ad conſilium Iudicum perlata, remiſſionem pœnæ mulieri impetrauit. Triumuiri capitales erant, quorum interuentu in facinoroſos animaduerti ſolitum erat. Prætor conſilium Iudicum cogebat, qui propterea Iudex quæſtionis uocabatur: quo uerbo Martianus uſus eſt in lege prima, in principio, Ad legem Corneliam de ſicarijs. Iudices autem præſente Prætore præſidenteq; ſententias ferebant tabellares, non uocales. Conſulum uerò munera quæ fuerint, partim ex ijs quæ ſuprà diximus, partim ex Tacito libro decimo tertio intelligere poſſumus: Conſulum, inquit,

Publica iudicia.

Iudices.

Forum.

Prætoris iuriſdictio.

Triumuiri capitales.

Prætor, Iudex quæſtionis.

Tabellares ſententiæ.

Conſulum munera.

tribunalibus Italiæ & publicæ prouinciæ aſsiſterent, illi patrum aditum præberent, ſe mandatis exercitibus conſulturum. Verba ſunt Neronis in auſpicatu imperij formam ſibi futuri Principatus præſcribentis: Conſules, inquit, Italiæ & prouincijs publicis ius dicent. Ego priuatis principalibusq́; prouincijs, ac mihi mandatis exercitibus conſulam. Reliqua etiam munera quæ poſtea imperij fuerunt, Conſules olim obibant. Conſularis enim cognitio ſumma cognitio uocabatur. Quintilianus in tertio: Non debes apud Prætorem petere fidei commiſſum, ſed apud Conſules. maior enim Prætoria cognitione ſumma eſt. Hæc habui quæ de Senatu Centumuirisq́; dicerem, cum ijs quæ obiter dicenda mihi uiſa ſunt. Ex quibus nemini non apparet Senatum & Centumuirale iudicium non idem, ſed diuerſa prorſus conſilia fuiſſe: quod tamen bona uenia Accurſianorum dictum ſit. ſupremamq́; curiam noſtram non rectè Senatum uocitari, Senatumq́; ordinis magis nomen fuiſſe ab initio, quàm collegij aut Decuriæ. Nec tam Centumuiralis iudicij inſtar eſſe curiam noſtram quàm uocitari poſſe, ad Iudicum numerum uocabulo congruente. Cæterùm ut nullam propemodum ſimilitudinem Senatum niſi fortuitam in curia noſtra Centenaria extare contenderim: ſic res eius iudicatas conſultasq́; & conſtitutas, & autoritate & exemplo & iudicio inſtar eſſe Senatuſconſultorum, haud dubitanter affirmauerim: duntaxat quod ad eos populos pertinet, qui intra terminos ditionis eius concluduntur, quæ ſanè pleraq; Gallia eſt. Age iam uideamus de Areopago, quem Iuuenalis curiam Martis appellat. Libanius igitur qui argumenta orationum Demoſthenis compoſuiſſe creditur, in eam orationem quæ κατ᾽ Ανδροτίωνος inſcribitur,

Imperij munera.
Conſularis cognitio.
Sūma cognitio.
Epilogus.
Centumuiralis curia.
Senatus ordinis nomen.
Areopagus.

bitur, duo Athenis conſilia fuiſſe tradit, quas βουλὰς appellant. Vnum perpetuum, quod de cædibus iudicabat & huiuſmodi rebus, in eo loco qui Areopagus dicitur, quaſi uicus Martis: Alterum quotannis mutabile, quod Rempublicam conſtituebat, & quingenarium uocabatur. Tres autem erant inter hæc duo differentiæ. quarum prima, ſecundaq; iam dictæ. Tertia quòd quingenarium certo ac ſtatuto numero hominum conſtabat: Areopagiticum uerò non item. Magiſtratus enim illi qui Nouemuiri dicebantur, aut etiam Sexuiri, id eſt, Theſmothetæ, prout alij alio modo tradunt, in Areopagi conſilium quotannis adoptari ſolebant: proptereaq; Areopagitæ certo numero circunſcribi non poterant. Theſmothetarum autem magiſtratus apud Athenienſes annuus erat. Hi antequam ad magiſtratum illum aſſumerentur, de omni retrorſus uita acta cauſam dicere ſolebant, & (ut ita dicam) de moribus actionibusq; ſuis in diſquiſitionem uocari, iudiciorumq; aleam ſubire. Quòd ſi ne ſic quidem ullam dedecoris labem perpetua innocentia contraxiſſe uidebantur, tum demum ad magiſtratum illum Theſmotheſiæ aſſumebantur. Deinde anno uertente magiſtratus geſti denuò cauſam dicentes, ſi tum quoq; innocentes uſquequaque apparuiſſent, ad Areopagiticum conſilium conſcribebantur. Areopagitæ uerò, inquit, interdum in ſummo Reipublicæ diſcrimine ad adminiſtrationem Reipublicæ euocabantur. Sudas autem Areopagitas & ſicarios iudicare, & Rempublicam grauiſſimè adminiſtrare ſolitos eſſe ſcribit. Cur autem Areopagus dictus ſit, diuus Auguſtinus docet libro octauo de Ciuitate Dei, capit. decimo. Stephanus περὶ πόλεων Areopagum promontorium Athenis fuiſſe dicit, in quo iudicia necis ferro

Bulæ Athenienſium.

Quingenaria curia.

Nouemuiri. Sexuiri.

Theſmothetæ.

Areopagitæ.

ro facta exercerentur. Lucianus in Anacharſide, & Pollux libro octauo de uocabulis: Areopagum tradunt cædis & uulneris conſultò illatorum iudicia factitaſſe, & incendij & ueneficij, duntaxat exitiabilis. ternis autem deinceps diebus in menſes ſingulos iudicare ſolitum. Id eſt, tertio & quarto Calendarum, ac pridie Calendarum, idq́; ſubdiali in loco. Cicero libro primo de Officijs. Quamuis enim Themiſtocles iure laudetur, & ſit eius nomen quàm Solonis illuſtrius, citeturq́; Salamis clariſſimæ teſtis uictoriæ, quæ anteponatur conſilio Solonis ei, quo primùm conſtituit Areopagitas, non minus præclarum hoc, quàm illud iudicandum eſt. Illud enim ſemel profuit, hoc ſemper proderit ciuitati: hoc conſilio leges Athenienſium, hoc maiorum inſtituta ſeruantur. Et Themiſtocles quidem nihil dixit in quo ipſe Areopagum adiuuerit: at ille uerò potuit dicere uerè à ſe adiutum Themiſtoclem. Eſt enim bellum geſtum conſilio Senatus eius, qui à Solone erat conſtitutus. Idem in II. de Natura Deorum: Quemadmodum ſi quis dicat Athenienſium Rempublicam conſilio regi, deſit illud Areopagi: ſic cùm dicimus prouidentia mundum adminiſtrari deeſſe arbitror Deorum. Valerius libro II. Athenarum ſanctiſſimum conſilium Areopagus quid quiſq́; Athenienſium ageret, aut quonam quæſtu ſuſtentaretur, diligentiſſimè inquirere ſolebat, ut homines honeſtatem uitæ, rationem memores reddendam eſſe, ſequerentur. Areopagitarum iudicium memorabile memoriæ proditum eſt, cuius meminit Quintilianus libro quinto: *Nec mihi, inquit, uidentur Areopagitæ cùm damnauerunt puerum coturnicum oculos eruentem, aliud iudicaſſe, quàm id ſignum eſſe pernicioſiſſimæ mentis, multisq́; malo futuræ ſi adoleuiſſet.* Iudicium capitis apud Areopagum primum

Areopagitarũ iudicia memoratu digna.

factum

factum teſtis eſt Plinius *lib.* VII. *memorabile & illud quòd apud* Areopagitas Oratoribus *non licebat affectus mouere, quibus* Iudicum *animi à ueritatis luce ſæpenumero abducuntur.* Idem Quintil.*lib.* VI.*ubi de epilogo loquitur:*Athenis, *inquit, affectus mouere per præconem prohibebatur* Orator.Philoſophos *minus miror, apud quos uitij eſt loco affici.* Nec *boni mores uidentur, ſic à uerò iudicem auerti, nec conuenire bono uiro uitijs uti.*Neceſſariò *tamen affectus fatebuntur, ſi aliter obtineri uera & iuſta, & in commune profutura non poſſunt.*Lucianus in Anachar.de Areopago loquēs, Ἢν δέ τις ἢ φροίμιον εἴποι πρὸ τοῦ λόγου ὡς εὐνουστέρους ἀπεργάσαιτο αὐτούς, ἢ οἶκτον ἢ δείνωσιν ἔξωθεν ἐπάγοι τῷ πράγματι, οἷα πολλὰ ῥητόρων παῖδες ἐπὶ τοὺς δικαστὰς μηχανῶνται, προσελθὼν ὁ κῆρυξ κατεσιώπησεν εὐθύς, οὐκ ἐῶν ληρεῖν πρὸς τὴν βουλήν, καὶ περιπέττειν τὸ πρᾶγμα ἐν τοῖς λόγοις, ὡς γυμνὰ τὰ γεγενημένα οἱ Ἀρεοπαγῖται βλέποιεν.Quòd *ſi quis in auſpicanda oratione* proœmium *ad conſiliandos eorum animos, aut commiſerationem exaggerationem'ue extrinſecus ductam agendæ cauſæ accommodaret, qualia multa machinamenta* Oratorum *natio capiendis* Iudicum *animis comminiſci ſolet, ex templo præco prodiens tacere eum iubebat, non ultrà ſinens inaniter uerba fundere, uerborumq́; inuolucris qua de re agitur implicare, ut nuda apertaq́; ipſa facta cernere* Areopagitæ *poſſent.* Propterea Quintilianus *libro decimo de* Demoſthenis, Ciceroniſq́; *comparatione loquens*: Salibus *certè, inquit, & commiſeratione, qui duo plurimùm affectus ualent, uincimus.* Et *fortaſſe epilogos illos mos ciuitatis abſtulerit.* Lex, *inquit, aut inſtitutum* Athenienſium Demoſthenis *orationibus commiſerationem & amplificationem abſtulit, duo acerrima tela artis oratoriæ.*Et *libro ſecundo*

Affectus non mouebantur ab Oratoribus coram Areopagitis.

Epilogi.

Eloquentia pulſa Lacedæmone.

Orandi poteſtas Athenis reciſa.

eloquentiam ait Lacedæmoniorum ciuitate expulſam, Athenis uerò ueluti reciſam orandi poteſtatem, ubi Orator mouere affectus uetabatur. Idem Lucianus in Hermotimo, de rectè iudicando loquens ita inquit, Μή τε ἡλικίαν τοῦ λέγοντος ἑκάστου, μήτε σχῆμα, ἢ δόξαν ἐπὶ σοφίᾳ αἰδούμενον, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Ἀρεοπαγίτας αὐτὸ ποιοῦντα, οἳ ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ δικάζουσιν, ὡς μὴ ἐς τοὺς λέγοντας, ἀλλ᾽ ἐς τὰ λεγόμενα ἀποβλέποιεν, Nec ætatem dicentis, nec habitum, nec

Areopagitæ noctu indicabant.

in Philoſophiæ ſtudijs exiſtimationem reuereri: ſed Areopagitarum morem in eo imitari: qui noctu & in tenebris ideo iudicare ſolent: ne ad dicētes reſpicere poßint, ſed ad ea quæ dicuntur. Iſocrates in Areopagitico de Areopago loquens in hanc propemodum ſententiam, inquit: Maiores autē noſtri uſq; eo ſtudioſi temperantiæ fuerunt, ut conſilium illud Areopagiticum moribus hominū componēdis publicè præfecerint. In cuius numerum cooptari ſolis illis ſperare licuit, qui claris natalibus orti, uirtutis ac modeſtiæ documēta permulta honeſtate uitæ dederant. Ex quo tandem factū, ut conſeſſus ipſe totius Græciæ haud immeritò lōgè ſit præſtantiſſimus, Οὕτω γὰρ οἱ πρόγονοι ἡμῶν περὶ τὴν σωφροσύνην ἐσπούδαζον, ὥστε τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἐπέστησαν ἐπιμελεῖσθαι τῆς εὐκοσμίας, ἧς οὐχ οἷόν τε μετασχεῖν πλὴν τοῖς καλῶς γεγονόσι, καὶ πολλὴν ἀρετὴν καὶ σωφροσύνην ἐν τῷ βίῳ ἐνδεδειγμένοις, ὥστε πάντων αὐτὴν εἰκότως διενεγκεῖν τῶν ἐν τοῖς Ἕλλησι συνεδρίων. Addit autem idem autor et unum iudicio noſtro memorabile. Tantum priſcos illos Areopagitas monumentum uirtutis ac continētiæ ſuæ illo in loco poſteritati reliquiſſe, ut etiam ſuo tempore, quo iam mores antiquos multum degeneraſſe conqueritur, obſeruatum eſſet eos, qui moribus alioquin intolerādis antea fuiſſe uidebātur, ſi quouis modo fortè ad Areopagiticum conſilium obrepſerant,

Areopagitarum integritas.

tum

tum demum temperare ſibi ſolitos eſſe, & tanquam loci genio afflatos ex ingenio ſuo migrare, ut Plauti uerbis utar, malleq́; inſtitutis tanti conſilij, quam inſitis ſibi uitijs, aut etiam ingenitis inſiſtere. Vtinam benignitate diuina in ampliſſima curia noſtra, in omnibusq́; alijs curijs ac conſilijs noſtris ſimilis aliquis genius exiſtat me ſuperſtite. Areopagitæ autem taciti iudicabant, ut inquit Macrobius: quod Demoſthenes κατὰ Μειδίου κρύβδην ψηφίζεσθαι *uocat. Latinè tabellaris ſententia dicitur. Qualis etiam erat Iudicum Romanorum in iudicijs publicis. In tabellis enim Iudices ſententiam ſuam ſcribentes in urnam mittebant, ita ut alter alterius & omnes omnium ſententiam ignorarent. Cùm enim certa lege conſtitueretur à Prætore iudicium, ut ſupra perſtrinximus, abſoluendus uno uerbo reus, aut damnandus, aut certè ampliandus erat, ſi de cauſa non liquebat. Demoſthenes ad Iudices loquens,* Οὐ γὰρ εἰ κρύβδην ἐστὶν ἡ ψῆφος, λήσει τοὺς θεούς. *Neq; uerò, inquit, ſi occulta eſt ſentētia, idcirco Deos latebit. Antiqui cùm Areopagitam dicebant, omnibus numeris grauitatis & ſeueritatis perfectum Iudicem ſignificabant, aut etiam cenſentem et conſiliarium. Cic. ad Atticū li. 1. Romanæ autem res ſic ſe habent: Senatus* Ἀρεόπαγος, *nil ſeuerius, nil fortius, et reliqua. Idem alibi de Clodiano iudicio loquens: Clamare præclari Areopagitæ ſe nō eſſe uenturos, niſi præſidio conſtituto referretur ad conſilium. Areopagitæ, inquit, id eſt, ſeueriſſimi ac innocentiſſimi Iudices. Sequitur enim: Vigintiquinq; Iudices ita fortes tum fuerunt, ut ſummo propoſito periculo uel perire maluerint, quàm perdere omnia XXXI. fuerunt quos fames magis, quam fama commouerit. Prouerbiale autem eſt apud Græcos* Ἀρεοπαγίτου στεγανώτερος, *id eſt, Areopagita ſubticentior. De homine dictum qui arcanum optimè nouit continere, & linguæ ſuæ imperitare. Alciphron in Epiſtolis,*

Tabellaris ſententia.

Κρύβδην ψηφίζεσθαι.

Iudicia publica.

Areopagita ſubticentior.

Γέυς μοι τὰ ἐῶ Ἀρεοπαγίτε σιγανώτερ☉,Eſto mihi nunc Areopagita conticentior. Id eſt,uide ut quàm maximè conſileſcas. Agedum cuiuſnam potiſsimum ſupradictorum conſiliorum, aut inſtar, aut ſimilem eſſe curiam noſtram centenariam,id eſt,parlamentarem & Centumuiralem dicemus? Nempe Areopagi,niſi fallor,etſi non uſquequaq;. Vt enim Areopagitæ criminibus primùm dijudicandis inſtituti, & cædibus uindicandis, regendisq; Athenienſium moribus,ad rem tamen publicam adminiſtrandam interdum aduocabantur: ſic curia hæc noſtra utrunq; munus amplectitur cùm opus eſt. Rurſus ut populo ſciſcente aliquid(unde plebiſcita dicta) Senatum autorem fieri oportebat, quod nunc uerbo Græco homologare dicimus (ſic enim legi debet, lege, Ne in arbitris, Codicē de Arbitris) ita Principum conſtitutionibus ut uim ſanctionum habeant,& huiuſmodi actis ad Rempublicam pertinentibus, autorem curiam fieri hodie neceſſe eſt,eaq; in curia promulgari. Et ut Senatus Romani cognitiones nulla certa lege, aut formula illigatæ erant: ſic curiæ noſtræ liberam diſceptationem rerum iudicandarum ac maximam ſecundum Principem(quatenus ditio eius patet,id eſt tota penè Gallia) nemo hodie negauerit. Liberam diſceptationem uoco,quam facultatem iudicandi ſecundum conſcientiam uulgò dicimus.Sunt enim liberæ quædam diſceptationes, ſunt & legitimæ, quæ & legitima iudicia dicuntur, id eſt, iuri ſcripto, aut moribus recepto aſtricta. Cicero in Partitionibus: Nam quæ motu animi & perturbatione facta ſine ratione ſunt, ea defenſiones contra crimen in legitimis iudicijs non habent, in liberis diſceptationibus habere poſſunt. In Topicis autem legitimas diſceptationes appellat, quas hic legitima iudicia dixit. Liberæ autem diſceptationes erant,ut olim apud populum, ſic poſtea apud

Comparatio curia Parlamentaris cum Areopago.

Plebiſcita.
Homologare.
Ὁμολογεῖν.

Diſceptationes liberæ & legitimæ.

Legitima iudicia.

apud Principem & in Senatu. Quintilianus de defenſionum generibus loquens: Vltima eſt, inquit, deprecatio, quod genus pleriq; negauerunt in iudicium uenire. In Senatu uerò & apud populum & ubicunq; iuris clementia eſt, habet locum deprecatio. Conſtantinus igitur ſublato iam Senatu, & imperio Bizantium tralato, merito ad præfectum Prætorij ſcripſit: Inter æquitatem iusq; interpoſitam interpretationem ſolis nobis & oportet, & licet inſpicere. In ſuprema autem curia noſtra (quam & ampliſsimam uocitare ſoleo, exemplo antiquitatis, quæ ampliſſimum ordinem pro Senatu dictitabat, ad maieſtatem dignationemq; ordinis reſpiciens, non ad numerum, qui ordinum omnium minimus erat) in ea igitur curia in qua ſumma iuriſdictionis Gallicæ, atq; etiam iuridicialis imperij ſita eſt, omnia ineſſe mihi uidentur, quæ & in Senatu & in Centumuiratu, & in Areopago erant, duntaxat quod ad iuriſdictionem imperiumq; iuridiciale attinet. Quod de uniuerſa curia intelligi uolo, quæ omnibus ſuis aduocatis, partibus, aut certè membris in corpus plenum coiit, ut in cauſis actibusq; arduis, aut maioribus ſolet. Maieſtas uerò populi apud Romanos dicebatur, & autoritas Senatus. Populus ſciſcere ſolebat & iubere, Senatus cenſere & autor eſſe. Illa igitur popularia ad Principem lege Regia delata ſunt: hæc Senatoria ad curiam tranſlata eſſe creduntur. In hac Præfecti prouinciolarum ac iuridici quos Balliuos, Seneſcallos, & huiuſmodi nominibus uocamus, in leges iurare ſolent. In huius acta referri diplomata regiaq; beneficia ſolent, ut perpetua eſſe poſsint, ac nunquã antiquabilia. Huius autoritate rata irritáue Principum acta, ne ipſis quidem recuſantibus fiunt. Vna hæc curia eſt, à qua ſibi ius dici Principes legibus ſoluti ciuili animo ferant, quam

Ampliſsimus ordo.
Curia ampliſſima.

Maieſtas populi.
Autoritas Senatus.
Populus ſciſcere, Senatus cenſere ſolebat.

quam autorem fieri ſacrandis promulgandiſq; ſanctionibus ſuis uelint. Cuius conſilij cenſuræ, conſtitutiones ſuas eximi, edictáq; ſua nolint, imò cuius decretis huiuſmodi ſua acta conſecrari æternitati uelint, id quod Senatori Romano Probus Imperator honoris ingentis loco indulſit. Huius deniq; autoritate res iudicatæ, præiudicatæ in omne æuum creduntur. Poſtremò huius opinio tanta eſt iam apud omnes, quanta Pythagoræ apud Pythagoricos fuit. eius enim decreta ius ab autore ſumunt. Tantum opinio præiudicata maieſtatis eius ualet, ut nullus non ſatis eſſe putet dicere: Curia ipſa ita cenſuit. Ipſa autem eſt curia amplißima, ut ipſe olim Pythagoras erat. Porrò ut Centumuiri in quatuor conſilia distributi erant tanquam in quatuor membra: ſic curia noſtra duabus Decurijs conſtans, ſacerdotum ſcilicet & profanorum, in tria aut etiam quatuor tribunalia diuiſa eſt, quas claſſes propriè appellare poſſumus. Primum illud ac ſummum tribunal omnibusq; patens, Parlamentum peculiari nomine olim appellatum eſt: reliqua ſua nomina habent inquæſtas maiores minoresq; & requæſtas, non temere impoſita uocabula, ſi quis antiquitatem ſcrutetur. Nihilò ſecius tamen curiæ huius noſtræ originem à conuentibus iuridicis manaſſe, haud dubia coniectura crediderim, quorum multa mentio apud antiquos extat. Cæſar libro quinto belli Gallici: Cæſar conuentibus Galliæ peractis in Illyricum proficiſcitur. Idem libro VII. Quieta Gallia Cæſar (ut inſtituerat) in Italiam ad conuentus peragendos proficiſcitur. Tranquillus, Tranſijt in citeriorem Galliam, conuentibusq; peractis Rauennæ ſubſtitit. Plinius lib. III. de Betica loquens: Iuridici conuentus ei quatuor, Gaditanus, Cordubenſis, Aſtygitanus, Hyſpalenſis. Vnde uerbum conuenire. Idem, Carthaginem

Curia Centenariæ.

Claſſes.

Parlamentum.

Inquæſtæ.

Requæſtæ.

Eiuſdem origo ex conuenitibus iuridicis.

Conuenire.

ginem conueniunt populi LXII. *exceptis inſularum incolis. Nos id hodie reſortiri appellamus, ab antiqua fortaſſe* **Reſortiri.** *conſuetudine: Cauſæ enim ſortibus ex urna ductis cognoſcebantur.* **Sortes iudiciorum.** *Vnde illud Vergilianum: Nec uerò ſine ſorte datæ ſine Iudice ſedes: Quæſitor Minos urnam mouet. Vel à Græcis id tranſlatum, qui* λαγχάνειν δίκας *dicunt. Idem Plinius: Tarracone diſceptant populi* XLIIII. *id eſt,* **Diſceptare.** *conueniunt. Et lib. quinto: Pergamea uocatur eius tractus, ad eam conueniunt Mygdones, Moſini, aliæq́; in honore ciuitates. Huiuſmodi conuentuum hodie ueſtigia expreßiſsima extant nonnullis in locis, quos dies magnos uocant.* **Dies magni.** *His intereſſe conuentibus olim principes præeſſeq́; ſolebant, propterea indictiui erant: nec loco, nec tempore ſtati. Quam rationem fuiſſe conſeſſus Parlamenti facilè eſt conijcere. Vagam certè fuiſſe conſtat, quaſiq́; prætorianum Principis conſilium. Quemadmodum etiam Traiani Adrianiq́; temporibus, & antiquis illis ſeculis hunc morem fuiſſe tradente Spartiano accepimus, ut cùm Romani principes cauſas cognoſcerent, Senatores equiteſq́; Romanos in conſilium adhiberent, ſententiaſq́; ex omnium opinione ferrent.* **Conſilium Alexandri Imperatoris.** *Et Alexandrum Cæſarem autore Lampridio numeroſißimum conſilium ſecum habuiſſe legimus, in quo Iuriſconſulti non pauciores uiginti fuerunt, in queis Fabius Sabinus, Cato temporis ſui dictus: Domitius Vlpianus, & Iulius Paulus, qui uertices legum dicti ſunt: Pomponius legum peritißimus, Alphenus, Florẽtinus, Africanus, Martianus, aliiq́; permulti iuris ipſi profeſſores, diſcipuliq́; Papiniani, qui iuris aſylum uocitatus eſt. ſine quorum cœtu nullam unquam conſtitutionem ſacrauit, nullam legem ſanxit, de re nulla grauiore ſtatuit: ſed ita ut iretur per ſententias ſingulorum, ac ſcriberetur quid quiſq; dixiſſet, dato ſpatio*

ad

ad diſquirendum, cogitandumq́; priuſquam dicerent, ne immeditati de rebus ingentibus dicere cogerentur: eoq́; cen ſentium numero, qui Senatuſconſultum conficere poſſet. Quo modo igitur antiquiores illos Imperatores conſilium ſibi comparauiſſe grauiſſimorum doctiſſimorumq́; uirorum nouimus, ſic noſtrates Principes olim centenarium illud conſilium inſtituiſſe cenſuerim, ex omnium ordinum hominibus profeſſionumq́; coactum. Indeq́; illos quos Pares
Pares Fräciæ. *Franciæ dicimus, quaſi Duodecimuiros Reipublicæ conſtituendæ, ad eum numerum adhibitos eſſe, ſenos ipſos Pon*
Patricij. *tifices Duceſq́; militares: quos ego patricios eſſe cenſeo, id eſt, ut Sudas inquit,* πατέρας τοῦ κοινοῦ τοὺς ἐν τῇ κορυφαίῳ τῆς συγκλήτου βουλῆς τελοῦντας ἀξίᾳ: *Patres communis Reipublicæ, quæ in ſuprema dignitate indictiui conſilij eſſe cenſentur, quaſiq́; conſilij principalis uertices: ab ijs fortaſſe Regibus inſtituti, qui ipſi Imperatores quoq́;*
Patres. *fuerunt. Quare Iuſtinianus Patres eos ab Imperatore delectos eſſe ait quaſi Reipublicæ patronos tutoreſq́;. Patriciatus autem erat culmen honorum Iuſtiniani tempore, ut ex ipſius uerbis intelligimus in lege, Nemini, de Conſulibus, lib. duodecimo. His autem olim indultum ut dominia quæ-*
Ius patriciale. *dam, & primores poſſeſſionum dignitates iure Patriciali obtinerent: quas eodem iure ad poſteros tranſmitterent. Comperimus tamen huiuſcemodi patricios, patres'ue apud alias etiam gentes creari ſolitos eſſe. Anno milleſimo ducenteſimo uiceſimoquarto, Ioannes quidam Nigellanus fœmi-*
Ius ſuum obtinere. *nam quandam Flandriæ Comitem à duobus equitibus citan*
De defectu iuris appellare. *dam ad curiã Regis curauit, quòd diceret ſe ius ſuum apud eam obtinere non potuiſſe, uel lege agere nequiuiſſe, de defectu iuris appellare uocant. ſic enim in antiquis commentarijs legimus. Comes cùm Pariſios ad iudicium ueniſſet,*

ubi

ubi cauſa illa agitata eſt, cùm aliud quiddam reſcllēdo uadimonio dixit, tum illud etiam cauſata eſt, prouocatorem Pares ſuos habere in Flandria, per quos ſe iudicari petere illum debuiſſe in curia Comitis. Ille ad hæc dicere, Comitem ſe ſemel iniquam ei iudicem præbuiſſe, id quod reuincere ipſe paratus erat. quare ad eius curiã ultrà reijci, ſe haud dubie nõ debere. Secundum quem, ad ultimum, iudicium datum eſt, pronunciatumq́; patricios Franciæ (ſic enim appellare libet) illius controuerſiæ diſceptatores fore. Cum interim inter patricios Franciæ, ac primores Regiæ miniſtros altera lis ſuborta eſt (Hi ſunt Cancellarius, *Primores Regiæ miniſtri.* *Magiſter equitum, Camerarius uel ſummus admiſsionalis, & pincerna maximus, ſiue ille potius à cyathis uocari debet, qui Græcè Οἰνοχρός dicitur. quos uno uerbo miniſteriales hoſpitij appellatos eſſe uideo) His ſe ad iudicium patriciorum cum patricijs inſtituto patriciali adhibendos eſſe contendentibus: Illis iudicia patriciorum ſolis ſibi uindicantibus. Pronunciatumq́; tandem ſecundũ miniſtros Regiæ, iudicandis patricijs primores Regiæ miniſtros moribus Franciæ adhiberi ſolitos eſſe, adhibitumq́; iri. In quo quidem iudicio prius illud, ut diximus, notandum, patriciolos quoſdam, aut certè patriciaſtros in Flandria creatos olim fuiſſe. Deinde illos qualeſcunque patricios, non pares Comitis, ſed pares Nigellani appellari, uidelicet quaſi pares inter ſe dicantur, ut municipes, ut populares, ut tribules. Quòd ſi in noſtris admittamus, pares certè patricios non eſſe neceſſario dicemus, ſed ueluti ſodales, & eiuſdem collegij, pariq́; iure utentes, quaſiq́; pari iure beneficia à patrono obtinentes: id quod ſatis ex uſibus feudorum intelligitur, qui iuris ciuilis quaſi appendices cenſentur. Parium autem Franciæ ſimilitudo quaſiq́; exem-*

plar eſt apud Homerum *libr.*Odyſ. V I I I. *His uerbis* Alcinoo Phæacum *rege loquente,*

> Κέκλυτε φαιήκων ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες.
> Δώδεκα γὰρ κατὰ δῆμον ἀριπρεπέες βασιλῆες.
> Αρχοὶ κραίνουσι, τρισκαιδέκατος δ᾽ ἐγὼ αὐτός.

Quid ni igitur eos quaſi δωδεκαπρώτους *duodecim primos olim uocatos eſſe cenſeamus? Primatus enim uocabulum ſatis ad linguæ uernaculæ dictionem accedit: ut fuiſſe exiſtimemus* X I I. *proceres: quaſi* Regis *in conſilijs rei ſummæ agitandis perpetuos aſſeſſores, duodecimq́ue potentatus appellatione primatuum inſignitos. Ac ne ſic quidem tamen hæc dignitas à patriciatu differre admodum uidebitur. Indidem etiam illas diſtinctas eſſe exiſtimarim ſacerdotum profanorumq́ue* Decurias, *quos clericos laicosq́ue appellant. Quanquam etiam legimus in antiquis certiſſimæ fidei libris, anno* M. *ducenteſimo nonageſimoquarto, & rurſus trecenteſimoſexto regnante tum* Philippo *cognomento* Longo, *hunc ſtatum curiæ fuiſſe, ut iudices trifarij generis eſſent in primo tribunali, quod* Parlamentum *peculiariter dicitur,* Antiſtites, *id eſt, prælati (à quibus prælatorum cameram interim illud tribunal uocitatum eſſe inueni)* Primores *nobilium, id eſt, barones,* Iuriſperiti *aut literati potius, qui clerici laiciq́ue uocantur. Hi autem poſtremi antiſtitibus & proceribus unà cum* Cancellario, *ut parędrum haberent in diſceptandis controuerſijs & iure dicendo, atq́ue in omni negotio tranſigendo, quod ad curiæ diſceptationem pertineret. Illi uerò ut terni utroque ex ordine eſſent, ac per ſingulos tamen res tranſigi poſſet. Primo enim in loco binis creatis, bini alteri ſubſtituti erant, & his iterum tertij ſubſidiarij ueluti ſuccenturiati: nequando illud tribunal moderatoribus careret, quos* Præſides *appellamus. In mentione tamen*

Summum tribunal curiæ centenariæ.

tamen curiæ antiqui cōmentarij,quos unū & alterū uenerandæ antiquitatis,atq; etiam plures uidi, nuſquam (quod equidem meminerim) Pariū meminerunt. Hoc loco prætermittendum non uidetur, quòd in conſtitutione quadam anni M. ducenteſimi nonageſimiquarti à Rege (niſi fallor) Philippo cognomine Pulchro ſacrata, caput unum uerbis uernaculis in hanc ſententiam legimus, Quod ſi ij iudices qui in maximo tribunali erunt, ſententijs ſuis diuerſa cenſuerint, Principes aut Præſides curiæ (hi autem ſunt antiſtites & primores nobilium) ex maioris partis ſententia rem, decernere ac pronuntiare debebūt, aut etiā ex potioris, ſi quando ex cenſentium grauitate & meritis, aut ex rerum decernendarū qualitate eis ita uidebitur. Ex quibus uerbis intelligimus perpetuum hunc morem non fuiſſe numerandarum ſententiarum. Vtrum autem præſtare uideatur, nos in medio iandiu poſitum relinquimus. De quo tamen Plinius ad Adrianum ita inquit, de quodam Senatuſconſulto loquens, quod ipſe magnopere improbandum cenſebat: Sed hoc, inquit, pluribus uiſum eſt. Numerantur enim ſententiæ, non ponderantur. Nec aliud publico conſilio poteſt fieri, in quo nihil tam inæquale, quàm æqualitas ipſa. Nam cùm ſit impar prudētia, par omnium ius eſt. Eadem conſtitutione cautum eſſe cōperimus (quod minimè crederent iſti, qui omnia in ſcientia iuris ponunt) ut tertium genus iudicum in eo tribunali ex profanis ſacerdotibusq; conſtaret. Profani autem partim ex equitibus, id eſt, equeſtri ordine præditis militibus, partim ex promiſcuo genere hominum aſſumerentur. Quos omnes nominatim ibidem adnumeratos legimus, titulis eorum atque appellationibus nihil literaturæ præferentibus, niſi humanioris fortaſſe & ueluti miſcellaneæ: qualis

Cōſtitutio Philip. Pulchri.

Interdū ſententiæ non numero. ſed pondere ualebant.

in nonnullis eſt hodie talarem ueſtitum non geſtantium, & qui in ordine togatorum non cenſentur. Sacerdotes uerò legimus non ſuis nominibus, ſed ſacerdotiorum aſcriptos, archidiaconos, decanos, & alijs ſacerdotiorum nuncupationibus. Eôdem pertinet quod alio capite eiuſdem conſtitutionis cauetur (ne quippiã fortè comminiſci aut cauſari hic quiſquam poſſit) id eſt autẽ huiuſmodi, Vt diſceptandis prouinciarum iuridicialiũ cauſis (Sic enim nunc nobis uiſum eſt appellare quas iuris ſcripti prouincias uulgò uocamus) tres à Præſidentibus ex numero conſidentium deligantur apprime literati, præſertim ubi de criminibus agetur. Alio rurſus capite ſancitũ, Vt Principes aut Præſides Parlamenti, id eſt, antiſtites & primarij nobiles, qui quandocunq; in curia aderunt, de cõſiliarijs uel conſidentibus potius ſtatuant, qui ad quodq; munus obeundum mitti potiſſimũ debeant, qui in primo tribunali conſideant, qui ad dijudicandas cauſas iuridicialium locorum, & quæ iure ſcripto reguntur, delegari debeant: qui audiendis poſtulationibus præficiantur. Hic mihi Satyricum illud ſuccurrit, Quondam hoc indigenæ uiuebant more. Aureo (inquit Iuuenalis) ſeculo antequam illa deorum ſuperorũ inferorumq; turba figmentis poëticis inuenta eſſet, cum nulladum inferorum ſupplicia eſſe putarentur, id eſt, cum nulladum pœnarum terricula ſceleratis obiecta eſſent, humanum genus innocentiſſimam uitam duxiſſe perhibetur. Cum nondum, inquit, aliquis ſortitus triſte profundi Imperium, aut Sicula toruus cum coniuge Pluton: Nec rota, nec furiæ, nec ſaxum, aut uulturis atri Pœna, ſed infernis hilares ſine Regibus umbræ: Improbitas illo fuit admirabilis æuo: Nunc ſi depoſitum nõ inficietur amicus, Prodigioſa fides. Eodem autẽ modo nobis quoq; dicere in

ment

mentem uenit: antiquioribus illis ſeculis florente tamẽ hoc regno (quod ex nomiſmatis antiquis apparet auro obryzo percuſsis) ſimplicem & facilem iuris reddendi rationem, raraſq; lites nec diuturnas (ut nunc) aut etiam ſeculares fuiſſe, quum nondum iſta uerba interpretũ iuris rempublicam inuaſiſſet, necdum ſcientia iuris latiſsimè, atque etiam in infinitum patere crederetur, ſed æquum bonumq; & iudex prudens integritate, atque innocentia præditus (quæ temporum ipſa magis quàm hominum fuiſſe uidetur. Vbi enim tum peccandi locus illa rei forenſis conſtitutione?) inſtar ſexcentorũ uoluminum eſſent. Nunc uerò quò res reciderit, nemo quidem non uidet: ſed omnes dicere muſſant. Aequi boniq; nomen & maieſtas apud nos obſoleuit, ſuccidaneaq; alia habemus præclara uocabula cauillamentorum, quas cautelas iuris uocant, uolumina certè, ſi uerum fateri uolumus, titiuilitio non emenda, ut utar Plautino uerbo. Quòd ſi aliquando in hanc cauſam unus & alter incubuerit eorum ad quos Galliæ nomophylacia delata eſt, id eſt, legum morumq; regimen & tutela: & qui primos ordines in re iudiciaria ducunt, qui capita uulgò iuſtitiæ dicuntur: haud dubiè hoc inceptum omnes boni plauſu uotiſq; proſequentur. Nec tantæ tantiq; nominis prouinciæ autoritati, id eſt, Franciæ ſubſcribere finitimæ nationes, atq; etiam ulteriores dubitabunt. Nam quis iſtam tandem iuriſdicẽdi rationẽ improbare non poſsit, cum nemo quantũuis litium fugitans, ſatis circunſpectè litem, aut intẽdere iam, aut depellere poſsit, in tãta opinionũ diſcrepantia? ubi nemo tam iure lapſus eſt, quin anſam faceſſendi negotij apprehendere poſsit, aut prætextum abnegandi crediti, aut cauillandi nominis comminiſci: atq; ita ut biennium, atq; etiã trienniũ fruatur in improbitate ſua, ut ſæpe

Multiplices legũ cõmentarij, litiũ materia.

Nomophylacia.

uictores litium uideamus Cadmeam, ut aiunt, uictoriam retuliſſe ſeſe querentes: id eſt, plus damni quàm lucri in uictoria cepiſſe, non abſimiles Pyrrho, qui cum bis Romanos ingenti ſuorum ſtrage uiciſſet, Næ, inquit, ſi tertiam uictoriam habuerimus, funditus perijmus, ἐὰν ἔτι μίαν ἔφη μάχην Ῥωμαίους νικήσωμεν, ἀπολώλαμεν. *Experti enim norunt quanti hodie litigare liceat. Verùm ab iſto ulcere manus abſtinere identidem nequeo, quod certè niſi manu ualida & Pæonia ad uiuum, ut alibi diximus, reſecetur, exacerbari magis tactu quàm compeſci, aut leniri continget. proinde ad id quod inſtat, reuertamus potius. Enim-*

Curia olim non ſtataria, ſed indictina erat.

uero curiam noſtrã nec ſtatariam nec perennem fuiſſe, ſed conuentuum modo indictiuã, nec loco nec tempore ſtatam, nemo niſi in rebus Francicis peregrinus ambigit. Anno M. *ducenteſimo quingenteſimooctauo iudiciũ peractum fuiſſe in monumẽtis noſtris extat, in Parlamento ad natalẽ diuæ Dei genitricis habito de Conùtatu Clarmontenſi. Contendebant autem de eo cum Rege Pictauenſis & Andegauẽſis Comites. In eoq; iudicio aſſuiſſe Regem cum conſilio regio, aſſuiſſe etiã epiſcopos Remenſem, Rotomagenſem, Trecenſem, aliosq; non paucos epiſcopos abbatesq;, & maximum fratrum prædicatorum: ad hæc magiſtrum militum quem Conſtabularium dicimus, Comites ac primores nobilitatis, conſiliariosq; permultos tum ſacerdotes, tum profanos. Duo autem tum quotannis Parlamenta cogebantur, ad natalem purificationemq; diuæ Dei genitricis. Quo modo & duo quæ dicuntur Scacaria apud Normanos, ad Paſchæ & ad diui Michaëlis. Anno autem* M. *ducenteſimo triceſimo, eodem, ut opinor, Rege utrobique imperitante, id eſt, Ludouico nono qui inter diuos relatus eſt, iudicium caſtrenſe Enceniaci coactum eſt. In quo archi-*

epiſc

epiſcopus Senonenſis, epiſcopi Pariſienſis & Carnutenſis: Comites Flandriæ, Campaniæ, Niuernenſis, Bleſienſis, Carnutenſis, Vindocinenſis, Matthæus quidam magiſter militum, Vicecomes Bellomontanus, aliįq; nobilium primores equitesq; eo quo enumerauimus ordine in eo decreto inſcripti: quorum etiam ſignis obſignatum decretum illud fuit, Comitem Britanniæ quæ eſt in continenti, tutelam Britanniæ ab uxore, ut arbitror, ad eum delatam commiſiſſe, præſente & uidente Rege pronunciauerunt. Id eſt (ut uerbis noſtris loquar) Ballium Britanniæ amiſiſſe. Exautoratiq; eo decreto ad unum & religione ſoluti Britanniæ Aremoricæ proceres ac nobiles, qui ipſi ſe eo nomine ſacramento obſtrinxerant, id eſt, fide beneficiaria ſoluti. Anno etiam M. trecenteſimo uigeſimo conſtitutum eſſe nouimus, ut bina Parlamenta quotannis haberentur. Quo tempore Parlamentum Tholoſanum ea lege decretum eſt, ſi id Tholoſanis è re ſua eſſe uideretur. Parlamentum Tholoſanum. *Ex quo autem perennis curia eſſe cœpit, multo tempore anniuerſario Principis edicto poſtridie diui Martini inſtauratitiam fuiſſe nemo eſt qui ignoret. Quoad haud ita pridem indulgentiorum conniuentia Principum perpetuus ille magiſtratus, nedum perennis eſſe cœpit: etiamſi quotannis diplomate nonnunquam ut fama eſt inſtaurari, hodie quoque, in more ſit curiæ. Proinde ſimile ueri eſt curiam hanc noſtram (id quod antè diximus) à conuentibus illis ortam, quos celeberrimos Principes agitare ſolebant. eosq; Principes qui eam inſtituerunt, quiq; inſtitutam auxerunt, ornaueruntq;, hoc maximè uoluiſſe, ampliſsimam eam curiam cauſarumq; omne genus diſceptatricem iuſtam ac legitimam eſſe. Atque ideo ex iuris omnis hominibus conſultis ciuilis, pontificij,*

militaris, atque adeò rerum omnium politicarum, illum ueluti chorum iudicum concinna mixtura uiſendum inſtituiſſe. Vrgente porrò cauſarum multitudine, & rerum commoditate poſcente, hoc (ut ita dicam) corpus in membra quædam diſtractum eſſe, quas claſſes propriè appellare Decuriasq; *poſſumus, cameras appellant, nomine olim indito à locis ſeſſionũ concameratis. Hæ tres primum fuerunt. Vna in maximo tribunali cõſtituta, quod* Parlamen-*tum olim peculiariter ab actionibus altercationibusq; aduocatorum appellatum eſſe uideo: Altera in ſecundo conſilio, quod ab iudicandis inquiſitionibus nomen accepit. Quæ ipſa rurſus conſtitutione* Philippi *cognomento* Longi, *anno* M. *treceteſimo uiceſimo, menſe* Februario, *urgente cauſarum multitudine in duas claſſes ſubdiuiſa eſt. ijs autem uiceni homines diſtributi, octoni iudices, duodeni relatores, id eſt, reportatores appellati, quos etiam renunciatores* Latinè *dicere poſſumus, cauſarumq; expoſitores. Horum enim munus erat inquiſitiones iudicibus renunciare. nunc munus promiſcuum factum eſt renunciandi iudicandiq;. Eiuſdem* Principis *conſtitutione anno* M. *trecenteſimo ſextodecimo, quo tempore nondum* Rex Philippus *idem, ſed rector tantum erat, triginta in prima claſſe iudices fuiſſe uideo, eorumq; principem* Cancellarium *fuiſſe. In ſecunda, iudices binos epiſcopos abbatesq;, ac cum his tredecim alios renunciatores octo.* Epiſcopi *fuerunt* Mimatenſ. *&* Sueßionenſ. *abbates diuorum* Dionyſij *&* Germani *ad urbem. Alia deinde conſtitutione cum religio* Principibus *inceßiſſet deſtineri* An-*tiſtites munere iudicandi, quo minus libere diuino cultui uacarent, exacti ſunt curia, & ad obſequium diuinum ablegati, præter unicum abbatem diui* Dionyſij: *cautumq; ne*

Decuriæ & claſſes. *Parlamentum.* *Inquiſitionum conſilium.* *Relatores.* *Renunciatores.* *Cancellarius.* *Sacerdotes & epiſcopi curia eiecti.*

ne ultrà in curiam aſciſcerentur, eorumq́; in loco Cancellarius cum uno ex aulicis primarijs ſuffecti. Nunc numerus legitimus eſt octogenarius: cui accedunt octo magiſtri libellorum, qui in primo tribunali ſedendi ius habent, inter Præſides & Conſiliarios. Centenarium numerum explent XII. *primi uel Patricij: ſeni antiſtites & proceres, in quo numero allectos, qui interdum aſcribuntur, non adnumero. Adhibitos etiam comperi nobili illa conſtitutione Philippina anno* M. *trecenteſimo ſecundo obſeruatores curiæ ex aulico comitatu, binos antiſtites proceresq́;, qui ueluti exploratores aſsidui induſtriæ & ſeueritatis eius eſſent: interceſſores etiam futuri, ſiquando quid decerneretur quod uel è dignitate curiæ, uel è Republ. non uideretur. Hos nomophylacas propriè appellare poſſumus, ut paulo pòſt docebimus. Quod quidem inſtitutum proximus principatus approbauit. Multa autẽ alia eòdem pertinentia conſulto prætermimus, quæ hic commemorare non neceſſe habuimus. Multa ſunt enim quæ huius temporis conditio haudquaquam ferre poſſe uideatur. Quicquid igitur ſuprà de curia diximus, de ea ſublimitate & amplitudine, auguſtaq́; illa maieſtate intelligi uolumus, ad quam memoria noſtra curia, aut certè patrum noſtrorum, indulgentia Principum euaſit. Si quãdo autem una claſsis ad calculorum æquilibrium deuenit, id eſt, ad ſententiarum parem utrinque numerum, duo de maioribus curiæ, quaſi ſententiarum autores mittũtur ad alteram claſſem relaturi, qui ſuæ uterque factionis ſententiam tueantur. Quo facto altera illa claſsis in conſilium mittitur, ut rei ambiguæ colophonem imponat: id eſt, ut diſſentiendi inter eos finem faciat, & ultimum calculum ac totius rei definitiuum adijciat. id lingua forenſis quaſi æquationem ſentẽtiarum dirimere*

Philippina conſtitutio.

Colophonem imponere.

mere appellat. Hoc enim uerbo propriè in ea re ſignificanda uti poſſumus. quod ut obiter dicatur, Colophona, inquit Feſtus, dicunt, cum quid finitum eſſe ſignificatur. Hoc tamen ex more Ionum populorum tractum eſt, ut inquit Lecapenus Græcus autor. Siquidem XII. urbes Ioniæ conuenire olim ſolitæ dicuntur ad id conſilium quod Panionion dicebatur, de rebus communibus commentaturæ diſceptaturæq́;. quo in loco ſi fortè totidem utrinque calculis diuerſa cenſuerant, aduocatis tum Colophonijs, rem ita componebant, ut in utrius partis ſententiam irent Colophonij, illinc uictoria calculorum eſſet. A` quo more in prouerbiū uenit τὸν κολοφῶνα ἐπιτιθέναι, id eſt, colophona imponere, uel colophonem addere, hoc eſt, ultimum & potentiſſimū ſuffragium adijcere, quaſiq́; ultimam manum imponere, poſtquam nihil ultrà hæſitandum ſit. Plato in ſecundo de Legibus circa finem hoc uerbo uſus eſt, pro eo quod eſt ſermonem claudere ac finem diſſerendi facere, ultimamq́; commētationem quaſi ultimam manum adhibere, ἐπὶ τοίνυν τοῦ μύθου χρεία τὸν κολοφῶνα πρῶτον ἐπιθῶμεν. Et rurſus, κολοφῶν ἐπὶ τῷ περὶ οἴνου λόγῳ ῥηθέντι εἰρήσθω. Tertia claſſis eorum eſt qui requæſtarum, id eſt, libellorum ſupplicum magiſtri dicuntur: de quibus mox dicēdum. Nunc etiam quarta atq; adeò quinta adiecta eſt eorum, qui cauſas perſonalium actionum atq; interdictorum retinendæ poſſeſſionis hominibus priuilegio præditis iudicant. Id eſt, qui aut in muneribus publicis occupati ſunt, aut qui fori priuilegium à Principe impetrauerūt, ut permulta ſodalitia. hi autem delegatam iuriſdictionem habent, nec de prouocatione iudicant, neque de iniuriarum actionibus, neque de ui illata, niſi hæ actiones in interdictorum cōtrouerſias inciderint, aut in actionum perſonalium. Nouimus & ab

Colophonem addere.

Priuilegio præditi.

& ab antiquis Principibus aliud eſſe conſilium inſtitutum, quod ſtrictum iam inde appellatur: nos aulicum & interius conſilium appellare & ſelectum poſſumus, ex propinquis & neceſſarijs & interioribus amicis Principis proceribus & antiſtitibus cum Cancellario conſtitui ſolitum, certo tamen numero circunſcriptum. Alibi magni conſilij monumenta antiqua meminerunt: ad quod ex Parlamento aliquod aſſumi ſolitos eſſe legimus, ita ut promiſcuam operam nauarent, & in curia, & in magno conſilio. Nonnullis autē temporibus ſtrictū & magnum conſilium idem fuiſſe deprehendi, niſi fallor. hodie alia eſt ratio. Poſtremo addenda & alia duo capita. Eorum prius eſt ex cōſtitutione anni M. *ducen. nonag. quarti. Eſt autem eiuſmodi, Sancitum præterea & ſtatutum, ut Princeps Præſidensq́; Parlamēti de conſidētibus in eo iudicibus ſtatuant, qui cuiq; muneri obeundo deligi potiſſimū debeāt. Qui in maximo conceſſu retineri, qui ad iuriſdictionem ex iuris præſcripto exercendam deſtinari, qui poſtulationibus quotidianis uacare debeant. de reliquis item ſacerdotibus profaniſq; in conſilium Regis allectis, & Rex & Præſidentes ſtatuant, ita ut eorum opera utantur ijs rebus diſceptandis conſtituendis'ue, quæ ubiuis locorum in regno aliæ atque aliæ extiterint, ſi ita eis uideatur: id eſt, (ut uulgò dicimus) ad eas res quæ quotidie de nouo emerſerint. Alterum caput eſt conſtitutionis Philippinæ in hanc propemodum ſententiam: Sanximus etiam ſtatuimusq́;, ut iudicia, areſta, ſententiæ, quæq́; à curia noſtra, quæq́; à communi conſilio noſtro exierint, rata ſint omnino, ijq́; ad quos ea res pertinebit, exequi ea poßint prouocatione ſublata. Quòd ſi quid in ijs extiterit uel ambiguitatis uel erroris, quod modò momentum aliq*

Aulicum & interius cōſiliū.

Magnum conſilium.

Strictum conſilium.

Cōſtitutio Philippina.

aliquod habere uideatur, uolumus & ſancimus, ut eorum enarratio, emendatio, interpretatio, atq; etiam ſi opus ſit inductio, ad nos ac conſilium noſtrum commune ad maiorem'ue partem eius pertineat. Quæ tamen omnia cum ingenti animaduerſione, nec iniuſſu noſtro, nec citra reſcriptum noſtrum fieri uolumus iubemusq;. Ex his, ut arbitror, apparet antiquiores illos Principes noſtros numeroſa ſibi conſilia ampliſsimaq; inſtituiſſe, à quibus curiam noſtram ampliſsimam ortam eſſe diximus. Sed ita ut eam non membrum ab eo uelut corpore auulſum eſſe dicas, ſed ueluti robur conſilij delectum: reliquos uerò conſiliarios qui ad curiæ numerum conſcripti non eſſent, partim eximios quoſdam fuiſſe quaſiq; extraordinarios, qui latera Principis cingerent, & ab eo pedem latum non diſcederent: partim ſubſidiarios & (ut ita dicam) ſuccentuarios, ſicubi ad uarios euentus opus eſſet. Eius autem curiæ ſen-

Areſta. tentiæ arreſta uulgò dicuntur, cùm areſta fortaſſe per unum R dici debeant, quo uerbo Græcè placita ſignificantur. Cuius me uerbi dudum Paulus Aemulius admonuit, Gallicarum hiſtoriarum ſcriptor: quæ quidem cum hæc ſcriberem, in magna expectatione inter noſtrates erant.

Decretum. Placitum autem Latinè & decretum dicitur, quod Græcè

Placitum. dogma & pſephiſma & areſton dicitur. Plinius de Theſ-

Δόγμα. Ψήφισμα. ſalo Methodicorũ principe, Eadem, inquit, ætas Neronis

Ἀρεστόν. principatu ad Theſſalum tranſiliuit, delentem cuncta maiorum placita, & rabie quadam in omnis æui medicos perorantem. Placita Plinius appellat maximè ratas opiniones medicorum, ſententiasq; conſtantes inter medicos

Ἀφορισμοί. de ratione medicinæ: quales ſunt aphoriſmi Hippocratis, Vt igitur populi ſcita, & ſenatuſconſulta, ſic curiæ no-

Placere. ſtræ areſta, id eſt, placita intelligere poſſumus. Nã placere uerb

uerbo pro decernere & ſtatuere Senatuſconſulto, antiqui utebantur: ut apud Ciceronem *legimus in* Philip. v. De exercitu C. *Cæſaris ita cenſeo decernendum, Senatui placere militibus ueteranis, corumq́; liberis militiæ uacationem eſſe.* Et Philip. III. *Senatui placere, ut* C. *Panſa* A. *Hircius* Coſ. *deſignati, & reliqua.* Addendum & *illud corollarij nomine, fuiſſe & celeberrimum conuentum* Amphictyonum, *quem* Plinius *lib.* xxxv. *publicum Græciæ concilium appellat.* De quo Sudas & Arpocration *in gloſſematis ita tradunt:* Amphictyones *conſeſſus quidam fuit Græcus, ad* Thermopylas *cõuenire ſolitus, ab* Amphictyone Deucalionis *filio ſic dictus, qui & ipſe populos cùm regnaret, ad conuentus conuocaſſe dicitur.* Hi *autẽ erant numero* XII. Iones, Dores, Perrhæbi, Bœotij, Magnetes, Achæi, Phthiotæ, Melienſes, Dolopes, Aenianes, Delphi, Phocẽſes. *Alij quòd accolæ* Delphorũ *eſſent,* Amphictyonas *dictos putant.* Amphictyones *enim Græcè uicini dicuntur.* Legimus *apud* Demoſthenem, Ariſtidem *ut pro communi cauſa diceret* Atheniẽſium *nomine apud* Amphictyonas *patronum, id eſt, ſyndicum eſſe miſſum.* Inde *illa nobilis controuerſia, declamatoria tamen, apud* Amphictyonas Quintiliano *referente agitata:* Alexander *cùm* Thebas *euertiſſet inuenit tabulas quibus centũ talenta mutua* Theſſalus *dediſſe* Thebanos *continebatur.* Has *quia erat uſus commilitio* Theſſalorũ, *donauit ultro.* Poſtea *reſtituti à* Caſſandro *repoſcunt* Thebani Theſſalos. Apud Amphictyonas *igitur centum talenta & crediſſe eos cõſtat & non recepiſſe.* Lis *ex eo pẽdet quòd* Alexander *ea* Theſſalis *donaſſe dicitur.* Conſtat *quoq; illud, non eſſe ijs ab* Alexandro *pecuniam datam.* In *qua controuerſia multa de iure belli diſputantur.* Sed *apud* Amphictyon

Amphictyones.

Σύνδικος.

Nobilis controuerſia.

ctyonas uel potentiſſima æqui tractatio eſt. Strabo lib. IX. *de* Delphico *tẽplo loquens,quod ipſe* τῆς ἑλλάδ⊚ ἐν μέσῳ πως εἶναι τῆς συμπάσης. *Id eſt,* In medio *quodãmodo uniuerſæ* Græciæ *eſſe dicit,quæq́; intra* Iſthmum,*quæq́; extra eſt,& terræ umbilicũ appellari,id eſt,* τῆς γῆς ὀμφαλὸν καλέσασθαι. *Cùm huiuſmodi autẽ,inquit,cõmoditas circa* Delphos *eſſet,eò facile cõueniebãt finitimi maximè, ex quibus* Amphyctionicũ *cõſiliũ cõſtitutũ eſt:quod & de rebus inter eos cõmunibus cõſilia agitaret, & tẽpli curã ſuſciperet communem, utpote in quo pecuniæ permultæ & donaria recondita eſſent, tum cuſtodiæ magnæ, tum uerò ſacrificiorum indigentia.* Acriſius *uerò,inquit, eorum qui poſteritatis memoriæ traditi ſunt, primus inſtituiſſe putatur ea quæ ad* Amphictyonum *conſilium pertinent, urbesq́; deſtinaſſe huius conſeſſus participes. Iusq́; ſuffragij illis dediſſe, huic per ſe,illi autem communiter cum altera uel etiam cum pluribus. Demonſtraſſe etiã* Amphictyonicas *cauſas quæ à ciuitatibus inter ſe diſceptarentur. Poſt quem etiam aliæ deinceps multæ conſtitutiones factæ ſunt, quoad tandem inſtitutum illud diſſolutũ eſt. Fertur autem* XII. *primum ciuitates eò conuenire ſolitas, ſingulasq́;* Pylagoram *mittere,cùm bis quotannis conuentus cogeretur: uere ſcilicet & autumno. poſtea autem & plures conuenerunt ciuitates.* Pylagoræ Cereri *immolabant. ad* Pylas *autem conueniebant,quæ &* Thermopylæ *dicuntur.*

Vmbilicus terra. | Πυλαγόρας. | *Pylæ.* | *Thermopylæ.*

Ex titulo,De officio Proconſulis.

Sed non poteſt qui apud alterum nomina ediderit,apud alterum manumittere.) Accurſius *nomina interpretatur probationes cauſarũ. Cùm edere nomen ſit curare nomen inſcribendum, & ueluti eius nomẽ profiteri in actis quem manumiſſuri ſumus: id quod fiebat ante cognitionem*

Conſ

Conſulis. Edere nomina hodie dicere poſſumus eos prouocatores, qui apud acta curiæ præſentari dicuntur. Hoc *autem etiam dare nomen dicitur, ut dare nomen militiæ in l.iij.infrà,* De re *militari,* Qui *poſt deſertionẽ in aliam militiam nomen dederunt,legi'ue ſe paſſi ſunt,& reliqua.*Li*uius li.* v. *Omnium primũ* Tribunis *militum fuit delectum haberi.* Nec *ſeniores modo cõſcripti, ſed ſeniores etiã coacti nomina dare, ut urbis cuſtodiam agerent.* Inde *illa locutio,ad nomina reſpondere.*Idẽ *lib.* v i i. Acerbitas *in delectu non damno modo ciuium, ſed etiam laceratione corporum lata, partim uirgis cæſis qui ad nomina nõ reſpondiſſent, partim in uincula ductis, inuiſa erat.*Id *eſt,qui non comparuiſſent, ut uerbis noſtris loquar.* Et *mittere ad nomen.* Quintilianus *in* Declama. (*ſi tamen is eſt autor*) Ad *nomen mittere filios parentes feſtinarũt, quamuis aſperrimo bello , ut ſub te ponere rudimenta militiæ contingeret.* Inde *etiam nomen accipere, pro eo quod uulgus dicit, recipere ad monſtram,quod & rationem habere dicitur.*Li*uius lib.* v i i. *ſecundi belli Punici,*Itaq; *ſi ſuum nomen* Di*ctator acciperet,ſe comitijs interceſſuros* Tribuni *dixerũt: ſi aliorum præterquam ipſius ratio haberetur , comitijs ſe moram non facere.*Idem *lib.* i i i i. Vicerunt *patres, quia plebs patricijs ſeu hunc ſeu illum delatura honorem , fruſtra certare ſuperſedit.*Et Principes *plebis ea comitia malebant,quibus non haberetur ratio ſui, quàm quibus ut indigni præterirentur.*

Edere nomina. *Dare nomen.* *Ad nomina reſpondere.* *Mittere ad nomen.* *Nomen accipere.* *Rationem alicuius habere.*

Ex titulo, De officio Præfecti Præt.

Breuiter *commemorare, & reliqua.*) Nugatur *hoc in loco* Accurſius *, ut ferè in ijs locis ſolet quæ ab antiquitate repetenda ſunt,utpote qui diuinaci cõiectura potius quàm rerum cognitione fretus nihil ferme intactum relinquere*

inſtituerit

De Dictatura. inſtituerit. Nos autem de Dictatura duo tantum dicenda putauimus: unum quod Plutarchus in Fabio memoriæ prodidit. *Dictator.* Fabius, inquit, Dictator deſignatus, magiſtrum equitum L. Minutium dixit: à Senatuq́; petijt, ut equo ſibi uti Dictatori liceret. Non enim antea equitare Dictatori fas erat, ſed per quandam ueterē legem prohibitum fuerat. ſiue quòd maiores uires ineſſe pediti, ac pedes manumq́; cōſerere arbitrarētur, ac propter hoc Imperatorem in legione permanere oportere, nec locum deſerere: ſiue quoniam ad alia omnia tyrannica magnaq́; ſit potentia magiſtratus ille, ut in hoc appareret Dictatorē uolente populo indigere. Alterum eſt ex eodem in Probl. Dictator, inquit, creatus omnium magiſtratuū imperium inhibet, ad ſeſeq́; trāſ- *Tribuni pleb.* fert, præterquàm Tribunorum pleb. Hi enim ſoli Dictatore creato non ceſſant. Οὐδὲ γὰρ παύονται Δικτάτωρος αἱρεθέντος οἱ δήμαρχοι, ἀλλὰ πᾶσαν ἀρχὴν ἐκείνου μετατιθέντος εἰς ἑαυτὸν, αὐτοὶ μόνοι διαμένουσιν. Hic creari niſi ſilentio noctis non poterat, ut autor eſt Liuius libro IX. Dicebatur autem à Conſule, ut ipſe magiſtrum equitum dicebat. Noctis, inquit, ſilentio (ut mos eſt) Fabius L. *Dicere Dictatorem.* Papyrium Dictatorē dixit. Cæterum Dictatura poſt mortem Cæſaris Senatuſconſulto ſublata eſt in perpetuum. Cicero in Philip. I. Ad ſingulare etiā Marci Antonij factum feſtinat oratio. Dictaturam quæ uim iam regiæ poteſtatis obſederat, funditus è republ. ſuſtulit. De qua ne ſententias quidem diximus: ſcriptum Senatuſconſultū quod fieri uellet attulit. Quo recitato, ſummo ſtudio autoritatem eius ſecuti ſumus, eiq́; ampliſſimis uerbis per Senatuſconſultum gratias egimus. Lux quædam uidebatur oblata, non modo regno quod pertuleramus, ſed etiam regni timore ſublato, magnumq́; pignus ab eo Reipub. datum ſe liberam ciuitatem

ciuitatem eſſe uelle, quod Dictatoris nomen, quod ſæpe iuſtum fuiſſet, propter perpetuæ Dictaturæ recentem memoriam funditus ex Republica ſuſtuliſſet. Regnum appellat Cicero perpetuam Cæſaris Dictaturam, quæ inuidioſißimum nomen Dictaturæ reddidit. Idem, Maximum autem illud quòd Dictaturæ nomen ſuſtuliſti. Hæc inuſta eſt à te, à te inquam mortuo Cæſari nota ad ignominiam ſempiternam. Vt enim propter unius M. Manlij ſcelus decreto gentis Manliæ neminem Patricium licet M. Manlium uocari: ſic tu propter unius Dictatoris odium nomen Dictatoris funditus ſuſtuliſti. De præfectura Pretorij Tranquillus in Tito, Profectúram quoque, inquit, ſuſcepit, nunquam ad id tempus niſi ab equite Ro. adminiſtratam. Vnde Plinius in præfatione ad eundem Titum loquens. Et quod his, inquit, nobilius feciſti, dum illud patri pariter & ordini equeſtri præſtas præfectus Prætorij eius. Quibus uerbis Plinius ſignificat & equeſtrem ordinem & præfecturam Prætorij Titum ingenti honore affeciſſe, cum præfectus patris ſui Veſpaſiani & dici & eſſe uoluit: quod antè equeſtris tantum ordinis munus fuerat, non etiam Senatorij. Præfectus autem Pretorij à cohorte Pretoria dictus eſt. Apud antiquos enim cohors quædam erat quæ Prætoria uocabatur, quæ Conſuli aut Prætori in prouincia præſto ſemper erat, quaſiq́; latus eius cingebat. Cicero ad Quintum fratrem Aſiæ Proconſulem libro 1. Quos uerò aut ex domeſticis conuictoribus, aut ex neceſſarijs apparitoribus tecum eſſe uoluiſti, qui quaſi ex cohorte Prætoria appellari ſolent: horum non modo facta, ſed etiam dicta omnia præſtanda tibi ſunt. Itaque quod Cicero cohortem Prætoriam in Prætura urbana dixit, Aſconius Conſulares comites interpretatur. Veteres enim, inquit,

M. Manlius.

Præfectura Pretorij.

s omnem

Prætor. omnem magiſtratum cui pareret exercitus, Prætorem appellauerunt: unde & Prætorium, tabernaculum eius: & in caſtris porta Prætoria, & hodie quoque præfectus Prætorio. Hactenus Aſconius. Cùm igitur imperiũ Romanum ad monarchiam deuenit, Principes Romani equitem unum Romanum Prætoriæ cohorti aut cohortibus etiam præfecerunt, & Prætorio ſuo, id eſt, aulæ, quam lingua uulgaris hoſpitium Regis appellat: unde præfectus Prætorio hodie dici poteſt qui magnus magiſter hoſpitij dicitur: nam eum Græci ἔπαρχον ἀυλῆς uocant, multum tamen ab antiquo differens. Hunc autem antiqui Principes potentia militari ſecundum ſibi eſſe uoluerunt: qualis Burrus primus (ut arbitror) Neroni fuit: de quo Tacitus libro VIII. ita inquit, Ibatur in cædes, niſi Afranius Burrus & Anneus Seneca obuiam iſſent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ & pari in ſocietate potentiaq; concordes, diuerſa arte ex æquo pollebant. Burrus militaribus curis & ſeueritate morum, Seneca præceptis eloquentiæ & comitate honeſta. Idem de morte eius loquens ita inquit libr. XIIII. Ciuitati grande deſiderium eius manſit propter memoriam uirtutis, & ſucceſſorum: alterius ſegnem innocẽtiam, alterius flagrãtiſsima flagitia & adulteria. Quippe Cæſar duos Prætorijs cohortibus impoſuerat, Fenium Ruffum ex uulgi fauore, qui rem frumentariam ſine quæſtu tractabat: Offonium Tigillinum, ueterem impudentiam atque infamiam in eo ſecutus. Præfecturam igitur Prætorij Titus ampliorem honoratioremq; reddidit, ut Plinius in exemplo ſuperiore inquit. Plinius uero iunior in Panegy. Traiani uerbis loquens ita inquit, Ego quidem in me, ſi omnium utilitas ita poſceret, etiam præfecti manum armaui: Tangẽs hiſtoriam huiuſmodi à Dione commemoratam,

Pratorium.

Traianus

Traianus cùm præfectum Prætorij cingulo donaret, dignitatis eius inſigni,ita dixiſſe ad eum fertur, Accipe hunc enſem,& ſi quidem recte atq; e Repub. imperauero, pro me:ſin ſecus,in me utere. Huius magiſtratus meminit Lãpridius in Alex. à quo dignationẽ eius auctam eſſe refert. Ab alijs autẽ atq; alijs Principibus auctiorẽ in annos atq; etiã in dies factam eſſe ex multis iuris locis conijcere poſſumus.Huius autẽ in Francia inſtar eſſe magis quàm ſimilem Cancellariatũ,haud ab re (ut arbitror) dici poteſt. A' quibus autem initijs ad quantum faſtigium euectus ſit, nemo mediocri rerum noſtrarum cognitione imbutus neſcit. Verũ eius aliud exemplar apud Platonem reperiſſe mihi uideor idq; expreſſum,non adumbratũ. Plato igitur in eo libro qui Minos uel de lege inſcribitur, Minoẽm ab Homero tradit,laude longè omnium præſtantiſſima inter omnis heroas laudatũ eſſe.De Creta enim loquẽs nonaginta urbibus inſigni,earum unam Gnoſſum urbem ingentẽ eſſe ait,in qua Minoẽm regnaſſe, Iouis conſuetudine ac colloquio nouem annos uſum.Hoc enim ſignificat, inquit, illud carmẽ,Ἐννέωρος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστής,Nouennis regnauit cum Ioue cõmentatus. Quod ſic dicere poſſumus,Ter tribus his annis regnauit cum Ioue ſuetus. Propterea,inquit,mira laus hæc exiſtimanda eſt,& ſupra quã nihil omnino dici cogitari'ue poſſit, non modò Iouis eſſe filium,ſed etiam unum omnium ab Ioue inſtitutum. Nam quod Heſiodus de eodem loquens inquit,

Ζηνὸς ἔχων σκῆπτρον, τῷ καὶ πολέων βασίλευεν.

Sceptra Iouiſq; tenens,queis urbibus imperitabat.

Nihil aliud intelligi uoluit quàm Iouis habens diſciplinam qua Cretenſium urbibus moderabatur. Hunc igitur Minoẽm Plato regendo regno ſuo Rhadamanthi opera

Triani memorabile uerbum.

Cancellarius in Francia.

Plato.

Minos.

uſum eſſe, in hanc propemodum ſententiam commemorat: *Rhadamãthus.* Enimuero,inquit, Rhadamanthus ut uir quidem bonus erat,ita artis Regiæ numeros haud omnes perdoctus, Regiæ tamen artis (ipſe baſilicã uocat)adminiſtram quãdam operam egregie nauare didicerat, ab ipſo Minoë iudicijs præfectus, quare etiam iudex bonus dici uulgò meruit. *Nomophylax.* Hoc enim nomophylace, id eſt, præſide cuſtodeq; legum Minos utebatur in urbe: Taloë uerò extra urbem *Talos.* utebatur. Hic enim Talos ter in ſingulos annos regionem paßim obibat, cuſtodiæ legũ intẽtus, æreasq; legum tabulas pagatim circũferẽs. Verba ipſa Platonis ſubiecimus, Ῥαδάμανθυς δὲ ἀγαθὸς μὲν ἦν ἀνὴρ, ἐπεπαίδευτο μέντοι οὐχ ὅλην τὴν βασιλικὴν τέχνην, ἀλλ' ὑπηρεσίαν τῇ βασιλικῇ ὅσον ἐπιστατεῖν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ὅθεν καὶ δικαστὴς ἀγαθὸς ἐλέχθη εἶναι. νομοφύλακι γὰρ αὐτῷ ἐχρῆτο ὁ Μίνως κατὰ τὸ ἄστυ. τὰ δὲ κατὰ μὲν τὴν ἄλλην τῷ Τάλῳ, ὁ γὰρ Τάλως τρὶς περιῄει τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ τὰς κώμας φυλάττων τοὺς νόμους ἐν αὐταῖς, ἐν χαλκοῖς γραμματείοις ἔχων γεγραμμένους τοὺς νόμους. Ariſtoteles autẽ lib. IIII. Polit. autor eſt *πρόβουλοι.* in qbuſdã rebuſpublicis Græciæ probulos & nomophylacas inſtitutos fuiſſe, qui eas rogationes quæ ad populũ ferẽdæ eſſent, præiudicio quodã diſceptarẽt examinarẽtq;, nequãdo fortè populus cõtrariũ quippiã legibus, aut quod è Repub. nõ eſſet, ſciſcere iubereq; poſſet. Hi autẽ nomophylaces Athenis (ut apud Sudam legimus) faſciolis albis pro redimiculis uti ſolebant in ſpectaculis, è regione ſedentes nouem magiſtratuum, qui Reipub. gubernacula tenebant: cogentes magiſtratus omnia rectè atq; ordine & ex præſcripto legum agere. In concionibus uerò cum proedris conſidere ſoliti, interceſſuri ſi quis rogationẽ promulgationem'ue quampiam ferret aut contra inſtituta patria, aut quæ

quæ è Repub.è dignitate'ue eius futura nõ uideretur. Prohedri autẽ dicebantur quaſi præſides, magiſtratus quidam primi ſubſellij,quibus cæteri omnes ſedendi loco cedebant, Ἠνάγκαζον δὲ τὰς ἀρχὰς χρῆσθαι τοῖς νόμοις, καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐκάθηντο μετὰ τῶν προέδρων, κωλύοντες ψηφίζειν ἔιτι παράνομον εἶναι δόξειε καὶ ἀσύμφορον τῇ πόλει. *Eadẽ pene Pollux lib.* VIII. *de nomophylacibus dicit. Cicero lib.* III. *de Legibus, Legũ, inquit, custodiã nullã habemus. Itaq; hæ leges ſunt quas apparitores noſtri uolunt, à librarijs petimus, publicis literis cõſignatã memoriã publicã nullã habemus. Græci hoc diligẽtius, apud quos nomophylaces creãtur. Nec ij ſolũ literas (nam id quidem et apud maiores noſtros erat) ſed etiã facta hominũ obſeruabant, ad legesq; reuocabant. Si huiuſmodi magiſtratibus Francia rectè atq; ordine uteretur, mores certè & inſtituta noſtra, iusq; omnino moribus noſtris introductũ receptũq; (quas conſuetudines dicimus) non tam incerta obſcuraq; eſſent quàm ipſa eſſe non pridem deprehenſum eſt. Nondum enim multis cõuentibus actis conſtitui potuerũt. adeò ad hoc tempus tantũ aduocatis ac pragmaticis in iura non ſcripta licuit, quàm in iura ſcripta iuris profeſſoribus. id quod antea ſatis liberiusq; paulò (ut arbitror) diximus. Neq; enim ignoro, ſiquando libellus hic noſter exierit, & aliquo forte rumore Accurſiani reſcierint nos in hac doctorum hominũ eſſe hæreſi (Accurſianos nũc appello iſtos nõ tam ingenioſos quàm fuit Accurſius aut Bartolus alijq;, ut ita dicam, maiorũ gentium Accurſiani, uiri haud dubie induſtriæ ſingulaeis, ſi in meliora tempora incidiſſent, temporũ enim ignorantia magis, quàm ſua lapſi ſunt: ſed iſtos ſtupidiores, qui homines Latinè neſcientes autores ſuos, latiniſſima Pandectarum ſcripta optimè interpretari po-*

Prohedri. Πρόεδροι.

Nomophylaces.

Conſuetudines.

Accurſiani.

tuiſſe conniuentibus oculis credi uolunt) Si igitur iſti quoquo modo reſciuerint, nos hæc & huiuſmodi de numinibus ſuis dixiſſe (neq; enim noſtra legent quæ intellecturi non ſint) id eſt, ſi à politioribus iuris aut peritis aut ſtudioſis (quales iam multi ſunt) audierint nos hæc ſcripſiſſe, continuo agmine facto in nos, gladiatorio, ut aiunt, animo inuaſuros eſſe ſuſpicor. Noſtra autem nunc uoco quæ ex alijs accepta, noſtra fortaſſe fecimus, ſi quidem rectè & concinne ſuo quidq; loco accommodauimus. Amentata enim tela, ut dicitur, ſuggerentibus magni nominis autoribus, nullo aut paruo negotio accipientes, haud incommodè fortaſſe in iſtos contorſimus. Neq; uerò eo ingenio uideri nos uolumus, ex quo ueluti fonte huiuſcemodi multa manaſſe credi poſsint. Abundéq; eſſe nunc putamus ſi claſsicorum autorum, primæq; autoritatis antiquorum dicta quaſi pluuias aquas colligentes, ingenij noſtri ariditatem aliena ubertate adiuuimus. Verumenimuero iſti qui in ſuorum dicta inquirere nefarium eſſe putant, nunquam (ut arbitror) collato pede nobiſcũ manus conſerere audebunt: ſed miſsilibus, id eſt, arreptis ex triuio macelloq́; conuicijs, ut quodque atrociſsimum in buccam quaſi ad manus uenerit, depugnabunt. Quorum & ſi maledicta non magis me lædere poſſunt quàm aquæ pluuiæ fungum: ne tamen bellicum ceciniſſe uidear, eos oro obteſtorq́; eorum æquiſsimos, ut ne prius dictis noſtris obſtrepere in animum inducant, quàm ea ſemel attentius auſcultauerint. Tum demum ſi intellecta diſplicebunt, ignorantiæ ſane aut tarditatis me damnent. Modò ne hoc eloquium addant, quòd diſciplinæ ſuæ antiſtitibus non credere ſuſtinuerim: aud quòd deorum ſuorum Ioui (doctorum enim ſuorum Idolum Accurſium appellant) conuicium fecerim, ideò

temer

temeritatis eſſe me aut etiam maieſtatis damnandum. Neque enim Pythagorica eorum lege teneor, ut omnia credere ipſo dicente, id eſt, Accurſio debeam. Accurſium tamen auſcultare ubique, & pleriſque etiam in locis auſcultare Accurſio ſoleo, id eſt, ubi Vlpianum & alios iuriſperitorum proceres non modo ipſe auſcultaſſe, ſed etiam exaudiſſe uidetur. Proinde niſi me priſcorum magis propugnatorem quàm recentium, id eſt, ſuorum impugnatorem audierint (ſi tamen aures audiendi habent) cauſam haud dico quin de me excarnificando animis ſuis obſequantur. Quòd ſi cominus ipſi pugnare aduerſis gladijs in animum induxerint, næ homines ipſos inermes, aut armis certè nec ualidis nec fulgentibus munitos, ab elegantioribus eiuſdem iuris ſtudioſis iam diu deſtitutos, ſuo etiam gladio iugulare poſſumus, id eſt, edicto Iuſtiniani (ut alibi diximus) non uno ſed altero. Id eſt autem huiuſmodi, Noſtram autem conſummationem quæ deo annuente componetur, Digeſtorum ſeu Pandectarum nomen habere uolumus, nullis Iuriſperitis in poſterum auſuris commentarios illi applicare, & ſupradicti Codicis compendium confundere: quemadmodum & antiquis temporibus factum eſt, cum per contrarias interpretantium ſententias totum ius penè conturbatum eſt. ſed ſufficiat per indices tantummodo & titulorum ſubtilitatem quæ paratitla Græcè dicuntur, quædam admonitoria eius facere. Paratitla Iuſtinianus ſummas rerum appellat titulatim appoſitas, quales extant Azonis: indices autem ἐλέγχους. Hec in loco Accurſius iſtorum Plato ingenua ſimplicitate manus (ut aiunt) dedit, faſſus ipſe nec ſua, nec aliorum gloſſemata iure ſcripta defendi potuiſſe contra Imperatoris edictũ. Iuſtiniani autem autoritatem

Edictum Iuſtiniani contra enarratores.

Paratitla.

reſellere, aut quoquo modo eleuare, homini quidem qui ſe iuris ſtudioſum profiteatur, non minus inter iſtos improbũ eſſe putatur, quàm inter philoſophos axiomata quæ dicuntur, negare: & propoſitiones quaſdam indemonſtrabiles, quæ in communi ſenſu conceptuq; uerſantur. Vt ſi quis lineam longitudinem ſine latitudine neget eſſe, aut ſuperficiem longitudinem & latitudinem ſine altitudine, & huiuſmodi alia. Perfricent igitur iſti frontem, & Iuſtiniani imperium negligendum eſſe, aut quoquo modo reſellendum dicere audeant, & una eademq; opera totam iuris ciuilis autoritatem ſubuertant: aut etiam Accurſium diſciplinæ ſuæ antiſtitem ignauè manus dediſſe contendant. iam certè in hoc certamine, cuius inſolentes nos ſumus, herbam eis porrigemus: tametſi non ad exteriorem nunc ſermonem loquimur, qui autoribus Ariſtotele & Themiſtio omnia aſſerere atque inficiari poteſt, et ne axiomata quidem quæ proloquia dicuntur, ore fateri cogitur: ſed ad interiorem illum (ut ipſi uocant) ſermonem quaſi ad æquum iudicem, qui interior eſt ſenſus & mentis conceptus, qui & proloquijs & rebus demonſtratis contumaciter obſiſtere nequit. De quo Ariſtoteles in priore poſteriorum Analyticon, Οὐ γὰρ πρὸς τὸν ἔξω λόγον ἡ ἀπόδειξις, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐν τῇ ψυχῇ ἐπεὶ οὐδὲ συλλογισμός, ἀεὶ γὰρ ἔστιν ἐνστῆναι πρὸς τὸν ἔξω λόγον, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἔσω οὐκ ἀεί. Non enim, inquit, ad exteriorem ſermonem demõſtratio eſt, ſed ad eum qui eſt in anima, quãdo ne ſyllogiſmus quidem obſiſtere quiuis poteſt ſemper exteriore uerbo, interiore uerò nõ item ſemper. Hæc autem cum ſint eiuſmodi (ingenuè enim fatebimur) uertere tamen ſtylum non ſemel in animo nobis fuit, cepitq; me impetus hæc ipſa interlinendi quæ in offenſionem multorum incurſura uidebantur.

Axiomata.

Interior & exterior ſermo.

bantur. ne id quidem modò, ſed etiam laborem hunc ſeme-ſtrem aut paulo ampliorem perdendi, ne me Antaccurſios ſcripſiſſe homines cauillarentur. Neq; enim is ſum qui nominis mei illuſtrandi cupidus, innoteſcere uel indigno aliquo facinore, uel hominum offenſione ſuſtineam. Ibi me anxium animi uelut genij duo (Philepijciæ Philalethiæq; nomina fuere) oculis meis obuerſantes, altrinſecus certatimq; adhortari inſtiterunt, ſpondentes quicquid candido propoſito animi inſtituiſſem, id non poſſe ad extremum (tametſi interim euariare contigerit) non bene ac feliciter uertere. Itaque quod felix fauſtumq; eſſet, pergerem, & deo diuisq; bene iuuantibus, huic qualicunque incepto ultimam manum adderem. Philepijcia æqui boniq; ſtudium profitetur: Philalethia præ ſe fert ueritatis amorem. His autoribus (id quod cautiores non ſolent) periclitari quàm hærere malui, aut iam orſa retexere. Ne igitur religione me obſtringerem, humanorum iudiciorum aleam ſane ancipitem ſubeundam mihi putaui. Quanquam etiam non tam periclitari me puto, quàm accipiendam plagam omnino mihi uideo. Scio certè utcunque bonorum iudicia mihi ceſſerint, malè me ab iniquis auditurum, atque eo maximè nomine, quòd homo Pariſienſis, aliquid in literis promittere audeam, præſertim nulla doctrina fretus peregrina, ut qui domi tantum literis operam mihiq; ſoli dederim. Sed quid cum illis agas qui ea quæ ex Græcis feci, ab alijs libris compilaſſe me dictitarunt, qui tamen nuſquam extant? Hi ſunt qui alienam induſtriam ex ſua inertia metiri ſoliti ſunt. quorum ego malęuolentiam impudentiorem adhuc putaui, quàm ut ei reſpondendum haberem. Bonorum tantum iudicium formido, quibus utinam ipſis ita libeat primum exporrecta fronte libellū hunc noſtrum excipere, ut

Philepijcia. *Philalethia.*

φιλεπιείκεια. φιλαλήθεια.

Budæus literis ſibi ſoli operam dedit.

pere, ut nullius odio aut offenſione adducti ad eum ſcribendum acceßimus: deinde ſi quod dictum noſtrum ut nouum & inauditum explodendum mox eis uideatur, id non antè damnare quàm diligentius æſtimauerint. Philippus Alexandri Magni pater cùm cauſam Machatæ cognoſcens dormitare uideretur, nec ſatis animaduertere quæ ille pro ſuo iure diceret, ad extremum Machætam damnauit: quo uociferante ac prouocare ſe dictitante, Philippus

Iudicium non præcipitandum.

ira percitus, Ad quem tandem? inquit. Ibi uerò Machætas, Ad te, inquit, ipſum ô bone rex ſiquando experrectus animum aduerteris, ἐπὶ σε ὦ βασιλεῦ αὐτὸν, ἐὰν ἐγρηγορῶς ϗ προσέχων ἀκούῃς. Sic ego ſi à bonis & doctioribus nunc damner nouitate rerum me premente, & reprehenſionis licentia ad eoſdem prouocaturum me conteſtor, cùm res primo occurſu duras, iterata lectione æſtimatas, exoleſcēte ſenſim nouitatis & audaciæ inuidia, molleſcere ſenſerint. Vt enim in rebus expendendis neceſſe eſt lancem ponderibus impoſitis deorſum ire, ſic animus hominum cogitur perſpicuis dictis cedere, ueritati uerò poſtliminio redeunti, & parum alioqui plerunque gratioſæ, obfutura eſt fortaſſe producentis in medium inſolentiæ ſimilis fiducia. Si igitur nomophylaces Athenienſium ſimiles haberemus, profectò leges moresq́; & inſtituta cum certa fixaq́;, tum uerò uoluminibus haud ita multis contenta teneremus: nulliq́; literato iuris finiti ignorantiam excuſare uerecūdè liceret. Nunc uerò quotus quiſque iuris etiam conſultus, conſultor tamen eſſe in ſuſcipiendis litibus erubeſcit? nec id magnopere mirandum. Quis enim ſecurus eſſe eius rei poteſt, quæ nulla certa ratione conſtat, ſed in arbitrio ſita eſt hominum alia atque alia in dies comminiſcentium? Verum iſta ſunt ſcilicet alimenta litium, id eſt,

corum

eorum hominum pabulum, qui rationes ſuas in ſpolia ciuilia coniecerunt: quæ tertia propè pars eſt nunc hominum qui aliquo nomine eſſe cenſentur. Cancellarius igitur in Francia, cuius id munus, ex primæ ſunt partes, uidere ut nulla Principis conſtitutio, nulla ſanctio, nullum diploma, nullum reſcriptum, nulli codicilli regij, non è Republica atq; etiam è dignitate Reipublicæ principaliq; exeant. Cuius cenſuræ aut ſtylo Principum maieſtas acta ſua eximi nunquam uoluit. Denique qui Principis præſentis uicarius, & peregre agente Principe Interrex quodam modo eſſe cenſetur, iure ac propriè (ut arbitror) nomophylax, id eſt, legum præſidium, iuris aſylum (id quod de Papiniano quondam dictum eſt) morũ inſtitutorumq; ueterum ara, æqui boniq; columen appellari poteſt, atque etiam eſſe debet. Id quod etiam credere me cogit conſenſus ferè hominum inſtitutumq; quoddam quaſi per manus traditum, caput eum ac uerticem iuſtitiæ appellantium. Antiquiſſimum autem eſſe magiſtratum ex uetuſtis monumentis apparet. Comperi anno M. *centeſimo undecimo, Stephanum quendam Cancellarium diplomati regio ſubſcripſiſſe, à Ludouico rege cognomento Craſſo monachis diui Dionyſij indulto. Legi & multo antiquius diploma Caroli cuiuſdam, in quo uerba hæc addita erant, Gauzelinus notarius uice Rogerij archiepiſcopi ſumnuq; Cancellarij recognouit, indictione octaua anno uigeſimooctauo regnante Carolo rege glorioſo. Videtur autem fuiſſe Carolus ille magnus. Anno etiam milleſimo centeſimo quinquageſimoſeptimo, Hugonem alterum Cancellarium ſubſcripſiſſe comperi diplomati cuidam, quo Ludouicus, qui Pius cognomento dictitatus eſt, ius regaliorum antiſti Aurelienſi remiſit, quatenus ad ſupellectil*

Lites, procuratorum pabulũ.

Cancellarij partes.

Nomophylax.

*lectilem elegantiorem & instrumentum fundorum epiſco-
palium attinet.* Aliumq́; item Bartholomæum *anno cen-
teſimo quadrageſimoſeptimo eiuſdem generis beneficio*
Regalia. *principali ſubſcripſiſſe.* Regalia *autem* (*ut obiter id dica-
tur*) *plurali numero in antiquis monumentis uocitari ubi-
que uideo, quam regaliam numero ſingulari uulgò nunc
appellamus, uerbo ab errore uſurpato.* Regalia *enim neu-
tro genere ut dicatur* Latinitas *expoſcit,* Græcorum *more*
Euangelia. *qui euangelia neutro genere & pluraliter dicunt ſacri-
ficium & ſupplicationes, quæ pro iucundo nuntio decer-
ni conſueuerunt, uel etiam mercedem allati iucundi nuntij.*
Cicero *ad* Atticum, *O' ſuaues duas epiſtolas quibus euan-
gelia deberi fateor.* Plutarchus *in uita* Demoſthenis, Εὐθὺς
οὖν ἔθυον εὐαγγέλια, Athenienſes, *inquit, audita* Philippi
morte euangelia ſacrificauerunt. Iſocrates *in* Areopag.
Εὐαγγέλια δὲ δὶς ἢ τρὶς τεθύκαμεν, *Ob iucundum huius
rei nuntium iterum & tertio ſacrificia & ſupplicationes*
Supplicationes. Pyra. *decreuimus.* Apud *nos hodie ſtruuntur pyræ, id eſt,* πυρ-
Πυρκαϊαί. καϊαὶ *decernũtur, & ſupplicationes indicuntur.* Vlpianus
Μήνυτρα. *in l.* Falſus, De *furto,* §. Qui *alienum quid.* Ergo *ſi ea quæ
dicunt* Græci εὐαγγέλια *petat, id eſt, mercedem pro rei in-
uentæ aut repertæ nuntio.* Exiſtimo *tamen* μήνυτρα *legen-
dum, hoc eſt, indicij præmium.* Huius *enim uocabuli tenuia
quædam ueſtigia in antiquißimo exemplari inueni.* Simi-
Nutricia. *le eſt nutricia in titulo,* De *uarijs & extraordinarijs co-*
Τρόφια. Niceteria. *gnitionibus, circa finẽ, quæ* Græcè τρόφια *dicuntur, id eſt,*
Νικητήρια. *nutricis merces.* Et *niceteria pro præmio uictorũ, & pro*
Ἐπινίκια. *ſacrificio uel epulo uictoriæ gratia facto, quod etiam* ἐπι-
νίκια *plurali numero dicitur.* Iuuenalis, Et *cerematico*
Regalia. *fert niceteria collo.* Lucianus, καὶ ἐπινίκια ἠξίωντο. Regalia
igitur dicenda ſunt cum ius illud utendi fruendi ſignificare

uolum

uolumus, quod rex in bonis & patrimonijs noſtratium pontificum habet, interim dum alter in locum demortui ſubſtituitur & admittitur & iureiurando in uerba Prin*cipis adigitur, quod nunc ſacramentum fidelitatis appellamus.*Hoc *autem ſacramento rogare* Quintilianus *appellat.*Quod *ius regaliorum maximum olim fuiſſe, ac quod magnopere fiſcum adiuuare poſſet, ex antiquis monumentis apparet.*Quod *autem hodie hoc nomine uocatur, non tam inſtar eſt antiqui quàm ueſtigium, quaſiq; quoddam monumentum. Sed ex hoc diuerticulo in uiam redeundum.* — *In uerba Principis adigi.* — *Sacramento rogare.*

Cancel*larij nomen apud nos uereor ut iam conſentaneum tantæ rei eſſe poßit.* Nam *ut eſt hoc tẽpore* ἀξίωμα, *id eſt, dignatio ac maieſtas huius honoris, tenuis hæc appellatio atq; apud alias gentes proculcata, ſignificatum ſuum ſuſtinere ac perferre non poteſt.* Latinum *certè nomen non eſt, niſi fortaſſe credimus à cancellando (quod nec ipſum ſatis* Latinum *eſt)* Cancellarium *dictum. Atqui ne ijs quidem ſeculis quæ hoc uerbum genuerunt, ſatis feſtiuum nomen fuit* Cancellarij. *Diploma quoddam legimus Comitis* Viromanduani, *in quo addita uerba hæc erant,* Ego Can*cellarius ſcripſi ac ſubſcripſi.* Fuit *autem apud alios honoratioris ſcribæ nomen qui* Græcè *Archigrammateus dicitur, ut quidam tradiderunt, quaſi* Princeps *ſcribarum.* — *Cancellarij appellatio.* — *Archigrammateus.*

Apud nos uerò iam inde ab initio magnum huic magiſtratui honorẽ habitum eſſe, præter ea quæ diximus, etiam ex eo conijcere poſſumus, quòd anno milleſimo ducenteſimo uiceſimoquinto, Guarinus *quidam antiſtes Siluanectenſis geßiſſe eum magiſtratum traditur: uir magni nominis illo ſeculo, ut conijcere licet. Cuius commentarios ſui ac ſuperioris æui uidimus, uel collectanea quædam potius, regnante* Philippo *ſecundo (qui* Auguſti *cognomentũ*

meruit) congeſta: quo tempore nondum ille Cancellarius erat. Ex quibus multa antiquitatis coniectura nec dubia fieri poteſt. Antea autem, id eſt, ab anno milleſimo centeſimo nonageſimoquinto interregnum diuturnum Cancellariatus fuiſſe uidetur: diuq; nullus Cancellarius in demortui locum ſuffectus eſt. In codicillis enim regijs illis temporibus indultis additum ferè legimus, uacante Cancellaria, regnante tum Philippo Auguſto, qui annis quatuor & quadraginta imperitauit. Anno autem milleſimo trecenteſimo uiceſimo conſtitutione Philippina interdictum eſſe comperi conſiliarijs Parlamenti, ut ne ab urbe abnoctarent, duntaxat quo minus omnibus conſeßibus curiæ intereſſent, citra commeatum aut regium aut Cancellarij, cum Principe curiæ, qui tum ſupremus appellabatur. Nunc uero cum in curiam ampliſsimam arbitratu ſuo ingredi Cancellario licet, tum uerò á principe curiæ primo ei loco ceditur, quaſi magiſtratuum omnium antiſtiti. Nec me tamen præterit in celeberrimo trium ordinum conuentu (quos ſtatus dicimus) uno uerbo fortaſſe Panceltion appellare poſſumus ea forma qua antiqui Panionion dixerunt, & Panætolion, id eſt, uniuerſæ Ioniæ Aetoliæq; concilium: cuius meminit Liuius libro primo de bello Macedonico. In eo igitur concilio nouimus magiſtratum militum, id eſt, Conſtabularium, Principis ubique Legatum in re quidem militari, primo loco inter magiſtratus ſediſſe proximeq; eum Cancellarium. Sed illius iam magiſtratus nomen ſublatum eſſe uidetur, quo tandiu Reſpublica caruit. Itaque Cancellariatus ſummum eſt hodie honorum faſtigium, ultra quod nihil ſperare licet, homini quidem priuato & togato, quaſi'que quoddam ſumma quæque ambientis animi ſolſtitium.

[Margin notes: *Interregnum. Cancellariatus.* — *Abnoctare nõ licet conſiliarijs Parlamẽti.* — *Princeps curiæ.* — *Cancellarius* — *Trium ordinũ conuentus. Panceltion. Panionion. Panætolion.* — *Cancellarius qualis eſſe debeat.*]

Ab eo

Ab eo iam progreſſus nullus, ſed qui ſe porrò commouerit, regredi tantùm poteſt. Reſtat ut ibi conſiſtere, nec de gradu (ut dicitur) deijci fœliciſsimum eſſe putetur. quæ enim progredi nequeunt, ruina quadam retrò ferè reuoluuntur. Proinde hunc qui norma eſt omnium iura reddentium, qui in omni ferme parte conſtituendæ Reipublicæ Principis uicem implere aut certè obtinere creditur. Cuius ore facundi reges moribus noſtris eſſe ſolent: cuius oculis uelut emiſsitijs circunſpicere omnia ac perluſtrare creduntur, ne quid uſquam ſubſultet non ſuo loco poſitum: cuius auribus, ut dicitur, perpurgatis plenam ac iuſtam operam poſtulatoribus dare didicerunt. Qui caput eſt ſanctioris interiorisq́; conſilij (Sanctius nunc appello conſilium τὴν ἀπόλεκτον βουλὴν, quod à noſtris ſtrictum appellatum eſſe dixi: quo nomine Liuius libro v. de bel. Maced. Aetolorum conſilium appellauit ex delectis atque eximijs uiris conſtans: quos Apolectos appellabant) Hunc denique qui, ut ita dicam, promus condus clementiæ benignitatisq́; principalis factus eſt, id eſt, qui illius æquitatis officinæ, quam Cancellariam dicimus, liberam adminiſtrationem habet: qui morum legumq́; regimen perpetuum recepiſſe uidetur(quod munus primus omnium Auguſtus Imperator Romanus accepiſſe ſibi delatum, non ipſe ſumpſiſſe dicitur) Hunc inquam tot nominibus eximium, multiplicis ac uariæ prudentiæ fidutia ſubnixum eſſe neceſſe eſt. In hoc uno acumen dialecticorum, ſententias philoſophorum, uerba oratorum, memoriam Iuriſconſultorum, ingenium Portianum pariter ad omnia uerſatile, acre, impigrum, indefeſſum eſſe oportet. Hunc omnia quæ ætas iſta capit, complecti & perdiſcere conuenit. quæ modò ad inſtituendum excolendum'que politicum uirum

Sanctius conſilium.

Apolecti.

Officina æquitatis.

ualeant

ualeant. Huic omnis antiquitatis memoria, & publici iuris autoritas, & regendæ Reipublicæ ratio & ſcientia, tanquam muneris huius materies quædam ſubiecta eſſe debent, quaſiq́; in numerato condita. Hunc denique id autoritatis eſſe oportet, cui omnes magiſtratus honorum ſuorum faſces ſubmittere non indignentur. Permultum enim intereſt quis à quo magiſtratus geratur. Etenim idem honor pro maieſtate contemptu'ue gerentis nunc ſublimis & eximius eſſe: nunc, ut ita dicam, in ordinem coactus eſſe uidetur. Quantos enim ex quantulis magiſtratus factos uidimus interdum gerentium eos uirorum claritate? & uice uerſa in ordinem redactos eorundem obſcuritate? Cæterorum magiſtratuum imperium ſuis ac certis finibus circunſcribitur: ſub huius iure imperioq́; omnes noſtræ prouinciæ ſunt, ut olim omnes erant Romanæ ſub Conſulis. Itaque domum eius totius imperij Gallici conciliabulum quoddam atque adeò oraculum eſſe par eſt, ueluti quandam iuris æquitatisq́;, ut diximus, officinam. Eius ianuam ac ueſtibulum omni poſtulanti, omnibus horis patere, nulli tamen hiare, id eſt, à nullo quicquam poſcere oportet. Immo uerò non claudi, ut Romæ olim Tribunorum (ſi Plutarcho autori grauiſsimo credimus) ueluti perfugiũ ac portum diſiectis, & leges iuraq́; implorantibus quæ ipſe tuenda ſuſcepit, ut diximus, aram atque aſylum ijs qui contra uim aut improbitatẽ ius ſuum obtinere nequeunt. Hunc denique qui tantam, tam auguſtam perſonam ab optimo Principe impoſitam ſibi ſuſtineat, omnibus numeris grauitatis, conſtantiæ, ſeueritatis, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, integritatis abſolutum eſſe uirum undecunque doctum, undique placentem, omnium denique horarum magiſtratum eſſe oportet. Earumq́; rerum ſeueritatem multis cõdimentis

Magiſtratus à gerẽte uel ignominiam accipit uel decus.

mentis humanitatis comitatisq́; commitigare. Non pridem enim atque adeò haud ita dudum uidimus quem de cœlo, ut aiunt, detraxit tetrica quædam præduraq́; ſeueritas: id eſt, cuius præſtantiſsimas uirtutes, & alioqui in primis commendabiles, ſubinuiſas mox, nec ſatis populares reddidit truculentia quædam uultuum & ſermonis. Nec tamen hæc omnia ad Stoicorum normam exigimus, ut eum prudentem quæramus qui nondum inuentus ſit, quaſiq́; mathematicum quoddam ſpecimen, quod nondum natura ediderit: id eſt, quod intelligentia percipi, non oculis uideri poſsit: & cui uel Ligurino Momo, ut eſt in prouerbio, Satisfacere uideatur. Eſt enim, eſt quatenus uenia præſtantiſsimis animis dari poſsit, ſi (ut ſunt humana) uitiolum aliquod naturæ obrepſerit. Nec rurſus ex quolibet ligno, ut aiunt, Mercurius fingitur. Hunc igitur eum eſſe uolumus, in quem bonorum ſuorum ſinum natura mira benignitate effuderit: qui (ut ita dicam) magiſtratui, non qui magiſtratu donatus eſſe uideatur. cuius uita cenſura ſit, ut inquit Plinius) eaq́; perpetua, ad quam cæteri magiſtratus dirigantur, ad quam ij conuertantur quibus non tam imperio opus eſt, quàm exemplo. Cuius tot, tantæq́; ſint animi dotes, ut cuius eſſe plurimæ maximæq́; uidentur, profectitiæ illæ quidem & dominicæ, quas gratias uulgò uocant, non hominum peculiares. Atqui eum qui heroico quodam animo præſtare hæc omnia & poſsit & uelit, peſsimè de ſeſe mereri neceſſe eſt, perpetuumq́; ſibi amœnioris uitæ atque omnis hilarioris conuictus exilium conſciſcere, ſola innocentiæ conſcientia gloriaq́; uirtutis contentum (Quis enim aut quando eo loco poſitus feriari uoluptarijs rebus poſsit?) Quod qui ſibi facere imperauerit, næ ille in cœlum laudibus ferendus eſt. Neque uerò periculum erit (ut arbitror) ne

Mathematicum natura ſpecimen.

Dotes animi.

t tant

tanti non eſſe hoc præmium uideatur uiro ad ueram germanamq́; gloriam nato : quæ ipſa in ſola uirtutis commendatione à ſapientibus ſita eſſe creditur. Ea eſt autem conſentiens laus bonorum, incorrupta uox bene iudicantium de excellente uirtute. Ea uirtuti reſonat tanquam imago, ut inquit Marcus Tullius. Hic eſt enim unus omnium magiſtratus, cuius res in utranque partem geſtæ minimè in tenebris latere aut quoquo modo abditæ eſſe poſſint. Quippe qui in luce occidentis, in oculis clariſſimæ omnium prouinciæ, id eſt, Galliæ, in auribus tot tantarumq́; gentium ſit poſitus, id eſt, finitimarum nobis, aut etiam ad quas fama noſtri peruenit. Eſt igitur, eſt planè cur homini ab amœnitatibus uitæ & feſtiuiore uictu non abhorrenti, emigrandum ex ingenio ſuo ſit (ut dicitur) eſt cur alius, ut ita dicam, induendus homo ſit. Qui ſi ſe ueluti in medio ampliſſimi imperij theatro poſitum, omnibus conſpicuum eſſe ſecum reputauerit, ad ſpectaculum coëuntibus non modò indigenis, ſed finitimis etiam & ulterioribus, nimirum nullum habitum abſurdum, nullum motum inconcinnum, nullum flexum indecorum ediderit. Antigonus Rex cùm filium Demetrium cum magnis copijs ad liberandam ſeruitute Græciam mitteret, dixiſſe fertur (autore Plutarcho) gloriam rerum egregiè geſtarum è Græcia, tanquam è ſpecula ignem, per orbem terrarum conſpicuam emicare. Haud alio modo famam rerum in aula geſtarum, ut è ſpecula prænuntios ignes quoquouerſus latiſſimè pertinere dixerim. Huic porrò non modò optimatibus atque ſibi, id eſt, conſcientiæ inſeruiendum eſt: & ſi & Muſis canendum, ut dicitur, ſed etiam populo & ſcenæ, id eſt, multorum exiſtimationi quantum per naturam rerum licet. Arduum ſanè opus &

Gloria in uirtute.

alioq

alioquin etiam intractabile, ſeuerum & popularem eſſe. Supercilium aduerſus delicta aulicorum diſtringere. Impotentiſsimus cœptis quorundam opibus atque aulicis factionibus præpollentium obſiſtere. Principem ira nonnunquam aut alio uehementiore affectu percitum demitigare, & (ut uerbo Ciceronis utar) molli articulo tractare. cautè & circunſpectè fortem & intrepidum, cum opus eſt, ita eſſe ne fortitudo in neruum erumpat, ut inquit Comicus. ne ſi immani illa & Stoica integritate utatur, nec unquam procellis temporum cedendum eſſe putet, ex templo à gubernaculis deiectus Reipublicæ nauem turbinibus factionum auferendam relinquat, ueluti è littore publicum naufragium ſecuris oculis inſpectaturus. poſtremò in comitatu Regio Philoſophicum animũ, integrum ac ſartum, ut dicitur, & tectum ab inſidijs aſſentatorum, ab obreptionibus uerſutorum, à formidine potentiorum aulica terricula nonnunquam intentantium, conſeruare. Mira enim blandimenta genuit aulici uictus ratio, quibus præſtantiſsima etiam uirtus ſæpe conſopita conniuere uiſa eſt. Adde quòd (ut inquit Brutus) durior eſt conditio ſpectatæ uirtutis quàm incognitæ. Benefacta enim ab ea pro debitis exiguntur: quæ aliter eueniunt, ut decepti infeſto animo reprehendimus. Vna ad hoc cautio, ut arbitror, ſi unde ſurrexerit aßiduè meminiſſe, unde caſurus ſit ſi ſibi ignoſcere cœperit, animo præſentiſcere poßit. Sed uereor ne qui littus legere ſcribendo inſtitueram, interim rerum dulcedine captus, auferri me in altum non ſentiam. Cautius enim, ut arbitror, feciſſem, ſi Timanthis nobilis pictoris exemplum ſecutus eſſem. Qui, ut Plinius Fabiuſq; tradiderunt, cùm in tabula Iphigeniæ immolatæ, Agamẽnonis patris dolorem exprimere penicillo arbitratu ſuo non poſſet, uelauit caput eius,

ut quàm maximum mœrorem uniuſcuiuſq; animo æſtimadum relinqueret: ſic ego fortaſſe ea quæ ſtylo aſſequi nequeo, melius uelo quodam ſilentij contexiſſem.

Ex titulo, De officio Præfecti urbis.

Forum ſuariũ. *Et ideo forum ſuarium.) Forum ſuarium, inquit Varro libro primo de Lingua Latina, in quo ſues uenduntur: ut boarium, in quo boues: & piſcarium olitoriumq́;, in quo piſces oleraq́;. ſicut forum cupedinis, in quo cupedinarij negotiantur. Quæ omnia, inquit, in unum locũ contracta, poſtquam ædificatus eſt locus, appellantur macellum.* *Macellum. Forum cupedinarium.* *Forum cupedinarium Pariſijs Coſſonaria uocatur, ubi lepuſculi, cuniculi, perdices, phaſiani, & aliæ id genus deliciæ epularum uæneunt.*

Ex titulo, De officio Quæſtoris.

Ex Quæſtoribus quidam ſolebant prouincias ſortiri. *Quæſtores.* *Quæſtoris appellatio apud antiquos, latiſſimè patebat. Tacitus libro undecimo: Iiſdem Conſulibus Publius Dolabella cenſuit ſpectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui Quæſturam adipiſcerentur. Apud maiores uirtutis id præmium fuerat, cunctiśq; ciuium, ſi bonis artibus fiderent, licitum petere magiſtratus: ac ne ætas quidem diſtinguebatur, quin prima iuuenta Conſulatus ac Dictaturas inirent. Sed Quæſtores Regibus etiã tum imperantibus inſtituti ſunt, manſitq́; Conſulibus poteſtas deligendi, donec eum quoq; honorem populus mandaret. creatiq́; primùm Valerius Poſthumius, Aemulius Mamercus, anno LXIII. poſt Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negotijs duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum uectigalibus. Pòſt lege Syllæ uiginti creati ſupplendo Senatui, cui iudicia*

trad

tradiderat. Et quanquàm equites iudicia recuperauiſſent, Quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuitò concedebatur, donec ſententia Dolabellæ uelut uænundaretur. Ex his uerbis apparet Quæſtores uarij generis fuiſſe. Ii igitur quos Vlpianus dicit prouincias ſortiri ſolitos, comitandæ rei militari primùm creati fuerunt. cum Imperatoribus enim populi Romani mittebantur, id eſt, cum Conſulibus & Prætoribus, ad adminiſtrandam rem pecuniariam, & prædam ac manubias in rationes publicas referendas, ut uidere eſt apud Liuium multis locis. Pro ijs habemus hodie theſaurarios bellicos. Propterea magna eſſe neceßitudo putabatur inſtituto antiquorum Quæſtori cum Imperatore ſuo: cum quo communem prouinciam ſortitus erat, & diſcrimina bellica obibat. Cicero in Diuinatione: Sic enim à maioribus noſtris accepimus, Prætorem Quæſtori ſuo parentis loco eſſe oportere: nullam neque grauiorem, neque iustiorem cauſam neceßitudinis poſſe reperiri, quàm coniunctionem ſortis, quàm prouinciæ, quàm officij, quàm publicam muneris ſocietatem. Quamobrem ſi iure poßis eum accuſare, tamen cùm tibi parentis numero fuiſſet, id piè facere non poſſes. Meminit etiam in libris de Oratore, & Plinius ad Fundanum libro quarto Epiſtolarum. Quemadmodum autem in caſtris Prætorium dicebatur Prætoris tabernaculum: ſic etiam Quæſtorium Quæſtoris. Liuius libro decimo: Itaq; captum Quæſtorium, Quæſtorq́; ibi Panſa occiſus. Cicero pro Plancio: Theſſalonicam me in Quæſtorium perduxit. Hi autem Quæſtores, lictores & ueſtem & inſignia quæſtoria habebant: quod Cicero ibidem oſtendit his uerbis: Namſimul ac me Dyrrhachiũ attigiſſe audiuit Plancius, ſtatim ad me lictoribus dimißis, inſignib

Varia genera Quæſtorum.

Neceßitudo Quæſtoris prouincialis cum Prætore aut Conſule.

Pretorium.

Quæſtorium.

ſignibus abiectis, ueſte mutata profectus eſt. Et paulò pòſt: *Vi me inquam Plancius & complexu ſuo retinuit, multosq́; menſes à capite meo non diſceßit, abiecta Quæſtoria perſona comitisq́; ſumpta.* Quibus uerbis exprimitur affectus Plancij exilio Ciceronis amici condolentis. Aſconius in Diuinationem: *Hæc erat, inquit, prima Senatoris adminiſtratio, Quæſtorem fieri: & in prouincia curam gerere publicæ pecuniæ in uſus diuerſos erogandæ.* Inde Cicero in Prætura urbana: *Ne diutius teneam, inquit, pecunia attributa numerata eſt: profectus eſt Quæſtor in prouinciam: uenit in galliam expectatus ad exercitum Conſularem cum pecunia.* Qui autem Vrbani Quæſtores erant, ij ærarium curabant, eiusq́; pecunias expenſas, & acceptas referre in tabulas publicas conſueuerant. Pro ijs Præfectos ratiociniorum habemus, quos magiſtros computorum dicimus. Valerius libro ſecundo, capite tertio de lege triumphi loquens: *Cæterùm ne tam præclara lex cupiditate laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta eſt: quam Lucius Marius & Marcus Cato Tribuni plebis, tulerunt. Pœnam enim Imperatoribus minatur, qui aut hoſtium occiſorum in prælio, aut amiſſorum ciuium falſum numerum literis Senatui auſi eſſent referre, iubetq́; eos cùm primùm urbem intraſſent, apud Quæſtores Vrbanos iurare de utroq́; numero uerè ab ijs Senatui eſſe ſcriptum.* Hi autem Quæſtores ſigna ex ærario promebant exeuntibus ad bellum Conſulibus aut alijs Imperatoribus. autor Liuius libro ſeptimo: *Iis ærarij curam Auguſtus abſtulit.* Tranquillus in eodem Aug. *Autor etiam fuit, ut cura ærarij à Quæſtoribus urbanis ad Prætorios Prætores'ue tranſiret.* Tacitus in XIII. de Nerone loquens: *Deinceps curam tabularum publicarum à Quæſtoribus ad Præfectos tranſt*

Quæſtores Vrbani.

Præfecti ratiociniorum.

Memorabilis lex.

tranſtulit, uariè habita ac ſæpe immutata eius rei forma. Nam Auguſtus permiſit Senatui deligere Præfectos. Deinde ambitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſorte ducebantur ex numero Prætorum qui præeſſent: neq; id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius Quæſtores rurſus impoſuit: iiſq; ne metu offenſionum ſegnius conſulerent, extra ordinem honores permiſit. Sed deerat robur ætatis eum primum magiſtratum capeſſentibus. Igitur Nero Præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Quæſtores ærarios hodie uocare poſſumus eos, quos mulctarum, id eſt, emendarum receptores uocant. unde homines ærarij, de quibus alibi diximus, qui à Græcis Οφλοντες dicuntur, & Εξημιωμένοι. Tacitus libro decimo tertio: Cenſuit Piſo deſignatus Conſul, ne mulctam à Tribunis dictam Quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menſes referrent: medio temporis contradicere liceret: deq; eo Conſules ſtatuerent. Apud antiquos Quæſtores ærarij, qui & Quæſtores urbani dicebantur, munera multa obibant, pro quibus nunc Præfectos ratiociniorum, ut diximus, & receptores mulctarios habemus, diuerſiſſima nunc munera. Erat enim alia prorſus ratio apud eos ærarij adminiſtrandi atq; nunc apud nos. Pecunia enim publica uno in loco condita erat, quod ærarium dicebatur, quam Tribuni ærarij cùm opus erat, promebant. Nunc autem priuatim aſſeruatur, priuatimq; ratio eius conſtat. quò fit ut ærarium noſtrum diſperſum in poteſtate ſit paucorũ. Hæc autem quæ antea de antiquitate Romana diximus, quæq; poſthac dictu ri ſumus, de tempore aut Reipublicæ Romanæ, aut monarchiæ eius intelligi uolumus, quæ Conſtantinum Principem anteceſſit. Quæ enim in nouiſſimis libris Codicis leguntur, nihil ferè antiquitatis redolent: à Græcis enim ſumpta ſunt, &

Quæſitores ærarij.
Homines ærarij.
Οφλοντες.
Εξημιωμένοι.
Ærarium.
Codicis libri à Græcis, &c.

& ob id magna ex parte non intelliguntur autorum eius temporis penuria. Cæterùm Imperatores exercituum ex prouincijs decedentes, rationes ſuas ad ærarium referebant, id eſt, computos reddebant, ut nunc loquimur. Cicero in Piſonem: Rationem ad ærarium retuli continuò Cæſar, ſicut lex tua iubebat, neq; alia ulla in re legi tuæ parui. Quas rationes ſi cognoris, intelliges nemini plus quàm mihi literas profuiſſe. Ita enim ſunt perſcriptæ ſcitè & literatè, ut ſcriba ad ærarium qui eas retulit, perſcriptis rationibus ipſe caput ſiniſtra manu perfricans, commurmuratus ſit: ratio quidem hercle apparet, argentum decoctum, œchetæ. Quem locum nos (ut arbitror) primùm reſtituimus. In omnibus enim exemplaribus legitur argentũ & edoctum tetechæ. Verba ſunt Plauti in Trinummo à Cicerone per Parodian in orationem illam ſuam traducta, hoc ſenſu, ratio quidem comparet, ſed reliqua non extant εἴχεται œchetæ, abijt, exceßit, non extat. Verba ſunt enim Piſonis ex prouincia reuerſi ſignificantis rationes ſe optimè confeciſſe, ſed reliqua conſumpſiſſe: ita ſecum rationibus paria facere non poſſe, ut Columellæ uerbo utar. Erat autem ærarium in æde Saturni, ut autor eſt Macrobius in primo Saturnalium: Cuius rei hanc rationem affert, Aedem uerò, inquit, Saturni Romani ærarium eſſe uoluerunt, quòd tempore quo incoluit Italiam, fertur in eius finibus nullum eſſe furtum commiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cuiuſquam priuatum, Nec ſignare ſolum, aut partiri limite campum Fas erat: in medium quærebant omnia. Meminit & Plutarchus in Probl. Eò autem Senatuſconſulta deferebantur. Tranquillus in Claudio: Collegio Quæſtorũ pro ſtratura uiarum gladiatorum munus iniunxit, detractaq; Hoſtienſi, et Gallica prouincia curam ærarij Saturni reddidit.

Referre rationes ad ærariũ.

Locus apud Ciceronem reſtitutus.

Aerarium in æde Saturni.

dit. quam medio tempore Prætores aut utiq; tunc Prætura functi, ſuſtinuerant. Aerarium etiam apud Athenienſes cella erat poſt ædem Mineruæ, ob id Opiſthodomos di- Ὀπισθόδομος. *ctum, ut apud Demoſthenem περὶ συντάξεως. De ærario ita inquit Plutarchus in Publicola, In Quæſtoria etiam lege ferenda maximam eſt laudem conſecutus. Vbi enim opus erat ad bellum pecunias pro facultatibus ciues conferre, cùm neq; ipſe id munus obire uellet, & ab eo obeundo amicos deterreret: nec omnino publicas pecunias priuatam in domum inferri equum duceret: ærarium Saturni ædem conſtituit, itaq; hodie manet. Præfectos autem ærarij hodie, ut ar-* *Præfecti ærarij.* *bitror, uocare poſſumus quos Generales finantiarum dicunt: qui etiam Quæſtores uocitari poſſunt: quod munus Prætores Prætorijq; uiri obibant. Tribunos uerò ærarios* *Quæſtores. Tribuni ærarij.* *quos Receptores generales appellant, ut ſtatim oſtendemus. Coactores dicebantur, qui nunc receptores particula-* *Coactores.* *res, ut apud Tranquillum in Veſp. & Ciceronem pro Cluentio: Et coactio argentaria pro ipſo munere cogendi pecunias. Ἀποδέκται à Græcis dicuntur. Aeſchines, ἦρχον ἢ* Ἀποδέκται. *τὴν τῶν ἀποδεκτῶν ἀρχὴν. Vtitur & Demoſthenes κατὰ Τιμοκράτους. In titulo, de Denfenſoribus ciuitatum: Codice, Suſceptores uocantur, ex imitatione Græci uocabuli. Eo-* *Suſceptores.* *rum autem obſeruatores quos nunc contrarotulatores di-* Ἀντιγραφεῖς. *Antigraphei* *cunt, Ἀντιγραφεῖς dicebantur à Græcis: atq; eorum Ἀντί-* *ratio.* *γραφα, quaſi contraſcripta. Nos antigrapharios appellare* *Antigrapharij. Cuſtodes.* *poſſumus & cuſtodes. Demoſthenes contra Androtionem, ἕκαστος ἀντιγραφεὺς ἔμελλεν ἔσεσθαι τῶν εἰσενεγκόντων, Vnuſquiſq;, inquit, futurus erat antigrapheus eorum, qui in publicum conferebant. Hos Cicero cuſtodes appellat in Oratione pro lege agraria contra Rullum, & de reditu ſuo, & Vlpian. in leg. III. De adminiſtratione tu-*

 torum.

torum. De antigrapho Ariſtoteles in Polit. τοῦ μὲν οὖν μὴ κλέπτεσθαι τὰ κοινὰ ἡ παράδοσις γινέσθω παρόντων τῶν πάντων τῶν πολιτῶν, καὶ ἀντίγραφα κατὰ φρατρίας καὶ φυλὰς τιθέσθωσαν, Ne igitur interuertantur (inquit Ariſtoteles) pecuniæ publicæ, inſtitui oportet ut palàm omnibus ciuibus tradantur, antigraphaq́; earum fiant per phratrias & tribus ſingulas, id eſt, phratriatim tributimq́;. Sunt autem phratriæ apud Ariſtotelem (ut id obiter dicam) conuentus quidam hominum, aut etiam conuenticula quaſi pagi, propria ſibi ſacra peculiariaq́; communiter habentium, ab eo dictæ phratriæ quòd communi puteo utantur, quod Græcè φρέαρ dicitur. Quo nomine primùm quas cõfratrias hodie dicimus, id eſt, communem quandam religionem, appellatas eſſe puto, non autem ab eo quòd fratres ſint illi, inter quos cultus ille ſanctorum quorundam intercedit. Phratores autem Græcè dicuntur, id eſt, eiuſdem phratriæ ut tribules. hodie epulones coëpulonesq́; dici fortaſſe poſſunt, ut qui plerunq; epulandi magis, quàm cultus diuini gratia conueniant more gentilium epulonum. ſed redeundum ex diuerticulo in uiam. Quos hodie Theſaurarios dicimus Franciæ, Præfecti fiſci appellari poſſunt. Differt enim fiſcus ab ærario. Aerarium dixerunt pecuniam publicam & imperij: fiſcum uerò pecuniam Imperatoris, quam domanium dicimus: quod uerbum à fiſcis dictum eſt, id eſt, ſportulis, ut docet Aſconius his uerbis: Sportæ, ſportulæ, ſportellæ, munerum ſunt receptacula. Sacci, ſacculi, ſacelli, crumenæ ex uellere, & ſcorteæ, & manticæ, & marſupia. Fiſci, fiſcinæ, fiſcellæ, ſpartea, ſunt utenſilia ad maioris ſummæ pecunias capiendas. Vnde quia maior ſumma eſt pecuniæ publicæ quàm priuatæ, factum eſt ut fiſcus pro pecunia publica, & inde Confiſcare dicatur. Hactenus ille

Phratria. | Confratria. | Φράτορες. | Epulones. | Coëpulones. | Præfecti fiſci. | Fiſcus. | Aerarium. | Sportæ. | Sacci. | Fiſci. | Confiſcare.

ille. Fiſcus & Priuata ratio idem ſunt, ut ſatis ſignificat Alexander Auguſtus in lege Procurator, Codice De edendo: licet Accurſius aliter cenſuerit. Vlpianus in leg. 11. Ne quid in loco publico fiat: Res, inquit, fiſcales quaſi propriæ & priuatæ principis ſunt. Fiſcus etiam priuata ratio uocatur in lege j. De fundis rei priuatæ, libro x1. Codic. In Pandectis Græcis πατριμωνιάλια καὶ ἰδιόκτητα χωρία, *uocantur fundi fiſcales, & priuatæ rationis. Variè autem appellantur fundi patrimoniales & rei priuatæ & dominici, pro locorum fortaſſe diuerſitate. dicitur & ærarium priuatum in leg. ult. De locatione prædiorum ciuilium. Strabo de Aegypto prouincia loquens ſub Auguſto: Qui uerò recturus, inquit, prouinciam mittitur, is uicem principis obtinet: ſub eoq; eſt is qui dicæodotes dicitur: id eſt, iura reddens, & Iuriſdictionem habens: in cuius poteſtate ſunt iudicia. Eſt & alius magiſtratus qui priuata ratio dicitur, earum rerum inuedagator & explorator, quæ aſſertorē nullum habent, quaſi nullius dominio mancipatæ (à Græcis adeſpotæ dicuntur) et earum omnino rerum, quæ in Cæſarem recidunt.* Ἄλλος δ' ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδεσπότων καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστι. *Fiſcis hodie Quæſtores & coactores pecuniam publicam deferunt, binos fiſcos ſingulis clitellarijs equis imponentes. Cicero in Verrem Actione prima: Reperiebam fiſcos complures cum pecunia Sicilienſi à quodam Senatore ad equitem Romanum eſſe translatos. Ex ijs quaſi decem fiſcos ad Senatorem illum relictos eſſe comitiorum nomine. Poſt tempora autem Ciceronis, fiſci nomen ad eam ſignificationem traductum eſt, qua nunc utimur. Vnde fiſci aduocatus dictus, ab Adriano primùm inſtitutus. Aſconius tria penſitationum genera apud antiquos fuiſſe dicit, canonem,*

Dicæodotes.

Priuata ratio.

Tria penſitationum genera.

oblationem, indictionem: ut ſit hodie Canon, *quod* Do*manium dicitur, ut portoria, uectigalia, & huiuſmodi.* Oblatio, *quæ auxilia nunc dicimus, ut octaua uini heminatim diuenditi, & uiceſima eius quod cuppatim culeatimq; uænit, reliquarumq; mercium, quæq; à ſolidarijs negotiatoribus uenduntur, quos groſſarios appellant: quæq; à minutarijs & uenditatoribus, qui & propolæ dicuntur, hoc eſt, non ſua uendentes, ſed a negotiatoribus emptitata pluris poſtea uenditantes.* Indictio *eſt quam* Ta*leam uocamus, antiqui collationem uocabant,* Cicero *etiam collectam dicit,* Græci *ἔρανον appellant, & συμβολάς.* Hodie *igitur coactores canonarios, oblationales, indictionales, & fiſcarios, & ærarios, alijsq; nominibus appellare licet* Latinè *loquentibus.* Sed *de ærarij fiſciq; differentia exemplum eſt apud* Tranquillum *in* Auguſto: Tertio, *inquit, uolumine confecit breuiarium totius imperij, quantum militum ſub ſignis ubiq; eſſet, quantum pecuniæ in ærario, & fiſcis, & uectigaliorum reſiduis.* Plinius *in* Panegyrico: *At fortaſſe non eadem ſeueritate fiſcum, qua ærarium cohibes? imò tantò maiore, quantò plus tibi licere de tuo, quàm de publico credis.* Et *paulò pòſt:* Quæ *præcipua tua gloria eſt, ſæpius uincitur fiſcus, cuius mala cauſa eſt nunquam, niſi ſub bono* Principe. Meminit & Spartianus *in* Adriano. Breuiarium *autem in proximo* Tranquilli *exemplo id uolumen eſt ferme aut libellus, quem ſtatum generalem uocamus, quo ſingulis annis* Princeps *tam de ærarij pecunia, quàm de fiſcali ſtatuit, quid eo anno fieri uelit, quam ſummam inſtrumento miniſterióq; omni aulico expenſam ferri placeat. argentariam nunc & officiales domeſticos uocant. quam etiam rei militari attribui, quam ſtipendijs, quam liberalitatibus, quam uenatico*

Solidarij.
Minutarij.
Venditatores.
Propolæ.

Ἔρανοι καὶ Συμβολαί.
Canonarij.
Oblationales.
Indictionales.
Collatio.
Collecta.

Breuiarium principale.

Inſtrumentum aulicum.

tico apparatui, quam auitio equitioq́;, id eſt, falconariæ ſcutariæq́;, ut uerbis noſtris loquar (dici etiam poteſt accipitraria ratio) quam deniq́; in euentus uarios, & ad incerta rerum caſuumq́; (quo nonnunc præfecti ærarij immaneis ſummas ſuæ poteſtatis faciunt) in legationes dimittendas admittendaſq́;, atq́; etiam in lautiam deſtinari. Sic enim appellantur munera & xenia, quæ legatis exterarum gentium dono mittuntur. Plutarchus in Prob. Romanis, ἐκαλεῖτο δὲ λαύτια τὰ πεμπόμενα τοῖς πρεσβέσι ξένια. *Liuius libro octauo ſecundi belli Punici: Aedes, libera, loca lautiæ legatis decreta. Alibi: Libera loca lautiæ legatis decreta. Et libro uigeſimo octauo: Lautia & locus legatis præberi iuſſa. Lautiæ igitur appellatione continetur ea pecunia, quæ in legationes ſuſcipiendas quouis modo conſumitur. In eo etiam breuiario Princeps anniuerſaria conſtitutione ſtipendia quædam circuncidi, quædam expungi eradiq́; iubet. Vnde eraſi appellati à Plinio in Panegyrico, quos extra ſtatum poſitos dicimus. Ex quo uelut archetypo quini quotannis ueluti traduces ducuntur, quorum unum Præfecti fiſci communem inter ſe ſumunt: reliquos Præfecti quatuor ærarij habent, ſuum quiſq́; cum ſuo Tribuno communem. Ex quibus rurſus ſecundaria quædam breuiaria coactoribus prouinciæ ſuæ faciunt, in quibus attributas prouinciæ ſuæ pecunias uarijs nominibus expenſant, ut Plautino uerbo loquar. Nomina nunc intelligenda ſunt capita breuiarij, id eſt, rationis argentariæ, tituliq́; earum rerum & huiuſmodi, quas paulò antè enumerauimus: quibus expenſæ pecuniæ feruntur. Ex his autem ueluti ſubbreuiarijs fiunt rurſus, quæ pyctacia breuiaq́; dicuntur & breues, uulgò noſtri borderellos appellant, id eſt, commentariolos ſummam rerum continentes.*

Auitum & Equitum.
Lautia.
Λαύτια.
Eraſi.
Secundaria breuiaria.
Nomina.
Pyctacia.
Breuia.
Breues.

Cuius

Cuius ſignificationis exempla ſunt in lege Actuarij, & lege Iubemus, & lege Excellentia, De erogatione militaris annonæ, libro duodecimo Codicis. Πυκτὰς καὶ πυκτία Græci uocant. Attributæ autem pecuniæ ab antiquis dicebantur, quas nunc aſsignationes Latino uerbo dicimus. Varro libro primo De lingua Latina: Tributum, inquit, dictum à tribubus, quòd ea pecunia quæ à populo imperata erat, tributim à ſingulis proportione cenſus exigebatur. Ab hoc ea quæ aſsignata erat, attributum dictum. Ab eo quoq;, quibus attributa erat pecunia, ut militi reddant, Tribuni ærarij dicti. Id quod attributum erat, æs militare dictum. Cicero in Prætura urbana: Ne diutius teneam, pecunia attributa numerata eſt, profectus eſt Quæſtor in prouinciam. Quæ uerba explanans Aſconius: Pecunia, inquit, attributa eſt, quæ in ſtipendium militum de ærario à Tribunis ærarijs adnumerari Quæſtori ſolet. Cicero in Piſonem: Non'ne ſeſtertiûm centies & octogeſies ex ærario tibi attributum Romæ in quæſtu reliquiſti? Erat igitur propriè attributa pecunia ea, quæ Imperatoribus ad prouincias euntibus aſsignabatur. Sed in quodcunq; negotium aſsignetur, attributum hodie uocari poteſt. Tribuni igitur ærarij ſecundum Aſconium ea munera obibant, quæ nunc generales receptores obeunt, attributam pecuniam Quæſtoribus prouincialibus adnumerantes ex ærario promptam. Secundum Varronem ij erant, qui militibus ipſis protinus adnumerabant, qui nunc Theſaurarij ſunt bellici. Hæc igitur diuerſis temporibus uariè conſtituta fuerunt. Tribuni autem ærarij lege Aurelia cum Senatoribus Equitibusq; iudicabant, id eſt, iudicia publica exercebant, ut autor eſt Aſconius in Diuinationem Ciceronis. Vnde Cicero ad Atticum quadam epiſtola de Clodiano

Attributa pecunia. *Aſsignatio.* *Tributum.* *Aes militare.* *Tribuni ærarij.* *Lex Aurelia*

no iudicio tanquam corruptiſsimo loquens: Vt primùm, inquit, Iudices conſederunt, ualde diffidere boni cœperunt. non enim unquam turpior in ludo talario conſeſſus fuit. maculoſi Senatores, nudi Equites, Tribuni non tam ærarij, quàm ut appellantur ærati. Aeratos Tribunos Cicero pro obæratis dixit, id eſt, ære alieno obrutis. Gallia uerò memoria noſtra alterius generis ærarios huiuſmodi Tribunos, omnesq; argentariam factitantes ſemper habuit, id eſt, bene numeratos. Quæſtores etiam orationes epiſtolasq; Principum in Senatu recitabant. Tranquillus in Nerone, Orationes ad Senatum miſſas præterito Quæſtoris officio per Conſulem plerunq; recitabat. Idem in Tito: Vt orationes etiam recitaret Quæſtoris uice. Tacitus libro decimo ſexto: Oratio Principis in Senatu per Quæſtorem eius audita eſt. Nemine nominatim compellato Patres arguebat, quòd publica munia deſererent, eorumq; exemplo equites Romani ad ſegnitiem uerterentur. De Quæſtoribus candidatis Lampridius in Alexandro: Quæſtores, inquit, candidatos ex ſua pecunia iuſsit munera populo dare, ſed ut poſt Quæſturam Præturas acciperent, & inde prouincias regerent. Aerarios uerò inſtituit, qui de ære fiſci ederent munera eaq; parciora. Fuerunt autem & alij, qui candidati Principis aut Cæſaris potius dicerentur, non Quæſtores quidem, ſed quicunq; candidati, id eſt, magiſtratuum petitores in comitijs. Tranquillus in Auguſto: Quoties magiſtratuum comitijs intereſſet, tribus cum candidatis ſuis circuibat, ſupplicabatq; more ſolenni. Ferebat & ipſe ſuffragium in tribus, ut unus è populo. Candidatos Auguſti Tranquillus appellat eos petitores, quos ipſe populo commendabat, & quibuſcum ſingulos ex more ambientium prehenſabat, ciuilem perſonam aſſumens interim,

Aerati. Obærati. Tribuni ærati. Quæſtores candidati. Candidati principis.

&

& principis deponens: tanquam princeps non eſſet. Inde iocus ille apud Quintilianum in ſexto: Iungitur, inquit, amphibologiæ ſimilitudo, ut Auguſtus Galba, qui *Prouerbium.* *pilam negligenter petenti: Sic, inquit, petis tanquam Cæſaris candidatus. Nam illud petis ambiguum eſt, ſecuritas ſimilis. Cæſaris autem candidati propterea negligenter* *Petere.* *petebant, ambibantq́;, quòd Principum commendatio-* *Ambire.* *nem non fruſtra futuram confidebant. Noſtro tamen ſeculo Principis candidati, id eſt, pontificatus, aliaq́; primi nominis ſacerdotia ambientes, non negligenter petunt. Cum literis enim Principum ſatis per ſe imperioſis, legationes etiam undiq; expediendas ad collegia ſodalium, quibus legendi ius eſt, id eſt, ad comitia ſacerdotum curant nonnulli: emiſſarioſq; eblandiendis ſuffragijs, ac mancipes etiam (ſi res ita tulerit) redimendis allegant, homines ad unguem factos, duntaxat quod ad hoc artificium attinet. Quòd ſi hæc quoq; fruſtra ſint, ſunt qui ad ualidiora machinamenta quaſi ad ſacram (ut dicitur) anchoram confugiant, literis Principi expalpatis ſupera infera territantes, intra quas paracletum inuolutum eſſe,* *Quæſtor.* *conditumq́; homines cauillantur. Quæſtor etiam Quæ-* *Quæſitor.* *ſitorq́; dicebatur Prætor, qui publicis iudicijs præerat, de quo ſæpe diximus. Vergilius: Quæſitor Minos urnam mouet.*

Ex l.Obſeruare,De offic.Proconſ.

Hoc etiam eum obſeruare oportet, ut per eam partem prouinciam ingrediatur, per quam ingredi moris eſt, quam Græci appellant.) In annotatiunculis Politiani manu ſcri- Ἐπιδημίας. *ptis hunc locum ita legi: Et quas Græci ἐπιδημίας appel-* Κατάπλουν. *lant, ſiue κατάπλουν obſeruare. Quæ uerba hoc ſignificant, & quas Græci epidemias appellant, id eſt, acceſſus.*

Eſt

Eſt enim epidemia acceſſus ad ciuitatem aliquam obſeruari plerunque ſolitus. Siue cataplum obſeruare, id eſt, portum, ad quem plerunque Proconſules applicare ſolent. De maritimo enim terreſtriq; acceſſu Iulianus loquitur. Et paulo pòſt, Reſcripſit Proconſuli neceſſitatem impoſitam per mare Aſiam applicare, & primam attingere. Legendum pro more Aſiam applicare. Καὶ τῶν μητροπολέων Ἔφεσον *primam attingere, & metropoleon Epheſon primam attingere. Plinius ad Traianum, cùm ipſe in prouinciam iret, Quia confido domine ad tuam curam pertinere, nuntio tibi me Epheſum cũ omnibus meis* ὑπὲρ Μαλέαν *nauigaſſe. Epheſus urbs erat Ioniæ clariſſima, ut eſt autor Stephanus de Vrbibus. Plinius lib. v. de Aſia loquens, Smyrnæum conuentum magna pars Aeoliæ frequentat. Epheſum alterum lumen Aſiæ remotiores cõueniunt Cæſarienſes. metropolitæ, Cilbiani, inferiores & ſuperiores Myſomacedones. Epheſi igitur conuentus erat, id eſt, ſumma iuriſdictionis Ioniæ. Metropolis autem dicitur urbs, ex qua* *Metropolis.* *coloniæ deductæ ſunt, quales multæ Athenis, & ab urbe Rom. Sic enim ſe habet metropolis ad coloniã, ut mater ad filiam. id quod illo Thucydidis loco manifeſtè declaratur,* ἀποικία εὖ μὲν πάσχουσα τιμᾷ τὴν μητρόπολιν. ἀδικουμένη δ' ἀλλοτριοῦται, *Colonia, inquit, beneficio quidẽ affecta, honore metropolim ſuam proſequitur: iniuria autem affecta, ab ea alienatur. Metropoleis (inquit Sudas) dicuntur quæcunq; ciuitates colonias deduxerũt. Non igitur metropoleis à menſura dicuntur urbium, ut Gratianus uerbis Iſidori dixit diſtinct. XXI. alioqui primam breuem natura haberet, cum habeat longam. Melius igitur illud dictum eſt diſtinctione LXIII. ad epiſcopi electionem ſufficere eccleſiæ matricis arbitrium. Matrices enim urbes Latinè di-* *Matrices urbes.*

Ortygometra. *Tettigometra.* *cuntur, quas Græci metropoleis appellant. Inde Ortygometra, id eſt, coturnicum matrix, & Tettigometra cicadarum, & ſimilia nomina, quæ legimus apud Plinium & alios. Tranquillus in Auguſt. Ex ea arbore continuo nata ſoboles adeò paucis diebus adoleuit, ut non æquipararet modò matricem, uerùm etiam obtegeret. Matricem arborem dicit ex qua ſtolones ſuccreuerunt. Fuerunt etiam urbes proprio nomine ſic appellatæ, quas Stephanus enumerauit. Cæterùm quod paulò antè in hac lege dicitur, Re-* *Rectè atque ordine facere.* *ctè autem atque ordine faciet, ſi edictum deceſſori ſuo miſerit: uerba ſunt certæ cuiuſdam ſignificationis, quibus Senatus uti ſolebat interdum cum abſolutè commẽdare res alicuius geſtas uolebat. Cicero Philip. quinta, Quamobrem his uerbis Patres conſcripti Senatuſcõſultum faciendum cenſeo. Cùm D. Brutus imperator Conſul deſignatus prouinciam Galliam in Senatus, populiq́; Romani poteſtate teneat, cumq́; exercitum tantum tam breui tempore ſummo ſtudio municipiorum, coloniarumq́; prouinciæ Galliæ optimè de republica meritæ merentiſq́; conſcripſerit: id eum rectè & ordine, exq́; republica feciſſe. Et rurſus undecimo, Quintum Hortenſium Proconſulem rectè atque ordine exq́; republica feciſſe. Et itidem in tertia ubique Senatuſconſultorum uerba concipiens. Verum quòd ſucceſſorum in prouincias, deceſſorumq́; è prouincijs officium olim fuerit moribus inſtitutum, ex epiſtola Ciceronis ad Appium Pulchrum intelligi poteſt, quæ libro III. epiſtolarum eius legitur: cuius initium eſt, Cum meum factum.*

Ex l. Solet. §. Quantum ad exenia pertinet.

Legendum Xenia. Politianus autem hunc locum in Miſcel.

Miſcel.ex Pandectis Florentinis ita legit: Vetus prouerbium eſt, οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων. Id eſt, nec omnia, nec paßim, nec ab omnibus. Xenia autem Xenia.
dona ſunt hoſpitibus dari ſolita. Martialis librum alterum diſtichorum, Xenia inſcripſit. Libro etiam Machabæorum I. XI. cap. enxenia corruptè pro xenia legitur. Hic autem error inualuit à ſimilitudine uerbi encænia, quod Ioannis X. legitur. Apuleius xenium munus hoſpitale appellat. Demoſthenes περὶ παραπρεσβείας Xenia appellat dona, quæ à Philippo Rege Legatis Athenienſium donabantur. Lautia à Romanis uocabantur, ut paulò antè Lautia.
diximus. Volens autem Philippus Legatos Athenienſium corrumpere donis, xenia ſplendidißima eis mittebat: quod Demoſthenes unus ipſe Legatorum cauere uolens, orare cœpit Philippum, ut ijs xenijs captiuos Athenienſium redēptos Legatis dono mitteret, καὶ Φίλιππον, inquit, ἠξίουν ὧν ἡμῖν ἐδίδου ξενίων τούτους λύσασθαι, Propterea falſæ peruerſæq; legationis Aeſchinem collegatum inſimulans, xeniorum eum obtentu corruptum eſſe à Philippo donis ingentibus dicit, Ξένια δ' ἦν πρόφασις, Xeniorum, inquit, color à Philippo quæſitus eſt. Hoc eſt autem (ut arbitror) quod Vlpianus ſignificare his uerbis uoluit. Sed xenia producenda ſunt ad munerum qualitatem, hoc eſt, munuſculorum prætextu quæſito non ſunt aucupanda munera, quæ ſumptu onerare prouinciales poßint. De xenijs Vi- Xenia.
truuius libro VI. ita inquit, Nam cùm fuerunt Græci delicatiores & opulentiores à fortuna, hoſpitibus aduenientibus inſtruebant triclinia & cubicula, & cum penu cellas. primoq; die ad cœnā inuitabāt, poſtero mittebant pullos, oua, olera, poma, reliquasq; res agreſtes. Ideo pictores ea quæ mittebātur hoſpitibus picturis imitantes Xenia

appellauerunt. Ita patresfamil. in hoſpitio non uidebantur eſſe peregre habentes ſecretam in hoſpitalibus libertatem.

Hoſpitalia.
Hoſpitia priuata.

De huiuſmodi hoſpitalibus loquitur Vlpianus in l. Si uero, infrà, De ijs qui deiecerunt. *Erant autem hoſpitia priuata apud antiquos, quæ magna erat neceſſitudo. propterea hoſpitium perſæpe pro amicitia ponitur. Fuit autem antiqui moris teſſerã dari hoſpitibus dimidiatam, quã quicunque attuliſſet ad hoſpitem, continuo agnoſci poſſet, & hoſpitio accipi tanquam amicus & uetus hoſpes.*

Teſſera hoſpitalis.
Teſſeram confringere.

Hoc autem ius neceſſitudinis ad poſteros tranſibat. Propterea teſſeram hoſpitalem diligenter obſeruabant. Plautus in Pœnulo, Deum hoſpitalem & teſſeram mecum fero. Qui autem ius hoſpitij uiolabat, is teſſeram hoſpitalẽ confregiſſe dicebatur. Idem in Ciſtel. Abi quærere ubi tuo iureiurando ſatis ſit ſubſidij: hic apud nos iam fidei confregiſti teſſeram.

Deus hoſpitalis.
Iupiter.
Xenius.
Philius.
Hetarius.
Homognius.
Phratrius.
Enhorcius.

Deus autem hoſpitalis dicitur, quem hoſpites inuocabant, ſiquando hoſpitium uiolaretur, qui Iupiter Xenius *dicitur, quemadmodum amici* Φίλιον *Iouem inuocabant, & ſodales* Ἑταιρεῖον, *& gentiles, id eſt, cognati* Ὁμόγνιον, *& qui eiuſdem phratriæ erant* Φράτριον, *& fœdere coniuncti* Ἐνόρκιον, *quaſi iuriſiurandi uindicem.*

Renuntiare hoſpitium.

Siquem igitur contracti hoſpitij pœnituiſſet, renuntiare hoſpitium ſolebat, ne hoſpitij ius uiolaret. Cicero in Verrem, *actione* III. *Itaque iſte uehementer Stenio infenſus hoſpitium ei renuntiat. Et apud Liuium libro* V. *ſecundi belli Punici, Badius ciuis Campanus Quinto Criſpino Romano in conſpectu duorum exercituum hoſpitium renuntiaſſe ſolenniter perhibetur, ut cum eo hoſtili animo congredi poſſet. Erat autem ſanctiſſima hoſpitij neceſſitudo, ut ipſe paulò pòſt inquit. Hoſpitium autem publicè interdum contrahebatur, quæ Græcè proxenia dicitur*

Proxenia.

citur. Liuius libro v. de Timaſitheo quodam Liparenſi, qui legatos Romanorum Delphos proſecutus Romam inde ſoſpites reſtituit à piratis liberatos: Hoſpitium, inquit, cum eo Senatuſconſulto eſt factum, donaq́; publicè data. Enimuero Conſulibus olim in prouincias aduenientibus honoris loco dabatur aduentitium illud donum quod honorarium dicitur: qualia hodie Principibus ſuas primũ urbes ingreßis porrigi ueluti bene ominandi gratia ſolent. Honorarium ob id dictum, quòd honoris cauſa dabatur, non tanquam debitum exigebatur. Quo modo & honorarium aduocationis patrocinijq́; gratia præberi ſolitum, quod tamen hodie priſcum nomen prorſus retinere non poteſt. Non enim iam honorarium, ſed arbitrarium iure uocari debet, id quod arbitratu eorum ſtatuitur qui accipiunt, non eorum qui præbent. Proinde Aemulio dabitur quantum petet. Tanti eſt enim honorarium, quanta eſt fama cuiuſque. Nunc igitur Salluſtianum illud uel potius Catonianum ſuccurrit, Iampridem quidem nos uera uocabula rerum amiſimus: ex quo bona aliena largiri liberalitas, malarum rerum audacia fortitudo uocari cœpit. De honorario prouinciali ita inquit Cicero in Piſonem, Qui modus tibi fuit frumenti æſtimandi, qui honorarij, ſi quidem poteſt ui & metu extortum honorarium nominari? Quod cùm peræque omnes, tum Bœotij, Byzantij, Theſſalonica ſenſit. Inde honorarium dictum id quod à Decurionibus pro curiæ introitu dari ſolitum eſt. Plinius ad Traianum, Supereſt ergo ut ipſe diſpicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Ad quam epiſtolam reſcribens Traianus, Honorarium, inquit, Decurionatus omnes qui in quaque ciuitate Decuriones fiunt, inferre

Honorarium.
Aduenticium munus.
Honorarium Decurionum.

Βουλὴ καὶ Βουλευταί. Buleutæ.

inſerre debeāt nec'ne, à me non poteſt ſtatui. Βουλὴ *in ciuitatibus Græciæ & Aſiæ dicebatur Senatus & conſilium, &* Βουλευταὶ *Senatores & Decuriones. Quod autem hic legitur, ut neque modosè in totum abſtineat: legendum puto moroſè, ut ſit quod Græci* δυσκόλως *dicunt.*

Ex l. ſequenti.

Cùm pleniſſimam autem iuriſdictionem Proconſul habeat, omnium partes qui Romæ uel quaſi magiſtratus.) Accurſius excipiendum putat Conſulem & Præfectum Prætorio, quaſi Conſul maiorem Romæ poteſtatem haberet, quàm Proconſul in prouincia, aut etiã præfectus Prætorio: cùm tamen nullus magiſtratus iniuſſu Senatus intra urbem ſtatuere de capite ciuis Romani, præter Dictatorẽ poſſet, à quo non erat prouocatio. Decuriæ autem iudicum, quæ publica iudicia præſide Prætore exercebant, inter magiſtratus non numerabantur.

Prouocare ad populum.

Lex autem de prouocatione ad populum lata eſt aduerſus magiſtratus à Valerio Publicola, ut docet Liuius libro II. *ab Vrbe condita.*

Prouocatio ad mille paſſuum.

Hæc autem prouocatio intra urbem tantùm erat, & extra ad mille paſſuum, quam nũc Banleucam uocamus. Idem libro III. *Igitur Tribuni ut impediendæ rei nulla ſpes erat, de proferendo exercitu agere. eò magis quòd & augures iuſſos adeſſe ad Regillum lacum fama exierat, locumq; inaugurari, ubi auſpicato cum populo agi poſſet, ut quicquid Romæ ui Tribunitia rogatum eſſet, id comitijs ibi abrogaretur: omnes id iuſſuros, quod Conſules uellent. Neq; enim prouocationem eſſe longius ab urbe paſſuum mille, & Tribunos ſi eò ueniant, in alia turba Quiritium ſubiectos fore Conſulari imperio. Terrebant hæc, ſed ille maximus terror animos agitabat, quòd ſæpius Quintius dictitabat ſe Conſulum comitia non habiturum.*

Dict

Dictatore opus eſſe reipublicæ, ut qui ſe mouerit ad ſollicitandum ſtatum ciuitatis, ſentiat ſine prouocatione Dictaturam eſſe. His uerbis ſignificatur terror Tribunorum pleb. qui ucrebantur, ne ſi exercitus extra primum lapidem, id eſt, extra Banleucam educerentur, Conſules in ſe & alios Quirites animaduertere poſſent, aut ſi Dictator intra urbem crearetur. De Dictatura ita idem inquit in ſecundo, *Creato Dictatore primum Romæ poſteaquàm præferri ſecures uiderunt, magnus plebem metus inceßit, ut intentiores eſſent ad dicto parendum. Neque enim ut in Conſulibus qui pari poteſtate eſſent alterius auxilium, neque prouocatio erat, neque ulla uſquam niſi in cura parendi auxilium.* Cicero tamen decreto Senatus Lentulum, & alios coniurationis affines per Triumuiros interfecit, ut autor eſt Salluſtius. Multiq; alij itidem pernicioſos ciues, prouocationi ipſi non cedentes, ſupplicio affecerunt. Quod tum fieri ſolebat cùm Senatuſconſulta in hanc formam facta fuerant, *Videant Conſules ne quid Reſpub. detrimenti capiat.* Cicero in Catil. *Decreuit quondam Senatus, ut L. Opimius uideret ne quid Reſpub. detrimenti caperet. nox nulla interceßit, mox interfectus eſt propter quaſdam ſeditionum ſuſpiciones Caius Gracchus clarißimo patre natus, auitis moribus. Occiſus eſt cum liberis M. Fuluius Conſularis ſimili Senatuſconſulto.* Idem pro Milone, *Quanquam quis hoc credat Gn. Pompeium iuris publici, moris maiorum, rei denique publicæ peritiſſimum, cùm Senatus ei commiſerit, ut uideret ne quid reſpublica detrimenti caperet (quo uno uerſiculo ſatis armati Conſules fuerunt etiam nullis armis datis) hunc exercitu, hunc delectu dato iudicio expectaturum fuiſſe in eius conſilijs uindicandis, qui uel iudicia ipſa tolleret?*

Extra primum lapidem.

Dictatura.

Interdum prouocationi magiſtratus nõ cedebant.

Videant Conſules ne quid reſpub. detrimenti capiat.

Conſulibus permiſſa reſpublica & commiſſa. Tunc autem commiſſa reſpublica Conſulibus dicebatur, permiſſaq́; : ut apud eundem Philipp. v. Quapropter ne multa nobis quotidie decernenda ſint, Conſulibus totam rempublicam committendam cenſeo, iiſq́; permittendum, ut Rempu. defendant, prouideantq́; ne quid reſpublica detrimenti capiat. Idem in Catil. Caio Mario & Lucio Valerio Conſulibus permiſſa eſt reſpublica. Num unum diem poſtea L. Saturninum Tribunum pleb. & Caium Seruilium Prætorem mors, ac reipublicæ pœna remorata eſt? Ex eo inſtituto emanauit ut arbitror l. Conſtitutiones, infrà, De appellationibus. Fiebat autem & Senatuſconſultum ſub aliis uerbis, ut in tumultu urbano: ut apud eundem Ciceronem pro Rabyrio, Fit Senatuſconſultum, ut C. Marius, L. Valerius Conſules adhiberent Tribunoſplebis & Prætores, quos eis uideretur: operamq́; darent, ut imperium populi Romani, maieſtaſq́; conſeruaretur: adhibent omnes Tribunoſplebis præter Saturninum, præter Glauciam, qui rempublicam ſaluam eſſe uellent, arma capere, & ſe ſequi iubent. Maximum autem in prouincia Proconſulis imperium fuiſſe, uel ex hoc uno intelligi poteſt, quòd Principes Romani in auſpicando imperio proconſulare ius & imperium, cum Tribunitia poteſtate aſſumere ſolebant, ut ſe auguſtiores ſacroſanctoſq́; facerent. *Proconſulare imperium. Ius Proconſulare.* Capitolinus in Marco philoſopho, qui Antoninus cum Seuero fratre in multis iuris noſtri locis uocitatur. Poſt hoc, inquit, Fauſtinam duxit uxorem: & ſuſcepta filia tribunitia poteſtate donatus eſt, ac imperio extra urbem Proconſulari. Lampridius in Alexandro, Accepit imperium Alexander, cum antè Cæſar eſſet à Senatu appellatus: mortuo ſcilicet Macrino, Auguſtumq́; nomen idem recepit. addito ut & Patris patriæ nomen, & ius Proconſulare,

lare, & Tribunitiam poteſtatem, & ius quintæ relationis deferente Senatu uno die aſſumeret. Et rurſus Capitolinus in Maximo & Bal. Decretis ergo omnibus imperatorijs honoribus atque inſignibus, percepta Tribunitia poteſtate, iure Proconſulari, Pontificatu maximo, Patris patriæ nomine, meruerũt imperium. Vopiſcus in Probo, Decerno igitur Patres conſcripti uotis omnium cõcinentibus, nomen Cæſareum, nomen Auguſtum, addo Proconſulare imperium, Patris patriæ reuerentiam, Pontificatum maximum, ius tertiæ relationis, tribunitiam poteſtatem. Neque uerò mirum eſt pleniſſimã uocitari Proconſulis iuriſdictionem: cum Proconſulis ſit qui pro Conſule, id eſt, conſulari imperio in prouincia præerat. De Conſulis porrò imperio in XII. tab. ſcriptum erat, Regio imperio duo ſunto, iiq́; præeundo, iudicando, conſulendo, Prætores, Iudices, Conſules appellantor, militiæ ſummum ius habento, nemini parento. Cicero in Philip. IIII. Hunc ſi Conſulem illa prouincia putaret, neque eum reciperet, magno ſcelere ſe obſtringeret. Omnes enim ſub Conſulis iure & imperio debent eſſe prouinciæ. Quod dictum Ciceronis intelligẽdum eſt, ubi Conſul ipſe adeſt. Tunc enim in ſua prouincia eſſe cenſetur, cùm omnes prouinciæ populi ſint Romani. Conſularis etiam cognitio ſumma cognitio uocabatur, ut autor eſt Quintilianus lib. III. Hic etiam prætoris ſententias reſcindere poterat, & Prætori etiã iuriſdictionẽ abrogare: ut ex Valerio intelligimus lib. VII. cap. VII. ubi de Genutio loquitur. Itaq; Plinius in Panegyrico compellãs quoſdam Principes Romanos, qui aut perpetuos Cõſulatus gerebant: aut quotãnis nouis aſſumptis Cõſularibus, poſt aliquot mẽſes alios ſibi ſufficiebant Conſularibus iam delibatis, O miſeros, inquit, ambitionis, qui ita Conſules ſemper, Conſulis imperium.

ut ſemper Principes erant. Quanquam non ambitio magis quàm liuor & malignitas uideri poteſt, omnes annos poßidere, ſummumq́; illud purpuræ decus non niſi præcerptum præſloratumq́; tranſmittere. Summum decus purpuræ prætextam purpuream appellaus, id eſt, Conſularem togam. Omnes autem annos poßidere dixit, qui anni Conſulum nominibus notabantur. Hic tamen tantus, tam auguſtus magiſtratus Tribuniplebis iuſſu in carcerem duci poterat. Vnde Cicero pro lege Agraria contra Rullum, Ego is Conſul, qui concionem metuam? qui Tribunum pleb. per horreſcam? ſæpe & ſine cauſa tumultuer? qui timeam ne mihi in carcere habitandum, ſi Tribunuſpleb. duci iußiſſet? ego ueſtris armis armatus, inſignibusq́; amplißimis ornatus, imperio, autoritate, non horreo in hunc locum progredi poſſe, uobisq́; autoribus improbitati hominis reſiſtere. Verba ſunt Ciceronis ad populum cum Conſulatum agens Tribunopleb. Agrariam legem ferenti obſiſteret.

Conſul iuſſu Tribuniplebis in carcerem duci poterat.

Porrò prouinciæ quædam Conſulares, quædam Proconſulares fuerunt. Capitolinus in M. Philoſopho, Prouincias, inquit, è Proconſularibus Conſulares, aut ex Conſularibus Proconſulares, aut Prætorias pro belli neceßitate fecit. Senatores uerò prouincias ſortiri Proconſulares ſolebant. Plinius in epiſtolis libro 11. Firminus inductus in Senatum reſpondit crimini noto. Secutæ ſunt diuerſæ ſententiæ Coſſ. deſignatorum. Cornutus cenſuit ordine mouendum: Nerua in ſortitione prouinciæ rationem eius non habendam. quæ ſententia tanquam mitior uicit, cùm ſit alioqui triſtior duriorq́;, & reliqua, quæ Plinius proſequitur, ſignificans Firminum Priſci Conſulis Legatum, à Senatu damnatum, illa irrogata pœna, ut in ſortitione qua uiri Senatorij Proconſulari imperio prouincias ſortiebantur,

Prouinciæ Conſulares & Proconſulares.

bantur, ratio eius non haberetur: id eſt, nomen eius non reciperetur in ſortibus ducendis. Hoc enim ſignificat hoc uerbum. Priuatus eſt igitur facultate tenendi Proconſulatus, ut uulgò loquimur: uel ut antiquitas locuta eſt, ablata eſt ei poteſtas capiendi Proconſulatus. Cicero pro lege Manilia, Quid tam ſingulare, quàm ut ex Senatuſconſulto legibus ſolutus Conſul ante fieret, quàm ullum alium magiſtratum per leges capere licuiſſet? Propterea Cicero in eadem oratione, Pompeio propter ſingularem eius uirtutem à Senatu conceſſum hoc eſſe affirmat, ut eques Romanus, ac nondum Senator proconſulare imperium acciperet. Quid tam inuſitatum, inquit, quàm cum duo Conſules clariſſimi fortiſſimiq; eſſent, ut eques Romanus ad bellum maximum formidoloſiſſimumq; pro Conſule mitteretur? miſſus eſt. Dicebant autem ueteres Proconſulem aliquem eſſe, & pro Conſule eſſe, licet frequentius pro Conſule dicerent, id eſt, Conſulari imperio. Cicero in eodem loco, Quo quidem tempore cùm eſſet non nemo in Senatu qui diceret non oportere mitti hominem priuatum pro Conſule, L. Philippus dixiſſe dicitur, Non ſe illum ſua ſententia pro Conſule, ſed pro Conſulibus mittere: Tanta in eo Reipub. bene gerendæ ſpes cõſtituebatur, ut duorum Conſulum munus unius, adoleſcentis uirtuti committeretur. Vopiſcus in Probo, Accepto igitur hoc Senatuſconſulto permiſit Patribus, ut ex magnorum iudicum appellationibus ipſi cognoſcerent, Proconſules crearent, Legatos Conſulibus darent, ius prætorium Præſidibus darent. leges quas Probus ederet, Senatuſconſultis proprijs cõſecrarent. Quis autem fuerit ſtatus Procoſ. in prouincia, ex Epiſtolis Ciceronis ad Quint. fratrem libro primo intelligi poteſt, quibus eum docet (interim artific

Rationem alicuius habere.

Capere magiſtratum.

Pro Conſule eſſe.

Senatus aucta poteſtas.

Status Proconſulis in prouincia.

ficioſiſſimè caſtigans) quæ ſunt Procoſ. *partes in regenda prouincia ſua, quem unicuiq; adire licet, qui hoc plene intelligere concupierit.* Quem *locum totum utinam memoriter tenerent, qui* Præſides *à* Regibus *noſtris regendis prouincijs mittuntur: quos gubernatores nationum appellamus.* Harmoſtæ *uerbo Græco dici poſſunt, quaſi prouinciarum conſtitutores.* Licet *enim hinc copioſe ſumere adminiſtrandæ prouinciæ præcepta ijs, qui ſe inculpatos prouinciarum rectores eſſe, atq; uideri uolunt.* Quo *in loco ſummum imperium* Proconſulis *appellat.* Quidam *opinantur* Proconſules *dici poſſe eos, quos* Balliuos, Seneſcallosq; *uocamus.* Ego *uerò eos non modò* Proconſules, *ſed ne iuſtos quidem* Præſides *eſſe cenſeo, ut qui ſummam cognitionem ſecundum* Principem *in ſuis prouincijs non habeant (* Quanquam *eorum ditiones non tam prouinciæ, quàm prouinciolæ appellari debeãt)* Curia *enim ampliſſima ſummam in omnibus ijs ciuitatibus iuriſdictionem habet (nullo etiam reclamante) quæ ad diſceptandas prouocationes* Pariſios *conueniunt.* Appellatione Præſidis, *inquit* Martianus, *&* Procõſules, *&* Legati Cæſaris, *id eſt, quos locum tenentes* Regis *dicimus, & omnes prouincias regentes continentur.* Regere *autem prouincias de his dici non poteſt, quorum præter iuriſdictionem, eamq; obnoxiam nullæ ferè ſunt partes in prouincia.* Rectorum *autẽ munus laxioribus finibus circunſcribitur.* Tranquillus *in* Auguſto, *Prouincias ualidiores, & quas annuis magiſtratuum imperijs regi nec facilè, nec tutum erat, ipſe ſuſcepit.* Cæteras *Proconſulibus ſortito permiſit.* Adde *quòd* Macedonia *una prouincia erat, &* Syria *&* Aſia *& huiuſmodi, ut ex oratione* Ciceronis *de prouincijs* Conſularibus *apparet: &* Gallia *deniq; comata, quæ nunc* Francia

Harmoſtæ.

Prouinciolæ.

Legati principis.

Rectores prouinciarum.

cia dicitur,una prouincia erat:quas nunc in plurimas prouincias inſcita appellatione partiri ſolemus. Proinde *Balliuos & Seneſcallos noſtros præfectos potius appellandos cenſuerim, aut etiam iuridicos, quàm* Præſides *aut* Proconſules *: eorumq́; ditiones præfecturas potius quàm prouincias.* Præſides *uerò non alios eſſe, quàm quos tum gubernatores,id eſt,rectores dicimus,tum locum tenentes, id eſt, legatos* Regis*: quos & uicarios* Regis *dicimus, id eſt,uicereges. Hi enim demum omnium magiſtratuum* Romanorum *uicem implere uideri poſſunt,* Spartianus *in* Hadriano *autor eſt* Hadrianum Imperatorē *quatuor* Con*ſulares iudices* Italiæ *regendæ conſtituiſſe, quorum* Antoninus Pius *unus fuit:ut etiam autor eſt* Capitolinus *in* Antonino.*Itaq; idem de* Marco Philoſopho *loquens,* Datis, *inquit,iuridicis* Italiæ *conſuluit, ad id exemplum quo* Adrianus *Conſulares uiros reddere iura præceperat.* Præfecturarum *autem meminit* Cicero *in* Piſonē, *Neq; enim, inquit,regio fuit ulla,neq; municipium,neque præfectura, aut colonia, ex qua non publicè ad me uenerint gratulatum.*Idem *Philip.* II. *Horum flagitiorum iſte ueſtigijs omnia municipia,præfecturas,colonias, totam denique* Italiam *impreßit.*Fuerunt *præfecturæ in* Aegypto, *quæ* Nomarchiæ *dicebantur &* Nomi. *Plinius lib.* v. *de* Aegypto *loquens,Summa pars contermina* Aethiopiæ Thebais *uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorum (quas nomos uocant) duodecim.* Traianus *ad* Plinium, *epiſtola* VII. *quæ uulgò non reperitur,Ciuitatem* Alexandrinam *ſecundum inſtitutionem* Principum *non temere dare propoſui. ſed cum* Latraleptæ *tuo ciuitatem* Romanam *impetraueris,huic quoque petitioni tuæ negare non ſuſtineo, tu ex quo nemo ſit, notum mihi facere debebis.* Diodorus *libro*

Præfecti et iuridici.
Præfectura.
Præſides prouinciarum.
Nomi & Nomarchia.

bro 11. Aegyptum in ſex & triginta nomos diuiſit: ſed interpres æquiuocatione deceptus leges pro præfecturis tranſtulit: cùm tamen apud Græcos nomos pro præfectura accentum in poſteriore ſyllaba habeat, pro lege uerò

Satrapia. *in priore. Nomos Herodotus & ſatrapias pro eodem poſuit, Darij regnum in uiginti ſatrapias diuidens totidemq́;*

Nomarchæ. *nomos, id eſt, regiones: unde Nomarchæ, earum regionum præfecti. Diodorus pro regiunculis accepit, quo modo & Plinius præfecturas, & nos nunc accipere poſſumus, Galliam in triginta plus minus nomarchias diuidentes.*

Ex l. Nec quicquam eſt.

Vbi decretum neceſſarium eſt, per libellum id expedire Proconſul non poterit.) Accurſius multus eſt in interpretatione iſtius uocabuli libellus, quaſi in uerbo abſtruſiſſimo: ac ne ſic quidem ſibi conſtat, quadruplici expoſitione uix contentus: cùm tamen ſenſus huius loci Latinè ſcienti-

Libellus. *bus (niſi longe fallor) planus ſit ac dilucidus. Libellus eſt enim quam uulgo requæſtam appellamus. Tranquillus in Auguſto, Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntium deſideria excipiens, ut quendam ioco corripuerit quòd ſic libellum porrigere dubitaret quaſi elephanto ſtipem. Libellũ Tranquillus uocauit ſchedulam ſupplicẽ, qua poſtulata populares Principibus exponere ſolent. Idem in Domitiano, Stephanus profeſſus conſpirationis indicium, & ob hoc admiſſus, legenti traditum à ſe libellum, & attonito ſuffodit inguina. Et in Auguſto, In diplomatibus libelliſq́;, & epiſtolis ſignandis initio ſphinge uſus eſt, mox imagine magni Alexandri.*

Miniſtri à libellis. *Id eſt, ut nunc dicimus, in reſpondendis requæſtis. Vnde à libellis dicti miniſtri, qui Principi in hoc negotio ſubſeru*

ſeruiunt. Idem, Epaphroditum à libellis capitali pœna condemnauit. Lampridius in Alexandro, Poſtmeridianis horis ſubſcriptioni, & lectioni epiſtolarũ ſemper dedit operam, ita ut ab epiſtolis, à libellis, & à memoria ſemper aßiſterent, nonnunquam etiam ſi ſtare per ualetudinem non poſſent, ſederent: relegentibus cuncta librarijs, & ijs qui ſcrinium gerebant: ita ut Alexander ſua manu adderet ſiquid eſſet addendum, ſed ex eius ſententia, qui diſertior habebatur. Sic autem accipitur in lege Reſcriptum, infrà, De diſtractione pignorum, Reſcriptum eſt ab Imperatore libellos agente Papiniano, id eſt, libellis apud Imperatorem præfecto. Erat autem Seuerus Pertinax, à cuius deinde filio Antonio Caracalla tyrannica ſæuitia Papinianus contrucidatus eſt. Non pœniteat igitur, quos hodie magiſtros requæſtarum uocamus, poſt Papinianum *Magiſtri requæſtarum.* *tanti nominis Iuriſconſultum, qui iuris aſylum dictus eſt* *Iuris aſylum.* *(ex cuius officina quaſi ex equo illo Troiano Vlpianus, Pomponius, Celſus, aliiq́; permulti interpretãdi iuris proceres prodierunt) præfectos ſe libellorum uocitari, aut etiam poſtulationum magiſtros. Qui tamen (ni fallor) aliquando magiſtri ſcriniorum appellati ſunt.* *Præfecti libellorum.* *qualis Vlpianus ſub Alexandro fuit, qui etiam tutor eius fuerat. Scrinia* *Magiſtri ſcriniorum.* *autem ſunt plutei & armaria, quibus commentarij &* *Scrinia.* *libelli literaria'que monumenta concludi ſolent. Plinius libro ſeptimo, Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi ſublimitas, captis apud Pharſaliam Pompeij Magni ſcrinijs epiſtolarum, iterum'que apud Tapſum Scipionis, ea optima concremaſſe fide atque non legiſſe. Sunt & ſcrinia unguentorum & rerum quæ in delicijs habentur apud eundem ubi de ſcrinijs Darij loquitur ab Alexandro captis. Hæc autem duorum ſunt generum,* *Scrinia duorum generũ fuerunt.*

quædam

quædam enim ſunt ſcrinia ſtataria, in Regia uel alibi cōdita, in quibus monumenta antiqua ad imperium regnum'ue pertinentia, & (ut ita dicam) inſtrumentum imperij regni'ue aſſeruatur: qualia ſunt Pariſijs *in receſſu editiore ſacelli palatini.* Theſaurus *chartarum appellatur.* Scriniarium *dici* Latinè *poteſt, & præfectus ſcriniorum, qui theſaurarius chartarum nunc dicitur. quo munere auus olim meus* Draco Budæus, *& deinde* Ioannes *pater, cum alio maiore munere functi ſunt: nunc uerò frater meus nomine* Draco, Regis Secretarius *fungitur.* Qui *etiam uerbo* Græco Chartophylax *appellabatur, id eſt, chartarū principalium cuſtos: & locus ipſe* Chartophylacion. Aliud *autem erat munus chartulariorum in lege tertia,* De canone largiti. titu. *libro* x. Codicis. Huiuſmodi *ſcriniorum exemplum eſt apud* Plinium *in epiſtolis ad* Traianum, *his uerbis,* Recitabatur *autem apud me edictum, quod dicebatur diui* Auguſti *ad* Anniam *pertinens. recitatæ & epiſtolæ diui* Veſpaſiani *ad* Lacedæmonios, *& diui* Titi *ad eoſdem &* Achæos, *&* Domitiani *ad* Auidium Nigrinum *&* Armenium Brochum Proconſules: *quæ ideo tibi non miſi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei uidebantur: & quia uera & emendata in ſcrinijs tuis eſſe credebam.* Altera *ſunt ſcrinia uiatoria, quæ in comitatu principali circunferuntur, in quibus libelli ſupplices* Principi *à poſtulantibus porrecti conduntur, quoad ſubſcribantur, id eſt, quoad* Principi *uacet libellis & poſtulantibus operam dare, libellisq́; reſponſitare, cuiuſmodi exempla ſuperius appoſuimus.* Hæc *autem ſubſcriptio duobus modis fiebat: aut ſponte* Principis, *ut in ijs aſſolet, quæ* Principes *liberalitatis ſuæ, aut beneficij ſui fecerunt, id eſt, quæ ſui tantùm arbitrij eſſe uoluerunt: aut ex conſilij ſententia,*

Præfectus ſcriniorum.

Chartophylax.

ſententia, in ijs quæ diſceptationis ſunt. quo in loco primæ erant partes eorum, quos præfectos libellorum, & magiſtros ſcriniorum appellatos eſſe diximus. Libellorum in hoc ſignificatu, & ſcriniorum in utroque fortaſſe, exempla ſunt in titulo, De proximis ſacrorum ſcriniorum, libro X I I. *Codicis. Poſtulationibus etiam uacare dicitur, pro eo quod expedire requæſtas dicimus. Plinius in epiſtolis, Senecio cùm exploraſſet Conſules poſtulationibus uacaturos, conuenit me. Adeamus, inquit, Conſules, petamusq́; ne bona diſsipari ſinant, quorum eſſe in cuſtodia debent. Inde poſtulationes iudiciales. Tranquillus in Nerone, In iuriſdictione poſtulationibus niſi ſequẽti die, ac per libellos non temere reſpondit. Antiquitatis autem ueſtigium, aut certè inſtar quoddam in antiquis monumẽtis noſtris inueniſſe mihi uideor. Siquidem anno ſupra milleſimum circiter trecenteſimo uiceſimo conſtitutum eſſe comperi, ut quicunque libelli per dies ſingulos à poſtulantibus Principi porrigerentur, qui quidem certè gratiæ ac liberalitatis, aut etiam clementiæ principalis eſſent (Iuridiciales enim primo quoque tempore diſceptari placuit) ad finem cuiuſque menſis reijcerentur, ac tum demum Princeps ex conſilij ſententia, ſi tamen ita ei uiderentur, de omnibus ſtatueret. Moris autem fuit, ut in ſingulos menſes conſilium aulicum cognomento magnum, in aulam indicaretur: ibiq́; omnis generis poſtulata recitarentur: atque ita ſententijs conſilij diſquiſitis, Princeps tamen (ut ferè aſſolet in regno) de ijs omnibus ex animi ſui ſententia ſtatueret, ſicq́; aut diplomata & codicillos & reſcripta pro rerum uarietate concederet, aut quouis alio pacto poſtulantes dimitteret. In hoc menſtruo conuentu, qui per aliquot dies (ſi res ita tuliſſet) inſtaurabatur, uarijs de rebus referri ſolitum*

Poſtulationibus uacare.

fuit. De ratione atque habitu diſpenſationis aulicæ, quæ deſcriptio miniſterij, quis modus inſtrumenti aulici, de rationibus ad fiſcum referendis, de reſiduis, de omni denique apparatu, & inſtrumento regni, ſi quid perperam poſitum, aut inſtitutum eſſet, id ut ibidem agitatum conſtitueretur, id eſt, reformaretur: ſimul ut huius cenſuræ metu non modò aulica miniſteria in officio retinerentur, ſed cuiuis etiam curæ præfecti accuratius munera ſua obirent, diutius fallendi ſpe præciſa in poſterum. uſqueadeò frugalitatis ſtudioſi fuimus, antequam hæc quæ nunc eſt ærarij opulentia, luxum incuriamq́; peperit, ac fiſci (propè dixerim) nomen rationemq́; obliterauit. Eodem etiam tempore conſtitutum eſſe comperi, atque etiam antea anno trecenteſimo ſeptimo, ut eorum magiſtratuum, qui magiſtri requæſtarum dicuntur, duo omnino à comitatu regio non abnoctarent: quorum alter ſacerdos, alter profanus eſſet: quibus ea cura iniuncta erat, ut quotidie ſtatis horis in loco patenti ſederent, audituri ac lecturi, quod quiſque poſtulaſſet. Qua in re uicarij Principis haud dubie fuerunt. Eis enim licebat postulationes admittere, & libellis ſubſcribere, ſi iuri aut æquitati conſentanea uiderentur, atque etiam intercedere, moramq́; eis facere, qui contra conſtitutiones aliquid impetrauiſſent. Iiſdem autem conſtitutionibus contubernales eſſe iubentur, id eſt, eodem hoſpitio uti, comitesq́; habere eodem contubernio totidem Secretarios, quorum collegium ſexagenarium fuit ab initio inſtitutum. Hos uerò ius rectæ cœnæ habuiſſe cum ſingulis aſſeclis inuenio, id eſt, buccam ad curiam, & præterea ſportulas iumentorum nomine: id eſt, id genus erogationis, quod liberatas liberationesq́; uocabant. At uerò extra comitatum regium

De magiſtris libellorum.

Recta cœna & ſportula.

regium hanc eorum conditionem fuiſſe nouimus conſtitutione Philippina*, ut quinque ſemper in loco eſſent apud quem curia, id eſt,* Parlamentum *haberetur: quorum duo profani, tres ſacerdotes eſſent: iiq; omnes ut matutino ad locum ſtatutum uentitarent, atque eadem hora, qua curia cogeretur, ibi iugi animaduerſione poſtulationibus uacarent, uel ad meridiem uſque, ſi quando aut per frequentiam poſtulantium, aut alio quouis modo citius defungi non poſſent.* Qua *in re adminiſtranda notariorum, qui nunc ſecretarij dicuntur, opera uterentur: qui pro rerum uarietate libellorum argumenta hac aut illa formula in reſcripta regia componerent: ſtrenuam in eo operam nauare ipſi quoq; obſtricti.* Hanc *autem magiſtratuum* Decuriam *ampliſsimæ curiæ appendicem fuiſſe, atq; adeò tertiam tum claſſem, cùm ex alijs multis, tum ex eo conijcere poſſumus, quòd ſi quid maioris difficultatis in eorum munere obeundo accidiſſet, ad primum illum curiæ conſeſſum, id eſt, ad magnum tribunal referre antiqua conſtitutione iubentur: duntaxat à meridie, id eſt. curia iam dimiſſa, ne quid interpellarent.* Quòd *ſi aut per maiorem rei difficultatem, aut quia res fortè ad exemplum pertineret, ne ſic quidem explicari id potuiſſet: tum demum inter medium conſeſſum, atque ijs etiam diebus quibus illud tribunal admiſſa circunſtantis populi corona iura reddere ſolet, referre de ea re iubentur.* Mitto *& alia eòdem pertinentia, ut ius ingrediendæ curiæ etiam nõ accerſitis, præter cauſam prædictam, etiam ſi eorum intereſſet, aut ſui negotij gratia, aut cuiuſuis amicorum.* Non *me latet eo tempore requæſtarũ magiſtros (niſi me antiqua ſcripta fefellerunt) non eſſe appellatos, ſed à requeſtis potius, ut apud priſcos à libellis, aut etiam* *Animaduertere.*

uiri requæſtarũ. Sed rara tum erat hæc quæ nunc eſt paſſim honorificentia appellationum. Numerus libel lis Præfectorũ. *Numerus autem eorum alius atq; alius diuerſis temporibus fuit. Anno ducenteſimo octogeſimo quinto, paulò ante tempora Philippi Pulchri cõſtitutum eſſe comperi, ut duo literati uiri Cancellario aßiſterẽt: tres autem iura redderẽt ad ueſtibulũ regiæ, quos libellorum poſtulationum'ue fuiſſe magiſtros propterea exiſtimo, quòd in antiquitatum commentario, inter uiros requæſtarum eorum fit mentio. Antea Triumuiros audiendis admittendisq; libellis creatos fuiſſe lego. Anno autẽ trecenteſimo quadrageſimo ſecundo numerũ eorũ ad ſex auctũ eſſe, quo tempore requæſtarũ magiſtros uocitari cœpiſſe uideo. Poſtea conſtitutione Regis Ioannis quatuor ea lege creatos, ut bini in comitatu regio alternis menſibus eſſent.* Octo libellorũ magiſtri. *Poſtremo anno quadringenteſimo ſeptimo, octo (quot nunquã antea) creatos eſſe. Alia deinde cõſtitutione ad eos delata eſt officiorum cognitio, & earum litium diſceptatio, quæ ijs intenderentur qui in comitatu Principis officio aliquo fungerentur. Nunc & in curia & in aulico conſilio honoratißimo loco ſententiam dicunt, atque in ordine magiſtratuum ſecundas partes ac proximè primas obtinere uidentur, ſi modo Cancellariũ in numero exemeris. Verùm quandoquidẽ aulici illius conſilij mentio in ordinem incurrit, hoc etiam addendum, eodem etiam tempore conſtitutũ fuiſſe ad antiquitatis (ut uidetur) effigiem, ut* Diarium. *earum rerum quæ in conſilio decernerentur, Diarium fieret (Iornale appellabant) in quod acta cuiuſque conſeſſus referrentur, duntaxat quæ memorabilia uiderentur, adderenturq; eorum nomina qui in eo decreto affuiſſent.* Inſtitutum antiquum. *Creatus autem primum actuarius Petrus conſilij Prætoriani quidam Barrierius, cui hoc munus iniunctum, ut commentarios*

tarios illos & conficeret & aſſeruaret: quem morem ſi ad hoc æui Principes tenuiſſent, antiquorum ſane Principum acta non uſqueadeo ignorarentur: ſcireq́; noſtra hæc ætas poſſet quãtum quiſq; maiorum noſtrorum de Repub. meritus eſſet. Nunc uero omnia in tenebris latẽt incuria temporũ, in patriaq́; ſua Galli peregrinari uidentur, ſoli propè hominum rerum ſuarum ignari. Itaq; inſtrumentum regni nullum ne publicũ quidem habemus. quod quidem certè magnopere memorandum ſit. Sed hic eſt perpetuus huius regni genius, rerum geſtarum monumenta ut nihil ad Rempub. pertinere uideantur. Quo enim unquam ſeculo hiſtoriarũ etiam noſtrarum ſcriptor gregarij militis ſtipẽdium, aut etiam uenatoris meruiſſe uiſus eſt? In diem certè uiuimus, futuri æui ſecuri, nihil per literarum monumẽta cõſecrandũ eſſe memoriæ putantes. Macrobius tamẽ lib. 1. Saturn. Ad Ianum, inquit, ſolum Italiæ regnum redactum eſt, qui creditur geminã faciẽ prætuliſſe, ut quæ ante quæq́; poſt tergum eſſent, intueretur. quod procul dubio ad prudentiam Regis ſolertiamq́; referendum eſt, qui & præterita noſceret ex annalibus, & futura proſpiceret. Antiqui igitur noſtri illi reges eius inſtituti autores, rerum à ſe geſtarum, rationem atq; etiam ſuorum temporum poſteritati conſtare omnino uoluerunt. Fuiſſe autem huiuſmodi inſtitutum apud priſcos multis monumentis literarum probatur: quale eſt illud Taciti, Signo ultionis in delatores dato, petit à Cæſare Iunius Maricus ut commentariorum principalium poteſtatem Senatui faceret, per quos noſceret, quem quiſque accuſandum popoſciſſet. Traianus ad Plinium, Dediſſe me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione quà aſſueui, referri in commentarios meos iußi. Dicemus alibi nonnihil de huiuſmodi com-

Acta conſilij Prætoriani.

Ianus bifrons.

mentarijs. Non *me præterit libellum non unius eſſe ſignificati,ut* γραμματεῖον *Græcè : ſed hoc in loco clara mihi eſſe ſignificatio eius uiſa eſt.* In l.Si publicanus*, infrà ,* De *publicanis , pro epiſtola aſſertoria accipitur , quam uulgò certificationem uocamus.*

Ex lege,Legatus.

Legatus mandata ſibi iuriſdictione iudicis dandi ius non habet.) Politianus in Miſcellaneis *affirmat negationem hic non legi in archetypis* Florentinis *, maleq́; hic additam.*

Ex lege,Proconſules.

Proconſules nō amplius quàm ſex fàſcibus utūtur.) Accurſius *fàſcibus pro mēſibus interpretatur ,* & *citat locum quēdā* Pōponij,De *orig.iuris,de* Dictatura *ſemeſtri, quaſi* Procōſulatus *ſit ſemeſtris , cū tamē* Procōſulatus *non ante*
Faſces. *reuocationē,id eſt,ſucceſſoris miſsionem deſinat.* Faſces *fàſciculi erant uirgarum intra quas uirgas ſecúris obligata erat,ita ut ferrum in ſummo fàſce extaret,ut in antiquis pictúris uidemus.*Plutarchus *in* Probl.Διά τι τῶν στρατηγῶν αἱ ῥᾶβδοι συνδεδεμέναι προσηρτημένον τῶν πελέκεων φέρονται.Cur Prætorū,*inquit,*Romanorū *uirgæ colligatæ adnexis ſecuribus ferūtur? nimirū hoc indiciū eſt magiſtratuum irā promptā ac ſolutā minimè eſſe debere , aut certè ideo id cōſtitutū eſt,ut mora tātiſper magiſtratuū iræ fiat, dū uirgæ diſſoluātur : id quod ſæpe pœnitētiæ occaſionem magiſtratibus attulit.* Eninuero *quoniā facinoroſi partim ſunt emēdabiles,partim perditiſsimi, ut uirgæ admonendis illis,ſic ſecures his tollēdis de medio inſtitutæ ſunt.* Hactenus *ille.*Ἐπεὶ δὲ τῆς κακίας τὸ μὲν, ἰάσιμόν ἐστι, τὸ δὲ νανήκεστον. αἱ μὲν ῥάβδοι νουθετοῦσι τὸ μεταθέσθαι δυνάμενον αἱ
Lictores. δὲ πελέκεις ἀποκόπτουσι τὸ ἀνουθέτητον.Hos *autē fàſces lictor*

ctores magiſtratibus præferebant,id eſt,magiſtratuū uiatores,qui ob hoc à Græcis Rhabduchi dicuntur, id eſt, uirgas tenētes. Liuius de Romulo loquēs, Vocatáq; ad cōſiliū multitudine quæ coaleſcere in populi unius corpus nulla re præterquā legibus poterat,iura dedit:quæ ita ſancta generi homunū agreſti ratus fore,ſi ſe ipſe uenerabilem inſignibus imperij feciſſet,cùm cætero habitu ſe auguſtiorem,tum maximè lictoribus XII. ſumptis fecit. Idem in II. de primis Conſulibus loquēs, Omnia iura,omnia inſignia primi Conſules retinuere, id modò cautum eſt,ne ſi ambo faſces haberent, duplicatus terror uideretur. Brutus prior concedente Collega faſces habuit. Hactenus Liuius. Bini igitur Cōſules XII. faſces habebant non duodenos. Vnde ibidem lib. VIII. Aemilius,cuius tum faſces erant, Collegam Dictatorem dixit: id eſt, qui ea die imperium habebat. Alternis enim diebus imperabant Conſules cū ambo aderant. Ab huiuſmodi faſcibus ſumpta eſt illa locutio Summittere faſces. Plinius lib. VII. Gn. Pompeius confecto Mithridatico bello intraturus Poßidonij profeßione ſapiētiæ clari domū, fores percuti de more à lictore uetuit,et faſces lictorios ianuæ ſubmiſit, is cui ſe oriens occidenſq; ſubmiſerat. Cicero in Bruto, Nam mihi Brute in te intuenti crebro in mentem uenit uereri quodnam curriculum aliquando ſit habitura tua & natura admirabilis, & exquiſita doctrina, & ſingularis induſtria. Cùm enim in maximis cauſis uerſatus eſſes,& cùm tibi ætas noſtra iam cederet,faſceſq; ſubmitteret, ſubitò in ciuitate cùm alia ceciderūt,tum etiam ea ipſa de qua diſputare ordimur,eloquentia obmutuit. Eſt autem faſces ſummittere inſignia uimq; imperij maieſtati uel reuerentiæ alicuius ſubmittere, ut Publicola qui primus hoc inſtituit. cū enim poſſet imperij ſummi,id eſt, Conſulatus iure Summittere faſces.

uti agendo cum populo: faſces tamẽ maieſtati populi Rom. ſubmiſit, hoc eſt, lictores à ſe tantiſper abire iuſsit quoad concionatus eſſet, ut autor eſt Liuius in 11. Et Pompeius laureatos faces, id eſt, triumphum expectantes ianuæ philoſophi Poſsidonij ſubmiſit, Noſtro tẽpore ſi Princeps ad curiam ueniens ſtipatores ſuos & omnem illum regium ac terrificum comitatum ſubſiſtere in area palatina iubeat, & ciuiliore habitu aſſumpto conſeſſus iuridici reuerentia, aut reddere ipſe iura, aut etiam audire reddentes ſibi iura, aut fiſco ſuo uelit, iuſtitiæ faſces ſubmittere dici poſsit, id eſt, ſi cum legibus non teneatur, immodicam illã ac regiam potentiam quam abſolutam dicimus, id eſt, legibus non obſtrictam, inhibere in animum induxerit, & iuri æquitatiq; cedere ciuili animo conſtituerit. Vt ad rem redeamus, Proconſul cum pro Conſule præſit & Conſulare imperiũ habet, ſex tamen lictores nõ duodecim habet, ut meminerit iuſtum Conſulem ſe non eſſe.

Ex lege, Diuus Marcus, De officio Præſidis.

Textus hic duobus in locis uulgò corruptè legitur, Cũ forte eo momento, legendum non forte, ex emendatioribus libris. &, Cum ſi poſsit uideri ſentire commiſerit, legẽdum ſi cum poſsit. Minutula ſunt iſta aliaq; huiuſmodi, ſed quæ lectorem remorentur, ſtylumq; Iuriſconſultorum dehoneſtent. quorum tamen pleraque conniuentibus oculis tranſmiſſuros nos teſtamur. Et paulo pòſt, Cum autem ex literis tuis cognouerimus tali eum loco atque ordine eſſe. Ordo hic ponitur, pro eo quod uulgus ſtatum uocat. Græci taxin appellant. Diximus alibi tres fuiſſe Romæ ordines, Senatorium qui ampliſsimus dicebatur, equeſtrem, & plebeium, ſuis quenque inſignibus diſtinctos, ut ex Plinio docuimus.

Ordo. *Taxis.* *Tres Romæ ordines.*

cuimus. Vitruuius in præfatione libri ſecundi, Dinocrates architectus, cum Alexander rerum potiretur profectus à Macedonia ad exercitum Regis, à propinquis & amicis tulit ad primos ordines & purpuratos literas. Cicero in Diuinatione, Vobis autem tanta inopia rerum, ut mihi cauſam præripere conemini potius, quàm aliquos à columna Menia ueſtri ordinis reos reperiatis. Id eſt, fures & ſeruos nequam, qui apud Triumuiros capitales puniri ſolent ad columnam Meniam, ut inquit Aſconius. Et in Verrem, actione II. Homo tamen ordinis ſui frugaliſsimus Petirius hæc eadem Lampſaci cognoſſe dixit. Id eſt (ut nunc uulgus loquitur) homo ſtatus ſui honeſtiſsimus. Sic intelligendum illud Apoſtoli I. ad Corinth. xv. de reſurrectione generali, Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur: unuſquiſque autem in ſuo ordine. ubi Græcè ſcripſit Apoſtolus, οὕτω καὶ ἐν τῷ κυρίῳ πάντες ζωοποιηθήσονται, ἕκαστος δ' ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι. Diximus etiam alibi prouerbiale antiquis fuiſſe cum furere aliquem ſignificare uolebant, aut mente captum eſſe, ut dicerent ad agnatos & gentiles deducendum eſſe. honeſtiores enim furioſi qui gentilitatis ius habebant, ſuorum cuſtodiæ permittebātur. Quo modo iſte Helius Priſcus, cuius hic meminit Iuriſcōſultus, in uilla ſua cōtinebatur à neceſſarijs ſuis, tanquā ordinis honeſtioris furioſus. Cæterùm antiqui cùm ſignificare uolebant hominem inter ſuæ conditionis homines retinendum continendumq́; id eſt (ut uulgò loquimur) ſuo ſtatu contentum eſſe cogendum, in ordinem eum redigendum, uel etiam cogendum dictitabant, hoc eſt, inter uulgares & gregarios adnumerandum. Plinius ad Falconē, Conſulis an exiſtimē te in Tribunatu cauſas agere decere. Plurimū refert quid eſſe Tribunū putes.

Menia columna.

Ταγμα.

Ad agnatos & gentiles deducere.

In ordinem redigere uel cogere.

Inanem umbram & ſine honore nomen? an poteſtatem ſacroſanctam, & quam in ordinem cogi ut à nullo, ita ne à ſe quidem deceat? Idem libro ſecundo epiſtol. *frugalitatem enim ſuam oſtendere uolens, & in uictu parſimoniam eleganter hoc uerbo uſus eſt:* Liberti, inquit, *mei non idem quod ego bibunt, ſed idem ego quod liberti. & mehercule ſi gulæ temperes, non eſt oneroſum quo utaris communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quaſi in ordinem redigenda eſt, ſi ſumptibus parcas.* Id eſt, *de rango aliorum ponenda eſt, ut uulgus loquitur: hoc ſenſu,* Si *parſimoniam conſectari uelis, ſatius eſt te iiſdem cibis potuq́; eodem cum quolibet conuiua ueſci utique, quàm tibi primarium panem uinumq́; cum reliquorum contumelia ſtomachationeq́; ſeponi, quos non iiſdem cibis digneris.* Bibendum *igitur cum quolibet conuiua tuo, id eſt, populari uino utendum.* Sunt *& exempla crebra apud* Liuium. Huic *autem opponitur eximere numero.* Quintilianus *in primo de Criticis loquens,* Iudicio *quidam ita ſunt uſi ueteres grammatici, ut non uerſus modò cenſoria quadam uirgula notare, & libros qui falſo uiderentur inſcripti, tanquam ſubdititios ſummouere familia permiſerint ſibi: ſed autores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero.* Eximere *igitur numero eſt eximium habere, id eſt, non inter uulgares connumerare: ſed tanquam præcipuum habere.*

Eximere numero.

Græci eadem ratione ἐγκρίτους appellant, & ἐντεταγμένους *in ordinem in numerumq́; redactos, quos et* ἐγκυκλίους *dicunt, id eſt, circulares, hoc eſt, uiles & uulgares, ut inquit* Priſcianus. *Contrà uerò numero exemptos* ἐκκρίτους *&* προκρίτους, *id eſt, eximios & præcipuos.*

Ἔγκριτοι. Ἐντεταγμένοι. Ἐγκύκλιοι. Ἔκκριτοι. Πρόκριτοι.

Ex

Ex l.Illicitas,in fine.

Reprehenſa exactorum auaritia.) Legendũ repreſſa.

Ex l.Diem functo.De offic.aſſeſſ.

Salarium comitibus reſidui tẽporis quod Legatis præſtitum eſt,debetur.) Accurſius præſtitum eſt pro præſtandum intelligi uoluit,pugnante Latinè loquentium conſuetudine.Malim igitur præſtitutum legi, ut ad tempus referatur Legatis præſtitutum,id eſt,præfinitum. *Præſtitutum.*

Ex l.ſecunda,De in ius uocando.

Sed nec eum qui cum equo publico in cauſa publica traſuehatur.) Accurſius præconem Theobaldũ intelligit. Nos trãſuectionẽ equitũ intelligimus à Fabio Maximo inſtitutã.Liuius lib.IX. in fine,Ab eodẽ Fabio inſtitutũ dicitur,ut equites Idibus Quintilibus trãſueherẽtur.Trãquillus in Auguſto,Equitũ turmas frequẽter recognouit, poſt longam intercapedinem reducto more tranſuectionis. Sed neq; detrahi quenquã in trãſuehẽdo ab accuſatore paſſus eſt,quod fieri ſolebat.Valerius lib.II.cap. De inſtit. antiquis,Trabeatos uerò equites Idibus Iulij Q.Fabius trãſuehi inſtituit.Idẽ,Equeſtris uero ordinis iuuentus omnibus annis bis urbem ſpectaculo ſub magnis autoribus celebrabat die Lupercaliũ & equitũ probatione. Equitũ probationẽ huiuſmodi tranſuectionẽ appellans. à Græcis ὀχεῖσθαι διὰ τῆς ἀγορᾶς dicebatur.Demoſth. κατὰ Μειδίου, Ἐχειροτονήσατε τοῦτον ἵππαρχον, ὀχεῖσθαι διὰ τῆς ἀγορᾶς ταῖς πομπαῖς οὐ δυνάμενον. Hũc,inquit,equitũ præfectũ creauiſtis,qui ne in trãſuectione quidẽ,quæ per forũ fieri ſolet,equo uehi poteſt.Similẽ autẽ legem fuiſſe apud Athenienſes teſtis eſt idem Demoſthenes in eadem oratione: qui etiã eius legis uerba ponit,cuius Euagoram latorem fuiſſe dicit,Ne ſcilicet in pompa Liberi patris prehẽdi aliquem, *Tranſuectio.* *Ὀχεῖσθαι διὰ τῆς ἀγορᾶς.*

aut

aut pignora capi eius liceret. Tranſuectionem hodie monſtram uocamus, cùm equites ſolenniter recenſentur.

Ex eadem l. Iuſta'ue mortuo facientem.

Funebria iuſta. *Iura facere.* *Iuſta peragere.* *Parentare.*

Idem Accurſius obſequia intelligit, ut lauare corpus, quod pollinctoris officium eſt: ignorans quid ſint funebria iuſta. Liuius libro 1. *Nec cœleſtes modo cærimonias, ſed iuſta quoq; funebria, placandosq́; manes ut idem Pontifex edoceret. Iuſta, ſunt exequiæ, id eſt, ſacrificia quæ mortuis impenduntur & funerandi ſolennitas. Et iuſta peragere eſt funerandi officium implere, quod & parentare dicitur, quo Plinius uſus eſt cap. ultimo libri ſecundi, & Vlpianus in l. Pro hærede, De acquirenda hæred. à Græcis id ſumptum, qui* ὁσίαν *appellant* τὴν κηδείαν, *quaſi ſanctum iuſtumq́; officiũ. propterea Cicero ſoluere iuſta dixit, quaſi officium debitum exhibere. pro Roſcio Amerino, Hunc miſerum luctu præditum, qui nondũ etiam omnia paterno funeri iuſta ſoluiſſet, dudum eiecit domo, atq; focis patrijs dijsq́; penatibus præcipitem exturbat. Sunt enim iuſta, id eſt, officia quæ Deo, ſunt quæ parẽtibus debentur. Plutarchus,* καὶ διαφερόντως τό τε πρὸς θεοὺς καὶ τὰ πρὸς γονεῖς καὶ φίλους διαφυλάττων. *Id eſt, Iura ſiue iuſta & officia in deos hominesq́; & amicos eximiè cõſeruãs. Cui cõuenit parẽtandi uocabulũ ab antiquis uſurpatũ. Liuius, Iuſta quoq; funebria, placandosq́; manes ut idem edoceret.*

Ὁσία καὶ ἡ κηδεία. *Iuſta.* *Parentatio.*

Ex l. Sed ſi hac lege. §. primo.

Recipere manus iniectionẽ.

At ſi uenditor qui manus iniectionem excepit.) De manus iniectione nos alibi ſatis diximus. Recipere autem manus iniectionem eſt retinere facultatem reprehendendæ rei alienatæ, uel ut citra ullam in ius uocationem alienator poßit in prædium alienatum, ſi quid factũ aut non factum fuerit

fuerit rurſus ingredi, & in poſſeßionem ſeſe ipſe mittere: hoc eſt, ſuapte poteſtate ſæſire, ut noſtri loquuntur: ut fieri aſſolet in alienatione prædiorum quæ aut in emphyteuſin dantur, aut uectigali impoſito emancipantur, ut Cod. Si ſeruus exportandus uæneat. Hoc autem Accurſius non intellexiſſe uidetur: quemadmodum & ſuggillare pudorẽ circa finem legis: quãuis hoc uerbum ſæpe in iure legatur, pro quo imperiti ſigillare dicunt. Sugillare autem proprie de facie dicitur, cum contuſa facies liuidis maculis dehoneſtata eſt. Sic enim ſuggillata in facie dicuntur ut uibices in corpore. Plinius *lib.* XIII. *de ſale loquens,* V*tilis ex ictu ſuffuſis cruore oculis, ſuggillatisq́; cum myrrhæ pari pondere. Inde metaphoricos pro inuſta infamiæ nota ponitur. ut* Plinius *lib.* VII. *de Auguſto loquens, iuxta hæc* Variana *clades, & maieſtatis eius fœda ſuggillatio.* V*tuntur* Liuius & Valerius *ſæpe.* Tertullianus, Atque *ideo præfatus hæc ad ſuggillandam odij erga nos iniquitatem, iam de cauſa innocentiæ conſiſtam. Ad ſuggillandam, inquit, id eſt, ad notandam & carpendam gentilium iniquitatem in nomen Chriſtianum. Suggillata à Græcis* ὑπώπια *dicuntur, ob eam cauſam, quòd ſub oculis maximè appareant. hoc autẽ uerbo* μεταφορικῶς Cicero *uſus eſt lib.* I. *ad Atticũ,* Auli *uerò, inquit, filius ita ſe gerit, ut eius* Conſulatus Conſulatus *non ſit, ſed* Magni *noſtri hypopion.* Id *eſt, ita ſe gerit* Aulus *in* Conſulatu, *ut* Conſulatus *eius nihil aliud quàm ſuggillare* Pompeij *pudorem uideatur, qui eum* Conſulem *interpoſita autoritate ſua fecit. hoc* La*tinè* Tertullianus *ſuggillationem dixit.* Suggillatio *eſt, inquit in cœlo iuſtitia ueſtra. hoc ſenſu, cum uos* Romani *legibus ueſtris in facinoroſos homines aduertere ſoleatis ſeueriſsime, dijs ueſtris inuidiam facitis, ac notam inuritis infam*

Sæſire ſuapte ſponte.

Suggillare pudorem.

Suggillata. Vibex.

ὑπώπιον. *Hypopion.*

Suggillatio.

infamiæ, utpote qui de hominibus ipſi flagitioſiſſimis in deos recepti ſunt errore antiquorum & conſenſu tamen gentium. Secundum hæc Ciceronis uerba interiores aulici, id eſt, aures & oculi Regis, qui primos ordines ſanctioris conſilij ducunt: qui indignos homines ſuffragatione ſua nonnunquam promouent, & primarijs ſacerdotijs & magiſtratibus, alijsq́; uirtutis præmijs ornatos nebulones colendos populo nonnunquam fremente Nemeſi præbuerunt: perpetuis notis faciem ſuam inuſſiſſe uidētur, memoriamq́; nominis ſui multiplici liuore atq; indelebili ſuggillaſſe. Quid enim ij in ſeſe admiſiſſe exiſtimētur quibus excutienda dedit iuuenum præcordia princeps, ſi aut ſtudio aut offenſione aliqua ducti, præteritis & ingentis meriti & compertæ integritatis uiri, aut inertiſſimos homines aut indigniſſimos, atque interdum non tam nobiles quàm nothos ad rerum adminiſtrationem obtrudunt, diris ominibus cunctis hos illosq́; proſequentibus? (In quo quidem genere nonnulli pſeudocatones pernicioſiſſimi, qui bonis uiris fronte magis quàm mente ſtudent) Non'ne tot ſuggillata in facie geſtare uideri poſſunt, quot huiuſmodi non dico homines promouerunt, aut uirtute præditos facta Principi impoſtura ſuppreſſerunt: ſed quot huiuſmodi homines indigna facinora ediderunt, quotq́; in Repub. errata grauiorum meliorumq́; uirorū inopia contigerunt? Cuius dicti ratio Ciceronis uerbis reddi poteſt libro III. de Legibus: Ego autem, inquit, nobilium uita uictuq́; mutato mores mutari ciuitatum puto: quò pernicioſius de Repub. merentur uitioſi ſummi in ciuitatibus uiri, quòd non ſolum uitia concipiunt ipſi, ſed ea infundunt in ciuitatem. Neque ſolum obſunt, quòd illi ipſi corrumpuntur, ſed etiam corrumpunt, pluſq́; exemplo quàm

In aulicos qui indignos promouent.

pecc

peccato nocent.Eorum aulicorum opera factum,ut omnem non modo ſuccum & ſanguinem, ſed etiam colorem & ſpeciem priſcam amitteremus adminiſtrandæ reipublicæ, quam tamen propediem inſtauratum iri ſperamus, niſi hominum de ſe expectationem ij qui primos ordines ducunt, quoquo modo deſtituerint. Cæterùm Lucæ XVIII.*de malo iudice, Et ſi deum non timeo,nec hominem reuereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc uidua, uindicabo illam, ne in nouißimo ueniens ſuggillet me*, ὑπωπιάζῃ μὲ: *rectè ab* Υπωπιάζειν. *interprete uerſum, ſed perperam à Lyrano enarratum. Oratores Græci hoc uerbo raro utuntur, quãtum ego memini, ſed pro ſuggillatione* λωβὴν *dicunt, &* προπηλακισμόν. *Et ſuggillare* ἐφυβρίζειν, καθυβρίζειν, λωβᾶσθαι. *Huiuſmodi tamen multa ſilẽtio prætereũda nobis ſunt,quæ iam niſi ab indoctioribus ignorari non credimus.*

Margin: Λωβή. Προπηλακισμός. *Suggillatio. Suggillare.*

Ex l.ultima, In ius uocati ut eant.

*Ex promißione non uidetur eos ſtetiſſe.) Sic quidem hic & in multis locis titulorum ſequẽtium legitur.Sed ſtitiſſe fortaſſe legendum.Gellius lib.*II.*Indocti,inquit, ignorant ſtitiſſes uadimonium à Catone dictum, non ſtetiſſes: quoniam ſiſteretur uadimonium, non ſtaretur. Apud Ciceronem tamen pro Quintio ſtetiſſe ubique legitur,fortaſſe eodem errore.Si ſtitiſſe legamus, uadimonium ſubintelligendum eſt, & homo enim & uadimonium ſiſtitur.* *Stitiſſe.*

Ex l.ij. Siquis cautionibus.

Si iudex uel alter ex litigatoribus morbo ſontico impediatur, lex iubet idem iudicij eſſe diffuſum.) Politianus *Diffuſus dies.* *in Miſcellan.cap.*XLI.*legendum exiſtimat diffiſſum, ſicq; in archetypis Florentinis legi affirmat. Diffindi enim non diffundi diem dicendum eſſe contendit Gellius lib.* XIII. *cap.*I.*Sed enim ego homines cum conſiderabã,alterũ fidei,*

alterum

alterum probri plenum, ſpurciſſimæq; uitæ ac diffamatiſſimæ, nequaquam adduci potui ad abſoluendum. Iuſſi igitur diem diffundi, atque inde à ſubſellijs pergo ire ad Phauorinum philoſophum. Vbi etiam corruptum eſſe uerbum Politianus contendit. Et apud eundem quod uulgò legitur, *Atque in rerum quidem definitionibus comperendinationibusq; & alijs quibuſdam legitimis rebus:* legendum exiſtimat, *Atque in rerum quidem diffiſſionibus.* Nec aliud quicquam aut ipſe aut alius quiſpiam, quod equidem ſciam, de hoc uerbo dixit. Ego uerò ne Politiano in totum aſſentiar, eo loco Liuij adducor libri noni ab urbe cond. *Papyrius Dictator Iunium Bubulcum magiſtrum equitum dixit, atque ei legem Curiatam de imperio ferenti triſte omen diem diffudit, quòd Faucia curia fuit principium duabus inſignibus cladibus captæ urbis & Caudinæ pacis: quod utroque anno eiuſdem curiæ fuerat principium. Macer Licinius tertia etiam clade, quæ ad Cremeram accepta eſt, abominandam eam curiam facit. Dictator poſtero die auſpicijs repetitis pertulit legem.* Ex hoc Liuij loco & illo Gellij conijcere facile poſſumus, diffundere diem id eſſe aut olim fuiſſe, quod nos rem in craſtinum continuatam dicimus uel remiſſam. Tria enim erant apud antiquos pronunciandi genera: aut enim dies diffundebatur, id eſt, res in poſterum diem reijciebatur: aut comperendinabatur, id eſt, in tertium diem differebatur: aut iudex nõ liquere pronunciabat. quod & amplius pronunciare dicebatur, unde ampliatio in publicis iudicijs dicta, de qua ipſa & de comperendinatione nos alibi diximus. Gellius igitur cũ diẽ diffundi iuſſiſſet, ut eo die Phauorinum cõſulere poſſet, poſtridie ad iudicium reuerſus iurauit ſibi nõ liquere. Erat enim res eiuſmodi, ut neq; abſoluere petitione actoris reum, neq; damnare

Diffundere diẽ.
Tria pronunciandi genera.
Comperendinare.
Amplius pronunciare.
Ampliatio.

damnare commodè poſſet. Vt abſoluerem tamen, inquit, in animum inducere non quiui: & propterea iuraui mihi non liquere. atq; in iudicatu illo ſolutus ſum. Defunctus eſt igitur Gellius iudicandi neceßitate inter priuatos Iudices à Prætoribus lectus, iurando ſibi non liquere de iure litigantium. Ex quibus uerbis intelligere poſſumus quid illa ſignificent Vlpiani uerba in lege Si de meis. infrà, De receptis arbitris. Proinde ſi fortè urgeatur à Prætore ad ſententiam, æquißimùm erit ſi iuret ſibi nondum de cauſa liquere, ſpatium ei ad pronuntiandum dari. Auguſtinus lib. XVII. de Ciuitate, uſus hoc uerbo mihi uidetur: Iudæorum, inquit, populus propter Solomonis offenſam tempore filij eius Roboam, qui patri ſucceßit in regnum, Deo uindicante diffuſus eſt. Id eſt, in Iudam & Iſraël diductus. In recentioribus tamen exemplaribus non diffuſus ſed diuiſus legitur. Dirimere tempus & diffundere, uel diffindere diem, cognata ſunt uerba Ciceronis De diuinatione lib. I. Quid enim habet aruſpex cur pulmo inciſus etiam in bonis extis, dirimat tempus & proferat diem? Eſt enim dirimere διακόπτειν, διαλαμβάνειν, διϊστάναι, διαλύειν. Sic dirimi auſpicia dicuntur, cùm rata eſſe nequeunt. Plinius lib. VIII. Nam ſoricum occentu dirimi auſpicia annales refertos habemus.

Dirimere tempus.

Διακόπτειν. Διαλαμβάνειν. Διϊστάναι. Διαλύειν.

Dirimi auſpicia.

Ex lege prima, De edendo.

Eum quoq; edere Labeo ait qui producit aduerſarium ſuum ad alium.) Legendum album, ut Politianus in Miſcel. adnotauit. Intelligendumq́; de albo Prætoris, in quo edicta Prætorum proponebantur: cuius crebra in iure mentio. Erat etiam album Iudicum, de quo illud Plinianum in præfatione intelligendum: Quid te Iudicem facis? cùm hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Album uulgò matricula dicitur, ut album decurionum & ſimilia. A' quibuſd

Album Prætoris.

Album Iudicum.

Matrix. Pictatium. Leucoma. buſdam matrix, à quibuſdam recentiorum pictatium. à Græcis leucoma quaſi album, & λη̃ξιαρχικὸν γραμματεῖον. Vnde apud Pollucem περὶ ληξιαρχῶν legimus, ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ λευκώματι.

In l. Cùm ij quibus. §. Sed & perſonarum, De tranſactionibus.

Sequior. Nequam, & nequitia. Vtrum frugi uitæ ſint quæ aliâs ſufficere ſibi poßint: an obſequioris, qui de alimentis pendeat.) Legi poteſt ſequioris, pro deterioris: qua dictione aliqui recentiorum uſi ſunt, fit enim à ſecus, ſequior. Hermolaus Barba. in Themiſt. uſus eſt. Vel legendum nequioris. Nequitia enim frugalitati opponitur apud Ciceronem, & nequam frugi.

Ex l. Veluti, eodem in titulo, De edendo.

Δεύτερον. Πάλιν. Hæc uox iterum duas res ſignificat. Altera eſt qua demõſtratur tempus ſecundum, quod Græci dicũt.) Legendum ex ueſtigijs antiquorum exemplarium, quod Græci δεύτερον dicunt, id eſt, ſecundo, hoc eſt, ſecunda editione. Et paulò pòſt: Altera quæ ad ſequentia quoq; tempora pertinet, quæ Græcè.) Legendũ quæ Græcè dicitur πάλιν, hoc eſt, rurſus. Hoc ſenſu edicti iterum edi iubebo, hoc eſt, altera editione, et iterum, hoc eſt, rurſus, quod ſignificat iterum iterumq;.

Ex l. prima, De ijs qui notan. infa.

In uiolatores mandati & ſocietatis. Mandati iudicium. Qui pro ſocio, tutelæ, mandati.) Huc pertinere uidetur Ciceronis illud dictum pro Roſcio Amerino: In priuatis rebus ſi qui rem mandatam non modò malitioſius geßiſſet ſui quæſtus aut commodi cauſa, uerumetiam negligentius: cum maiores ſummum admiſiſſe dedecus exiſtimabant. Itaq; mandati conſtitutum eſt iudicium non minus turpè quàm furti. Credo propterea quòd quibus in rebus ipſi intereſſe non poſſumus, in ijs operæ noſtræ uicaria fides

amic

amicorum ſupponitur:quam qui lædit, oppugnat omne commune præſidium,& quantum in ipſo eſt, diſturbat uitæ ſocietatem. Non enim poſſumus omnia per nos agere:alius eſt in alia re magis utilis. Idcirco amicitiæ comparantur, ut commune commodum mutuis officijs gubernetur. Ergo idcirco turpis hæc culpa eſt, quòd duas res ſanctiſsimas uiolat, amicitiam et fidem:nam neq; mandat quiſquam ferè niſi amico,neq; credit ei niſi quem fidelem putat.Et paulò pòſt: In rebus minoribus ſocium fallere turpiſsimū eſt, æqueq; turpe atq; illud de quo antè dixi.neq; iniuria: propterea quòd auxilum ſibi ſe putat adiunxiſſe,qui cum altero rem communicauit.Ad cuius igitur fidem confugiet,cùm per eius fidem læditur cui ſe commiſerit? Atq; ea ſunt animaduertenda peccata maximè quæ difficillimè præcauentur.Tecti eſſe ad alienos poſſumus,intimi multa apertiora uideant neceſſe eſt:ſocium cauere quî poſſumus? quem etiam ſi metuimus,ius officij lædimus. Rectè igitur maiores eum qui ſocium fefelliſſet, in uirorum bonorū numero haberi noluerunt. Idem pro Roſcio Comœdo: Si qua enim ſunt priuata iudicia ſummæ exiſtimationis & penè dicam capitis,tria hæc ſunt,fiduciæ,tutelæ, ſocietatis. Aequè enim perfidioſum & nefarium eſt fidem frangere, quæ continet uitam:et pupillum fraudare,qui in tutelam peruenit:& ſocium fallere,qui ſe in negotio coniunxit.De fiducia nos alibi diximus.

Ex lege ſecunda.

Sed etſi eum exautorauerit,id eſt,inſignia militaria detraxerit, infamem efficit.) *Autorare obligare eſt:& autorati milites,ac ſacramento aſtricti, et quaſi obærati,hoc eſt,ære ſtipendiario obſtricti ac iam non ſui arbitrij.Cuius exempla multa apud Liuium & alios.Vnde autoramentum. Cicero in 1.Offic.Illiberales autem et ſordidi quæſtus mercenario-*

Autorare & autorati.

Autoramentum.

rum omnium quorum opera non quorum artes emun-tur. Eſt enim in illis ipſa merces autoramentum ſeruitutis. Tranquillus in Tyberio: *Munus gladiatorium dedit primum in foro, ſecundum in amphitheatro rudiarijs quibuſdam reuocatis autoramento centum milium.* Inde exautorare, *autoratum & aſtrictum dimittere, & abire ſinere, & ſuo arbitrio reddere.* Id quod *citra ignominiam fieri poteſt, & fit hodie, quod quictare ſacramentum dicimus lingua uernacula.* Liuius lib. VIII. *Sine commeatu milites in paca to, in hoſtico errent: immemores ſacramenti licentia ſola ubi uelint exautorentur.* Infrequentia *deſerantur ſigna, neq; conueniatur ad edictum.* Idem libro VI. de bello Macedonico: Poſtero die concione *aduocata de rebus ab ſe geſtis cùm diſſeruiſſet, milites autoratos dimiſit.* Hi Græcè ἀφειμένοι *ab Ariſtotele in tertio* Politcôn *dicuntur ab: alijs* ἀφειμένοι τοῦ στρατεύεσθαι: & *aliter* Απεζωσμένοι, *id eſt, diſcincti.* Herod. Τότε Σεβήρου ὑπόδειγμα, ὃς τοὺς Περτίνακα ἀποκτείναντας ἀπέζωσεν, εἰσῄει αὐτοὺς. *id eſt,* Exemplumq́; *Seueri ſubit eorum in mentem, qui eos exautorauit qui* Pertinacem *interemerant.* Ignominioſæ *autem exautorationis exemplũ ineſt apud* Lampridium in Alexandro: *Seueritatis autem, inquit, tantæ fuit in milites, ut legiones integras exautorauerit, ex militibus* Quirites *appellans.* Idem de exautorata legione apud Antiochiam, *cùm nihilominus fremerent, exclamauit:* Quirites, *diſcedite atq; arma deponite.* Mirando *exemplo depoſitis armis, depoſitis etiam ſagulis militaribus, omnes non ad caſtra, ſed ad diuerſoria uaria receſſerunt.* Simile *illud* Lucani in V. *Vadite, meq́; meis ad bella relinquite fatis:* Inueniẽt *hæc arma manus.* Et *paulò pòſt:* Vos *defecta ſenes exhauſtaq́; ſanguine turba* Cernetis *noſtros, iam plebs* Romana, *triũphos: id eſt, iam pagani et* Quirites

Exautorare.

Αφειμένοι.

Απεζωσμένοι.

ex

ex militibus facti. Et rurſus: Iam certè mihi bella geram, diſcedite caſtris, Tradite noſtra uiris ignauis ſigna Quirites. Eſt etiam apud Herodianum in ſecundo circa finem, exautoratorum Prætorianorum exemplum. Tranquillus in Auguſto: Legiones immodeſtè mißionem poſtulantes, citra commoda emeritorum præmiorum exautorauit. Quanta autem fuerit ſeueritas caſtrenſis apud Romanos, ex his uerbis Ciceronis pro Cluentio intelligi poteſt: Statuerunt enim maiores noſtri, ut ſi à multis eſſet flagitium rei militaris admiſſum, ſortitione in quoſdam animaduerteretur, ut metus uidelicet ad omneis, pœna ad paucos perueniret. Quibus uerbis Cicero morem antiquum ſignificat, quo more in decimum quemque militem ſortitò animaduertebatur capitaliter: unde decimatas legiones legimus. Cæterùm quos quaſſatos nunc dicimus, antiqui ære dirutos uocabant. Feſtus: Aere dirutum, inquit, militem dicebant, cui ſtipendium ignominiæ cauſa non eſt datum, quòd æs diruebatur in fiſcum, non in militis ſacculum. Hoc uerbo Cicero facetißimè in Verrem uſus eſt, Actione ſexta: Dij faciant, ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas. Cognoſcerentur enim omnia iſtius æra illa uetera, ut non ſolùm in imperio, uerumetiam in ſtipendijs qualis fuerit, intelligatis. Renouabitur prima illa militia, cùm iſte è foro abduci, non (ut ipſe prædicat) perduci ſolebat. Aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur, in quibus cùm frequens fuiſſet, tamen ære dirutus eſt. Id eſt, quamuis non eſſet emanſor, ſed frequens in caſtris aleatorijs, tamen ære dirutus eſt, id eſt, ſtipendia perdidit, alea ſcilicet omnia abſumente. Idem in Antoniana XIII. Fraudator creditorum Trebellius, homo dirutus diruptuſq; Quintus Cælius. Id eſt, tum herniosus,

Seueritas caſtrenſis.

Decimatæ legiones.

Sortitò in milites animaduertebatur.

Quaſſati.

Aere diruti.

Diruptus.

Hernioſus.

nioſus, tũ diſsipato patrimonio expeculiatus, atq; omni ære exhauſtus. Luſit enim Cicero per paronomaſiam dirupti, id eſt, hernioſi & diruti. Siquidem ære diruti milites æra non merebant, & quaſi ſine ære erant. Tales autem ſunt quibus nihil reliqui eſſe dicimus, id eſt, quibus ad manticam res rediiſſe uulgari prouerbio dicitur. antiqui ad incitas redactos dicebant, uel etiam ad incitos ſi Iſidoro credimus, id eſt ad ultimum inopiæ. Quod prouerbium à calculis luſorijs deductum eſt, qui loco cieri nequeunt.

Ad manticã res redijt. *Ad incitos redactus.*

Ex lege Athletas.

Neq; themelici neq; ſexuſtici.) Thymelici & xyſtici legendum nemo non nouit. Quanquàm ego xuſtici ab Vlpiano ſcriptum eſſe cenſeo, ut Sullanus dicitur, quo Cicero ad Atticum utitur: & ſullaturit, à Sylla deducta uocabula: & polupoſus in lege Qui clauum, infrà, de Aedilitio edicto. (Sic enim habent uetuſtiſsima exemplaria) & purrhicharius pro pyrrhicharius in lege Aut damnum, De pœnis. Verùm ut locus iſte melius intelligatur, & quædam alia etiam iuris loca, complectenda ſemel compendio quodam genera ludicrorum duxi, quibus antiqui Græci ac Romani ſunt uſi. Theatricorum igitur artificum partim gymnici, partim ſcenici fuerunt: nam gladiaturam & agitatoriam ſatis erit perſtringere. Scenici ſunt qui ſcenicos agonas exercent, qui & Muſici agones & Dionyſiaci dicuntur, quaſi Libero patri dicati. Quare & homines ipſi ſcenici uno uerbo à Græcis Dionyſiaci artifices dicuntur, autore Ariſtotele & Gellio libro decimo. In his ſunt comœdi, & tragœdi, id eſt, fabularum actores; mimi, pantomimi, archimimi, ethologi, ethopœi: omnes uno nomine hypocritæ, id eſt, alienæ perſonæ ſimulatores dicti: & eorũ actio hypocriſis, id eſt, alienæ perſonæ ſimulatio Latinè

Sullanus. *Sullaturire.* *Polupoſus.* *Ludicrorum genera.* *Gymnici.* *Scenici.* *Dionyſiaci artifices.* *Hypocritæ.* *Hypocriſis.*

tinè hiſtriones ludionesq́; aut etiam ludij dicuntur. Mimi *imitatores ſunt.* Pantomimi,*omnium perſonarum imitatores effictoresq́;.*Plinius in Panegyrico : *Idem ergo populus ille ſcenici Imperatoris ſpectator & applauſor, nunc in pantomimis quoq; aduerſatur, & damnat effœminatas artes & indecora ſtudio ſecula.* Tranquillus in Caligula:*Neſtorem pantomimum etiam inter ſpectacula oſculabatur.* Archimimi,*principes ſunt hiſtrionum.* Tranquillus in Veſpaſiano : *Fauo archimimus perſonam eius ferens, ſuſtinensq́; (ut eſt mos) facta ac dicta uiri, interrogantis palàm procuratoribus quanti funus et pompa conſtaret, ut audiuit ſeſtertium centies, exclamauit centum ſibi ſeſtertia darent, ac ſe uel in Tyberim proijcerent.* Verba ſunt hiſtrionis ſignificantis extremam Principis parſimoniam. Ethologi, *morũ ſunt effictores affectuumq́; cuiuſcunq; perſonæ.* Cicero lib. II.*de* Oratore : *Mimorum eſt enim ethologorum, ſi nimia eſt imitatio, ſicut obſcœnitas.* Quibus uerbis Cicero nimiam in Oratore imitationem reprehendit, *quaſi mimicã non oratoriã.* Hæc eſt enim huius generis, *inquit, ut ita facta demonſtres, ut mores eius de quo narres, ut ſermo, ut uultus omnes exprimantur, ut his qui audiunt tum geri illa fieriq́; uideantur.* Ethologos Sudas *inter theatriſtas enumerat. Sunt &* Ethopœi ijdem, *ut opinor, atq; ethologi, id eſt hiſtriones qui mores imitantur eius perſonæ quam ſuſtinent, autore* Suda. Vnde Ethopœia Quintil. *li.* IX. *id eſt, morum alienorum imitatio. cuius exempla licet apud eundem uidere.* Meminit et Priſcian. in Præexercitamentis. Ethos *autem, inquit* Quintilianus, *uno uerbo Latinè dici non poteſt, hoc enim omnes mentis habitus continentur, à quo pictores quidam ſtatuarijq́; Ethici dicti ſunt, ut* Polygnotus *& alij nonnulli, in quorum operibus mores & ſenſus expreßi cernebantur.*

Hiſtriones. *Ludiones.* *Ludij.* *Mimi.* *Pantomimi.* *Archimimi.* *Ethologi.* *Ethopœi.* *Ethopœia.* *Ethos.* *Ethici ſtatuarij.* *Iconici pictores.*

Iconicæ imagines. Huiuſmodi enim artifices non modò iconicas imagines effingunt, id eſt, omnibus liniamentis ad exemplar expreſſas: ſed etiam ethicas, id eſt, ſenſibus expreßis propemodum ſpirantes. Sunt & inter ſcenicos thymelici, ſaltatores, *Thymelici.* chironomi. Thymelici ſunt citharœdi, *Citharœdi.* cithariſtæ, pſaltæ, lyriſtæ, tibicines. *Cithariſtæ.* Citharœdi qui & fidicines dicuntur, citharæ accinunt. Citharistæ citharam tantum pulſant, non etiam accinunt. Thymelici in orcheſtra actiones ſuas peragebant: Comici autem & Tragici actores (qui propriè ſcenici dicuntur) in ſcena, ut autor eſt Vitruuius. Propterea, inquit, apud Græcos thymelici à ſcenicis ſeparantur. Erat enim in ſcena proſcenium, id eſt, locus ante ſcenam *Proſcenium in ſcena.* porrectus, ubi pulpitum excitatum erat quò actores fabularum prodirent, ita ut ſcena altior eſſet pulpito, pulpitum *Orcheſtra.* autem altius orcheſtra: quæ ipſa locus erat ſaltantium, ob *Pulpitum.* id orcheſtra dicta quaſi ſaltatorium. Eodem errore themelici apud Auguſtinum libro ſeptimo de Ciuitate circa finem legitur, gloſſularijs ipſis ita lectitantibus. Conformationem uerò theatri ac omnium partium eius deſcriptionem ſcire cupientibus, Vitruuius adeundus eſt lib. quinto de Architectura: tametſi non cuiuſuis eſt hominis adire Corin*Chironomi.*thum, ut eſt in prouerbio, Οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἐσθ' ὁ πλοῦς. Chironomi ſunt geſticulatores, & Chironomia ſal*Maurica.*tatio geſticulatrix: qualis eſt quam Mauricam uocamus. *Leda.* Iuuenalis: Chironomō Ledam molli ſaltante Batillo, Tuſcia *Chironomia.* ueſicæ non imperat. Leda autem Chironomica erat ſaltatio. Alioqui chironomia lex geſtus à Quintiliano dicitur in primo: Ab heroicis ipſa temporibus orta, & à ſummis Græciæ uiris atque ab ipſo etiam Socrate probata, à Platone quoque in numero ciuilium poſita uirtutum, à Chryſippo in præceptis de liberorum educatione compoſitis non omiſſa.

omiſſa. Quam artem Oratori neceſſariam eſſe ipſe idem latè in undecimo docet. Hæc etiam Palæſtra uocatur, & qui eam docent Palæſtrici dicti ſunt. Ab his enim præceptoribus motus geſtusq; formantur, ut recta ſint brachia, ne indoctæ ruſticæ'ue manus, ne ſtatus indecorus, ne qua in proferendis pedibus inſcitia, ne caput oculiq; ab alia corporis parte diſsideant. Quæ omnia antiqui ingenuis pueris & liberaliter educatis neceſſaria cognitu exiſtimauerunt. Noſtrate uulgus uno uerbo continentiæ hæc omnia ſignificat. De hac intellexit Cicero primo de Oratore his uerbis: Sic cenſeo, neminem eſſe in Oratorum numero habendum, qui non ſit omnibus his artibus, quæ ſunt libro dignæ perpolitus: quibus ipſis ſi in dicendo non utimur, tamen apparet atq; extat utrum ſimus earum rudes, an didicerimus. Vt qui pila ludunt, non utuntur in ipſa luſione artificio proprio palæſtræ, ſed ipſe motus indicat didicerint'ne palæſtram an neſciant. Et in Oratore perfecto: Vt enim, inquit, athletas nec multò ſecus gladiatores uidemus nihil nec uitando facere cautè, nec petendo uehementer, in quo non motus hic habeat palæſtram quandam: ut quicquid in his rebus fiat uiriliter ad pugnam, idem ad aſpectum etiam ſit uenuſtum: ſic oratio nec plagam grauem facit, niſi petitio fuit apta: nec ſatis rectè declinat impetum, niſi etiam in cedendo quid deceat, intelligit. Propterea idem in Bruto de Phalereo loquens: Sed non tam armis, inquit, inſtitutus quàm palæſtra, itaq; delectabat magis Athenienſes quàm inflammabat. Quanquàm hoc in loco palæſtram pro luctatorum certamine accipi puto: hoc ſenſu, circo magis ac ludicris certaminibus Phalereum, quàm iuſto ac uero prælio ac certamini uulnifico aptum fuiſſe: hoc eſt, concionibus magis & epidictico dicendi genere ualuiſſe,

Palæſtra. Palæſtrici.

Palæſtra.

quàm forenſi & concitatiore, ut ex ſequentibus apparebit. Palæſtra igitur decentiam illam ſignificat, qua ſtatus, motus, flexuſq; corporis, ac omnes omnino habitus uenuſtatem quandam leporemq; præ ſe ferunt: quam qui non

Apalæſtri.

didicerunt, ij apalæſtri ab antiquis dicti ſunt: ut apud eundem Ciceronem in Oratore perfecto: Itaq; qualis eorum motus quos apalæſtros Græci uocant, talis eorum mihi uidetur oratio, qui non claudunt numeris ſententias. Itaq; Quintilianus in nono ſignificare uolens orationem forenſem, nec planè numeroſam eſſe debere, qualis Panegyricus ille eſt nobilis Iſocratis, nec rurſus numeris uacare, ita inquit, Sicut enim quos palæſtritas eſſe uolumus, tamen eſſe nolumus eos qui dicuntur apalæſtri, & reliqua. Hodie autem huiuſmodi inſtitutores nulli ſunt, id

Phonaſci.

eſt, palæſtrici: quemadmodum nec Phonaſcos habemus, id eſt, formandæ uocis magiſtros, quales apud antiquos fue-

Phonaſcia.

runt, quorum ars Phonaſcia à Theophraſto dicitur. Qui tamen utriq; hodie non inutiles (ut opinor) eſſent ijs qui cauſas in foro agunt, aut quibus in magna hominum cele-

Saltationis antiqua ſpecies.

britate aliquando dicendum eſt. Saltationis antiquæ ſpe-

Pyrrhicha & enoplia.

cies tres fuerunt, Pyrrhicha quæ & enoplia à quibuſdam dicitur, id eſt, armata: à quo pyrrhicharij uel purrhicharij

Pyrrhicharij.

dicti, in lege, Aut damnum, De pœnis: ubi corruptè puricharij legitur. ſunt enim pyrrhicharij qui à Græcis pyr-

Cordax.

rhichiſtæ dicuntur, hoc eſt ſaltatores armati. Cordax, ſaltatio eſt obſcœna & comica. Tertium genus ſaltationis

Sicinnis.

Sicinnis appellatur, quæ ſatyrica eſſe dicitur. Plinius libro ſeptimo: Saltationem armatam Curetes docuere, pyr-

Pyrrhichiſtæ.

rhichen Pyrrhus. Eſt & alia quæ emmelia dicitur, id eſt, pa-

Satyrica.

cata ſaltatio. Plato li. III. de Legib. δύο δὴ τῶν ὀρχήσεων

Emmelia.

τῶν καλῶν εἴδη, τὸ μὲν πολεμικὸν, πυῤῥίχην, τὸ δὲ εἰρηνικὸν.

κὸρ, ἐμμέλειαν ἐπονόμασαν. Duo,inquit,ſaltationis honeſtæ genera, unum quidem bellicum, quod pyrrhichen: alterum pacatum,quod emmeliam appellauerunt. De generibus ſaltationum multa Lucianus in capite περὶ ὀρχήσεως,id eſt,de ſaltatione. In gymnicis artificibus ſunt athletæ, qui & pyctæ,id eſt, pugiles dicuntur: quod nomen & ad gallinaceos pugnaces tranlatum eſt, cuius exempla ſunt apud Columellam libro nono, quod genus & apud Græcos frequentabatur, ut idem Columella & Lucianus dialogo de gymnaſijs docent. Pollux athletarum nomine gymnicos omneis intelligi uoluit.Hi autem ſunt Παλαιςαὶ,id eſt,luctatores: Δρομεῖς, id eſt, curſores: Πυκται, id eſt, pugilles Διςκοβόλοι,qui diſcum in ſublime iaculantur: Αλτικοὶ,qui ſaltus pernicitate contendunt. Plautus de antiqua puerorum inſtitutione loquens: Ante ſolem,inquit,exorientē niſi in palæſtram uenεras gymnaſij, profectò haud mediocreis pœnas penderes. Ibi curſu, luctando, haſta, diſco,pugillatu, ſaliendo ſeſe exercebant magis quàm ſcorto. Quod de inſtitutione Græcorum intelligendum.Romani enim id genus exercitamentis non utebantur. Gymnici autem agones dicuntur, quia nudi athletæ ijs ludis exercebātur.Plinius in ſeptimo: Ludos gymnicos Lycaon in Arcadia primus inuenit. Inde gymnaſia dicta, exercitationis loca: quæ tria Athenis fuerunt, Lyceon,Academia, Cynoſarges: quæ tamen ipſa ab exercitatione corporum ad animorum poſtea traducta ſunt. Vnde Academia pro Philoſophorum ſchola ponitur.Cicero in Acad.Nam cùm Speuſippum ſororis filiū Plato philoſophiæ quaſi hæredem reliquiſſet:duos item præſtantiſſimos ſtudio atq; doctrina Xenocratem Calcedoniū & Ariſtotelem Stagiritē:qui erant cum Ariſtotele, Peripatetici dicti ſunt,quia diſputabant inambulantes in Lyceo:illi aut

Picta. Athletæ. Gymnici. Diſcoboli. Haltici. Gymnaſia. Lyceum. Cynoſarges. Academia. Peripatetici.

li autem qui Platonis inſtituto in Academia, quod eſt alterum gymnaſium, cœtus erant & ſermones habere ſoliti ex Cynoſarges. *loci uocabulo nomen habuerunt. Apud Cynoſarges pueri nothi exercebantur, qui nec à patre nec à matre ciuitatis* Ceroma. *ius habebant, autore Suda. Luctaturi uerò antiqui ceromate, id eſt, oleo cerato perfundebantur. unde qui eos ungebant* Ceromatiſtæ. *Ceromatiſtæ dicti. Aphe puluis dicitur, quo poſt unctionem* Aphe. *inſpergebantur, ut corpora ceromate et ſudore lubrica mutuas luctantium prehenſiones admitterent. Vnde prouerbium illud natum, Citra pulueris tactum: quod Græci ἀκονιτὶ dicunt, id eſt, ἄνευ ἀγῶνος, ſine certamine: quod de ijs* Ἀκονιτί. *dicitur qui facilè aliquid aſſecuti ſunt, & citra ſudorem, quod & citra puluerem dici poteſt. Plinius libro trigeſimo* Citra pulueris tactum. *quinto: Citra pulueris tactum, quod Græci uocant ἀκονιτὶ. Quidam tamen citra pulueris iactum legunt, quod Græ*Ἀμαχεί. *ci dicunt ἀμαχεὶ, id eſt, citra pugnam. Puluis enim à pu*Ἀφὴ. *gnantibus excitari ſolet. Sed melius tactum legitur. Aphe enim tactus Græcè dicitur: quo nomine puluis ille inſperſus ſignificatur: quod Ouidius libro nono Metamorphoſeôn expreſſit his uerbis de lucta Herculis & Acheloi loquens: Ille cauis hauſto ſpargit me puluere palmis, Inq; uicem fuluæ tactu flaueſcit arenæ. De ratione autem ac modo huiuſmodi inſtitutorum, Lucianus multa dixit in tractatu* Palæſtra. *de gymnaſijs. Hoc autem genus luctæ palæſtra dicitur, un*Palæſtritæ. *de palæſtritæ dicti qui eius ſunt periti, & palæſtrici. Quin*Palæſtrici. *tilianus de palæſtra illa loquens, de qua paulò antè diximus, cuius pars eſſe chironomia dicitur: Ne illos quidem, inquit, reprehendendos puto, qui paulum etiam palæſtricis uacauerunt. Non de his loquor quibus pars uitæ in oleo, pars in uino conſumitur: qui corporum cura mentem obruerunt. Hos enim abeſſe ab eo quem inſtituimus quàm longiſſimè*

giſsimè uelim: ſed nomen eſt idem ijs à quibus geſtus motusq́; formantur. Idem libro duodecimo: Et ut palæſtrici doctores illos quos numeros uocant, non idcirco diſcentibus tradunt, ut ijs omnibus quæ didicerint, in ipſo luctandi certamine utantur (Plus enim pondere & firmitate & ſpiritu agitur) ſed ut ſubſit copia illa ex qua unum aut alterum cuius ſe occaſio dederit, efficiant. His uerbis Quintiliani ſatis apparet quid palæſtra athletica à palæſtra illa differat, quæ motus & flexus decentiam docet. Palæſtræ tamen appellatio artem omnem athleticam complectitur: ut apud eundem libro ſecundo: Vt ſi quis, inquit, palæſtræ peritis cùm in aliquod gymnaſium uenerit, expertus eorum omni modo corpus animumq́; diſcernat cui quiſq; certamini præparandus ſit. Et rurſus: Nanq; erit alius hiſtoriæ magis idoneus, alius compoſitus ad carmen, alius ſtudio iuris, ut nonnulli rus fortaſſe mittendi. Sic diſcernet hæc dicendi magiſter quo modo palæſtricus ille curſorem faciet, aut pugilem, aut luctatorem, aliud'ue quid ex ijs quæ ſunt ſacrorum certaminum. Eòdem pertinet illud Ciceronis ſupradictum de Demetrio Phalereo. At uerò Pugillatus quem *Pugillatus.* *Græci πυγμὴν appellant cæſtibus exercebatur, quales à Vergilio libro quinto Aeneidos deſcribuntur: In medium geminos immani corpore cæſtus, & reliqua. Qui autem halmate, id eſt, ſaltu certabant, hi halteribus utebantur (ſic* *Halteres.* *enim uocabant plumbeas pilas maſſulas'ue quibus utraq; manu ſe librabant, ut certius aſilirent.) Iuuenalis: Et laſſata manu ceciderunt brachia maſſa. Diſcoboli diſcum iaculabantur,* *Diſcoboli.* *id eſt, lapidem rotundum ac pertuſum, ut inquit Ammonius. Quintilianus in ſecundo: Quid tam diſtortum & elaboratum, quàm eſt ille diſcobolos Myronis? Curſores pars* *Stadiodromi.* *Stadiodromi uocitati ſtadium percurrebant: pars Diaulo-* *Diaulodromi.* *dromi*

dromi dicti, cùm ad metam peruenerant flectentes, cò rurſus recurrebant, unde curſum inierant.
Diaulus. Diaulus enim dicitur huiuſmodi circumactus curriculi, id eſt, curriculum duplum. Vitruuius libro quinto: In palæſtris periſtylia quadrata ſiue oblonga ita ſunt facienda, uti duorum ſtadiorum habeant ambulationis circuitionem, quam Græci uo-
Dolichodromi. cant diaulon. Erant & Dolichodromi qui ſexties, ut qui-
Dolichus. dam putant, ſtadium curriculo obibant. Dolichus certè longiſsimus curſus dicebatur. Inter Athletas etiam erant qui
Acrochiriſtæ. Acrochiriſtæ dicebantur, ſummis inter ſe manibus depugnantes, nullo complexu hærentes, ut palæſtritæ. Erant
Pancratiaſtæ. & Pancratiaſtæ, qui manibus pedibusq; quaſi omni ope omnibusq; (ut dicitur) ungulis connixi certabant, à Pan-
Pancration. cratio, id eſt, huiuſmodi certamine dicti, de quo latius dicendum cùm locus occurrerit. Autor eſt Feſtus penta-
Pentathli. thlos Græcè dictos eſſe & Latinè quinquertiones qui ge-
Quinquertiones. neribus quinq; certarent, id eſt, lucta, pugillatu, curſu, ſal-
Pentathlon. tu, & pancratio. Et pentathlon Latinè quinquertium di-
Quinquertiū. ctum, quòd certamina quinq; complectitur. Plinius libro trigeſimo quarto de Myrone, Fecit & canem diſcobolon et Mineruam, Delphicos, pentathlos, pancratiaſtas. Xyſti-
Xyſtici. ci à xyſto, id eſt, porticu dicti ſunt, in qua per hyemem ſub tecto exercebantur. Tranquillus in Auguſto: Nec tamen eo minus xyſticorum concertationes aut gladiatorum pugnas ſeueriſsimè ſemper exegit. Vitruuius libro ſexto de Græcanicis ædificijs loquens: Xyſtos, inquit, Græca appel
Xyſtos. latione porticus ampla latitudine dicitur, in qua athletæ
Hypetræ ambulationes. per hyberna tempora exercentur. Noſtri autem hypætras ambulationes xyſta appellant, quas Græci Παραδρομίδας dicunt. Idem libro quinto de palæſtrarum ædificatione loquens: Hæc autem porticus ξύςὸς apud Græcos uocitatur,

tur, quòd athletæ per hyberna tempora tectis ſtadijs exercentur. Idem: *Proximè autem xyſtum & duplicem porticum deſignentur, hypetræ ambulationes quas Græci paradromidas, noſtri Xyſta appellant, in quas per hyemem* Παραδρομίδες *ex xyſto ſereno cœlo athletæ prodeuntes exercentur.* Xy- *Xyſtum.* *ſtus igitur & Xyſtum ſignificatione differunt, cùm tamen ambo Græcè ſint idem, ſed aliter Latinè uſurpata ſunt.* Palæſtræ autē, id eſt, ædificia exercendis et corporis & animi uiribus accommodata, Græcorum conſuetudinis erant, Romanorum non erant: apud quos Ephebia non erant, id *Ephebion.* eſt, loca puberibus exercendis conſtructa, ut in illo Plautino exemplo uidimus: nec etiam Exhedræ in quibus Phi- *Exhedra.* loſophi apud Græcos in palæſtra ſedentes diſputabant, ut docet Vitruuius. Quidam Sciamachos adijciunt. Eſt autem *Sciamachia.* ſciamachia umbratilis pugna, ut Gellius tranſtulit. ad quam Iuuenalis alludens dixit: Ad pugnam qui Rhetorica deſcendit ab umbra. Vmbratilis autem pugna propterea *Vmbratilis pugna.* dicebatur, uel quia quaſi cum umbra ſua, id eſt, nullo aduerſario depugnabant, ut Plato utitur in Apologia Socratis: uel quia huiuſmodi pugnæ ſimulacra ſub tecto fieri ſolita erant, non ut uera pugna in ſole & puluere. Hinc illud à Cicerone libro tertio, de Legibus μεταφορικῶς dictum eſt, Pòſt à Theophraſto Phalereus ille Demetrius mirabiliter doctrinam ex umbraculis eruditorum otioq́;, non modò in ſolem atq; in puluerem, ſed in ipſum diſcrimen aciemq́; per- *In ſolem & puluerem.* duxit. Nam et mediocriter doctos magnos in Rep. uiros & doctiſſimos homines non minus in Repub. uerſatos multos commemorare poſſumus. Qui uerò utraq; re excelleret, & doctrinæ ſtudijs & regenda ciuitate princeps eſſet, quis facilè præter hunc inueniri poteſt? Demetrius, inquit Cicero, *Demetrius.* non modò contētiones illas diſputatrices, et philoſophicas in

ſcholis,

ſcholis, & ſub tecto quaſi umbratili prælia exercuit, ſed etiam in uerum iuſtumq; prælium deſcendit armis illis Philoſophici ſtudij inſtructus, id eſt, ad concertationes contentionesq; adminiſtrandæ Reipublicæ cuiuſmodi multæ in Democratia maximè exiſtere ſolent, qualis erat Athenienſis Reſpublica, ubi Phalereus uitam egit. Plinius in octauo epiſtolarum: Niſi fortè uolumus ſcholaſticas tibi atq; (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, cùm arma, cùm caſtra, deniq; cornua, tubas, ſudorem, puluerem, ſoles, cogitamus. Id eſt, cùm ea meditamur quæ in Senatu & in luce forenſi dicenda nobis ſunt. Vmbratilis pugna eſt hodie eorum laniſtarum qui digladiandi artem profitentur. Qui cùm omnes numeros petendi cedendiq;, uulnera inferendi uitandiq; egregieq; tenere uideantur, aut etiam ubi punctim cæſimq; feriendum, ſiquando in ſolem pulueremq; prodeundum ſit: id eſt, ex illa proluſione ad uerum uulnificumq; diſcrimen ueniendum, animo pleriq; concidere uidentur, nec artis ſuæ præceptorum meminiſſe. Enimuero athletæ certo quidam uictu utebantur, & neceſſariò ad comparandas uires firmitatemq; corporis. Quintilianus libro duodecimo de ijs loquens, qui ignorantiæ ſuæ atq; inertiæ patrocinantes, nullam eſſe eloquentiam niſi naturalem dictitant, ita inquit: Contenti illi quidem promere animi uoluntatem, nihilq; accerſiti & elaborati requirentes: quicquid huic ſit adiectum, id eſſe affectionis & ambitioſæ in loquendo iactantiæ, remotum à ueritate, fictumq; ipſorum gratia uerborum, quibus ſolùm natura ſit officium tributum ſeruire ſenſibus. Sicut athletarum corpora etiam ſi ualidiora fiant exercitatione & lege quadam ciborum, non tamen eſſe naturalia, atq; ab illa ſpecie quæ ſit conceſſa hominibus, abhorrere,

Phalereus.

Vmbratilis pugna.

Athletarum uictus.

Huiu

Huiuſmodi uictum athleticum Ariſtoteles ἀναγκοφαγίαν appellat in Politicis, quaſi cibi ſumendi neceſſitatem. Panis quo utebãtur coliphium dicebatur, ἀπὸ τοῦ κώλου καὶ τοῦ ἶφι, id eſt, robore membrorum. Iuuenalis, Luctantur paucæ, comedunt coliphia paucæ; Vos lanam trahitis. Celſus libro IIII, Si malum, inquit, inueterauit, athletico uictu corpus firmandum eſt. Athletico pro ualido & ad uires firmandas accommodato dixit. Quintilianus de ſcribendi exercitatione loquens, Quapropter hiſtoriæ nonnunquam ubertas in aliqua exercendi ſtyli parte ponẽda eſt, & dialogorum libertate geſtiendum. Ne carmine quidem ludere contrarium fuerit, ſicut athletæ remiſſa quibuſdam temporibus ciborum atq; exercitationum certa neceſſitate, ocio & iucundioribus epulis reficiuntur. Vnde athletica habitudo pro corpulenta & firma dicitur, quam Ariſtoteles ἀθλητικὴν ἕξιν appellat. Inde apud Plautum pugilicè & athleticè ualere, pro optimè & firmiſſimè. De huiuſmodi anancophagia loquẽs Apoſtolus prioris ad Corinthios IX, ita inquit, πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. ἐκεῖνοι μὲν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ὑμεῖς δὲ ἄφθαρτον. Qui locus transferri ſic potuit, Omnis agone contendens in omnibus abſtinẽs eſſe didicit. Illi quidẽ ut corruptibilem coronã accipiant, uos autem ut immarceſcibilem. Quo loco Apoſtolus elegãti metaphora uſus eſt, quã ſemel ſuſceptam ad extremũ pertulit. Ἐγὼ τοίνυν οὕτω τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλως, οὕτω πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα δέρων, Ego uero ſic curro quaſi non temere: ſic pugillor quaſi non inaniter aẽrem cædens. Ἀλλ᾽ ὑπωπιάζω τὸ σῶμά μου καὶ δουλαγωγῶ, Sed diligẽter obſeruo corpus meũ & ſeruiliter exerceo: id eſt, ſed inſto corpori meo, & obnoxium mihi reddo acerbè omnia officia exigẽdo. Sic enim hic locus à Suda enarratur.

Anancophagia.

Coliphium.

Athletica habitudo.

Pugilicè aut athleticè ualere.

z

Locus Apoſtoli enarratus. enarratur. His autem uerbis Apoſtolus uitam noſtram inſtituendam eſſe docet ad exemplar athleticæ: Cùm enim paria nobis athleticis certamina obeunda ſint, cautione certè pari & obſeruatione uictus ſimili nobis quoq; utendum eſt. Scilicet ne corpus noſtrum continentiæ & ſeuerioris uitæ lacertos in delicias mutet, atque in imbelliam uaneſcat licentioris uitæ. Interpres uerò locum illum parum ſcitè tranſtulit, quare enarrator Lyranus non ſatis intellexit. *Agitatores.* Agitatores dicti ſunt aurigæ in curuli certamine, & ludis Circenſibus, quorum factiones erant ruſſati, albati, praſini, ueneti, à colore panni dicti, quibus Domitianus duas addidit. Iuuenalis Satyra x i. Totam hodie Romam circus capit, & fragor aurem Percutit, euentum uiridis quo colligo panni. Plinius libro v i i i. epiſtol. de Circenſibus loquens, Quò magis miror tot milia uirorum, tam pueriliter identidem cupere currentes equos, inſiſtentes curribus homines uidere. Si tamen aut uelocitate equorum, aut hominum arte traherentur, eſſet ratio nonnulla: nunc fauent panno, pannum amant, & ſi in ipſo curſu medioq; certamine hic color illuc, ille huc transferatur, ſtudium fauorq; tranſibit, & repentè agitatores illos, equos illos quos procul noſcitant, quorum clamitant nomina, relinquet. Tanta autoritas, tanta gratia in una uiliſſima tunica. Hæc ille de factionibus agitatorum loquens in ludis Circenſibus, quibus quiſque fauebat obtrectabat'ue pro ſuo arbitratu. Tranquillus in Calig. Agitatori Cythico comeſſatione quadam in Apophoretis uicies ſeſtertiûm contulit. *Deſultores.* Erant & Deſultores, qui duos equos abſque ephippijs agitantes, ex altero in alterum ſubinde mira pernicitate deſiliebant. Liuius, Quibus deſultorum in modum binos trahentibus equos in recentem equum ex feſſo

tranſ

tranſſultare mos erat inter acerrimam pugnã. Hos Aelianus de aciebus inſtruendis ἀμφίππους *appellat de antiſtomo phalange loquens: Valet autẽ hoc, inquit, inſtruendæ acici genus potiſsimum contra barbaros, qui loca Hiſtro amni uicina incolunt, quos Amphippos cognominant à mutatione equorum: ex alijs enim in alios trãſſultare conſueuerunt. Ab ijs deſultoria leuitas prouerbialiter dicitur. Ioannes Picus, Homo, inquit, uariæ ac multiformis & deſultoriæ naturæ animal. Deſultoriam hominis naturam dixit quaſi uerſipellem, & ſubinde ſeſe in aliam, aliamq́; formam mutantem, ut Proteum factitaſſe fabulantur. A' Martiano Capella hoc ſumptum, qui leuitatem deſultoriam dixit, Leuitate, inquit, pernix deſultoria geſticbat. Vſus eſt etiam Apuleius in principio Aſini ſui. Deſultores ab alijs dicuntur quos Græci Celetes dicunt, id eſt, equites non bigis aut quadrigis in certamine utentes, ſed equo uno inſidentes, cuiuſmodi certamen hodie quoque nonnullis in locis celebratur. Tranquillus in Cæſ. Quadrigas bigasq́;, & equos deſultorios agitauerunt nobiliſsimi iuuenes. Plinius lib. XXXIIII. Græci* κέλητας *tantum dicebant in ſacris uictores: poſtea uerò & qui bigis uel quadrigis uiciſſent, unde & noſtri currus nati in his qui triumphaſſent. Eoſdem celetas interdum Plinius Celetizontas uocat participio Græco. Varro libro II. de Re ruſtica, Equiq́; alij ſunt idonei ad rem militarem, alij ad uecturam, alij ad admiſſuram, alij ad curſuram, alij ad prædam: non itidem ſunt ſpectandi atque habendi. Itaque peritus belli alios eligit atque alit, ac docet, aliter quadrigarius ac deſultor. Hoc uerbo uſus eſt Papinianus in lege, Apud Labeonem. infrà, De præſcriptis uerbis. Gladiatorum genera retiarij,*

[Margin notes: ἀμφίπποι. — Amphippi. — Deſultoria leuitas. — Celetes. — Equi deſultorij. — Celetizontes. — Gladiatorum genera.]

ſecutores, mirmillones, hoplomachi, Thraces: quorũ exempla apud autores crebra ſunt. Horum autem magiſtri atq; *Laniſtæ.* inſtitutores Laniſtæ dicebantur. Verùm ut ad ſenſum Vlpiani prædicta accõmodare poſsimus, adnotandũ id quod Pollux lib. III. de uocabulis rerum ad Commodũ Cæſarẽ *Agones Stephanitæ & Phyllinæ.* ſcripſit, agonum quoſdam Stephanitas & Phyllinas, qui ſacri dicuntur, appellatos: quorum præmia in corona & frondibus erãt. quoſdã thematicos dictos quaſi poſititios, *Argyritæ.* *Thematici.* qui etiam Argyritæ dicebantur ab argenteo pecuniarioq; præmio. Demoſthenes πρὸς Λεπτίνην, Εἶτα μεγίστας δίδοτε ἐκ παντὸς τοῦ χρόνου δωρεὰς τοῖς τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας *Certamina ſacra.* νικῶσι τοὺς στεφανίτας. Quatuor autẽ in Græcia certamina ſacra fuerunt, quos agonas appellant, nemeæa, pythia, *Hieronicæ.* iſthmia, olympia. Inde hieronicæ dicuntur, qui in illis ſa- *Olympionicæ.* cris certaminibus uicerant, quo modo Olympionicæ, qui in olympico. Tranquillus in Nerone, Ac ne cuius ulterius hieronicarũ memoria, aut ueſtigiũ extaret uſquã, ſubuerti & unco trahi in latrinas omnium ſtatuas & imagines imperauit. Qui uerò quatuor hæc obierant & uicerant, pe- *Periodouictor.* riodouictores dicti ſunt, autore Feſto. Ingentes autem honores habitos eſſe olim hieronicis teſtis eſt Vitruuius libro IX. his uerbis, Nobilibus athletis qui olympia, epythia, iſtmia, nemeæa uiciſſent, Græcorum maiores ita magnos honores inſtituerunt, uti non modò in conuentu ſtantes cum palma & corona ferant laudes, ſed etiam cùm reuertantur in ſuas ciuitates cum uictoria, triumphantes quadrigis in mœnia, & in patrias inuehantur, eq; Repub. perpetua uita conſtitutis uectigalibus fruantur. Qui locus à Vitruuio ex Panegyrico Iſocratis ſumptus eſt. Tranquillus in Nerone, Reuerſus è Græcia Neapolim albis equis introijt diſiecta parte muri, ut mos hieronicarũ eſt.

Plinius in lib. VII. de Pompeio loquens, Poſtea ad tot maria, & deinde ſolis ortus miſſus, hos retulit patriæ titulos, more ſacris certaminibus uincentium. Neque enim ipſi coronantur, ſed patrias ſuas coronant. Idem lib. XVI. de coronis frondeis loquens, Nouiſsimè, inquit, & in ſacris certaminibus uſurpatæ, in quibus hodieq; non uictori dant, ſed patriam ab eo coronari pronuntiatur. Cicero pro Flacco, Quid ſi etiã occiſus eſt à piratis homo nobilis Acinas olympiouices? hoc eſt apud Græcos (quoniam de eorum grauitate dicimus) propè maius & glorioſius quàm Romæ triumphaſſe. Hactenus ille. Oleaſtri frõdibus olympionicæ coronabantur. Plinius libro XV. Athenæ quoq; uictores olea coronant. Græci uerò oleaſtro olympiæ. Lucianus περὶ γυμνασίων autor eſt hieronicarum præmiũ fuiſſe olympiæ coronam ex oleaſtro: apud Iſthmũ ex pinu: in Nemeæa ex apio: in Pythijs mala ex fano Apollinis: Athenis uerò in Panathenæis oleum. Plinius de apio lib. XIX. Honos ei in Achaia coronare uictores ſacri certaminis Nemeæ. Iuuenalis, Atq; apium Graiæ meruiſſe coronæ. Ex ſupradictis apparet quomodo intelligenda ſit lex unica, De athletis, libro X. Codicis. Cæterùm muſicis agonibus, id eſt, ſcenicis præerant critæ, id eſt, iudices, à quibus Critici poëmatum iudices dicti ſunt, quales Ariſtarchus & Ariſtophanes grammatici fuerunt, de quibus Fabius libro X. Apollonius, inquit, in ordinem à grammaticis datum non uenit, quia Ariſtarchus atque Ariſtophanes poëtarum iudices neminem ſui temporis in numerum redegerunt. Et in primo, Iudicio quidam ita ſunt ſeuerè uſi ueteres grammatici, ut non uerſus modo cenſoria quadam uirgula notare, & libros qui falsò uiderentur inſcripti, tanquam ſubdititios ſummouere familia Critid.

permiſerint ſibi: ſed autores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. Gymnicis agonibus præ-
Brabeutæ. erant Brabeutæ, qui & Maſtigonomi & Rhabduchi di-
Maſtigonomi. cuntur à Græcis, autoribus Polluce & Suda: Latinè deſi-
Rhabduchi. gnatores ab Vlpiano dicũtur. Legendum igitur hic, deſignatores quos Græci brabeutas appellant. ſic enim in antiquo exemplari legimus literis pſeudogræcis, ut ab imitãte exaratis. Tranquillus in Nerone, *Luctabatur aßiduè, nec aliter certamina gymnica Græcia tota ſpectauerat, quàm brabeutarum more in ſtadio humi aßidens, ac ſi qua paria longius receßiſſent, in medium manibus ſuis protrahens.* Brabeutæ à uerbo brabeuo dicti ſunt, quod conſtituere & arbitrari ſignificat. Iſocrates in Panegyrico, Ἐν μὲν γὰρ τῇ κληρώσει τὴν τύχην βραβεύειν, In ſortitione enim fortunam omnia arbitrari & conſtituere. Inde brabium
Brauium. quod & brauium dicitur, præmium Hieronicarũ, hoc eſt, corona: ut apud Apoſtolum ad Corinthios, *Omnes quidem currunt, unus uerò brabium capit,* πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον. Athlothetæ etiã in gymni-
Βραβεῖον. Athlothetæ. cis ludis dicti, ut agonothetæ in muſicis, hoc eſt, curatores
Agonothetæ. conſtitutoresq́; certaminum, ijdem ſcilicet qui brabeutæ. Archadius in lege ultima, *De muneribus & honoribus,*
Maſtigophori. Maſtigophori quoq;, qui agonothetas in ſacris certaminibus comitãtur. Quo in loco anothetas corruptè in uulgatis exemplaribus legitur. Agonothetæ & athlothetæ Decemuiri erant ſacris certaminibus præpoſiti, ut inquit Pollux. Eorum autem uiatores maſtigophori dicuntur à flagris quæ geſtabant, quaſi flagriferi. Videamus cur deſignatores dicti ſint Latinè, quos Græci βραβευτὰς appel-
Deſignatores. lant, Deſignare (inquit Donatus in Adel.) eſt rem nouam
Deſignare. facere in utranq; partem, id eſt, & bonam & malam. Et

deſig

deſignata, rectè & prauè facta dicebantur. Inde illud Terentianum,Nam illa quæ facta ſunt omitto, modò quid deſignauit? fores effregit, atque in ædes irruit alienas. Nam & deſignatores, inquit, dicti qui ludis funebribus præſunt: credo ob eam cauſam, quòd in ipſis ludis multa fiant noua & ſpectanda, ut turba retineatur. Idem, Puto autem deſignationem, contractionem, conductionemq́; populi in unum intelligi. Hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio populi in ſe oculos, oraq́; conuertit, & ſpectaculo eſt uulgo: quemadmodum deſignatores, qui ludis funebribus multitudinem retinent. Apuleius lib. VIII. de Aſino, Inſit uaticinatione clamoſa conficto mendacio ſemetipſum inceſſere atque criminari, quaſi contra fas ſanctæ religionis deſignaſſet aliquid. inſuper iuſtas pœnas noxij facinoris ipſe de ſuis manibus expoſcere. Idem libro X. Poſt dies pluſculos ibidem deſignatum ſceleſtum & nefarium facinus memini. Horatius, Quid non ebrietas deſignat? operta recludit: Spes iubet eſſe ratas: ad prælia trudit inermem. deſignat, τί ἡ μέθη οὐ καινοτομεῖ, Deſignare etiam eſt ἀποδεικνύειν καὶ παρασκευάζειν καὶ ποιεῖν. Cicero in I. de Natura Deorum, Anaxagoras primus omnium rerum deſcriptionem & mundum, mentis infinitæ ui ac ratione deſignari ac confici uoluit. Idem alibi, Non intelligēs cœlum mūdi eſſe partem, quam alio loco ipſe deſignauerit Deum. id eſt, ὃν ἀπέδειξε καὶ ἐποίησε θεόν, & deſignatio ἀπόδειξις καὶ παρασκευὴ καὶ ποίησις. Idem Cicero in eodem, Requiro miniſtros, machinas, omnem totius orbis deſignationem atq; apparatum. Et de diuinatione quodā loco, Neq; enim ignorant dij, quæ ab ipſis deſignata ſunt: hoc eſt, ἀποδεδειγμένα καὶ παρεσκευασμένα, uel potius eo in loco prò προωρισμένα ponitur, quæ uulgò prædeſtinata dicuntur.

de ſignis enim rerum futurarũ ibi loquitur. Deſignati autem conſules uel prætores, ſunt ἀναδεδειγμένοι & ἀποδεδειγμένοι. Sunt qui deſignatores eſſe putent (recte noſtra quidem ſententia) eos qui conſtituendæ funebri pompæ, aut etiam cuicunque præſunt, unicuique incedendi locum, ordinemq́; præſcribentes, ſimuli fere munere eorum qui Romæ magiſtri cærimoniarum uocantur. Cuius ſignificationis exemplum inuenimus apud Plautum, qui deſignatores ludorum ſcenicorum uocat his uerbis in prologo Pœnuli, Nec lictor uerbum aut uirgæ mutiant, neu deſignator præteriens obambulet, neu ſeſſum ducat, dum hiſtrio in ſcena ſiet. Propterea Vlpianus brabeutas non iudices, & agonothetas intellexiſſe uidetur, ut Tranquillus in loco ſupradicto: ſed Maſtigonomos & Rhabduchos, qui uirgas geſtantes ſpectatores (ut fit) in officio continent in ſpectaculis, præſertim eum ipſi inter miniſteria nominentur. Sudas tamen rhabduchos, id eſt, uirgas geſtantes, etiam pro iudicibus intelligi uoluit, ut fortaſſe deſignatores utrunq; munus obire ſolitos exiſtimare poſſimus, iudicandi arbitrandiq́; ludorum rationem, & ſpectatoribus moderãdi uirgarum terriculo. Verumenimuero quod paulo ante in fine legis ſecundæ dicitur, omnes in ſcenam propter præmium deſcendentes famoſos eſſe, mirari quiſquam iure poſſit quomodo intelligendum ſit: an quòd in ſcenam ambitioſa oſtentatione prodeuntes infames non ſint? Auguſtinus libro II. de Ciuitate Dei, docet artem omnem ſcenicam probroſam Romæ fuiſſe, atq; etiam omnes ſcenicos Cenſoria nota tribu moueri ſolitos: apud Græcos uerò etiam in honore, nec eo quidem paruo habitos. Liuius tribu moueri ſolitos eſſe ait libro VII. ab urbe condita circa principium. Nos certè hunc locum in compendio

Magiſtri cærimoniarum.

Ῥαβδοῦχος.

pendio iuris ciuilis, quod eſt Romæ in bibliotheca Pontificis per indicis ſeriem ordine alphabeti ſermone Græco compoſitum, in hæc uerba legimus, ὅτι πάντες οἱ διὰ πόρον εἰς ἀγῶνα κατιόντες ἄτιμοί εἰσι, καὶ οἱ διὰ φιλοτιμίαν ἐπὶ σκηνῆς προιόντες. οὐκ ἔστι δὲ παιγνικὴ τέχνη ἡ τῶν ἀθλητῶν, καὶ τῶν ἄλλως ὑπουργούντων ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσιν, Quòd omnes qui quæſtus gratia in certamen deſcendunt, infames ſunt, ſimul qui in ſcenam per ambitionem prodeunt. Verum ludicra athletica ars non eſt, nec eorum qui quouis modo ſacris certaminibus ſubſeruiũt. Hæc igitur ſemel de ludis & agonibus antiquorũ dicta ſint, non modo ad hunc locum pertinentia, ſed & alia multa, & Pandectarum, & Codicis Iuſtiniani. Quibus tamẽ & alia addemus, ſiquando locorum interpretandorum ratio id tulerit.

Ex l. Non debet, in titulo, De dolo malo.

Sed nec humili aduerſus eum qui dignitate excellit debet dari, utputa plebeio aduerſus conſularẽ præceptæ autoritatis.) Præceptæ, inquit Accurſius, id eſt, præ alijs acceptæ. Ego uerò non præceptæ ſed receptæ legendum affirmauerim, ea coniectura ductus, quòd nemo unquam Latinus aliter locutus eſt. Receptum enim id dicitur, quod à pleriſq; prudentium approbatum eſt. Fabius in primo, Cædi uerò diſcipulos quanquam & receptum ſit, & Chryſippus non improbet, minime uelim. Et libro 11. Libera enim uel contra receptas perſuaſiones rationem ſequenti ſententia eſt. Et rurſus in undecimo de Chironomia oratoria loquens, Auerſo pollice demonſtrare aliquid receptum magis puto, quàm oratori decorum dicitur. et ab eodem, In mores aliquid receptũ eſſe, pro eo quod Græci dicunt εἰς τὸν βίον παρεισῆχθαι. Inde recipere pro appro- Receptum. Recipere.

bare. Idem libro V I I I. *de Metonymia loquens*, Ex *ea quod continetur, inquit, uſus recepit bene moratas urbes, & poculum epotum, ſeculum fœlix.* Inde *ius moribus receptum, ut alibi diximus.*

Ius moribus receptum & in mores.

Ex lege prima, De minoribus.

Et ideo hodie in hanc uſque ætatem adoleſcentes curatorum auxilio reguntur, nec antè rei ſuæ adminiſtratio eis committitur.) Hunc locum Accurſius *ita intelligendum putauit, dunt axat ut geſtum ab adoleſcentibus ratum ſit. non enim cogi adultos curatorem accipere, ut libro* I. *Inſtit. cauetur in titulo,* De curato. Ego *autem in hoc loco hærere ſoleo, moueorq; teſtimonio* Capitolini, *qui in* Marco *Philoſopho* (*qui diuus* Marcus *uocitari in iure ſolet*) *ita inquit,* Prætorem *tutelarum primus fecit, cùm antè tutores à Conſulibus poſcerentur.* De *curatoribus uerò cùm antè non niſi lege* Lectoria, *uel propter laſciuiam, uel propter dementiam darentur, ita inſtituit, ut omnes adulti curatores acciperent non redditis cauſis.*

Ex lege tertia, in §. Minorem. eodem in titulo, de biſexto.

Nam id biduum pro uno die habetur, & poſterior dies Calend. intercalatur.) Id *eſt, ut inquit* Accurſius, *de medio tollitur, ut pro die non computetur.* Intercalare *interſerere eſt, ſi* Macrobio *credimus: & menſis* Februarius *intercalaris ob hoc dicitur, quòd ei dies unus interſeritur: diesq; ipſe inſititius intercalaris* Latinè *dicitur, &* Græcè ἐμβόλιμος, *atq; etiam* ἐμβολιμαῖος *eadem ratione, &* ἐμβολισμὸς *intercalatio.* Quanquam *apud antiquos præſertim* Græcos *non eadem ratio intercalationis erat: id quod* Libanius *docet in argumento orationis* Demoſthenis, *quæ* κατ' Ἀνδροτίωνος *inſcribitur, & apud nos* Macrobius.

Intercalare.
Intercalarius menſis.
Emboliſmos.

erobius. apud eos enim & dies & menſes nō intercalares dicti ſunt, ſed exhæreſimi, id eſt, exemptiles: propterea ſic dicti, quòd ex menſe eximi ſolebant, ut annus cum ſolis ac lunæ ratione cōgrueret. Cicero in Verrem, act. III. Conſuetudo Siculorum eſt cæterorumq; Græcorum, quòd ſuos dies menſesq; congruere uolunt cùm ſolis lunæq; ratione, ut nonnunquam ſi quid diſcrepet, eximant unum aliquem diem, aut ſummum biduum ex menſe quos illi exhæreſimos dies nominant. Intercalare igitur, interponere eſt & inſerere, quod Græci ἐμβάλλειν dicunt, & παρεμβάλλειν. Vnde quod Elianus de aciebus inſtruendis παρεμβολὴν appellat, Theodorus eius interpres intercalationem dixit. Eſt autē huiuſmodi intercalatio in re militari, cùm inſerimus per directū interuallis præpoſitorum militum aliquos ex ijs quos poſtponi placuerat. Senſus eſt autem in hoc loco, etiā ſi biſextili anno & intercalari die natus eſt minor, id eſt, ſexto Calendas Martij, qui dies eſt quartus, & uiceſimus Februarij, nihilominus maiorem ceu ſeri anno quinto & uiceſimo eodem die & momēto. quippe ſextus dies Calendarum pro uno die cedit. Poſterior enim dies Calendarum intercalatur, id eſt, poſterior dies bidui (quod biduum pro ſexto die Calendarum cedit) intercalari inſeriq; fingitur, non prior, ſicq; cùm priore in unum diem confundi. Malè igitur Accurſius & inſcitè intercalare de medio tollere interpretatus eſt, cùm ſit non eximere, ſed inſerere interponereq;. Proinde nec ſenſum huius loci ſatis aſſecutus eſſe uidetur.

Exhæreſimi dies.

Ἐμβάλλειν. Παρεμβάλλειν. Παρεμβολὴ, & Intercalatio.

Ex lege Minor, eodem titulo.

Dum ea quæ pro cauſa ſunt dicta non allegat.) Accurſius hunc locū quadrupliciter interpretatur, & in eodem tamen luto, ut aiunt, hærere mihi uidetur. Ego uerò inuer-

ſum

ſum textum arbitror: qui ſi rectè legatur, dilucidus apparebit, hoc modo, Dum ea quæ pro cauſa ſunt, nō dicta allegat: id eſt, dum omiſſa eſſe cauſatur ea quæ cauſæ cōductura erāt. Accurſius uerò quēcunq; textum arripuit, tuendū ad extremū arbitrabatur, etiā pugnante loquēdi cōſuetudine, ut cum dicta pro dicēda ab Vlpiano uſurpatum eſſe credi ſibi uoluit, & alibi præſtitum pro præſtandum. Cùm interim multa cōminiſcēdo tam fœde ſeſe implicet in huiuſmodi mendis, quàm mus in pice ſolet, ut Græci in prouerbio dicunt. Ceterū allegare pro in medium afferre, &

Allegare. uoce nūcupare, uerbū eſt poſt Ciceronē (ut opinor) receptum. Quintilianus de exordio loquēs, Nam tum dignitas eius allegatur, tum cōmendatur infirmitas. Idē, Sed ſi laudem eius ad utilitatē noſtræ cauſæ cōiunxerimus, ut allegemus pro honeſtis dignitatē illi ſuā, pro humilibus iuſtitiam. Trāquillus in Aug. Cum Lectorus adoleſcēs in deprecāda grauiore adulterij pœna, præter ætatē atq; natales patricij generis, hoc quoq; patribus conſcriptis allegaret, ſe eſſe poſſeſſorem, ac ueluti ædituum ſoli, quod diuus Auguſtus

Proferre. naſcēs attigiſſet. Plinius Proculo, Adhibes preces, allegas exemplū. hoc Cicero nō allegare, ſed proferre appellat, ut lib. de Inuentione poſter. Oportebit eum qui ſibi ut ignoſcatur, poſtulabit, maiorū ſuorū beneficia, ſiqua extabunt, proferre: ſua etiā ſi poterit beneficia commemorare. Idem, Deinde ceteros proferre oportebit, quibus maiora delicta cōceſſa ſunt. Quod ex more Græcorum tranſlatum eſt, qui προφέρειν d dicūt, hoc eſt, προτείνεσθαι, προβάλλεσθαι δικαιολογεῖσθαι. Quare & in iudicio prolata dici poſſunt τὰ δικαιολογήματα. Et allegare citareq; leges, eſt Ciceroni proferre, ut in eodem libro, Deinde poſtulabit ut legem qua lege fecerit, proferat. Et pro Sylla, Multa mea in ſe, nonnul

nonnulla etiam ſua in me proferebat officia. In Philip. I I. *Quid prandiorum apparatus? quid furioſam uinolentiam tuam proferam?* Plinius ad Traianum utroq; eodem in loco uſus eſt, de Archippo Philoſopho: *Ille nihil proferebat, quo reſtitutum ſe doceret, allegabat tamen pro reſtitutione libellũ à ſe Domitiano datum.* Prætendere autem, eſt cauſari, προφασίζεσθαι, σκήπτεσθαι. Cicero in Vati. *Tu qui te Pythagoricum ſoles dicere, & hominis doctiſsimi nomen tuis immanibus, ac barbaris moribus prætendere.* Quintilianus de falſis Philoſophis, *Sed uultũ & triſtitiã, & diſſentientẽ à cæteris habitũ peſsimis moribus prætendebant.* Liuius in I I I. *Appius decreto præfatus, quàm libertati fauerit, eam ipſam legem declarare, quam Virginij amici poſtulationi ſuæ prætendant, hoc eſt, obtendant.* Quintilianus, *Hi ſunt enim qui ſuæ imbecillitati ſanitatis appellationem, quæ eſt maximè contraria, obtendant, & obtẽtus* πρόφασις: πρόσχημα, *prætextus, color.* Allegare autẽ Ciceroni eſt ſummittere, & deprecatores mittere, ut in Prætu. urbana, *Petit à me Rabonius, & amicos allegat. Facile impetrat.* Et allegatio in eadem, *Cùm ſibi omnes ad iſtum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent.* Id eſt, amicorum interceſsiones τῶν φίλων ὑπερεντεύξεις. Idem in eundem Verrem, *O' dij immortales, quanta iſte cupiditate, quibus legationibus illam ſibi legationem expugnauit?* πολλαῖς παραγγελίαις. Multa ſunt huiuſmodi uerba uocabulaq́;, quæ poſt Ciceronem in uſum frequentem recepta ſunt, ut quidem ipſe arbitror. Quorum quædam hic enumerabo, quæ in mentem mihi uenerunt. Sugillare, pro pudorem & exiſtimationem lædere. Vlpianus, *Si famoſa actio non ſit, uel pudorem non ſugillet.* Et ſuggillatio maieſtatis Plinio lib. V I I.

Prætendere. Obtendere. Allegatio. Sugillare.

λωβῆ

λωβὴ προπηλακισμός. quo etiã uerbo Valerius ſæpe uſus eſt. Et Liuius lib. IIII. Viros domi militiæq; ſpectatos, primis annis ſugillatos, repulſos, riſui patribus fuiſſe: καθυβρισμένους, λελωβημένους, ἐφυβρισμένους, περιεωσμένους. Cicero ad Atticum libro I. Aut filius ita ſe gerit, ut eius conſulatus, non conſulatus ſit, ſed Magni noſtri ὑπώπιον.

Inceſſere. Græcè dixit, quod Plinius ſugillatum ſæpe uocat. Inceſſere pro laceſſere, inſectari, moleſtiam exhibere, conturbare: nunc datiuo, nunc accuſatiuo iunctũ. Liuius, Tanta cura patres inceßit, ut pariter eã ſuſceptã neglectamq; timerẽt. Idem timor inceßit Liuiũ, ne auxiliares circunuenirentur. Φόβος ἐνέσκηψεν Λιβίῳ. Salluſtius, Mulieribus inſolitus timor inceſſerat. Vt Vergilius, Regibus inceßit regnandi dira libido. Quintilianus de Seneca, Sed potioribus præferri eum non ſinebã, quos ille deſtiterat inceſſere. Λόγῳ

Exprobrare. βάλλειν, προπηλακίζειν. Exprobrare ἐλέγχειν, cùm re fit exprobratio, nõ uerbis. ut Seneca, Non te fœcunditatis tuæ, quæ exprobraret ætatẽ, puduit, τῆς τὴν ἡλικίαν ἐξελεγχούσης. Liberi enim grãdiores coarguũt matrẽ nõ eſſe iuuenẽ. Sic Plinius iunior, ſic Tacitus, ſic Trãquillus uſi ſunt. Cicero coarguere et arguere id uocat: Pro Sylla, Illũ multorũ literæ, ac nuntij coarguerãt. Pro Rabyr. Non intelligis quos uiros mortuos ſummi ſceleris arguas? Dicitur & ab eodẽ refutare, & refellere ut in lib. de finibus, Ita enim

Prætexere. uiuunt quidã, ut eorũ uita refellatur oratio. Prætexere pro obtẽdere προφασίζεσθαι, colorẽ quærere. Vergilius, Nõ tamẽ Anna nouis prætexere funera ſacris Germanã credit.

Prouocare. Et prætextũ pro obtẽtu. Prouocare pro uincere. Quintilianus in x. Elegia Græcos quoq; prouocamus. Plinius lib. XXXIIII. Acceßit ars picturæ, & aurũ argentumq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare.

Quo

Quo modo intelligi poteſt illud Lucani in nono, Cogit tantos tolerare labores Summa ducis uirtus, qui nuda fuſus arena Excubat, atque omni fortunam prouocat hora. Facere ad ſtomachum, & ſimilia. Facere ad ſtomachum & ſimilia. *Martialis in Xenijs, Prætereas, ſi quid non facit ad ſtomachum. Dioſcor.* ποιεῖ δὲ πρὸς ἐπιληπτικούς. *Quintilianus in x. Nec uerſicolorem illam, qua Demetrius utebatur, ueſtem bene ad forenſem puluerem facere: id eſt, accommodatam eſſe. Seneca de Tranquil. uitæ, Quorundam parum idonea eſt uerecundia rebus ciuilibus, quæ promptam frontem deſiderant. Quorundam contumacia non facit ad aulam. Id eſt, incommoda eſt & inepta. Auſpicari pro incipere & aggredi,* Auſpicari. *utique Plinius, Tranquillus, Seneca utuntur, & Liuius ut opinor quodam loco, pro quo Græci* κατάρχεσθαι, ὁρμᾶσθαι, ἐνάρχεσθαι, ἐπιβάλλεσθαι, ἐξάρχειν, ἐνίστασθαι *dicunt. Nuſquam Cicero in ea ſignificatione. Appetere pro inſtare,* Appetere. *aduentare. Liuius, Iam nox appetebat, cum Thraces prælio decedunt. Curtius libro IX. Et fatum iam, cuius ineuitabilis ſors eſt, appetebat. Cæſar libro VI. Gal. Iamq́; dies appetebat ſeptimus, quem ad diem ad impedimenta Cæſar reuerti ſtatuerat. Nuſquam autem Cicero quod meminerim uſus eſt. Tolerare pro* ἀποζῆν, *& uitam quo-* Tolerare. *quo modo agere, & per inopiam traducere & prorogare Cæſar non ſemel dixit, ut libro III. de bello ciuili, Libenter etiam ex perfugis agnoſcebamus equos eorum tolerari: reliqua uerò iumenta interijſſe. Et rurſus, Erat ſumma inopia, adeò ut folijs ex arboribus ſtrictis, & teneris arborum radicibus contuſis equos alerent, & cogerentur ijs rationibus equitatum tolerare. Id eſt, in ſumma pabuli inopia alere,* ἐστενωμένως θρέψαι. *Tacitus, Multos militia, quoſdam exercendis agris tolerare uitam.*

uitam. Hoc eſt, διακαρτερεῖν ἑαυτοὺς πονήρως ἀπαλλάττειν. Terẽtius lana ac tela uictum quæritans dixit, συλλεγομένη τὸν βίον, τυχόντως τὸν βίον πειραζομένη, ὅπως δήποτ' οὖν διαζῶσα, uel τὸν βίον ἐργαζομένη. Columella libro VII. Pinguis & cãpeſtris ſitus proceras oues tolerat, gracilis & collinus quadratas. διακαρτερεῖ, Plinius libr. VII. pro uno ſpiritu currere dixit, Nunc quidem in circo cẽtum ſexaginta paſſus tolerare nõ ignoramus. ἀπνευστὶ τρέχειν, uel quod illi dicunt, πρὸς τὸν δρόμον καρτερεῖν, uel ἐν τῷ τρέχειν καρτερεῖν. unde & ἀποκαρτεροῦντες dicti, qui inediam ad exitum uſque tolerant. Quintilianus in VIII. Ἀποκαρτέρησιν luxurioſus ſimulauit. Vnde ille apocarteros apud Ciceronẽ lib. I. Tuſcul.

Imputare. Imputare pro exprobrare & præmium repoſcere. Tacitus lib. Vndeuiceſ. Reip haud dubie intererat Vitellium uinci. Sed imputare perfidiam nõ poſſunt, qui Vitellium Veſpaſiano prodidere, cum à Galba deſciuiſſent. Id eſt, ſpecioſe non poſſunt à Veſpaſiano gratiam repoſcere perfidiæ ſuæ. Idem lib. X VII. Non tamen quiſquam in modum concionis, aut è ſuggeſtu locutus: neq; enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius aderat, non compeſcere ruentes auſus. Id eſt, nondum erat quiſquã in locum Galbæ deſignatus aut deſtinatus imperio, à quo inire gratiam uiderẽtur ob defectionem à Galba, οὔπω γὰρ ἦν ὅτινι ἐνδείκνυσθαι δύναιντ' ἄν. Tranquillus in Tyber. Mirũ Agrippinã pãdatariam relegauit. cõuiciantiq; oculũ per Centurionẽ uerberibus excuſsit. Imputauit etiã quòd non laqueo ſtrangulatũ in Gemonias abiecerat. Idẽ in Nerone, Cùm quidã crimen ultro faterẽtur: nonnulli etiam imputarent, tanquam aliter illi non poſſent, niſi morte ſuccurrere, decorato flagitijs omnibus. Plinius lib. undetriceſ. Stertinius imputauit principibus quòd quingenis

genis ſeſtertijs contentus eſſet, χαρίσασθαι ἔφη. Sic Plinius iunior in Panegyrico: Imputanti ſimilis, ἀπολογιζομένῳ ἐοικώς. Breuiare etiam Cicero non utitur, quod meminerim, Breuiare.
quo Quintilianus ſæpe uſus eſt. Figurare uerbo rariſſimè uſus eſt, eiuſq; compoſitis. Renuntiare pro nuntium remit- Renuntiare.
tere, & ſalutem ultimùm dicere, Cicero nunquam dixit. Quintilianus in decimo: Mea quidem ſententia ciuilibus officijs renuntiabit. Imponere pro fallere. Viſere pro ui- Imponere.
dere, quo Liuius & Plinij duo uſi ſunt, & alij: ſeu pro Viſere.
ad uidendum adire, uel uidere cupere, ut in Verrem de ſimulacro Dianæ: Colebatur à ciuibus, ab aduenis uiſebatur. Alibi: Propter hoc unum uiſuntur Theſpiæ. hoc eſt, ἱστοροῦντας. Et uiſendus. Idem: Nihil Syracuſis quod magis uidendum putaretur. Subſcribere pro fauere, & aſti- Viſendus.
pulari & aſſentiri, Cicero non uſus eſt. Celſus de Aſcle- Subſcribere.
piade loquens: Vlterioribus diebus cubantis etiam luxuriæ ſubſcripſit, primus uerò tortoris uicem exhibuit. Marcellus in lege: Non aliter, ſuprà, De adoptionibus. Non aliter enim uoluntati eius, qui arrogare pupillum uolet, etiam ſi cauſam eius ob alia probauerit, ſubſcribendum erit, συγκαταθετέον. Traianus ad Plinium: Tuo tamen deſiderio ſubſcripſi. Columella: Quòd ſi uoto fortuna ſubſcribet, agrum habebimus ſalubri cœlo. Liuius libro decimo ab Vrbe: Subſcripſit orationi eius Conſul. Id eſt, fauit, adiuuit. Et ſubſcriptio, approbatio, aſtipulatio, ut Græcè ὑπογραφή. Subſcribere uerò cum accuſatiuo eſt cauſam ſententiæ teſtari & addere. Cicero pro Cluentio: Video igitur Iudices, animaduertiſſe Cenſores in Iudices quoſdam illius iudicij Iuniani, cùm iſtam ipſam cauſam ſubſcriberent. Idem: Nam hæc quidem quæ de iudicio corrupto ſubſcripſerunt, quis eſt qui ab illis ſatis cognita, & diligenter iudicata arbitretur? In Mar

cum Aquilium, & in T. Guttam uideo eſſe ſubſcriptum. *Subſcriptio.* Et ſubſcriptio pro cenſura. Idem: Ne ſubſcriptio cenſoria, non minus calamitatis ciuibus, quàm proſcriptio acerbiſsima poßit afferre. Subſcriptores etiam erant aduocati, *Subſcriptor.* & adiutores patronorum in cauſis: qui etiam tanquam cuſtodes patronorum adhibebantur, ne corrupti præuaricarentur. Qui defendit alterum (inquit Aſconius) aut *Patronus.* patronus dicitur, ſi Orator eſt: aut *Aduocatus.* aduocatus, ſi aut ius ſuggerit, aut præſentiam ſuam commodat amico: aut *Procurator.* procurator ſi negotium ſuſcipit: aut *Cognitor.* cognitor, ſi præſentis cauſam nouit, & ſic tuetur ut ſuam. Cicero in Diuinatione: Ac uenit paratus cum ſubſcriptoribus exercitatis & diſertis. Eſt tamen hoc aliquid, etſi non eſt ſatis. omnibus enim rebus is, qui princeps in agendo eſt, ornatiſsimus & paratiſsimus eſſe debet. Subſcribere etiam eſt iudicium dictare, quaſiq; dicam ſcribere, ut Cicero loquitur. Plinius libro quinto Epiſtolarum: Poſt hoc ille cum cæteris ſubſcripſit Centumuirale iudicium, mecum non ſubſcripſit, Appetebat dies iudicij. cohæredes mei componere rem cupiebant. Idem: Scis te non ſubſcripſiſſe mecum, & iam biennium tranſiſſe, omniaq; me uſu cepiſſe. *Deſpondere animum.* Deſpondere animum apud Ciceronem (ut opinor) nuſquam legitur, pro eo quod Græci dicunt ἀπεγνωκότως ἔχειν, θανατᾶν, ἀπονενοημένως πρὸς τὸ ζῆν διακεῖσθαι, hoc eſt, deplorata ſpe uitæ eſſe, tædio lucis affectum eſſe. Plautus in Menæch. Pater eius poſtquam perdidit puerum, animum deſpondit. τοῦ βιῶναι ἀπέγνω. ἀλύειν ἤρχετο. Idem alibi: Quæſo hercle animum ne deſponde. Vtuntur Varro, Liuius, & Columella. *Faceſſere.* Faceſſere pro concedere & abire, quo Terentius & Liuius uſi ſunt, *Fragrare.* puto Ciceronem non uſum, uel rariſsimé. Fragrare non memini apud eundem me legiſſe, cùm apud Vergiliũ legatur:

Redol

Redolentq; thymo fragrantia mella. Non quiritare aut qui- *Quiritari & queritari.*
ritari pro σχετλιάζειν, & ποτνιᾶσθαι, quo & Varro, &
Plinius Iunior, & Quintilianus uſi ſunt. Apud Liuium lib.
IX. de bello Maced. queritari legitur: Ne uox queritantis au
diretur. Et libro X. Si comploratione nocturna excitus nobi
queritãti interueniſſet. Cãdidus apud omnes ferè præter Ci *Candidus.*
ceronem, eſt qui à Græcis εὐγνώμων, ἐπιεικὴς, χρηστὸς, ὑγιὴς
τὴν γνώμην, & ἀφελὴς dicitur. At Cicero Græcè maluit
dicere ad Atticum ſcribens: Illud de histrionis geſtu tu cœ-
leſte ſuſpicaris: ego ἀφελῶς ſcripſi. Sunt & permulta qui-
bus uti uel noluit, uel non auſus eſt, ut refragari uerbo, quo *Refragari.*
tamen Liuius uſus eſt, pro ἀντιπράττειν καὶ ἀντιπολιτεύεσθαι.
Et Quintilianus, & Plinius iunior conſummatum pro abſo *Conſummare.*
luto omnes præter eum dixerunt. Quintilianus in præfatio-
ne: Eſt certè aliquid conſummata eloquẽtia, ἀποτετελεσμέ-
νη πάντη πάντως τελεία. Præſumere Quintilianus, et æqua-
les eius dixerunt, quod Cicero et eius ætas dixit præcipere,
ut præſumere cogitatione, quod nondum uſu habeas. Quinti *Præſumere.*
lianus, & Plinius Octauio: Vt tandem percipias gaudium, *Præcipere.*
quod ego olim pro te præſumo. Et preſumere ſpe, προκα-
τελπίζειν. Et præſumptiones Quintiliano lib. IX. id eſt, ἀν-
τιλήψεις. Cicero in I. Officiorum: Illud etiam ingenij magni
eſt præcipere cogitatione futura: & aliquantò antè conſti-
tuere, quid accidere poßit. Liuius: Quanquàm fama prius
præcepta res erat. Idem: Spẽ uniuerſæ uictoriæ, tentato pau-
latim euentu certaminum præcipere. Cæſar in VII. Quo
niam hæc uſu uentura opinione præceperat, προειλήφει. Gra
uari pro ægro animo aliquid facere uel ferre, cũ accuſatiuo *Grauari.*
Cicero non dixit, niſi me fugit. Quinti. in IIII. Præterea in
omni partitione eſt utiq; aliquid potentißimum, quod cùm
audiuit Iudex, cætera tanquam ſuperuacua grauari ſolet,

τ᾽ ἀλλὰ βαρύνεσθαι εἴωθε. Plautus in Milite: Oro & quæſo, ut eius mihi ſit copia, quod cupiam ne grauetur. Vtitur & Vergil. Infeſtare, Plinius, Celſus, Tranquillus, & alij dixerunt pro ἐνοχλεῖν, ἐπηρεάσειν, κακουργεῖν, λυμαίνεσθαι, quod apud Ciceronem non legitur. Boni conſulere, quo & Fabius, & Plautus, & Seneca utuntur, pro in bonam partem interpretari, & benignè iudicare, Ciceroni uidetur non placuiſſe. Quintilianus in præfatione ſexti: Boni autem con ſulere noſtrum laborem, uel propter hoc cæcum eſt: quòd in nullum iam proprium uſum perſeueramus, ἀλογιστεῖν μέντοι πρὸς τὰ ἡμῖν πεπονημένα οὐχ ὑγιές. Gliſcere etiam apud eundem nō legitur, niſi me feſellit obliuio. Quo Liuius & Vergilius pro augeri uſi ſunt. Quidam ἀντὶ τοῦ ἀδηνεῖν καὶ ἀδημονεῖν utuntur, & πληθύειν. Idem pro ſubſtantia naturam ſemper dixit, nec eſſentiam: id eſt, οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν. Quo modo & Græci φύσιν pro ſubſtantia dicunt: ut Ariſtoteles in quarto τῶν μετὰ τὰ φυσικά, naturæ ſignificationes exponens, his uerbis ſignificat, μεταφορᾷ δ᾽ ἤδη καὶ ὅλως πᾶσα οὐσία φύσις λέγεται διὰ ταύτην, ὅτι καὶ ἡ φύσις οὐσία τίς ἐστιν. Non poteſt naturæ uocabulo id omne exprimi, quod ipſe οὐσίαν uocat, ut ex eodem libro & ſexto apparet eiuſdum tractatus. Quare hac dictione ſubſtantia lingua Latina carere non poteſt. Quare Quintilianus non uerecundè uſus eſt. Nam & ſubſtare uerbo, Cicero non abſtinuit, ut in Topicis: Non eſſe rurſus ea dico, quæ tangi demonſtrariq; non poſſunt, cerni tamen animo atq; intelligi poſſunt, ut ſi uſucapionem, ſi tutelam, ſi agnationem definias: quarum nullum ſubſtet quaſi corpus: hoc eſt, ſubſtantia ſit. Vbi in aliquibus exemplaribus ſubeſt, legitur. Tranſlatitium, ἀντὶ τοῦ ἐπακτοῦ, & aliunde ſumpto dicere ſolet, ut edictum tranſlatitium in Prætura urban

Infeſtare. *Boni conſulere.* *Gliſcere.* *Subſtantia.* *Tranſlatitius.*

urbana, & translatitium caput legis ad Atticum. Recentiores autem translatitium dicunt, εἰκαῖον, ἐπιτυχόν, ἐγκύκλιον, & quaſi triuiale, uſitatum, obſoletum. Huius etiam nomenclaturæ ſunt nouiſsimus, ciuilitas, id eſt, πολιτική. Principalis pro primario, uniuerſalis, uiſibilis, intelligibilis, ſenſibilis, poſsibilis, genuinus, id eſt, αὐτοφυής, cauſidicus, legalis, id eſt, νόμιμος. Pullatus pro plebeio, ut pullata turba ὁ ἀτελὴς ὄχλος καὶ συρφετώδης, quo omnes poſt eum uſi ſunt. Deprehendi pro æſtuare dubitatione, conturbari, labaſcere, hærere. Quintilianus de patronis, qui cauſam non ſatis cognouerunt: Deinde (inquit) deprehenduntur: & cauſam quam ex ſuis litigatoribus diſcere noluerunt, ab aduerſarijs diſcunt, διαπορούνται. Idem: Vt parua quædam animalia in anguſtijs mobilia, in capo deprehenduntur. Id eſt, ἀπορολοῦται. & non habent quò confugiant, inopia præſidij anguntur. Significat etiam ex tempore, & nec opinatò aliquid cogi agere. Plinius Arriano, libro ſexto Epiſtolarum: Quid enim iucundius, quàm ſub alterius inuidia, quandiu uelis, & in alieno auditorio quaſi deprehenſum dicere? καθαπερεὶ αὐτοσχεδιάζοντα λέλειν. Quintilianus in decimo: Scribendum ergo quoties licebit: ſi id non dabitur, cogitandum. ab utroq; excluſi, debent tamen uincere, ut neq; deprehenſus Orator, neq; litigator deſtitutus eſſe uideatur. Ab eodem deprehenſi teſtes dicuntur, titubantes in teſtimonio dicendo, quos uariare uocamus. In quinto, Turbantur enim (inquit) & à patronis aduerſæ partis deducuntur in laqueum, pluſq; deprehenſi nocent, quàm firmi & interriti profuiſſent. Exemplum pro pœna & ſupplicio. Tacitus de Chriſtianis: Vnde quanquàm aduerſus ſontes, & nouiſsima exempla meritos, miſeratio oriebatur. Liuius: Omnia belli exempla habita in ſe cædibus, rui-

Deprehendi. Deprehenſus. Exemplum.

nis,incendijs,direptione urbis.Sic Ariſtides πάντα τὰ ἔσχατα ἀπειλεῖν. Cur id in uſum uenerit apud antiquos docet Gellius libro ſexto: Quibuſdam uerbis idem Cicero rariſſimè uſus eſt: ac uix iterum fortaſſe.ut in Tuſculanis, Apud quos autem uenandi & equitandi laus uiget, qui hanc glo-

Peteſſo. riam peteſſunt,nullum fugiunt dolorem, τῆς δόξης ταύτης ἐφίενται. Plautus: Vltro amas,ultro expeteſſis. Alibi: Quanquàm illum multæ ſibi expeteſſunt. In tertio de Legibus:

Repedo. Domum cum laude repedandum, οἴκαδε ἀξιεπαίνως ἀναποδιστέον. Et in tertio Tuſcul. Non eſt enim in noſtra pote-

Fodico. ſtate fodicantibus ijs rebus, quas malas eſſe opinemur, diſſimulatio uel obliuio. lacerant, uexant, ſtimulos admouent, οὐ γάρ ἐστιν ἐφ᾽ ἡμῖν τὸ μὴ προσποιεῖσθαι ἢ ἀμνημονεῖν νυττόν-

Refractarius. των ὧν εἶναι δοξάζομεν κακά. Refractarius ad Atticū: Fuit enim mihi commodum, quòd in ijs orationibus, quæ Philippicæ nominantur, enituerit ille tuus Demoſthenes. Et quòd ſe ab hoc refractariolo iudiciali dicendi genere abiunxerat, ut σεμνότερος τις καὶ πολιτικώτερος uideretur. Refracta-

Iniurius. rium σκληρὸν, χαλεπὸν, ἀντίτυπον, ἀπεμφαῖνον. Iniurium ἄδικον in tertio de Offic. Si tabulam de naufragio ſtultus arripuerit, extorquebit'ne ſapiens ſi potuerit? negat, quia eſt iniurium. Terentius: Tu nunc tibi id laudi ducis, quod feciſti inopia: iniurium eſt. Cicero pro Cornelio: In ſocios

Indulgere. uerò ipſos iniurioſum & contumelioſum eſt. Indulgere pro addictum eſſe, uehementius ſtudere & propensè incumbere.ut, Indulge ordinibus, apud Vergilium. Cicero in Lælio: Videre licet eos proſperis rebus immutari: ſperni ab ijs amicitias ueteres: indulgeri nouis. Quintilianus: Non multùm indulſere eloquentiæ Stoici ueteres, οὐκ ἄγαν προσέθεντο. Va-

Valere. lere pro poſſe cum infinitiuo uſus eſt libentius: ut pro Cluentio: Nec Metellus, nec Popilius clariſſimi uiri uim tribunitiam

*tiam ſuſtinere ualuerunt.*Et de Senectute:*Nemo adhuc conuenire me ualuit, quin fuerim occupatus.*In Lælio: *Amicos quot haberet, dicere non ualeret.*Culpare in Salluſtium iterum dixit.Plautus:*Hoc etiam ipſi culpabunt mali*, κακιςοι. *Culpare.*
Prædictus pro ſupradicto non adeò frequenter legitur, ut in Academicis: Quæq; ab ijs dicuntur, ſic perſequamur, ut nihil in prædictis relinquamus. Et pro domo ſua: Si omnia ſolennibus uerbis, ueteribus & prædictis inſtitutis acta eſſe dicerem. Liuius, Quintilianus, Plinius, Columella, & alij frequentius uſi ſunt. Munerare, pro Deiotaro, Munerari in præfatione poſteriore, de Inuentione: *Sanequam, ad Quintum fratrem. Et Brutus ad Ciceronem, & Sulpitius. Cicero*: Nam quod de Pompeio Caninius agit, ſanequam refrixit. *Sulpitius ad Ciceronem*: Sanequam pro eo ac debui, grauiter moleſteq; tuli. *Brutus*: Sanequam ſum gauiſus. *Munerare.* *Sanequam.*
Temere pro ferè, contrà quàm Valla cenſuit. Ad Quintum fratrem: Id maiores non in beneficij loco, ſed in laboris ac muneris non temere, niſi libertis ſuis deferebant. Liuius: *Non temere incerta caſuum reputat, quem fortuna nunquam decepit.*Minus autem in epiſtolis religioſus fuit:*ut ad eundem Quintum:Ego me in Cumano & Pompeiano, prætterquam quòd ſine te, cæterùm ſatis commodè oblectabam.* Id eſt, alioqui. *Et ad Atticum libro ſeptimo: Cùm ſit neceſſe perſuaderi Cæſari, ut tradat prouinciam atq; exercitum. Aut ſi id ei non perſuadeatur, haberi comitia ſine illius ratione, illo patiente atq; obtinente prouinciam. Aut ſi per* Trib.pleb. *non patiatur, tamen quieſcat rem adduci ad interregnum.quieſcat pro ſinat dixit.* Plautus in Mercatore: *Quieſce, inquam, iſtanc rem: ego rectè uidero.* Multijugis pro multiplici. *Ad Atticum libro* X I I I I. *Veruntamen de Republica multa cognoui ex tuis literis, quas quidem* *Temere.* *Cæterùm.* *Quieſcere.* *Multijugis.*

Dignatio. multijuges accepi uno tempore. Dignationem pro dignitate, & maieſtate, hoc eſt, τὸ ἀξιωματικόν, ſemel ad Atticum
Calculus. dixit: Plinius, Tranquillus, Tacitus. Calculus pro ratione conſilij capiẽdi. Idem ad eundem libro octauo: Quare nunc ſaltem ad illos calculos reuertamur, quos tum abiecimus: ut non ſolùm glorioſis conſilijs utamur, ſed etiam paulò ſalubrioribus. Plinius in epiſtolis: Sed planè an ſit recitandum examina tecum: omneſq; quos ego moui in utraq; parte calculos pone, idq; elige in quo uicerit ratio. Ab eadem libertate eſt illud, tricatus eſt, ad eundem libro decimo quarto: Publius tecum tricatus eſt. Et libro ſequenti:
Tricari. Vectenum accuſat. Tricatur ſcilicet. Punitus eſt pro Mi-
Punitus eſt. lone, pro puniuit, Quintilianus figuratum eſſe ait. Et punitus ſit, in ſecundo Rhetoricorum: Leges quoq; & iudicia demonſtranda ſunt, per quæ potuerit id peccatum, quòd ſponte ſua reus punitus ſit, moribus & iudicio uindicari, ἐτιμωρήσατο. Citat & punitur pro punit Nonius in primo
Suppeditatus. Officiorum: Suppeditatus es, pro ſuppeditaſti. Ad Atticum libro decimo quarto: De Petulciano nomine quod mihi ſuppeditatus es, gratiſſimum eſt: & ſimile tuorum omnium. Antiquarij etiam hominis illud eſſe uidetur in Piſonem, ut caput ſiniſtra manu perfricans, commurmuratus ſit: ratio quidem hercle apparet, argentum decoctum, οἴχεται. Eiuſdem generis eſt Faxint, in Verrem: & Cuia res, cuium periculum, in frumentaria, Apronius certiorem facit iſtum cuia res erat, quid rei eſſet. Sunt etiam quædam ipſius Ciceronis, quæ admodum placuiſſe poſteris non uidentur. ut inualetudo, inſanitas, inſcientia, infinitio, immoderatio, tactio, inuidentia, confiſio, fidentia. ut in
Sermocinor. Tuſculanis: Fidentia eſt firma animi confiſio. De ſermocinari uerbo Quintilianus dubitaſſe uidetur, ut in tertio

tertiam

tertiam adiecit προσομιλητικὴν, *quam ſanè nobis permittamus dicere ſermocinatricem.* Idem: *Sermones hominum dicere* διαλόγους *malunt.* quòd Latinorum *quidam dixerunt ſermocinationem.* Cicero in *Prætura urbana*, Reſpondit *illa ut meretrix non inhumanè, libenter ait ſe factur am: & ſe cum iſto diligenter ſermocinaturam.* Et in *ſecundo* Rhetoricorum: *Cum quibus in rebus homines in conſuetudine ſcribendi aut ſermocinandi uti eo uerbo ſoleant, conſiderabitur.* Inſatiabili *nouo more, pro non ſaturante dixit.* In ſecundo de *Natura Deorum*: Quorum *omnium incredibilis multitudo inſatiabili uarietate diſtinguitur.* Idem de Sole & ſideribus: *Hæc enim quanquàm ad mundi cohærentiam pertinent, tamen et ſpectaculum hominibus præbent.* Nulla *eſt enim inſatiabilior ſpecies: nulla pulchrior,* οὐδεμία γὰρ ὄψις ἧττον κορεστική. Contra *autem intolerantem pro intolerabili dicere ſolitus eſt, ut in* II. *de* Oratore: *Sed etiam ſuperioribus inuidetur ſæpe uehementer.* Et *eo magis ſi intolerantius ſe iactant.* Et in Vatinium: Quoniam *pecuniam aliorum deſpicis, de tuis diuitijs intolerantiſſimè gloriaris.* Et *intolerantiam pro intemperantia, inſolentia.* De lege Agraria: *Perſpicite quanta poteſtas permittitur.* Non *priuatorum inſaniam, ſed Regum intolerantiam eſſe dicetis.* Quod *imitatus eſt* Tranquillus *in* Tyberio: *Protulit* Auguſti *codicillos de acerbitate & intolerantia morum eius.* A *quo haud ita multùm abeſt, quod* Liuius *intolerantem pro impotente dixit.* Et *loquimur (inquit) de Alexandro nondum merſo rebus ſecundis, quarum nemo intolerantior fuit.* Tacitus *libro* XI. *Clementiam ac iuſtitiam, quantò ignorantiora barbaris, tantò tolerantiora capeſſeret, id eſt, tolerabiliora.*

Inſatiabilis.

Intolerans.

Intolerantia.

Ex l. Succurritur. Ex quibus cauſis maiores.

Nam etiam incluſus ueluti latumijs uinculorum numero haberi placet: quia nihil interſit, parietibus, &c.) Lego, *Nam etiam incluſos ueluti latumijs, uinctorum numero, & reliqua.* Latumiæ, inquit Aſconius, *lapidicinæ dicuntur, & loca cæſis lapidibus exacta, & carcer Syracuſanus.* Cicero in *Prætura urbana*, Lucius *Suetius homo omnibus ornamentis præditus, iuratus apud uos dixit, multos ciues* Romanos *in* Latumijs *iſtius imperio crudeliſſimè per uim morte eſſe mulctatos.* Idem in eundem, *Actione ultima:* Latumias Syracuſanas *omnes audiſtis: pleriq; noſtis.* Opus *eſt ingens, magnificum* Regum *ac tyrannorum, ex ſaxo in mirandam altitudinem depreſſum, & multorum operis penitus exciſum.* Nihil *tam ſeptum undiq;, nihil tam tutum ad cuſtodias, nec fieri nec cogitari poteſt. Sed ubiq; lautumiæ pro latumiæ legitur.* Erat *& carcer* Romæ *ſic dictus, cuius meminit* Liuius. *Sic autem appellari poſſunt omnia hypogea, quæ in ſaxo inciſa ſunt. Sunt alioqui latumiæ uel latomiæ lapidicinæ, uel potius, ut* Plautus *protulit, lapicidinæ, id eſt, metalla ſaxaria, & ueluti ſaxifodinæ, cuiuſmodi ſunt ad urbem* Pariſienſem. Et *latomi artifices ipſi, id eſt, lapicidæ, quo uerbo* Liuius *utitur.* Philoxenus Poëta *in latumias* Syracuſanas Dionyſij *tyranni iuſſu detruſus eſt ob egregium, & memorabile facinus huiuſmodi.* Dionyſius *in* Poëtica *laude præter modum ambitioſus, tragœdiam quandam parum emendatam compoſuerat: quam cùm ab omnibus laudari uellet & obtinuiſſet, nouiſſimè* Philoxeno *nobili* Poëtæ, *egregijq; ſpiritus uiro emendandam tradidit.* Homo *aſſentationis imperitus tragœdiam protinus totam à fronte ad calcem, ut* dicit

Latumia. *Latumiæ.* *Latomiæ.* *Lapidicinæ.* *Lapicidinæ.* *Latomi.* *Philoxenus.*

dicitur, una litura circunduxit. Sic enim inquit Plutarchus, οἷος ἦν ἀνάπαλιν Διονύσιος ὁ τὸν ποιητὴν Φιλόξενον εἰς τὰς λατομίας ἐμβάλλων, ὅτι τὴν τραγῳδίαν αὐτοῦ διορθῶσαι κελευσθεὶς, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅλην μέχρι τῆς κορονίδος περιέγραψεν. Ferunt eum cùm aliquanto pòſt ex tenebris illis extractus à Dionyſio interrogaretur, quale ſibi uideretur poëma quoddã eius (exiſtimabat enim ferociã illam ſpirituũ Philoxeni in carcere perdomitam) confeſtim exclamaſſe, Πέμψον εἰς τὰς λατομίας, id eſt, Mitte me in latumias. Videlicet ſignificans nullum carceris teterrimi cruciatum uiro celſi animi tam graue eſſe, quàm ad laudes indigniſſimas cogi, more aſſentatorum. Si duos Philoxenos ætas noſtra in comitatu regio, uel in aula potius interiore habuiſſet, quingenariam illam cohortem aſſentatorum, quæ moribus noſtris, ne digitum quidem tranſuerſum diſcedere ab iis ſolet, qui primos ordines aulicæ autoritatis ducunt, ingenti omnium approbatione exautoratam ignominioſè uideremus. Modò Diuorum aliquis præſtitiſſet, ut ne quouis aulico machinamento (ut aſſolet) deturbari inde præcipites poſſent, & (ut ita dicam) excuriari. ſed rara hæc felicitas: quæ ut omnibus ſeculis exoptanda, ſic paucis ſperanda eſt.

Περιγράφειν. λατομίαι.

Mitte me in latumias.

Ex l. Abeſſe, eodem titulo.

Qui ad ærarium delati aut in commentarium Principis delati ſunt.) Hanc legem Accurſius prorſus non intellexiſſe uidetur. Nos igitur alibi multa de ærario diximus, in queis & illud ex Cicerone & Tranquillo docuimus: Senatuſconſulta ad ærarium deferri ſolita olim eſſe, legesq́; in æreis tabulis inciſas. In eodem ærario quod erat in æde Saturni, acta quoq; publica recondebantur ad memoriam publicam poſteritati prodendam. Commentarius autem liber eſt, quem ſibi quiſq; noſtrum priuatim facere conſueuit, quaſi quoddam memoriæ promptuarium eorum

Commẽtarius.

Diarium. Ephemeris. Regiſtrum. Regeſtum. quæ agimus, id eſt, Diarium & Ephemeris actionum noſtrarum. Regiſtrum uulgò uocatur, quòd Latinè Regeſtum dici poteſt, cùm Quintilianus regerendi uerbo utatur. Huiuſmodi autem librum factitaſſe ſibi Principes Romanos multis autoritatibus probari poteſt. Tranquillus in Tyberio: Commentario, inquit, quem de uita ſua ſummatim breuiterq́; compoſuit, auſus eſt ſcribere Seianum ſe puniſſe, quòd compeiſſet furere aduerſus Germanici liberos filij ſui. Tacitus: Signo ultionis in delatores dato, petit à Cæſare Iunius Maricus, ut commentariorum principalium poteſtatem Senatui faceret, per quos noſceret quem quiſq; accuſandum popoſciſſet: de commentarijs Claudij & Neronis loquens. Cicero in prima Antoniana: An in

Cõmentarioli. Acta. commentariolis, & chirographis, & libellis ſe uno autore prolatis, acta Cæſaris firma erunt? quæ ille in æs incidit, in quo populi iuſſa perpetuaſq́; leges eſſe uoluit, pro nihilo habebuntur? Quibus uerbis Cicero ſignificat commentarios priuatam eſſe memoriam, acta autem debere eſſe memoria publica teſtata, quæ in ærario eſſe ſolebat. Traianus ad Plinium: Dediſſe me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua aſſueui, referri in com-

Improbandus mos Galloru͂. mentarios meos iuſſi. Huiuſmodi commentarios, aut publicos, aut priuatos Principes noſtri, nec à maioribus accipiunt, nec poſteris relinquunt. Ita rerum noſtrarum eatenus memoriam habemus, quatenus ab auis tantùm ad nepotes per manus tradi poſſunt. Vnde fit ut fabulamenta multa pro rebus geſtis recepta ſint, unoquoq; auditis aliquid affingente: quibuſdam etiam noua atq; inaudita (quæ modò commoda uideantur aut plauſibilia) comminiſcentibus.

Commentarius & commentarium. Commentarius igitur & Commentarium dicitur quicquid ita conficimus, ut memoriæ tantùm gratia, non plenæ nar-

ration

rationis facere uideamur, in quo ſcilicet capita tantum, & ſummas rerum adnotare ſolemus. A' Græcis dicuntur ὑπομνήματα. *Quo uerbo Cicero ad Atticum uſus eſt, de commentario Conſulatus ſui loquens. Inde commentarij Cæſaris dicti, in quibus res eius in Gallia, & bello ciuili geſtæ non latè & plenè enarrantur, ſed ueluti perſtringuntur: id quod ex Cicerone in Bruto & Tranquillo in Cæſare apparet. Plutarchus,* ἱςορικὰ ὑπομνήματα. *Idem Cicero alibi, Ipſa illa Cenſoria contra Caium Domitium collegam, non eſt oratio, ſed quaſi capita rerum & orationis commentarium paulò plenius. Commentarium paulò plenius appellat id quod uulgò dicunt memorias bene amplas, quales aduocatis dari ſolent, cùm cauſas acturi ſunt, aut ijs qui reſcripta regia conficiunt. Inde commentarienſes non à commentario carceris loco dicti ſunt, ut Accurſio diuinare libuit, ſed quia in commentarium cuſtodias referebant, & ueluti diarium cuſtodiarum conficiebant. In propoſito igitur ſenſus eſt, Proconſulares Legatosq́; eorum & prouinciarum Præſides, Procuratores Principum, Tribunos, Præfectosq́; militum, eorumq́; omnium comitatum, non aliter Reipublicæ cauſa abeſſe cenſeri, quàm ſi in acta ærarij quæ publica ſunt, aut in priuatum commentarium Principis referendos ſe curarint: id eſt regiſtrandos, ut uulgò dicimus, ut in commentarium relati potius, quàm delati legendum ſit in fine legis. Hoc modo: Qui ad ærarium aut in commentarium Principis relati ſunt. Similis error inter Iuriſperitos inualuit, cùm inter reos delatos dicunt, qui iam in reatu ſunt. Hoc eſt, quorum nomina delata ſunt, & in acta iudiciorum relata. Cicero Philippica ſecunda: Abſentem credo in reos relatum: abſentem indicta cauſa iudicatum, ui oppreſſum et armis. Sic Vlpianus infrà ad leg. Iuliam, De adult. Ne quis inter*

Commentarienſes.

inter reos referat eum, qui tunc ſine detrectatione Reip. cauſa aberit. Poſt delationem enim inter reos, & in reos referebantur olim. Deferre enim in ærarium dicebant, & referre in commentarios. An autem hunc ſenſum Accurſius uel olfecerit tantum, ex gloſſematis eius intelligere licet.

Deferre in ærarium. *Referre in commentarium.*

Ex l. ſequenti.

Eos qui notis ſcribunt acta Præſidum, Reipublicæ cauſa non abeſſe certum eſt.) Notis ſcribere, eſt compendioſo ſcribendi genere excipiendo uti. Tranquillus de Tito Principe Romano, E pluribus comperi notis quoq; excipere uelociſſimè ſolitum, & cum amanuenſibus ſuis per ludum iocumq; certantem, imitari chirographa quæcunq; uidiſſet. Huiuſmodi exceptores ſunt hodie in curia Parlamenti miranda ſolertia omnia propemodum dicta, aduocatorum quoq;, nedum Iudicum excipientes. Quales olim etiam in iudicijs fuiſſe Romanis multis teſtimonijs conſtat. Tranquillus in Cæſare: Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædam feruntur, ut pro Q. Metello: quam non immeritò Auguſtus exiſtimabat magis ab actuarijs exceptam malè ſubſequentibus uerba dicentis, quàm ab ipſo editam. Et Pædianus autor eſt orationem Ciceronis pro Milone exceptam eſſe, quæ adhuc tempore ſuo extaret: & alteram quam nunc habemus à Cicerone ſcriptam illa multò abſolutiorem. Quidam autẽ oratores (ut Cicero docet in Bruto) orationes ſuas non edebant, contenti in foro egiſſe: quidam domi confectas in publicum emittebant. In curia autem noſtra aduocati actiones ſuas ab actuarijs exceptas, otioſè recognoſcere ſolent poſtridie, aut alio quouis die. Olim uerò in officio actorum, id eſt, apud acta, erant qui actuarij, qui ſcribæ, qui exceptores, quiq; etiam aliquando ſubadiuuæ dicti ſint. Quæ miniſteria hodie ferè omnia, aut eis ſimilia in officio actor

Notis ſcribere. *Notis excipere.* *Exceptores.* *Edere.*

actorum ampliſſimæ curiæ eſſe cernimus. Huiuſmodi *autem exceptores, quorum hoc in loco meminit* Modeſtinus, *prouinciales fuiſſe crediderim, quin illam ſolertiam in qualibet prouincia profiterentur, & præſidibus in prouinciam aduenientibus operam nauarent: ideoq; Reipublicæ cauſa abeſſe non uideri, licet in comitatu præſidis eſſent.* Exceptores *ὑπογραφεῖς à Græcis dicuntur, & ὑπογράφειν uerbum.*

Ex l. ſequenti.

Qui operas in publico, quod uectigalium cauſa locatum eſt dat, Reipub. cauſa non abeſt.) Publicum non pro Repub. *accipitur hîc, ut* Accurſius *cenſuit, ſed pro uectigali unde publicani dicti.* Cicero *ad* Quintum *fratrem: Hîc te ita uerſari, ut & publicanis ſatisfacias præſertim publicis malè redemptis, ac ſocios perire non ſinas, diuinæ cuiuſdam uirtutis eſſe uidetur. id eſt, tuæ.* Tranquillus *in* Caligula, *Additumq; ad caput legis, ut tenerentur publico, & quæ meretricium, & quæ lenocinium feciſſent.* Tacitus *libro decimo tertio, de* Publicanis *loquens: Ergo edicit* Princeps *ut leges cuiuſq; publici occultæ ad id tempus proſcriberentur: omiſſas petitiones non ultra annum peterent.* Vlpianus *etiam alicubi uſus eſt.* Publicum *aliquando pro populi conuerſatione & frequentia ponitur, ut cùm dicimus prodire in publicum, abſtinere publico, uel non credere ſe publico, quod uulgò dicunt non ſe monſtrare.* Tranquillus *in* Claud. *Senatũ per præcones propere conuocauit lacrymiſq; et uociferatione miſeratus eſt conditionem ſuam, cui nihil tuti uſquam eſſet, ac diu publico abſtinuit. Et in* Nerone: *Quare nunquã poſtea publico ſe illud horæ ſine Tribunis commiſit procul et occultè ſubſequentibus.* Hoc à Græcis *ἐπιδημεῖν dicitur.* Demoſthenes κατὰ Μειδίου, Μυστηρίοις ἐπιδημοῦντος ἐπελάβετο. Dicitur *& in medium prodire.*

Publicum.
Publicani.
Prodire in publicum.
Abſtinere publico.
Nec credere ſe publico.
Publico ſe committere.
Ἐπιδημεῖν.
In medium prodire.

Ex

Ex l.tertia, De recept. arbit. in fine.

Et quidem arbitrum cuiuſcunq; dignitatis, coget officio quod ſuſceperit perfungi, etiam ſi ſit Conſularis, niſi fortè ſit in aliquo magiſtratu poſitus Conſul fortè, & reliqua.) Hunc locum Accurſius ignorantia uerborum non intellexit, pudendo errore ac fuſtuario propemodum digno. Nemo enim hodie ignorat Conſulem tum dici, cùm eſt in Conſulatu, hoc eſt, ὑπατεύοντα. Conſularem, cùm magiſtratu abijt, τὸν ὑπατευκότα καὶ ὑπατικὸν ἄνδρα. Spartianus in Adriano: Conſulares quatuor per omnem Italiam, Iudices conſtituit. Valerius libro ſeptimo, de Quinto Metello: Fecit ea ut eodem tempore tres filios Conſulares, unum etiam Cenſorium, duos Triumphales, & quartum Prætorium uideret. Conſul igitur & Prætor & Dictator et Cenſor & Quæſtor, à Conſulari, Prætorio, Dictatorio, Cenſorio, Quæſtorio differunt.

Conſul. Conſularis.

Ex lege prima. Nautæ, caup. ſtabul. §. Qui ſunt igitur.

Nec enim debet (inquit Pomponius) per remigem aut meſonautam obligari, ſed per ſe, uel per nauis magiſtros.) Meſonauta (ut Hermolaus exiſtimauit) ita in naui uilis mancipij nomen eſt, ut mediaſtinus domi. Eſt enim mediaſtinus mancipium abiectius quod uiliſſima & ſordidiſſima miniſteria obire domi cogitur, domum uerrere, purgamenta efferre, ligna congerere, & huiuſmodi alia facere. Ipſum ob hoc ita dictum, quòd in media domo ad imperia omnium nutuſq; excubare ſoleat. Exempla ſunt apud Columellam libro primo capite nono, & decimotertio. Sunt & apud Ciceronem, & apud Vlpianum in leg. Item apud, infrà, De iniurijs, & in leg. Cùm de ſerui. De operis ſeruorum. Sic dicti ſunt meſonautæ qui in media naui ſimili ſeruitutis conditione

Meſonauta. Mediaſtinus.

tione omnibus præſto ſunt. Hoc tamen uerbum alibi nuſquam legi, ne apud Græcos quidem. Verùm in naui multa ſunt miniſteria. Proreta, eſt qui proræ præfectus eſt, quemadmodum Gubernator qui puppi. Plautus in Ruden. Si tu proreta iſti naui es, ego gubernator ero, ἐγὼ δὲ πρωρατεύσω. Vſus eſt Vlpianus hoc uerbo, in titulo De publicanis: Græcè Πρωρεὺς & Πρωράτης dicitur. Remiges ſunt qui ſcalmis hærent, id eſt, labro nauis, ubi remi adnexi ſunt, à quo Interſcalmia ſpatia inter remiges dicta ſunt. Celeuſtes, eſt qui remiges hortatur, quaſi nauigationis moderator: qui à Plauto Latinè hortator appellatur, quòd ea hortamenta faciat, quæ uerbo Græco celeuſmata dicũtur etiam à Latinis. Hoc uero celeuſma quod & celeuma dicitur, in nauibus claßiarijs aſſa uoce interdum, interdum tibia canebatur, ita ut remiges pro modulorum atq; harmoniæ ratione uel concitarent uel inhiberent remos. Pædianus autor eſt cani remigibus celeuma per ſymphoniacos ſeruos ſolitum olim eſſe, & per aſſam uocem, id eſt, ore prolatam, & (ut in Argo naui) interdum per citharã. Cicero in Diuinatione, Ab hac muliere præfectus Antonij quidam ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriã, quibus ſe in claſſe uti uelle dicebat. Quem locum Pædianus enarrans, Poſſumus, inquit, intelligere ad hoc ſymphoniacos ſeruos capi ſolere, ut in claſſe claßicũ pugnantibus canãt, unde ipſi tubæ claſſis claßicũ nomen eſt poſitum. Hieremiæ xxv. cap. Celeuma quaſi calcantium cõtinetur aduerſus omnes habitatores terræ. Quo uerbo allegoricôs Propheta ſignificauit hortamentum mutuũ populos contrucidantiũ, quòd per celeuma uuas calcãtium quaſi ſanguinẽ experimentum intelligitur. Sic enim ſolẽt celeuma facere & nautæ & helciarij, id eſt, qui onera funibus moliuntur: uel qui naues deducunt, ſub-

Proreta. *Gubernator.* *Πρωρεὺς.* *Πρωράτης.* *Remiges.* *Scalmus & interſcalmium.* *Celeuſtes & Hortator.* *Aſſa uox.* *Celeuſma.* *Symphoniaci ſerui.* *Celeuma calcantium apud Hieremiam.* *Helciarij.*

ducunt'ue ad officia inuicem adhortãtes: ut uno cõnixu pariter conſpirantes, admoliri uniuerſis uiribus poſſint quod ſingulis nequeunt, ut fieri interim uidemus. Et cap. duodetriceſimo, *Nequaquam calcator uuæ ſolitum celeuma cantabit.* Sunt etiã in naui qui uectores dicũtur, qui ob hoc tantùm in naui ſunt ut uehantur, quo modo hoc in titulo accipiũtur: qui ſi milites ſunt, Epibatæ dicuntur uerbo Græco, ſed Latinis uſitato, Latinè Claſſiarij uocantur. Quanquam epibates & uectorẽ et claſſiarium ſignificat apud Demoſthenẽ: ac ne uictorẽ quidẽ modò, ſed etiã equitẽ, qui equo uehitur. Gregor. Μηδὲ καθάπερ ἵπποι θερμοὶ καὶ δυσκάθεκτοι τὸν ἐπιβάτην λογισμὸν ἀπορρίψαντες. Et uerbum Ἐπιβατεύειν in utraq; ſignificatione accipitur apud autores magnos Græcorũ. Nauicularij nauium ſunt domini, qui Græcè naucleri dicũtur, meritorias naues habẽtes. quos patronos appellamus. Tacit. Atq; inde decurſu in littora uim in mercatores aut in nauicularios audebant. Vnde nauiculariã facere. Cic. in Ver. act. ult. Quid eos qui hoc audiebãt arbitrabare? inanẽ te nauẽ eſſe illã in Italiam deducturum? nauiculariã te cùm Romã ueniſſes eſſe facturũ? Hi & nauiculatores ab eodem dicũtur oratione pro lege Manilia. Vegetius tamen lib. IIII. nauicularios eſſe dicit, qui in claſſe ſingulis nauibus præſunt, quos Græci nauarchos uocãt. Cæterùm uerba quædã Græca hic deſunt, quæ reſtitui niſi ab eo qui Florentinas Pandectas adierit, non poſſunt.

Margin notes: Vectores. Epibatæ. Claſſiarij. Ἐπιβατεύειν. Nauicularij. Naucleri. Nauiculariam facere. Nauiculatores.

Ex l. prima, De Iudicijs.

Qui Tribunali præeſt, uel aliam iuriſdictionem habet.) Accurſius parum conſtare ſibi uidetur in huius uocabuli interpretatione. Videndum igitur quid ſit tribunal. Aſconius Pædianus in Diuinationem Ciceronis, *Subſellia, inquit, ſunt Tribunorum, Triumuirorum, Quæſtorum, & huiuſmod*

Margin note: Subſellia.

huiuſmodi minora iudicia exercentium: qui nō in ſellis curulibus nec tribunalibus, ſed in ſubſellijs conſidebant. Erāt & ſubſellia iudicum, id eſt, eorum qui publicis iudicijs diſceptandis operam dabant autore eodem Aſconio in quarta in Verrē act. Cicero pro Cluentio, Accuſabat Tribunus pleb. idē in concionibus, idem ad ſubſellia. Ad iudicium nō modò de concione, ſed etiam cum ipſa concione ueniebat. Idem in Vatinium, Quæro ex te num quis reus poſt urbem conditam in tribunal ſui quæſitoris aſcenderit, cumq́; ui deturbarit, ſubſellia diſsiparit, urnas deieuerit, eas denique res in iudicio deturbādo cōniſerit, quarū rerū cauſa iudicia ſunt conſtituta? Hoc in loco tribunal Cicero Prætori aſsignauit, qui iudicijs publicis præerat, & Quæſitor uocabatur: ſubſellia uerò iudicibus, qui reos ſententijs ſuis tabellaribus iudicabant. Itaq; in Verrem, actione IIII. aram legum tribunal Prætoris et iudicum ſubſellia uocat. Fabius li. XI. Multa ex his quæ diximus mutari neceſſe eſt ab ijs qui dicūt apud tribunalia. Nam & uultus erectior, ut eum apud quē dicitur ſpectet, & geſtus ut ad eū tendēs elatior ſit neceſſe eſt. Tribunal Fabius ad differentiā ſubſelliorum ſignificandam dixit. Plinius minor, Cùm dicturus, inquit, apud Centumuiros eſſem, adeundi mihi locus, niſi à tribunali, niſi per ipſos iudices non fuit: tanta ſtipatione cætera tenebantur. Hoc in loco tribunal Prætoris intelligo qui Centumuiris præſidebat, ut ſuprà dixi. Quæ autem forma tribunalis fuerit, Vitruuius libro quinto de Architectura docet, de baſilica Iulia loquens, quam ipſe architectatus erat. In baſilicis enim iura ferè reddebantur. In ea baſilica ædem Auguſti fuiſſe dicit, & in ea tribunal. Verba autem eius hæc ſunt, Item tribunal eſt in ea æde hemicyclio ſchematis minoris cur-

Tribunalia.

Tribunalis forma.

uatura formatum. Eius autem hemicyclij in fronte eſt interuallum pedes quadraginta ſex introrſus curuatura pedes quindecim, uti qui apud magiſtratus ſtarēt, negotiantes in baſilica ne impedirent. Quibus uerbis Vitruuius ſignificat formā illius tribunalis non ſemicircularē fuiſſe, ſed arcuatum. Non enim iuſti ambitus pleniq; centri hemicyclium illud fuiſſe, ſed ita modulatum ut in fronte, id eſt (ut mathematici dicūt) in chorda, ſex & quadraginta pedes: introrſus uerò, id eſt, in linea perpendiculari, quæ quaſi ſagitta eſt in arcu, quindecim pedes pateret. Si enim iuſtum plenumq; hemicyclium fuiſſet, linea hæc perpendicularis trium & uiginti pedum eſſet introrſus, quæ media pars eſt diametri. Propterea ſchema uocauit Vitruuius curuatura hemicyclio minore formatū. Ex his dictis apparet magnificū aſpectum tribunalis fuiſſe, nec immerito maioribus iudicibus aſsignatum. In hunc uerò locū Accurſius multa cerebri afflictatione incurriſſe uidetur, nec ad extremū etiā intellexiſſe, quē tamen nemo poſthac uolens, ac niſi obaudiens non intelliget. Erat enim tribunal Conſulum, Prætorum, Præfecti urbis, Proconſulum & Præſidum in prouincijs, & Imperatoris in caſtris quod ceſpititium dicebatur. Plinius in Panegyri. *Decora facies Conſulis, multa poſt ſecula tribunal uiridi ceſpite extructum: nec faſciū tantum, ſed pilorum ſignorumq; honore circundatum.* Et ad tribunal igitur & ad ſubſellia in iudicem litigatoribus conſentientibus, haud dubie iuſta & plena eſt iuriſdictio, quanquam alioquin non futura.

Ceſpititium.

Ex l. ſecunda in fine, eod. titulo.

Is datur mulctæ dicendæ ius, quibus publicè iudicium eſt.) Mulctā dicere antiqui tum dicebāt, cùm ad populum & in comitio mulcta diſceptanda irrogabatur, quod ipſi

Mulctam dicere.

certare

Mulctam certare.

certare mulctā dicebant. Liuius lib. v. *ſecūdi belli* Punici, Sp. *&* L. *Caruilij cum rem inuiſam infamemq́; cernerent, ducentum miliū æris mulctam* Marco *Poſthumio dixerūt.* Cuius *certandæ cum dies aduenißet, conciliumq́; frequens plebis adeſſet, una ſpes uidebatur eſſe, ſi* Caſca Trib. *pleb. qui propinquus erat cognatusq́;* Poſthumio, *prius quàm ad ſuffragium tribus uocarentur, interceßiſſet.* Idem *paulò pòſt,* Hæc *cum ab optimo quoq; pro atrocitate rei acta eſſent, uimq́; eam contra* Remp. *pernicioſo exemplo factam* Senatus *decerneret, confeſtim* Caruilij Trib. *pleb. omiſſa mulctæ certatione rei capitalis diem* Poſthumio *dixerunt, ac ni uades daret, prehendi à uiatore, atq; in carcerem duci iuſſerunt.* His *uerbis apparet moris fuiſſe, ut* Trib. *plebis mulctam dicerent, quæ poſtea populi ſuffragijs uel irrogaretur uel abrogaretur, uel etiam remitteretur, quo tempore mulcta certari dicebatur: non enim* Tribuni *damnare mulctæ poterāt, ſed tantùm rogare populum, apud quē cum reus non iure mulctatum ſe contenderet, lis illa mulctatitia diſceptabatur.* Sic *fit hodie cum iudicum edicta geſtantes uiatores iubent uetant'ue quid fieri, mulctam dicentes, ni edicto pareatur.* Cui *ſi non paruerint, ij ad quos ea res pertinet, diem tum ad iudices dicunt, à quibus edicta manarunt, quo die commiſſam eſſe mulctam pronūtiatione iudicū amplius audituri ſint, id eſt, ſe incurriſſe pœnas, ut nūc diximus.* Cicero *in* Antoniana x i. Craſſus Cōſul Pontifex *maximus,* Flacco *collegæ flamini* Martiali *mulctam dixit, ſi à ſacris diſceßiſſet: quam mulctam populus* Romanus *remiſit,* Pontifici *tamen flaminē parere iußit.* Plinius *in* Epiſtolis, Licinius Nepos Prætor *acer & fortis mulctam etiam dixit* Senatori. Egit *ille in* Senatu *cauſam ſuam ſic ut deprecaretur: emiſſa eſt mulcta.* In *duodecim*

Tribuni plebis mulctā dicebāt.

Cōmittere mulctam.

B 3 autem

De magiſtratibus. autem de magiſtratuum imperijs ita cautum olim eſſe legimus, Iuſta imperia ſunto, ijsq́; ciuis modeſte ac ſine recuſatione pareto. Magiſtratus nec obedientē & nocuum ciuem mulcta, uinculis, uerberibus'ue coërcento, ni par maior'ue poteſtas prohibeßit: ad quos prouocatio eſto. Cùm magiſtratus iudicaßit irrogaßit'ue, per populum mulctæ, pœnæ certatio eſto, militiæ ab eo qui imperabit prouocatio ne eſto. De hoc uerba Ciceronis hæc ſunt in tertio de Legibus, Nec uero ſolū ut obtemperent, obediantq́; magiſtratibus, ſed etiā ut eos colāt diligantq́;, præſcribimus, ut Charondas in ſuis legibus facit. Noſter uerò Plato Titanum è genere ſtatuit eos, qui ut illi cœleſtibus, ſic hi aduerſantur magiſtratibus: Plato de magiſtratibus loquens in libris de Legibus, ita inquit, δεῖ γὰρ ὥσπερ ἐξ ἑτέρου τὸ στημόνιον ἐρίου γίνεται τοῖς κρόκοις, οὕτω καὶ τοὺς ἄρχοντας ἔχειν πρὸς τοὺς ἀρχομένους, Quo modo enim ſtamē ex alia ab licijs lana factitari uidemus, eandē rationē eorum eſſe oportet qui Rempub. regunt ad eos qui reguntur. Hoc autem dictū ad cenſus differentias referendum eſſe ex Ariſtotele apparet lib. 2. Politicôn. A' Græcis τιμήματα dicūtur. Quēadmodum enim Romani Seruij Tullij inſtituto ex cenſu in claſ- *Claſſes & timemata.* ſes quinq; diſtributi erant (id quod docet Liuius) ſic Solon Athenienſes in quatuor timemata diſtribuiſſe dicitur, ut autor eſt Ariſtoteles. Is autem politiæ ſuæ rationem ita moderatus eſt, ut magiſtratus omnes & optimatibus ijsq́; qui facultatibus excelleret, conſtitueret, qui ex tribus primis cenſibus conſtarent: quartam autem claſſem, quæ mercenariorum ordinem complectitur, à magiſtratibus ſum- *Τὸ θητικόν.* moueret. τὸ θητικὸν Græcè dicitur. Propterea Ariſtoteles in tertio eorundem librorum dubitans, utrum in bene conſtituta Repub. optimates an populum dominari præſtantius

tius ſit, Solon, inquit, & nonnulli legumlatores creandis magiſtratibus populum & cauſæ à magiſtratibus dicendæ præficiunt: ſingillatim autem imperium habere non ſinunt. Etenim omnes in unum conuenientes ſatis intelligere creduntur, & cum melioribus mixti ciuitatibus uſui eſſe poſſunt (non aliter quàm impurum alimentum cum puro mixtum, uniuerſum alimentum utilius pauciore alimento facit) Singuli autem diſceptandis rebus non ſufficiunt. Hanc tamen quæſtionem ut dubiam Ariſtoteles copioſè ibidem exequitur. Alibi autem de hoc eodem loquens ita inquit, Solon autem uidetur poteſtatem maximè neceſſariam populo tribuiſſe, ut & magiſtratus crearet, & eos ad dicendam cauſam cogeret, id eſt, ut eos magiſtratus geſti rationem expoſceret. Qui autem populus harum rerum campos non fuerit, cum ſeruum neceſſe eſt eſſe, & hoſtili animo in magiſtratus effectum. Apud nos uerò cùm magiſtratus creandi poteſtas ad Principem qui populi loco eſt, delata ſit, cauſæ dicendæ ratio omnino exoleuit, ut alibi diximus. Huius autem inſtituti ratio (ſyndicationem nunc appellant) ex his uerbis eius eiuſdem autoris, ubi de pleno regno loquitur, intelligi poteſt, ὁ μὲν οὖν τὸν νόμον κελεύων ἄρχειν, δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους. ὁ δ᾽ ἄνθρωπον κελεύων, προστίθησι καὶ τὸ θηρίον. ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία τοιοῦτον, καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας διαστρέφει καὶ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας. διόπερ ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστί, Enimuero, inquit, qui legem uolunt ciuitati dominari, ij uidētur Deum & leges dominari uelle. Qui uerò hominem dominari uolunt, ij addunt & feram. Siquidem huiuſmodi quiddam eſt cupiditas, excandeſcentiaq; magiſtratus ipſos deprauat, & uiros quamlibet etiam bonos. Atqui lex mens eſt appetitione uacans. Eôdem pertinet illud Iſo-

Magiſtratui cauſam dicebant finito magiſtratu.

De imperio legis & hominis.

Lex.

cratis in Panegyrico, quod etiam in Panathenaico repetijt ut ſcite dictum, ἐστὶ γὰρ ψυχὴ πόλεως οὐδὲν ἄλλο ἢ πο-

Πολιτεία. λιτεία, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν ὅσην περ ἐν σώματι φρόνησις, Eſt enim anima Reipu. nihil aliud quàm politia, tantam in ea uim obtinẽs, quantã habet in corpore pruden-

Praeceptum Catonis. tia. Non omittẽdum autem uidetur bimembre præceptum Marci Catonis uel oraculum potius ad magiſtratus pertinens, quod quidem Plutarchus ita Græcè retulit, τὸν δὲ ἄρχοντα ἢ κριτὴν ἔλεγε δεῖν μήτε ὑπὲρ τῶν δικαίων λιπαρεῖσθαι, μήτε ὑπὲρ τῶν ἀδίκων ἐκλιπαρεῖσθαι. Magiſtratum autem, inquit, & iudicem dictitabat, nec de obtinendo iure orari oportere, nec de iniuria exorari. Quod utinam præceptũ magiſtratus ac iudices meminiſſe ita inſtituiſſẽt (mitto nunc alia) ut ærumnoſa antelucanarum ſalutationum neceſſitate litigatores defungerentur, porrigendorumq́; ſupplicum libellorum ſolenni inſtituto. Alibi in XII. ita additum fuit, Omnes magiſtratus auſpiciũ iudiciumq́; habento, exq́; ijs Senatus eſto. De quo Cicero libro ſupradicto, Deinceps igitur omnibus magiſtratibus auſpicia & iu-

Iudicia & auſpicia omnibus magiſtratibus data. dicia dantur. Iudicia, ut eſſet populi poteſtas ad quam prouocaretur: Auſpicia, ut multos inutiles comitatus probabiles impedirent moræ. Sæpe enim populi impetum iniu-

Comitatus. ſtum auſpicijs dij immortales repreſſerũt. Quo in loco comitatus pro cõuentibus intelligo, hoc ſenſu, quòd ſæpe comitia populi temere coacta auſpicia diſturbauerunt. quod fieri ſolebat obnunciatione Augurum. De hoc autem iure

De iure auguratus & obnũciatione. auguratus loquens in ſecundo, ita inquit, Quid enim maius eſt ſi de iure quærimus, quàm poſſe à ſummis imperijs & ſummis poteſtatibus comitia tollere? & conſilia uel inſtituta dimittere, uel habita reſcindere? quid grauius quàm rem ſuſceptã dirimi ſi unus Augur aliter dixerit? quid magnific

gnificentius quàm poſſe decernere ut magiſtratu ſe abdicent Conſules? Idem lib.III.de magiſtratuum imperio loquens, ita inquit, Videtis igitur magiſtratus hanc eſſe uim ut præſit, præſcribat quæ recta & utilia & cõiuncta cum legibus. Vt enim magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus. Verè dici poteſt magiſtratum legem eſſe loquentem, legem autem mutum magiſtratum. De mulctarum generibus & mulcta dicenda, Gellius ſatis multa dixit libr.x. Noctium Atticarum.

Ex l. Hæres. §. Si quis tutelam.

Et quaſi à uiatore emit, uel ab eo qui tranſuehebatur.) In Annotationibus Politiani, & in antiquo exemplari legimus, uel ab eo qui παρέπλει, id eſt, ab eo qui præternauigabat.

Ex l. Sed etſi ſuſceperit. eodem tit. De iudic.

Si libertis ſuis teſſeras frumentarias emi uoluerit.) Teſſeræ frumentariæ ſigna erant frumentaria quibus exhibitis frumentum à principe dabatur populo Rom. ut hodie quibuſdã in locis nummi plũbei uel ærei, uel quid ſimile quod pro ſymbolo ſit. Ex quo factũ eſt ut teſſera pro iure percipiendi frumentum ponatur. Tranq. in Aug. Romani populi cẽſum uicatim egit: ac ne plebs frumentationum cauſa frequentius à negotijs auocaretur, in annum quaternorum menſiũ teſſeras dare deſtinauit. Sed deſiderãti cõſuetudinẽ ueterẽ conceßit rurſus ut ſui cuiuſq; menſis acciperet. Alibi frumentationes appellat his uerbis, Impetum ſe cepiſſe frumentationes publicas in perpetuũ abolendi, quòd earum fiducia cultura agrorũ ceſſaret. Idem, Frumẽtũ quoq; in annonæ difficultatibus ſæpe leuißimo, interdum nullo pretio admenſus eſt: teſſeraſq; nummarias duplicauit. Et rurſus in *Teſſera frumentaria.*

Nerone, Sparſa et rerum omnium miſſilia per omnes dies, ſingula quotidie milia auium cuiuſcūq; generis, multiplex penus, teſſeræ frumentariæ, ueſtis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atq; etiam feræ manſuetæ, nouiſſimè naues, inſulæ, agri. Quibus uerbis intelligimus teſſeras argentarias, iumētarias, ueſtiarias, nauicularias, agrarias, inſularias, & huiuſmodi alias. Eæ autem Romæ tantùm dari ſolebant, ut non ſit mirum id quod Vlpianus hic cenſet, frumētariæ teſſeræ legatū Romæ tantum nō etiam in prouincia deberi. Non admodum diſſimiles erant teſſeris frumentarijs quæ apud Athenienſes σιτήσεις dicebantur, id eſt, annonæ, quæ bene de Repub. meritis dabantur, & ius epulandi publicè in Prytaneo. Itaque Socrates in iudicio reus factus interrogatus à iudicibus ex more Athenienſium, quam pœnam commeruiſſe ſe maximè fateretur: Reſpōdit ſe meruiſſe ut ampliſſimis honoribus & præmijs decoraretur, & ut ſibi uictus quotidianus in Prytaneo publicè præberetur, qui honos apud Græcos maximus habebatur. Cuius in reſponſo ſic exarſerunt iudices, ut capitis innocentiſſimū hominem condemnarent. Autor Cicer. lib. I. de Orat. Teſſeræ tamē frumentariæ (ut arbitror) à Græcis σιτηρέσια dicūtur, id eſt, τὰ διδόμενα ἀργύριον εἰς τροφὴν, quæ Pollux li. VIII. inter honores publicos enumerat.

Teſſera nummaria. — *Σιτήσεις.* — *Σιτηρέσια.*

Ex l. Antiqui, Si pars hære. petatur.

Sed & tres geminos Senatores cunctos uidimus Oratios.) Non tres geminos, ſed tergeminos legendum cenſeo, atq; etiam affirmo, ne hoc in loco miſerè cum Accurſio cōflictemur. Plinius lib. VII. Tergeminos naſci certū eſt Oratiorum Curiatiorumq; exemplo. Suprà, inter oſtenta adducitur, præterquā in Aegypto ubi fœtifer potu Nilus. Proximè ſupremis Auguſti annis Fauſta quædam è plebe Oſtiæ,

Tergemini.

Oſtiæ, duos mares totidem fœminas enixa famē quæ ſecuta eſt portendit. Idem, In Aegypto *ſeptenos utero ſimul gigni autor eſt* Trogus. *Liuius lib.* 1. *de* Romanis *&* Albanis *loquens*, Forté, *inquit, in duobus tum exercitibus erant tergemini fratres, nec ætate nec uiribus diſpares.* Oratios Curiatiosq́; *fuiſſe ſatis conſtat, nec ferè antiqua res eſt alia nobilior. tamen in re tam clara nominum error manet, utrius populi* Oratij, *utrius* Curiatij *fuerint, autores utroque trahunt: plures tamen inuenio qui* Romanos Oratios *uocent*: Cùm *tergeminis agunt reges, ut pro ſua quiſq; patria dimicet ferro: ibi imperiū fore unde uictoria fuerit.* Apud Solinum *tamen* Fauſtā *quædam ex plebe quatuor geminos ediſſe legitur, corruptè (ut arbitror) pro quatergeminos.* Idem Solinus, Trogus *autor, inquit, affirmat in* Aegypto *ſeptenos ſimul gigni: quod ibi minus mirum cùm fœtifero potu* Nilus *non tantum terrarum, ſed etiam hominum materna arua fœcundet. Senſus igitur eſt* Pauli, Sed *& nos tergeminos* Oratios *uidimus, in ordine omnes ſenatorio.* Quod *de alijs* Oratijs *quibuſdam intelligendum, quàm quorū* Liuius Pliniusq́; *meminerunt, quanquam uerbum cunctos ſuſpectū mihi uidetur.* Verū *quandoquidem* Paulus *hic ſuperfœtationis meminit* (Sic *enim uocatur ſecundarius conceptus prægnantis, quàm ſuperimprægnationē uulgus appellat, ut hic eius mulieris* Alexandrinæ *quæ poſt quadrageſimum diem quintum edidiſſe dicitur) pauca hic* Ariſtotelis *uerba eò pertinentia ſubijcienda putaui, ex lib.* IIII. *de generatione animalium, in quo libro* Ariſtoteles *de ratione conceptuum copioſiſsimè diſſeruit.* Homo *autem, inquit, cum omnibus generibus ambigit.* Nam *& uniparum, & pauciparum, & multiparum interdum eſt (animal ſubaudiendū) ſed maximè ſua natura* *Superfœtatio.*

unip

uniparum eſt. Humore *profectò caloreq́; corporis multiparum eſt: ſeminis enim natura humida & calida eſt.* Sed *ſuæ magnitudinis ratione pauciparum atque uniparum eſt.* Hinc *tempus etiam uteri ferendi enorme unum hoc animal ſortitum eſt.* Cæteris *enim unũ eſt tempus, homini uerò plura ſunt.* Quippe *cum & ſeptimo menſe & decimo naſcatur, atq; etiam inter ſeptimũ & decimũ poſitis.* Qui *enim octauo mẽſe naſcũtur, et ſi minus, tamẽ uiuere poſſũt.* Ο δὲ ἄνθρωπος ἐπαμφοτερίζει πᾶσι τοῖς γένεσι. καὶ γὰρ μονοτοκεῖ, καὶ πολυτοκεῖ, καὶ ὀλιγοτοκεῖ ποτέ. μάλιστα δὲ μονοτόκον τὴν φύσιν ἐστί. διὰ μὲν τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος καὶ θερμότητα, πολυτόκον, τοῦ γὰρ σπέρματος ἡ φύσις ὑγρὰ καὶ θερμή. διὰ δὲ τὸ μέγεθος, ὀλιγοτόκον, διὰ δὲ τοῦτο καὶ τοὺς τῆς κυήσεως χρόνους μόνῳ τῶν ζώων ἀνωμάλως εἶναι συμβέβηκε. Ambigere *autẽ cum omnibus generibus,* Theodorus *Ariſtotelis in ijs libris interpres pro eo accepit, quod eſt ancipitẽ naturã habere ad omnia animaliũ genera, uerbo nõ minus apto, ut uidetur quàm* Ariſtoteles *uſus.* Cuius *uerba ideo huc trãſtulimus, quod ille optimus* Græcorũ *interpres fuiſſe à doctiſſimis exiſtimatur.* Idẽ *de urtica piſce,* ἡ δὲ ἀκαλήφη ἐπαμφοτερίζει φυτῷ καὶ ζώῳ. Vrtica *autẽ, inquit, eſt ambigẽs & plãtæ & animali: id eſt, mediũ quiddã inter animal et plantã.* Cuiuſmodi *ſunt quæ mediã naturã inter ſenſibilia & uegetabilia habẽt, ob hoc* Zoophyta *dicta (nos fortaſſe plãtanimãtes dicere poſſumus uel plantanimalia) ut oſtrea, ſpongiæ, & ſinulia inter animalia & ſtirpes ambigua.* Nõ *aliã ob cauſam illud* Marci *cap. ulti. dictum eſſe affirmãt,* πορευθέντες εἰς τὸν κόσμων ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει, Euntes *in mũdũ uniuerſum prædicate euangelium omni creaturæ.* Homini *enim cũ plãtis anima uegetabilis, cũ brutis ſenſus, cũ naturis* intel

Ambigere.

Επαμφοτερίζειν.

Zoophyta. Plantanimantes.

Marci locus.

Omnis creatura.

intelligibilibus, id eſt, cum angelis mens & ratio conuenit: propterea omnis creaturæ appellatione ſignificatur. Idem *Ariſtoteles de ſuperfœtatione loquens, Animaliũ uerò inquit, alia nũquã ſuperfœtãt, alia ſuperfœtãt. Quæ autẽ ex ijs magnitudine prædita ſunt ut homo, ſi alter coitus proxime ab altero acceßit, enutrire quod ſuperfœtatũ eſt, poſſunt (iam enim id eueniſſe uiſum eſt.) Sed ſi iam aucto conceptu coitus adhibetur, ſuperfœtari quidẽ poteſt, ſed raro: quoniã uterus magna ex parte ad partũ uſq; ſe cõprimit. Si tamẽ aliquãdo accidit ut ſuperfœtetur (iam enim id eueniſſe cõſtat) perfici nõ poteſt, ſed cõceptus abiguntur ſimiles ijs quos abortus uocamus.* Et paulò pòſt, *Sola, inquit, animaliũ mulier & equa, grauida coitũ patiuntur.* Homo *enim ſua natura præfœcundũ animal eſt.* Aliquid *etiam in utero tum ſpatij tum excremẽti ſupereſt, quanquã non tantum ut uel alterũ poßit alere.* Mulier *itaq; ob eam cauſam coitũ recipit.* Equa *autẽ ſoliditate ſuæ naturæ, et quòd aliquid ſpatij in utero ſuperſit, amplius quidẽ quàm ut ab uno occupetur, ſed arctius quàm ut alterum perfectè poßit ſuperfœtari.* Μόνα γὰρ τῶν ζώων ὀχείαν ἐπιδέχονται κυοῦντα, γυνὴ καὶ ἵππος, διὰ τὸ τὸν ἄνθρωπον φύσει πολυτόκον εἶναι, καὶ περιεῖναι τε τῷ μεγέθει τῆς ὑστέρας καὶ τοῦ περιττώματος, μὴ μέντοι τοσοῦτον ὥστε ἐκτρέφειν. Et rurſus, *Sunt autẽ nõnulla ſuperfœtãtia, quæ longo etiã interpoſito tẽpore coẽundi poßint enutrire cõceptũ quẽ ſuperfœtarint, uidelicet ea quorũ genus ſemine genitali, & magnitudine corporis caret, & multa generat. Ita enim corpus eorũ principio cõſtitutũ eſt. Quale corpus leporũ eſt, hoc enim animal ſupfœtat, uteri enim eorũ nõ ſe cõprimũt, quoniam excrementũ purgationis ſupereſt, quod mulieribus quoq; euenit: fit enim grauidis nonnullis purgatio, &* interd

interdũ quæ ad finẽ uſq; perſeueret. Sed ijs præter naturã hæc euenit, quãobrẽ fœtus afficitur detrimẽto. Hæc nos ex Ariſtotele pauca de multis trãſcripſimus, nõ qdẽ eo ordine quo ab eo ſcripta ſunt: quæ enim ſparſim ab eo dicta ſunt, nos in unius ſentẽtiæ ſeriẽ collegimus. Idẽ lib. VII. de hiſtoria animaliũ. Mulier & equa, inquit, omniũ maximẽ animaliũ grauidæ coitũ patiũtur. Cætera ubi grauida fuerint, fugiũt mares, ea ſcilicet quorũ natura ſuperfœtare more leporis recuſat. Verũ equa nũquam ſuperfœtat, ſed magna ex parte unũ tãtum generat. At uerò in muliere raro quidẽ euenit ut ſuperfœtetur, ſed factũ tamen aliquãdo eſt. Qui itaq; longo pòſt tempore cõcepti ſunt, nihilo perfici poſſunt, ſed præmaturius dolorẽ quo & ipſi et primus fœtus intereat mouẽt. At uerò ſi proximè à primo cõceptu ſecũdus ſit factus, abſolui ediq; poteſt ꝙ ſupfœtarit, ut quaſi gemini naſci uideãtur: quo modo Herculẽ & Iphiclẽ creatos eſſe fabulãtur. nã id etiã conſtitit adultera quadã quæ alterũ ſuo marito, alterũ adultero ſimilẽ peperit. Iam & cum geminos quædã ferret, primũ uitalẽ peperit, ſecundum quinto menſe eliſit, qui ſtatim mortuus eſt, Μοιχευομένη γάρ τις, τὸ μὲν ἓν τῶν τέκνων ἐοικὸς τῷ ἀνδρὶ ἔτεκε, τὸ δὲ, τῷ μοιχῷ, ἤδη δὲ καὶ δίδυμα κυοῦσά τις ἐπεκύησε τρίτον. γενομένου δὲ χρόνου τοῦ καθήκοντος τὰ μὲν, τελεόγονα τῷ χρόνῳ ἔτεκε, τὸ δὲ, πεντάμηνον, καὶ τοῦτ᾽ ἀπέθανεν αὐθὺς. *His Ariſtotelis uerbis apparet geminos pleroſq; uno cõcubitu cõcipi, nõnullos tamẽ pluribus. Id quod diuus Auguſtinus ignoraſſe uidetur, qui lib. V. de Ciuitate, cap. VI. contra Chaldæos loquens, qui ſe ex Geneſi hominum fata prædicere poſſe profitentur, ſic inquit. At enim, inquiunt, plurimum uis horoſcopi ualet. Hoc quàm nihil ſit, iam ſatis diſſerui. Sed qualecunq; ſit, in ortu ualere dicunt, nunquid non*

Gemini. Hercules & Iphicles.

An gemini uno concubitu concipiantur.

non & in conceptu: ubi & unum cōceptum eſt manifeſtum eſt, & tāta naturæ uis eſt, ut cum cōceperit fœmina, deinde alterum cōcipere omnino nō poßit. Vnde neceſſe eſt eadem eſſe in geminis momēta cōceptus. Verū hoc fortaſſe ſecutus eſt Auguſtinus quod idem Ariſtoteles lib. IIII. de generatione dixit, Τῆς δὲ νῦν ῥηθείσης ἀπορίας μᾶλλον ἄν τις θαυμάσειεν ἐπὶ τῶν πολυτοκούντων, ἐπειδὴ φαίνεται πολλάκις ἀπὸ μιᾶς ὀχείας κυϊσκόμενα τὰ τοιαῦτα. *Huius autem quæſtionis, inquit, maximè quis miretur in ijs quæ multa pariunt, quòd plerunq; uno initu id genus animalia impleri cernuntur. Plinius lib. VII. naturalis hiſtoriæ uelut hæc ab Ariſtotele lib. VII. de hiſtoria animaliū mutuatus, Præter mulierem, inquit, pauca animalia coitum nouere grauida: unū quidē omnino aut alterum ſuperfœtat. Extat in monumentis etiā medicorum & quibus talia cōſectari curæ fuit, uno abortu duodecim puerperia egeſta. Sed ubi paululum tēporis inter duos cōceptus interceßit, uterq; eſt perfectus, ut in Hercule & Iphicle fratre eius apparuit: et in ea quæ in gemino partu alterū marito ſimilem, alterum adultero genuit. Item Procōneſia ancilla quæ eiuſdem diei coitu alterū domino ſimilē, alterū procuratori eius. Et in alia, quæ unum iuſto partu, quinq; menſium alterū edidit. Ariſtoteles,* Ἤδη γὰρ γενομένης διαφθορᾶς, καὶ δέκα συνέβη καὶ δώδεκα ἐκπεσεῖν ἐπικυηθέντα. *Idē lib. VIII. Lepus omniū prædæ naſcens, ſolus præter Daſypodem ſuperfœtat, aliud educās, aliud in utero pilis ueſtitū, aliud implume, aliud inchoatū gerēs partē. Et rurſus li. X. Daſypodes omni mēſe pariūt, & ſuperfœtāt ſicut lepores, à partu ſtatim implentur. In quibus duobus locis Plinius hallucinatus eſſe creditur, qui daſypodē & leporē diuerſa animalia eſſe putauerit, cum idem ſit. Theodorus certè daſypodē ubiq; leporem*

Daſypodes.

Plinius hallucinatus.

ex

ex Ariſtotele uertit:et ex Ariſtotele id ſatis percipitur,qui in locis ſupradictis daſypoda non lagon dicit. Duobus id prouerbijs oſtendi ſatis putant: uno πρότερον χελώνη παραδραμεῖται τὸν δασύπουν.id eſt,Prius teſtudo curſu leporem præuerterit: quod in rebus,quas uſuuenire non poſſe contendūt, uſurpare ſolēt. Altero,δασύπους τῶν κρεῶν ἐπιθυμεῖ.quod Terentius tranſtulit,Lepus tute es,& pulpamētum quæris. Si igitur Auguſtinus & Plinius uiri tanti cum opera nobilia conderent,in rebus tam apertis hallucinari potuerūt: næ homūculis nobis dari ueniam candidis à lectoribus par eſt,eorum quæ nōnunquam inſcitius dicta à nobis uidebūtur. Quibus utinā ipſis ita hoc opere delectari,atq; nonnunquā adiuuari etiā cōtingat,ut cum primū in manus id ſumpſerint, nihil præiudicatæ opinionis in utrāuis partem ad eius iudiciū æſtimationemq́; attulerint. Verū illi officij ſui rationem uiderint: nos ad inſtitutum reuertamur. Quod igitur circa finem huius legis dicitur, Quidam ergo prudētiſsimi iuris autores medietatem quandam ſecuti ſunt, ut quod fieri non raro admodum poteſt, intuerentur: id eſt,quia fieri poterat ut tergemini naſcerentur, quartam partem ſuperſtiti filio aßignauerunt,ut ait Theophraſtus. Ego hunc locum ita lego ut poſt uerbū Aßignauerunt,hāc lacunam his uerbis impleam, τὰ γὰρ δίκαια ἐν τοῖς ἐπιτοπλεῖστον καθεστηκέναι δεῖ, οὐκ ἐν τοῖς ἐκ παραλόγου, ut ait Theophraſtus. Eſt enim dictum Theophraſti ex libris de Legibus, quorum meminit Cicero lib. v. de Finibus, quod Pōponius retulit ſuprà,in titulo,De legibus,& nos illic ex Pandectis Florētinis reſtituimus. Sic igitur uertēda Latinè hæc uerba ſunt,Iura enim cōſtitui oportet in ijs quæ plerūque,non in ijs quæ nec opinato accidunt, ut ait Theophraſtus. Quoniam igitur plures quàm tergeminos naſci pon-

tentifie

tentificum eſſe ſolet,ut ſuprà ex Plinio uidimus,ideo Iuriſconſulti rationem eius ſpecici habendam non putauerunt.

Ex l. Vtique, De rei uendicatione.

Culpa non intelligitur,ſi nauem petitam tempore nauigationis trans mare miſit, licet ea perierit.) Vegetius libro IIII. de menſibus loquēs, quibus tutius nauigatur, Ex die,inquit,tertio Iduū Nouembris uſq; ad diē ſextū Iduum Martij maria clauduntur,nam lux minima noxq́; prolixa, nubium denſitas, aëris obſcuritas, uentorum, imbrium, uel niuium geminata ſæuitia, non ſolum claſſes à pelago, ſed etiam commeantes à terreſtri itinere deturbat. Poſt natalem uero (ut ita dicam) nauigationis, qui ſolenni certamine publicoq; ſpectaculo multarum gentium celebratur, plurimorum ſiderum, ipſiusq; temporis ratione uſque in Idus Maias periculoſè maria tentantur. His uerbis apparet quod tempus nauigationis Paulus hic intellexerit. *Maria claudi.* *Nauigādi tempus.*

Ex l. Hactenus, De uſufructu.

Hactenus tamen ut ſartatecta habeat.) Accurſius nec hic, nec uſquam alibi in iure quid ſint ſartatecta percepit. Sartè (inquit Feſtus) ponebant pro integre: ob quam cauſam opera publica quæ locātur ut integra præſtentur, ſartatecta uocantur. Sarcire enim eſt integrum facere. Hactenus ille. Sartatecta exigēdi cura ad Cenſores ſpectabat, interdum etiam ad Aediles, rarò ad Prætores, nec niſi cùm Senatus decreuerat. Cicero in Pretura urbana, Cùm L. Octauius, C. Aurelius Cōſules, ædes ſacras locauiſſent, neque potuiſſent omnia ſartatecta exigere neque ipſi neque ij Prætores quibus erat negotium datum: factum eſt Senatuſconſultum, quibus de ſartis tectis cognitum non eſſet, uti C. Verres, P. Cælius Prætores cognoſcerent & iudicarent. Idem paulo pòſt, Verres quæſiuit quis ædem Caſtoris ſar- *Sartè.* *Sarcire.* *Sartatecta.*

tamtectam deberet tradere. Et *rurſus*, Mo*numentum illa amplitudine, illo opere quamuis ſartum tectũ integrumq́; eſſet, tamen aliquid inuenturum in quo moliri prædariq́; poſſet, arbitrabatur.* Ex *cuius orationis lectione facilè intelligimus quo modo ſartatecta locari ſolerent, exigiq́;. Simile eſt enim atque ſi hodie ædes diuæ* Mari*æ Pariſienſis, aut etiam Baſilica Palatina tuẽda locaretur, ea lege, ut redemptores ſuo lapide, ſua calce ac ſua etiã materia ſartam tectam præberẽt, certo pretio in annos ſingulos addictam: quod fieri* Rom*æ ſolebat minimo licitãtibus: curaq́; exigẽdorum huiuſmodi operũ ad eos quos diximus pertinebat.* Locãdorum *uerò cura ad* Cen*ſores ſpectabat, ut & uectigalium antequam cẽſura ſublata eſſet.* Vnde in x 11. *tab. de Cenſorio munere ita cautũ legimus, Cenſores populi, ciuitatis ſoboles, familias pecuniasq́; cenſento.* V*rbis tẽpla, uias, aquas, ærarium, uectigalia tuento.* P*opuliq́; partes in tribus diſtribuunto, & reliqua.* Q*uod utinã inſtitutũ in* Fran*cia hodie eſſet, ne Baſilicæ &* R*egiæ ædes & magnificentiſſima proauorũ atauorumq́; noſtrorum memoriæ monumenta, uetuſtati exedẽda noſtri ſeculi incuria relinquerentur.* H*uiuſmodi ſartorumtectorũ exemplum eſt in lege* 1 1. *De conditis in publicis horreis*, Cod. N*ã ſi per incuriã officij grauitatis tuæ ſartorumtectorũ neglecta procuratione, aliqua pluuijs infecta perierint, ad damnum tuũ referẽtur.* Marcel. *Ad legẽ* I*uliam repetund.* N*e in acceptum ferantur ſartatecta tuẽda antequã perfecta, probata, præſtita lege erunt.* E*t li.* 1 1 1 1. R*egum.* Q*uare ſartatecta non inſtauratis templi?* E*t rurſus,* V*t inſtaurent ſartatecta domus, ſi quid neceſſariũ uiderint inſtauratione.* V*bi ſartatecta pro ſarciendis tegendisq́; diuus* H*ieronymus antiquitatis peritus poſuit, quod interpres* L*yranus inſcitè enarrauit.* I*taq́;*

idem

idem Hieronymus lib. 11. Paralipomenon quaſi ſeſe interpretans, Vt inſtaurent, inquit, templũ, & infirma quæque ſarciant. Dicitur autem interdum cum coniunctione, ſarta tectáq;, & ſartum & tectũ, cum plena eſt locutio, ut inquit Aſconius, quo modo Cicero ſæpe uſus eſt. Ex hoc autem factum eſt ut ſartum tectum habere, ſit integrum & incorruptum ſeruare, & ut uulgus loquitur, intertenere, quod Latinè tueri dici debet. in qua ſignificatione hic accipitur, & alibi non ſemel in Pandectis. Vtuntur & hac locutione antiqui metaphoricῶs. Cicero ad equites Rom. pridie quàm iret in exilium, Si igitur aliquo tempore iis hominibus conſuluiſtis, quorum animus religione pietatis eſt defunctus, debetis quoque mihi proſpicere, qui numini deorum conſecratum ſartum ac tectum ab omni periculo conſeruaui: & uos ut tutam & tranquillam fortunam traheretis, mea perfeci uigilantia. Quo tamen in loco non periculo, ut in omnibus exemplaribus legitur, ſed piaculo lego: hoc ſenſu, ut Cicero ſignificet animum ſuum integrum intactumq; ab omni piaculo conſeruaſſe: id eſt, indigno facinore & graui aliqua pœna expiando, ac nihil in ſeſe ſceleſtum admiſiſſe. Idem ad Cælium lib. XIII. Epiſt. Si ullam in amicitia mea ſpem habes, ſi ea quæ in me officia Brunduſij contuliſti, uis mihi etiam gratioſa efficere, quanquã ſunt gratiſſima, ſi me à tuis omnibus amari uides, hoc mihi da atq; largire, ut Marcum Curium ſartum & tectũ, ut aiunt, ab omniq; incommodo, detrimento, moleſtia ſyncerum integrumq; cõſerues, ὅπως αὐτόντε δορυφορῆς πάσᾳ ἐπιμελέᾳ, ἀβλαβῆτε παρέχῃς. Plautus in Trinũ. ioculari metaphora uſus eſt hoc uerbo, Sartatecta tua præcepta pater uſque habui mea modeſtia. Hoc eſt, exacta & undique conſtante obedientia præceptis tuis

Sarta tectáq;: & ſartum & tectum.

Ciceronis locus.

 parui

parui: nec unũ iota (ut uulgò dicitur) præteriui: quod Latinè dicitur omnibus numeris obedientiæ tibi parui: unguẽ latũ aut digitum tranſuerſum à tuis præceptis non diſceſſi. Hæc habui quæ de ſartis tectis in præſentia dicerẽ, uerboſè fortaſſe, ſed ex his alijsq́; quæ diximus dicemusq́;, intelligi uolumus quàm multa uerba in iure aut perperã aut parũ intelligãtur à multis. Quorũ nõ pauca ſciẽtes prudentesq́; prætereũda duximus, ne uolumẽ in immẽſum excreſceret. Cæterùm ex inſtituto noſtro etiã hoc addemus, quòd ſarta-tecta à Græcis ἐπισκευαὶ καὶ κατασκευαὶ τῶν δημοσίων dicuntur. Polyb. Πολλῶν ἔργων ὄντων τῶν ἐκδιδομένων ὑπὸ τιμητῶν διὰ πάσις Ἰταλίας εἰς τὰς ἐπισκευὰς καὶ κατασκευὰς τῶν δημοσίων. Id eſt, cùm multa opera locata eſſent à Cenſoribus per omnẽ Italiã, ad ſartatecta publica. Dicitur & ἐπισκευή. Plutarchus, Τῇ πόλει δοὺς εἰς ἐπισκευὴν πεντήκοντα τάλαντα. Demoſthenes, Γενόμενος ἐπιμελητὴς τῆς τῶν τειχῶν ἐπισκευῆς.

Ex l. Item ſi fundi. §. Seminarios, eodem titulo.

Debet tamẽ cõſerẽdi agri cauſa ſeminariũ paratũ ſemper renouare quaſi inſtrumẽtum agri. Accurſius hunc locũ de frumẽto ſeminario intellexit, ut ex ſcholio uel gloſſula eius apparet ſuper uerbo, Inſtrumentũ, citata per eum lege, Quæſitũ, infrà, De fundo inſtructo, ubi & hunc locũ allegat. Qui etiã quodã in loco Pandectarũ, ſeminarium locũ eſſe dicit ubi frumentũ electũ ad ſeminanda arua reponitur. Quod eius dictũ quantũ à uerò aberrauerit, ex ijs

Seminarium. quæ dicemus apparebit. Seminarium igitur locus eſt ſubactus in quo ſemina aut uitiũ aut arborũ panguntur, ut cùm ad certã quantitatẽ excreuerint, in uinctũ uel arbuſtũ uel pomariũ transferantur. Quo tẽpore quæ prius ſemina dic-

cebantur, Viuiradices uocãtur: id eſt, plantulæ cum ſua ra- *Viuiradices.*
dice translatæ in aliud ſolum. Græcè φυτευτήριον *dicitur.* φυτευτήριον.
De ſeminario uitiario & arbuſtiuo Columell. li. III. *Qui*
uineã uel arbuſtũ conſtituere uolet, ſeminaria prius face-
re debebit. Sic enim ſciet cuius generis uitem poſiturus ſit.
Nã quæ pretio parata diſponitur, certã generoſitatis fidẽ
non habet: quoniã dubiũ eſt an is qui uendidit, legẽdis ſe-
minibus adhibuerit diligentiã. Semina Columella appellat *Semina.*
non grana, ſed ſurculos depactos, qui cùm radices egerunt,
in uinetũ transferuntur. Idem paulò pòſt, Optimũ eſt itaq;
eodem agro, quo uitẽ poſiturus eſt, uel certè uicino facere
ſeminariũ. Idem lib. VI. *de oleis loquẽs, Seminariũ olitueto*
præparetur cœlo libero, modò modicè ualido & ſuccoſo,
neq; denſo neq; ſoluto ſolo. Idẽ de pomario loquens, Semi-
na lege craſſa nõ minus quàm manubriũ bidentis, recta, læ-
uia, procera, ſine ulceribus, integro libro, ea bene & ce-
leriter comprehendent. Semina huiuſmodi aliquando etiã
plantæ dicuntur, & ſeminaria plantaria. Plinius lib. XIII. *Planta.*
de palmis loquens, Ergo plantaria inſtituunt, anniculasq́; *Plantarium.*
transferunt, & iterum bimas: gaudent enim mutatione ſe-
dis. Et lib. V. *At nunc etiam in plantarijs ferunt oleæ, trãſ-*
latarumq́; altero anno decerpuntur baccæ. Et rurſus libro
XVI. *Vulgoq́; dotem filiarum antiqui plantaria appella-*
bant. Idem de ſtolonibus loquens & arborum ſobole, O- *Stolones.*
mnia ea, inquit, ſtatim opus eſt nutrici dari, atque in ſemi-
narijs adoleſcere, iterumq́; migrare. Nutricem appellat *Nutrix.*
Plinius ſeminarium in quo tenella adhuc ſemina educanda
depanguntur deponunturq́;. Vnde ipſe alibi, Quamobrem
& ſeminarij curam antè conuenit dici quàm tranſeatur in
alia genera. Nã & huic principio eligi ſolum refert, quo-
niam nutricẽ indulgentiorẽ eſſe quàm matrẽ ſæpe conue-

nit. Inde illud Vergilij, Mutata ignorent ſubitò ne ſemina matrem. Seminarium nec uitiariũ nec arbuſtiuũ noſtrates nũc faciũt, ut qui arbuſtiuas uites nullas habeãt, quæ à Græcis ἀναδενδράδες dicuntur quaſi arbores ſcandẽtes, inſtituendisq́; ipſi nouelletis malleolis & mergis utãtur. Marquotas Sotellasq́; uocãtes, quos humi depactos poſtea non trãsferunt, ut Itali ſolebãt, quem morẽ noſtrum Columella nõ ignoraſſe uidetur, qui lib. IIII. de uite ponẽda loquens ſic inqt, Sationis autẽ duo genera malleoli uel uiuiradicis, quod utrũq; ab agricolis uſurpatur, & in prouincijs magis malleoli, neq; enim ſeminarijs ſtudent, nec uſum habent faciendæ uiuiradicis. Pomariorum autẽ ſeminaria nõnulli noſtrorum inſtituere ſolent, ut Normanni, quæ pepinaria appellant, ex quibus uiuiradices adultas in pomaria transferunt. Theophraſtus in libris de plantis, ſerendi genera multa tradit. Quædã enim plãtæ depoſito ſemine ſerũtur, id eſt, plantula (σπέρμα etiam Græcè dicitur) unde ſeminarium quaſi ſurcularium. nam legumina ferè & ſegetes fuſim ſeri ſolent. Quædã igitur ſurculo ſeruntur, qui Græcè κλάδος dicitur. Quædam talea, quam Theophraſtus ξύλον appellat, id eſt, lignum, ut olea & ſalix, Plantale uulgus appellat. Quædam auulſo ramo ab arbore, παρασπὰς Græcè dicitur. Quædam prægrãdi ramo, qui ἀκρέμων dicitur. Quædam ramulo, id eſt, ἀπὸ τῶν βλαστῶν. Quedã multipliciter. De quibus idem lib. I. de cauſis plantarũ ita inquit, ὅσα δὲ πλείους γεννᾶται τρόπους ἔχει καὶ ἐν αὐτοῖς διαφοράν. τὰ γὰρ ἀπὸ παρασπάδος καὶ ῥίζης καὶ κλῶνος, οὐ πάντως δύναιτ' ἂν καὶ ἀπὸ ξύλου καὶ ἀκρέμονος. καθάπερ ἄμπελος καὶ συκῆ, τὰ δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν βλαστῶν, ὥσπερ καὶ ἐλαία, Quæ autem pluribus exeunt modis, differentiam in ijs quoq; ipſis habere uidentur. Non enim

Arbuſtiua uitis.

Malleoli.

Mergi.

Serendi genera multa.

Sperma.

Κλάδος.

Talea.

Ξύλον

Παρασπὰς.

Ἀκρέμων.

Βλαστὸς.

quod

quod auulſione & radice et ramulo prouenit, ligno etiam prægrandiq́; ramo exurgere poteſt, ut uitis & uicus. Neque quod contrà his ipſis proueniat, ramulis etiam poteſt, ut olea. Sunt etiam quædam quæ radice proueniunt, id eſt, ἀπὸ τοῦ μοσχεύματος, quales ſunt mergi, qui ubi radices egerunt, transferuntur: unde μοσχεύειν τὰ κλήματα, id eſt, uiuiradices ex ſarmẽtis efficere. Theophraſtus de palma loquens, τάς τε γὰρ ῥάβδους φασὶ μοσχεύειν περὶ Βαβυλῶνα τὰς ἁπαλωτάτας, καὶ ὅταν ἐμβιώσωσι μεταφυτεύουσιν, id eſt, uirgas etiam tenerrimas Babylonios uiuiradices efficere aiunt, adultasq́; trãsferre. Hæc autẽ omnia Plinius li. XVII. à Theophraſto, Catone, Varrone, & Columella accepta, copioſè proſequitur. Verumenimuero ſeminarij ſignificatio eleganti metaphora ad alia trãsfertur. Cicero in Antoniana XIII. Huc accedunt alaudæ, cæteriq́; ueterani ſeminarium iudicum tertiæ Decuriæ: qui ſuis rebus exhauſtis, beneficijs Cæſaris deuoratis, fortunas noſtras concupierũt. Alaudarum legio Gallica quædam erat, ex quibus Antonius tertiam iudicum Decuriam fecit: quapropter iudicum ſeminariũ legionem illã appellat. Quemadmodum enim ex ſeminario pomaria arbuſtaq́; cõferuntur translatis inde ſtirpibus, ſic ex Decuria illa iudicum forenſium numerus ſupplebatur. Idem in Piſonem, de prouincia Macedonia loquens, quam Piſo pro Conſule obtinuerat: Ex illo, inquit, fonte & ſeminario triumphorum cum arida folia laureæ retuliſſes, cum ea abiecta ad portum reliquiſti, tum tu ipſe de te uideris feciſſe iudiciũ. Macedoniam Cicero ſeminarium triumphorum uocat: ſignificans prouinciam bellicoſam & identidem rebellem, triumphorum materiam nunquam non affatim Romanis Imperatoribus ſuppeditaſſe, qui quidem ſtrenui ipſi impigriq́; eſſent.

Μόσχευμα. Μοσχεύειν. Τὰ κλήματα. Alauda. Seminarium triumphorum.

eſſent. Curtius libr. V I I. *de cohorte regia apud Macedonas loquens, Hæc cohors, inquit, uelut ſeminarium ducum præfectorumq́; apud Macedonas fuit. Id eſt, hinc duces præfectiq́; ſumi ſolebant. Vnde Alexander Princeps Romanus dicere ſolebat ſeminarium Senatorũ equeſtrem ordinem eſſe, autore Lampridio: Propterea, inquit, libertinos nuſquam in equeſtrem locum redegit. Et nos alicubi diximus honeſtiorum cauſidicorum ordinem Pariſijs ſeminarium ampliſſimæ curiæ eſſe. Qui enim & ingenij & facundiæ & honeſtatis ſpecimen patrocinijs aduocationibusq́; officioſè benigneq́; præſtandis dederunt, ij popularem fauorem emeriti, eoq́; apud aulam innoteſcentes, Principis mox beneficio in curiam aſciſcũtur. Proinde ſeminarium (inquit Celſus) quaſi inſtrumentum eſt agri. Quemadmodum enim inſtrumentum id dicitur ſine quo re aliqua uti commodè non poſſumus, ita ſine ſeminario utile ſatis arboratori aut uinitori ager eſſe non poteſt: ut ex ijs quæ diximus apparet, duntaxat in ijs locis ubi ſeminaria inſtitui ſolent: ut hodie apud Normannos.*

Seminarium curiæ.

Ex l. ſequenti.

Ex ſylua cædua pedamenta & ramos.) Accurſius hoc uerbum perperã intellexit, quod etſi hodie nemo niſi planè indoctus ignorat, tamen ut hæc res tota innoteſcat, aliquid ab autoribus rerum ruſticarũ repetendum. Columella libro V. *Adminiculandæ, inquit, uineæ melior eſt ridica palo: neque ea quælibet. nam eſt præcipua cuneis fiſſa olea, quercus & ſuber. Tertium obtinet locum pedamen teres. Varro lib.* I. *de Re ruſt. Pedamentum iam fere trium generum. Vnum robuſtũ, quod optimum ſolet afferri in uineam è quercu ac iunipero, & uocatur ridica. Alterum palus è pertica, melior è dura. Tertium quod horũ inopiæ ſubſidio miſit*

Pedamen.
Pedamentum.
Ridica & Palus.

miſit, arundinetum. Pedamentum igitur & adminiculum, aut fiſſile eſt, ut ridica, quo hodie plurimum utimur: aut teres, ut palus. Statumen etiam pedamentum dicitur. Columella libr. prædicto, Cùm menſem triceſimum exceßit poſita uinea, id eſt, tertio autumno, uehementioribus ſtatuminibus ſtatim impedanda eſt. Sic enim lego, non impediendæ, ut uulgò impreſſum eſt. Vitium quædam pedatæ ſunt, ut noſtræ: quædam ſubrectæ, quæ adminiculo non egent, ut Plinius lib. VII. docet. Et multæ ſunt huiuſmodi in Gallia. Pedatarum autem quædã iugatæ, quædam compluuiatæ ſunt, quædam neutrum, ut circa Pariſios. Sed nihil nunc ad rem. Et iſta uix digna ſunt quæ attingantur. Quemadmodum & ſpecularia in lege, Sed etſi, hoc eodem titulo: quæ Accurſius inſtrumenta domus eſſe dicit ab inſpiciendo dicta. Plinius libr. XXXVI. Specularis, inquit, lapis facilimè in quamlibet tenues cruſtas finditur. Idem de Phengite lapide, Hoc, inquit, Nero conſtruxerat ædem Fortunæ, quam Seiani appellatione dicebat à Seruio Rege ſacratam, aurea domo complexus. Quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat haud alio quàm ſpecularium modo, tanquam incluſa luce non tranſmiſſa. Ab hoc lapide ſpecularia dicebantur integumenta ex ſpeculari lapide, quibus ambulationes in hortis tectæ erant. Iuuenalis Saty. IIII. Quæ uehitur clauſo latis ſpecularibus antro. Hic autem Vlpianus de ijs ſpecularibus intelligi uoluit, quibus feneſtrarũ hiatus obſtruebantur ad tranſmittendam lucem: quæ tamen exemptilia erant, ut cùm liberet auferrentur. Nunc uitro utimur. Plinius, In Arabia eſſe lapidem aiunt uitri modo translucidum, quo utuntur pro ſpecularibus. Poſſumus & de ſpecularibus intelligere quibus pars quædam domus ad uoluptatẽ operiebatur: ua-

Adminiculum. *Statumen.* *Impedata uitis.* *Pedata uitis & ſubrecta.* *Specularia.*

rium enim uſum ſpecularia præſtabāt. Martialis, Hybernis obiecta notis ſpecularia puros Admittūt ſoles & ſine fœce diem. Eſt etiam exēplum apud Pliniū lib. x i x. ubi de cucumeribus loquitur. Huiuſmodi autem ſpecularia hyeme uſui erant, æſtate eximebātur interdū. Simile eſt illud in l. Malū infrà, De uerborū ſignificationibus, Structurā loci alicuius ex tabulis factā, quæ æſtate tollerentur, hyeme ponerentur, ædium eſſe ait Labeo, quoniā perpetuo uſui parata eſſent. Neq; ad rem pertinere, quòd interim tollerētur. Et in eadē paulò ſuperius, Plumbū, quod pro tegulis poneretur, ædificij eſſe Labeo ait. Sed id quod in ripa theij tegēdi cauſa poneretur cōtrà eſſe. Vbi in antiquo exemplari legitur hypaethrij tegēdi, neutrobi rectè. Itaque locus ille ſic à nobis reſtitutus eſt, Sed id quod hypæthrij tegēdi cauſa poneretur. Ae enim diphthongus in ſecūda ſyllaba ab ignaris in duas ſyllabas diuiſa eſt. Sunt autem hypætria hypæthraq; loca ſub dio expoſita, id eſt, cœlo patente. Vitruuius libro 1. Ioui, Fulguri & cœlo & Soli & Lunæ ædificia hypæthra conſtituētur. horum enim deorum & ſpecies & effectus in aperto mundo, atque lucenti perlucētes uidemus. Idem lib. v. Media uerò ſpatia quæ erūt ſub diuo inter porticus adornanda uiridibus uidētur, quòd hypæthræ ambulationes habent magnam ſalubritatem. Latinè ſubdialia dicūtur & ſubdiualia. unde ſubdiuales deambulationes Plinius libro x v i i. & ſubdialia pauimenta, lib. x x x v i. huiuſmodi ſunt loca quas terracias uocamus. Quod igitur ad obtegenda huiuſmodi loca comparatū eſt, ſiue uelum, ſiue aliud in tegumētum, Iabolenus ædificio non accedere cenſuit. Quo in loco Accurſius hoc uerbum ſe non intelligere faſſus eſt.

Locus ex quinquageſimo Digeſtorum libro reſtitutus.

Hypæthrion.

Hypæthron.

Subdialia.

Subdiualia.

Ex l. Acquiſsimū. §. Si ædium, eod. tit.

Nerua ſcribit nec obſtruere eū poſſe, id eſt, claudere lumina

mina,inquit, Accurſius. Obſtruere luminibus uerbum eſt antiquũ iuris.Cicero pro domo ſua ad Pontifices, Habitare,inquit,laxè & magnificè uoluit,duasq; magnas & nobiles domos coniungere, ac ſeuere contendit, ut Quintus Veſtius ſibi domũ uenderet.Cum ille negaret,primo ſe luminibus eius obſtructurum minabatur,& reliqua. Idem in Bruto per metaphorã uſus eſt, Nam ut Philiſti, inquit, & Thucydidis cõciſis ſentẽtijs, interdũ etiã non ſatis opertis officit Theopompus elatione atq; altitudine orationis ſuæ (quod idem Lyſiæ Demoſthenes) ſic Catonis luminibus obſtruxit hæc poſteriorum quaſi exaggerata altius oratio. Qui locus Ciceronis corrupte impreſſus eſt. Quemadmodum enim,inquit,claritati antiqui nominis Thucydidis tanquã luminibus Theopompus officit hiſtoricus grãdiloquentia ſtyli tanquam altitudine ædificij, & Demoſthenes orator Lyſiæ:ſic fuſciorem illum ſplendorẽ orationis Catonianæ recentiores oratores ſublimiore ac florido dicendi genere quaſi præumbrãtes obſcurauerũt.Proinde proprietatis dominus obſtruere luminibus uſufructuarij non poteſt. Propterea in l. Si is qui bina, infra eodem titulo, non obſcurare luminibus, ut ubiq; legitur, ſed obſtruere legendum contenderim.Hoc in Pandectis Græcis ἐμποδίζειν τῇ ἀπόψει dicitur. Elegantius tamen ἐπιπροσθεῖν à Gregorio dicitur, Οἷς ὁ ζόφος οὗτος ἐπιπροσθεῖ τοῦ ἀληθοῦς κατανόησιν. Alibi,Ἐπιπροσθοῦντος ὄρους φιλόπου,ἐπιπροσθεῖται ὁ ἥλιος ὑπὸ τῆς σελήνης ἐν τῇ ἐκλείψει. Dicitur & Ἐπισκιάζειν, quaſi præumbrare:& ἀποκρύπτειν. Cùm accuſ.obſtruere etiã ſignificat cõtraſtruere,quaſi obædificare:quod Græci παροικοδομεῖν uocant.quod etiam Ἐπισκοτεῖν ſignificare poteſt,& hoc in loco obſtruere.

Obſtruere luminibus.

Ciceronis locus.

Ex §.proximo.

Nec per cœnacula diuidere domũ. Atqui locare poteſt,

ſed oportebit quaſi domum locare.) Hunc locũ haud dubie Accurſium nõ intellexiſſe affirmare auſim. *Cœnacula,* *loca ſunt altiora domus, ad quæ ſcalis aut cochleis aſcenditur.* Hæc autem incolebant tenuiores & inquilini, ut Iuuenalis Saty. x. docuit, *Lateranorum obſidet ædes Tota cohors, rarus uenit in cœnacula miles: id eſt, ad inquilinos & pauperes, qui in conducto habitant.* Cœnatio uerò potentiorum erat, ut apud eundem, *Et algentem rapiat cœnatio ſolem.* Tertij Regum cap. VI. *Et per cochleam aſcendebãt in medium cœnaculũ.* Cicero de lege Agraria, *Romam in montibus poſitam & cœnaculis ſublatam atque ſuſpenſam, non optimis uijs, anguſtiſſimis ſemitis, præ ſua Capua Planiſſimo in loco explicata, ac præ illius ſemitis irridebunt ac contemnent.* Quibus uerbis Cicero indecoram urbis Romæ formam fuiſſe ſignificat propter cœnaculorum frequentiã, qualem Pariſijs uidemus. quod etiam Vitruuius lib. II. Architecturæ dicit his uerbis, *Cùm enim aucto mirum in modum Romano populo neceſſe fuiſſet in cœnaculis habitari (Nam antea cum per urbis laxitatem licebat, unius tantum contignationis erant ædificia) ad ædificiorum altitudines deuentum & ædium frequentiam.* Inde Cœnacularius Vlpiano, *infrà, De pignor. acti. in l. Solutum:* Videtur, inquit, tacite & cum domino ædium hoc conueniſſe, ut non pactio cœnacularij proficiat domino, ſed ſua propria. Quo in loco Accurſius modeſte obmutuit. Propterea cœnaculariã facere dicebantur, qui domus totas cõductas, per ſingula cœnacula inquilinis locabant, ut inde quæſtũ facerent pluris in ſummã locando, quo modo accipitur in l. Si uero, *infrà,* De ijs qui deiecerunt. Ita enim cœnaculariã facere dicitur, ut argentariã & furnariam apud Ciceronẽ & Tranquillum. Cœnaculũ à Græcis

Cœnacula. *Cœnationes.* *Cœnacularius.* *Cœnaculariam facere.*

cis ὑπερῷον dicitur. uel ut Marci ultimo ἀνώγεον. Ipſe uo- Ὑπερῷον.
bis demonſtrabit cœnaculũ grande ſtratũ, illic parate no- Ἀνώγεον.
bis, ἀνώγεων μέγα, ἐστρωμένον, ἕτοιμον, ἐκεῖ ἑτοιμάσατε. *Marci locus.*
Sic autẽ uerti debuit, uel etiã uerſum eſt, ſed poſtea corruptum, ut quædã alia loca, Cœnaculũ grande, ſtratũ, paratum, illic parate. Et paulò antè. Vbi eſt refectio mea, ubi paſca manducem? Diuerſorium non refectio uerti debuit, Τὸ κατάλυμα. Sed & totum illud caput oſcitãter uerſum eſt. Κατάλυμα.
In propoſito autem ſenſus eſt, uſufructuarium ut locare poſſe uniuerſam domum, ita diſtrahere diuellereq́; locationibus cœnaculatim cubiculatimq́; non poſſe: quod ſine incommodo domus fieri non poteſt, quæ à domus uniuerſæ forma ad cœnacula transfertur.

Ex l. Vſufructuarius, eodem título.

Quia tametſi meliorẽ excolendo ædificium domini cauſam facturus eſſet, non tamen è iure ſuo facere poteſt.)
Meo iure, tuo iure, ſuo iure, uerba ſunt apud doctos fre- *Meo iure, tuo*
quẽtiſſima, ſed certæ cuiuſdã ſignificationis. Eſt enim meo *iure, ſuo iure.*
iure aliquid agere facere'ue, idem quod mea facultate uel autoritate, uel conceſſa mihi omnium conſenſu libertate & poteſtate. Cicero in 11. de Oratore, Duo illa quæ facilima uidẽtur (quoniam quæ difficiliora ſunt non poſſunt) mihi pro meo iure ſumo. Idem pro Roſcio, Tametſi meo iure poſſum, ſi quid in hac parte mihi non placeat, uituperare. Non enim uereor ne quiſquã alienũ me animũ habuiſſe à cauſa nobilitatis exiſtimet. Id eſt, quanquam ego is ſim cui maximè omniũ id facere licet citra reprehenſionẽ. Et illud Terentianũ in Adelphis, Do, prætermitto, non neceſſe habeo omnia pro meo iure agere. Verba ſunt patris indulgẽtiſſimi. Ius eſt (inquit Donatus) quod omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas eſt quæ de iure multũ remittit.

Non

Non neceſſe eſt ergo ſæuire patrē, tametſi poteſt ſuo iure. Cicero pro Cælio, Certè in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes cōmeatus multum iuuant, maximā uerò partē quaſi ſuo iure fortuna ſibi uendicat: & quicquid eſt proſperè geſtum, id penè omne ducit ſuum: ac ſi diceret, nemo unquā fortunæ in bello non primas detulit partes. Vnde illud Satyr. Plus etenim fati ualet hora benigni, Quàm ſi te Veneris commendet epiſtola Marti. Inde iure ſuo decedere dicitur, qui non omnia pro iure ſuo agit. Idem pro Roſcio Amerino, Eſto, cauſam proferre nō potes, tametſi ſtatim uiciſſe debeo, tamē de meo iure decedā, & ibi quod in alia cauſa non cōcederē, in hac concedā, fretus huius innocentia. Liuius lib. III. Caius Iulius Decemuir diem Sextio dixit, & accuſator ad populū extitit, cuius rei iudex legitimus erat, deceſſitq́; iure ſuo, ut demptū de ui magiſtratus populi libertati adijceret. Ὑφίεσθαι τῶν δικαίων τῶν ἰδίων dicitur: uel τῶν ἐμαυτοῦ. Plutarchus, Καὶ ταῦτα λέγω τῶν δικαίων τῶν ἐμαυτοῦ ὑφιέμενος, Poteſt & multis alijs modis dici. Vulgò dicunt præterire ius: uel, hæc eſt iuris præteritio, quam ego concedo. Cui opponitur iure ſuo agere, uel pro iure ſuo agere: quod etiā ſummo iure agere dicitur, id eſt, rigorē tenere, ut alibi docuimus. Hoc uerbo Diuus Auguſtinus libro XIIII. de Ciuitate uſus eſt perelegāter: de mēbro enim genitali loquens, Merito, inquit, huius libidinis maximè pudet, meritò & ipſa membra quæ ſuo quodam (ut ita dixerim) iure non omni modo ad arbitrium noſtrū mouentur, aut nō mouentur, pudenda dicuntur, qualia ante peccatum hominis nō fuerunt. Quinctiam ius pro poteſtate ponitur interdū. Liuius, Quæ ex ijs habere uictori, quibus mulctari cos uelit: ipſius ius atq; arbitriū eſſe. Plinius lib. II. natural

Decedere ſuo iure.

Suo iure agere.

Ius.

turalis hiſt. Imperfectæ uerò in homine naturæ præcipua ſolatia, ne Deum quidem poſſe omnia, nullumq́; habere in præterita ius præterquam obliuionis.Idē de interticula uitæ loquens lib.x I I I I. Carbunculari hæc negatur, magna dote,ſi uerum eſt,aliqua in uite,cœlo non eſſe ius.Quid ſit autem carbunculatio,nos alibi dicemus.Matthæi V I I.*Et* *Matt.locus.* *admirabantur turbæ ſuper doctrinam eius. Erat enim docens ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ & Phariſæi,* ἦν γὰρ διδάσκων ὡς ἐξουσίαν ἔχων. *Niſi ad uerbum transferretur, transferri fortaſſe ſic ſignificantius potuit, Erat enim ueluti iure ſuo docens. Vnde Marci* I.*&* *Lucæ* I I I. ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. *Et ſtupebant in do-* Ἐξουσία. *ctrina eius, quia in poteſtate erat ſermo eius. Admiraban-* *Lucæ locus.* *tur enim omnes Chriſtum diſſerentem , & merito, utpote qui de diuinis iure ſuo diſſereret, quæ ipſe unus omniū hominum perfectè noſſet.Ius etiam pro cōditione ponitur. Cicero de lege agr. Optimo enim iure ea ſunt profectò prædia,quæ optima conditione ſunt. Libera meliore iuræ ſunt quàm ſerua. Paulo pòſt cauſam pro iure dixit, Soluta meliore in cauſa ſunt quàm obligata.Immunia meliore conditione ſunt,quàm illa quæ penſitant.Idem in Verr.Quæ eſt iſta cōditio Siciliæ? Cur quæ optimo iure propter uetuſtatem,fidelitatē,propinquitatē eſſe debet , huic præcipua lex iniuriæ definitur? Ius etiam uocatur, ꝗ uim habet ſanctionis & legis.Idem de legibus,citās uerba* X I I.*tab. Quod is qui bellū gerat,imperaßit,ius ratūq́; eſto.Sic Vlpianus,De legibus,Nō ambigitur Senatum ius facere poſſe.Id eſt, Senatuſconſulta omnes tenere, qui imperio Romano parent.*

Ex l.Quid ergo,eodem titulo.

Interim tamē quamdiu ſumrnittātur & ſuppleantur capita quæ demortua ſunt,& reliqua.)Iuriſcōſultus hic proprio uerbo uſus eſt.Eſt enim ſubmittere,ꝓpagandæ ſobolis *Submittere.*

gratia matricibus ſupponere, atque alẽdos præbere fœtus. Columella libr. v i i i. de ouibus loquens, Hoc qui faciet, ſeruare debebit, ne minori quadrimæ, ne'ue ei quæ exceſſit annos octo, prolem ſubmittat. neutra enim ætas ad educandum eſt idonea. Idem de bobus, Sed non eſt dubium ubi pabuli ſit lætitia, poſſe omnibus annis partum educari: at ubi penuria eſt, alternis ſubmitti. Idem, Summitti tamen & in uicina urbis quoque oportebit, cum præſertim boni paſtoris uel cura prima ſit omnibus annis in demortuarum uitioſarum'ue ouium locum, totidem uel etiam plura capita ſubſtituere. Vergilius in i i i. Georgicorum, Tu modo quos in ſpem ſtatuis ſubmittere gentis. Et in Tityro, Paſcite ut antè boues pueri, ſubmittite tauros. Quod uerbum etiam ad uites transfertur. Columella lib. v. At econtrario ad meridiem plures palmites ſubmittantur, qui laborantem matrem feruoribus æſtiuis opacent. Idem, Itaque una tantùm materia iugo proxima, & unus infra eam cuſtos ſubmittendus, qui uitem mox in annum renouet.

Ex l. Quidam Hyberus, De ſerui. præ. ur.

Non licet autem tribulos habere admotos.) Sic quidẽ in Tubulus. *multis libris legitur: ſed in emẽdatis tubulos legimus. Tubi* Tubus. *& tubuli, id eſt, σωλῆνες, canales ſunt fictiles uarijs uſibus* Tribulus. *accommodati. Tribuli uerò uel ut Græcè dicitur τρίβολοι,* Τρίβολος. *machinulæ ſunt ferreæ, doloſæ, trigona aut tetragona forma, quæ in quãcunq; partẽ incubuerint, unũ aut plures aculeos infictos protẽdũt. Plutarchus in Apophth. Κατασπεῖραι τριβόλους σιδηροῦς, ὅπως μὴ διαμένοντες οἱ πολέμιοι προσμάχωνται τοῖς χώμασιν, Spargere tribulos ferreos, ne hoſtes aggeribus inſiſtentes pugnam illinc ciere poſſent. Polit. in Herodiano lib. i i i i. Simulata fuga tribulos, aliáq; ferram*

ferramenta acuminata proijciebant. Latinè murices dicuntur. Curtius lib. IIII. Bion quidam transfuga nuntiat Regi murices ferreos in terram defodiſſe Dariū, quà hoſtem equitem emiſſurū eſſe credebat. Valer. li. III. de Scipione Aemiliano loquens: Suadentibus quibuſdam ut circa mœnia urbis quā obſideret, ferreos murices ſpargeret, ne ſubita eruptione hoſtes impetum in præſidia noſtra facere poſſent, & reliqua. Hinc muricati greſſus Fulgentio, id eſt, formidoloſi & pauendi: Intuemur, inquit, arua quibus adhuc impreſſæ bellantium plantæ muricatos, quod aiunt, ſigillauerūt greſſus. Et formidine menti nondum exterſa hoſtes in ueſtigijs ponebamus: terrorem enim pro ſui memoria miles hoſtis hæredē reliquerat. Tribulorum meminit Vegetius libro III. Lingua uernacula calciatrappæ uocantur. A' cuius ſimilitudine codē nomine herba ſpinoſa uocatur utraq; lingua. Matt. VII. μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ τῶν τριβόλων σῦκα; Nunquid colligunt de tribulis ficus? Hanc lingua uernacula, eodem etiam nomine, quo decipulam ferream appellat. *Murices.* *Muricati greſſus.* *Matth. locus.*

Ex l. Arborem, eodem titulo.

Si uerò Heliocamino uel ſolario.) Heliocaminus ad uerbū ſolaris fornax dici poteſt. Eſt autem ſolare uaporarium in aprico loco ſitum ad calorē ſolis excipiendum, quo antiqui utebantur. Plinius in Epiſt. lib. 2. de Diæta quadam loquens: In hanc heliocaminus quidam aliâ xyſtum, aliâ mare, utrâq; ſolem proſpicit. Id eſt, utraq; parte ſoli oppoſita eſt. Solarium artem præter alia ſignificata locum ſignificat, in quo horæ ad ſolem denotantur, ueruto umbram faciente, uel pinnula, cuius rei inuentionem & rationem gnomonici profitentur. Cicero pro Quintio: Non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuijs uerſatus eſt. Id eſt, in foro Romano ubi erat ſolarium. Solaria etiam ſunt ipſa horoſcopa uaſa. *Heliocaminus.* *Solarium.*

Ex l. Qui in ſella, De ſeruitut. ruſt. præd.

Qui in ſella aut lectica uehitur, ire non agere dicitur.) Accurſius malè de equo intellexit. Sella enim curulis intelligenda eſt, ut ſella qua magiſtratus Romæ uehi ſolebant. Iuuenalis: *Vis'ne ſalutari ſicut Seianus, habere Tantundem, atq; illis ſellas donare curules, Illum exercitibus præponere?*
Sella curulis. Sella enim curulis uectabulum erat, quo ſedentes magi-
Geſtatorium. ſtratus geſtabantur. quod geſtatoriũ etiam dicitur, & geſtatoria ſella. Tranquillus in Nerone: Interdiu quoq; clàm ge-
Geſtationes. ſtatoria ſella delatus in theatrum. Et geſtationes, loca geſtandis hominibus apta, quod ſanitatis cauſa factitabant, ea forma qua cœnationes ambulationesq́; dicuntur. Plinius in Epiſtolis: Ortum & cœnationem uidet, qua ortus includitur. geſtatio buxo, aut roremarino, ubi deficit buxus, ambitur. Idem: Adiacet geſtatio in interiore circuitu uinea tenera & umbroſa. Sicq́; illud intelligi debet in lege, Acquiſſimum, ſuprà, De uſufructu, Viridaria uel geſtationes arboribus infructuoſis opacas. Geſtari autem, ἐξελαύνεσθαι à Græcis
Ephippium. dicitur, & διφροφορεῖσθαι. Ephippium autem de equo dici-
Genera equorum. tur, non ſella: unde ephippiarij equi dicuntur, ut clitellarij & dorſuarij, qui & doſſuarij dicuntur, & iugales, & qui deſultorij uocantur, id eſt, quibus equites ſine ephippijs inſident, ut ſuprà diximus.

Ex l. Lucius, eodem titulo.

Et dono tibi digitum in domum tuam, quæ in hyſotho-
Digitus. *mo eſt.)* Digitus hîc modum aquarium ſignificat, cuius dia-
Modulus aquarius. metros digitalis eſt. Omnis autem modulus aquarius (inquit Frontinus) colligitur aut diametro, aut perimetro. Digitus igitur pro fiſtula digitaria intelligendus, aut etiam unciaria. Vnciæ enim modulus habet diametri digitum

unum,

unum,& digiti trientem. Verùm de modulis alibi fortaſſe ui dendum erit. Accurſius neſcio quid nugatur hîc diuinaciter (ut ſolet) de digitis & roſtris ſtatuarum. Hyſothomum autem terram inter duo maria interpretatur. quod ſi eſt, non hyſothomum, ſed iſthmum legendum. Iſthmus autem propriè collum ſignificat, à cuius ſimilitudine terra oblonga et anguſta inter duo maria iſthmos etiam dicitur. Cui porthmos, id eſt, fretum etiam opponitur, maris ſcilicet inter duos continentes anguſtiæ. Vnde per antonomaſiam iſthmus Peloponneſi *dictus inter* Aegæum & Ionium *mare quinq; millium paſſuum interuallo, cuius fauces* Corinthus *obſidet.* Plinius *de* Peloponneſo *loquens: Anguſtiæ, inquit, unde procedit, Iſthmos appellatur. Et paulò pòſt: Anguſta ceruice* Peloponneſum *contingit* Hellas: Corinthiacus *hinc, illinc* Saronicus *appellatus ſinus. Quibus uerbis* Plinius *ſignificationem Iſthmi expreſſit. Sic enim Iſthmus à latiore terra protinus gracileſcit, ut ceruix à corporis compage deductior eminet. Vnde* Pariſthmia *partes quædam in homine dicuntur à medicis circum fauces, quæ* Latinè Tonſil*læ dicuntur.* Iſthmus. Porthmos. Pariſthmia. Tonſillæ.

Ex l. Proprium. in titulo, Communia prædiorum.

Seruitutem recipere niſi ſibi nemo poteſt. Et paulò pòſt, Ita ut tota ſeruitus ad eum qui receperit, pertineat.) Aliàs *excipere, inquit* Accurſius: *uidelicet id commentus, quia uerbum hoc non intelligebat. Recipere, inquit* Nonius, *eſt exceptum facere.* Plautus *in* Trinummo: *Vbi nunc adoleſcens habet? poſticulum hoc recepit, cùm ædes uenderet. Quo in loco habet pro habitat intelligendum. Eſt autem recipere antiquum uerbum iuris.* Cato Voconiam *legem ſuadens uerbis hiſce uſus eſſe dicitur, Principio nobis mulier,* Recipere.

cùm magnam dotem attulit, tamen magnam pecuniam recipit: quam in uiri poteſtate non committit, eam pecuniam mutuam dat uiro: poſtea ubi irata facta eſt, ſeruum receptitium ſectari, atq; flagitare uirum iubet. Gellius: *Quando mulier, inquit, dotem marito dabat, tum quæ ex ſuis bonis retinebat, neq; ad uirum tranſmittebat, ea recipere dicebatur. Sicuti nunc quoq; in uenditionibus quæ excipiuntur, neq; uæneunt.*

Receptitius ſeruus. Receptitius ergo ſeruus mulieris eſt proprius, quē cum pecunia reliqua mulier receperat, neq; dixerat doti, ſed retinuerat. Græcè ἐξαίρετος dicitur. Recipere etiam repromittere ſignificat, & in ſeſe ſuſcipere. Marcus Tullius in 1. de Oratore: Quo quidem in genere Marcus Bucculeius homo, neq; meo iudicio ſtultus, & ſuo ualde ſapiens, & à iuris ſtudio non abhorrēs, ſimuli quodam modo nuper errauit. Nam cùm ædes L. Fuſio uenderet, in mancipio lumina uti tum eſſent, ita recepit. Fuſius uerò ſimul atq; ædificari cœptum eſt in quadam urbis parte, quæ modò ex illis ædibus conſpici poſſet, egit ſtatim cum Bucculeio, quod cuicunq; particulæ cœli officeretur, illa quamuis eſſet procul, mutari lumina credebat. Recipere ergo eſt præſtaturum ſe promittere. ſic Græci ἀναδέχεσθαι dicunt τὸ ἐφ᾽ ἑαυτῷ δέχεσθαι.

Ἐξαίρετος. Ἀναδέχεσθαι. Τὸ ἐφ᾽ ἑαυτῷ δέχεσθαι.

Ex l. Venditor, eodem titulo.

Legem dederat ne contra eum piſcatio tignaria exerceretur.) Sic quidem Accurſius legit, & neſcio quid de huiuſmodi piſcatione dicit. Nos uerò nō tignaria, ſed thynnaria legendum arbitramur, haud dubia coniectura. Thynni enim piſces ſunt prægrandes, à quibus Thynnoſcopi dicti homines è littore editiore thynnos ſpeculari ſoliti. Latinè thynnarij thunnarijq; dicuntur: quo uerbo Theodorus Ariſtotelis interpres in libris de Annalibus uſus eſt. Eſt & uerbum apud Græcos θυννοσκοπῶ, id eſt, thunnos capto obſer

Thynni. Thynnoſcopi. Thynnarij. Θυννοσκοπῶ.

obſeruoq́;. Ariſtophanes ἱππεῦσι de Cleone Athenienſi de Demagogi.
magogo loquens, id eſt homine populariter factioſo quaſi Δημάγωγοι.
quodam plebicola. Sic enim apud Athenienſes uocabantur duces quidam uulgi popularē auram concionibus aucupantes, κἀπὸ τῶν πετρῶν ἄνωθεν τοὺς φόρους θυννοσκοπῶν: id eſt, peruigili ſpeculatione obſeruans. Siquidem, ut inquit enarrator, thunnarij in editiore rupe ſtantes, ſubeūtes retia thynnos tanquam è ſpecula deſpectant. Propterea factum eſt, ut
Thynnoſcopia pro accurata, & inconniuenti obſeruatione Thynnoſcopia.
accipiatur. Syneſ. ἀπὸ θυννοσκοπείας ἐπὶ τὴν ἡγεμονικὴν ἀλάμενος, è piſcatore dux deſignatus. Thynnos autem ſimulatq; in retia inſinuaſſe uidebant, fuſcinis eos conficere
adoriebantur, unde thynnizo uerbum, & thynnazo apud Θυννίζω.
Græcos pro lācino et configo. Vtūtur et hodie in Hiſpania Θυννάζω.
huiuſcemodi piſcatione, ut ex Hiſpanis hominibus audiui.

Ex l. Sicuti, Si ſeruitus uendicetur.

Supraq́; eum parietem columnas ſtructiles imponere,
quæ tectum porticus ambulatoriæ ſuſtineant.) Columnæ Columnæ &
ſtructiles ſunt, quæ aut lapide quadrato, aut laterculis ex- pila.
tructæ ſunt, quæ pilæ etiam dicuntur. Eſt enim hæc differen-
tia inter columnas, quæ à Græcis κίονες, & pilas, quæ στῆλαι Κίονες.
ab illis dicuntur. Columnæ uno ſcapo conſtant, id eſt, lapide Στῆλαι.
oblongo perpetuo. Pilæ ſtructura conſtant aut lapidea, aut cæmentitia, aut lateritia. Propterea hîc ab Vlpiano ſtructiles columnæ dicuntur. Noſtrates pilaria uocant. Plinius Græcè ſtelas uocat libro ſexto, capite uigeſimo octauo, &
uigeſimo nono. Stelæ autem ſunt propriè lapideæ pilæ ſur- Stela.
rectæ, in quibus fœdera inſcribi ſolebant, ut omnibus innoteſcerent, & in quibus etiam homines proſcribi ſolebant. Iſocrates in Panegyrico circa finem utitur, & Demoſthenes identidem. Hodie ſtelæ propriè uocari poſſunt

D 3 lapid

lapideæ cruces, uel huiuſmodi monumenta quæ in militaribus uijs extructa uidemus, literis interdum inſculptis ad memoriam alicuius rei prodendam. Latinè Cippi dicuntur, quales ſuper ſepulcra extruuntur. Pauſa. ἐπὶ δὲ τῷ τάφῳ στῆλαι τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων ἔχουσι. Perſius: Aſſenſere uiri: nunc non cinis ille Poëta Felix? nunc leuior cippus non imprimit oſſa? Et apud Horatium in 1. Serm. Mille in fronte pedes: trecentos cippus in agrum Hic dabat, hæredes monumentum ne ſequerentur. et στηλίτης apud Demoſthenem ἄτιμος, καὶ ἐν στήλῃ ἀναγραφεὶς. unde στηλιτευτικοὶ λόγοι, orationes infamantes, te programata ignominioſa. Columnæ partes ſunt, ſcapus quaſi columnæ corpus. ſupra ſcapū capitulum, infra ſcapum ſpira, quæ baſis ſæpe appellari ſolet, infraq; ſpirā ſtylobates. Autor Vitruuius li. tertio. Structilis igitur à ſtructura dicitur. Idem li. quinto, de hypæthris ambulationibus loquens: Fodiantur & exinaniantur quàm altiſsimè, & dextra ac ſiniſtra ſtructiles cloacæ fiant. Idem libro octauo: Ductus autem aquæ fiunt generibus tribus: riuis per canales ſtructiles, aut fiſtulis plumbeis, ſeu tubulis fictilibus. Structiles canales appellat, ſtructura & fabrica conſtantes, quales hodie Romæ ſemiruti uiſuntur. Idem libro ſecundo: Itaq; pilis lapideis, ſtructuris teſtaceis, parietibus cæmentitijs extructæ, contignationibus crebris coaxatæ, cœnaculorum ad ſummas utilitates perficiunt deſpectationes. Structura etiam à contignatione differt. Idem lib. quinto: Concamerationes uerò ſi ex ſtructura factæ fuerint, erunt utiliores: ſin autem contignationes fuerint, figulinum opus ſubijciatur. Eòdem pertinent uerba eiuſdem Vlpiani in lege, Si fortè. §. Modus, ſuprà hoc eodem titulo: Fortè ut reficiat lapide quadrato, uel lapide ſtructili, uel quolibet alio opere. Structuræ enim genera tria ſunt: Quidam enim

Cippi. *Colūnæ partes.* *Structilis.* *Structiles canales.* *Structura.* *Lapis quadratus.*

enim lapides quadrati uocantur, id eſt, orthogoni, & ad normam reſpondentes, quos uulgò cæſos uocamus. Sunt alterius generis lapides rudes & informes, quæ cæmenta uocantur, quibus ad farcturas operum utuntur inter pilares, uel quadratas eductiones, quas artifices gambas appellant. Vtuntur & his lapidibus ad parietes uillaticos extruendos. Hoc genus ſtructuræ incertum eſt & ſine uenuſtate, quaſi lapide temere in uento conſtructum. Eſt & tertium genus inter hoc & illud medium, ex lapide ordinario, nec temere congeſtum, nec ad perpendiculum reſpondens, ſed tamen ordine coagmentatum. Vitruuius libro ſecundo: Itaq; non eſt contemnenda Græcorum ſtructura. Non enim utuntur è molli cæmento polita: ſed cùm deceſſerunt à quadrato, ponunt de ſilice, ceu de lapide duro ordinaria. Idem de hiantibus ſtructuris loquens, & uitioſis: Quòd ſi quis noluerit in id uitium incidere, medio cauo ſeruato ſecundum orthoſtatas intrinſecus ex rubro ſaxo quadrato, aut ex teſta & ſilicibus ordinarijs ſtruat bipedales parietes. Ordinarios appellat non incertos, ſed eiuſdem formæ & ordinis, & inter ſe ſimiles. Structilem autem lapidem Vlpianus, aut ordinarium, aut incertum intelligi uoluit. Hæc tamen magis lapidis genera, quàm ſtructuræ dici poſſunt. Propterea Plinius libro triceſimo ſexto, capite uiceſimo ſecundo, ſtructuræ genera quatuor ponit, iſodomon, pſeudiſodomon ab æquabili inæquabiliq; ſtructuara dicta emplecton, dictyotheton. Quæ ſi quis intelligere cupit, adeat Plinium: ſatis eſt enim nobis locum notaſſe, quod ad hunc locum attinet. Structura autem exacta qualis eſſe debeat, idem Plinius his uerbis docet: Structuram ad normam & libellam fieri, & ad perpendiculum reſpondere oportet. Normam noſtri quadram uocitant,

Cæmenta.

Lapis ordinarius.

Ordinarij ſilices.

Structuræ genera.

Norma.

Libella. *libellam niuellum, perpendiculum plumbum.* Vitruuius *lib.*
Perpendiculũ. *VII. de tectorio opere loquens: Longitudines ad regulam & lineam, altitudines ad perpendiculum, anguli ad normam reſpondentes exigantur.*

Ex l. Qua actione, Ad leg. Aquil.

Si quis in colluctatione uel in Pancratio.) Diximus alibi multa de exercitamentis antiquis, pancratium autem dicendum hic reiecimus. Eſt igitur pancration, certaminis
Pancration. *genus, ex eo dictum (ut uidetur) quòd aduocatis omnibus corporis uiribus, omniumq; neruorum contentione tranſigitur. Calcibus enim etiam & cubitis non modò pugnis pan*
Pancratiaſtæ. *cratiaſtæ utebantur, omniq; petendi æmulum prehendendiq; modo. Lucianus* πϵρὶ γυμνασίων, *id eſt, de gymnaſijs, Anacharſin Scythen his propemodum uerbis Solonem de inſtitutis Athenienſium rogitantem ut admirabundum inducit: Quam tandẽ ob rem ô Solon iuuenes ueſtri hæc faciunt? Quidam enim eorum mutuò ſe ſupplantant: quidam obſtricta gula ſtrangulant: nonnulli inter ſe ui flectuntur, & in cœno more ſuũ uolutati mutuò ſe conſpergunt, iamprimùm poſitis ueſtimentis pingui alter alterum affricantes placidiſſimè, mox neſcio qua ui impulſi obtrudunt inuicem ſeſe nutatu obuerſario, frontesq; oblidunt pecudum more inter ſe obarietantes. & ecce tibi cruribus hic illum tollens, humi allidens, mox in eum ſeſe librans erigi ultrà non ſinit in cœno proculcatum, cruribusq; comprehenſum cubitis in uentrem connixus fœdiſſimè miſerum angit. & reliqua, quæ ille de exercitamentis Græcorum luculentiſſimè proſequitur. Ex quibus apparet huiuſmodi colluctationes in cœno, & arena exerceri nudis corporibus ſolitas eſſe. Et paulò inferius, in perſona Solonis: Huiuſmodi autem, inquit, exercitamentorum id quod in cœno exercetur pale (id eſt lucta) uocatur*

catur. Qui uerò in puluere exercentur, ipſi quoq; luctantur. Cùm uerò feriunt uiciſſim concertatione arrectaria, pancration dicitur. Τὸ δὲ παίειν ἀλλήλους ὀρθοστάδην, παγκρατιάζειν Παγκρατιάζειν. *λέγομεν. Et rurſus, οἱ δὲ ὀρθοστάδην κεκονιμένοι καὶ αὐτοὶ παίουσιν ἀλλήλους προσπεσόντες καὶ λακτίζουσιν. Qui autem, inquit arrecti puluere obſiti ſunt, feriunt et ipſi alter alterum petentes procurſu calcitratuq;. Quintil. li. 11. de Inſtit. orat. Si uerò liberalior natura contigerit, & in qua meritò ad ſpem oratoris ſimus aggreſſi, nulla dicendi uirtus omittenda eſt: ſicut ille exercendi corpora peritus, non ſi docendum pãcratiaſten ſuſceperit, pugno ferire uel calce tantum, aut nexus modò, atq; in ijs certos aliquos docebit, ſed omnia quæ ſunt eius certaminis. Sunt qui pancratiaſtas pro pentathlis* **Pentathli.** *intelligi uelint, id eſt, ijs qui quinq; illa antiqua certamina Græciæ obierunt & uicerunt, παγκρατιάζοντας πάντων κρατοῦντας intelligi uolentes, id eſt, omnium uictores. idq; Hermolaus lib. trigeſimo quarto emendationũ ſuarum ſcripſit. Quod unde acceptum ſit neſcio. Suidas certè pancratiaſten* **Pancratiaſta.** *manibus pedibusq; pugnantem interpretatur. Plinius li. trigeſimo quarto: Fecit & Satyrum admirantem tibias, & Mineruam, Delphicos pentathlos, pancratiaſtas. Gell. lib. duodecimo, Panætij ſententiam quandam referens: Vita autem, inquit, hominum qui ætatem in medio rerum agunt, ac ſibi ſuisq; eſſe uſui uolunt, pericula negotiaq; ex improuiſo aſſidua, & propè quotidiana fert. Ad ea cauenda atq; declinanda perinde eſſe oportet animo ſemper prompto atq; intento, ut ſunt athletarum, qui pancratiaſtæ uocantur. Nam ſicut illi ad certandum uocati, proiectis antè brachijs conſiſtunt, caputq; & os ſuum manibus oppoſitis quaſi uallo præmuniunt, membraq; eorum omnia priuſquam pugna mota eſt, aut ad uitandos ictus cauta ſunt, aut ad faciendos*

parata: ita animus atq́; mens uiri prudentis, conſilia cogitationesq́; contra fortunæ uerbera, contraq́; inſidias iniquorum quaſi manus & brachia prætendens. Alioqui tamen apud Græcos παγκράτιον πένταθλον interpretantur, id eſt, pancratium pentathlum, nempe πυγμὴν, id eſt, pugillatum, δρόμον curſum, ἅλμα ſaltum, δίσκον diſcum, πάλην luctam, quos Hermolaus ſecutus eſt.

Ex eodem loco.

Committere. *Niſi domino committente hoc factum ſit.)* Committere, eſt ad contentionem & concertationem exhibere. Vnde committi gladiatorum paria dicebantur in ſpectaculis & athletarum certaminibus, id eſt, ad digladiandum copulari, compararíq́;. Similiter & Poëtæ & Oratores committi dicebantur, id eſt, bini ad ingeniorum oſtentationem exhiberi.

Commiſſiones. Indeq́; commiſſiones dictæ ſcenicæ ſcilicet & Poëticæ & etiam ludicræ, quas Prætores ludis præſidentes faciebant. Tranquillus in Claudio: *Circenſes etiam frequenter in Vaticano commiſit, nonnunquam interiecta per quinos miſſus uenatione.* Idem in Auguſto: *Componi tamen aliquid de ſe niſi & ſerio, & à præſtantiſſimis offendebatur. admonebatq́; Prætores, ne paterentur nomen ſuum commiſſionibus obſoleſieri.* Inde illud Satyricum, *Committit uates, & comparat inde Maronem.* Ex hoc autem factum ut committere pro iritare ponatur, & ad iram accendere. Tranquillus in Caligula: *Non ceſſauit ex eo criminari alterum alteri, &*

Συγκρούειν. *inter ſe committere.* Hoc Græci dicunt συγκρούειν. Iſocrates, Τοσούτου δέομεν συγκρούειν τι τῶν ἐκείνου πραγμάτων ἢ

Commiſſum bellum. ποιεῖν στασιάζειν. Inde apud Liuium bellum commiſſum legimus, id eſt (ut uulgò dicunt) guerram apertam eſſe, cùm aliqua iniuria laceſſente bellum inter duos populos irritatur, quaſiq́; res ipſa indicitur.

Ex l. Si ſeruus. §. Si fornicarius.

Lego fornacarius à fornace.) Erat autem fornacarius ſeruus idem, qui piſtrinarius uel piſtor. Fornacalia (inquit Feſtus) feriæ ſunt inſtitutæ farris torrendi gratia, quòd ad fornacem quæ in piſtrinis erat, ſacrificium fieri ſolebat. Idem alibi: Fornacalia ſacra erant, cùm far in fornaculis torrebant. Seruius autem Grammaticus autor eſt apud priſcos molarum uſum non fuiſſe. fruges enim torrebant, & deinde in pilis pinſebant: & hoc erat molendi genus, quod & ſuo tempore adhuc factitatum eſſe ait. Ex quo more illud Vergilianum eſſe in 1. Aeneidos: Et torrere parant flammis, & frangere ſaxo. Molæ autem poſtea inuentæ ſunt aſinariæ quædam, truſatiles, id eſt, hominum opera uerſatiles. Gellius libro tertio de Plauto comico loquens: Sed enim Saturionem & Addictum & tertiam quandam comœdiam, cuius nunc mihi nomen non ſuppetit, in piſtrino eum ſcripſiſſe Varro, & pleriq; alij memoriæ tradiderunt, cum pecunia omni, quam in operis artificum ſcenicorum pepererat, in mercationibus perdita, inops Romam rediiſſet, et ob quærendum uictum ad circumagendas molas, quæ truſatiles appellantur, operam piſtori locaſſet. Hoc autem non ſine ingenti labore, ac fatigatione uirium fiebat: propter quod factum eſt ut piſtrinum pro loco fatigationis pleno, & pro negotio operoſo ac moleſto, uireſq; conficiente ponatur. Hieronymus in præfatione Danielis: Deniq; ego adoleſcentulus poſt Quintiliani & Tullij lectionem, cùm me in linguæ Chaldaicæ piſtrinum recluſiſſem, & multò labore uix cœpiſſem anhelantia ſtridentiaq; uerba reſonare, & quaſi per cryptam ambulans rarum deſuper lumen aſpicerem, impegi nouiſſimè in Danielem. Piſtrinum pro ærumna dixit ſtudij difficillimi.

Fornacarius.

Molæ aſinariæ & truſatiles.

Piſtrinum.

Μυλωρ

Μυλῶν à Græcis dicitur. Lucianus de uili mancipio, τὸν μυλῶνα ὥσπερ ἀνακτόρον προσκυνῶν. Aquariarum autem molarum loca quibus nunc utimur, moletrinas, ut arbitror, appellare poſſumus, ut ex Nonio colligo.

Moletrina.

Ex eadem, paulò poſt.

Cum eo planè qui uinum ſpurcauit uel effudit.) Spurcum Nonio tradente multa habet ſignificata, ſed tamen ex Feſto enarrandum hîc uidetur. Spurcum, inquit, uinum dicebant, aut aqua mixtum, aut igne calefactum, aut muſtum antequam deferueſcat. Vt ſit ſpurcare uinum, aqua infuſa uitiare. Tametſi Græcorum uina legimus perfundi aqua ſolere ad lenitatem excitandam, ſed marina & ſalſa, ut autor eſt Plinius libro decimo quarto: In Italia autem condiri muſta mos erat. Prouerbium eſt apud Græcos, ἀπώλεσας τὸν οἶνον ἐπιχέας ὕδωρ, Perdidiſti uinum aqua infuſa. De ijs dictum qui beneficia commodè collocata, importunè commemorantes, eorum gratiam perdunt: aut qui res præclarè geſtas paruulo aliquo errato dehoneſtant. Dici etiam poteſt de ijs qui liberalitates alioqui commendabiles illiberali detractiuncula delibantes ueluti præfloratas mittunt, nec ſynceras, nec meracas conferentes. Cuiuſmodi eorum eſt factum, qui ſibi ius aliquod in res donatas recipiunt, aut ius repoſcendi ſi quãdo pœnituerit eos benignitatis, aut huiuſmodi aliquid nec candidi, nec ingenui conſilij comminiſcuntur. Propterea Iſocrates ad Demonicon ſcribens inter prudentiæ præcepta & hoc addidit, μὴ δὲ τὰς χάριτας ἀχαρίστως χαρίζεσθαι. Ac ſi dicas ad uerbum: Nec gratias ingratè gratificari. Quod multi, inquit, faciunt, qui cùm benefici quidem re uera ſint, iniucundos tamen amicis opitulatores ſeſe præſtant. Noſtra autem ætate inſpurcare uinum dici poſſunt, qui erogationes & benignitates ingentes

Spurcum uinũ.

Spurcare.

Prouerb.

Inſpurcare.

gentes ab ambitioſa pietate profectas, gentilitijs inſignibus, alijsq; commentis deprædicantes, quaſi aquula in uinũ infuſa deperdere uidentur. eas enim non magis religioni, ut opinor, quàm ambitioni expenſas ferre poſſunt. ſicq; recipiunt mercedem ſuam, inquit Dominus. Aquulam in uinum infundere.

Ex eadem, pauló inferius.

Si mulier pugno, uel equa ictu à te percuſſa eiecerit.) Eijcere uerbum, eſt ad immaturũ partum accommodatũ. Vnde eiecti partus dicuntur, pro abacti. quo uerbo Plinius libro duodetriceſimo uſus eſt. & eiectitia uulua, quæ à Græcis ἐκβολὰς dicitur, à Plinio lib. XI. A' quorum imitatione hæc locutio tracta. Apud eos enim ecbolimi iecti eiectitijq; & abortiui dicuntur. Et ἐκβόλια, medicamenta, quibus medici utuntur, abigendis infantibus in utero enectis, quæ et φθόρια dicuntur. Verba ſunt crebra apud Dioſcoridem. Latina eiectoria, & eiectrices medicinæ dici poſſunt. Plinius libro decimo quarto: Thaſiam uuam Aegyptus uocat apud ſe prædulcem, quæ ſoluit aluum. Eſt contrà in Lycia, quæ ſolutam firmat. Aegyptus et ecbolimam habet abortiuos facientem. Vbi in quibuſdã libris ecbolada legitur, utrobiq; rectè. Idem de Scammonite uino, Hoc uinum, inquit, phthoriam uocant, quoniam abortus facit. Sic enim in antiquis exemplaribus legitur manu ſcriptis, licet in impreßis ectromatium legatur uerbum ſubdititium. Ea autem medicamenta quæ ſterilitatẽ afferunt, & conceptum adimunt, hoc eſt, uim concipiendi, Atocia dicuntur, Dioſcorides de cedria loquens, περιχρισθεῖσα ᾗ αἰδοίῳ πρὸ τ' συνουσίας, ἀτόκιόν ἐστι, Circumlita, inquit, genitali ante coitũ atocij uim habet. Ariſtoteles li. VII. de Animalibus, ἐκρύσεις, id eſt, effluctiones uocari tradit eas cõceptas corruptiones, quæ intra ſeptimũ diẽ fiunt. Abortiones uerò ἐκτρωσμοὺς uſq; ad quadrageſimum uocitari. Cuius dicti

Eijcere. Ἐκβολὰς. Eiectitius. Ecbolia. Phthoria. Plinij locus. Atocia. Ἐκρύσεις. Effluctio. Abortio. Ἐκτρωσμοί.

dicti cauſam Cenſorinus explicat in libro De die natali. À quadrageſimo igitur die partus immaturi dicuntur, eorum partim uitales, id eſt, ζώσιμοι καὶ βιώσιμοι, partim non uitales, ut quinto, ſexto, octauoq; menſe.

Partus immaturus.

Partus uitalis.

Ex eadem l. Si calicem diatetrum.

In antiquo emendatè diatretum legimus. Tretum enim et diatretum Græcè foratile, pertuſum, tornatile, aut torno factum ſignificat, à uerbo τιτρῶ καὶ διατιτρῶ, unde διάτρητον. Sunt igitur calices diatreti cælati, & tornatiles, quæ toreumata Græco uerbo dicuntur Salluſtio, Ciceroni, Tranquillo. Martia. lib. x i i. Epig. O' quantum diatrecta ualent, & quinq; comati: Tunc cùm pauper erat non ſitiebat aper. Aliter tamen ab interpretibus legitur ille locus. Quod autem ſequitur de margaritis: Vt pertuſis in linea uteretur, Linea hîc pro lineo filo intelligendum, id eſt, funiculo, qui per medios uniones transfigi ſolet. Vitruuius libro quarto ca. quarto: Nam ſi duæ columnæ æquè craſſæ lineis circummetiantur, è quibus una ſit ſtriata, altera non ſtriata, et circa ſtrigilium caua, & angulos ſtriarum linea corpora tangat, tametſi columnæ æquè craſſæ fuerint, lineæ quæ circundatæ erunt, non erunt æquales. Hoc loco qui uulgò corruptiſſimè legitur, lineam Vitruuius pro funiculo poſuit. Extricatos autem uniones Vlpianus eos intellexit, qui ex rudi & natiuo habitu arte gemmarij politi ſunt. Eſt enim extricare quod Græci ἐκλέπειν dicunt, hoc eſt dempto cortice expolire. Accurſius extricatas margaritas abinuicem ſeparatas interpretatus eſt: naturam utiq; margaritarum ignorans: de quibus Plinius libro nono, ita inquit: Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere, haud promptis rebus, intantum ut nulli duo reperiantur indiſcreti: unde nomen Vnionum Romanæ ſcilicet impoſuere deliciæ. Nam apud

Calices diatreti.

Toreumata.

Extricatus.

Vniones.

apud Græcos non eſt, nec apud Barbaros inuentores eius aliud quàm margaritæ. Cûm ergo nulli duo reperiantur co hærẽtes, unde ab unitate uniones dicti, extricare Accurſius malè pro ſeparare intellexit. Indiſcreti tamen uniones apud Plinium intelligi poſſunt omnino ſimiles, id eſt, ſimilitudine indiſcreta. Sic enim Plinius id uerbum uſurpare ſolet, ut lib. VII. Magno Pompeio Vibius quidam è plebe, & Publicius etiam ſeruitute liberatus, indiſcreta propè ſpecie fuere ſimiles, illud os probum reddentes, ipſumq́; honorem eximiæ frontis. Idem Plinius de his loquens: Sani quidem concharum partus multiplici conſtant cute, non impropriè callum ut exiſtimari corporis poſsit. itaq; purgantur à peritis.

Ex fine eiuſdem legis.

Item ſi tectori locaueris lacum uino plenum curandum.) Legendum puto Vietori. Viere (inquit Nonius) uincire eſt & inflectere: unde illud Varronis li. I. de re Ruſtica: Vt habeam uimina in uiendo. Idem Varro de lingua Latina, lib. I. Viere, inquit, eſt uincire: unde apud Ennium: Ibant uiere ueneriam corollam. Viere, inquit Feſtus, alligare: unde uimina et uaſa uiminea. Donatus in Eunuchum: Victus, inquit, mollis, flacciduſq́; & flexibilis corpore: unde & uimina, uites, uietores dicũtur: et uiere, religare: quia uietis uirgis religare poſſumus. Hactenus Donatus. Terent. Hic eſt uictus, uetus, ueternoſus ſenex. Plaut. in Mercat. Acheronticus ſenex, uietus, decrepitus. Gell. Poma præmatura uieta ſunt & putria. Sunt igitur uietores cupparij, qui uitilibus cuppas ſarciunt uinciuntq́;. Vitilia autem ſunt quæcunq; ſic lenta ſunt, ut commodè flectantur, cuiuſmodi ſunt uimina. Græci Υμαντώδη et λυγιςικὰ uocant. exempla ſunt apud Plin. li. XIII. ca. IIII. et li. XXXIIII. ca. XVI. Lacus autem ſunt, qui torculari ſupponuntur ad excipiendũ muſtum et labra lignea,

Vietor. *Viere.* *Victus.* *Vitilia.* *Lacus.*

quib

quibus uindemiæ apud nos importantur, quibuſq; ad balneũ utimur. Italia olim fictilibus uaſis utebantur. Plinius libro XIIII.*Magna et collecto iam uino differentia in cella. Circa alpes ligneis uaſis condunt, circuliſq; cingunt: mitiores plagæ dolijs condunt, infodiuntq; terræ tota.*

Ex l. Si quis teſtamentum, cod. tit.

Quemadmodum, inquit, æſtimatio inhibetur.) Sic quidem legit Accurſius, *ſed inhibitur haud dubiè legendum eſt. Inire æſtimationem dicimus, ut inire rationem, hoc eſt, inuenire modum, & rationem alicuius rei æſtimandæ: cuius uerbi frequentior eſt uſus apud autores, quàm ut exemplo opus ſit. Meminit* Laurentius *copioſè lib.* V. Elegant. *Terentius in* Heaut. *Crucior bolum tantum mihi eſſe ereptum tam ſubitò è faucibus. Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.*

Inire æſtimationem ſeu rationem.

Ex l. Si ex plagis, §. primo.

Ille flagello quod in manu habebat, in quo dolor inerat, uerberare tabernarium cœpit.) Beroaldus *dolon hîc legendum cenſebat: nec ab re quantum mihi uidetur, cùm Seruius lib.* VII. Aeneid. *dicat,* Dolonem *flagellum eſſe intra cuius uirgam latet pugio, à fallendo Græcè dictũ, id eſt dolo, quòd decipiat ferro, cùm ſpeciem igni præferat.* Tranq. *in* Claud. *Reperti & equeſtris ordinis duo in publico cum* Dolone, *ac uenatorio cultro, præſtolantes alter ut egreſſum theatro, alter ut ſacrificantem apud* Martis *ædem adoriretur. Huiuſmodi hodie uiſuntur.* Dolon *etiam minus eſt uelum in naui, ex* Polluce *&* Suda. Liuius *li.* XXXVI. *Cæterùm poſteaquã* Prætoriam *nauem* Polyxenidæ *relictis ſocijs uela dantem uidere, ſublatis raptim dolonibus,* Epheſum *petunt fuga. Idẽ* Polyxenidas *enim ut uirtute militum, haud dubiè ſuperari ſe uidit: ſublatis dolonibus effuſè fugere intendit.*

Dolones.

Ex

Ex lege, Si uerò, De ijs qui deiecere.

Ex cuius cubiculo uel exhedra deiectum eſt.) Accurſius diuinaci coniectura feneſtram interpretatur. Vitruuius lib. v. de palæſtrarum ædificatione loquens, quæ Græcanica non Italica ædificia erant: Conſtituantur autem, inquit, in tribus partibus exhedræ ſpatioſæ, habentes ſedes in quibus philoſophi rhetoresq́;, ac reliqui qui ſtudijs delectantur, ſedentes diſputare poßint. Cicero libro v. de Finibus, Hoc autem tempore, etſi multa in omni parte Athenarum ſunt in ipſis locis indicia ſummorum uirorum: tamen illa moueor exhedra. modò enim fuit Carneades, quem uidere uideor. Eſt enim nota imago, à ſedeq́; ipſa tanta ingenij magnitudine orbata deſiderari illam uocem puto. Verba ſunt Ciceronis fingentis dialogum illum ſuum in Academia Athenienſi habitum, ubi Academici diſputare olim ſoliti erant. Idem de prouincijs Conſularibus. Itaque ille alter & ipſe eſt homo doctus, & à ſuis Græcis ſubtilius eruditus, quibuſcum iam in exhedra helluatur. Verba ſunt Piſonem mordaciter compellantis, quaſi ſub obtentu philoſophiæ cum Græculis in exhedra, id eſt, in loco diſputationum pergræcaretur, id eſt, perpotaret uerius, quàm cum Græcis diſſereret. Exhedræ hodie dici poſſunt loca, quæ in periſtylijs ſodalium canonicorum aut monachorum, id eſt, clauſtris, uulgò capitula dicuntur. Exhedra enim Græcè à ſedium frequentia & ſeßitandi commoditate nomen accepit. Idem Cicero primo de Natura Deorum apud Romanos exhedrarum uſum fuiſſe docet his uerbis, Nam cum ferijs Latinis ad eum ipſius rogatu accerſituq́; ueniſſem, offendi eum ſedentem in exhedra, & cum Caio Velleio Senatore diſputantem. Hic autem pro cellula ſtudiaria accipi uidetur, in qua grabbatulus ad meridiandum Exhedra.

accommodatus eſſe ſolet. quo modo & apud eũdem Ciceronem in III. *de Oratore, de meridiana enim quiete loquẽs, Tum dedita, inquit, opera quieſcentibus alijs in eam exhedrã ueniſſe, in qua Craſſus lectulo poſito recubuiſſet. cumq́; eum in cogitationem etiam defixum ſenſiſſet, ſtatim receſſiſſe. Hieronymus libr.* I. *Paralippomenõn, cap.* XXIII. *Et erũt ſub manu filiorum Aaron in cultu domini, in ueſtibulis, & in exhedris, & in loco purificationis, & in ſanctuario. Quod autem ſequitur, Quod ſi ex mediano cœnaculo quid deiectum ſit. Medianum pro medio, architectonicum uerbum eſt, ut apud Vitruuium medianæ columnæ ab angularibus diſtinguuntur, & medianæ teſtudines. Similiter medianum cœnaculum hic dicitur, quod tamen pro mediano cubiculo cœnaculi intelligo. Eſt enim cœnaculum, ut alibi diximus, ſuperius membrum domus, quod inquilini Romæ habitare ſolebant, quaſiq́; corpuſculum, ſuis quoque membris conſtans, cubiculo, exhedra, cellula, & huiuſmodi cubiculi appendicibus. Quod uerò ſuperius paulo dicitur, Sed ſi quis hoſpitalia habeat, ſolus ipſe tenebitur, id quo modo intelligi debeat, ex Vitruuio libro* VI. *conijcere poſſumus. Sic enim inquit, Præterea dextra ac ſiniſtra domunculæ conſtituuntur habentes proprias ianuas, triclinia & cubicula commoda, ut hoſpites aduenientes non in periſtylia, ſed in hoſpitalia recipiantur. Adde quæ ſuprà in titulo, De officio Proconſulis, diximus.*

Medianum. *Cœnaculum.*

Ex eadem l. De ijs qui deiecerunt.

Prætor ait, Ne quis in ſuggrunda protecto'ue.) Suggrundæ & ſuggrundia uocantur partes tecti prominentes, quibus ſtillicidia à parietibus arcentur. Qualia ſunt ferè Lugdunenſia tecta. À Græcis γεῖσοι & γεῖσα dicuntur. Inde uerbum ſuggrundatio Vitruuio libr. IIII. *cap.* II.

Hoſpitalia. *Suggrunda.* *Suggrundia.* *Suggrundatio.* *Vitruuius.*

Sub

Sub tectis, inquit, ſi maiora ſpatia ſunt, columen in ſummo faſtigio culminis. unde & columnæ dicuntur, & tranſtra, & capreoli. ſi commoda, columen & canterij prominentes ad extremam ſuggrūdationem. Quæ uerba mendoſiſſimè in impreſſis libris leguntur, ut totus penè tractatus ille de architectura decem libris conſtans. Quare à pauciſſimis legitur. Alioquin etiam intellectu perdifficilis, &, ut Euripides *tragicus de libro* Heracliti *cognomento* Scotini *dixit, ſi* Laërtio *credimus,* δηλίου κολυμβητοῦ δεόμενος, *id eſt,* Delio *natatore indigens. In illa enim rerum uerborumq; obſcuritate non mediocre etiam ingeniū, quaſi æſtuoſo freto obrutus natator ſubmergitur.* Nobis *uerò in ea lectione contigit præceptorem eximium nanciſci* Iucundum *ſacerdotem, architectum tunc regium, hominem antiquitatis peritiſſimum: qui graphide quoq; non modò uerbis intelligendas res præbebat. Quo tēpore* Vitruuium *noſtrum otioſè alioſq; nonnullos antiquos ſcriptores eodem benigniſſimè adiuuante emendauimus.* Accedit *Græcarum literarum mediocris, uel modica potius cognitio, quæ in eius autoris lectione multum confert. Eſt tamen ille autor* Latinæ *linguæ ſtudioſis, nedum architecturæ utiliſſimus.* Vt *ad rem redeamus, ſuggrundationem* Græci γείσωμα *uocant, quod ad uerbum ſuggrundamentum dici poteſt: quod tamen uerbum* Theodorus *ex* Ariſtotele *grundam, & imbricamentum tranſtulit.* Idem Ariſtoteles *libro* v. *de genere animalium, nonnullorum animalium aures ſuggrundatas eſſe dicit,* ἀπογεγεισωμένα ὦτα *appellans. Quem locū interpres eleganter ita uertit, Auriculæ etiā longæ imbricatæq; amplius quaſi grundis, intuſq; anfractu longiore intortæ (quales nonnullarum quadrupedum ſunt) melius auditum adminiſtrant,*

Delio natatore indigens.

Γείσωμα.

Imbricamentū.

quippe quæ motum eminus excipientes ad cenſorium red-
dāt, ὅσοις τὰ ὦτα ἀπογεγεισωμένα πάῤῥωθεν, καὶ ὅσα τὴν
Protecta. ἑλίκην μακρὰν ἔχουσι. Protecta autē & proiecta partes
Proiecta. ſunt domus prominentes, qualia ſunt mœniana & podia
pēſilia. unde aſpectus eſt nobis in uicos & plateas. Proie-
Proiectura. cturæ Vitruuio prominētiæ ſunt & ueluti ſupercilia quæ-
dam parietū arcendis ſtillicidijs inuēta: fabri larmieros ap-
pellant & intabulamenta. Quanquam etiam proprio no-
Corona. mine coronæ uocentur, ſiue ſtructura, ſiue inteſtino opere
Opus inteſti-num. conſtent, quod minutiariam lingua uernacula dicimus. Vi-
truuius libro II. Summis parietibus ſtructura teſtacea ſub
tegula ſubijciatur altitudine circiter ſeſquipedali. ha-
beatq; proiecturas coronarum. Ita uetari poterunt, quæ ſo
lent in ijs fieri uitia. Protecta à protegendo dicta ſunt: eſt
Protegere. enim protegere, tectū proijcere. Cicero in Top. Quoniam
Publius Scæuola id ſolum ædium eſſe dixit, quantum pa-
rietis communis tegendi cauſa tectum proijceretur: ex quo
tecto in eius qui protexiſſet, aqua deflueret, ius tibi uide-
Pergula. ri, & reliqua. Pergulam, cuius hic quoq; fit mentio, pro
parte domus exporrecta, & propēdēte accipi debere hoc
in loco eius generis, quas ſalientes artifices noſtri appel-
lant, nemo ſemidoctus ignorat. Plinius lib. XXXV. de
Apelle, Perfecta opera proponebat in pergula tranſeunti-
bus: atq; poſt tabulam latens, uitia quæ notarētur, auſculta-
bat, uulgum diligentiorem iudicem, quàm ſe præferens. In
his autem pergulis uenales res proponebantur: ſicq; intel-
ligendum in lege, Hæres, ſuprà, De iudicijs.

Ex l. Tigni. in tit, Ad exhibend.

Vel anſam ſcypho iniunxeris, uel emblemata phialæ.)
Emblema. Emblema uermiculatum opus ſignificat ex teſſellis inſi-
titijs aptum atq; conſertum. Inde illud Ciceronis in Bruto
de Mar

de Marci Calidij oratione, Nullum niſi loco poſitum & tanquam in uermiculato emblemate (ut ait Lucilius) ſtructum uerbum uideres. Et in Oratore *perfecto de collocatione uerborũ loquẽs ex Lucilio, Quàm lepidè lexeis cõpoſitæ, ut teſſerulæ omnes, arte pauimento, atq; emblemate uermiculato.* Lexeis, *inquit, id eſt, dictiones in oratione tam lepidè compoſitæ, quàm in pauimentis uermiculato opere factis teſſerulæ.* De quibus Plinius *lib.* xxxv. *Interraſo, inquit, marmore, uermiculatiſq; ad effigies rerum & animalium cruſtis.* Huiuſmodi *hodie uiſitur in* Italia *in æde* Senenſi *pulcherrimum opus. Emblemata etiam in uaſis argenteis, aureiſq; &* Corinthijs *ornamẽta erant apud antiquos, exemptilia cum libitum erat, cuiuſmodi ætas iſta non nouit, ut arbitror.* Id *autem ex* Marco Tullio *intelligi facilè poteſt in* Verrem, *actione* v. *in qua* Verrem Siciliæ Prætorem *criminosè refert* Haluntinos *uaſa omnia, quæ tum apud* Haluntium *erant, in unum aceruum conferre coëgiſſe: quo facto* Verrem *ex omnibus uaſculis emblemata, id eſt, pretioſiſſimam partem reuelliſſe: ita ut* Haluntini *domum pura nudaq; uaſa referrent, id eſt, emblematis abſterſis, & toreumata, id eſt, cælaturæ, & emblemata apud* Verrem *remanerent impudentiſſimo latrocinio. propter quod factum* Verrem *per paronomaſiam uerriculum appellat.* Verba Ciceronis *hæc ſunt,* Vaſa *autem ad* Verrem *deferuntur:* Cibiratæ *fratres uocantur: pauca improbant. quæ probarent, ijs cruſtæ aut emblemata detrahebantur. Sic* Haluntini *excuſſis delicijs cum argento puro domum reuertuntur. Quod unquam iudices huiuſmodi euerriculum in illa prouincia fuit? Et paulò pòſt, Tum illa ex thuribulis & patellis quæ uellerat, ita ſcitè in aureis poculis illigabat, ita aptè in ſcyphis aureis includebat, ut ea ad*

Vermiculatum opus.

illam rem nata eſſe diceres. Emblema inſertum quid & inſitum ſignificat iniunctumq́;: ideò factum ut emblema pro ornatu temporario, & exemptibili ponatur. Inde illud Fabianum lib. 11. Inſtitutionis oratoriæ, de locis communibus loquentis, Hoc, inquit, adeò manifeſtum eſt ad forenſes actiones pertinere, ut quidā nec ignobiles in officijs ciuilibus, ſcriptos eos, memoriæq́; diligentiſsimè mandatos in promptu habuerint, ut quoties eſſet occaſio, extemporales eorum dictiones his uelut emblematis exornarentur.

Ex l. Iulianus. §. Quantum. eod. tit.

Poſsit exequi actione quod deſtinauit, & in nullo caſu quam intendit læſa.) Sic quidem ubiq; legitur poſt Accurſium. Cauſa uerò non caſu legēdum eſſe nemo niſi tardiſsimus non intelligit, ut ſit cauſa quam intendit in nullo læſa, id eſt, nullo modo. Quod autem ſequitur, Niſi paratus ſit repetita die intentionem ſuſcipere, ſimile illi in titulo, De damno infecto, repetita die repromittere. Verbū eſt peculiare Iuriſconſultorum: quemadmodū & alia pauca ab alijs ſcriptoribus non recepta. Vt per aduerſionem locare, uel conducere, uel emere, in iure frequentiſsima, & caſtratus pro eunucho natiuo, & uerſicoloria, quæ natiuum colorem mutauerunt, & reliqua, quæ nunc in mentē non ueniunt. Repetere, eſt retrorſus petere, ut cum altè repetitam orationem dicimus. Cicero in III. *de Oratore, Quorſum igitur hæc ſpectat tam longa, & tam altè repetita oratio? Altè repetita pro à principijs rerum exorſa dixit, quod ipſum interdum uitioſum eſt: unde illud Horatianum in Arte, Nec reditū Diomedis ab interitu Meleagri, Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo. Et repetita longius interrogatio apud Fabium lib.* V. *At in eo, inquit, qui uerū inuitus dicturus eſt, prima felicitas interrog*

Repetita die.

Repetere.

rogantis eſt extorquere quod is noluerit.Hoc autē non aliter fieri poteſt,quàm longius interrogatione repetita. Reſpondebit enim quæ nocere cauſæ non arbitrabitur. Idem, Patronus quoque altius, & unde nihil ſuſpecti ſit repetita percunctatione,priora ſequētibus applicando eò ſæpe perduxit homines, ut inuitis quod proſit, extorqueat. Vulgò dicimus lōgiſsimè rem quærere,uel lōgiſsimè ueſtigare. Inde etiam repetita conſuetudo & inſtitutum dicitur,hoc eſt, longo interuallo relata, id eſt (ut clarius dicam) à longiſſimis retrorſum temporibus petita.Cicero in Diuinatione, Neq; enim magis animos hominum nocētium res ulla commouit,quàm hæc maiorum cōſuetudo longo interuallo repetita atque relata. Non ab re igitur hæc locutio repetita die à Iuriſconſultis uſurpatur, pro eo quod Antidatum appellant,ut infrà, De fide inſtrumentorum,Repetita quidem die cautionem interponi non debuiſſe,& reliqua:id eſt,die retrorſus ementita. Vbi dies pro tempore intelligi debet, cum fœminino genere ſit poſitum, ut in illa locutione, annua, bima, trima die. Iuuenalis Satyra x. Longa dies igitur quid contulit?Et Vergilius, Multa dies uariuſq; labor mutabilis æui Rettulit in melius. Repetita die ſcribere uel aliud agere Græci dicūt,ἀνατρέχειν τῷ χρόνῳ.Cui opponitur prolata die, ſuprà in tract. De edendo.

Repetita conſuetudo.

Ex l.pri.De ſer.corru.§.Quod ait prætor.

Sed perſuadet Græcè etiam bonum conſilium quis dando, poteſt ſuadere & malum.) Lego, ſed perſuadet Græcè καταπείθει etiam bonum, & reliqua.Quanquam id eſt ariolari, huiuſmodi lacunas replere uelle ſine exemplari priſco. Suadere, eſt hortantis & impellentis: perſuadere, exorantis & perpellentis. Suadere actus & affectus, perſuade

Suadere. *Perſuadere.*

*ſuadere effectus.Cicero in Philip.*11. *Duo tamen tempora inciderunt, in quibus aliquid contra Cæſarem Pompeio ſuaſerim,ea uelim reprehendas ſi potes.Vnum ne in quinquennium Cæſari imperium prorogaretur. Alterũ ne pateretur fieri, ut eius abſentis ratio haberetur. Quorum ſi utrumuis perſuaſiſſem, in has miſerias nunquam incidiſſemus.*Propterea finem rhetorices nonnulli ad perſuadendi uim retulerunt, ut autor eſt Quintilianus in ſecundo: quod tamen ipſe non probat, ut qui officium oratoris in bene dicendi ſcientia, non euentu poſitum eſſe cenſuerit.

Perſuaſio. *Fides.* πίστις. Laurentius Vallenſis perſuaſionem propriè uocari poſſe contendit,quam Latini Chriſtiani fidem,Græci πίστιν appellant:hoc eſt,certam quandam opinionem & ſantẽtiam, quam nobis perſuaſimus. Id quod mihi Laurentius rectè cenſuiſſe uidetur,cum à uerbo Græco πέπεισμαι, id eſt, perſuaſi mihi, πίστις apud eos dicatur,quam nos fidem dicimus.Hoc autem ex Quintiliano liquet, qui lib. v. ſic inquit,*Pro certis autẽ habemus,quæ legibus cauta ſunt, quæ perſuaſione, ſi non omnium hominum, eius tamen ciuitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta ſunt.* Latinè autem fides in hoc ſignificatu certam deriuationem non habet,ſed Græcorum imitatione uſurpatum eſt ab anteſignanis fidei Chriſtianæ,qui aliud uerbum ſignificantius eſſe nullum exiſtimabant. Suadendi & perſuadendi differentiam Auguſtinus libro 11. de Ciuitate, his uerbis expreſſit, de Platonis politia loquens, *Confer nunc Platonis humanitatem à ciuibus decipiendis poëtas urbe pellentem, cum deorum diuinitate honori ſuo ludos ſcenicos expetente. Ille,ne talia uel ſcriberentur, etſi non perſuaſit, diſputando tamen ſuaſit leuitati laſciuiæq́; Græcorum: Iſti ut talia agerentur, iubendo extorſerunt grauitati*

tati, modeſtiæq́; Romanorum. Perſuadere Græcè καταπείθειν *dicitur, ut ſuadere* πείθειν. *Inde Pitho dicta eſt Dea dicendi præſes, quam Ennius Suadã: Quintilianus perſuadendi Deam, ſuadelam Horatius, Cicero leporem uocat. Hæc & flexanima dicitur, quaſi animum flectens, à Græcis pſychagogos, quaſi ductrix & oblectatrix animæ. Huius autem deæ quàm ſanctum olim numen apud Gallos fuerit, nos uerbis Luciani autoris Græci oſtendemus, quæ nobis ob hoc uertenda eſſe duximus. Hercules, inquit, apud Celtas Ogmios lingua uernacula uocitatur. Eius autem ſpeciem multum ab Hercule Græcorum abhorrentem, monſtrificamq́; pingunt. Senex eſt illis Hercules admodum confectus, inculto capite glabroq́;, atq; extrema canitiæ, obrugata cute, uietus, retorridus, cuiuſmodi ferè maritimos artifices uideamus ad ultimam ſenectutẽ peruſtos. Omnia deniq; magis eum quàm Herculem eſſe crederes. Atq; his huiuſmodi cùm ſit, habet nihilominus Herculis cultum, & geſtamina. Amictus eſt enim leonino tergore: dextera, clauã tenet: arcumq́; ſiniſtra protendens, pharetram ex humero pendulam habet: et ut ſemel dicam, Hercules eſt uſquequaque. Hunc autem eo habitu cùm uidiſſem, confeſtim arbitratus ſum commentum eſſe illud Gallicum, ludibriumq́; quoddam hominum Herculis Græci diuinitatem ſuggillare maximè uolentium. Verùm (id quod in primis in ea tabula admirandum eſſe duxi) ſenex ille Hercules confertiſsimam quandam hominum multitudinem trahit, omneis auribus uinctos. Vincula porrò illi ſunt habenulæ prætenues, auro electroq́; fabrefactæ, ſpirulis collaribus honeſtiſsimis perſimiles,* δεσμὰ δ' εἰσὶν οἱ σεῖραι λεπταὶ χρυσοῦ καὶ ἠλέκτρου εἰργασμέναι, ὅρμοις ἐοικυῖαι τοῖς καλλίστοις. *Atq; ij tam exilibus uinculis ducti (quod mireris) ne fugam quidem*

Pitho.
Suada.
Suadela.
Lepos.
Galli olim elegãtiæ ſtudioſi.
Hercules Gallicus.

circunſpectare uidentur, tametſi nullo propè negotio explicare ſe poßint. Nec omnino reſtitantes, aut in diuerſum renitentes, reſupinatosq́; uideas. hilares illi uerò, lætitiáq́; perfuſi ſequuntur, ducentem ſe Deum laudibus efferentes, trahenti ſe ultro eouſq; obſecundãtes, ut præueniendi ſtudio uincula etiam laxa incontentáq́; relinquãt. Diceres eos triſtes futuros, ſi huiuſmodi uinculis exim ſe ſentiant. Age, quod abſurdißimum mihi uiſum eſt, id uerò addere non uerebor. Cùm enim pictori reliquum iam nihil eſſet, unde cathenularum extrema innecteret (quippe dextera quidem claua geſtanda: ſiniſtra uerò arcu tenendo occupata) perfuſa dei lingua alligatos eos homines ductitari ab eius ſummo finxit, identidem duce ridibundo ad eos ſe cõuertente, Hæc ego, inquit, diutule cùm conſideraſſem, admirabundus & hæſitãs, atq; adeò indignatione plenus, ibi Gallus quidã qui tum fortè aderat, haud ignarus ipſe rerũ noſtrarum, ut qui linguam Græcam exactè doctus eſſet, ut poſtea patuit Græcè eo loquente, philoſophiæ quoq; more gentis ſtudens quantũ conijcere licet, Tibi (inquit ad me) mi hoſpes picturæ huius ſacramentum interpretari uolo: uideris enim nonnihil hac de re cõturbari. Nos igitur Celtæ ſermonem, non quẽadmodũ uos Græci, Mercuriũ eſſe dictitamus, ſed Herculi ſimilem ſermonem affingimus, quòd uiribus admodum præualere eum Mercurio, credimus. Quòd autem ſenex fingitur, ne id tute magnopere admireris, ſolet enim ſermo in ſenectute demũ uim ſuã iuſtam plenamq́; exhibere. Τὸν λόγον ἡμεῖς οἱ Κέλτοι οὐχ ὥσπερ ὑμεῖς οἱ ἕλληνες, Ἑρμῆν οἰόμεθα εἶναι, ἀλλ᾽ Ἡρακλεῖ αὐτὸν εἰκάζομεν, ὅτι παραπολὺ Ἑρμοῦ ἰσχυρότερος οὗτος, εἰ δὲ γέρων πεποίηται, μὴ θαυμάσῃς, μόνος γὰρ ὁ λόγος ἐν γήρᾳ φιλεῖ ἐντελῆ ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἀκμήν. *Siquidem poëtæ ueſtri uerè id cenſuerũt,*

iuniorum

iuniorum hominum mentem uolucrem inſtabilemq́; eſſe: ſenectutem autem ſcire dicere poſſe, & commodius iuuentute. Sic tibi apud Homerum ex Neſtoris ſenis lingua profluere mel creditur, & Troianorum oratores floridam ore uocem emittere dicuntur. Proinde ſi auribus homines ad linguam illigatos ſenex hic Hercules, idem & ſermo trahit, ne hoc quidem eſt cur mireris: utiq; qui linguæ auriumq́; cognationem noris. Ad ſummam Herculem: nos Celtæ hominem ſapientem fuiſſe cenſemus, ſermone omnia perficientem, flexanima illa ſuada quam uos Pithò dicitis, pleraq; eluctari peruincereq́; ſolitum. Telaq́; ipſius ſermones fuiſſe interpretamur acutos, celeres, à ſcopo non aberrantes, plerunq; collimantes, animas quoque conſauciantes. Vos certè ex Homero uerba uolucria eſſe dictitatis. Τὸ δ᾽ ὅλον καὶ αὐτὸν ἡμεῖς τὸν Ἡρακλέα λόγῳ τὰ πάντα ἡγούμεθα ἐξεργάσασθαι, σοφὸν γενόμενον, καὶ πειθοῖ τὰ πλεῖστα βιάσασθαι. Hui quãdiu de nugis? dixerint quidam fortaſſe, qui nullum præſentius numen eſſe ſancta ruſticitate putant. Cuius ſpiritu ſeſe actos eſſe ſignificãtes, ſimplicitatem amare ſe, & exoſculari ſcriptorum canonicorum aiunt, ſecularíaq́; ſcripta propterea auerſari, quòd inde dicendi lenocinia, non etiam ſentiendi argumẽta abunde comparari poßint: belliſsimum hoc nactos ſe putantes inertiæ atque inſcitiæ patrocinium. Ceu uerò fidei noſtræ anteſignani Tertullianus, Iuſtinus, Cyprianus, Lactantius, Nazianzenus, Baſilius, Euſebius, ac reliqui probæ notæ ſcriptores, Leo, Hieronymus, atque etiam Auguſtinus, dicendi facultatem neglexerint, neque his potiſsimum armis contra gentilium ſcripta dictaq́; depugnarint, licet non æquè certis ac fulgentibus. Id quod tamen ij adhuc

Hercules Gallorum.

Digreſsio in latinitatis contẽptores.

ij adhuc ſeſe ignoraſſe excuſare probabiliter poſſunt, qui barbara tantùm ſcripta intelligere, legereq́; didicerũt. Homines *utiq; noctuinis oculis, qui clarè in tenebris cernentes Cimmerijs, ſplendore latinitatis, atq; elegãtiæ præſtringantur. Quos quid nominis appellem, non ſatis communiſcor.*

Prouerbium ex Varrone. *Antiqui onos lyras appellitauerunt. Vnde illud Varronis dictum, Si quis mihi filius unus plures'ue in decem*

Aſinus lyram. *menſibus gignantur, ij ſi erunt* ὄνοι λύρας *(id eſt, aſini ad lyrã) exhæredes ſunto. Id quod ex Menandro Comico in prouerbiũ aſſumptũ eſt,* ὄνος λύρας ἤκουε, καὶ σαλπιγγος ὗς, *Aſinus, inquit, lyram audiebat & claßicum ſus. Quod de ijs dici ſolet, qui nulla uoce harmonica titillantur. Quo modo & iſti Priſcianomaſtiges (ut uulgus noſtrum loquitur) alternis uerbis impingentes, qui nullum uerbum niſi putidum auribus percipere cum ualeant, ſuauiloquentia offẽdi ſe ſimulant, ut fallaci & impoſtrice, cum reuera ad eloquentiam priſcam obſurdeſcant atque hebeſcant. Orationem enim Latinam ſi audiãt, ſuperciliosos uideas, contemptim tranſmittere ſe fingentes, quæ apprehendere nequeunt, ut ſit quod Græci dicunt,* ὄνος τὰ ὦτα κινῶν. *Quo prouerbio craßioris Mineruæ homines compellantur, qui cum interdum auriti æquè ut aſini ſint, nihil tamen exaudiẽtes, omnia intellexiſſe ſe emẽtiuntur, unà cũ ijs quæ*

Humanitas. *dixeris: dicenda etiam connectentes. Hi ſunt qui humanitatis nomen leue, atq; etiam probroſum eſſe putant, quam, cum ſe dicunt aſpernari, eruditionem inſtitutionemq́; ad bonas artes, atque adeò in bonis artibus & literis eam eſſe neſciunt, ut doctißimi tradiderunt. Quas artes qui ſynceriter appetunt, hi ab antiquitate dicti ſunt humaniſsimi: eò quòd uni omnium animantium homini huius ſcientiæ cura & diſciplina data eſt. Verùm, iſti neſciant hæc eſſe rudimenta*

dimenta atq; incunabula uirtutis,quibus cum iuuenum animi ad ueræ gloriæ cupiditatem aluntur, tum ſunt hæc eadem potentiſsima uitæ retinacula aut in rebus aduerſis,aut in infirma ualetudine. Cæteræ res neque temporum ſunt, neq; ætatum omnium,neq; locorũ:humanitatis ſtudia adoleſcentiam agunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, aduerſis perfugium ac ſolatium præbent. delectant domi,in ſenectute animum tanquam emeritis ſtipẽdijs ambitionis,contentionum,cupiditatum, uoluptatum, receptui canere hortantur,omniumq́; rerum ſecurum ſecum (ut dicitur) uiuere cogunt.Plena eſt exemplorũ uetuſtas, plena ſententiarum, quæ iacerent in tenebris, niſi literarum accedẽte lumine (quod iſti obtueri nequeunt) incolumia ſeruarentur.Quàm multas nobis imagines fortiſsimorũ uirorum elegãtiæ ſtylo expreſſas non modo ad intuendum,ſed etiã ad imitandũ,ſcriptores Græci & Latini reliquerunt? quas in adminiſtranda Repub.magiſtratus ſibi proponentes,animum & mẽtem ipſa cogitatione hominum excellentium confirmare debent. Niſi uerò exiſtimabimus ea quæ acute aut ſententioſe dicta ſint, perinde auribus inſidere ſordide ac laute, aſpere ac rotunde,barbare ac Latinè dicta:aut eodem modo in ſenſus irrepere,eundem aculeum in animis audientium relinquere. Quaſi uerò idem cibus ſituus iuxtà conditusq́;,faſtidioſè & ſuauiter ſumptus, perinde ad ſtomachum faciat. An nihil intereſſe putamus, ex quo filo textura quæq; fiat?An contexendo filo & candido & tereti, & egregie neto, artificis manum non referre,non artem,non texturæ genus credimus? Quod ipſum ſi cæcis etiam clarum eſt,niſi ab ijs defendi non poſſe, qui candida nigris,cretatáq; (ut dicitur) carbone notatis, perplexa explicitis, dubia certis, controuerſa confeſsis, ſyncera

cera adulteratis, proba improbris, cohærentia hiulcis, quadrantia inconcinnis, apta colliſis, conſentanea diſsidentibus, optima deterrimis, odorata putidis, ſcita abſurdis, acria hebetibus, lucida obſcuris, ſalſa inſulſis, ſapientia fatuis, digeſta inconditis, deſcripta confuſis, conſona abſonis, culta horridis, ſelecta obuijs, Latina barbaris, poſtremò qui humana brutis, lucem tenebris, decus deniq; dedecusq; permiſcent, placita omnis æui delentes: quid cauſæ eſt cur non iſti intemperijs acti uideantur, qui orationem ratione certa contextam (unde nomen contextus) qua una re maximè genus humanum brutis animantibus præſtat: nihil à ſermone fortuito & incondito intereſſe contendunt: qui alba (quod aiunt) linea diſcrimen rerum: & (ut inquit Perſius) frontem de rebus, ac decorum ex hominibus tollunt? Quid: in damnandis uitijs æque grauem plagam facit fortuita confuſaneaq; uerborum congeries, quàm dictionum conſtructio concinna quadrataq;, aut adamuſſim modulata? Eadem ui fertur effuſus temere ſermo, uixq; ore excidens, qua artificioſè emiſſa, ac tereti ſtylo intorta librataq; oratio? Num uirtutibus commendandis, artibus illuſtrandis, meritis hominum amplificandis, indignitate rerum exaggeranda, honeſtate aſſerenda, uoluptate explodenda, commiſeratione in calamitoſos citanda, ira placanda, componendis affectibus, hominibus in officio continendis, ſæuitia execranda, placabilitate emerenda, uenia extorquenda? Deniq; uetuſtis nouitate danda, nouis autoritate, obſoletis nitore, obſcuris luce, faſtiditis gratia, dubijs fide, omnibus eo quod maximè intereſt aut temporum, aut locorum, aut perſonarum, aut cauſarum? Num his inquam omnibus tranſigendis (pergam enim & ineptus & immodicus eſſe indignationi indulgens) æque pollere

poteſt

poteſt nuda & inermis, omniq; ornatu defecta oratio, ne dum barbara, ut proprietate commendabilis, translationibus atq; omni dictionis lepôre inſtructa? Verborum ſordibus horrida & tenebricoſa, atque ſermonis lautitia nitens, & figurarum ſplendore illuminata? Nimirum pondera ſenſuum ſententiarumq; perferre ictum ſuum nequeunt, niſi & uerborum emphaſi quaſi libramento incitentur, & ambitu quodam complexuq; certo inciſorum membrorumq; deferantur. Adde quòd ut in pleriſque rebus mire hoc natura fabricata eſt (ut Marcus inquit Tullius) ſic & in oratione, ut ea quæ maximam utilitatem in ſe continerent, plurimum eadem haberent uel dignitatis, uel etiam uenuſtatis. Hæc illa eſt eloquentia quæ orbem terrarum duorum nominum gloria Demoſthenis Græci, Latini Ciceronis impleuit, quorum hodie quoq; permulta ingenij monumenta circunferuntur, ubique propè terrarum honori magis habita, quàm in Francia, qua una in prouincia & Minerua & Muſæ, & Mercurius, atque etiam (ſi dijs placet) Celticus ipſe Hercules, Accurſianorum Momo (ſic enim uocant deriſionis Deum) non modò concedere coguntur: ſed etiam inde conuiciosè probroſéq; quatiuntur. Id quod eo indignius eſſe mihi uidetur, quòd ab ijs hominibus humanitas in Francia ueluti fabula quædam iners theatro exigitur & exploditur: qui ne ſuſpicari quidem unquam potuerunt nedum exaudire, quid illa profiteretur. Ab ijs (inquam) iudicibus eloquentia indicta cauſa damnatur, qui ne de facie quidem eam nouerunt: qui albá'ne an atra ſit, iudicare nequeunt. Quòd ſi fato non Gallico, ſed Francorum, faceſſere Gallia lepos omnis literarum cogitur, faceſſat ſanè, quando ita genius fert huius regni. Sed ſuſpendio arbor eligenda (ut aiunt) Prouerbium.

& ut

& ut Ariſtophanes inquit, ἐξ ἀξίου γοῦν ξύλου ἀπάγξασθαι, Si ſuſpendio uita finienda eſt, ex digna ſaltē arbore pendēdum eſt. Sic ſi hoc ſemel decretū eſt, ut Francorum ſuffragijs humanitatis & eloquentiæ, id eſt, rerum pulcherrimæ ſtudiū damnetur, ab ijs certè damnetur qui eam pernouerint. Nunc uerò quis cœlum terris non miſceat & mare cœlo, ſi cæcutientes de dicendi coloribus, & de poëticæ canticis ſurdaſtri in conſilium mittantur? qui eloquentiam blateratricem quandam eſſe putant, cuius ſit propoſitum uoces inaniter fundere, non ſententiarū pondera conſectari. Ignorantes eam eſſe diſciplinā quæ de magnis mire & ſublimiter, de paruis propriè ac ſubtiliter, de mediocribus iucunde & grauiter, de omnibus ſententioſe & luculenter dicere perdoceat. Quæ ut legibus ſoluta, & inuſitata quadam conditione, accuſatrix eadem & cauſam dicens, atq; utrobiq; optima fide agens, ſuopte etiam tantū iudicio abſolui, dānariq;, ſi res ita tulerit, ſua facundia poßit. Verùm hæc ipſa dicendi facultas permultos illa quidem amatores, ſed paucos imitatores habet, quod quondā de libertate dictum eſt. Quotus enim quiſq; eſt ex iſtorum etiam numero durioris oris hominum, qui hanc facultatem uerbis eleuare ſolent, atque etiam aſpernandam dicere: cui ſi inter differendum cenſendum'ue ſcitum aliquod uerbum in buccam fortè uenerit, non flammam ore inardenti facilius opprimere poßit (ut prouerbio dicitur) quàm elegans dictum illud tenere? Vt enim hominis decus omnium confeßione eſt ingenium: ſic ingenij ipſius lummen eſt eloquentia. Quid igitur hoc hominum genere facias qui humanitatem ex homine tollunt? Philippus Alexandri Magni pater cum cauſam aliquando duorum hominum malitia præditorum cognoſceret, unum Græco uerbo fugere iußit

Eloquentiæ munera.

Prouerb.

iuſsit, id eſt, exulare, & alterum perſequi. Εκέλευσε τὸν μὲν φεύγειν, τὸν δὲ διώκειν. Sic ego, ſi quis me ſententiam roget de iſtis obtrectatoribus elegantis humanitatis, facere fortaſſe auſim, ut & qui ſordibus ſermonis oblectari, et qui purè loquẽtibus obtrectare cupidè ſolent, hos quidẽ in Timonion quoddam, id eſt, in auiam ſolitudinem deportandos eſſe: illos uerò deportatis comites ire cenſeam, ut mõrari prima longa, poſthac iſti inter homines deſinant, qui humanitate delectari nequeunt, & uerò qui offenduntur doctrinæ elegantia. Vt enim Timon ille Athenienſis Philoſophus, humani generis odio infamis, Miſanthropi cognomentum propterea meruit, ſic iſti nimirum peſsimè de genere humano mereri cenſendi ſunt, qui homines humanitate abdicare ſe iubent. Atque ideo claſsicos & aſsiduos autores (ut antiquo uerbo iuris utar) ex quorum lectione humanitas quæritur, omneis ad unum, uno illo addito elogio damnauerunt, quòd nihil ad ſtomachum facerent, alimentis aſſuetum Mineruæ ſordidæ atque illotæ: ſcilicet ſic eſt natura comparatum, ut prius cauum à conuexo (ut inquit Ariſtoteles) quàm hircoſam inſcitiam ab improbitate diſiunxeris. Ex eorum ſunt illi genere, qui literarũ ſtudium ad calculum uocandum putant: non ut par ſit ratio acceptorum & expenſorũ, ſed ut multò amplior acceptorum. Atque ideò eos in ſeſe peſsimè cõſuluiſſe pronunciare non erubeſcunt, qui humanioris ſtudij curriculum ingredi inſtiterunt & peragere. Videlicet ſtudioſis hominibus literas decoxiſſe interpretantur, quos capturas forenſes expiſcari non uident, aucupiaq́; Baſilicana omni ope conſectari: quem unicum finem ſtudiorum eſſe communis prudentia ſtatuit. Verùm illi ſuæ prudẽtiæ rationem uiderint, nos quod agitur, agamus. Suada à ſuadendo dicta eſt: unde

Timonion. *Miſanthropos.* *Prouerb.* *Suada.*

F illud

illud Vergilij in VI. *Et malè ſuada fames. Imitatione cuius Auguſtinus lib.* XIIII. *de Ciuitate, de præuaricatione primorum parentum loquens, Malè ſuada, inquit, uerſutia in hominis ſenſum ſerpere affectans, & reliqua. Inde Cornelius Cethegus propter ſuauiloquẽtiam Suadæ medulla dictus eſt. Cicero in Bruto, Pitho uocant Græci cuius affector eſt orator, hanc Sudam appellauit Ennius. Eius autem Cethegũ medullam fuiſſe uult, ut quã deam in Periclis labris ſcripſit Eupolis ſeſſitauiſſe, huius hic medullam noſtrum oratorem fuiſſe dixerit. Pitho autem ut Sappho declinatur & Echo, & ſimilia. Hæc à Græcis Pſychagogos quaſi flexanima dicta eſt, animos hominum quoquouerſus ductitans, quaſiq; arbitrij frænos regens & iudicij.*

Suadæ medulla.

Pſychagogos.

Ex eadem lege.

Sed utrum ita demum tenetur, ſi bonæ frugi ſeruum pepulit ad delinquẽdum.) Frugi bonæ & bonæ frugi cùm dicebant, probum officioſumq; conſummatè ſignificabant, quãquam apud Gellium frugis bonæ legitur. Sic enim frugi bonæ dicũt, ut frugi hominem, ut Piſo frugi. Cùm autem contrariũ huius ſignificare uolebant, nequam hominem appellabãt, id eſt, prodigum, aſotum, libidinoſum, improbum, nihili, & interdum ſceleſtum: præſertim cùm de ſeruis loquebantur. Hoc uerbo Iuriſcõſulti interdum utuntur, ut hîc & alibi non ſemel. Apud Plautum in Caſ. cùm Stalinus de uxore ſua excãdeſcente diceret, Nũc in firmento tota'ſt, ita turget mihi, ædepol ego illam mediã ruptã uelim. Reſpondit Olympio uillicus, Credo pol eſſe, ſi quidẽ tu frugi bonæ es. Id eſt, ſi tu uirilis maritus es, media dirupta eſt, alludens ad hymenem muliebris genitalis. Frugi bonæ ſeruũ Græci οἰκέτην ἐπιεικῆ *appellãt, quo uerbo cõſummata probitas ſignificatur, ut alibi diximus. Iſocrates in Areopag.* Ἐν καπηλείῳ

Frugi bonæ.

Nequam.

Οἰκέτης.

Ἐπιεικής.

πηλέως ἢ φαγεῖν ἢ πιεῖν, οὐδεὶς οὐδ᾽ ἂν οἰκέτης ἐπιεικὴς ἐτόλμησε. Id eſt, In caupona eſſe aut ppotare nemo ne ſeruus quidē auſus dūtaxat frugi bonæ, de antiqs Atheniēſiū moribus loquēs. Inde ad frugē bonam ſe recipere dicebant, pro eo q̃ uulgaris ſermo dicit, Ex nihili homine fieri homi nem boni amantē, id eſt, frugi. Cicero pro Cælio, Equidem multos & uidi in hac ciuitate & audiui, nō modò qui primoribus labris guſtaſſent genus hoc uitæ, & extremis (ut dicitur) digitis attigiſſent: ſed qui totā adoleſcētiā uoluptatibus dediſſent, emerſiſſe aliquādo, & ſe ad frugē bonā (ut dicitur) recepiſſe, graueisq; homines atq; illuſtreis fuiſſe. Dicitur & euadere ad frugē bonā, de eo tamē q ante nequā nō fuerat. Lact. lib. VI. de Pythagorea litera loquens, Si ducē nactus fuerit qui ducat ad meliora titubantem hoc eſt, philoſophiā didicerit aut eloquētiā, aut alıqd honeſtæ artis quo euadat ad bonā frugē, quod ſine labore maximo nō poteſt, honeſtā uitā diſputāt peracturū. Ad frugē bonā redire. Lamprid. in Heliog. Milites ſe parſuros dixerunt, ſi ad frugem bonā rediret, εἰ χρηςὸς αὖθις γένοιτο.

Ad frugē bonā ſe recipere. *Euadere ad frugem bonā.* *Ad frugē bonam redire.*

Ex l. Liminarchæ, De ſeruis fugit.

Legendū Limenarchæ & hic et in l. Munerū, infrà, De muneribus et honoribus, λιμενάρχαι. Nō enim à limine dicitur, ut Accurſio placuit, ſed dictio merè Græca eſt non bigena. Raro enim antiqui huiuſmodi dictionibus uſi ſunt quæ ex Latino peregrinoq; componūtur, qualis eſt epitogij cōpoſitio, & epirhedij, toga enim Latinū eſt cum præpoſitione Græca, & rheda Gallicū. λιμὴν Græcè, Latinè portus dicitur, unde limenarcha. q locis maritimis præeſt, unde traiectus eſt ad exteras nationes. Hos autē Ariſt. lib. VI. Politicōn circa finē limenophylacas uocat, quaſi portuū cuſtodes. Limina uerò impij nō eo modo dicuntur quo

Limenarchæ. *Bigena uitāda.* *λιμὴν.* *Limina impeij.*

Seruus ad limina. *limen domus: unde ſeruus ad limina dictus, pro atrienſi apud Apulcium in 11. de Aſino: & apud Vergiliū lib. IX. Aeneidos, Fidusq; ad limina cuſtos. Stationarij uerò milites* *Stationarij milites.* *(quorum hic fit mentio) milites ſunt præſidiarij, quos ordinarios appellamus, qui in locis hoſtium finitimis ſtationes agitare ſolent, ad repentinos hoſtium incurſus intenti.* *Limitanei.* *Ex his limitanei à limitibus dicti ſunt.*

Ex l. ultima, Si menſor falſ. mod. dix.

Et ſi menſor machinarius feſellerit, hæc actio dabitur.) *Machinarij.* *Machinarius menſor ab Vlpiano dicitur ad decempedatoris* *Geometræ & Geodetæ.* *differentiam. Geometræ enim uel geodætæ potius: id eſt, terræ diuiſores, & agrimēſores, non tantum pertica utuntur & decēpeda, ſed etiā machinula, qua formas quadratas aut trigonas deſignantes, earumq; latera metientes, arearū ſpatium facilè ex ijs colligunt, quo modo noſtri hodie utuntur, partim eorum quadrata machinula utentes, partim orbiculata. Vtrūq; autem genus arrectas in ambitu pinnulas habet rimulis perſpicuas, in meditullioq; columellam rimulentā, hæ autem ad æquilibriū, & ad lineā rimularum pinnulariū ita inter ſe reſpondēt, ut lineæ decuſſatæ à circunferētia ad centrū machinulæ contēdētes & coēuntes, per columellæ rimulas nulla offenſione pertineant. per quarum linearum ductus menſores collimantes, orthogonos exactè deprehēdunt. Tota enim machinula normarum anconibus conſerta & apta eſt, quæ res reſponſus illos linearū per mediā columellā efficit. Quam machinā qui uiderit, facilè hæc uerba intelliget, alioqui futura ſubobſcura.* *Gnomon.* *Gnomon hæc machina ab Herodoto uocatur, quod uerbū Laurentius Latinè normā uertit, & rectè. Eſt enim* *Norma.* *norma Latinè (quēadmodū Græcè gnomon) pars & geometrici & architectonici inſtrumenti, qua norma ut recti*

cti anguli à geometris, ſic lapides ac ſtructuræ orthogonæ, id eſt, rectis angulis exactæ, ab architectis & fabris deprehēduntur. Vulgò quadra uocatur, id eſt, ſquicrra, ut canon id quod regula Latinè dicitur. Lucianus, ὁποῖον χρὴ τὸν κανόνα εἶναι καὶ γνώμονα τοῦ κατ᾽ ἀρετὴν βίου, *Qualem, inquit, oportet canonē & gnomonem eſſe uitæ ſecundum uirtutem degēdæ. Leo Albertus lib.* III. *de Aedificatoria, Normam, inquit, ueteres conficiebant tribus rectis regulis in unū triangulū coniunctis, quarū una erat cubitos treis, altera quatuor, tertia cubitos erat quinq; longa. Hoc autē inuentum eſt Pythagoræ, ut autor eſt Vitruuius libro* IX. *unde Albertus ſupradicta mutuatus eſt. Quintilianus lib.* XI. *de pronūtiationis geſtu loquens, Siniſtrum brachium euſq; alleuandum eſt, ut quaſi normalē illum angulū faciat, ſuper quod ora ex toga duplex æqualiter ſedeat. Normalem pro recto poſuit, qualem norma efficit. Eadem ratione Cenſorinus de die Natali normalem lineam uocat, quā Græci catheton dicunt, Albertus perpendentem uocat, id eſt, perpendicularē. Talis enim linea à recto angulo normæ fit, & ipſa rectū angulum facit, proptereaq; ancones dicuntur in norma quaſi flexus cubiti quē normalis figura efficit uel deſcribit. Vitruuius libro* III. *in fine de ſtriatus columnis loquēs, Columnarum ſtriæ faciendæ ſunt* XXIIII. *ita excauatæ, uti norma in cauo ſtriæ cùm fuerit cōiecta, circūacta anconibus ſtriarū dextrā ac ſiniſtrā tangat, acumenq; normæ circūrotundatione tangendo peruagari poßit. Et lib.* VIII. *de chorobate loquens, quo aquæ perlibrantur: Ea, inquit, regula habet ancones capitibus extremis æquali modo perfectos, inq; regulæ capitibus ad normam coagmentatos, & interregulam & ancones à cardinibus compacta tranſuerſaria. Ancones Vitruuius*

Normalis angulus.

κάθετος.

Perpendicularis.

Ancones. appellat conflexum qui rectũ angulũ deſcribit. Transfertur & ad alia. Vnde Plinius Latinè cubitum appellat lib. III. de Ancone urbe Italica loquens, uulgò nota: In ipſo, inquit, flectentis ſe oræ cubito ſita. his uerbis ſignificãs cur Ancon dicatur. Et lib. II. Conflexa in cubitos, aut cõfracta in humeros, ſic enim Hermolaus emendauit. Vt enim in parietibus ancones, ita & in promontorijs dicuntur. Vitruuius uerò lib. VII. Longitudines ad regulam & lineã, altitudines ad perpendiculũ, anguli ad normã reſpondentes exigãtur. Plinius lib. XXXVI. de reticulato opere loquẽs, Structurã ad normã & ad libellã fieri, & ad perpendiculum reſpondere oportet. Ad perpendiculum Græcè κατὰ
Amuſsis. κάθετον dicitur. Amuſsis autẽ, filũ eſt quod fabri materiarij rubrica oblinunt, aut alio colore, à Græcis στάθμη dici-
Στάθμη. tur: unde prouerbiũ natum λευκὴ στάθμη autore Suda: La-
Alba linea. tinè alba linea dicitur. Gellius libro ultimo, Hi uaria lectitantes in quas res cunq; inciderant, alba (ut dicitur) linea ſine cura diſcriminis ſolam copiã ſectari conuertebãt. Hoc autem prouerbium in eos ualet, qui ſine diſcrimine aliquid faciunt, ut ſi in albo pariete alba linea utatur aliquis. Politianus hoc ita reddit, In albo lapide alba linea uel amuſsis alba, Græcorũ more qui ἐν λευκῷ λίθῳ λευκὴ στάθμη dicunt. Plato in Charmide ab eodẽ traducto, Quòd enim ad formoſos attinet, alba ſunt regula carpentarij: omnes enim ferè qui ea ætate ſunt, formoſi mihi uidentur: id eſt, nullum diſcrimen facio, nullo delectu formoſos omnes iudico. Amuſsis enim alba nullum diſcrimen in lapide albo etiam ipſo facit. Ammonius in prædicamenta Ariſtotelis, Ὡς γὰρ ὁ τέκτων τῇ στάθμῃ κέχρηται ὀργάνῳ πρὸς διάκρισιν τῶν τε ὀρθῶν ξύλων καὶ τῶν καμπύλων, ὁμοίως καὶ ὁ οἰκοδόμος τῷ καθέτῳ διακρινούσῃ τοὺς ὀρθοὺς καὶ τοὺς

μὴ

μὴ τοιούτους τῶν τοίχων. Vt faber, inquit, utitur amuſsi inſtrumento ad exigendam materiæ rectitudinem, ſic ſtructor utitur perpẽdiculo, id eſt, catheto ad parietes dirigendos. Ex eo autem factum, ut gnomon forma geometrica dicatur normæ ſimilis, hoc eſt, parallelogrammum cum ſupplementis duobus: cuius meminit Euclides in principio libri II. quæ forma à Martiano Capella Latinè norma uocatur in VII. de qua Ariſtoteles in Prædicamentis, τὸ τετράγωνον γνώμονος περιτεθέντος ηὔξηται μὲν, ἀλλοτειώτερον δὲ οὐδὲν γεγένηται. quo in loco Argyropylus normam pro gnomone rectè trãſtulit. Quadrangulum (inquit Ariſtoteles) addito gnomone, id eſt, norma augetur quidem: nõ autem aliud fit quippiã, id eſt, non tranſit in aliud ſchema geometricum. Quod ſi quis intelligere uelit, Euclides adeundus in I. cap. lib. II. cuius hæc uerba ſunt, παντὸς δὲ παραλληλογράμμου χωρίου, τῶν περὶ τὴν διάμετρον αὐτοῦ ἓν παραλληλογράμμων ὁποιονοῦν, σὺν τοῖς δυσὶ παραπληρώμασι, γνώμων καλέσθω. Conſtat autem tetragonũ, id eſt, quadratũ duobus gnomonibus: duæ enim normæ iũctæ abſolutum quadratum efficiũt. Sũt & alia ſignificata huius uocabuli, ut gnomon pro umbilico ſolis, à quo ars gnomonice dicta, quæ ſolariorum rationẽ perquirit, ut ſuprà diximus, nũc ad rem nõ pertinẽs. Sẽſus eſt autẽ huius loci, Siue mẽſor machinarius falſum modũ renunciauerit, ut agrimẽſor et metator: ſiue architectus et redẽptor, qui ipſi nõ machinula, ſed decẽpeda & pertica utũtur, hoc edicto teneri. Decempeda autẽ à Græco decaptus dicitur: à maſculino autem fœmininum factum eſt, ut inquit Priſcianus, eodem modo quo à crater fit cratera fœmininum. Hac etiam agrimẽſores & metatores interdum utuntur. Cicero in Antoniana XIII. Si uerò coloniarum & municipiorum

Tetragonum.

Decempeda.

ſine ulla dubitatione hoſtis eſt, quid tandem huius cenſetis urbis, quam ille ad expiandas egeſtates latrocinij ſui concupiuit, quam iam peritus metator & callidus decempeda

Saxa. ſua Saxa diuiſerat? Saxa in loco proprium eſt nomẽ amici

Decempedator. Antonij. Ab hoc decempedator dictus, qui decẽpeda metitur. Idem, Cauebat etiã Lucio Antonio qui fuerat æquiſſimus agri priuati & publici decempedator. Noſtri hodie mẽſores & metatores perticis uicenûm pedum aut uicenûquinûm utuntur, qua etiam antiqui utebantur: unde natum prouerbium, Vna pertica metiri & tractare, ut Plinius VIII. epiſt. Ex his etiam quos non una (ut dicitur) pertica, ſed diſtinctè gradatimq; tractaui, quãto quis melior & probior, tanto mihi obligatior abijt: id eſt, quos non æqua benignitate proſecutus ſum, ſed pro cuiuſque merito, & quorum merita non ulna una (ut uulgò dicimus) menſus ſum. Ad metiẽdas uerò ſtructuras redemptores noſtri per-

Hexapeda. ticis ſenûm pedum utuntur, quas hexapedas fortaſſe appellare poſſumus, ut decempedas antiqui dixerunt: Eſt enim Græcè ut decapus ſic hexapus, niſi tutius eſt hexapodẽ ut

Menſurarum nomina. tripodẽ dicere. Menſurarum nomina multa apud antiquos leguntur. Stadium pedum ſexcentenûm. Herodotus cente-

Stadium. nûm orgyiarum dicit in II. ubi de labyrintho loquitur. Αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργυιαὶ δίκαιαι, εἰσὶ στάδιον ἑξάπλεθρον, ἑξαπόδου μὲν τῆς ὀργυιῆς μετρεομένης καὶ τετραπήχεος, τῶν ποδῶν μὲν τετραπαλαίστων ἐόντων τοῦ δὲ πήχεος ἑξαπαλαίστου, Iuſtæ, inquit, orgyiæ centũ. ſtadiũ implent ſex ple-

Orgyia. throrũ, ita ut orgyia ſenûm pedũ ſit & quaternûm cubito-

Cubitum. rum. Cubitũ uerò ſenûm palmorũ, & pes quaternûm. Ple-

Plethrum. thrũ mẽſura eſt centũ pedũ (ut inquit Suidas) & ſexta pars

Diaulus. ſtadij: Laurentius iugerũ ex Herodoto uertit. Diaulus mẽ-

Milium. ſura eſt duorũ ſtadiorũ. Milium, ſtadiorum eſt ſeptem ſemis

mis uel etiam VIII.*Dolichos, ſtadiorum* XII. *unde diaulodromi & dolichrodromi, de quibus alibi diximus. Schœnus, menſura eſt Aegyptiaca ſexaginta ſtadia capiens, autore* Herodoto, *licet* Plinius *libro* V. & XII. *quadraginta ſtadia dicat, id eſt, quinque milia, niſi ſit error notarum.* Dolichos. Diaulodromi. Schœnus.

Paraſanga quod uerbum eſt Perſicum, teſte eodem Herodoto *triginta ſtadia complectitur, ſic enim inquit in* II. *de Aegyptijs loquēs,* ὅσοι μὲν γὰρ γεωπεῖναί εἰσιν ἀνθρώπων, ὀργυῇσι μεμετρήκασι τὴν χώρην, ὅσοι δὲ ἧσσον γεωπεῖναι, σταδίοισι. ὅσοι δὲ πολλὴν ἔχουσι, παρασάγγῃσι. δύναται δὲ ὁ μὲν παρασάγγης τριήκοντα στάδια, ὁ δὲ σχοῖνος ἕκαστος μέτρον ἐὸν Αἰγύπτιον, ἑξήκοντα στάδια, *id eſt, Quotquot enim inopes ſoli ſunt, ij terram ſuam orgyijs metiuntur: qui uerò minus inopes ſoli ſunt, ſtadijs: qui autem latifundia habent, paraſangis metiuntur. Conſtat paraſanga triginta ſtadijs: ſchœnus autem, quod ipſum uerbum eſt Aegyptiacum, ſexaginta.* Paraſanga.

Stathmos, id eſt, manſio, milia continet XXVIII. *ſemis. Inde manſiones militares, quarum mentio fit in Codice Iuſtiniani. Stathmi, diuerſoria ſunt tabellariorum, id eſt,* τῶν ἀγγελιαφόρων καταλύσεις, *hoc eſt, certa quædam ſpatia quæ curſores uno actu conficere debent, poſtas hodie uocant à pegaſarijs curſoribus impoſito nomine, qui ſtatis locis manſiones ſuas poſitas habent. Stathmus autem maxima eſt menſurarum.* Stathmos. Pegaſarij curſores.

Orgyia ſecundum Herodotum *ſex pedum eſt.* Theodorus *ex* Ariſtotele *interdum paſſum uertit, &* Laurētius *ubiq; ex* Herodoto, *interdū tres paſſus.* Sudas, Ὀργυιά φησι τὸ μετὰ τῶν ἰδίων χειρῶν μέτρον, *Orgyia, inquit, menſura eſt quæ inter manus expanſas continetur, uulgò braſſa dicitur quaſi amplexus, eſt autem triſyllabū uocabulum, ut harpyia diphthongum Græcam in penultima habens. Plinius ulnam* Orgyia.

appellat libro x v i. Arboris, inquit, craſsitudo quatuor
Vlna. hominum ulnas cōplectētium implebat. Paſſus à paſsis ma-
Paſſus. nibus dici uidetur, alij paſſum quinque pedum eſſe putant,
Greſſus. id eſt, duorum greſſuum: ut ſit greſſus, id eſt, βῆμα cubiti
Cubitum. unius & pedis, hoc eſt, pedum duorum ſemis. Cubitum ſeſ-
Pes. quipedale. Pes quatuor palmorum. Palmus quatuor digi-
Palmus. torum. Græcè palæſtc dicitur, antiqui Doron uocabāt: ideo
Doron. (ut inquit Plinius) quòd doron, id eſt, donum propriè dici-
Antidoron. tur munus, quod manu datur, unde antidorum remunera-
tio: quo uerbo Vlpianus uſus eſt in titulo, de petitione hæ-
Dorodocia. reditatis. Inde dorodocia, corruptio muneribus facta, quam
Iuriſconſulti ſordium uerbo ſignificare ſolent. Dicitur au-
Sordidi. Dorodoci. tem & de corrūpente & de corrupto, unde dorodocos iu-
Numarij. dices Demoſthenes appellat, quos numarios nonnulli La-
Dorophagi. tinorum appellant, id eſt, ſordidos. Heſiodus dorophagos
appellat, quaſi doniuoros & dona eſitātes. Noſtro tempo-
Cupedipetæ. re nōnulli cupedipetæ, uel etiā cupediuori appellitari poſ-
ſunt, qui niſi ferina aut cupedijs incitentur, cunctantiores
ſunt Academicis, aut ipſo etiā cunctatore Fabio. Nam por-
rectio libellorū ieiuna, uix unquā apud eos litem ſatis in-
ſtructam inuenit. Ad ſacrā igitur anchoram, id eſt, ad libel-
lum (ut inquit Plautus) ferentarium recurrendum eſt, ſi li-
tium finem, id eſt, ærumnæ exitū cupis, in foro quidem hu-
Libellus ferentarius. iuſmodi iudicum. Hic autem libellus ferentarius, ex foro cu-
pedinis in forum iudiciale ferendus. Viſceratores autē ſunt
Viſceratores. Viſceratio. litigatores quidam qui uiſcerationem factitare ſolēt, quam
Græci creanomiam appellant, id eſt, carnis dilargitionem.
Quæ tamen hodie plerunque honeſtè fieri ſolet apud nos,
ac citra ſordium aut cupiditatis ſuſpicionem. Vt à donis ad
dora redeamus, Vitruuius libr. i i. Doron autem, inquit,
Græci appellabant palmum, quòd munerum datio Græcè
doron

doron appellatur, id autẽ ſpargitur per manus palmum: ita quod eſt quoquo uerſus quinq; palmorũ, pẽtadoron: quod quatuor, tetradoron dicitur. Hactenus ille. Ab hoc doro tetradori lateres dicti ſunt & pentadori. Idem, Quæ ſunt, inquit, publica opera, pentadoro, quæ priuata tetradoro ſtruuntur. Palmus autem duplex eſt, maior & minor. Minor eſt quem diximus, id eſt, quaternûm digitorũ: Maior eſt duodenûm, qui etiam Spithama Græco uocabulo dicitur, & Latino dodrans, cuius exemplum apud Pliniũ lib. VII. Cubitus aut cubitum ſeſquipede conſtat, id eſt, digitis XXIIII. à Græcis pygon dicitur, unde pygmæi dicti, autore Euſtathio. uel ut quidam uolunt in ſecundo articulo digiti auricularis deſinit, & XX. digitorum eſt. Apud Herodotum ab eo cubito differt qui Græcè πῆχυς dicitur. Sudas utrunque pro eodem accipit. Sunt & alia nomina apud Græcos, ſed à Latinis non uſurpata. Pes ſedecim digitis conſtat, id eſt, palmis quatuor, & duodecim uncijs, id eſt, pollicibus: unde in menſura illa nomina ab aſſe deriuata uſurpantur, ſemis, bes, dodrans, & reliqua: de quibus alibi dicemus latius, ſi locus occurrerit. Verùm quoniam & hoc in loco, ut in alijs multis in iure, architectorum fit mentio, dicendum eſſe putaui quid ſit architectus, parum enim, ut arbitror, uulgò id intelligitur. Accurſius certè in l. ultima, infrà, De iure immunitatis, architectos, tectorum principes eſſe perhibuit, quaſi ex Græco & Latino dictione coagmentata. Architectus eſt igitur quem Græci architectona uocant, quaſi ſtructorum, qui Græcè tectones dicuntur, principem. Hic ædificiorum rationem communiſci & inſtituere didicit, & graphide, id eſt, lineamentorum ductu & umbratili pictura eas formas deſcribere, quæ triplici ſpecie

Tetradoros. *Pentadoros.* *Palmus duplex.* *Spithama.* *Dodrans.* *Cubitus.* *Πῆχυς.* *Pes.* *Architectus.* *Graphis.*

Ichnographia. *diſpoſitionum continentur. Ichnographia, orthographia, ſcenographia. Ichnographia eſt quæ uulgò plana forma uocatur. Hæc circini regulæq; modici continet uſus: ex ea enim capiuntur formarum deſcriptiones in ſolis arearum, ichnographiaq; dicitur quaſi ueſtigij deſcriptio, in quo*
Orthographia. *quaſi ueſtigio totum opus inſiſtit. Orthographia eſt, cùm iam non planum opus imaq; operis ueſtigia imaginamur, ſed ſubrectum, & frontem attollens, quaſi erecti operis aduerſiq; deſcriptio. Hæc eſt erecta frontis imago, modi-*
Scenographia. *ceq; picta futuri operis figura. Scenographia uel (ut alijs placet) ſciographia, eſt non iam ueſtigiaria, nec frontalis aut aduerſaria tantùm operis futuri afformatio, ſed etiã lateralis, id eſt, frontis & laterũ abſcedentium prominentiumq; adumbratio, & ad circini centrum omnium linearum reſponſus, ut inquit Vitruuius, & propterea ſcio-*
Sciographia. *graphia a nonnullis dicitur quaſi adumbrata deſcriptio. Scenographia uerò dicitur quaſi ſcenæ imaginaria excitatio, quod ex præfatione libri* VII. *Vitruuij intelligi poteſt: Democritus, inquit, & Anaxagoras ſcripſerunt quemadmodum oporteat ad aciem oculorum radiorumq; extenſionem certo loco centro cõſtituto, ad lineas naturali ratione reſpondere: uti de incerta re certæ imagines ædificiorum in ſcenarum picturis redderent ſpeciem, & quæ in directis planisq; frontibus ſint figurata, alia abſcedentia, alia prominẽtia eſſe uideatur, modellã fabri uocant hodie.*
Architectura. *Architectura, inquit Vitruuius, eſt ſcientia pluribus diſciplinis & uarijs eruditionibus ornata: cuius iudicio approbantur omnia quæ à cæteris artibus perficiuntur ope-*
Fabrica & ratiocinatio. *ra. Eius duæ ſunt partes, fabrica & ratiocinatio. Fabrica eſt continuata ac trita uſus meditatio, quæ manibus perficitur. Ratiocinatio eſt quæ res fabricandas ſolertia, ac*

rat

ratione proportionis demonſtrare atque explicare poteſt. Architecturã omniũ diſciplinarum cognitione cõſtare, & (quod maximè quis miretur) legum etiã ac iuris nonnulla peritia, Vitruuius lib. 1. perſuadere contendit. Ne autem mirum uideatur nonnullis poſſe naturam humanam tantum numerum doctrinarum addiſcere & memoria complecti, animaduertendum omnes diſciplinas inter ſe coniunctionem rerum & cõmunicationẽ habere, unde encyclopædia dicta quaſi orbiculata diſciplinarũ ſeries: ueluti ductus quidam ſcientiæ ex multis diſciplinis conſertus & aptus, de qua nos alibi diximus. Quod tamen queãdmodum intelligi debeat in architecto qui craßiore Minerua in literis uerſatur, Vitruuius ipſe his uerbis docet, Neque uerò debet, nec poteſt architectus eſſe grammaticus, ut fuit Ariſtarchus: nec muſicus, ut Ariſtoxenus, ſed nec amuſos: nec pictor, ut Apelles, ſed graphidos non imperitus: nec plaſtes quemadmodũ Myron ſeu Poclycletus, ſed rationis plaſticæ non ignarus. Nec denuo medicus, ut Hippocrates, ſed nõ ἀνιατρολόγητος. Nec in cæteris doctrinis ſingulariter excellens, ſed illis non imperitus. Aniatrologetos dicitur à Vitruuio rationis medicinæ imperitus. In omni autem opere magnifico, tres perſonæ conſiderantur, dominus, architectus, & ſtructor, qui & officinator ab eo dicitur. Idem circa finem libri ſexti, Itaq; omnium operum probationes tripertitò conſiderantur, fabrili ſubtilitate, magnificentia, & diſpoſitione. Cùm magnificenter opus perfectum aſpicitur ab omni parte, impenſæ laudabuntur: cùm ſubtiliter, officinatoris probabitur exactio: cùm uero uenuſtate, proportionibus & ſymmetrijs habuerit autoritatem, tunc fuerit gloria architecti. Addendum & illud ex eiuſdem libro 1. Animaduertere autem debemus ex duabus

Encyclopædia.

bus rebus ſingulas artes eſſe compoſitas, ex opere & eius ratiocinatione. Ex ijs autẽ unũ propriũ eſſe eorum qui ſingulis rebus ſunt exercitati, id eſt operis effectus. Alterum commune cum omnibus doctis, id eſt ratiocinatio, ut medicis & muſicis & de uenarum rhythmo, & de pedũ motu. At ſi uulnus mederi, aut ægrum eripere de periculo oportuerit, non accedet muſicus, ſed id proprium erit medici. Item in organo non medicus, ſed muſicus modulabitur, & reliqua quæ de cæteris perſequitur Galenus *libro* IX.

Omnis artis duæ partes.

Therapeu. *omnis artis & ſcientiæ duas partes facit, ut alibi diximus, methodon & aſceſin, id eſt, uiam & exercitationem.* Neq; *enim poſſumus, inquit, alicuius nobis artis ſcientiã comparare, niſi & cõmentationum in uniuerſum uiam quandã peruouerimus, & per ſingularũ rerũ exempla artis meditationẽ exercuerimus,* χωρὶς τοῦ μέθοδον μὲν τινα διὰ τῶν καθόλου λεγομένων θεωρημάτων, ἄσκησιν ἢ διὰ τῶν ἐν μέρει λαμβάνειν παραδειγμάτων. *Ab architecto qui Græcè architecton à Plauto dicitur, architectonicus deriuatur, id eſt, ad architectum pertinẽs, & architectonica ars ipſa architecturæ uocatur.* Quintilianus *lib.* II. *Aliæ quoq; artes minores habent multiplicem materiã, uelut architectonice: nanq; in omnibus, quæ ſunt ædificio utilia, uerſatur.* Ariſtoteles *in principio ſtatim* Ethicôn *ad* Nicomachum, *architectonicas artes uocat, principes quaſdam artes, quæ ſuffectas ſibi alias artes habent, ueluti ſuggeſtrices quaſdam & ancillantes. Sic enim propemodum inquit,* Multarum *autem actionum, artium & ſcientiarum multi ſunt & fines: medicinæ, ſanitas: fabricæ naualis, nauis:* Imperatoriæ *artis, uictoria: œconomicæ, id eſt, diſpẽſationis domeſticæ, diuitiæ. Harum autẽ & huiuſmodi nonnullæ ſub unã quandã facultatem coeũnt, ut uerbi*

Architectonicus.

Architectonicæ quædam artes.

grat

gratia ſub hippicam, id eſt, equitandi artem, artificium fræ- norum, atque omnis ad equitatum pertinentis inſtrumenti. Hæc eadem rurſus et præterea actio omnis bellica, ſub Imperatoriam artem. Et itidem aliæ ſub alias. In omnibus uerò artium architectónicarum fines expetendi magis ſunt omnibus ijs qui ſub ipſos coëunt: quippe cùm illa horũ gratia conſectari ſoleamus. Ἐν ἁπάσαις δὲ τὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τέλη, πάντων ἐστὶν αἱρετώτερα τῶν ὑφ᾽ αὐτά, τούτων γὰρ χάριν κἀκεῖνα διώκεται. *Idem libro* VI. *de prudentia loquens*, Εἴη δ᾽ ἂν τις καὶ ἀρχιτεκτονική, ἔστι δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ φρόνησις, ἡ αὐτὴ μὲν ἕξις, τὸ μέντοι εἶναι οὐ τὸ αὐτὸ αὐταῖς, τῆς δὲ περὶ πόλιν, ἡ μὲν ὡς ἀρχιτεκτονικὴ φρόνησις, νομοθετική, ἡ δὲ ὡς τὰ ἕκαστα, τὸ κοινὸν ἔχει ὄνομα πολιτική. *Quæ uerba ſic mihi trãsferri poſſe uidẽtur, Fuerit autẽ fortaſſe & prudentia quædã architectonica. Siquidẽ ciuilis ſcientia & prudẽtia cùm ſint idem habitus, non tamen eadem ſunt eſſentia. Etenim eius quidẽ prudentiæ quæ circa ciuilitatem uerſatur,* Nomothetica, *id eſt, legum ferẽdarum peritia, tanquam architectonica prudentia eſt: at quæ in ſingulis rebus occupata eſt, nomẽ eſt ei cõmune politicæ, id eſt, ciuili.* Nomotheticen Ariſtoteles *architectonicam prudentiam politicæ prudentiæ uocat, quaſi principem prudentiam, architecturæ rationem obtinẽtem. Architectura enim ſtructoriæ præſcripta dare ſolet, quæ ſequi ipſa debet, id eſt, deſcriptionem operis futuri delineatam, quam graphidem antiqui uocant, & Latinè forma dicitur, uulgus noſtrũ nunc philographũ uel philographiam uocat uernacula lingua.* Idem libro III. Politicorum, *In omni arte tres homines conſiderandos eſſe dicit, opificem, architectonicum, & in arte inſtitutum eruditumq́;. Mouens enim illam quæſtionem, an eiuſdem ſit mederi,* Nomothetica. Graphis. Tres homines in omni arte cõſiderandi.

& an

& an rectè medicina adhibita ſit iudicare, & itidem de alijs artibus. Quemadmodum igitur, inquit, medicum approbare actiones ſuas inter medicos tantum oportet, ſic & alios artifices inter ſui ſimiles. Medicus porrò eſt & opifex & architectonicus & tertius ille in arte eruditus. (Sũt enim huiuſmodi nõnulli & circa omnes propè dixerim artes) Iudicium uerò concedimus nihilominus eruditis quàm ſcientibus, & reliqua. Ὥσπερ οὖν ἰατρὸν δεῖ διδόναι τὰς εὐθύνας ἐν ἰατροῖς, οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ἐν τοῖς ὁμοίοις. ἰατρὸς δ' ὅ, τε δημιουργὸς καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικός, καὶ τρίτος ὁ πεπαιδευμένος περὶ τὴν τέχνην, εἰσὶ γάρ τινες τοιοῦτοι καὶ περὶ πάσας ὡς εἰπεῖν τὰς τέχνας, ἀποδίδομεν δὲ τὸ κρίνειν οὐδὲν ἧττον τοῖς πεπαιδευμένοις ἢ τοῖς εἰδόσιν. *Huius autem uocabuli uſus frequens eſt apud autores.* Cicero li. I. *de* Finibus *in perſona* Triarij Epicurei *loquẽs, Sed ut perſpiciatis, inquit, unde omnis iſte natus ſit error uoluptatem accuſantiũ, totam rem aperiam: eaq́; ipſa quæ ab illo inuen-*
Architectus. *tore ueritatis, et quaſi architecto beatæ uitæ dicta ſunt, explicabo.* Idem *in ſecundo irridẽs* Epicureos, *Cur tãdem ſapiẽtia tanto opere laudatur? an quòd ita callida eſt, ut opti-*
Architectari. *mè poßit architectari uoluptates? Architectari dixit, id eſt, formã & rationẽ fruẽdarũ uoluptatum cõminiſci, & præſcribere, quẽadmodũ architecti opera maioris ſumptus, & magnifica ingenti ratiocinatione architectari ſolent.* Et in Bruto, Stoicos *uerborum architectos appellat.* Et de lege *agraria,* Nũc *quiſnam tam abſtruſus uſquã nũmus uidetur, quem non architecti huiuſce legis olfecerint?* Et pro Cluẽtio, *An illi qui* Fabricij *libertum quia miniſter in maleficio fuerat, patronum quia cõſcius condemnaſſent, ipſum principem atque architectum ſceleris abſoluerent?* Id *eſt, qui omnia in ſcelere perpetrando arbitratus eſt.* Et pro Roſcio,

Verùm ut hæc miſſa faciam quæ iam facta ſunt, ex ijs quæ nunc maximè fiunt, non'ne quis poteſt intelligere omnium architectum & machinatorem unum eſſe Chryſogonum? Apoſtolus prioris ad Corinthios tertio, architectum ſe uocat in ædificanda eccleſia, quanquàm Chriſtus Dominus noſter re uera primus eam architectatus eſt. Propterea dicit idem, κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ δοθεῖσάν μοι ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα, ἄλλος δὲ παροικοδόμει, Secundum gratiã Dei datam mihi, ut ſapiens architectus fundamentũ poſui, alius autem ſuperſtruit. Proinde & menſor et architectus et ſtructor redemptor'ue et tabellarius, id eſt, logiſtes qui totius dimenſionis rationem ſubduxit, à tabula abaci dictus tabularius, omnes hoc edicto tenentur, ſi fefellerint. Ad hunc locũ pertinere mihi uiſum eſt quod Vitruuius in præfatione libri decimi ſcripſit: Nobili, inquit, Græcorũ & ampla ciuitate Epheſi lex uetuſta dicitur à maioribus dura conditione, ſed iure eſſe non iniquo conſtituta. Nam architectus cùm publicum opus curandũ recipit, pollicetur quanto ſumptu id ſit futurũ. Tradita æſtimatione magiſtratui bona eius obligantur, donec opus ſit perfectũ, eo autem abſoluto, cùm ad dictum impenſa reſpondet, decretis & honoribus ornatur. Cùm uerò amplius quàm quarta pars in opere conſumitur, ex eius bonis ad perficiendum pecunia exigitur. *Pauli locus.*

Ex l. Si quis, De rebus cred.

Nam etſi colonus poſt luſtrum completum fructus perceperit, condici eos conſtat.) Luſtrũ quinquennale ſpatium ſignificat, autore Feſto, in quot annos prædia locari olim ſolebant, ut nunc in ter ternos, id eſt, nouenos. Luſtrũ enim à luendo dictum eſt, id eſt, ſoluendo, ut Varroni placuit: ideò quòd quinto quoq; anno uectigalia tributaq; exigebantur. Plinius iunior; Nam priore luſtro quanquam poſt magnas *Luſtrum.*

remiſsiones reliqua creuerunt. Inde pleriq; nulla iam cura minuendi æris alieni quod deſperant poſſe perſolui, rapiunt conſumuntq́; quod natum eſt, ut qui iam putant ſe non ſibi parcere. Luſtrum à Latinis uocatur quod Olympias apud Græcos dicitur, id eſt, quinquennium, ita tamen ut quadriennio exacto quinto quoq; anno incunte luſtrum peractum eſſe intelligatur. Plinius auunculus lib. 11. Omnium quidem ſi libeat obſeruare minimos ambitus, redire eaſdem uices quadriennio exacto Eudoxus putat, non uentorum modo, ue rùm et reliquarũ tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno Caniculæ ortu. Intercalarem annum dixit quem biſextilem dicimus.

Olympias. *Intercalaris.*

Ex l. ultima, eod. tit. §. Labeo ait.

Cùm decem tu dari ſtipulatus ſis, ideo non poſſe te decem dari oportere intendere, quia etiam reum locupletiorem dando promiſſor liberari poßit.) Hunc locum deprauatum eſſe puto, ſicq́; reſtituendum, Cùm decem tu danda curari ſtipulatus ſis, non ideo poſſe, & reliqua. Non ideo autem, pro non continuo, non protinus intelligendum. nam quòd Accurſius dari curari legit, latinitas non admittit, nec loquendi Iuriſconſultorum conſuetudo. Latini enim ita loqui ſolent: Curabo faciendum, & mandaui faciendum, & delegaui, et conduxi, & recepi, et talia huiuſmodi. Plinius in Epiſt. Is petit ut ſi ſunt iſtic imagines, exſcribendas pingendasq́; delegem. Idem: Petis ut libellos, quos ſtudioſiſsime comparaſti, recognoſcendos emendandosq́; curem. Cuius lucutionis rationem ſi quis forte non nouit, adeat Laurentium Vallenſem lib. 1. Elegant. cap. de Gerundijs.

Non ideo.

Ex l. Iuſiurandum & ad pecunias, De iureiurando.

Si de qualitate iuramenti fuerit inter partes dubitatum, concep

conceptio eius in arbitrio iudicantis eſt. Et paulùm infrà: *Ideo ſi quid tale inciderit, officio Iudicis conceptio huiuſmodi iuriſiurandi terminetur.* Hæc uerba Accurſius neutrobi intellexiſſe uidetur. Concipere iuſiurandum quid ſit, ex uerbis Taciti intelligere poſſumus libro ſecundo, ſic inquit, de delatoribus loquens: *Signo ultionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius, ut commentariorum principalium poteſtatem Senatui faceret, per quos noſceret quem quiſq; accuſandum popoſciſſet. Conſulendum tali ſuper re Princeps reſpondit. Senatus inchoantibus primoribus iuſiurandum concepit. quo certatim omnes magiſtratus, cæteri ut ſententiam rogabantur, Deos teſtes aduocabant, nihil ope ſua factum quo cuiuſquam ſalus læderetur: neq; ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe, trepidis & uerba iuriſiurandi per uarias artes mutantibus queis flagitij conſcientia inerat*: id eſt, ijs qui delationum conſcientia urgebantur, conceptionem, hoc eſt, formulam iuriſiurandi mutantibus, ut ſolent qui fallaciter iurant. Idem alibi: *Auxilia è Gallia hortantibus Præfectis ſtatim à Vitellio deſciſcunt, uetus miles cunctabatur, ſed adigente Flacco dixit ſacramentum, non uultu neq; animo ſatis affirmans. Et cùm cætera iuriſiurandi uerba conciperent, Veſpaſiani nomen hæſitantes, aut leui murmure & plerunq; ſilentio tranſmittebant.* Conciperent, inquit, id eſt, exprimerent, & integram ſacramenti formulam pronuntiarent, ut illi qui aſſeuerantes & præfidenter iurant conſcientiæ fiducia. Eſt ergo concipere, ad certam formulam exprimere. Celſus: *Quicquid aſtringendæ obligationis cauſa dictum eſt, id niſi palàm uerbis exprimitur, omiſſum eſſe intelligendum eſt. Aut certè ſecundum promiſſorem interpretamur, quia ſtipulatori liberum*

Concipere iuſiurandum.

Concipere.

ſuit uerba latè concipere. Paulus: Libellorũ inſcriptionis cõ-
Conceptis uerbis iurare. ceptio talis eſt. Inde conceptis uerbis iurare, id eſt dictatis à
deferente iuſiurandum, et ex arbitrio adiurâtis, hoc eſt adi-
gentis ad iuſiurandum pernotatis. Plautus in Pſeud. Iura-
ſtin' te illam nulli uenditurum niſi mihi? BAL. fateor. CAL.
nempe conceptis uerbis. BAL. etiam conſultisquoq;. id eſt,
non modò dictatis à te uerbis, ſed etiam cogitatis, animad-
uerſis, præmeditatis. Idem in eadem: Rogato me XX. minas
ſi ille hodie illa ſit potitus muliere. rogato obſecro, hercle
geſtio promittere. SIM. Nullum periculũ eſt (quod ſciam)
ſtipulari ut concepiſti uerba. XX. minas dabin'? BAL. da-
buntur. Idem in Bacchide: Ego iuſiurandũ conceptis uerbis
dedi daturum id me hodie mulieri ante ueſperum, nunc pa-
Peierare conceptis uerbis. ter ne peierem cura. Eſt autem uerbis conceptis peierare
inexpiabili periurio ſeſe contaminare. Valerius libro IIII.
de Aphricano loquens: Centurias recognoſcens equitum,
poſtquam Licinium ſacerdotem citatum proceſſiſſe animad
uertit, dixit illum ſe ſcire uerbis conceptis peieraſſe. Proinde
ſi quis eum accuſare uellet, uſurum teſtimonio ſuo. A' Græ-
Ἐπακτὸς ὅρκος. cis, ut arbitror, Ἐπακτὸς ὅρκος dicitur, id eſt. alio dictante
delatus. Iſocrates: Ὅρκον ἐπακτὸν προσδέχου διὰ δύο προ-
φάσεις. Pro quo tamen legimus ſæpe apud Oratores, διαῤῥή-
δην ὀμνύειν. ad uerbum dici poteſt διὰ νομίμων λόγων, καὶ
διωρισμένων λόγων, uel νενομισμένως. Is autem qui iuſiu-
Præire uerba iuriſiurandi. randi uerba concipit, & iuraturo dictat, præire uerba iu-
riſiurandi dicitur. Plinius in Panegyrico, ad Traianum, de
iureiurando Conſulari loquens; Neſcio iam, neſcio pul-
chrius'ne ſit iſtud quod præeunte nullo, an hoc quod alio
præeunte iuraſti. In roſtris quoq; ſimili regione te legibus
ſubieciſti. Hoc modo Cancellarius hodie præire iuſiurãdum
ſolet ijs qui ad magiſtratus aſſumuntur & honores publi-
cos,

eos, & curia ampliſſima præfectis iuriſdictionum, iiſq; qui in curiam ipſam adoptantur. hoc autem & ſacramento adigere dicitur, quod Græci ἐξορκεῖν *dicunt.* Idem: *Adigendũ te præbes in uerba Principibus ignota, niſi cùm iurare cogerent alios.* Et rurſus: *Stabant candidati ante Curulem Principis, ut ipſe ante Conſules ſteterat: adigebantur in uerba in quæ paulò antè ipſe iurauerat.* Cancellarius *in uerba Principis adigere eos propriè dici poteſt, qui in fidem Principis aſſumuntur, id eſt, beneficiarios regales.* Idem in Epiſtolis *ad eundem Traianum de quibuſdam pſeudochriſtianis loquens: Cùm præeunte me Deos appellarent, et imagini tuæ (quam propter hoc iuſſeram cum ſimulacris numinũ afferri) thure ac uino ſupplicarent. Præeunte me, inquit, id eſt, uerba præloquente.* Plinius *enim* Bithyniæ Proconſul *nefaria uerba concipiebat in Principis ſui gratiam: quibus meticuloſi quidam nec germani* Chriſtiani *adacti, cultum* Chriſto *debitum, pœnarum terrore, dæmoniorum ſimulacris &* Imperatoriæ *imagini exhiberent.* Et rurſus in Panegyrico: *Tu comitijs noſtris præſidere, tu nobis ſanctiſſimum illud carmen præire dignatus es.* Capitol. in Marco Philoſopho, *de Saliatu loquens: Fuit in eo ſacerdotio &* Præſul *& uates & magiſter, & multos inaugurauit atq; exaugurauit nemine præeunte, quòd ipſe carmina cuncta edidiciſſet.* Liuius *libro* VIII. *de* Decio *deuouente ſe loquens:* Agedum Pontifex *populi* Rom. *præi uerba quibus me pro legionibus deuoueam. Præire hodie uerba damnationis actuarij aut eorum uicarij carnifici ſolent, cùm damnati facinoroſi ad ſupplicia trahuntur, ſed de ſcripto id faciunt. Id enim de ſcripto præire dicitur.* Plinius *auunculus, lib.* XXVIII. *Vidimus certis precationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus, & ne quid uerborum prætereatur aut præpoſterum dicatur,*

Adigere ſacramento. ἐξορκεῖν.

Adigere in uerba.

Præire.

Præire de ſcripto.

Ἐξηγεῖσθαι. *tur, de ſcripto præire aliquem. À Græcis præire* ἐξηγεῖσθαι *dicitur. Demoſthenes* περὶ παραπρεσβείας *(ſi rectè memini)* Ὑπογραμματεύων γὰρ ὑμῖν αὐτὸς ἐξηγεῖτο τὸν νόμον τοῦτον τῷ κήρυκι. *id eſt, Cùm enim ſcribæ officio fungeretur, ipſe apud uos (ad Iudices loquens) pronuntianti præconi legis huius uerba præibat. Dicitur & προοδοποιεῖν.* Προοδοποιεῖν.

Ex l. Seruus, de conditione indeb.

Seruus cuiuſdam inſciente domino magidem commodauit.) Magis apud Pollucem in coquinario inſtrumento enumeratur. Magis. *Sin enim inquit lib. 11.* Ἡ δὲ μάκτρα καὶ μαγὶς ἐκλήθη καὶ σκάφη, *Mactra, inquit, & magis & ſcapha appellatur.* Mactra. *Eſt autem mactra (ut Gellius inquit) arca panaria, quæ alio nomine* κάρδοπος *à Græcis appellatur. Mactram lingua uernacula hucham appellat, in qua & panis & conſperſio quæ dicitur, ſiue maſſa triticea* καὶ τὸ φύραμα *reconditur: à uerbo Græco* μάττω *dicta, quod ſubigere, conſpergere, pinſere, commolli req; ſignificat. Vnde maſſa dicta triticea uel ordeacea conſperſio, quæ Græcè maza dicitur.* Maſſa. *& magmata apud medicos unguentorum ueluti maſſulæ, quaſiq; paſtilli, quæ Plinius lib. XIII. unguentorum fæces interpretatur, id eſt, unde unguentum expreſſum eſt.* Magma. *Dioſcorides* μαγίδας *&* μάγματα *pro eodem accipit, quaſi magis ſit magna.* Μάγματα. *Sudas pro parte panis ſubacti, quaſi pro offula. Idem Pollux lib. VII. Magis, inquit, & mactra, uas in quo farinæ ſubiguntur.* Magis. *Et rurſus lib. X. Quæ autem tripodibus imponuntur, & trapezæ, id eſt, menſæ & magides appellantur. Sic hodie uocitari poteſt orbiculatum inſtrumentum quo panifices et dulciarij piſtores quos paſtillarios dicimus, ſubigendis farinis opificij ſui utuntur, rondellum appellant.* Dulciarij piſtores. *hoc tamen in loco pro genere lancis eiuſdem formæ accipitur, ut ex Plinio lib. XXXIII. patet his uerbis: Cornelius*

lius Nepos tradit tympana, ſc iuuene, appellata ſtateras & lances, quas antiqui magidas appellauerant. Platellum noſtri uocant. Magas uerò magadis inſtrumentum eſt muſicũ, quadrata tabula conſtans, leuiter conuexa, intentis in ea citharæ fidibus. Dicitur etiam ea pars lyræ in quam plectrũ illiditur, id eſt, ubi percußio fit chordarũ manu dextra. Iugũ uerò dicitur, ubi ſiniſtra manu chordæ premũtur. Vnde Gregorius per metaphorã, τὶς ὁ δοὺς τέττιγι τὴν ἐπὶ στήθους μαγάδα, Quis eſt qui cicadæ magadẽ in pectuſculo dedit? Lucianus μαγάδιον uocat, de Mercurio loquens citharam cõpingente. πήχεις γὰρ ἐναρμόσας τῇ χελώνῃ καὶ ζυγώσας, ἔπειτα καλάμους ἐμπήξας, καὶ μαγάδιον ὑποθείς.

Magas.
Iugum.
Magadium.

Ex l. Si ut cert. §. Interdũ. in tit. Com.

Vel ſi quis ludo ſedens Prætor ſcenicis commodauit.) Sic quidem ubiq; legitur, aſtipulante etiam Accurſij gloſſemate. Perperam uerò adhuc lectum eſſe facilè, ut arbitror, demonſtrabimus. Prætor hoc in loco pro Imperatore populi Ro. accipitur, qui ludos faciebat pro uictoria de hoſtibus habita. Iuuenalis Satyra x. Quid ſi uidiſſet Prætorem in curribus altis Sedendem, & medio ſublimem in puluere circi? Et paulò inferius: Et ſibi Conſul Ne placeat, curru ſeruus portatus eodem. Prætorem & Conſulem pro eodem poſuit. Docuimus alibi ex Aſconio, Prætorẽ olim dictum eſſe omnẽ magiſtratum cui exercitus pareret. Vnde Prætoria porta in caſtris, & Præfectus prætorio dictus. Idẽ Saty. VIII. Quãti ſua funera uendant, Quid refert? uendunt nullo cogente Nerone. Nec dubitant celſi Prætoris uendere ludis. Sic igitur legendum haud dubiè affirmauerim, Vel ſi quis ludos edens Prætor. Dicimus enim edere ludos, et edere ſpectacula. Trãquill. in Cæſ. Edidit ſpectacula uarij generis, munus gladiatorũ, ludos etiam regionatim urbe tota. Ludi etiã pluraliter

Prætor.
Edere ludos.
Ludi.

appellat libro x v i. Arboris, inquit, craßitudo quatuor
Vlna. hominum ulnas cōplectētium implebat. Paſſus à paßis ma-
Paſſus. nibus dici uidetur, alij paſſum quinque pedum eſſe putant,
Greſſus. id eſt, duorum greſſuum: ut ſit greſſus, id eſt, βῆμα cubiti
Cubitum. unius & pedis, hoc eſt, pedum duorum ſemis. Cubitum ſeſ-
Pes. quipedale. Pes quatuor palmorum. Palmus quatuor digi-
Palmus. torum. Græcè palæſte dicitur, antiqui Doron uocabāt: ideo
Doron. (ut inquit Plinius) quòd doron, id eſt, donum propriè dici-
Antidoron. tur munus, quod manu datur, unde antidorum remunera-
tio: quo uerbo Vlpianus uſus eſt in titulo, de petitione hæ-
Dorodocia. reditatis. Inde dorodocia, corruptio muneribus facta, quam
Iuriſconſulti ſordium uerbo ſignificare ſolent. Dicitur au-
Sordidi. *Dorodoci.* tem & de corrūpente & de corrupto, unde dorodocos iu-
Numarij. dices Demoſthenes appellat, quos numarios nonnulli La-
Dorophagi. tinorum appellant, id eſt, ſordidos. Heſiodus dorophagos
appellat, quaſi doniuoros & dona eſitātes. Noſtro tempo-
Cupedipetæ. re nōnulli cupedipetæ, uel etiā cupediuori appellitari poſ-
ſunt, qui niſi ferina aut cupedijs incitentur, cunctantiores
ſunt Academicis, aut ipſo etiā cunctatore Fabio. Nam por-
rectio libellorū ieiuna, uix unquā apud eos litem ſatis in-
ſtructam inuenit. Ad ſacrā igitur anchoram, id eſt, ad libel-
lum (ut inquit Plautus) ferentarium recurrendum eſt, ſi li-
tium finem, id eſt, ærumnæ exitū cupis, in foro quidem hu-
Libellus ferentarius. iuſmodi iudicum. Hic autem libellus ferentarius, ex foro cu-
pedinis in forum iudiciale ferendus. Viſceratores autē ſunt
Viſceratores. *Viſceratio.* litigatores quidam qui uiſcerationem factitare ſolēt, quam
Græci creanomiam appellant, id eſt, carnis dilargitionem.
Quæ tamen hodie plerunque honeſtè fieri ſolet apud nos,
ac citra ſordium aut cupiditatis ſuſpicionem. Vt à donis ad
dora redeamus, Vitruuius libr. i i. Doron autem, inquit,
Græci appellabant palmum, quòd munerum datio Græcè
doron

doron appellatur, id autē ſpargitur per manus palmum: ita quod eſt quoquo uerſus quinq; palmorū, pētadoron: quod quatuor, tetradoron dicitur. Hactenus ille. Ab hoc doro tetradori lateres dicti ſunt & pentadori. Idem, Quæ ſunt, inquit, publica opera, pentadoro, quæ priuata tetradoro ſtruuntur. Palmus autem duplex eſt, maior & minor. Minor eſt quem diximus, id eſt, quaternûm digitorū: Maior eſt duodenûm, qui etiam Spithama Græco uocabulo dicitur, & Latino dodrans, cuius exemplum apud Pliniū lib. VII. Cubitus aut cubitum ſeſquipede conſtat, id eſt, digitis XXIIII. à Græcis pygon dicitur, unde pygmæi dicti, autore Euſtathio. uel ut quidam uolunt in ſecundo articulo digiti auricularis deſinit, & XX. digitorum eſt. Apud Herodotum ab eo cubito differt qui Græcè πῆχυς dicitur. Sudas utrunque pro eodem accipit. Sunt & alia nomina apud Græcos, ſed à Latinis non uſurpata. Pes ſedecim digitis conſtat, id eſt, palmis quatuor, & duodecim uncijs, id eſt, pollicibus: unde in menſura illa nomina ab aſſe deriuata uſurpantur, ſemis, bes, dodrans, & reliqua: de quibus alibi dicemus latius, ſi locus occurrerit. Verùm quoniam & hoc in loco, ut in alijs multis in iure, architectorum fit mentio, dicendum eſſe putaui quid ſit architectus, parum enim, ut arbitror, uulgò id intelligitur. Accurſius certè in l. ultima, infrà, De iure immunitatis, architectos, tectorum principes eſſe perhibuit, quaſi ex Græco & Latino dictione coagmentata. Architectus eſt igitur quem Græci architectona uocant, quaſi ſtructorum, qui Græcè tectones dicuntur, principem. Hic ædificiorum rationem comminiſci & inſtituere didicit, & graphide, id eſt, lineamentorum ductu & umbratili pictura eas formas deſcribere, quæ triplici ſpecie diſp

Tetradoros. *Pentadoros.* *Palmus duplex.* *Spithama.* *Dodrans.* *Cubitus.* *Πῆχυς.* *Pes.* *Architectus.* *Graphis.*

Ichnographia. diſpoſitionum continentur. Ichnographia, orthographia, ſcenographia. Ichnographia eſt quæ uulgò plana forma uocatur. Hæc circini regulæq; modici continet uſus: ex ea enim capiuntur formarum deſcriptiones in ſolis arearum, ichnographiaq́; dicitur quaſi ueſtigij deſcriptio, in quo quaſi ueſtigio totum opus inſiſtit. *Orthographia.* Orthographia eſt, cùm iam non planum opus imaq́; operis ueſtigia imaginamur, ſed ſubrectum, & frontem attollens, quaſi erecti operis aduerſiq; deſcriptio. Hæc eſt erecta frontis imago, modiceq; picta futuri operis figura. *Scenographia.* Scenographia uel (ut alijs placet) ſciographia, eſt non iam ueſtigiaria, nec frontalis aut aduerſaria tantùm operis futuri afformatio, ſed etiã lateralis, id eſt, frontis & laterũ abſcedentium prominentiumq́; adumbratio, & ad circini centrum omnium linearum reſponſus, ut inquit Vitruuius, & propterea ſciographia à nonnullis dicitur quaſi adumbrata deſcriptio. *Sciographia.* Scenographia uerò dicitur quaſi ſcenæ imaginaria excitatio, quod ex præfatione libri VII. Vitruuij intelligi poteſt: Democritus, inquit, & Anaxagoras ſcripſerunt quemadmodum oporteat ad aciem oculorum radiorumq́; extenſionem certo loco centro cõſtituto, ad lineas naturali ratione reſpondere: uti de incerta re certæ imagines ædificiorum in ſcenarum picturis redderent ſpeciem, & quæ in directis planisq; frontibus ſint figurata, alia abſcedentia, alia prominẽtia eſſe uideatur, modellã fabri uocant hodie. *Architectura.* Architectura, inquit Vitruuius, eſt ſcientia pluribus diſciplinis & uarijs eruditionibus ornata: cuius iudicio approbantur omnia quæ à cæteris artibus perficiuntur opera. *Fabrica & ratiocinatio.* Eius duæ ſunt partes, fabrica & ratiocinatio. Fabrica eſt continuata ac trita uſus meditatio, quæ manibus perficitur. Ratiocinatio eſt quæ res fabricandas ſolertia, ac

rat

ratione proportionis demonſtrare atque explicare poteſt. Architecturā omniū diſciplinarum cognitione cōſtare, & (quod maximè quis miretur) legum etiā ac iuris nonnulla peritia, Vitruuius lib. 1. perſuadere contendit. Ne autem mirum uideatur nonnullis poſſe naturam humanam tantum numerum doctrinarum addiſcere & memoria complecti, animaduertendum omnes diſciplinas inter ſe coniunctionem rerum & cōmunicationē habere, unde encyclopædia dicta quaſi orbiculata diſciplinarū ſeries: ueluti ductus quidam ſcientiæ ex multis diſciplinis conſertus & aptus, de qua nos alibi diximus. Quod tamen queādmodum intelligi debeat in architecto qui craſſiore Minerua in literis uerſatur, Vitruuius ipſe his uerbis docet, Neque uerò debet, nec poteſt architectus eſſe grammaticus, ut fuit Ariſtarchus: nec muſicus, ut Ariſtoxenus, ſed nec amuſos: nec pictor, ut Apelles, ſed graphidos non imperitus: nec plaſtes quemadmodū Myron ſeu Poclycletus, ſed rationis plaſticæ non ignarus. Nec denuo medicus, ut Hippocrates, ſed nō ἀνιατρολόγητος. Nec in cæteris doctrinis ſingulariter excellens, ſed illis non imperitus. Aniatrologetos dicitur à Vitruuio rationis medicinæ imperitus. In omni autem opere magnifico, tres perſonæ conſiderantur, dominus, architectus, & ſtructor, qui & officinator ab eo dicitur. Idem circa finem libri ſexti, Itaq; omnium operum probationes tripertitò conſiderantur, fabrili ſubtilitate, magnificentia, & diſpoſitione. Cùm magnificenter opus perfectum aſpicitur ab omni parte, impenſæ laudabuntur: cùm ſubtiliter, officinatoris probabitur exactio: cùm uero uenuſtate, proportionibus & ſymmetrijs habuerit autoritatem, tunc fuerit gloria architecti. Addendum & illud ex eiuſdem libro 1. Animaduertere autem debemus ex dua- *Encyclopædia.*

bus

bus rebus ſingulas artes eſſe compoſitas, ex opere & eius ratiocinatione. Ex ijs autẽ unũ propriũ eſſe eorum qui ſingulis rebus ſunt exercitati, id eſt operis effectus. Alterum commune cum omnibus doctis, id eſt ratiocinatio, ut medicis & muſicis & de uenarum rhythmo, & de pedũ motu. At ſi uulnus mederi, aut ægrum eripere de periculo oportuerit, non accedet muſicus, ſed id proprium erit medici. Item in organo non medicus, ſed muſicus modulabitur, & reliqua quæ de cæteris perſequitur Galenus libro IX. Therapeu. omnis artis & ſcientiæ duas partes facit, ut alibi diximus, methodon & aſceſin, id eſt, uiam & exercitationem. Neq; enim poſſumus, inquit, alicuius nobis artis ſcientiã comparare, niſi & cõmentationum in uniuerſum uiam quandã pernouerimus, & per ſingularũ rerũ exempla artis meditationẽ exercuerimus, χωρὶς τοῦ μέθοδον μὲν τινα διὰ τῶν καθόλου λεγομένων θεωρημάτων, ἄσκησιν ἢ διὰ τῶν ἐν μέρους λαμβάνειν παραδειγμάτων. Ab architecto qui Græcè architecton à Plauto dicitur, architectonicus deriuatur, id eſt, ad architectum pertinẽs, & architectonica ars ipſa architecturæ uocatur. Quintilianus lib. II. Aliæ quoq; artes minores habent multiplicem materiã, uelut architectonice: nanq; in omnibus, quæ ſunt ædificio utilia, uerſatur. Ariſtoteles in principio ſtatim Ethicõn ad Nicomachum, architectonicas artes uocat, principes quaſdam artes, quæ ſuffectas ſibi alias artes habent, ueluti ſuggeſtrices quaſdam & ancillantes. Sic enim propemodum inquit, Multarum autem actionum, artium & ſcientiarum multi ſunt & fines: medicinæ, ſanitas: fabricæ naualis, nauis: Imperatoriæ artis, uictoria: œconomicæ, id eſt, diſpẽſationis domeſticæ, diuitiæ. Harum autẽ & huiuſmodi nonnullæ ſub unã quandã facultatem coẽunt, ut uerbi

[Margin: *Omnis artis duæ partes.*]

[Margin: *Architectonicus.*]

[Margin: *Architectonicæ quædam artes.*]

grat

gratia ſub hippicam, id eſt, equitandi artem, artificium frænorum, atque omnis ad equitatum pertinentis inſtrumenti. Hæc eadem rurſus et præterea actio omnis bellica, ſub Imperatoriam artem. Et itidem aliæ ſub alias. In omnibus uerò artium architectônicarum fines expetendi magis ſunt omnibus ijs qui ſub ipſos coëunt: quippe cùm illa horũ gratia conſectari ſoleamus. Ἐν ἁπάσαις δὲ τὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τέλη, πάντων ἐσὶν αἱρετώτερα τῶν ὑφ᾽ αὐτά, τούτων γὰρ χάριν κἀκεῖνα διώκεται. Idem libro VI. de prudentia loquens, Εἴη δ᾽ ἄν τις καὶ ἀρχιτεκτονική, ἔστι δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ φρόνησις, ἡ αὐτὴ μὲν ἕξις, τὸ μέντοι εἶναι οὐ τὸ αὐτὸ αὐταῖς, τῆς δὲ περὶ πόλιν, ἡ μὲν ὡς ἀρχιτεκτονικὴ φρόνησις, νομοθετική, ἡ δὲ ὡς τὰ ἕκαστα, τὸ κοινὸν ἔχει ὄνομα πολιτική. Quæ uerba ſic mihi trãsferri poſſe uidẽtur, Fuerit autẽ fortaſſe & prudentia quædã architectonica. Siquidẽ ciuilis ſcientia & prudẽtia cùm ſint idem habitus, non tamen eadem ſunt eſſentia. Etenim eius quidẽ prudentiæ quæ circa ciuilitatem uerſatur, Nomothetica, id eſt, *Nomothetica.* legum ferẽdarum peritia, tanquam architectonica prudentia eſt: at quæ in ſingulis rebus occupata eſt, nomẽ eſt ei cõmune politicæ, id eſt, ciuili. Nomotheticen Ariſtoteles architectonicam prudentiam politicæ prudentiæ uocat, quaſi principem prudentiam, architecturæ rationem obtinẽtem. Architectura enim ſtructoriæ præſcripta dare ſolet, quæ ſequi ipſa debet, id eſt, deſcriptionem operis futuri delineatam, quam graphidem antiqui uocant, & Latinè forma di- *Graphis.* citur, uulgus noſtrũ nunc philographũ uel philographiam uocat uernacula lingua. Idem libro III. Politicorum, In omni arte tres homines conſiderandos eſſe dicit, opifi- *Tres homines in omni arte cõſiderandi.* cem, architectonicum, & in arte inſtitutum eruditumq́;. Mouens enim illam quæſtionem, an eiuſdem ſit mederi,

Verùm ut hæc miſſa faciam quæ iam facta ſunt, ex ijs quæ nunc maximè fiunt, non'ne quis poteſt intelligere omnium architectum & machinatorem unum eſſe Chryſogonum? Apoſtolus prioris ad Corinthios tertio, architectum ſe uocat in ædificanda eccleſia, quanquàm Chriſtus Dominus noſter re uera primus eam architectatus eſt. Propterea dicit idem, κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ δοθεῖσάν μοι ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα, ἄλλος δὲ παροικοδομεῖ, *Secundum gratiã Dei datam mihi, ut ſapiens architectus fundamentũ poſui, alius autem ſuperſtruit. Proinde & menſor et architectus et ſtructor redemptor'ue et tabellarius, id eſt, logiſtes qui totius dimenſionis rationem ſubduxit, à tabula abaci dictus tabularius, omnes hoc edicto tenentur, ſi fefellerint. Ad hunc locũ pertinere mihi uiſum eſt quod Vitruuius in præfatione libri decimi ſcripſit: Nobili, inquit, Græcorũ & ampla ciuitate Epheſi lex uetuſta dicitur à maioribus dura conditione, ſed iure eſſe non iniquo conſtituta. Nam architectus cùm publicum opus curandũ recipit, pollicetur quanto ſumptu id ſit futurũ. Tradita æſtimatione magiſtratui bona eius obligantur, donec opus ſit perfectũ, eo autem abſoluto, cùm ad dictum impenſa reſpondet, decretis & honoribus ornatur. Cùm uerò amplius quàm quarta pars in opere conſumitur, ex eius bonis ad perficiendum pecunia exigitur.* — *Pauli locus.*

Ex l. Si quis, De rebus cred.

Nam etſi colonus poſt luſtrum completum fructus perceperit, condici eos conſtat.) Luſtrũ quinquennale ſpatium ſignificat, autore Feſto, in quot annos prædia locari olim ſolebant, ut nunc in ter ternos, id eſt, nouenos. Luſtrũ enim à luendo dictum eſt, id eſt, ſoluendo, ut Varroni placuit: ideò quòd quinto quoq; anno uectigalia tributaq; exigebantur. Plinius iunior; Nam priore luſtro quanquam poſt magnas — *Luſtrum.*

remiſsiones reliqua creuerunt. Inde pleriq; nulla iam curá minuendi æris alieni quod deſperant poſſe perſolui, rapiunt conſumuntq́; quod natum eſt, ut qui iam putant ſe non ſibi parcere. Luſtrum à Latinis uocatur quod Olympias apud Græcos dicitur, id eſt, quinquennium, ita tamen ut quadriennio exacto quinto quoq; anno ineunte luſtrum peractum eſſe intelligatur. Plinius auunculus lib. 11. *Omnium quidem ſi libeat obſeruare minimos ambitus, redire eaſdem uices quadriennio exacto Eudoxus putat, non uentorum modo, ue rùm et reliquarũ tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno Caniculæ ortu.* Intercalarem annum dixit quem biſextilem dicimus.

Olympias. *Intercalaris.*

Ex l. ultima, eod. tit. §. Labeo ait.

Cùm decem tu dari ſtipulatus ſis, ideo non poſſe te decem dari oportere intendere, quia etiam reum locupletiorem dando promiſſor liberari poſsit.) Hunc locum deprauatum eſſe puto, ſicq́; reſtituendum, Cùm decem tu danda curari ſtipulatus ſis, non ideo poſſe, & reliqua. Non ideo autem, pro non continuo, non protinus intelligendum. nam quòd Accurſius dari curari legit, latinitas non admittit, neq; loquendi Iuriſconſultorum conſuetudo. Latini enim ita loqui ſolent: Curabo faciendum, & mandaui faciendum, & delegaui, et conduxi, & recepi, et talia huiuſmodi. Plinius in Epiſt. *Is petit ut ſi ſunt iſtic imagines, exſcribendas pingendasq; delegem.* Idem: *Petis ut libellos, quos ſtudioſiſsimè comparaſti, recognoſcendos emendandosq́; curem.* Cuius locutionis rationem ſi quis fortè non nouit, adeat Laurentium Vallenſem lib. 1. Elegant. cap. de Gerundijs.

Non ideo.

Ex l. Iuſiurandum & ad pecunias, De iureiurando.

Si de qualitate iuramenti fuerit inter partes dubitatum, concep

conceptio eius in arbitrio iudicantis eſt. Et paulùm infrà: *Ideo ſi quid tale inciderit, officio Iudicis conceptio huiuſmodi iuriſiurandi terminetur.* Hæc uerba Accurſius neutrobi intellexiſſe uidetur. Concipere iuſiurandum quid ſit, ex uerbis Taciti intelligere poſſumus libro ſecundo, ſic inquit, de delatoribus loquens: *Signo ultionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius, ut commentariorum principalium poteſtatem Senatui faceret, per quos noſceret quem quiſq; accuſandum popoſciſſet. Conſulendum tali ſuper re Princeps reſpondit. Senatus inchoantibus primoribus iuſiurandum concepit. quo certatim omnes magiſtratus, cæteri ut ſententiam rogabantur, Deos teſtes aduocabant, nihil ope ſua factum quo cuiuſquam ſalus læderetur: neq; ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe, trepidis & uerba iuriſiurandi per uarias artes mutantibus queis flagitij conſcientia inerat:* id eſt, iis qui delationum conſcientia urgebantur, conceptionem, hoc eſt, formulam iuriſiurandi mutantibus, ut ſolent qui fallaciter iurant. Idem alibi: *Auxilia è Gallia hortantibus Præfectis ſtatim à Vitellio deſciſcunt, uetus miles cunctabatur, ſed adigente Flacco dixit ſacramentum, non uultu neq; animo ſatis affirmans. Et cùm cætera iuriſiurandi uerba conciperent, Veſpaſiani nomen hæſitantes, aut leui murmure & plerunq; ſilentio tranſmittebant.* Conciperent, inquit, id eſt, exprimerent, & integram ſacramenti formulam pronuntiarent, ut illi qui aſſeuerantes & præſidenter iurant conſcientiæ fiducia. Eſt ergo concipere, ad certam formulam exprimere. Celſus: *Quicquid aſtringendæ obligationis cauſa dictum eſt, id niſi palàm uerbis exprimitur, omiſſum eſſe intelligendum eſt. Aut certè ſecundum promiſſorem interpretantur, quia ſtipulatori liberum*

Margin notes: Concipere iuſiurandum. — Concipere.

ſuit uerba latè concipere. Paulus: Libellorũ inſcriptionis cõ-

Conceptis uerbis iurare.

ceptio talis eſt. Inde conceptis uerbis iurare, id eſt dictatis à deferente iuſiurandum, et ex arbitrio adiurãtis, hoc eſt adigentis ad iuſiurandum pernotatis. Plautus in Pſeud. Iuraſtin' te illam nulli uenditurum niſi mihi? BAL. *fateor.* CAL. *nempe conceptis uerbis.* BAL. *etiam conſultiſquoq;. id eſt, non modò dictatis à te uerbis, ſed etiam cogitatis, animaduerſis, præmeditatis. Idem in eadem: Rogato me* XX. *minas ſi ille hodie illa ſit potitus muliere. rogato obſecro, hercle geſtio promittere.* SIM. *Nullum periculũ eſt (quod ſciam) ſtipulari ut concepiſti uerba.* XX. *minas dabin'?* BAL. *dabuntur. Idem in Bacchide: Ego iuſiurandũ conceptis uerbis dedi daturum id me hodie mulieri ante ueſperum. nunc pater ne peierem cura.*

Peierare conceptis uerbis.

Eſt autem uerbis conceptis peierare inexpiabili periurio ſeſe contaminare. Valerius libro IIII. *de Aphricano loquens: Centurias recognoſcens equitum, poſtquam Licinium ſacerdotem citatum proceſſiſſe animaduertit, dixit illum ſe ſcire uerbis conceptis peieraſſe. Proinde ſi quis eum accuſare uellet, uſurum teſtimonio ſuo. À Græcis, ut arbitror,* Ἐπακτὸς ὅρκος *dicitur, id eſt alio dictante delatus. Iſocrates:* Ὅρκον ἐπακτὸν προσδέχου διὰ δύο προφάσεις. *Pro quo tamen legimus ſæpe apud Oratores,* διαῤῥήδην ὀμνύειν. *ad uerbum dici poteſt* διὰ νομίμων λόγων, καὶ διωρισμένων λόγων, *uel* νενομισμένως.

Ἐπακτὸς ὅρκος.

Præire uerba iuriſiurandi.

Is autem qui iuſiurandi uerba concipit, & iuraturo dictat, præire uerba iuriſiurandi dicitur. Plinius in Panegyrico, ad Traianum, de iureiurando Conſulari loquens: Neſcio iam, neſcio pulchrius'ne ſit iſtud quod præeunte nullo, an hoc quod alio præeunte iuraſti. In roſtris quoq; ſimili regione te legibus ſubiecisti. Hoc modo Cancellarius hodie præire iuſiurãdum ſolet ijs qui ad magiſtratus aſſumuntur & honores publi-

cos,

eos, & curia ampliſſima præfectis iuriſdictionum, iiſq; qui in curiam ipſam adoptantur. hoc autem & ſacramento adigere dicitur, quod Græci ἐξορκοῦν dicunt. Idem: Adigendũ te præbes in uerba Principibus ignota, niſi cùm iurare cogerent alios. Et rurſus: Stabant candidati ante Curulem Principis, ut ipſe ante Conſules ſteterat: adigebantur in uerba in quæ paulò antè ipſe iurauerat. Cancellarius in uerba Principis adigere eos propriè dici poteſt, qui in fidem Principis aſſumuntur, id eſt, beneficiarios regales. Idem in Epiſtolis ad eundem Traianum de quibuſdam pſeudochriſtianis loquens: Cùm præeunte me Deos appellarent, et imagini tuæ (quam propter hoc iuſſeram cum ſimulacris numinũ afferri) thure ac uino ſupplicarent. Præeunte me, inquit, id eſt, uerba præloquente. Plinius enim Bithyniæ Proconſul nefaria uerba concipiebat in Principis ſui gratiam: quibus meticuloſi quidam nec germani Chriſtiani adacti, cultum Chriſto debitum, pœnarum terrore, dæmoniorum ſimulacris & Imperatoriæ imagini exhiberent. Et rurſus in Panegyrico: Tu comitijs noſtris præſidere, tu nobis ſanctiſſimum illud carmen præire dignatus es. Capitol. in Marco Philoſopho, de Saliatu loquens: Fuit in eo ſacerdotio & Præſul & uates & magiſter, & multos inaugurauit atq; exaugurauit nemine præeunte, quòd ipſe carmina cuncta edidiciſſet. Liuius libro VIII. de Decio deuouente ſe loquens: Agedum Pontifex populi Rom. præi uerba quibus me pro legionibus deuoueam. Præire hodie uerba damnationis actuarij aut eorum uicarij carnifici ſolent, cùm damnati facinoroſi ad ſupplicia trahuntur, ſed de ſcripto id faciunt. Id enim de ſcripto præire dicitur. Plinius auunculus, lib. XXVIII. Vidimus certis precationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus, & ne quid uerborum prætereatur aut præpoſterum dicatur,

Adigere ſacramento. Ἐξορκοῦν.

Adigere in uerba.

Praire.

Praire de ſcripto.

Ἐξηγεῖσθαι. tur, de ſcripto præire aliquem. À Græcis præire ἐξηγεῖσθαι dicitur. Demoſthenes περὶ παραπρεσβείας (ſi rectè memini) Ὑπογραμματεύων γὰρ ὑμῖν αὐτὸς ἐξηγεῖτο τὸν νόμον τοῦτον τῷ κήρυκι. id eſt, Cùm enim ſcribæ officio fungeretur, ipſe apud uos (ad Iudices loquens) pronuntianti præconi legis

Προοδοποιεῖν. huius uerba præibat. Dicitur & προοδοποιεῖν.

Ex l. Seruus, de conditione indeb.

Seruus cuiuſdam inſciente domino magidem commodauit.) Magis apud Pollucem in coquinario inſtrumento enu-

Magis. meratur. Sin enim inquit lib. II. Ἡ δὲ μάκτρα καὶ μαγὶς

Mactra. ἐκλήθη καὶ σκάφη, Mactra, inquit, & magis & ſcapha appellatur. Eſt autem mactra (ut Gellius inquit) arca panaria, quæ alio nomine κάρδοπος à Græcis appellatur. Mactram lingua uernacula hucham appellat, in qua & panis & conſperſio quæ dicitur, ſiue maſſa triticea καὶ τὸ φύραμα reconditur: à uerbo Græco μάττω dicta, quod ſubigere, con-

Maſſa. ſpergere, pinſere, commollireq́; ſignificat. Vnde maſſa dicta triticea uel ordeacea conſperſio, quæ Græcè maza dicitur.

Magma. & magmata apud medicos unguentorum ueluti maſſulæ, quaſiq́; paſtilli, quæ Plinius lib. XIII. unguentorum fæces interpretatur, id eſt, unde unguentum expreſſum eſt. Dioſco-

Μάγματα. rides μαγίδας & μάγματα pro eodem accipit, quaſi magis ſit magna. Sudas pro parte panis ſubacti, quaſi pro of-

Magis. fula. Idem Pollux lib. VII. Magis, inquit, & mactra, uas in quo farinæ ſubiguntur. Et rurſus lib. X. Quæ autem tripodibus imponuntur, & trapezæ, id eſt, menſæ & magides appellantur. Sic hodie uocitari poteſt orbiculatum inſtrumen-

Dulciarij piſtores. tum quo panifices et dulciarij piſtores quos paſtillarios dicimus, ſubigendis farinis opificij ſui utuntur, rondellum appellant. hoc tamen in loco pro genere lancis eiuſdem formæ accipitur, ut ex Plinio lib. XXXIII. patet his uerbis: Cornelius

lius Nepos tradit tympana, ſe iuuene, appellata ſlateras & lances, quas antiqui magidas appellauerant. Platellum noſtri uocant. Magas uerò magadis inſtrumentum eſt muſicũ, quadrata tabula conſtans, leuiter conuexa, intentis in ea citharæ fidibus. Dicitur etiam ea pars lyræ in quam plectrũ illiditur, id eſt, ubi percußio fit chordarũ manu dextra. Iugũ uerò dicitur, ubi ſiniſtra manu chordæ premũtur. Vnde Gregorius per metaphorã, τὶς ὁ δοὺς τέττιγι τὴν ἐπὶ στήθους μαγάδα, Quis eſt qui cicadæ magadẽ in pectuſculo dedit? Lucianus μαγάδιον uocat, de Mercurio loquens citharam cõpingente. πήχεις γὰρ ἐναρμόσας τῇ χελώνῃ καὶ ζυγώσας, ἔπειτα καλάμους ἐμπήξας, καὶ μαγάδιον ὑποθείς. *Magas.* *Iugum.* *Magadium.*

Ex l. Si ut cert. §. Interdũ. in tit. Com.

Vel ſi quis ludo ſedens Prætor ſcenicis commodauit.) Sic quidem ubiq; legitur, aſtipulante etiam Accurſij gloſſemate. Perperam uerò adhuc lectum eſſe facilè, ut arbitror, demonſtrabimus. Prætor hoc in loco pro Imperatore populi Ro. accipitur, qui ludos faciebat pro uictoria de hoſtibus habita. Iuuenalis Satyra x. Quid ſi uidiſſet Prætorem in curribus altis Sedendem, & medio ſublimem in puluere circi? Et paulò inferius: Et ſibi Conſul Ne placeat, curru ſeruus portatus eodem. Prætorem & Conſulem pro eodem poſuit. Docuimus alibi ex Aſconio, Prætorẽ olim dictum eſſe omnẽ magiſtratum cui exercitus pareret. Vnde Prætoria porta in caſtris, & Præfectus prætorio dictus. Idẽ Saty. VIII. Quãti ſua funera uendant, Quid refert? uendunt nullo cogente Nerone. Nec dubitant celſi Prætoris uendere ludis. Sic igitur legendum haud dubiè affirmauerim, Vel ſi quis ludos edens Prætor. Dicimus enim edere ludos, et edere ſpectacula. Trãquill. in Cæſ. Edidit ſpectacula uarij generis, munus gladiatorũ, ludos etiam regionatim urbe tota. Ludi etiã pluraliter *Prætor.* *Edere ludos.* *Ludi.*

mul & pro ipſis choragis. ut ſit choragium locus unde omnia promuntur ad ludos neceſſaria. De choragis multa Libanius in argumento orationis Demoſthenis quæ κατὰ Μειδίου inſcribitur. Choragia Græcè χορηγία dicitur. Vnde periſſochoregia uerbum compoſitum in lege poſteriore, De frumento Alexandrino, li. XI. Cod. periſſochoregiæ nomen penitus amputetur, & teſſeræ deſignentur. Quo in loco (ut comicum uerbum uſurpem) purus putus ipſe eſt Accurſius, id eſt, ipſiſsimus & ſui ſimillimus. Periſſochoregius, inquit, officij nomen eſt quo qui fungitur, iuxta Regem eſt, à peri quod eſt iuxta dictus. Et quia malè in officio uerſatus eſt, ideo hoc nomen officij ſublatum eſt. Diximus alibi quid ſint teſſeræ frumentariæ: loco autem teſſerarum irrepſerat aliud nomen periſſochoregia, quaſi redundans frumenti dilargitio, quod tanquam inuidioſum & liberalitati Principis non conueniens Imperator tollendum curauit iuſsitq́; , & antiquum ac legitimum teſſeræ uerbum reponi. Operæpretium eſt pertinaciam quorundam æſtimare, qui portenti ſimile eſſe putant, aliquod in iure dictum, eos qui Doctores iuris uocantur, latuiſſe, quaſi uerò non trecenta Iuriſconſultorum uerba in Pandectis tantum demonſtrare poſsimus, quorum ipſi partim perperam intellexerint, partim intacta præterierint. Nec tamen in ijs numero eximia quædam Iuriſconſultorum dicta, ignoratione antiquitatis ab ipſis deuorata, ut dicitur: id eſt, quæ ipſi aure hebeti exaudita ac non reguſtata tranſmiſerunt. Quòd ſi nobis aliquando per otium & ualetudinem facere licuerit, ijs (ut ſpero) perſuadebimus, qui non magis in recentiorum doctorum uerba, quàm in priſcorum autoritatem: & in ipſius deniq; ueritatis nomem dignitatemq́; iurarunt. Sin nobis in hoc ſcribendi curriculo interſiſtentibus,

Periſſochoregia.

Deuorata uerba.

alius quiſpiam doctiorum anteuerterit, præclarè nobiſcum actum eſſe arbitrabimur, qui præterquam quòd huic incœpto impares nos eſſe ſerò tandem ſenſimus, rei etiam inuidiã facilius cùm aliò perferremus. Quòd uerò ad eos pertinet qui non modò ignorantia præditi, ſed etiã perditi ſunt: non magnopere laboro, imò uerò certè ſcio actũ me (ut aiunt) agere, ut qui non ignorem geminum in his opus eſſe, dedocendi quæ malè didicerint, & docendi meliora. id quod ætas illa uix admittit, quæ callum multum diuturni iam erroris obduxit. Propter quod, inquit Fabius, *Timotheus clarus in arte tibiarum, duplices, ut ferunt, ab ijs quos alius inſtituiſſet, ſolebat exigere mercedes, quàm ſi rudes traderētur.* Sed rurſus illud Apollonij Tyanei in mentem uenit, quod memoriæ prodidit Philoſtratus lib. v. in uita eiuſdē Apollonij: Veſpaſiano, inquit, Apolloniũ interrogante quo pacto imperium Romanum conſtituere poſſet, ſceleratiſsimis imperijs Neronis ſuperiorumq́; Principum infame, hunc in modum Apollonius, Αὐλητὴς ἔφη τῶν πάνυ σοφῶν, τὺς ἑαυτῦ μαθητὰς παρὰ τὺς φαυλοτέρυς τῶν αὐλητῶν ἔπεμπε, μαθησομένυς πῶς δεῖ μὴ αὐλεῖν. τὸ μὲν δὴ πῶς δεῖ μὴ ἄρχειν, μεμάθηκας ὦ βασιλεῦ παρὰ τύτων οἳ πονήρως ἦρξαν. τὸ δ᾽ ὅπως δεῖ ἄρχειν, ϖυδάσωμεν, Fuit olim, inquit, tibiarum arte quidam præſtantiſsimus, qui diſcipulos ad ſe uentitantes ad uiliſsimum quemq; tibicinum audiendum ire iubebat, uidelicet ut ab eis diſcerent quo modo non canere tibijs oporteret. Agedum ò Imperator, cùm tu iam didiceris quo modo imperitandum non eſt, eorum exemplis qui malè imperitauerunt, uideamus iam quo modo imperandum ſit. Fortaſſe igitur & nos iuuabit malis aliquando autoribus uſos eſſe, antequam literæ meliores octingentorum plus minus annorum incuria obrutæ emerſerunt. Literarum

Timotheus tibicen.

Tyaneus.

rum enim Latinarum lucem,quæ patrum memoria affulgere in Italia,cis Alpes noſtra cœpit,præ tenebris illis barbaricis uiſendam auidius intuebimur. Nos igitur pro cuiuſq; *ingenio aut propoſiti compotes,aut irriti erimus:utra pars autem in ſummam uoti noſtri præualeat,id uerò iudiciorum alea uiderit,quæ arbitrari reum euenta,non hominum merita,expendere plerunq; ſolita eſt.* Nos *utcunq; ceſſerit,æqui boni faciemus.*

Ex l.Si neceſſarius,De pignor.act.

Si annua bima trima die x x x. ſtipulatus fuero.) Hæc *locutio frequens eſt apud* Iuriſconſultos,*de qua* Laurentius *libro quarto* Elegantiarum,*ita inquit*: *Annua bima trima die apud* Iuriſconſultos *pro tempore biennij, triennij quadriennij ponitur, quod tamen* Iuriſperiti *noſtri non intelligunt.Hactenus ille.Hæc locutio eiuſmodi eſt,ut cùm à nemine non percipiatur (quotus enim quiſq; hæc uerba quid uelint non nouit?) à paucis tamen eius ratio ſatis intelligatur. Huiſmodi & aliæ ſunt in iure,ut præiudicium,et iuſtum filium eſſe,et expenſum acceptumq; ferre,et locare conducereq; præbendum faciendumue, uel etiam redimere,et obreptitiæ preces,et huiuſmodi alia,quæ ſi quando in ordinē incurrerint,dicentur.*Dies *cùm abſolutè dicitur,tempus ſignificat,et tūc fœminino genere pronūtiatur.*Vergilius:*Multa dies, uariuſq; labor mutabilis æui* Rettulit in melius. Iuuenalis *de* Priamo *loquens:*Longa dies igitur quid cōtulit? *id eſt,quid ei longæuitas profuit?Huius autem exemplum inſigne eſt apud* Ciceronē *in* Verrem,*actione prima:*Itaq; *cùm ego diem in* Siciliam *inquirendi poſtulauiſſem, inuenit iſte qui ſibi in* Achaiam,*biduo breuiorem diem poſtularet.*Diem *inquirendi uocat dilationem inquiſitionis faciendæ, quam nos informationem uocamus.* Quo in loco Aſconius, *Dies.*

Dies,

Dies,inquit, fœminino genere tempus dicitur, & ideo diecula,breue tempus & mora. Dies horarum XII. maſculini generis eſt,unde Hodie aduerbium,quaſi hoc die. Hactenus Aſconius. Terentius in Andria: Eho tu impudens non ſat habes, quod tibi dieculam addo, quantum huic promoueo nuptias? Dieculam,id eſt,horam,inquit Donatus:& hypocoriſticôs, inquit,id eſt,diminutiuè tempuſculum ſignificat. Ab eo enim quod eſt hæc dies ſumitur diecula, pro mora parui temporis. Plinius libro nono Epiſtolarum: Ero ergo ſuſpenſus pro homine amiciſsimo, dum amittere auocamenta,& cicatricem pati poſsit, quam nihil æquè ac neceſſitas ipſa, & dies, & ſatietas doloris inducit. Dies,id eſt, tempus longum, quo dolendo ſatiamur. Quo in loco in omnibus exemplaribus aduocamenta corruptè pro auocamenta legitur,perperam d interiecta. Sunt enim auocamenta τὰ ἡδέα τῶν ἀπασχολημάτων,negotia iucundiora,animum à mœrore auocantia,id eſt,reuocantia. Cicero ad Atticum: Dies autem,inquit,non modò non leuat luctum hunc, ſed etiam auget. Nam cæteri dolores mitigantur uetuſtate, hic non poteſt. Dies autē pro tempore poſitum apud Eſaiā identidem legimus: Et erit in die illa. Auguſtinus lib. 11. de Ciuitate Dei circa principium: Scripturarum, inquit,more ſanctarum diem poni ſolere pro tempore,nemo qui illas literas quamlibet negligenter legerit,neſcit. Quin & ſenſu anagogico dies unus pro mille anis ponitur,ut idem eodem libro docet in ca. VII. in poſteriore epiſtola Petri,ca. III. ἓν δὲ τοῦτο μὴ λανθανέτω ὑμᾶς ἀγαπητοὶ, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη,καὶ χίλια ἔτη ὡς μία ἡμέρα, Vnum autem ne lateat nos chariſsimi, quòd una dies apud Dominum, ut mille anni, & mille anni ut una dies. Vnde Chiliaſtæ dicti ſunt quidam, quos ipſe Auguſtinus miliarios

Diecula.

Hodie.

Locus Plinij emendandus.

Auocamentū.

Locus Petri.

Chiliaſtæ.

rios uocat, in quorum errore ſe aliquando fuiſſe fatetur. cuius autor fuiſſe, aut certè aſſertor Lactantius uidetur, ut ex libro eius ſeptimo diuinarum Inſtitutionum intelligere poſſumus, capite decimo quarto, ad cuius operis imitatio-nem Auguſtinus opus illud egregium & operoſum de Ciuitate Dei inſtituiſſe uidetur, atq; adeò ad eius præſcripta pleraq; formaſſe. ſed tanquam ex commentario ſumeret, copioſius omnia executus eſt, uidelicet maiore Chriſtianorum dogmatum cognitione fretus: permultum tamen ab eo adiutus, ut is antea nonnihil à Tertulliano, & ab Euſebio fortaſſe & Cypriano. Neq; uerò mirum eſt diem pro tempore poni, cùm & horæ pro diebus ponantur. Cicero in Verrem Actione ſecũda: Menſes mihi tres cùm eripuiſſetis ad agendum maximè appoſitos, reliquum omne tempus huius anni me uobis remiſſurum putaſtis, ut cùm horis noſtris nos eſſemus uſi, tu binis ludis interpoſitis quadrageſimo pòſt die reſponderes. Horas ſuas uocat (inquit Aſconius) uiginti dies qui accuſatori dabantur ad accuſandum legitimi, totidemq; defenſori. Idem: Hîc tu fortaſſe eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam. Horis (inquit idem Aſconius) mirè dixit cùm ſint dies, ut oſtenderet nimiam diligentiam. Legitimi autem hodie dies dici debent, quas dilationes ordinarias uocant. Annua igitur bima trima die ſtipulari eſt, anno binnio triennio ſoluendum ſtipulari. *Horæ.* *Legitimi dies.*

Ex l. Solutum, §. Solutam. eod. tit.

Non enim credibile eſt hoc conueniſſe, ut ad uniuerſam penſionem inſulæ friuola mea teneantur.) Friuola (inquit Feſtus) uaſa ſunt propriè fictilia quaſſa. Vnde uerba friuola dicta, quæ minus ſunt fide ſubnixa. Plinius libro ſeptimo de Generatione hominis loquens: Miſeret *Friuola.*

atq;

atq; etiam pudet æſtimantem, quàm ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cùm plerunq; abortus fiat odor à lucernarum extinctu. Friuolam pro fragili & infirma dixit, & ueluti friabili: nam et friuolum à uerbo frio dictum, non immeritò exiſtimatur, id eſt contero, cõminuo: et friabile θραυστὸν, ψαθυρὸν, χαῦνον, κραῦρον, εὔθρυπτον. *Hìc autem friuola pro ſupellectili tenui, et uili accipiuntur, qualis eorum eſſe ſolet, qui in cœnaculis habitant: quo modo & Satyricus uſus eſt Satyra quinta:* Et ne te teneam Romanorum omnia Regum Friuola. *Quibus uerbis paupertatem Regum Romanorum ſignificauit, quos etiam Samiolis uaſis uſos eſſe conſtat. Idem in tertia:* Viuendum eſſe illic ubi nulla incendia, nulli Nocte metus, iam poſcit aquam, iam friuola tranſfert Vcalegon, tabulata tibi iam tertia fumant. *À Græcis*

Γρυτάρια. γρυτάρια *dicuntur, id eſt,* τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν σκευάρια λε-

Grytopolæ. πτά. *Vnde & Grytopolæ ab eis uocantur, qui huiuſmodi ſu-*

Friuolarij. *pellectilia uenditant, quos Latinè Friuolarios appellare poſſumus. Nonnulli Fribolarios dicũt, ut Albeolos pro Alueolis. Noſtratc uulgus quinquallierios eos appellat.*

Ex l. ultima, eiuſdem tituli.

Reſpondi *ſecundum ea quæ proponerentur, ob id quòd*

eo nominæ intertrituræ accidiſſet non teneri.) Intertritura

Intertrimentũ, et Intertritura. *& intertrimentum damnum rei detritæ ſignificat. Varro libro primo de lingua Latina:* Detrimentum, inquit, à detritu dicitur, quòd ea quæ trita ſunt, minoris pretij ſunt. Ab eadem mente intertrimentum, ab eo quòd duo quæ inter ſe trita ſunt, etiam diminuta ſunt, à quo etiam intertrigo dicta. *Hactenus Varro. Liuius libro 11. de bello Macedonico:* Carthaginienſes eo anno argentum in ſtipendiũ aduexerunt: id quia probum non eſſe Quæſtores renuntiauerunt, experientibusq; pars quarta decocta erat: pecunia

Romæ mutua ſumpta intertrimentum argenti ſuppleuerunt. Intertrimentum Liuius pro euanida argenti parte accepit, quæ in excoctione deperit, Dechetum aurifices appellant. Vſus eſt alibi eodem modo, eadem decade. Cicero in Prætura urbana, de æde Caſtoris loquens, quam P. Iunius ſartamtectam tradere debebat: L. (inquit) Rabonio ædem Caſtoris tradi oportebat. Is caſu pupilli Iunij tutor erat teſtamento patris. cum eo ſine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur. Quo tamen in loco in impreſſis libris nutrimento mendoſè legitur. Aſconius autem: Detrimentum, inquit, unius partis eſſe poteſt. Intertrimentum uerò dantis & accipientis. ſecundum quod Cicero intertrimentum pro communi conficiendi alicuius negotij iactura poſuit, quam uulgus perditam utrinq; appellat. Intertrigo malum eſt quoddam cum feminina equitatu, aliáue ſimili de cauſa atteruntur, aduruntúrq;, à Græcis παράτριμμα dicitur. Dioſcorides autem paratrimma, id eſt, intertriginem uocat, cùm pes pedem, uel ungula ungulam terit, ut in genere ueterinario contingit. Columella libro octauo: Subluuies & intertrigo pice liquida, uel alumine & ſulphure, atque aceto mixtis litæ eruentur. Hodie in equis & mulis intertalliare uocamus, cùm ſcilicet uitioſo ingreſſu calces maximè poſteriores, aut etiam ſuffragines atteruntur. Verùm quandoquidem in mentionem incidimus intertrimenti, & intertrituræ, quæ damnum rei detritæ ſignificant, ut intertrimentum auri & argenti excocti, addendum & aliud non abſimile. Verſuram enim facere honeſta lucutione apud Romanos dicebatur, quod nos nunc dicimus pecuniam ad intereſſe mutuari, uel ad iacturam finantiæ. Cicero ad Atticum libro quinto: Salaminij cùm Romæ uerſuram

Intertrigo.

Παράτριμμα.

Verſuram facere.

facere

facere uellent, non poterant, quod lex Gabinia uetabat. Et paulò pòſt : Fit gratia Bruti Senatuſconſultum, ut ne'ue Salaminijs, ne'ue qui eis dediſſent, fraudi eſſet, pecuniam numerauerunt, & poſtea uenit in mentem fœneratoribus nihil ſe iuuare illud Senatuſconſultum, quòd ex ſyngrapha ius dici lex uetaret. Idem in Verrem, Actione tertia : Inſpiciebamus Syracuſis à Carpinatio confectas tabulas ſocietatis, quæ ſignificabant multis nominibus eos homines uerſuram à Carpinatio feciſſe, qui pecuniam Verri dediſſent: id eſt, multis de cauſis pecuniam fœneratitiam ſumpſiſſe. In uulgatis exemplaribus uſuram corruptè legitur. Hinc natum prouerbium apud Lactantium libro ſecundo Inſtitutionum: Cùm igitur, inquit, ortum rerum tribuis naturæ, ac detrahis Deo, in eodem hæſitans luto, uerſuram ſoluis. Quod ex Terentij Phormione ſumptum eſt, cuius hæc uerba ſunt: In eodem luto hæſitas, uerſuram ſolues Geta, præſens quod fuerat malum in diem abijt, plagæ creſcunt niſi proſpicis. Id eſt, debitas tandem pœnas dabis etiam cum fœnore: ſimili conditione atq; ij ſolent, qui ut ſyngrapham unam diſſoluant, & una cautione ſe liberent, pecuniam mutuam maiori fœnore iterum accipiunt. in dies enim deteriorē conditionem ſuam faciunt, quod frugi homines non ſolent. Huiuſmodi commentis multos quotidie uidemus fortunis omnibus euerti, qui dum tueri in publico fidem ſuam uolunt, ære alieno uſquedeò ſe obruunt, quoad ad extremum fide labefactata, cùm iam uerſuram facere non poſſunt, aut foro cedere, aut ſolum etiam uertere cogantur. Labefactatam autem fidem nunc appello, quod nos creditum perditum dicimus. Tranquillus. Redijt certè nihilò opulentior, ut qui propè labefactata fide omnia prædia fratri obligaret. Id eſt, cùm iam

Verſuram ſoluere.

Labefactata fides.

uerſur

uerſuram facere non poſſet à fœneratoribus. Tueri autem fidem ſuam, eſt ſeruare illæſam famam locupletis debitoris. Cicero ad Atticum libr. x i. Literas tuas accepi pridie Nonas Februarij, eoq; ipſo die ex teſtamento creui hæreditatem. Ex multis illis & miſerrimis curis eſt una enata, ſi (ut ſcribis) iſta hæreditas fidem & famam meam tueri poteſt. Idē, Ego in ciſtophoro in Aſia habeo ad ſeſtertiûm bis & uicies. Huius pecuniæ permutatione fidem noſtram facilè tuebere. Et fidem ſuam liberare pro eo dicebant, quod nunc negociatores & coactores tenere promiſſum dicunt, & non deeſſe promiſſo. Idem pro Flacco, Pecunia petitur ab Hermippo, Hermippus ab Heraclia petijt. Ipſe tamen Fuſijs ſatisfacit abſentibus, & fidem ſuam liberat. Vlpianus in l. Si uerò, infrà, Mandati, Si autem ſub maioribus uſuris fœnus accepit ut fidem ſuam liberaret, non dubito debere eum mandati iudicio & uſuras conſequi. Eſt & illa locutio in iure frequens, fidem alicuius ſequi, pro eo quod eſt eligere aliquem, cum quo rem habere, aut negotium eſſe à nobis uelimus. Sic enim dici ſolet de ijs quos aut locupletes, aut probos debitores eſſe credimus. Vſus eſt Vlpianus in lege prima, ſuprà, De rebus cred. Eſt etiam exemplum in l. ſecunda, Cod. De bonis aut. iudi. poſſid. Eſt & illa locutio, Fide ſua eſſe iubere, id eſt, ſponſorem ſe conſtituere, & appromiſſorē, & periculum in ſe recipere, εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχεσθαι. Cuius exemplum eiuſdem in lege, Vbi autem, De uerb. oblig. Paulus, Si filiusfa. ita ſtipulatus fuerit, quātam pecuniam Titio credidero, fide tua eſſe iubes? Inde etiam alia locutio, Fide alicuius ſumere, id eſt, non ſua, ſed aliena cautione. Cicero pro eodem Flacco, Nam hunc Hermippum hominem eruditum, cui debeat eſſe notiſſimus percuſſit. eius enim fide ſumpſit à Fuſijs.

Tueri fidem ſuam.

Fidem ſuam liberare.

Fidem alicuius ſequi.

Fide ſua eſſe iubere.

Fide aliena ſumere.

Securus Hermippus Tennum *proficiſcitur, cum iſte ſeſe pecuniam quam huius fide ſumpſerat à diſcipulis ſuis, diceret* Fuſijs *perſoluturum.* Idem *in epiſt.* Et *ſi quid ſatis dandum erit, amplius eo nomine non peti: cures ut ſatis detur fide mea, id eſt, fideiuſsione & ſponſione,* ἐπ᾽ ἐμῇ

Aſsidui. ἐγγύῃ τοῦτο γένηται. Aſsidui *autem fideiuſſores dicebantur locupletes, quam* Burgeſiacā *cautionem nūc dicimus.* Gellius

Aſsiduus. libro XV. Aſsiduus *in* XII. *tabulis, & pro locuplete, & facilè munus faciente dictus, ab aſsibus, id eſt, ære dando, cùm id tempora reipublicæ poſtularent, aut à muneris pro familiari copia faciendi aſsiduitate.* Cicero *in* Topicis, Ex *uerbi ui argumentum ſumitur hoc modo:* Cùm lex Aelia Sāctia *aſsiduo aſsiduum uindicem eſſe iubeat, locupletem iubet locupleti.* Locuples *enim aſsiduus, ut ait* Aelius, *appellatus eſt ab aſſe dando.* Idem Gellius *libro* XVIII. Ite *ergo nunc, & quando fortè erit ocium, quærite an quadrigam & arenas dixerit è cohorte illa antiquiore, uel oratorum aliquis, uel poëtarum, id eſt, claſsicus aſsiduusq́; aliquis ſcriptor non proletarius.* Aſsiduum *hic* Gellius *pro locuplete, & probatiſsimo autore poſuit, quem* Græci ἐχέγγυον καὶ φερέγγυον *uocant, hoc eſt,* ἀξιόχρεων, *cuius ſit tanta in literis autoritas, ut fidem eius ſequi debeamus, quaſi idonei ſponſoris alicuius uerbi.* Claſsi-

Claſsicus. *cus eiuſdem penè ſignificationis eſt.* Diximus *alibi ex* Liuio *populum* Romanum *in claſſes ex cenſu diſtributum fu-*

Τιμήματα. *iſſe.* Quomodo *& apud* Græcos τιμήματα *dicebantur, ut*

Claſsici. *ex* Ariſtotele *docuimus.* Ab *hoc igitur more claſsici dicebantur, non omnes qui in claſsibus erant, ſed primæ tantùm claſsis homines, qui centum & uigintiquinque milibus æris, amplius'ue cenſi erant.* Apud Græcos πρῶτον τίμη-

Infra claſſem. μα *dicitur, id eſt, primus cēſus.* Infra *claſſem autem appellantur,*

lantur, qui in ſecunda & ſequētibus claßibus erant, id eſt, qui minore ſumma cenſi erant. Meminit Gellius in VII. Propterea (ut inquit Feſtus) claßici teſtes dicebantur, qui ſignandis teſtamentis adhibebantur, hoc eſt, primæ claßis homines, quaſi primæ autoritatis, & idonei ueritatis ſponſores. Ita metaphoricôs Gellius autores claßicos appellat, quaſi teſtes idoneos Latinæ puritatis, & primæ notæ ſcriptores: quales ſunt Cicero, Quintilianus, Liuius, Cæſar, Plinius, Vergilius, Horatius, Catullus. Contrà, Proletarij capite cenſi dicti ſunt. Gellius tamen libro XV. Qui in plebe, inquit, Romana tenuißimi pauperrimiq; erant, neq; amplius quàm mille & quingenta æris in cenſum deferebant, Proletarij appellati ſunt. Qui uero nullo aut perquàm paruo ære cenſebantur, capite cenſi uocabantur. Extremus autem cenſus capite cenſorum æris fuit CCCLXXV. Proletariorum tamen ordo honeſtior aliquanto, & re & nomine, quàm capite cenſorum fuit. Nam & aſperis Reipublicæ temporibus, cùm iuuentutis inopia eſſet, in militiam tumultuariam legebantur, armaq; ijs ſumptu publico præbebantur, & nō capitis cenſione, ſed proſperiore uocabulo à munere, officioq; prolis edendæ appellati ſunt, quòd cum re familiari parua minus poſſent Rempublicam iuuare, ſobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent. À Græcis τὸ θητικὸν τίμημα dicitur, id eſt, mercenariorum cenſus, uel opificum. In lege autem Aelia Sanctia, ita cauebatur, Aßiduo uindex aßiduus eſto. Proletario ciui quiuis uolet uindex eſto. Hodie igitur claßicos teſtes & aßiduos dicere poſſumus omni exceptione maiores, & irrefutabiles, κρείττους ἀντιγραφῆς, quales in teſtamentis ſignandis adhibebantur. Contrà uerò proletarios, & capite cenſos, tenues et ex pullata

Claßici teſtes.

Claßici autores.

Proletarij.

Capite cenſi.

H 2 turb

Diobolares. turba ſumptos, hoc eſt, leues & (ut uulgus loquitur) diobolares (quo modo & antiqui diobolares meretrices dixerunt autore Feſto) quos ipſos inopia ipſa refellit, quos fames magis, quàm fama commouere creditur. Vnde illud Iuuenalis, Iures licet & Samothracum, Et noſtrorũ aras, contemnere fulmina pauper Creditur, atq; deos dijs ignoſcentibus ipſis. Propterea Græci huiuſmodi plebeculam
Συρφετὸν. συρφετὸν appellãt, et συρφετώδη ὄχλον τὸν ἀγυρτώδη, id eſt, quiſquilias, & quaſi dicas turbã quiſquilioſam, à leuitate inditis uocabulis. Cicero ad Atticum, de iudicio Clodiano loquẽs, Elapſum ſcito eſſe de manibus uno hoc iudicio ſtatũ illũ Reipublicæ, ſi iudicium eſt, triginta homines populi Romani leuiſſimos ac nequiſſimos, nummulis acceptis ius & fas omne delere: & quod omnes non modò homines, uerũ etiam pecudes factũ eſſe ſciant, id Caluum, & Plancũ, & Spongiã, & cæteras huiuſmodi quiſquilias ſta-
Verſuram facere. tuere non eſſe factum. Vt ad uerſuram reuertamur, Verſuram facere uel ſoluere (ut inquit Donatus) eſt creditorem mutare, & fœnus fœnore diſſoluere, quaſi nudato Petro, Paulum tegere, ut uulgò dicunt, & ut ita dicam nomen nomine expungere. Cui nõ abſimile eſt illud Græcũ ἥλῳ τὸν ἧλον ἐκρούειν, id eſt, clauo clauum elidere. quod etiã de ijs dicitur, qui flagitium flagitio tegere, & obliterare contẽdũt, quod Græcè dicitur ἁμαρτήματι ἁμάρτημα σπεύδει ἐξελάσαι. quod Terẽtius his uerbis trãſtulit, Malitia alia aliã trudit. Ad uerbũ dici poteſt, Culpam culpa exigere, ſcelus ſcelere expungere. Hoc tamen prouerbium Ariſtoteles aliter in Politicis interpretatur. Quos autè huiuſmodi uerſuras facere diximus, de ijs prouerbiũ lepidiſſimũ apud
Echinus parturiens cũctatur. antiquos Græcos fuit ἔχινος τὸν τόκον ἀναβάλλει, uel ἀναβάλλεται, Echinus parturiẽs cũctatur, Echinus partũ

procr

procraſtinat, Echinus *parturiens diem de die ducit.* Echi*ni enim terreſtres,id eſt, erinacei exiſtimantur propter aculeos catulorum ſuorum partum morari ſolere, ac deinde aculeatioribus factis catulis ægerrimè eniti.* Hoc igitur *prouerbium in eos uſurpari ſolet, qui in perniciem ſuam morarum cauſas innectunt, cuiuſmodi ſunt illi uerſuram facientes, qui dum fidem ſuam labefactari ad tempus aliquod nolunt, ad extremum fortunis omnibus euertuntur.* C*æterùm creui hæreditatem, quo in ſuperiore exemplo* Cicero ad Atticum *uſus eſt, uerbo antiquo iuris, adij hæreditatem ſignificat, ut antea dictum eſt.* Creui *(inquit* Feſtus) *modò hæreditatem adij, modò maior ætate, uel cenſu factus ſum, modò dimicaui, modò diuiſi. quæ omnia à duobus uerbis creſco & cerno trahuntur.* Idem Cicero ad Do*labellam,* A*'te autem peto, ut me hanc quaſi falſam hæreditatem alienæ gloriæ ſinas cernere, meq́; aliqua ex parte in ſocietatem tuarum laudum uenire patiare. quãquam mi* Dolabella *(hæc enim iocatus ſum) libẽtius omnes meas (ſi modò ſint aliquæ meæ) laudes ad te tranſtulerim, quàm aliquam partem exhauſerim ex tuis.* Peto *à te, inquit, ô* Dolabella*, ut ſinas me hac fama frui rerum à te præclarè geſtarum, quaſi particeps fuerim tuorum conſiliorum, id quod omnes falsò exiſtimant.* Alibi *idem à creſco dixit,* Galeonis *hæreditate creui: id eſt, locupletior, & maiore cenſu factus ſum.* Porrò Collybus *id detrimentum pecuniæ eſt, quod in ratiocinijs emptionem auri appellant, & uulgò cambium dicitur, cùm pecunia ad exteras nationes exportanda eſt, & apud nummularios alijs nummis commutanda.* V*t ſi argentea moneta aurea mutetur, aut genera quædam pecuniæ abrogata & antiquata, aut quouis modo repudiabilia in una prouincia, alio quo genere permu-*

Creui hæreditatem.

Creui.

Collybus.

tanda ſint,rato receptoq́;,& promulgato in ea prouincia. Id enim quod ex ſumma apud nummularium decedit, & ueluti deperit, collybus uerbo Græco appellatur. Cicero in Verrem, actione IIII. Ex omni pecunia quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant. primum pro ſpectatione & collybo. deinde pro neſcio quo cerario. Hæc omnes Iudices non rerũ certarũ, ſed furtorum improbiſſimorum ſunt uocabula. Nam collybus eſſe quî poteſt, cùm utantur omnes uno genere nummorũ? Collybũ appellat pecuniæ permutationem,& nummorum quaſi intertrimentũ. Tranquillus in Auguſto, Manibus,inquit,collybo decoloratis Nerulonenſis menſarius. Quo in loco pro cõtrectatione pecuniæ ponitur, qua nũmularij liuentes manus habere ſolẽt. Collybus inquit Pollux ἀργυρίου ἀλλαγὴ, id eſt,pecuniæ permutatio. Ab hoc Collybiſtæ. *Collybiſtæ dicti nummularij.* Spectatio. *Spectatio autẽ in exẽplo Ci-* Spectantes. *ceronis probatio eſt pecuniæ. Spectatores autem ſunt,quos Græci argyrognomonas appellãt. Hæc ex diuerticulo, & ut Græci dicunt, ἐκ παρέργου dicta ſunt. Sed fidẽ noſtrã liberare uoluimus. Circa principium enim opuſculi noſtri polliciti ſumus,ut quiſq; locus nos cõmonefecerit huiuſmodi uerborũ iuris antiqui,aut etiam ad mores noſtros pertinẽtium,ita nos eſſe dicturos,quid de ijs compertum habeamus,atq; etiam fortaſſe quicquid de ijs ab antiquis autoribus ſeruari hodie poteſt,qui quidem ipſi in manus hominũ uenerint,aut certè ex officinis prodierint.*

Ex l.pri.§.Nauem.De exercit.act.

Schedia. *Siue ſinedria ſit.) Legendũ puto ſiue ſchedia ſit. Schedia Græcè, ratis eſt Latinè, id eſt, nauigium temere factum & inconditum, ut trabes connexæ & ſine fabrica compactæ, quæ nauigij uicem præbent: id eſt, Sudas*

das inquit, ἡ ἐκ τῶν τυχόντων πεποιημένη ναῦς. *Ponitur & pro ponte, & pro loco fluminis, quoquo modo iuncto, eodem autore. Herodotus certè pontem quo Darius Boſphorum iunxit, ſchediam uocat. Feſtus, Schedia, inquit, genus nauigij inconditum, id eſt, trabibus tantùm inter ſe nexis factum: unde mala poëmata ſchedia appellantur. Schedion dicitur à Græcis extemporaneum, id eſt, quicquid inclaboratum, quicquid temere factum eſt, nec ſatis confectum, quod* ἀπεσχεδιασμένον *dicitur. A' rate Ratiarius dicitur, ut nauicularius, non opifex, ſed negotiator, ut l. Qui ratiario, ſuprà proximo titulo.* Schedion. Ratiarius.

Ex eadem lege. §. Igitur.

Sed ſi ut certis mercibus eam locet puta legumini, cannapæ.) Legendum canabi. Canabis herba eſt, ex cuius corticee funes intorquentur. Plinius libr. XIX. Deinde utiliſſima funibus canabis ſeritur à fauonio. Et paulo pòſt, Ipſa canabis uellitur poſt uindemiam, ac lucubrationibus decorticata purgatur. Canabis in Gallia & telis texendis, & funibus faciendis accommodata eſt, à lineo tenuitate differens & cādore. Quod autem ſequitur, Quædam enim naues onerariæ, quædam (ut ipſi dicunt) emphatæ ſunt: melius in quibuſdam embatæ legitur. Eſt autem uulgare uerbum aut nauticū, quod ad hanc ſignificationē attinet, alioquin tamē Græcum ἐμβαταὶ *uerbū in hoc ſignificatu apud ſcriptores, nec Græcos, nec Latinos repertum, à uerbo* ἐμβαίνω *deductum, quod conſcēdo nauem ſignificat. Quòd ſi epibatæ legatur, ſenſus nō alius erit. Epibatæ enim milites claßiarij dicuntur, hoc eſt, milites in nauibus merentes, quo uerbo nonnulli Latinorum uſi ſunt. ſed apud Græcos epibatæ pro uectoribus accipiuntur, id eſt,* ἀντὶ τῶν ὀχουμένων. *Naues igitur epibatæ* ἐπιβαταὶ, *quaſi ſcāſiles caſtrēſi, aut* Canabis. Embatæ. Epibatæ.

etiam nauali uerbo dici poſſunt, quæ uectoribus traijcien-dis aptæ ſunt. Ἐπιβαίνω *enim conſcendo nauem ſignificat.*

Actuariæ naues. *Actuariæ naues à Latinis dicuntur, id eſt, quæ remis agun-tur, non modò uelis.*

Ex l. ſec. Ad legem Rhodiam de iactu. §. primo.

Aut ſi quid exarmauerit.) *Hoc uerbũ Accurſius inſci-*

Exarmare. *tè interpretatur. Exarmare ea forma dicitur qua excalcia-re, hoc eſt, armis diſpoliare, ut Cæſar locutus eſt. À Græ-*

Ἀφοπλίζω *cis* ἀφοπλίζω *dicitur. Exarmare nauẽ, eſt armamentis ſuis ſpoliare, ut malo, roſtro, antenna, carcheſio, clauo pede, anchora, & reliquis. Exarmare feras, eſt dẽtes, ungues, uel alia noxia membra adimere, uel etiam tutamina, quæ Græ-*

Ἀμυντήρια. *ci* ἀμυντήρια *appellant, quibus uim propulſare nata ſunt. Lãpridius in Heliog. Habuit & leones, & leopardos ex-armatos in delicijs, quos edoctos per manſuetarios ſubito ad ſecundam & tertiam mẽſam iubebat accumbere, igno-rantibus cunctis quòd exarmati eſſent, ad pauorem & ri-*

Exarmare accuſationem. *diculum excitandum. Exarmare accuſationem Plinius lib. III. epiſt. metaphoricôs dixit, pro debilitare & infirmare his uerbis, E teſtibus quidam ſiue iratus, quòd euocatus eſ-ſet inuitus, ſiue ſubornatus ab aliquo reorum, ut accuſatio-nem exarmaret, Norbanum, Licinianum, Legatum, & in-quiſitorem, reum poſtulauit tanquam in cauſa Caſtæ præ-uaricaretur. Huius uerbi uſus multiplex eſſe poteſt, ſi quis uim eius intellexerit. Præterea in eodem titulo urinatores*

Vrinatores. *Accurſius malè interpretatus eſt. Sunt enim urinatores, qui à Græcis* ὕφυδροι κολυμβηταὶ *dicuntur, id eſt, natatores ſubaquatiles. Latinè eos quidam ab urna dici uolũt, cùm in*

Cybiſteteres. *aquã mergitur. Homerus* κυβιστητῆρας *uocat a uerbo* κυβι-στῶ, *quod in caput ferri, deuoluiq; ſignificat. Huiuſmodi eſt*

enim

enim habitus urinantium, cùm gurgites ſubeunt. Et urinari, in caput mergi eſt, quo uerbo Plinius ſæpe utitur. Columella lib. IX. de anſeribus loquens, inurinare dixit, neutra uoce. Cybiſteteres etiam à Græcis, quaſi urinatores dicti ſunt ſaltatores quidam, qui in caput conuolui manibus, pedibuſq́; adductis didicerunt. Quod genus ſaltationis aut exercitij cybiſtema dicitur à Luciano in capite de gymnaſijs. Factitari id hodie à petauriſtis uidemus, cùm corpore in ſpiram contracto in caput prouoluũtur. Trinabola lingua populari dicitur. A' cubo, id eſt, teſſera uerbum id deductum, qui cùm in alueolum iacitur, hoc modo conuoluitur. Inter urinatores ſunt purpurarij, quos Græci porphyreis appellãt: Laurẽtius ex Herodoto purpuratores tranſtulit. Et ſpongiatores, id eſt, ſpongiarũ piſcatores, σπογγεῖς à Græcis dicũtur. Et cõchyliarij, id eſt, κογχυλιευταί. Plautus conchytas appellat, qui cõchylia conquirũt in mari. In Codice Iuſtiniani murileguli dicuntur quaſi muricarij, à muricibus legendis. Vrinatorem dudũ uidimus ſacerdotem ranæ modo in caput ſe mergẽtẽ, diuaricatis ſurſum cruribus peſſum euntem, ac per riparum caua gurgitumq́; piſces latitantes perſcrutantem referentemq́;. *Vrinari.* *Purpurarij.* *Spongiatores.* Σπογγεῖς. *Conchyliarij.* *Conchytæ.* *Vrinator inſignis.*

Ex eodem titu. l. Qui leuandæ.

Volutius Metianus ex lege Rhodia libro Epitomatorum.) In uetuſto exemplari Epitomarum emẽdate legitur. Epitome genere fœminino opus conciſum dicitur, & Latinè breuiarium. Tranquillus in Auguſto, Fecit & breuiariũ totius imperij, quãtũ militũ ſub ſignis ubiq; eſſet, quantum pecuniæ in ærario, & fiſcis, & uectigaliorũ reſiduis. Sic Plinius, Vt pariter, inquit, totius culturæ breuiarium quoddam peragatur. Pro eo accepit quod uulgò borderellum dicimus. Breuis etiam & breue dicitur in l. ult. De cõ- *Epitome.* *Breuiarium.* *Breuis & breue.*

ueniendis fiſci debitoribus, C.*lib.*x. *Inter chartulas confiſcati breuis quidam aſſeueratur inuentus,qui nomina debitorum contineret.*Lampridius de Alexand. *Milites ſuos ſic ubiq; ſciuit,ut in cubiculo haberet breues,& numerum,& tempora militãtium.*Flauius in Aurel. *Breue,inquit,nominum cõſcripſit.* Diximus alibi quid ſit Breuiarium Principis hodie,quod & breue & breuis dici poteſt.Inualuit autem peruerſa conſuetudo, ut Epitoma neutro genere dicatur,unde Epitomata libros Flori inſcribũt.Id autẽ nec analogia,nec uſu,nec autoritate doctorũ defendi poteſt: errore uerò eorũ inductũ eſt qui epitoma, ut epithema & anathema,& ſimilia dici putauerunt: cui errori ſimilis eſt eorum,qui diacones & diaconibus dicũt, quaſi diacon in recto,ut Dracon & Solon dicatur. Quod autẽ ſequitur,Deprecatio endæmonis, uerba ſunt è Græco ad uerbũ traducta:ubi nicomedẽſis,nõ nicomedis legendũ eſt,νικομηδέως.

Epitoma. *Diaconi.*

Ex l.ſecunda, eiuſdem tituli in princ.

Amiſſarum mercium domini,ſi merces uehẽdas locauerint,ex locato cum magiſtro nauis agere debẽt.) Hoc uerbum (inquit Accurſius) promiſcuè accipitur. Horum uerborum locare & conducere frequens eſt uſus hic, & in titulo,Mãdati.Propterea ut eorum uſus intelligatur, ſciendum eſt præter notam eorum ſignificationem eſſe & aliam elegantem, tum apud Iuriſconſultos, tum apud alios ſcriptores uſitatam. Quãquam enim locator ſit plerunque qui pretium accipit, & cõductor qui dat, ut ſit locator dominus, conductor inquilinus : tamen nonnunquam uiceuerſa euenit,ut locator pretium det,cõductor accipiat.Cicero in Verrem,actione ſecunda,Quum L. Octauius,C.Aurelius Conſules ædes ſacras locauiſſent,nec potuiſſent omnia ſartatecta exigere, & reliqua. Idem, Locatur opus, id quod mea

Locare. *Conducere.* *Locator.* *Conductor.*

mea pecunia reficiatur. Et rurſus, *Hoc tu* D. *milibus locauiſti, atque in illis columnis dico eſſe, quæ à tuo redemptore commotæ nō ſint.* Et iterum, *Qui redemerit, ſatiſdet damni infecti.* Iulianus, *Si quis uitulos paſcendos, uel ſarciendum quid poliendumue conduxit, culpam eum præſtare debere.* Vlpianus, *Si quis ſeruum docendum conduxerit, eumq́ peregre duxerit, &c.* Conducere igitur de eo dicitur, qui pretium accipit, quod & redimere dicitur. Vnde redemptor huiuſmodi cōductor dicitur, qui & manceps à Cicerone & Tranquillo dicitur. Cicero libro II. de Diuinatione, *Magis enim id munere deorum factū eſt quàm caſu, & redemptorum, qui columnam illam de Torquato conduxerant faciendam.* Idem in Prætura urbana, *Si opus pupillo redimeretur, ſi res abiret ab eo mancipe, quem ipſe appoſuiſſet, ſibi nullam prædam eſſe uidet.* Idem in ſecunda actione in eundem, *Etenim qua ſtultitia ipſe fuiſſem, ſi quam diem, qui iſtum eripiendum redemerunt, in cautione uiderent, cùm ita cauerent, ſi poſt Calendas Ianuarias in conſilium iretur, in eam diem, cùm potuiſſem uitare, incidiſſem.* Redemerunt, inquit, id eſt, qui ſuſceperunt procurationem corrumpendorum iudicum, & conduxerunt corrumpendum iudicium. Labeo in l. ultima huius tituli, locare & conducere pro eodem accepit. Laurentius Vallenſis promiſcuam huius uerbi loco ſignificationem eſſe dixit de gerundijs loquens libro I. Elegantiarum. *Locare enim ſepulturam faciendam, inquit, tam ſignificat dare alicui faciendam, quàm ſe ad faciendam eam locare.* Cuius dicti nec rationem iniui, nec exemplū ullum memini, præterquàm hoc Labeonis, ubi & ego errorem eſſe non dubito: & pro locaſſet, legendū locaſſes ſecunda perſona. Quod enim nos locare opus dicimus, uel locare

Conducere. *Redimere.* *Redemptor.* *Manceps.* *Locare.*

fund

Μισθοῦν & fundum, hoc Græci μισθοῦν dicũt, & ἀπομισθοῦν, id eſt,
Ἀπομισθοῦν. dare faciendũ opus mercede cõſtituta, uel fruendũ fundum
pẽſione accipiẽda & ſtipulata Demoſthenes, Παρ᾽ ὧν οὗτοι
εἰς πραττόμενοι ταλάντον, ταλάντου μισθοῦσι τὰς τριηραρ-
χίας: id eſt, A quibus iſti cũ talentũ exegerũt, talẽto naues
præbẽdas locãt. quaſi dicat, nihil ſuæ pecuniæ impendunt.
Idẽ, ἐμίσθωσε Πασίων μὲν τράπεζαν τούτῳ: id eſt, Men-
ſam huic Paſion locauit: certa ſcilicet pecunia non data uel
promiſſa, ſed accipiẽda. Qui autẽ cõducit, Phormio, ſcili-
Μισθοῦμαι. cet ἐμισθώσατο, id eſt, cõduxit à Paſione. Sic μισθοῦμαι τὸ
ἔργον, cõduco opus faciendũ, ut redẽptores operũ ſolent.
Idẽ, ἢ ὀμώραν πρίαιντο, ἢ θέρος μισθοῖντο ἐκθερίσαι, Aut
poma legenda redimerẽt, aut meſſem demetendã conduce-
rẽt. Idem in Timocratẽ, τὰ τέλη ὠνουμένους καὶ μισθώματα
μισθουμένους, pro publicanis & mãcipibus dixit. Cõducto-
Ἐργολαβοῦντες. res etiã ἐργολαβοῦντες dicũtur. Quo uerbo etiã metapho-
rice uocãtur apud oratores homines forẽſes iudiciorũ cor-
ruptores & ſycophantæ, quos Cicero ſequeſtres emiſſa-
rios, & interpretes iudiciorũ corrũpendorũ uocat. Cæte-
rùm uerbũ ſpectaret, quod hic legitur, mihi ſuſpectũ mendi
uidetur, Quominus remiſſa ſibi ea pœna ſpectaret.

Ex l. Quicunque, De inſtit. act.

Idem ait, Si libitinarius quem Græcè uocãt, ſeruũ polli-
Ταφεύς. citorẽ habuerit.) Lego, Si libitinarius quem Græci ταφέα
Pollincere. uocãt, ſeruũ pollinctorem habuerit. Pollincere eſt mortuũ
Pollinctor. curare, à quo pollinctor dictus huiuſmodi curator. Plau-
tus in prologo Pœnuli, Eorum alter uiuit, alter eſt mor-
tuus. Propterea apud uos dico cõfidentius, quia mihi pol-
linctor dixit, qui eum pollinxerat. Et in Sticho, Hodie pol-
linctura eſt. Ezechielus XXXIX. Vt ſepeliant eum pollin-
Pollucere. ctores in ualle multitudinis Gog. Pollucere autem eſt Her-
culi

culi ſacrificium facere: quod quia lautè fieri ſolebat, ideo pullucibiliter à Plauto in Moſtel. pro lautè & ſplendidè ponitur, Pergræcamini, paraſitos paſcite, obſonate pollucibiliter. Et pollucibilis cœna à Macrobio pro opipara & ſplendida uſurpatur. Pullucere enim uerbū eſt ad ſacra pertinens, ut ex Marco Catone apparet his uerbis, Ioui dapali culignam uini quātumuis polluceto. Et rurſus, Cùm pollucere oportebit, ſic facito. Polluctores igitur à pollinctoribus differūt, in quo Hermolaus Barbarus uir præſtātis doctrinæ falſus eſt, ut uidetur, qui duo hæc uerba confundit in emendationibus Plinianis. Quare apud Plinium lib. XXXII. pollincere & pollinctū cōtra fidē antiquorū exemplariū legit: in quibus ſic legimus, Numa conſtituit ut piſces, qui ſquamoſi non eſſent, ni pollucerēt patrimonia, commentus ut cōuiuia publica & priuatæ cœnæq; ad pulninaria facilius cōpararētur, ni qui ad polluctum emerent, pretio minus parcerēt, eaq; præmercarētur. Polluctum, ut ex uerbis Plinianis apparet, cœna eſt pollucibilis & opipara. Pollinctū uero cœna feralis, quæ gentili more in rogum delata cū corpore cremabatur. Perſius, Sed cœnā funeris hæres Negliget, iratus quòd rem curtaueris. Plautus in Sticho, Hæc ueniſſe iam opus eſt quantū poteſt, ut decimam partem Herculi pollucē. Idem in Ruden. Spectatores uos ad cœnā uocē, ni daturus nihil ſim, neq; ſit quicquam polluctí domi. Id eſt, ſi nobis eſſet cœna tam lautè apparata, quàm eſſe ſolet eorū, qui uotiuū epulū faciūt, hoc eſt, polluctum, ad cœnā uos uocaſſem. Epulum autē funebre dicitur, quod in funere potentiorum fiebat, quale hodie quoq; factitari uidemus. À Græcis περίδειπνον dicitur, quā circumpotationem à Cicerone uocatam exiſtimo in ſecundo de Legibus. Moris autem fuit apud antiquos, ut decimam

Pollucibiliter. *Pollucibilis cœna.* *Polluctor.* *Plinij locus.* *Polluctum.* *Pollinctum.* *Epulum funebre.* *Περίδειπνον.*

partem bonorum ſuorũ Herculi uouerent, quæ pars Herculanea dicebatur. Plautus in Trinum. Nam iam de hoc obſonio diminui modò quinq; nũmos, mihi detraxi partem Herculaneam. Et in illo exemplo ſuperiori, Vt decimam partem Herculi polluceam. Et pollucere patrimonium in illo exẽplo Pliniano, pro decimare: hoc eſt, decimam partem uotiuo epulo in Herculis honorẽ impendere. Hoc Plutarchus in Σύλλα ſic Græcè ſcripſit, Ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης τὴν δεκάτην τῷ ἡρακλεῖ, ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς. Et ijſdẽ penè uerbis in Craſſo. De huiuſmodi decima (quod minimè Accurſius ſuſpicaretur) intelligendũ illud Vlpiani dictũ in l. ſecunda, De pollicitationibus, Si decimã quis bonorum uouit, decima nõ prius eſſe in bonis deſijt, quàm fuerit ſeparata. Plautus in Moſtel. de homine maximè prodigo, Is uel Herculis, inquit, conterere quæſtũ poteſt.) Id eſt decimas, quæ Herculi uouẽtur. Pollucere hodie patrimonia dici poſſunt, qui decimã facultatum ſuarũ in erogationes pias uouerũt, quod nõnullos ſuperſtites nos factitaſſe optima fide ſcimus. Multæ ſunt huiuſmodi uoces antiquæ, quarũ uſus multiplex hodie eſſe poteſt, ſi quis uetuſtatem interpollare ſolertia quadam, & in uſum noſtrum inſtaurare didicerit. Libitinarij à libitina dicti ſunt, ut inquit Varro, in cuius æde (ut Acron autor eſt) conſtituti erant, qui efferenda corpora conducebant, & funebribus neceſſaria præbenda. Tranquillus in Nerone, Triginta funerũ milia in rationem libitinæ uenerunt. Liuius, Peſtilentia in agris, foriſq; & cõciliabulis, & in urbe tanta, ut uix libitina ſufficeret, τὸ κτερειστικὸν πλῆθος: id eſt, opere libitinariorum. Horatius, Autumnuſq; grauis libitinæ quæſtus acerbæ. Ii igitur ad quos funera pertinebant (qui & funus facere, & parentare, & iuſta facere, perſolu

Herculanea pars.

Decimare.

Libitinarij.

Libitina.

ſoluereq́; dicuntur) libitinarijs funera accuranda locabant, illiq́; præbenda omnia cõducebant. In qua re adminiſtranda ſeruorum opera utebantur pollinctorum, qui à Græcis νεκροφόροι dicuntur, quaſi defunctiferi: quorum appellatione ueſpillones, ſandapilarijq́; continentur. Huiuſmodi ſunt apud nos hodie uulturij illi codonophori, id eſt, tintinnabula geſtantes, quos anteambulones atratos Latinè appellare poſſumus, & ferales præcones, ex quorum grege ſunt funerum indictores, quorum omnium uota ſunt eadem quæ Orci. Hos diris omnibus ad morientium ueſtibula ultro aduolare uidemus, ut in prouerbiũ uenerint horum apud nõs uota, ut apud antiquos libitinariorum. Quorum tamen improbitas ſacerdotali iã auaritia uincitur, alijs ſuper alia quotannis capturarum nominibus excogitatis. *Necrophori.* *Veſpillones.* *Sandapilarij.* *Codonophori.* *Anteambulones atrati.* *Ferales præcones.*

In eadem lege. §. ſequenti.

Si pecunia accepta præſenti, ut per dies ſingulos panem ei præſtaret, cõturbauerit.) Hoc uerbũ non eſſe intellectum ab Accurſio minimè mirãdũ eſt, cum à nullo enarratorum rectè interpretatum uideam. Cicero pro Plãcio, Verum fac me multis debere, & in his Plancio: utrum igitur me cõturbare oportet? an cæteris cum cuiuſque dies uenerit, hoc nomen debitoris quod urget nunc competitor diſſoluere? qui locus ſic mihi legendus uidetur, an cæteris, cum cuiuſq́; dies uenerit, nomẽ debitoris, hoc quod urget, nunc cum petitur diſſoluere? Idem ad Quintum fratrem, Iocum autem Cæſaris de ſua egeſtate ne ſis aſpernatus. ad quem ego reſcripſi nihil eſſe, quod poſthac artis noſtræ fiducia conturbaret. Cõturbare, decoquere, & pecuniam ſuam diſsipare ſignificat. & propriè de ſeruis dicitur, qui cũ rationibus dominicis paria nõ faciũt, ut in l. Quidã, infrà, De in rem uerſo. Plena autem locutio eſt cõturbare rationes, ut in Eunucho *Conturbare.* *Conturbare rationes.*

Terentij,

Conturbare fortunas. Terentij, Ita conturbaſti mihi rationes omneis. Vel conturbare fortunas, ut Cicero ad Cælium in octauo epiſt. Sic intelligi debet conturbabit Atlas apud Martialem in nono Epigrammatôn, Grandis in æthereo licet auctio fiat olympo, Coganturq́; Dei uendere quicquid habent: Conturbabit Athlas, & non erit uncia tota Decidat tecū qua pater ipſe Deûm. id eſt, cœlum totum tibi decoquet. Sic in decimo, Hic pretioſa fames, conturbatorq́; macellus. Sic conturbatorem macellum dixit, ut in ſeptimo conturbatorem aprum, Noſter te nō capit ignis Conturbator aper, uilius eſurio. Qui enim ex macello uiuebant Romæ, & cupedijs menſas & apro onerabāt: ad extremum patrimonia uorabant, & decoctores uel inopes certè fiebant. Iuuenalis locus. Iuuenalis, Sic Pedo conturbat, Matho deficit. Quem locum nullus enarratorum (niſi fallor) intellexit. eſt enim uerbum iuris antiquum, quo Vlpianus & Alphenus tanquam noto ſunt uſi.

Ex l.illud. §.Si cuius dolo. De trib. act.

Sed re comparata ſi non tribuat, dolo non caret.) Lego comperta pro deprehenſa, explorata, reſcita.

Ex l.prima, Ad ſenatuſc. Mac. in principio,

Qui pecuniam ne quid amplius diceretur in certis nominibus crederet.) Accurſius hunc locum inſcitè interpretatus eſt. Nomen. Nomen interdum pro cauſa ponitur. Tranquillus in Galb. Nam cùm in uerba eius abſentis iurantibus donatiuum grandius ſubito præpoſiti pronūciaſſent, neque rem ratam habuit, & ſubinde iactauit ſe legere militē, non emere, atq; eo quidem nomine omnes, qui ubiq; erāt, exacerbauit. Cicero in Verrem, actione III. Inſpiciebamus Syracuſis à Carpinatio confectas tabulas ſocietatis, quæ ſignificabāt multis nominibus eos homines uerſuram à Carpinatio

fecisse

ſeciſſe, qui pecuniam Verri dediſſent. Nomina Cicero appellare ſolet cauſas & negotia, & perſonas, quibus in cõficiẽdis rationibus expẽſæ pecuniæ feruntur. Idem in Frumẽtaria, Ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant: primum pro ſpectatione & collybo, deinde pro neſcio quo Ceratio. Idẽ in I I. actione, His nominibus ſolis Gneõ Dolabellæ ad ſeſtertiũm tricies litẽ eſſe æſtimatam. Id eſt (ut inquit Aſconius) his titulis et capitibus criminum. articulos uulgò nũc dicimus. Arrianus Iuriſconſultus, Exautoratus, inquit, eo nomine non utiq; infamis erit. Senſus eſt igitur huius loci, Macedonem incertis nominibus in creditum ire inſtituiſſe, ne manifeſtus aliquãdo fraudis ac ſcelerũ fieret. Non enim credendi cauſas & negotia, in quæ pecuniam mutuam dabat, in cautionibus aſſcribi uolebat, ut interdũ fit, cùm turpi de cauſa mutuati certa quadã de cauſa mutuum nos accepiſſe cauemus. De ſignificatione huius uocabuli ſatis multa diximus in titulo, De officio Proconſulis. Nomen igitur hic Accurſius malè pro cautione intellexit, quanquam ſæpe ita accipiatur: ut apud eundem Ciceronem, Cùm pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe, prædia uendidiſſe diceretur. Et apud Columellam libr. I. Nam uel optima nonina non appellando fieri mala fœnerator Alphius dixiſſe ſeueriſsimè fertur. Id eſt, non interpellando.

Ex l. Quòd ſi ſeruis. §. pri. De in rem uerſo.

Sed ſi pecunia accepta domum dominicã exornauit tectorijs. Et paulo pòſt, Pati debet dominus creditorem hoc auferre ſine domus ſuæ uidelicet iniuria.) Mirari forſitan quis poßit, quomodo tectorium ſine domus noxa poßit auferri. Quod ut intelligamus, ſciendum eſt perfectorum ope-

Expolitionum genera. rum expolitionem tribus rebus contineri, ruderatione, quo nomine & ſtatuminatio, & nucleus comprehenditur: albario opere, & tectorio, ſub quo & marmoratum & arenatum opus, & trulliſſatio intelliguntur. Quorum omnium explicationem Vitruuius libro VII. de Architectura proſecutus eſt. *Albarium opus.* *Tectorium.* Tectorium autem ſuper trulliſſationem fiebat: tribus interdum inductis corijs ex arenato, totidemq́; ſuperinductis ex marmorato deinceps extenuatioribus, adeò numeris omnibus exactum, ut longitudines ad regulam & lineam, altitudines ad perpendiculum, anguli ad normam reſpondentes exigerentur. Ita enim demum emendata tectoriorum in picturis erat ſpecies. Ita nulla nec eminentia, nec lacuna in opere intuentibus uidebatur, nec humorem tectorium remittebat. Pigmentis uerò madente adhuc tectorio inductis, totum rurſus baculis prouolutis ſubigebatur, fricationibusq́; læuigabatur, uſque eo ut ſpeculorum modo rerum imagines redderet. Vitruuius, Quæ autem, inquit, tectoria fundata arenati & marmorati ſoliditate ſunt, cùm ſint politionibus crebris ſubacta, non modò fiunt nitentia, ſed etiam imagines expreſſas aſpicientibus ex eo opere remittunt. *Arenatum.* Arenatum autem eſt apud Vitruuium, Varronem, & Plinium, *Marmoratum.* quod fit ex calce & arena. Marmoratum quod ex calce & marmore tuſo triplici uarietate cõminuto, prout trium coriorum exigebat uſus. Varro libro I. de Re ruſtica, Parietes & ſolum opere tectorio marmorato loricãdi: Ideoq́; in ijs cameras marmorato, & parietes pauimentaq́; laudabiliter faciunt. Et rurſus, Vbi librau eris de glarea & calce, arenatum primo corio facito. Plinius lib. XXXVI. Tectorium niſi ter arenato & bis marmorato inductum *Mortarium.* eſt, non ſatis ſplendoris habet. Arenatum hodie mortarium

uoca

uocamus, cùm mortarium Latinè ſit locus, ubi arenatum rutro ſubigitur. Vitruuius de tectorio loquens, Cùm ab arena præter trulliſſationem non minus tribus corijs fuerit deformatum, tunc è marmore grandi directiones ſunt ſubigendæ, dum ita materies temperetur uti cùm ſubigatur non hæreat ad rutrum, ſed purum ferrum è mortario liberetur. Idem, Græcorum uerò tectores non his rationibus ſolum utendo faciunt opera firma, ſed etiam mortario collocato calce & arena ibi confuſa, decuria hominum inducta ligneis uectibus pinſant materiam, & ad certamen ſubacta tunc utuntur. Tectorium continet arenatum & marmoratum, quæ ſupra trulliſſationem fieri ſolita ſunt, & omnino hodie obſoleuit. Albarium uerò ex pura calce fit, & hodie eſt in uſu. Trulliſſatio ex gypſo fit, frequens hodie, ut & arenatio. Trulla enim inſtrumentum eſt, quod uernaculæ linguæ alluſione ſatis intelligitur. Eo enim linendis muris, & arenato gypſatoq; inducendis utuntur. Tectorium uerò opus adeò olim dureſcebat in cruſtas, ut in abacorum uſum, & ſpeculorum facilè eximeretur, quod ex Vitruuio intelligere poſſumus libro VII. his uerbis, Itaque ueteribus parietibus nonnulli cruſtas excidentes pro abacis utuntur, ipſaq; tectoria abacorum & ſpeculorum diuiſionibus circa ſe prominentes habēt expreſſiones. Abacus nunc tabula eſt complanata, qua logiſtæ, quos algoriſtas dicimus, numeros ſubinde deletiles ducunt. Abacus autem in opere inteſtino genus id ſcrinij eſt ſuper quod in triclinijs argentea uaſcula exponi ſolent, Dreſſorium lingua uulgari dictum. Cicero in Verrem, actione v. Diocles eſt Pamphili gener Popilius cognomine, ab hoc iſte abaci uaſa omnia, ut expoſita fuerunt abſtulit. Iuuenalis Satyra VI. de tectorio tanquam

Albarium.

Trulliſſatio.

Trulla.

Abacus logiſtarum.

Abacus in triclinijs.

exemptili dixit, Tandem aperit uultum, & tectoria prima reponit: Incipit agnoſci. Per tectoriũ fucamẽtum muliebre ſignificans, quod ponitur, deponiturq́; pro earum arbitrio ad ſplendorẽ & nitorem malarum. Eadem ratione (ut arbitror) dictũ illud eſt à Perſio Satyra v. Dignoſcere cautus Quid ſolidũ crepet, & pictæ tectoria linguæ. Tectoriũ à Græcis κονίαμα dicitur, & κονιάτης tector. In Actis apoſtolorũ cap. XXIII. τοῖχος κεκονιαμένος, paries albario opere, uel tectorio illitus dicitur, τύπτειν σε μέλλει ὁ θεὸς τοῖχε κεκονιαμένε. Et Matth. XXIII. τάφοι κεκονιαμένοι, Sepulchra albario illita. Lib. x. Cod. in titulo, De excuſat. artificum, Albinij quos Græci coniatas appellant.

Tectorium. *Κονίαμα.*

Ex l. Ideo. De compenſ.

Ideo condemnatus quòd arctiorem annonam edulitatis tempore præbuit, frumentariæ pecuniæ debitor non uidebitur.) *Accurſius edulitatem famem interpretatur: ego uerò ædilitatis lego. Ad Aediles enim cognitio menſurarum, & annonæ pertinebat: qui propterea Græcè agoranomi dicuntur, id eſt, foro uenalium legem imponentes, & macello ius dicentes. Hæc cognitio ad procuratores regios delata eſt: quorum ianua piſtoribus, & huiuſmodi hominibus, quibus ius dicere ſolẽt, non tam patere uulgò creditur, quàm hiare. Certè ut illi ſeuerè, aut comiter cum circumforaneis hominibus agunt, ita nos ut bono aut malo pane ueſcamur neceſſe eſt. De Aedilibus ita in duodecim tabulis cautum eſt, Suntoq́; Aediles curatores urbis, annonæ, ludorumq́; ſolennium, olliſq́; ad honoris amplioris gradum is primus aſcenſus eſto.*

agoranomi.

Vide Alciatum in l. pupillus 239 § [illegible] de verbor. signif. [illegible] cap. 26.

Ex l. prima. §. pri. in tit. Depoſiti.

Eum tamen deponere tumultus, uel incendij, uel cæterarum cauſarum gratia intelligendum eſt, qui nullã aliam

cauſ

cauſam deponendi habuit, quàm imminens ex cauſa con-praditis periculum. Tumultus hoc in loco quomodo intelligendus ſit ab Accurſio, & ſequacibus eius Iuriſperitis, parum animaduerſum eſſe puto. Seruius grammaticus in octauum Aeneidos, Tria, inquit, genera olim militiæ fuerunt. Sacramentum, quæ legitima erat militia, cùm ſinguli milites iurabant. Tumultus, id eſt, bellum Italicum, uel Gallicum, in quibus ex periculi uicinitate erat timor multus. & quoniam ſingulos interrogare non uacabat, qui conuenerant, ſimul iurabant, & dicebatur iſta militia coniuratio. Qui enim ducturus erat exercitũ, ibat ad Capitolium, & exinde proferens duo uexilla, unum roſeum quod pedites euocabat, & unum cæruleũ quod erat equitum (Nam cæruleus color eſt maris, à cuius Deo conſtat equum inuentũ) dicebat, Qui Rempub. uult ſaluã eſſe, me ſequatur. Erat & euocatio cùm ad diuerſa loca diuerſi cogebantur exercitus. Hactenus Seruius. Vergilius, Extemplò turbati animi, ſimul omne tumultu Coniurat trepido Latium. Cicero in Antoniana VIII. Poteſt enim bellũ eſſe ſine tumultu, tumultus ſine bello eſſe non poteſt. Quid eſt enim tumultus, niſi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur: unde etiam nomen ductum eſt tumultus. Itaque maiores noſtri tumultum Italicum, quòd erat domeſticus, tumultũ Gallicũ, quòd erat Italiæ finitimus, præterea nullum tumultum nominabant. Grauius autẽ eſſe tumultum, quàm bellum hinc intelligi licet, quòd bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. Hactenus Cicero. Liuius libro VIII. ab Vrbe cond. Nondum perfunctos cura Priuernatis belli tumultus Gallici fama atrox inuaſit, haud ferme unquam neglecta patribus. Et paulò pòſt, Mamercus, inquit, cui Gallicum bellum uenerat, ſcribere exer-

Militia genera tria.

Sacramentum.

Euocatio.

citum iuſſu ſine ulla uacationis uenia, quin opificum quoque uulgus, & ſellularij minimè militiæ idoneum genus, exciti dicuntur. Idem libro VII. Dictator cùm tumultus Gallici cauſa iuſtitium edixiſſet, omnes iuniores ſacramento adegit, ingentiq; exercitu ab urbe profectus eſt.

Tumultus inſignia. Inſignia autem omnia tumultus Cicero uno in loco expreſſit Antoniana V. his uerbis, Rem ſine mora adminiſtrandam, & confeſtim gerendam cenſeo, tumultum decerni, iuſtitium indici, ſaga ſumi dico oportere, delectum haberi ſublatis uacationibus in urbe & in Italia. Idem in octaua, Delectus tota Italia decreti ſublatis uacationibus, ſaga cras ſumentur. Ex prædictis ſatis apparet omnia in tumultu præproperè adminiſtrari publicè, priuatimq; ſolita, cùm bellum urgens, & quaſi muris imminens ſolennes actus non admittit.

Tumultuariũ. Indeq; factum ut tumultuarium pro præpropero & ſubitario, & rapidè facto aut quæſito accipiatur.

Αὐτοσχέδιον. Παρατύχον Græcè αὐτοσχέδιον dicitur, & παρατύχον, & tumultuaria manus οἱ παρατυχόντες. Idem Liuius libro I. de bello Macedo. Duabus legionibus ſubitarijs tumultus eius cauſa ſcriptis, additisq; ad eas quatuor cohortibus de exercitu ſuo, Caium Appium Præfectum ſociorum hac tumultuaria manu per Vmbriam agrũ Boiorum inuadere iuſſit. Tumultuarium & ſubitarium pro eodem poſuit. Quod uerbum ſi Accurſius intellexiſſet, melius uerba Iuliani enarraſſet in l. Nauis, ſuprà, De inſtitoria actione, Ibiq; tumultuarijs armamentis comparatis ad præſens Hoſtiam nauigauit. Vbi tumultuaria Iulianus pro ſubitaneis, & ex tempore conquiſitis, non iuſtis & planè fabrefactis eleganter accepit. Proinde in huiuſmodi tumultu fraudem admittere pœnale erat, non in quolibet.

Tumultus iuſtus. Nobis autem iuſtum tumultum eſſe dixerim, uel olim

olim potius fuiſſe (Nunc enim omnia nobis cum illis conueniunt) Britannorum, id eſt, Anglorum claßis appulſum ad littora noſtra, aut Germanorum ad Burgundiam, aut Campaniam incurſionem, & ſi quod eiuſmodi bellum eſt, cuius tumultuoſi nuntij eſſe, trepidiq; ſoleant. Sic enim uocabantur. Tranquillus in Nerone, Cœnæ quoque tempore interpellatus tumultuoſioribus literis, hactenus excanduit, ut malum ijs qui deſciſſent minaretur. Et tumultuari uerbum eodem ferme pertinebat. Tumultuari. *Idem in Galb. Carthagine noua conuentum agens tumultuari Gallias comperit. Quo modo & à Græcis θορυβεῖν uſurpatur. Demoſthenes περὶ παραπρεσβείας, Καὶ μὴν καὶ μετὰ ταῦτα ὁσάκις πρὸς πορθμῷ ἢ πρὸς μεγάροις ἀκούοντες δύναμιν Φιλίππου καὶ ξένους, ἐθορυβεῖτε. Θορυβεῖν, id eſt, tumultuari dixit, pro in tumultu eſſe, & quaſi tumultum decernere: id ferme quod lingua uernacula dicimus emoueri, aut etiam mutinari: quod uerbum à mutiendo, id eſt, muſſando, deductum eſt.* Θορυβεῖν. *Populus enim multa in huiuſmodi cõſternatione ſummißim dicere ſolet, quæ apertè non audet. Plutarchus in Cæſare, ψηφίζεσθαι ταραχὴν pro tumultum decernere dixit.* Ψηφίζεσθαι ταραχήν. *In tumultu, ut ex uerbis illis Ciceronis & Liuij apparet, iuſtitium indicebatur: id eſt, iudicialia fora claudi, ac ſilere iura iubebantur: uacationes non ualebant, ut hodie in Gallia cum bannum & retrobannum edicitur, & id uerbum adijcitur, Priuilegiati, & non priuilegiati. Nos euocationem fortaſſe, & ſubeuocationẽ Latinè dicere poſſumus, ſublatis uocationibus edictã.* Euocatio. Subeuocatio. *Euocare enim uerbum ad uocationem bellicam accommodatum eſt, ut ex uerbis Seruij grammatici ſuprà uidimus.* Euocare. *Cicero pro Rabirio, De te ipſo inquã Labiene quæro, cùm ad arma ex Senatuſcõſulto Cõſules euocaſſent, cùm armatus Aemilius in comitio*

ſtetiſſet, & reliqua. Euocatorum etiam meminerunt *Cæſar & Tranquillus, ſed nihil nunc ad rem.* In tumultu e-
Sagum. *tiam ſagatus populus* Roma. *erat.* Eſt *enim ſagum ueſtis index belli, ut toga pacis.quam tamen Conſulares non geſtabant.id quod oſtendit Cicero in Antonia.* V I I I.*Equidem patres conſcripti quanquam honore uſi togati eſſe ſolent,cùm eſt in ſagis ciuitas: ſtatui tamen uobis, cæteriſq; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq; perturbatione populi* Rom. *non differre ueſtitu.* Non *enim ita nos gerimus hoc bello Conſulares, ut æquo animo populus* Roma. *uiſurus ſit noſtri honoris inſignia. Sagati etiamnum erant ad bella exeuntes, ut paludati Conſules, & reliqui exercituum duces,qui* Imperatores *etiam uocabantur. Sagum autem militare, ac bellicum geſtamen fuiſſe, cùm ex* Nonio, *tum ex* Tranquilli *uerbis in Auguſto intelligimus: Conſulatum (inquit)* X X.*ætatis anno inuaſit admotis hoſtiliter ad urbem legionibus, mißiſq; qui ſibi nomine exercitus depoſcerent. Cùm quidem cunctante Senatu* Cornel.*Cēturio princeps legationis reiecto ſagulo oſtendens gladij capulum, non dubitaſſet in curia dicere,* Hic *facict, ſi non feceritis uos.*Capitolinus *in* Mar.Philoſopho, Per *Brunduſium ueniens in Italiam, togam & ipſe ſumpſit, & milites togatos eſſe iußit: nec unquam fuerunt ſagati ſub eo milites. Eſt alioqui ſagum ueſtis ſtragulæ genus non dißimilis cilicio.* Tranquillus *in* Othone, *Ferebatur & uagari noctibus ſolitus, & inualidum quenque obuiorum, uel potulentum corripere, ac diſtento ſago impoſitum in ſublime iactare.* Plinius *libr.* X V I. *de uiſco loquens, Sacerdos candida ueſte cultus arborem ſcandit, falce demetit, candido id excipitur ſago.* Vtitur & Hieronymus Exod. X X V I. *Cæterùm quòd* Tranquillus *in ſublime*

lime ſago iactare dixit, uulgò bernare dicunt, id eſt, ſago excutere ſurſum uerſus. A` ſago ſagaria negotiatio dicitur in l. Cum duobus, infrà, Pro ſocio. Quod uerbum Accurſius mirè interpretatur. De paludamento quæ chlamys eſt Imperatoria, ut diximus, id eſt, eorum qui exercitus educebant. Valerius libro 1. de Craſſo loquens, qui apud Parthos occubuit, Pullum, inquit, ei traditum eſt paludamentum, cùm in prælium exeuntibus album, aut purpureum dari ſoleret. Plinius in Panegyr. Geſtus Conſulatus non hoc urbis otio & intimo ſinu pacis, ſed iuxta barbaras gentes, ut illi ſolebant, quibus erat moris paludamento mutare prætextam, id eſt, pro prætexta, quæ conſulare geſtamen erat in urbe, paludamentum, quod geſtamen eſt bellicum, & caſtrēſe, ſumere. Trāquillus in Vitel. Vrbem quoque ad claßicum introijt paludatus, ferroq́; ſuccinctus inter ſigna, atque uexilla ſagulatis comitibus. Iuuenalis, Cumq́; paludatis ducibus præſente marito Ipſa loqui. Paludamentum hodie cottam armorum uocamus. Paludamētum, à quo paludatus.

Ex l. ſi hominem. §. Quoties. eod. titu.

Quoties foro cedunt nummularij, ſolet primo loco ratio haberi depoſitariorum.) Foro cedunt (inquit Accurſius) id eſt, litigare nolunt, ſed bonis cedunt: quaſi de foro iudiciorū Vlpianus intellexerit, quod lōge ſecus eſſe oſtendam. Foro igitur cedere dicebantur argentarij, cum tabernis, id eſt, menſis ſuis cedentes quæ in foro Romano erant, aliò habitatū migrabant. Argētarij enim Romæ tabernas in foro publico cōductas habebant. Plautus in Aſinaria, Quatriduum hoc unum modo foro operā aßiduā dedi, dum reperiam qui quæritet argentū in fœnus. Terentius in Phormione, Sed trāſi ſodes ad forū, atq; illud mihi argētum rurſus iube reſcribi Phormio: id eſt, per mēſæ ſcripturam red- Foro cedere. Argentarij in foro tabernas habentes.

di. Plautus *in Perſa, Mirum quin tibi crederem, ut ipſe mihi faceres quod partim faciunt argentarij, ubi quid credideris, citius extemplò à foro fugiũt, quàm ex porta ludis cum emiſſus eſt lepus.* Idem in Gurgul. *In foro infimo boni homines atque dites ambulant, ſub ueteribus ibi ſunt qui dant, quiq́; accipiunt fœnore pone ædem Caſtoris, ibi ſunt ſubito quibus credas malè. In æde autem Caſtoris, quæ in foro erat* Romano, *ſolebant pecuniæ mercatorum fœneratorumq́; deponi.* Vnde *illud Iuuenalis Satyra* XIIII. *Quanto capitis diſcrimine conſtant* Incrementa *domus, ærata multus in arca* Numus, *& ad uigilem ponendi Caſtora numi. Quem morem Venetijs hodie quoque ſeruari aiunt.* Herodianus *lib.* I. *in templo Pacis diuites pecunias ſuas deponere ſolitos eſſe ait. indeq́; crebra in iure mentio pecuniarum in æde ſacra deponendarum.* De *huiuſmodi tabernis intellexit idem* Vlpianus *in l.* Qui *tabernas argentarias, infrà,* De *contrahenda emptione: quo in loco* Accurſius *nihil prorſus intellexit.* Id *autem ex* Vitruuio *libro* V. *intelligi poteſt, ubi de foris ædificandis loquitur: Italiæ uerò urbibus, inquit, non eadem ratione eſt faciendum, ideo quòd à maioribus conſuetudo tradita eſt gladiatoria munera in foro dari.* Igitur *circum ſpectacula ſpatioſiora intercolumnia diſtribuantur, circaq́; in porticibus argentariæ tabernæ, mœnianaq́; in ſuperioribus coaxationibus collocentur, quæ ad uſum & uectigalia publica rectè erunt diſpoſita.* Inde *circumforaneum æs* Ciceroni *pro* *Aes circumforaneum.* *fœneratitio: ſic enim inquit ad* Atticum, Tuſculanum *&* Pompeianum *me ualde delectant, niſi quòd meipſum illum uindicem æris alieni, ære non* Corinthio, *ſed hoc circunforaneo obruerunt.* *Cedere foro.* Cedere *foro uulgus facere bancquam ruptam dicit, hoc eſt, negotiationem menſariam*

abrum

abrumpere. Quod & ſolum uertere dicitur. Iuuenalis Satyr. x i. Hi plerunq; gradus, conducta pecunia Romæ, Et coram dominis conſumutur: inde ubi paulum Neſcio quid ſupereſt, & pallet fœnoris autor, Qui uertere ſolũ, Baias & ad oſtia currunt, Cedere nanq; foro iam non eſt deterius quàm Aeſquilias à feruenti migrare ſuburra. Vertere ſolum, eſt aliò migrare, hoc eſt, regionem mutare, ſiue exilij cauſa, ſiue ob æs alienum. Cicero in Antoniana v. Sunt item lecti iudices qui forte excuſabuntur: habent enim legitimam excuſationem exilij cauſa ſolum uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. Idem pro domo ſua, Qui erant, inquit, rerum capitalium damnati, non prius ciuitatem amittebant, quàm erant in eam recepti, quò uertẽdi, id eſt, mutandi, ſoli cauſa uenerant. Antiqui enim uertendo ſolo legum pœnas euitare poterant, ut ex Liuio nonnullis in locis, & ex Cicerone intelligere poſſumus in oratione pro Cecinna, de ademptione ciuitatis loquente, Exilium enim, inquit, non ſupplicium eſt, ſed perfugium portusq; ſupplicij. nam qui uolunt pœnam aliquam ſubterfugere & calamitatẽ, eò ſolũ uertunt, hoc eſt, ſedem & locũ mutant. Itaq; nulla in lege noſtra reperietur nec apud cæteras ciuitates maleficiũ ullum exilio eſſe mulctatum. Sed cùm homines uincula, neces, ignominiasq; uitant, quæ ſunt legibus conſtitutæ, cõfugiunt quaſi ad aram in exilium. Qui ſi in ciuitate legis uim ſubire uellent, non prius ciuitatem, quàm uitam amitterent. quia nolunt, non adimitur ijs ciuitas, ſed ab ijs relinquitur atque deponitur. Hactenus Cicero. Liuius libro v i. de bello Macedonico, de Fuluio perduellionis reo loquens, Igitur prius quàm dies comitiorum aderat, C. Fuluius exulatum Tarquinios abijt. id ei iuſtum exilium eſſe plebs ſciuit, id eſt, plebiſcito decreuit.

Vertere ſolum.

De exilio.

Adde

Domi ſeſe cõtinere exilij loco. Adde quod idem Cicero in oratione in Vatinium dixit, domi ſeſe continere exilij loco Romæ habitũ eſſe. Cumq́; inquit, non maieſtate Imperij, non iure legum, ſed ianuæ præſidio & parietum cuſtodijs Conſulis uita tegeretur, quæro miſeris'ne uiatorem qui Marcum Bibulum domo ui extraheret: ut quod eſt in priuatis ſemper obſeruatum, id de Tribuno plebis Conſulis domus exilium eſſe nõ poſſet? Cedere igitur foro, & ſolum uetere, dici propriè poteſt de argentarijs, qui & nummularij dicuntur & menſarij menſularijq́; & Græcis uerbis trapezitæ et collybiſtæ, qui & ipſi rurſus duorum ſunt generum. Nam minutuli illi nũmularij, id eſt, campſores uulgò dicti, quos Græci argyrognomonas uocant, quaſi pecuniæ ſpectatores, & collybiſtas, & ἀργυραμοιβοὺς, publicam cauſam habere non uidentur: nec rationem accepti expenſiq́; facere, ut argentarij illi & menſularij, qui nõ tam pecuniarum permutationẽ, quàm maiorẽ negotiationem exercent. quibus olim moris fuit pecunias cuſtodiendas dari, fœnerato interdum, interdũ gratuito. Hos Demoſthenes τραπεζίτας uocat. Et ἀφορμὴ dicitur pecunia quæ apud eos deponebatur, ut in oratione ὑπὲρ φορμίωνος. Romæ autem argentarij etiã auctionibus interueniebant. cuius exemplum eſt in l. Filiæ. ff. De ſolutionibus, & pecunias ibi à licitantibus ſtipulantes, auctionantibus repræſentabant. Cicero pro Cecinna, Ebutio negotium datur: adeſt ad tabulam: licetur Ebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Cecinnæ, partim pretio: fundus addicitur Ebutio: pecuniam argentario promittit Ebutius. Quintilianus in undecimo, Et forſitan in hoc ſunt adiuti qui auctione dimiſſa, quod cuiq; uendidiſſent, teſtibus argentariorum tabulis reddiderunt: quod præſtitiſſe Hortenſium dicunt. de arte memoriæ

Argentarij. Menſarij. Menſularij.

Argyrognomones. Collybiſtæ.

Aphorme.

loquens.Hos ego inuenio ἀργυροπράτας uocatos in Pandectis Græcis,uel ἀργυροπράκτας fortaſſe, ab exigendis uenditarũ rerũ pretijs. Merito igitur huiuſcemodi argẽtarij publicam cauſam habere dicuntur à Caio in titulo, De edendo.Horum nunc inſtar ferè ſunt apud nos qui uinarij uenditores pecuarijq; dicuntur,& cetarij piſcarijq;,operã negotiatoribus præbẽtes identidem commeantibus, ne in foro diu ſedere cogãtur,& à ſingulis emptoribus pretia expectare. Qui foro cedunt, ἀνασκευάζειν τὴν τράπεζαν dicũtur apud Demoſthenẽ πρὸς Ἀπατούριον. & ἀνασκευάζεσθαι. Idem alibi,Ἡδέως δ᾽ ἂν ἔγωγε πυθοίμην ὑμῶν εἰ ὀργίζεσθε τοῖς ἀνεσκευασμένοις τῶν τραπεζιτῶν.Dicũtur & μετοικίζεσθαι, quod ſignificat ſolũ uertere,& ἀναστατῶσαι τὴν τράπεζαν. Decoquere uerò dicũtur qui priuatã cauſam habẽt:id eſt, χρεοκοπεῖν. Et decoctores dicti ſunt id genus ferme hominũ qui Aſoti dicũtur uerbo Græco,id eſt luxu & ganeæ ſtudio perditi, & Latinè nequam uerbo ſignificantiſſimo:eorumq; uitiũ aſotia & nequitia, quam Gellius luxum & popinationem interpretatur. De quibus Cicero in II.de Finibus bonorũ & malorũ loquẽs ita inquit,Nolim enim mihi fingere aſotos, ut ſoletis, qui in menſam uomãt,& de conuiuijs auferantur, crudiq; poſtridie ſe rurſus ingurgitent:qui ſolem (ut aiunt) nec occidentem unquã uiderint nec orientem, qui cõſumptis patrimonijs egeant.Nemo noſtrũ iſtius generis aſotos iucunde putat uiuere.De huiuſmodi quodã aſoto iocus eſt ille oratorius apud Ciceronẽ relatus in ſecundo dialogo de Oratore,Gallus olim teſtis in Piſonẽ, cũ innumerabilẽ Magio Præfecto pecuniã dixiſſet datam, atq; Scaurus tenuitatem Magij redargueret, Erras,inquit, Scaure, ego enim non Magiũ cõſeruaſſe dico,ſed tanquã nudus nuces legeret, in

Argyropractæ. Decoquere. Decoctores. Aſoti. Nequam. Aſotia.

uentr

Decoquere. uentrem abſtuliſſe. Decoquere igitur eſt uorato patrimonio creditoribus fidē non præſtare, aut certè fidē ſuam obſtrictam per inopiam non liberare. Plinius lib. XXXIII. Non erat apud antiquos numerus ultra centū milia. Itaq; & hodie multiplicatur, ut decies centena milia aut ſæpius dicantur. Fœnus hoc fecit numusq; percuſſus. & ſic quoq; æs alienum etiamnum appellatur, uel potius etiam tantum. Poſtea diuites cognominati, dummodo notum ſit eum qui primus accepit hoc nomen, decoxiſſe creditoribus ſuis: de Craſſo loquens qui diues cognomento dictus eſt, cuius meminit Valerius lib. VI. cap. II. Decoctores in Frācia paucis annis permultos uidimus, qui obliguritis hauſtisq;, aut in aleam deperditis, aut in Venerem profuſis, aut in cultum faſtumq; effuſiſsimum abſumptis, non modò patrimonijs, ſed etiam publicis priuatorumq; pecunijs, partim ad aras aſylaq; confugerunt, partim ſolum uerterunt, partim etiam in carcerē emigrauerunt. Decoctoribus Romæ certus locus in ſpectaculis aſsignatus erat, ut inſignes omnibus eſſent, etiam ſi infortunio aliquo, non nequitia decoxiſſent. Cicero in Antoniana II. Teneſ'ne memoria prætextatum te decoxiſſe? patris inquies iſta culpa eſt, concedo. etenim pietatis eſt plena defenſio. Illud tamen audaciæ tuæ, quòd ſediſti in XIIII. ordinibus, cùm eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus conſtitutus: quamuis fortunæ uitio non ſuo decoxiſſent. Spartianus de conſtitutionibus Adriani Principis loquens, Decoctores, inquit, bonorum ſuorum ſi ſuæ autoritatis eſſent, catamidiari in amphitheatro, & dimitti iuſsit. Id eſt, deridendos omnibus per theatrum præberi. A' uerbo Græco catamidio, quod deridere & ludibrio habere ſignificat: ut id propemodum ludibrij genus eſſe ſuſpicer, quo polygami afficiuntur, id eſt,

Catamidiare.

Polygamorum pœna.

eſt, qui multis uxoribus eodem tempore abutuntur, cùm mithellati in ſcalario ſuggeſtu, laſciuientis plebeculæ ſcurrilitates obaudire perfricta frõte ad aliquot horas coguntur. Mithrari id appellant. Cui non diſsimile eſt illud quod traduci Latinè dicitur, & Græcè παραδειγματίζεσθαι, *Traducere.* *Matthæi 1.* Μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι, ἐβουλήθη *παραδειγματίζεσθαι.* λάθρα ἀπολῦσαι αὐτὴν, *Ioſeph autem uir ipſe iuſtus nolens eam traducere, uoluit occultè dimittere. Liuius libro 11. ab Vrbe cond. de Volſcis loquẽs publico conſilio ac uoce præconis à ſpectaculis exactis, Vos, inquit, omnibus ciuibus, peregrinis populis ſpectaculo abeuntes fuiſſe: ueſtras coniuges, ueſtros liberos traductos per ora hominum.* *Traductio.* *Huiuſmodi traductio hodie chariuarium uocatur in quibuſdam urbibus. Tranquillus in Veſpaſ. Inter aduerſa temporum & delatores mãdatoresq́; erant ex licentia ueteri. hos aſsiduè in foro flagellis ac fuſtibus cæſos, ac nouiſſimè traductos per amphitheatri arenam, partim ſubijci in ſeruos ac uænire imperauit, partim in aſperrima inſularum aduehi. Verùm decoquere uerbũ & ad alia transfertur.* *Decoquere.* *Columella in principio libr. x11. Nam quamuis interdum emendatum ſit perperam factum uel imprudentia uel negligentia: res tamen ipſa iam domino decoxit. Nec mox in tantum exuberat, ut iacturam capitis amiſsi reſtituat, & quæſtum reſarciat. Decoxit, id eſt, frugum fœturam quaſi fœnus debitum non reddidit. Hæc autem ſignificatio ex eo tracta eſt, quòd decoquere paulatim diminuere ſignificat & coquẽdo abſumere. Liuius, Eo anno Carthaginienſes in ſtipendium argentũ aduexerunt, id quia probum non eſſe Quæſtores renunciauerunt, experientibus'que pars quarta decocta erat, mutua pecunia ſumpta intertrimẽtum argenti ſuppleuerunt. Quintilianus in 11. Materiam eſſe*

primum

primum uolo uel abundãtiorem, atq; ultra quàm oporteat ſuſam, multum deinde decoquent anni. Id eſt, diminuent, limabunt, atterent, & quaſi exugent. Vnde decoquere muſtum uel aliud ad tertias & ad quartas Columellæ libro XIII. & Plinio ſæpe. *Argentum decoctum* Cicero in Piſonem pro pecunia in luxum, & ganeam abſumpta poſuit, his uerbis ſcommaticè & mordaciter in Piſonem dictis, *Ita enim ſunt rationes perſcriptæ ſcitè & literatè, ut ſcriba ad ærariũ qui eas retulit, perſcriptis rationibus ſecum, ipſe caput ſiniſtra manu perfricans, commurmuratus ſit.* Ratio quidem hercle apparet, argentum decoctum, œchetæ uel ocheto, ὤχετο. Id eſt, reliqua non comparent, non extant. Verba autem ſunt Plauti ex Trinummo, à Cicerone per Parodiam, id eſt (ut Fabius inquit) per cantici ac ſermonis ſimilitudinem, in orationem ſuam translata: quæ

Locus Ciceronis reſtitutus. tamen in omnibus Ciceronis exemplaribus deprauatiſſimè leguntur. His enim uerbis deſcribitur habitus hominis profuſi, de reliquijs rationum ſuarum anxij. *Cedere autem foro*

Cedere patria, urbe. eodẽ modo dictum eſt quo *cedere patria.* Iuuenalis: *Cedamus patria:* id eſt, migremus Roma. ſic *cedere urbe, cedere*

Cedere uita. *uita.* Cicero ad Octauium, *Cedam urbe, quam per me conſeruatam, ut eſſet libera, in ſeruitute uidere non potero. Cedam uita, quæ quanquam ſolicita eſt, tamen ſi profutura eſt reipub. bona ſpe poſteritatis me conſolatur: qua ſublata non dubitanter occidam: atque ita cedam, ut fortuna iudicio meo, non animus mihi defuiſſe uideatur.* Cedam uita honeſtè dictum, pro eo quod eſt, ultro ad mortem ac-

Cedere legibus. cedam, mortem mihi conſciſcam. Sic *cedere legibus,* pro Milone, *Si ille Milo Clodij morte patriam liberare uoluiſſet, non dubitaturum fortem uirum quin cum ſuo periculo ſalutem populi Romani attuliſſet, cæderet æquo*

animo

animo legibus,ſecum auferret gloriam ſempiternam: uobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipſa ſeruaſſet. Cederet legibus,id eſt,quamuis commendabili facinore edito,exilium tamen ſibi conſciſceret, ne leges uiolare uelle uideretur, ſi in urbe maneret. Cedere fortunæ,id eſt, ſuccumbere. Cedere oneri uel etiam honori, ut apud Vergil. per datiuum dicta, aliam ſignificationem habent. Cedere Græcè ὑπεκχωρεῖν dicitur ὑπεκφεύγειν, ἐξίστασθαι, ὑπείκειν, ἐνδιδόναι, μεθίστασθαι, ſecundum uarios ſignificatus. Cedere fortunæ, oneri, &c. Ὑπεκχωρεῖν.

Ex l. Publia. §. ultimo.

Item coſtrophinati decem.) Sunt qui legant ciſtofori, quod nummi genus eſt apud Liuium libro ſeptimo, de bello Macedonico,quod non probo. nominatiuus enim ciſtophori ad uerbum debetis,referri non poteſt.Hic locus igitur uix emendari poteſt,niſi inſpectis archetypis Florentinis. Sunt autem & alia nonnulla loca huiuſmodi, quæ non tam doctrinæ ſunt quàm fortunæ. ut quiſq; enim aut in antiquiſſimum aliquod exemplar fortè inciderit, aut etiam maiore aliquo fato archetypos legerit, facilè hæc emendabit, ſi tamen locus ille incolumis extiterit: ſunt enim in ijs multa loca in quibus literæ uetuſtate exoleuerunt, ut animaduertiſſe mihi uideor cùm eas inſpicerem. Ciſtophori Cicero ad Atticum libro undecimo,meminit his uerbis: Ego in ciſtophoro in Aſia habeo ad ſeſtertiûm bis et uicies. Huius pecuniæ permutatione fidem noſtram facilè tuebere. Quod autem ſequitur, Ex ratione patris ueſtri decem & quod excurrit: hunc ſenſum habet,decem aureos & aliquot denarios uel ſeſtertios. Summa enim excurrens Latinè dicitur, quam lingua uulgaris ruptam appellat: ut cùm dicunt ſolidos fractos, id eſt,briſatos. Auguſtinus libro duodecimo de Ciuitate: Quapropter quod nos modò quærimus poſt quinq; millia & Summa excurrens.

quod excurrit annorum, poſſent & poſteri poſt annorum ſexcenties millies eadem curioſitate requirere. Idem libro decimo ſexto: Vt ergo iſtum numerum minorem credamus eſſe ueriorem, de mille ſexcentis quinquaginta ſex annis ducenti quadraginta detrahuntur: nunquid credibile eſt per mille quadringentos (& quod excurrit) annos qui reſtant uſq; ad diluuium progeniem Cain generationibus uacare potuiſſe? In priore exemplo excurrentem ſummam uocat minorem millenaria, id eſt, ſexcentos plus minus annos, qui tum ultrà quinq; millia à conſtitutione mundi numerabantur, cùm illum librum ſcriberet. Mortuus eſt enim Auguſtinus anno mundi ſupra quinquies milleſimum circiter ſexcenteſimo triceſimo. In poſteriore exemplo excurrens id appellat, quod ultra centenarium progreditur: id eſt, ſedecim: ut cùm dicimus centum quadraginta, aut quamcunq; ſummam infra centum, quæ in ordinem centenarium incurrere non poteſt. Excurrere. *Excurrere enim id dicitur quod ordinem aut modum, id eſt, menſuram numerum'ue egreditur. Cicero in Oratore perfecto, de numeris Oratorijs loquens: Mutila, inquit, quædam ſentit auris quaſi decurtata, quibus tanquam debito fraudetur, offenditur. productiora alia & quaſi immoderatius excurrentia, quæ magis etiam aſpernantur aures. Excurrentia appellat uerba quæ ultima rhythmum legitimum adducuntur. Inde excur*Excurſio Oratoria. *ſio Oratoria, quæ et excurſus dicitur. A' Græcis* παρέκβασις. Παρέκβασις. *Cuius meminit Quintilianus in quarto, de Narratio*Quadrans ſumma. *ne loquens. Quadrans autem ſumma dicitur & ſolida in qua nihil excurrit. Cicero in Prætura urbana: Expenſa Chryſogono ſeruo ſeſter. ſexcenta milia, & accepta pupillo Malleolo retulit. quo modo ex decies ſeſter. ſexcenta ſint facta, quo modo dicta eodem modo quadrarint, ut illa*

de

de Gn. Carbonis pecunia reliqua ſeſter. ſexcenta facta ſunt. quo modo expenſa Chryſogono lata ſunt. cur id nomen infimum in lituraq́; ſit, uos exiſtimabitis. Fraudem Cicero in Orationibus Verris arguit ex eo quòd accepti & expenſi eadem erat quantitas, ita ut expenſi pagina quadraret cum accepti. Quadrarint (inquit Pædianus) id eſt, ſolida facta ſint, ut neq; plus quicquam, neq; minus inueniatur in ſumma. Vbi enim ratio ſine fraude eſt, difficile eſt ſexcenta quadrare & ſolidare, uel ſolida fieri in expenſo & accepto, quin aut plus aut minus reperiatur. Hoc Græci ἀπαρτίζειν dicunt quaſi adæquare, & ex æquo implere, Ἀπαρτίζειν. et ἀπαρτιλογία dicitur ἀπηρτισμένος καὶ πλήρης ἀριθμός: Ἀπαρτιλογία. id eſt, ſumma quadrans & rotunda, cùm ſumma alteram ſummam æquat.

Ex l. Si quis mihi. Mandati.

Pheriſterium & hypocauſta.) Sphæriſterium legendum Sphæriſterium. eſſe, uno eſſe ac ſimplici uerbo nemo hac ætate ignorat: quanquam Accurſius ſolers etymologicus aliter exiſtimauerit. Locum autem in balneis fuiſſe ſphæriſterium exemplis apparebit, quamuis huius uerbi Vitruuius non meminerit. Tranquillus in Veſpaſ. Valetudine proſperrima uſus eſt, quamuis ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces cæteraq́; membra ſibimet ad numerum in ſphæriſterio defricaret, inediamq́; unius diei per ſingulos menſes interponeret. Plinius ad Apollinarem: Apodyterio, inquit, ſuppoſitum eſt ſphæriſterium, quod plura genera exercitationis, pluresq́; circulos capit. Idem lib. III. Vbi hora balinei nuntiata eſt, eſt autem hyeme nona, æſtate octaua, in ſole ſi caret uento, ambulat nudus, deinde mouetur pila uehementer & diu. Nam hoc quoq; genere exercitationis pugnat cum ſenectute. Lamprid. in Alexand. pro loco ad pilarem uſum accom-

modato accipere uidetur his uerbis: Poſt lectionem operam palæſtræ aut ſpheriſterio, aut curſui, aut luctaminibus mollioribus dabat. Spherizo Græcè pila ludo ſignificat, autoribus Suda & Polluce. À quo Sphæriſtæ dicuntur ſphærularis ludi ſtudioſi: et Sphæriſtici, eius ludi periti. Hypocauſtum autem ſeu hypocauſis (utroq; enim uerbo idem ſignificatur) locus eſt in balneis, quod ſuccenſum uel ſubuſtum Latinè interpretari poſſumus. Huius autem os præfurnium uocatur. Ab hoc hypocauſto cellæ caldariæ & tepidariæ calorem teporemq; concipiebant, promiſcuo uſu ex eodem hypocauſto ad uirilia muliebriaq; caldaria tepidariaq;, ut Vitruuius docet. Hypocauſto ſuperpoſita erant abena tria, unum frigidarium, aliud tepidarium, et tertium caldarium, ita collocata ut ex tepidario in caldarium quantum aquæ exiret, tantum ex frigidario in tepidarium influeret. Hypocauſtis Gallia utitur, ſed publicis pleriſq; & ſui generis: id eſt, non ſimilibus antiquorum: Germania etiam priuatis paſſim, ut ferunt.

Sphariſtæ. Sphariſtici. Hypocauſtum. Præfurnium. Cellæ caldariæ, &c. Ahena tria.

Ex l. tertia, Pro ſocio.

Quæritur quæ ſit iuſta hæreditas, utrum quæ iure legitimo obuenerit, an etiam quæ ex teſtamento. Hæc dictio Iuſtus apud Iuriſconſultos frequens, non ſatis (ut arbitror) intelligitur. Caius de arrogatione loquens: Is qui adoptat, inquit, rogatur an uelit eum quē adoptaturus ſit, iuſtum ſibi filium eſſe. Iuſtum intelligo non uerum, ut aliqui cenſent, ſed omnibus partibus (ut ita dicam) filiationis ueri filij uicem obtinentem, naturalis & legitimi filij loco cedentem. In leg. In uniuerſis: Qui dare tutores uel curatores poſsint, Cod. Minor ante impetratam ueniam ætatis non habet iuſtam perſonam litem inſtituendi. Iuſtam pro idonea & plena intelligo. Iuſtum uadem (inquit Feſtus) idoneum ſponſorem

Iuſtus.

ſorem uocabant. Sic iuſtum prælium. Liuius: Deinde eos qui in montibus erant, leuibus prælijs fatigauit: poſtremo coactos in aciem deſcendere iuſto prælio deuicit. Iuſto pro pleno intelligo, id eſt, quod uerè & propriè prælij nomine cenſeri poßit. Sic iuſtum exilium. Idem libro ſexto ſecundi belli Punici, de Fuluio perduellionis reo loquens: Priuſquam dies comitiorũ aderat, Caius Fuluius exulatum Tarquinios abijt, id ei iuſtum exilium eſſe ſciuit plebs: id eſt, plebs decreuit ſpontaneum exilium Fuluio, plenum & uerum eſſe, aut pro pleno ac legitimo exilio cedere. quod formale nunc appellant. Simile eſt ac ſi dicamus fideicomiſſarium non eſſe iuſtum hæredem, id eſt plenum, uel planè hæredem. Iuſtum enim eſt omnibus numeris plenum, quod Græci ἀκριβὲς dicunt. Galenus identidem utitur ἀκριβὲς ἐρυσίπελας, id eſt, iuſtum plenumq́; eryſipelas, et huiuſmodi alia appellando lib. XIIII. Therapeut. Iuſta magnitudo hominis dicitur non tamẽ mediocris, quàm plena et congrua, quæ ſcilicet minor eſt enormi, nihilo tamen defecta. A' Græcis ἱκνούμενον μέγεθος dicitur. quod Theodorus ex Theophraſto debitam magnitudinem tranſtulit. Dicitur & ἐνδεχόμενον. Idem Theophraſtus ἱκνούμενον καιρὸν, pro iuſto tempore dixit. Ariſtoteles in principio quarti Politicorum, de gymnaſtica loquens: τὴν ἱκνουμένην ἕξιν, καὶ τὴν ἱκνουμένην ἐπιστήμην, pro iuſta habitudine, & pro iuſta ſcientia dixit. Hanc autem iuſtam habitudinem Plautus athleticam appellat: hoc eſt, plenam, duntaxat in eo qui gymnaſticam exercet. alioqui illa habitudo plenior eſt iuſta, ut Quintilianus ait, & nos alibi diximus. Sic iuſtam palæſtræ ſcientiam apud Ariſtotelem intelligere oportet omnibus numeris palæſtricis perfectam, qualis olim erat in pentathlis, qui quinq; certamina obibant. Leonardus exactam tranſtulit,

Ἀκριβὲς.

Iuſta habitudo.

ſed ſignificantius iuſtam dicere potuit. Dicitur etiam iu-
ὑπάρχον. ſtum Græcè ὑπάρχον, & ad uerbum δίκαιον. Columella lib.
11. Iuſta enim fieri nequeunt cùm induruit ager. Id eſt, ple-
næ operæ, & iornatæ integræ, ut uulgus loquitur. Idem lib.
tertio: Iugerum uineæ quinq; operis ablaqueatur, quinq;
foditur, tribus occatur. Iugerum ualentis & iam conſtitu-
tæ uineæ quatuor operis putatur, ſex alligatur, arbuſto
eiuſmodi nihil poteſt aptè finiri: quoniam inæqualitas ar-
borum non patitur operis iuſta comprehendi. Sic in Sexto:
Iuſta cibariorum conficere. Et in decimo, de apibus: Iuſtis
operum parallis recipiunt ſe, nec remeant ad aquam. Pli-
nius libro XXXIII. Miſcent æra falſæ monetæ, alij è ponde
re ſubtrahunt, cùm ſit iuſtum, LXXXIIII. è libris ſignari.
Iuſtum ubiq; poſitum eſt pro pleno: hoc eſt, nec redundanti
nec defectuoſo. Tranquillus in Claud. Gladiatoria munera
plurifaria ac multiplicia exhibuit. Anniuerſarium in caſtris
Prætorianis ſine uenatione apparatuq;, iuſtum atq; legiti-
mum in ſeptis. Ibidem extraordinarium & breue dierumq;
paucorum. Iuſtum & legitimum munus dixit, pro eo quì
ex formula munerum dabatur. id eſt, in quo nihil deerat
Γιγνόμενον. prorſus nec rerum, nec dierum, nec apparatus. γιγνόμενον
id à Demoſthene dicitur identidem et δίκαιον. & ἡ δικαίαν &
δὲ γιγνομένην χάριν παρ᾽ ἡμῶν κομίσασθαι. Id eſt, iuſtam ac
legitimam gratiā. Et γιγνόμενον τόκον, legitimam uſuram
uocant. Et γιγνόμενον ἀργύριον ἀποδοῦναι, probos et legiti-
mos nummos reddere, id eſt, δόκιμον. Herodot. in II. Αἱ δὲ
ἑκατὸν ὄργυιαι δίκαιαι, ἑξαπλέθρου, iuſtæ ulnæ
Iuſti dies. uel orgyiæ. Iuſti dies alia et noua quadam ratione dicti ſunt
(ut uidetur) in l. XII. tab. his uerbis: Aeris confeſſis rebusq;
iure iudicatis triginta dies iuſti ſunto: poſt deinde manus in-
iectio eſto. De his Gellius lib. XX. ita inquit, Confeſſis igi-
tur

tur æris ac debiti iudicatis triginta dies ſunt dati conquirendæ pecuniæ cauſa quam diſſoluerent: eosq́; dies Decemuiri iuſtos appellauerant, uelut quoddam iuſtitium, id eſt, iuris inter eos quaſi interſtitionem quandam & ceſſationem, quibus diebus nihil cum ijs iure agi poſſet. Iuſtos igitur dies dicere poſſumus, qui de rigore (ut dicimus) dantur, & quibus pauciores dari non poſſunt. Iuſti etiam dies dicebantur triginta dies cùm exercitus eſſet imperatus, & uexillum in arce poſitum, ut autor eſt Feſtus. Macrobius libro primo Saturnalium: Præliares, inquit, dies ab iuſtis non ſeparauerim. Siquidem iuſti ſunt, triginta dies continui, quibus exercitui imperato uexillum ruſſi coloris in arce poſitum eſt. Præliares autem omnes quibus fas eſt res repetere, uel hoſtem laceſſere. Iuſtos dies hodie quadraginta dies dicere poſſumus, qui legitimis hæredibus dantur ad conſtituendum ac deliberandum an hæredes eſſe uelint, & ſi qui ſunt eiuſmodi dies quibus cum aliquo inſtitutum ſit. quo uerbo, id eſt iuſtitio, ſignificare poſſumus id genus reſcripti principalis quod ſtatum uocamus, quaſi litis ſiſtendæ gratiam, quæ militibus extra regnum merentibus ad aliquot menſes indulgeri ſolet. Status enim à ſiſtendo dicitur, ut ſtatus dies dicitur dies conſtitutus, quem nūc præfixum uocant. Feſtus: Status, inquit, dies dicebantur iudicij cauſa conſtitutus. Iuſtitium autem, iuris ſtatio eſt, quaſi inhibitio. quod uerbū olim licet publicam iuris ceſſationem ſignificaret, quo tempore lege agi non poterat, nec tria uerba Prætori dicere licebat, do, dico, addico: poteſt tamen & priuam iuris ceſſationem moribus noſtris ſignificare. Antiqui indicere iuſtitium dicebant. Liuius li. x. ab Vrbe cond. His nuntijs Senatus conterritus, iuſtitium indici, delectum omnis generis hominum haberi iuſsit. Iuſtitium autem remitti dicebatur, cùm priſtinam

Iuſtitium.

Status.

Dies ſtatus.

Iuſtitium.

Indicere iuſtitium.

Remittere iuſtitium.

facultatem tractandarum litium publicè reſtituebant. Idem eodem libro: Itaq; & ſupplicationes ob rem bene geſtam Conſulis nomine decernunt, iuſtitium remittunt, quod fuerat dies decem & octo. ſupplicatioq; perlæta fuit.

Supplicationes. *Supplicationes erant quas proceßiones dicimus.*

Remittere ceſſationem ſacrorum. *Ceſſum hodie tollere dicunt, pro ſacrorum ceſſationem remittere. Indicere enim & remittere interdictum dici debet.*

Sacriſticium. *Hoc autem fortaſſe ſacriſticium dici poteſt, ut interſtitium & iuſtitium.*

Iuſta hæreditas. *Verumenimuero in propoſito iuſta hæreditas dicitur, id eſt, uerè & planè hæreditas, quæ iure legitimo obuenit, id eſt, cognationis nomine, ἡ κατ᾽ ἀγχιστείαν κληρονομία. Hic enim titulus hæredis pleniſsimus eſt, & omnibus partibus iuris nixus.*

Hæres. *Hæres (inquit Feſtus) apud antiquos pro domino putabatur.*

Hæredium. *Hæredium, paruum prædium. Varro libro primo de Re ruſtica: Quantum autem ad antiquos noſtros ante bellum Punicum pendebant bina iugera, quot à Romulo primùm diuiſa dicebantur uiritim: quæ quod hæredem ſequerentur, hæredium appellauerunt. Plinius lib. XI. In duodecim tabulis legum noſtrarum nuſquã nominatur uilla, ſemper in ſignificatione ea hortus: in horti uerò hæredium. Columella in præfatione: Quintus Cincinnatus obſeßi Conſulis & exercitus liberator ab aratro uocatus ad Dictaturam uenit: ac rurſus faſcibus depoſitis, quos feſtinantius uictor reddiderat quàm ſumpſerat Imperator, ad eoſdem iuuencos & quatuor iugerum auitum hærediolum redijt. Id eſt, εἰς τὸ χωρίδιον τὸ πατρῷον. Hæres igitur propriè, id eſt, dominus bonorum defuncti dicitur: cui legitimo iure, id eſt, cognationis id obuenit, quaſi debitum ſit id bonum, non aduentitium. unde hæredium dictum quod huiuſmodi hæredem ſequeretur. nos hodie proprium uocamus, quod illi hæredium auitum uocabant. Quo modo autem iu-*

ſtum

ſtum pro uero, ita & uerum pro iuſto uiciſſim accipitur. Verum.
Cicero *ad equites* Romanos: *Nam neq; maius eſt defendere unum quàm populum, neq; uerius à ſingulis quàm ab omnibus repetere officij præmium & frui.* Verius pro *iuſtius & æquius dixit.* Idem *pro* Muræna: *Atenim agit mecum auſterè & Stoicè Cato, negat uerum eſſe, allici beneuolentiam cibo, negat iudicium hominum in magiſtratibus mandandis corrumpi uoluptatibus oportere.* Verum, *inquit, id eſt, iuſtum, par & æquum.* Et *in* Salluſtium: Quem *honorem ita geſſit, ut nihil uænale non in eo habuerit, cuius aliquis emptor fuerit: ita egit, ut nihil non æquum atq; uerum duxerit, quod ei facere collibuiſſet.* Et *pro domo ſua: Sed quid ad te qui neges eſſe uerum, quenquam ulli rei extra ordinem præfici?* Vbi *perperam in pleriſq; libris pro uerum iuris legitur.* Vergilius *libro duodecimo* Aeneidos: *Parcite iam* Rutuli, *& tela inhibete* Latini Quæcunq; *eſt fortuna, mea eſt, me uerius unum* Pro *uobis fœdus luere & decernere ferro.* Horatius, *ad* Mecœnat. Metiri *ſe quenq; ſuo modulo ac pede uerum eſt.* Vtitur *&* Liuius *&* Iuriſconſulti *interdum.* Sic *intelligitur fortaſſe illud* Prouerbiorum xx. Miſericordia *& ueritas cuſtodiunt* Regem. Veritas *enim pro* Iuſtitia *ponitur.* Græcè *tamen ſic legitur,* ἐλεημοσύνη καὶ ἀλήθεια φύλακη βασιλεῖ, Miſericordia *& ueritas cuſtodia* Regi. *ut ad uerbum de ueriloquio intelligamus.* Cicero *pro* Deiotaro: Quæ *mihi ad ſpem obtinendæ ueritatis grauiſſima ſunt: ad motum animi & ad omnem impetum dicendi leuiora.* Veritatem *pro* Iuſtitia *poſuit: hoc eſt,* πρὸς τὴν ἐλπίδα τοῦ τυγχάνειν τῶν δικαίων. Iuſtum *autem à* Græcis *non pro uero, ſed pro digno ponitur, ut* δίκαιος ἐγκωμίων τυχάνειν, ἀντὶ τοῦ ἄξιος. *ſic illud* Ciceronis *etiam intelligi poteſt. Sed quid ad te,* Veritas. Δίκαιος.

qui negas uerum eſſe quenquam Reipublicæ extra ordinem præfici? id eſt, dignum & par eſſe. Qui enim iuſti ſunt, hos dignum & par eſt rerum publicarum adminiſtrationi & honoribus præfici. Et *uice uerſa qui digni ſunt honoribus, eos quoq; cæteris præferri iuſtum eſt. Sed plerunq; aliter fieri moribus receptum eſt. Sic eſt enim ratio huius temporis comparata, quatenus ad ius diſtributiuum attinet, ut in eo iure dicendo reddendoq́;, fortuna, id eſt, cæca rerum humanarum arbitra, longè primas partes haud dubiè obtineat, utq́; in eius ſententiam pleriq; eorum qui in conſilium mittuntur, pedibus ire ſoleant, atq; in diuerſiſsimam partem ab dignitate tranſire. Ita fit, ut ex dignitatis ſolitariæ ac deſtitutæ ſententia uix decima quæq; res decernatur. quippe quæ in ijs decretis pauciſsima puncta plerunq; ferre ſoleat, in queis numerantur ſententiæ, non ponderantur. Adde quòd qui apud nos Principibus à memoria abſunt, quorum auribus & oculis & iudicio Principes omnia ferè credunt, ij (ut Aſpendius ille cithariſtes) plurima ſibi intus, id eſt, in interiore illo ac ſanctiore conſilio canunt. ſtudijs enim ſuis ſæpius, aut etiam commodis, quàm Reipublicæ conſulere creduntur. Huc accedit quòd quantumuis quidam innotuerint, & claritate nominis & integritate famæ, haud unquam fermè ſola uirtutis commendatione apud aulam penitus inſinuantur. Principes enim noſtri acres interdum oculos habere dicuntur & acutos, aures plerunq; hebetiores. Mitto quòd nonnulli quaſi admiſsionis officio præfecti, ad aulicos aditus ſtationes agunt draconte a uigilantia, ut nemo niſi amicus aut ab eis excuſſus, atq; etiam eorum pace, id eſt, fide data, autoratus, penitus admittatur, ut mirum non ſit obnoxiè interdum geſtos magiſtratus à uiris etiam grauioribus. Proinde niſi ſuffragatorem aut paraueris, aut nactus*

Digreſsio in mores præſentes inuehens.

Aſpendius citharistes.

nactus ſis, qui uiam tibi ad aulam interiorem muniat, næ ille arduus magis acceſſus quam dexter aſcenſus eſt literæ Pythagoricæ. Quare non cuiuſuis eſt Corinthum adire (ut dicitur) ſed quorum meritis fortuna ſubſcribens ſuffragatores conciliauit. Iam uerò moribus aulicis conſtitutum eſſe uſitatumq́; nouimus, ut ne abſentium nomina recipiantur in mandandis magiſtratibus. Atqui modeſtiores aut ambitus ignari, petitores profiteri ſe non ſolent: excipio quoſdam beatos quibus dormientibus omnia ſuperi conficiunt, aut etiam qui in crepundijs, non in toga magni fiunt. Honores igitur aut ab ijs teneri neceſſe eſt, qui opibus & neceßitudinibus præualent, aut ab ijs certè proſtitutæ frontis petitoribus, qui ambiendo, efflagitando, ſeſe uenditando, aulicos obtundere atq; etiam enecare ſuſtinent. Sic enim aſſolet interdum, faciuntq́; homines cynomyia procaciores. (Sic muſcam caninam uocant) ut quod impetrare non poſſunt, extorqueant: quod exorare aut emereri nequeunt, eblandiantur & extundant. Præſtat autem egregios uiros in ſeceſſu latere, aut in uita priuata conſeneſcere, quàm turpiter & obnoxiè in prætexta innoteſcere. Magnumq́; eſt ſolatium hoc modo præteritis, obſolentia uidere in hominibus indignis honorum inſignia. Maius & illud ex dicto Catonis ſenioris, qui cùm multas erectas ſtatuas ſpectaſſet eorum qui præclaras res geſſerant: Equidem, inquit, malo homines de me percunctari, quannam ob cauſam Catoni quoq; ſtatua poſita non eſt. Autor Plutarchus his uerbis: περὶ ἐμοῦ γ', ἔφη, βούλομαι μᾶλλον ἐρωτᾶν τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τί ἀνδριὰς οὐ κεῖται Κάτωνος. Sunt & literarum auocamenta, quæ homines aula ac Republica aut interdictos aut reiectos, ſumma cum trãquillitate ſecum ipſos (ut dicitur) uiuere, quaſiq́; apud ſe eſſe hortantur: id quod

Catonis dictū.

ijs

iјs non licet, qui uel in aula uel in magiſtratibus uitam agunt: & plerunq; uitam in aulæ comitatu. Quando enim ipſis ſecum loqui aut commentari ſecum licet? Vtcunq; fœlices eos eſſe cenſeo, quibus in huiuſmodi tempeſtate in portu nauigantibus, id eſt, à gubernaculis Reipublicæ aut deiectis, aut inhibitis, ſpectare imperitorũ temerariorumq́; naufragia, ac ſecuris eſſe licet. Nec ideo tamen compreſſas (ut aiunt) manus tenere libet, ſed (quod unum poſſunt) exaudibili uel uoce, uel ſtylo teſtari, publicam ſe uicem dolere: cæterùm meliorem fortunam uectoribus, mentem uerò optare æquiorem rectoribus. Quibuſdam etiam fortaſſe paulò uehementioris animi ſuaue nonnunquam fuit Achillei (quod aiunt) uoti compotes ſe uidere, quod uotum Furius Camillus Liuiano elogio nobilis Imperator concepiſſe aut etiam nuncupaſſe dicitur, olim exilio indigniſſimo ſolum uertere coactus, moxq́; urbe à Gallis capta, ſummo Reipublicæ tempore publico decreto honorificentiſsimè reuocatus, uelut unicum accisarum rerum Romanarum ſubſidium: Precatus eſt enim à Dijs immortalibus (inquit Liuius) ut ſi innoxio ſibi ea iniuria fieret, primo quoq; tempore deſiderium ſui ingratæ ciuitati facerent. quod idem Achilli antea bello Troiano contigerat, ut prouerbio Græco & Homeri carmine teſtatum eſt. Nunc tamen omnes ſperant fuiſſe hunc uerius quàm eſſe ſtatum Reipublicæ. Affulſere enim haud ita multis menſibus aulica ex arce crebri ueluti ignes, prænuntij (ut ſperamus) iamiam aduentantis atq; adeò ineuntis fœlicioris ſeculi. Quæ ſi nos expectatio (quod ominari uereor) quoquo modo deſtituerit, præciſa nimirum ſpes erit in poſterum rerum conſtituendarum. Decretoria certè utranq; in partem hæc tempeſtas in multorum annorum conditionem erit. Vſqueadeo

Votum Achilleum.

adeò multa paucis annis præſentiſſimo numine admini-ſtrata cernere nobis licuit. Quippe (ut alia nunc mittam) alieniſſimo Reipublicæ tempore duorum Principum noſtrorum altero ex confertiſſimis hoſtibus diuina manu recepto, hoc deinde in aduerſa ualetudine conclamato, moxq́; contra omnis æui medicorum placita incolumem ſeſe murante, quæ duo aut oſtenta aut miracula inclinationem quandam temporum ſignificaſſe mihi uidentur: proximis retrorſus principatibus, quantum ipſi uidiſſe aut meminiſſe poſſumus, aut etiam audiſſe, ſumma uotorum fuit, ut ne ad extremum afflictas res noſtras acciſasq́; adeò uideremus inertia publica, atq; etiam ne de focis arisq́; dimicandum nobis eſſet. Tanta malorum Ilias (ut aiunt) impendere nobis quaſi ſaxum Tantalo uidebatur. Huius principatus ea eſt ratio (quo nequitia propè dixerim in frugalitatem uertit) ut niſi ad tranquillitatem redditam, ad res noſtras ex afflictis excitatas, ex acciſis redintegratas, ſartasq́; & tectas ex ſemirutis redditas, conſtitutæ etiam Reipublicæ gloria acceſſerit, præſumptæ indicijs haud obſcuris magnæ cuiuſdam ſpei permultis mortalibus conſtare ratio non uideatur: ſicq; tanquam debito, aut certè promiſſo non contemnenda ex parte fraudari exiſtimentur. Obliuiſcuntur enim homines qui dudum nihil niſi extremum quodq; deprecabantur, nunc ſe de lucro uiuere, ut dicitur. Ac niſi maxima quæq; labes Reipublicæ abſtergeatur, niſi quicquid maximè dolet percuretur, hoc ſtatu rerum non acquieſcent. Prægeſtit igitur animus noſter uidere (id quod iam fieri cœpit) cùm honores & magiſtratus ab ijs hominibus gerentur, quibus non magiſtratus dati, ſed crediti ac commiſſi uideri poſſint. Cùm maiores magiſtratus ijs demum uiris mandabuntur, qui De magiſtratibus.

in

in minoribus imperijs continentia & integritate famæ pignora multa magnaq; dederint prudentiæ atq; innocentiæ. Quippe cùm conſtet in hac noſtra Republica huiuſmodi cautione in primis opus eſſe, in qua cùm perpetuos magiſtratus, tum uerò cauſæ dicendæ immunes eſſe receptum

Lamachus. eſt. Lamachus Dux quidam Græcorum increpitans ordinum ductori erratum quoddam bellicum, cùm errorem ille deprecans non ultrà ſe admiſſurum id confirmaret: Perinde uerò, inquit quaſi in bello iterum peccandi locus ſit. Sic apud nos in magiſtratibus collocandis uix eſt emendabilis error. Peruelim autem in primis uidere cùm ij homines iuri dicundo ſedebunt, aut certè præſidebunt, qui nec de iuſtis orari ſe, nec de iniuſtis exorari ſuſtineant, quod uerbis Plutarchi nos alibi diximus, Μὴ δὲ ὑπὲρ τῶν δικαίων λιπαρεῖσθαι, μὴ δ᾽ ὑπὲρ τῶν ἀδίκων ἐκλιπαρεῖσθαι. Moribus enim bonis conuenit (ut opinor) ut qui honores publicos gerunt, meminerint ſe non magis ſingulorum ciuium magiſtros, quàm legum atq; uniuerſitatis miniſtros eſſe debere. Quarum legum omnes ideo ſerui ſumus, ut liberi eſſe poſſimus. Tum ciuitatis adminiſtros orari non oportere, aut etiam obſecrari libello, ea ut munera obeant, ea negocia ſuſcipiant, quæ actus ſui ipſi eſſe nouerunt. Nunc uerò utilitatis cauſa paucorum receptum eſt, quæ quiſq; muneris ſui eſſe nouit, ea ut beneficij ſui faciat: quæ neceſſitatis eſſe leges iuſſerunt & conſtitutiones, ea ut arbitrij eſſe exiſtimentur. Et quo fit ut ſi eas operas quas debent præſtiterint, benignitati acceptæ referantur conniuentia publica. Atqui ingenui animi officium eſt, cùm is nihil promereatur, gratiam quoq; inire nullā uelle. Sed locus hic ſpinoſus eſt fortaſſe, atq; id periculum eſt ne incautius incedens, aculeum quendam moleſtum feræ

reſip

reſipiſcentiæ referam. Et melius uiderint eius ordinis ductores ad quem ea res pertinet, quid ſui muneris ſit, quoq; modo omnia ſibi officia conſtare poſthac in Rempublicam poßint. Enimuero conſtituendæ Reipublicæ ſumma in eo ferme uertitur, ſi ijs hominibus primi imperij magiſtratus concedentur, qui publica uice commoueri ſoleant, quod rarißimum genus eſt: quiq; citra aras tantum (ut dicitur) obſequioſi eſſe didicerint. Multi enim dum gratioſi apud omnes ordines eſſe cupiunt, nihil penſi habere putantur quin per fas nefasq; ab omnibus gratiam ineant: plerunq; etiam falſam, quod illiberale magis eſt. Sed hoc nimirum eſt illud: Cùm multi ſint gradus honorum, natura autem comparatum ſit, ut ambitioſißimus quiſq; geneſim ſe ſummam habere perſuaſum habeat: quidam aucupanda omnium gratia, colligenda comitatis ſima, auram quandam popularitatis excitaturos ſe ſperant, qua uel ad ſummũ honorum apicem aut tractim aut perſultim, per uarias rerum inclinationes attolluntur. Ita nulla propè cura uectorum, rectores clauum ſibi, non multitudini moderantur, nec tam officij quàm commodi rationem habendam eſſe putant. Qui mores eouſq; inoleuerunt infelicitate præteritorum temporum, ut huiuſmodi popularitatis aucupatio prudentia ſumma uocitetur. Nota ſunt uocabula huiuſmodi artificij, dißimulatores appellant. Conniuentes & obaudientes in loco, aut etiam obſurdeſcentes. Cunctatores & (ut Pythagoricorum uerbo loquar) Echemythos, quod ſignificat ſermonis homines parcißimos: qui aures duas habere ſe, unicam tantum linguam in cauſis (ſi Diuis placet) publicis meminerint. quod tamen ipſum ne ex Philoſophiæ præceptis ac non philotimiæ potius manare uideatur: Echemythos Conniuentes. Cunctatores. Echemythi.

cum

cùm dicunt, non tacendorum tenaces, ſed dicendorum palàm, & uerò uociferandorum intelligunt. En præclaram Echemythiam, *multò certè* Pythagorica *utiliorem, duntaxat eorum rationibus. Sed ſit hæc prudentia, quando ita magnis uiris uiſum eſt, modò hoc conſtet apud omnes, utiliore iſta quàm honeſtiore prudentia neruos omneis imperiorum ſucciſos eſſe, feruorem omnem charitatis publicæ priuatæq́; extinctum, omnes ſpiritu magnitudinis animi fractos, omnia publica prodita, magiſtratuum deniq; maieſtatem imminutam ac proſtitutam eſſe.* Niſi *uerò exiſtimamus charitatem illam publicam (quam zelum appellamus) in huiuſmodi animis cum illa echemythia incuriæ filia uerſari inſidereq́; poſſe, perinde quaſi ira eos non ſit fortitudinis (ut ſapientiſſimi uiri dixerunt) quæ indignitate rerum in animus eorum hominum accenditur, qui nihil humani alienum à ſe putant, id eſt, qui publicam omniumq́; uicem non dolere, cùm opus eſt, non poſſunt.* Verùm *iſti cùm omneis animi uires in ambitionem effuderunt, cùm recto & honeſto ſalutem multam dixerunt, cùm omneis rationes ad utile retulerunt: ſecundo flumine nauigandum eſſe dictitant, atq; etiam obſecundante uento, id eſt, in partes fortunatorum ſubinde tranſeundum.* O' *pietatem ſingularem, nec minus prudentia illa commendabilem.* Neq; *enim in tantam uecordiam prolapſuros ſe aiunt, ut* Gigantum *exemplo* Theomachiam *meditentur.* Theomachos *autem antiqui appellarunt, qui etiam contra* Deos *bellum ſuſcepiſſe memorantur à* Poëtis *non ſine allegoria. Atqui apud nos* Dij *uulgi ſermone dicuntur, qui immodicam potentiam aut in* Republica, *aut in aula maioribus fatis adepti, ſuprà priuatum faſtigium ſe coli in ciuili inſolentia ſuſtinent: nec uerò* Dij *huiuſcemodi unius tantum ordinis ſunt.*

Echemythia. Theomachi.

ſunt. maiorum enim ſunt minorumq́; gentium. minoribus hi hoſtijs, maioribus illi coluntur: utrique tamen diuinos primum honores ut omni memoria, ſic hac ætate adepti: neque enim ſunt deorum pronepotes. Huiuſmodi igitur *humanos* Ioues*(ut comico uerbo loquar) aucupes quidam gratiæ, ambitione perditiſſimi, anthropolatriæ ritibus colendos ſuſcipientes, omni ope placare, atque omnibus (quod dicitur) ungulis adnituntur, uel humano (ſi ita res ferat) ſanguine litare ijs parati. Sanguinem nunc appello non caput, ſed fortunas hominum.* Viſi *ſunt enim qui claris facinoribus improbitatis editis, tanquam pignora perpetuæ deuotionis dediſſe magnis dijs illis exiſtimarentur.* Ex *quo tandem factum, ut dum deuotiſſimus quiſque maximè placere numinibus ſuis cupit, reſpub. ſtudijs huiuſmodi priuatis fœdiſſimè diſtraheretur, atque hos tamē pro tanta pietate (ut cernere eſt etiam hodie) utilitatem uelis remisq́; (quod aiunt) conſectantes, proſequitur ſurgens à puppi uentus eunteis, uſqueadeo præſentiſſima numina coluiſſe eos conſtat.* Contrà *autem qui antiquiſſimam curam honeſtatis habent, hos omni uento fauoris deſtitutos, ad ſcopulos etiam offenſionum impingere, in uadisq́; inopiæ & interdum egeſtatis adhæreſcere uidemus. hoc uerò quid eſt aliud tandem quàm fortunæ triumphantis, uirtutis triumphatæ atque traductæ ſpectaculum edere bonis omnibus lamentabile?* Eorum *porrò honeſtiores, & qui famæ ſuæ conſulunt, in occulto id faciunt.* Quidam *uerò uiſi ſunt tam apertè ſeſe uenditantes, quaſiq́;* Regibus *ſuis (ut dicitur) palàm ſupparaſitantes, nec ſeſe nec magiſtratuum inſignia reſpicientes, ut plus exemplo quàm peccato nocerent. Super omnes tamen pernicioſiſſimi omni æuo fuerūt pſeudocatones quidam, qui uel* Roſcium *illum hiſtrio-* *Pſeudocatones.*

num decus hypocriſi,id eſt, arte mimica ſuperant, quos tamen præcordia charitatis populus eſſe credit: ut quorum omnia dicta,factaq; multis ſimulationum inuolucris obtegantur. Sinuoſiſsimos enim mentis receſſus habentes, fronte inſuper omnia animi ſenſa obtendunt, oculis & uultu quicquid commodum eſt ementiuntur, apud populum quidem qui hebetioribus oculis introſpicere per faciem uultuoſam nõ poteſt, tectorioq; hiſtrionico omnia aſsimulantem. Hi ſunt qui ex inſidijs uulnificè feriunt, iaculis etiam uenenatis reipublicæ uitalia conſaucientes. Horum nec ictus inopinati prouideri, nec uulnera cæca ſanari poſſunt. Hi ſunt deniq; qui ad prima ſubſellia non euadere, ſed erepere, atque arduum quodq; inceptum, non corona aut operibus expugnare, ſed cuniculis arteq; ſinonia ſolent: uulpina pelle peruincentes, id quod Herculibus leonino tergore amictis etiam deſperandum eſſet. Proinde magnæ operæ pretia facere, mereriq; uidebuntur aures & oculi Principis, ſi ut iam fieri cœptum eſt (tametſi una aut altera hirundo uer non facit, ut dicitur) ab huiuſmodi perſonatorum hominũ impoſturis cauerint, qui (ut eſt uicinia quædã uirtutum ac uitiorum) aut ſeueritatem ſuperciliosa fronte, aut charitatem immodica comitate, aut clementiã ambitioſa placabilitate, aut quoduis aliud præſtantis animi ornamentum, exquiſito lenocinio ementiri didicerũt. Hactenus animi cauſa ineptire nobis licuerit, & planè ἀπειροκαλεῖν.

Ex l. Cum duobus. §. Si in cocunda, eodem titu.

Aut agrum pollicitatori damus.) Legendum puto *agrum colendum licitatori damus. Id eſt, colono partiario plurimo omnium licitãti. Sic enim fieri ſolet, ut hanc mendam ex compendio ſcribendi inoleuiſſe credam, duabus dictioni*

ctionibus in unam coagmentatis, hoc modo, agrum col.licitatori. Fuiſſe autem morem per notas ſcribendi in iure ciuili, ſatis ex Valerio Probo conſtat. Accurſius autem facile deceptus eſt, propter uerbum pollicitus eſt, quod præcedit. Pactum eſt (inquit Vlpianus) duorum conſenſus atq; conuentio. Pollicitatio uerò offerẽtis ſolius promiſſum quo modo accipitur per totũ titulum, De pollicitationibus. Plinius ad Traianum in libris integris, Huic theatro ex priuatorum pollicitationibus multa debentur, ut baſilicæ circa, ut porticus ſupra caueam. De ijs uerò quæ in contractibus promittuntur, pollicitationem dici, uel promiſſorem pollicitatorem uocari nuſquã lectũ eſt, licet polliceri uerbum ad omnia promiſcuum ſit. Adde quod cum dixerit, ueluti ſi pecus paſcendum, debuit ſubiungi agrum colendum. Nos tamen æſtimandum relinquimus, ne in re non cõperta audacius iuſto periclitemur. Verùm ex eo quod ſequitur, Pretium enim operæ artis eſt ualementũ, uel uelamentum potius: ſenſus mea quidem ſententia elici uix poteſt, qui quidẽ congruus ſit elegantiæ Vlpianæ, niſi quis hunc ſenſum eſſe putarit, operæpretium enim artis eſt uelamentum, pro eo quod eſt magni æſtimandũ eſt, & magni pendendum. Liuius in præfatione operis, Facturus'ne operæpretium ſim ſi à primordio urbis res populi Rom. perſcripſero, nec ſatis ſcio, nec ſi ſciam, dicere auſim. Operæpretium dixit pro re in primis cenſenda & magni facienda. Idem alibi, Ibi dies aliquot fruſtra abſumpti: & quia uix operæpretium erat abſceſſeret: id eſt, uix tanti fuiſſet urbs capta ut tẽpus tandiu tereretur. Et alibi, Fraus fidẽ in paruis ſibi præſtruit, ut cùm operæpretiũ ſit cùm mercede magna fallat: id eſt, ut uulgò dicimus, cùm res tanti ſit. Quod etiam Latinè dici poteſt, cùm tanti eſſe cœperit periclitari.

Operæpretium.

Et rurſus, Quales igitur experiundo cognouerit, perinde eorum operæpretium faciat: id eſt, tanti eorum operam atque induſtriam æſtimet. Idem, Tempus eſt opulenta uos ac ditia ſtipendia facere, & magna operæpretia mereri: id eſt, magna præmia militiæ. Cicero pro Roſcio, Si nihil in iſta pugna Roſcij quod operæpretium eſſet fecerunt, quam ob cauſam à Chryſogono tantis præmijs donabantur? Id eſt, nihil quod ualeret, ut uulgus loquitur. In exemplis autem ſupradictis uarios in uſus hoc uerbũ accipitur. À Græcis προύργου τι ποιεῖν *dicitur: id eſt,* τὸ ἐν προτιμήσει παντὸς ἄλλου ἔργου: *id eſt, quod omni operi, omni rei præuertendum eſt. Syneſius,* Ὅτι καλῶς οἶει σὺ προύργου τι ποιήσειν εἰς τὸ φιλόπατρι, *Quoniã operæpretiũ quoddam facturus tibi uideris ad patriæ charitatẽ pertinens. Ariſtoteles,* Ὡς οὐδὲν προύργου ὄντος: *id eſt, tanquã nullum ſit operæpretiũ, tanquã infructuoſum ſit. Dicitur autẽ operæpretiũ & pretium operæ, ut ueriſimule & ſimile ueri, & per tmeſin, pretium enim operæ: qua figura Cicero &*

Velamentum. *Gellius frequenter utuntur. Velamentum autem ornamentum ſignificat & prætextum. Curtius libro VI. Nec aut commercio linguæ, aut ſupplicũ uelamentis inhiberi crudelitas poteſt. De ſacerdotum infulis & inſignibus loquẽs. Tacitus, Mox uelamenta & infulas pro muris oſtentant. Oratores ad Romanos cùm infulis & uelamentis miſerunt, id eſt,* σὺν ταῖς ἱκετηρίαις καὶ στέμμασιν ἔπεμψαν. *Velamenta dixit geſtamina ſacra quibus obuiam euntes uicti uictorum acerbitatem mitigare ſolent urbibus expugnatis. Iuuenalis, Clari uelamen honoris Sufficiunt tunicæ ſummis Aedilibus albæ. Quòd ſi legas ualementum, ut ſit, Pretiũ enim operæ & artis eſt ualemẽtũ: hoc eſt,* ἀντάξιος γὰρ ἡ τιμὴ, τῆς τε ἐργασίας καὶ τῆς τέχνης, *occurrit non*

eſſe

eſſe dictionem Latinam ualementum, nec Vlpiano conuenientē. Proinde neutra lectio (ut exiſtimo) omne ferret punctum: ſed Accurſius nos admonuit hunc locum citra præuaricationis crimen præteriri ſilentio non poſſe, qui multum in eo æſtuaſſe uidetur poſt Azonem.

Ex l. Si fratres. §. Item ſi in communem, eodem tit.

Si uicini ſemipedes inter ſe contulerint, ut ibi congratitium parietem inter ſe ædificarent.) Congratitius paries quid ſit, ne ipſe quidem Papinianus huius legis autor unquam nouit. Concratitium autem unius literæ immutatione legendum eſſe ex Vitruuio apparebit. Vt enim ille refert, cum iam aucto mirum in modum Romano populo neceſſe eſſe cœpiſſet in cœnaculis habitari (Nam antea cùm per urbis laxitatem licebat, unius tantùm contignationis erant ædificia) ad altitudines ædificiorum deuentū eſt & ædium frequentiam. Huiuſmodi ædificijs cùm lateritij parietes accommodati non eſſent, ad alterius generis ſtructuras neceſſario tranſitum, id eſt, lapideas, cæmentitias, teſtaceas, tandemq; inopia rerum anguſtiaq; cogente ad cratitias deuentum eſt. Verba autem eius ex ſecundo Architecturæ libro aſcripſimus, Leges, inquit, publicæ non patiuntur maiores craßitudines, quàm ſeſquipedales conſtitui loco communi. Cæteri autem parietes ne ſpatia anguſtiora fierent, eadem craßitudine collocantur. Lateritij uerò niſi diplinthij aut triplinthij fuerint ſeſquipedali craßitudine, non poſſunt plus quàm unam ſuſtinere contignationem. In ea autem maieſtate urbis & ciuium infinita frequentia innumerabiles habitationes opus eſt explicare. Ergo cùm recipere non poſſet area planata tantam multitudinem ad habitandū in urbe, ad auxilium altitudinis ædificiorum res

Concratitius.

ipſa coëgit deuenire.Itaque pilis lapideis, ſtructuris teſtaceis, parietibus cæmētitijs altitudines extructæ, contignationibus crebris coaxatæ, cœnaculorum ad ſummas utilitates perficiunt deſpectationes. Et paulò pòſt, Cratitij uerò parietes uelim quidem ne inuenti eſſent: quantum enim celeritate & loci laxamento proſunt, tanto maiori & cōmuni ſunt calamitati, quòd ad incendia uti faces ſunt parati. Itaque ſatius eſſe uidetur impenſa teſtaceorum eſſe in ſumptu, quàm compendio cratitiorum eſſe in periculo. Etiamq; in tectorijs operibus rimas faciunt arrectariorum & tranſuerſariorū diſpoſitione. Et rurſus in VII. *Sin autem in cratitijs tectoria erunt facienda, quibus neceſſe eſt arrectarijs & tranſuerſarijs rimas fieri, id ut non fiat, hæc erit ratio. Concratitius igitur paries in propoſito, paries eſt cratitius inter duos cōmunis.* Verumenimuero, ut uerba Vitruuiana intelligātur, quæ à multis fortaſſe non percipiuntur, aliquid ad explicationem eorum uerborum addendum eſt: utique poſtea quàm nos ita huius operis rationem inſtituiſſe non ſemel teſtati ſumus, ut quæcunque aut res, aut uerba ab antiquitate repetenda in ordinem dicendorum incurrerent, ea ut omnia pro ingenij, aut memoriæ facultatula attingeremus, ac ſiqua præterea in ipſo ſcribendi feruore ſuccurrerent quæ ad ea pertinere uiderentur: non enim uetuſtatis promptuarium memoriam noſtram exiſtimari uolumus. In quibus tamen ſæpenumero ſtylum inhibere ſoleo, ueritus ne ſcribendi libidini nimium indulgere uidear, aut quaſi ieiunam materiam nactus ſim, extra rem quam nunc agimus, abſurda ſcribendi diuerticula quærere. Verùm interdum rerum quædam turba, aut dici aut perſtringi ſe debere admonentium, ex portu me quaſi quidam æſtus in altum (ut dicitur) refert.

Concratitius paries.

Ibiq;

Ibiq; me reputantem quàm multa à multis cognitu digna, pleraque non admodum abſtruſa ignorentur, libido quædam inceßit uel ea perſequendi quæ ſtomachum mouere fortaſſe faſtidioſis poterunt. Sed quid facerem? publica uice moueor, pudet me noſtræ ſortis, apud quos ſolos lingua Latina exoleuit. Ille igitur affectus quem zelum uulgò dicimus, qui publicam uicem dolere æquè ac priuatam officioſum hominem cogit, ſinus interdum noſtros implens, per altum uelificari nos perpulit. In quo tamen delicijs noſtrorū ſeruiuiſſe mihi uideor. Noui enim, noui tandem quorundam eorum ſtomachum uſque eò delicatum, ut niſi repetantur omnia ſæpius, & multipliciter retractentur, quaſiq; ſubigantur, ut manſos (ut dicitur) cibos & colliquefactos, tanquam infantibus in oſculum ingeras, concoquere uix poßint, ac mox etiam reijciant. Huiuſmodi delicias hominum libellis quibuſdam è Græco uerſis expertus ſum. In eis enim σκοτεινὸς alter uiſus ſum, neque quicquam profuit, legem operis excuſare apud eos homines qui omnia una (ut aiunt) pertica metiuntur, quo minus ob libellum unum unus & alter criticulorum cenſoria nota ex numero me ſcriptorum in perpetuum expungerent, qui nec Plinio ipſi, nec Quintiliano, nec Tacito, nec reliquis eiuſdem ætatis parcerent, ſi hac ætate ſcripſiſſent. Eorum nunc ſeueritatem reueritus, autore Ariſtophane uſus ſum, Indoctius dicere inſtitui, ut apertius atq; explanatius dicerem: quod ille ita Græcè faciendum admonuit, ἀμαθέστερον φράσον καὶ σαφέστερον. Faciendum igitur mihi putaui, ut quoad eius fieri poſſet, ad intelligentiam omnium deſcenderem, niſi fortè ſicubi per rerum maieſtatem hoc mihi nō licuit. Lateritij igitur parietes Vitruuio dicūtur, qui ex crudo latere fiebant, cuiuſmodi parietū ruinas *Lateritij parietes.*

Later & teſta. Romæ dudum uidimus ſilicis duritia. Lateres autem ex terra albida fiebant, & cretoſa, ſiue etiam rubrica, aut maſculo ſabulone, diuq; eos ſiccеſcere ſinebant, ut docet Vitruuius: Itaque utiliores erunt (ut inquit) ſi ante biennium fuerint ducti: nam antè non poſſunt penitus ſicceſ-

Teſtaceus. cere. Teſtacea autem ſtructura ex latere cocto fit: quem

Laterculus coctilis. Curtius laterculum coctilem appellat, quali hodie Gallia etiam utitur ad caminos & fumi emiſſaria, & farcturas ædificiorum inter pilas lapideas, & inter eas eductiones aut lapideas aut materiarias, quæ oſſa ædificiorum ab

Diplinthij parietes. architectis appellantur. Diplinthij & triplinthij parietes dicũtur à duplici & triplici ordine laterum, qui Græ-

Cæmenta. cè plinthi uocantur. Cæmenta ſunt quæ à lapide quadrato cæſoq; differunt, ut alibi diximus. Vitruuius libro II. Incerta uerò cæmenta alia ſuper alia ſedentia, inter ſe imbricata, non ſpecioſam ſed firmiorem quàm reticulata præ-

Imbricatum. ſtant ſtructuram. Imbricata appellat inter ſe hærentia imbricum modo. Sunt autem imbrices tegulæ conuolutæ, quales Lugduni uiſuntur. Liuius, Cæmenta non calce durata erant, ſed interlita luto. Accurſius aliter cenſuit in lege, Qui domum, infrà, Locati. His parietes uillatici fiunt, & ea ſtructura quæ incerta uocatur, & uenuſtate caret.

Farctura. Fiunt & ijs farcturæ, quibus aut interſtitia pilarum, aut caua operum implentur. Vitruuius, Sed noſtri celeritati ſtudentes erecta collocantes frontibus ſeruiunt, & in medio farciunt farctis ſeparatim cum materia cæmentis. Itaque tres ſuſcitantur in ea ſtructura cruſtæ, duæ frontium, & una media farcturæ. Græci non ita: ſed plana collocantes corijs alternis in craßitudinem inſtruẽtes, nõ media farciunt, ſed è ſuis frontatis perpetuam, & in unam craßitudinem parietum conſolidant. Præterea interponunt ſingulos perpe

perpetua craſsitudine utraque parte frontatos, quos diatoros appellant, qui maximè religando confirmant parietum ſoliditatem. Hactenus Vitruuius. Coria ſunt in architectura ſinguli ductus ſtructuræ, qui uno tenore ducuntur, aut in altitudinem, aut in craſsitudinem, aſsidentias noſtri artifices uocant, id eſt, aſsietas. Lapides utraq; parte frontati, ſunt qui utraq; parte parietis faciem certam oſtēdunt, ex quibus fiunt, quæ uulgò catenæ & crura dicuntur, quibus totius operis firmitas conſtat, quæ eam rationem in ædificio habent, quam oſſa in homine. Græcè Diatori dicuntur, quaſi perpetua ſoliditate utrinque extantes, uel ut in quibuſdam exemplaribus legitur diatoni, id eſt, ab una parietis parte ad aliam pertinentes, pertendenteſq;. Artifices ob hoc perpennas appellant, quaſi perpetuo lapide conſtantes, id eſt, ſolido. Contignationes uulgò eſtagia dicuntur: quarum ſupremæ, aut etiam ſuperiores cœnacula dicuntur. Στέγαι Græcè uocantur. unde τρίστεγον in Actis apoſtolorum pro tertiæ cōtignationis cœnaculo. Et πύργος δεκάστεγος apud Strabonem, pro turri decem contignationum. Plana autem area dicitur, quæ plano pede inſtituitur, & ad planam terram, ut lingua noſtra dicam. Quæ ſic dicitur ad differētiam hypogeorum, contignationum, concamerationum, palationum. Hypogeorum appellatio complectitur cellas uinarias, carnarias, olearias, penuarias, promptuarias. Concamerationes ſunt, quæ arcuato opere conſtant. Vitruuius lib. VI. Aedificia quæ plano pede inſtituuntur, ſi fundamenta eorum facta fuerint, ita ut in prioribus libris de muro & theatris à nobis eſt expoſitum, ad uetuſtatem hæc erūt ſine dubitatione firma: Sin autem hypogea concamerationeſq; inſtituentur, fundationes eorum fieri debent craſsiores, quàm quæ in ſuperioribus

Coria.

Frontati lapides.

Contignatio.

Triſtegon.

Plana area.

Hypogea.

Concamerationes.

Palatio. ribus ædificijs ſtructuræ ſunt futuræ. Palatio id fundamenti genus eſt, quod in aquis, aut in uliginoſis, aut congeſtitijs locis fieri uidemus, à palis qui in terram depanguntur dictum uocabulum. Idem libro I I. de alno loquens, Itaque quia non nimis habet in corpore humoris, in paluſtribus locis infra fundamenta ædificiorum palationibus crebrè fixa, recipiens in ſe, quod minus habet in corpore liquoris, permanet immortalis ad æternitatem, & ſuſtinet immania pondera ſtructuræ. quæ uerba mendoſè uulgò leFiſtucatio. guntur. Palatio quæ uulgò pilotium dicitur, fiſtucatio etiam appellatur, à fiſtuca machina uulgò nota, qua etiam pauitores utuntur utrinque anſata. hac enim pali magna ui Fiſtuca. in terram adiguntur. Eſt & alia fiſtuca magnæ molis, qua trabalis materies in terram pangitur, aut in alueum fluminis, quæ funibus tollitur, & pondere ſuo remiſſa alliditur, cuiuſmodi Pariſijs ſæpe uiſitur. De hoc genere intelligendum illud Cæſaris in I I I I. de bel. Gal. Hæc cùm machinationibus immiſſa in flumen defixerat, fiſtucisq́; adegerat. De ſecundo illud Vitruuianum in V I I. Si plano pede erit ruderandum, quæratur ſolum ſi ſit perpetuo ſolidum, & ita exæquetur, & inducatur cum ſtatumine rudus: Sin autem omnis aut ex parte congeſtitius locus fuerit, fiſtucationibus cum magna cura ſolidetur. Vtitur Feſtuca. & Plinius libro X X X V I. Quidam feſtucam & feſtucare legunt per e. Leo Albertus qui de ædificatoria ſcripſit, non fiſtucam, ſed figiſticam legit apud Cæſarem. CoCoaxatio. axatio autem, opus eſt axibus conſtans. Axes enim tranſuerſis tignis impoſiti contignationum ſola fulciunt. ex eo autem opere intertignia conſtant, quod genus apud nos non eſt uſitatum, ſed alibi fortaſſe dicetur. Verùm huiuſmodi paries quem Papinianus concratitium appellat, Latinè

proprié

propriè intergerinus appellatur, qui à uicinis conſtructus ueluti intergerit, id eſt, communiter gerendo eſt. Vulgus medianum appellat, cùm medianus Latinè aliter accipiatur, ut antea diximus. Plinius lib. xxxv. de ædificijs Græcorum lateritijs loquens, Romæ, inquit, non fiunt talia ædificia, quia ſeſquipedalis paries non plus, quàm unam contignationem tolerat, cautumq́; eſt ne communis craßior fiat, nec intergerinorum ratio patitur. Feſtus, Intergerini parietes dicuntur, qui inter confines ſtruuntur, & quaſi intergerunt. Cratitius uerò dicitur ab aſſeribus, qui arrecti tranſuerſiq́; in modum cratis texuntur, quos Vitruuius arrectarios tranſuerſarioſq́; appellat. *Intergerinus.* *Arrectarij & tranſuerſarij.*

Ex l. Actione. §. Morte. eod. tit.

Itẽ dolus & culpa in eo quod ex antegeſto pendet, tam ab hærede quàm hæredi præſtandũ eſt.) Si præſtãdũ legas, dolũ & culpã quoq; neceſſe eſt ut legas cõſtructione Græca. Verg. lib. xi. Aeneid. Alia arma Latini Quærẽda, aut pacẽ Troiano ab rege petẽdũ eſt. Liuius, Itaq; bellum cùm haud dubijs hoſtibus gerẽdũ, perdomãdũq; feroces animos eſſe. Cicero ad Atticũ lib. xiiii. Iterãdum eadẽ iſta mihi, δεύτερον ταῦτα ποιητέον. Quod Seruius adnotauit. Si dolus & culpa legatur præſtãda ſunt, legendũ erit ſchemate tam Latinis q̃ Græcis uſitato. Liuius, Magna res in principio ſtatim belli Chalcis, & Euripus adẽpta Regi forent. Idẽ, Formijs portã, murumq́; de cœlo tacta nuntiabatur.

Ex l. prima, De contrah. empt.

Sabinus Homero teſte utitur.) Locus eſt ex ſeptimo Iliados circa finem,

Νῆες δ' ἐκ λήμνοιο παρέστασαν οἶνον ἄγουσαι,
Ενθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Αχαιοὶ,
Αλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,

Αλλοι

Ἄλλοι δ' ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν.
Ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.
Aſſuit ex Lemno ratibus tunc copia uini,
Cæſarie inſignes redimunt hinc uina Pelaſgi.
Pars dedit æs nitidum, ferrum pars altera, bubus
Tergora diripiens hic protulit, ille agit ipſos
Ad naves tauros, hic bello corpora capta.

Plinius libro XXXIII. Vtinam poſſet è uita in totum abdicari Aurum ſacra fames, ut celeberrimi autores dixere, proſciſſum conuicijs ab optimis quibuſque, & ad perniciem uitæ repertum. Quantum feliciore æuo cùm res ipſæ permutabantur inter ſe, ſicut Troianis temporibus factitatum Homero credi conuenit. Ita enim ut opinor commercia uictus gratia inuenta. Alios corijs boum, alios ferro, captiuisq́; rebus emptitaſſe tradit. Quanquam & ipſe miratus aurum, æſtimationes rerum ita fecit, ut centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret, cùm Diomedis armis nouem boum. Ex qua conſuetudine mulcta legum antiquarum pecore etiam conſtat Romæ. Hactenus Plinius. Locus autem cantatiſsimæ illius permutationis, cuius meminit Plinius, apud Homerum legitur libro VI. Iliados his uerbis,

Ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεύς,
Ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε.
Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεβοίων.
Iuppiter eripuit mirè hic præcordia Glauco,
Qui cùm Tydide demens crepitantia mutat
Arma, ſubæratis auro uiſenda coruſco.

Eſt autē huiuſmodi hiſtoria, Diomedes Græcus, & Glaucus Troianus cùm in medio pugnæ feruore inter ſe obuiā facti eſſent, uterque magna ſui fidutia fretus, in eoq́; iam

eſſent, ut manu conſerturi uiderentur, inuicem (ut fit) ſciſcitantes alter alterius genus & patriam, amicitiam tandē hoſpitiumq; auitum agnouerunt. quo facto cùm pugnare nollent, atque ideo diuerſi abire cœpiſſent, ibi Diomedes Glaucum ita alloqui cœpit,

Τεύχεα δ' ἀλλήλοις ἐπαμείψομεν, ὄφρα καὶ οἵδε.
Γνῶσιν ὅτι ξεῖνοι πατρώϊοι εὐχόμεθ' εἶναι.

Heus tu (inquit) quin arma inuicem cōmutamus, ut omnibus his innoteſcat paternum auitumq; hoſpitium nobiſcū intercedere. Quo dicto confeſtim ex equis deſilientibus illis, & mutuis complexibus accepta, dataq; fide, in tantam amentiam Glaucus Ioue mentem eripiente prolapſus eſt, ut arma aurea ac centum bobus æſtimata, æreis armis nouemq; bobus æſtimatis continuo commutaret. Huius autem permutationis meminit Iuſtinianus in procemio Pandectarum his uerbis, Quia ueſtris temporibus talis legum inuenta eſt permutatio, qualem & apud Homerum patrem omnis uirtutis Glaucus & Diomedes inter ſe faciunt diſſimilia permutantes. *Permutatio Diomedis & Glauci.*

Χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.

Id eſt, aurea æreis, centenaria nouenarijs, ſic enim Græcè in Pandectis archetypis legitur. Quo in loco operæ pretium eſt legere Accurſij hominis diuinaculi fanaticum deliramentum, cuius inſcitia locus ille pulcherrimus iam diu obſoleuit. Gellius libro 11. de Græcarum & Latinarum comœdiarum cōparatione loquēs, Sed enim (inquit) poſtquam in manus Menander uenit, à principio ſtatim dij boni quantum ſtupere atq; frigere, quātumq; mutare à Menandro Cæcilius uiſus eſt? Diomedis hercle arma et Glauci non diſpari magis pretio æſtimata ſunt. Ad hoc alludens Cicero ad Atticum libro VI. ita inquit, Habes ad omnia

non ut poſtulaſti χρύσεα χαλκείων, ſed paria paribus reſpondimus.Pomponius enim Atticus ut cōijcere licet, ſcripſerat his uerbis aut huiuſmodi Ciceroni, Vide ut pro epiſtola iſta quam ad te ſcripſi,nō magnopere commemoranda,aliam ſcribas mihi:ſed tam bonam,tam uenuſtam, ut uidear ego æreas literas aureis permutaſſe.Propterea Cicero reſpondet ad omnia ſe ita reſpondiſſe, ut paria cùm Attico feciſſe ſe putaret,non meliora ſcripſiſſe. Plutarchus in Theſeo,Nummū præterea ſtatuit, bouemq; in eo incidit,uel ob Marathonium taurum, uel ob Minois ducem, uel quòd ad agriculturam ciues prouocare uellet. Ab eo (inquit) nummo dicitur hecatombœon, quod eſt centum boum, & decabœon decem boum nomen traxiſſe. Pollux etiam libro IX. autor eſt bouem genus nummi fuiſſe Athenienſibus, à bouis forma ſic dictum, quæ in eo ſculpta erat, ex quo Homerum hecatombœon enneabœonq; dixiſſe. Quod igitur in Inſtitutionibus Iuſtiniani eodem in titulo dicitur, Proculum alijs Homericis uerſibus nixū, opinionis eius autorem fuiſſe, quæ uenditionem à permutatione diſtingueret, de ijs uerſibus intelligi puto, cuius hic extremus,Chryſea chalceijs, hecatombœa enneabœis.

Bos. Bos enim,quod uerbum eſt Græcum, nummum aliquando

Prouerbium. *ſignificat,unde prouerbiū natum βοῦς ἐπὶ γλώττης, id eſt, bos ſuper linguā,quod de ijs dicebatur, autore Suda, qui loqui liberè non audebant multæ metu deterriti, quam luere eos oportebat,qui paulò licētius loquerentur. Apud Pollucem legitur βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, id eſt, bos linguæ inſidet, de ijs (inquit) dictum, qui pretio ſilentium uænale habuiſſent. Eòdem pertinet illud quod in Demoſthenem Athenis exclamatum eſt. Demoſthenes enim pecunia à Mileſijs corruptus, cùm poſtridie à concione flagitar*

gitaretur, ut in eos orationem haberet, excuſauit ſynanchen, cùm in concionem obuoluta ceruice prodijſſet. Vnus autem ex turba ſuſpicatus id quod erat, exclamauit non ſynanchen eum pati, ſed argyranchen, quaſi dicas argentanginam: quibus uerbis ſignificauit ſilentium Demoſthenis pecunia à Mileſijs redemptum. Synanche Latinè angina dicitur: morbus eſt fauces præcludens ac ſtrangulans, unde nomen utraque lingua accepit. Ab ignaris medicis non ſynancha, ſed ſquinantia dicitur, ſimili errore atque epilenſia pro epilepſia, & ſciatica pro iſchiade, uel iſchiaco dolore, qui & iſchiadicus dicitur, & ſcotonia pro ſcotomate, id eſt, uertigine, & huiuſmodi alia permulta, quæ iam tamen apud nos niſi ab ignariſſimis non ignorantur, propter linguæ Græcæ cognitionem, quam artis profeſſores apud nos aſſecuti ſunt. Verum quod in principio huius legis dicitur, Eaq; materia fórma publica percuſſa, uſum dominiumq; non tam ex ſubſtantia præbet, quàm ex qualitate: hoc quo modo intelligi debeat ex Ariſtotele, apparebit libro quinto Ethicorum. De iure enim commerciario loquens, quod ipſe allacticon appellat, in hanc propemodum ſententiam, inquit, Enimuero omnia quæ in commercium cadunt, comparabilia quodammodo eſſe oportet, quam ob cauſam nomiſma in uſum uenit, fit'que quodammodo medium: omnia enim metitur, & exuperantiam & defectum: ut (uerbi gratia) quot tandem calcei æquare, aut domum, aut cibaria poſſint. Proinde ut eſt ſtructor ad ſutorem, totidem calcei ſunt ad domum, aut ad cibaria. Alioquin nec cemmercium, nec communio erit. Commercium porro non erit, niſi æqua quadantenus hæc ſint. Vnum itaque eſſe oportet, quo hæc omnia metiri poſſimus:

Synanche.

Medicinæ uocabula repoſita.

Id autem eſt reapſe quidem indigentia, quæ cõtinet omnia. Quippe ſi nulla re homines indigeãt, aut ſi non eodẽ modo, aut iam commercium non erit, aut certè non idem. Idcirco ueluti ſuccidaneum quiddam pro indigẽtia ſubijt hominum inſtituto, numus, indeq́; nomen habet à nomo, id Numus. *eſt, lege dictus: lege ſiquidem non natura numus eſt. Ideoq́; in nobis ſitum eſt, an mutare numum, an abrogare uelimus.* Διὸ πάντα συμβλητὰ δεῖ πως εἶναι ὧν ἐστὶν ἀλλαγή, ἐφ' ὧ τὸ νόμισμα ἐλήλυθε, καὶ γίνεταί πως μέσον. πάντα γὰρ μετρεῖ. Et paulo inferius, Δεῖ ἄρα ἑνί τινι πάντα μετρεῖσθαι. τοῦτο δ' ἐστὶ τῇ μὲν ἀληθείᾳ ἡ χρεία ἣ πάντα συνέχει. εἰ γὰρ μηδὲν δέοιντο ἢ μὴ ὁμοίως, ἢ οὐκ ἔσται ἀλλαγή, ἢ οὐχ ἡ αὐτή. οἷον δ' ὑπάλλαγμα τῆς χρείας, τὸ νόμισμα γέγονε κατὰ συνθήκην. καὶ διὰ τοῦτο τοὔνομα ἔχει νόμισμα, ὅτι οὐκ φύσει ἀλλὰ νόμῳ ἐστί. Hic locus poſcere uidetur Autoritas poẽtica quantũ ualeat. omnino, ut uideamus quantũ ualeat autoritas poẽtica. Accurſius igitur in eodem Inſtitutionum loco: Nota argumẽtum (inquit) quòd autoritates philoſophorũ & poẽtarum ſunt in cauſis allegandæ, quanquam interdum redarguantur ut hic. Hoc dictum Accurſianum, quòd ad poẽtas attinet, falſum uidetur (nõ enim redarguitur illic dictũ Homeri, ſed Iuriſconſulti unius dictũ alia Homeri autoritate reprehenditur. Sed hoc mox uidero) quod uerò ad philoſophos pertinet, etiam inſcitiſſimũ. ſiquidẽ iuris ſciẽtia, ut alibi diximus, pars eſt ciuilis ſcientiæ, quæ rurſus ipſa pars eſt Philoſophia. moralis ſcientiæ. Porrò moralis ſciẽtia, tertia pars eſt philoſophiæ, etiã cũ philoſophia anguſtiſſimis finibus circumſcribitur. Latius enim patet philoſophia, cum pediſſequis ſuis comitata orbem illum doctrinarũ complectitur, qui en- Encyclopadia. cyclopædia dicitur, ut alibi uidimus. Sed hoc Accurſio inauditum, qui nullam partem philoſophiæ præter hãc iuris attigit.

attigit. Nunc ad poëtas ueniendum. Quintilianus igitur libr. x i i. In primis uerò (inquit) abundare debet orator exemplorum copia, tum ueterum, tum etiam nouorum, adeò ut non ea modò, quæ conſcripta ſunt hiſtorijs, aut ſermonibus, uelut per manus tradita, quæ'que quotidie aguntur, debeat noſſe, uerùm ne ea quidem quæ ſunt à clarioribus poëtis ficta negligere. Nam ea quidem propria, aut teſtimoniorum, aut etiam iudicatorum obtinent locum. Sed hæc quoque aut uetuſtatis fide tuta ſunt, aut ab hominibus magnis præceptorum loco ficta creduntur. Sciat ergo quàm plurima. Vnde etiam ſenibus autoritas maior eſt, quòd plura noſſe & uidiſſe creduntur, quod Homerus frequentiſſimè teſtatur. Item lib. v. de autoritate loquens, Nam illa ſeptem præcepta ſapientum, non'ne quaſdam uitæ leges exiſtimamus? Si cauſam ueneficij dicat adultera, non Marci Catonis iudicio damnata uideatur, qui nullam adulteram non eandem eſſe ueneficam dixit? Iam ſententijs quidem poëtarum non orationes modò ſunt refertæ, ſed libri etiam philoſophorum, qui quanquam inferiora omnia præceptis ſuis ac literis credunt, repetere tamen autoritatem à plurimis uerſibus nõ faſtidierunt. Neque eſt ignobile exemplum, Megareos ab Athenienſibus, cum de Salamine contenderent, uictos Homeri uerſu, qui tamen ipſe non in omni editione reperitur, ſignificans Aiacem naues ſuas Athenienſibus iunxiſſe. Hactenus Quintilianus. Interpres uerò Demoſthenis in ea oratione, quæ de falſa legatione inſcribitur, id eſt, περὶ παραπρεσβείας, Contendentibus (inquit) Athenienſibus cum Megareis de Salamine inſula, Solon Athenienſis Homericis uerſibus cauſam ſuam iudicibus approbaſſe dicitur, uerſum commentitium Homericis uerſibus intercalando. Cùm *Homeri autoritas.*

enim Homerus dixiſſet, ἄιας δ' ἐκ σαλαμῖνος ἄγεν δύο καὶ δέκα νῆας, *id eſt, ut Lapus ex Plutarcho uertit, Bis ſenis Salamine Aiax cum nauibus ibat, addidit Solon hũc uerſum,*

Στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες.

Cecropidum quo caſtra loco poſuere phalanges.

Hoc modo docuit Salamina omni memoria Athenienſium fuiſſe, ſicq́; diſceptatoribus Lacedæmonijs Salamina Megareis abiudicata. Autore etiam Plutarcho, qui eius hiſtoriæ in Solone meminit. Et eſt quiſquam qui poſt tanta teſtimonia, poëtarum autoritatẽ in iudicijs nihil ad rem pertinere contendat, uel Accurſio iudice? Quid? num in dubium forte uenit utra præualere debeat autoritas, Quintiliani? qui in foro & Senatu Romano, id eſt, in Iuriſconſultorum ſeminario Conſularis etiam uerſatus eſt: an Accurſij? hominis ut minime mali, ita qui nec poëtas unquam, nec oratores legerit, ne Latinos quidem ullos autores præter hos Iuriſcõſultos, quorum elegantiam ac doctrinã permultis luculentisq́; ueſtigijs ignorantiæ ſuæ impreſſit, quæ ſagaciſſimè perſecuta iuris peritorum cohors quingenaria, iiſdem erroribus alijs atque alijs ætatibus ſubſcribens, trecentis circiter annis ad extremũ indignitatis perduxiſſe uidetur. Faciunt ſanè quidam iuris ſtudioſorum improbitate ſua, ut dum omnia uitæ inſtituta præ ſua ſorte deſpiciunt, aliorum ſilentium rumpant, & ſtylum etiam ultra modum laceſſant. In humanitatis oblocutores. *Itaque inuitus facio, ut identidem in iſtos humanitatis obtrectatores infeſto ſtylo me conuertam. Non enim alioquin id magnopere mea refert, qui nec poëticã nec oratoriam profiteri, nec ullam omnino humanitatis partem, aut uelim, aut poſſim. Verùm utriuſque ſtudio delectari me non inficior, quo nomine ſæpe malè me ab nonnullis audiſſe commemini. Agedum uideamus de Homero, quid pro-*

ceres

ceres ſcriptorum cenſuerint, ut ſtomachum tantiſper hiſce hominibus moueamus. Iuuat etiam paucis in illos deſtomachari, qui patientia literatorum iritati, in literarum delicias petulantiſſimè debacchati ſunt: ſic ſe quammaximum dolorem nobis inurere exiſtimantes. Iamprimum igitur Cicero *in* v. Tuſcul. *Traditum eſt (inquit)* Ho*merum cæcum fuiſſe, at eius picturam non poëſim uidemus. quæ regio, quæ ora, qui locus* Græci*æ, quæ ſpecies formæ, quæ pugna, quæ acies, quod remigium, qui motus animorum, qui ferarum non ita expictus eſt, ut quæ ipſe non uiderit, nos ut uideremus, effecerit?* Plurchus *in eo libro, quem de* Homero *compoſuit, qui liber nondum* Lati*nus ex profeſſo factus eſt, licet* Politianus *uir ille quidem excellentis doctrinæ, ſed animi non ſatis ingenui, ex eo libro rerum ſummas ad uerbum tranſcribens, quaſiq; flores præcerpens, non erubuit id opus pro ſuo edere, in quo nullam præterquàm tranſcribendi ac uertendi operam nauauerat. In eo igitur libro* Plutarchus *in hunc propè modum inquit,* Duas *autem* Homerus *poëſeis reliquit,* Iliadem *&* Odyſſeam, *ab* Ariſtarcho *grammatico in numerum librorum diuiſas, utranque ſecundum alphabeti* Græci *numerum & ordinem. In* Iliade *bellum* Iliacum *ſcripſit, & res ad* Ilium *geſtas à* Græcis, Barbariſq; *propter* Helenæ *raptum: in primis tamen conſectatus edita in eo bello ab* Achille *ſtrenuitatis ac fortitudinis exempla.* Odyſſea Vlyßis *reditum in patriam complexus eſt, uarijs mæandris errorum implicitum, uimq; etiam mentis atque conſilij præſtantiſſimi ſolertiam, quibus* Vlyſſes *errorum difficultates ſuperauit, inimicosq; homines ſibi, ſuisq; ſtruentes inſidias, ex ſententia animi ſui ad extremum ultus eſt.* Proinde *(inquit)*

De Homero doctiorum ſententia.

Plutarchi opus.

Homeri poëſes.

Homerus uniuerſo opere ambas hominis partes complexus eſt. Quippe qui in Iliade uim fortitudinemq́; corporis perſecutus, animi præſtãtiſſimi ſpecimen in Odyſſea exhibuit. Et eodẽ libro circa finẽ, Cæterũ (inquit) perquàm ſcitũ eſt illud, quod à quodã dictũ eſt olim, Poëticã picturã eſſe loquentẽ: picturã uerò poëticã ſilentẽ. Ecquis eſt igitur, qui aut prius, aut amplius Homero, uel ſententiarũ ſenſuumq́; cõceptu, uel uerborũ in carmine delectu, deos, homines, loca, actiones uarias, ac multiplices excoluerit? Hic eſt enim unus qui uerborũ materie omnifaria animalia effinxerit: præſertim ſtrenuiſſima quæq́; leones, pardos, apros. Quorum impetus animæ affectusq́; ueluti deformãs, humanisq́; rebusq́; accõmodè cõponẽs, utraſq; proprietates expreſſit. Καὶ γὰρ εἶπέ τις τῶν σοφῶν ὅτι ἐστὶν ἡ ποιητική, ζωγραφία λαλοῦσα, ἡ δὲ ζωγραφία, ποιητικὴ σιωπῶσα. Τίς οὖν πρῶτος ἢ τίς μᾶλλον Ὁμήρου, τῇ φαντασίᾳ τῶν νοημάτων, ἢ τῇ εὐφωνίᾳ τῶν ἐπῶν, ἐκόσμησε θεοὺς, ἀνθρώπους, τόπους, πράξεις ποικίλας. ἀνέπλασε δὲ τῇ ὕλῃ τῶν λόγων καὶ ζῷα παντοῖα, καὶ μάλιστα τὰ ἀλκιμότατα, λέοντας, σῦας, παρδάλεις, ὧν τὰς ὁρμὰς καὶ διαθέσεις ὑπογράψας, καὶ ἀνθρωπείοις πράγμασι παραβαλὼν, ἔδειξεν ἑκατέρας τὰς οἰκειότητας. De Homero loquẽs Columella in præfatione ita inquit. Nam neque territus Cicero ceſſerat tonantibus Demoſtheni Platoniq́;, nec parens eloquentiæ Deus ille Mæonius uaſtiſſimis fluminibus facundiæ ſuæ poſteritatis ſtudia reſtinxerat. Deũ Mæoniũ à patria Homerũ appellans. De hoc Cicero pro archia ita inquit, Quàm multos ſcriptores rerũ ſuarũ Alexander ſecum habuiſſe dicitur: at is tamen cùm in Sigeo ad Achillis tumulum aſtitiſſet, O fortunate (inquit) adoleſcens, qui uirtutis præconem Homerum inueneris. Et uerè. Nam niſi illi ars illa extitiſſet, idem

Homeri præſtantia.

idem tumulus qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruiſſet. Quintilianus in decimo, de legendis autoribus Græcis ac Latinis loquens, Igitur ut Aratus ab Ioue incipiendum putat, ita nos ritè cœpturi ab Homero uidemur. Hic enim queadmodum ex oceano dicit ipſe amnium uim, fontiumq; curſus initium capere, omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortũ dedit. Hunc nemo in magnis rebus ſublimitate, in paruis proprietate ſuperauit. Et paulò pòſt, Quid? In uerbis, ſententijs, figuris, diſpoſitione totius operis, non'ne humani ingenij modum exceſſit? ut magni ſit uiri uirtutes eius non æmulatione, quod fieri non poteſt, ſed intellectu ſequi. Verùm hic omnes ſine dubio, & in omni genere eloquentiæ procul à ſe reliquit. Hactenus ille. Itaque fremant licet literarum bonarum inimici: imò uerò ſi placet & ſtomacho & cachinnis diſrumpantur: nunquam tamen efficiēt, ut non hunc Plinius libro 11. naturalis hiſtoriæ, literarum principem iure appellaſſe uideatur. Et libro VII. ingeniorum feliciſſimum: Magni etiam Alexandri elogio omnis æui memoriæ conſecratum. Et libro XVII. ingeniorum fontē. Vt non hunc deniq; Iuſtinianus legum ſanctionumq; genius, omnis uirtutis parentem, in præfatione Pandectarum meritò eſſe dixerit, eiuſq; poëtæ teſtimonio Iuriſconſulti identidem in reſponſis ſuis utantur, ut autoris grauiſſimi. Hactenus de Homero. De poëtica uerò hoc dici in uniuerſum poteſt, quod Quintilianus in libro x. ſcribens ex ſententia Theophraſti philoſophi nobiliſſimi, A poëtis, inquit, & in rebus ſpiritus, & in uerbis ſublimitas, & in affectibus motus omnis, & in perſonis decor petitur. Ecce autem de integro nugæ, inquiunt iſti, quid (malum) nobis cum Homero, aut Mæonio, aut Mantuano? Quid *Poëtica laudes.*

cum dicendi lepôre, cum ſtudiorum amœnitate, cum politioribus literis, cum omni deniq; carminum, numerorumq́; ratione? Viderint iſta malè feriati homines, qui gratuita ac ieiuna, ingrataq́; ſtudia conſectantur: nobis nullum feſtiuius acroama eſſe poteſt, quàm cùm ad ſtrepitũ altercationum forẽſium aduocati apparitorũ uoce uocantur, aut cum ad pomeridianas illas capturas litigatores, conſultoresq́; conſtituunt, & fœnerandũ ſtudijs tẽpus, argentumq́; cenſemus, non condonandum deperdendumq́;, quod mente quidam capti ſolent facere, à muſis infatuati, qui nunquam rem faciunt. Nam quid diſsimulo, aut quæ me ad maiora reſeruo? cum eouſq; indignitas creuerit, ut me aliquando propinquorum nonnulli, iſtorum ſucceſſu permoti, ſeuerè ſimul & amicè admonuerint, ut ab his nugis literarum ad frugem bonam palatini quæſtus tandem me reciperem, neq; hic ingeniolum qualecunq; eſt, nihil agendo atque etiam operam ludendo (ut dicitur) à ſerijs ſtudijs, ac noſtris hominibus dignis diutius diſtinerem. Reſpicerem hunc & illum (ſordidiſsimum quenq; mihi, & ad rem attẽtiſsimum obijcientes quaſi frugalitatis exemplar) non tu te reſpicis (aiebant) non tu te cohibes ab inſano iſto frugiperdæ philologiæ ſtudio? Quòd ſi tam Accurſij admirator, quàm Ciceronis fuiſſes, haud dubiè iſta aſſiduitate ſtudij pauculis annis ad frugem bonam euaſiſſes. Cultor enim iuuenum purgatas inſerit aures Fruge palatina. Solentq́; nunc certatim petere hinc iuueneſq; ſeneſq; Finem animo certum, miſeriſq; uiatica canis. hoc illud eſt, ſcilicet, homines imperiti, experteſq; diſciplinarum elegantiæ, nihil æquum eſſe cenſent, niſi quod ipſis placitum eſt: omneſq; inſanire putant, qui non ſecum ſentiant. Ecce autem iterum: maius enim certamen reſtat cum illis, qui cum

cum multorum iudicio in Accurſiana doctrina non mediocres eſſe credantur, ſuo uerò tam magni ſint, ut caput ad fornicem Fabij ſubmittere etiam poßint (ut Craſſus olim orator de Memmio quodam dixit) nullum Iuriſperitum eſſe poſſe putant, uel uolunt potius, non eundem Latinitatis contemptorem. Atque ideo in obtrectationem meliorum literarum præcipites acti, nullo delectu autores omneis Latinos, præter Iuriſconſultos antiquos (quos elegantiæ ſtudioſos ſcribendo fuiſſe non percipiunt) interdicere ſuis ſolent. Quanquam reuera non aqua & igni (ut eſt in prouerbio) pluribus locis uti poßimus, quàm oratorum, hiſtoricorum, poëtarum autoritate: ex quorum lectione Latinitatis & eloquentiæ cognitio exiſtit, id quod atteſtari poſſunt honeſtiores, fœcundioresq́; Iuriſperiti, & iudices, & cauſidici, quales iam non pauci ſunt, quibus tamen iſti qui numero præualent, eadem de cauſa tanquam transfugis, aut deliris infenſi ſunt, qui ab illa uera germanaq́; (ut ita dicam) Accurſianitate deſciuerint. Ex huiuſmodi Areopagitarum numero (proh pudor) extiterunt aliquot non pridem Stoicorum ſimiæ, qui in ampliſsima curia pro tribunali cenſuerint poëtas omneis cremandos, poëticamq́; adeò trans Alpes relegandam, unde inauſpicatis auibus eam ueniſſe ſuperciliosè fremebant: dira etiam ijs imprecantes, qui ad nos poëtas & oratores, literasq́; huiuſmodi quaſi certam reipublicæ perniciem attulerunt: tragœdias enim mirificas in uenerando illo conſeſſu, non ſine aſſenſu excitauerant, arrepta occaſione ob uecordiam cuiuſdam facinoroſi perditiſsimi, qui neſcio quid de Ioue, atque alijs poëticis numinibus in dira dementia, furoreq́; ſomniauerat, homo uix prima literarum elementa edoctus.

Scomma.

Quorum ſententia (ut fama eſt) riſu paucorum, ſed prudentiorum excepta, ac confeſtim ſuppreſſa, memoriæ tamen eximi non potuit. Manauit enim ad populum, tametſi autores ut arbitror ignorantur, quorum utique temeritate nota turpitudinis ampliſsimæ curiæ aliquandiu hæſit. Hi tam mihi bene meriti de republica noſtra uidentur grauiſsimi cenſores, quam de imperio Romano, atque etiam de genere humano Caius olim Princeps cognomento Caligula, furia faxq; orbis terrarum, qui Homeri carmina, ac Liuij Maronisq; ſcripta, Platonisq; autoris Græci ueſania ſtimulante abolere concupiuit: nec tamen inceptare auſus eſt: qui etiam Iuriſconſultorum ſuperbiam non ferens, deierauit ſe haud dubie effecturum, nequid præter æquum bonumq; reſpondere illi poſſent. Hi autem quamquam in nulla aut iuris, aut autoritatis arce, præſidium oppugnandis Latinis ſcriptoribus conſtituere poſſunt: meliora tamen iura ſuperioraq; interdum ſimulatione circunueniũt. Diximus ſuperius iudicio multorum in Accurſiana ipſos, ſcientia dicam, an inſcitia? (quæ tamen ſæpe homines in cœlum effert) non mediocres eſſe. Exemplum certe priſcæ iuris prudentiæ, Iuriſconſultorum decus, columen denique Reipub. dices te intueri, ſi incedentes uideris, non etiam ſi homines excuſſeris. Ita fit ut in iſtis, quæ populari trutina examinantur, omnes ferme tribus ferant (ut dicitur) id eſt, ut omnium ciuium iudicio de literis, aut antiquandis, aut probandis hi ſentire rectiſsime, ſuoq; iure uideantur. Auguſtus Cæſar primus Romanorum Princeps, ac de iure ciuili optime meritus, ut etiam ex multis elogijs Iuriſconſultorum apparet, Homeri Mantuani poëſim ciuilis iuris autoritate antiquiorem habuit, id quod teſtantur notiſsima eius carmina:

Sed

Sed legum ſeruanda fides, ſuprema uoluntas
Quod mandat fieriq́; iubet, parere neceſſe eſt.
Frangatur potius legum ueneranda poteſtas,
Quam tot congeſtos noctesq́; diesq́; labores,
Hauſerit una dies.

Eant igitur ignorantiæ patroni, frontem perfricent, & ſe plus uidiſſe, quàm Auguſtum dicant, Principem utraq; lingua non mediocriter doctum, ſapientia ſingulari præditum: ſub cuius imperio lux etiam æterna humano generi affulſit. Vereor mediusfidius ne plura dicam in homines infantiſsimos, aut uehementius fortè contendam, quàm modeſtis hominibus audire uel uacet, uel libeat. Proinde ſuſcepti patrocinij fidem exoluiſſe mihi uideor, quod iure meo quodammodo ſuſcepiſſe me puto. Melius uerò hanc cauſam egerint, qui poëticam & oratoriam, & huiuſmodi facultates profitentur, imo uerò congruentius literis periclitantibus Iuriſperitorum quidam patrocinabuntur, qui probæ doctrinæ non expertes ſunt, & reuerentes. Rem ego abunde (ut arbitror) expoſui, illi argumenta explicabunt, & iudices in conſilium commodius miſſuri ſunt. Qua uerò de re agitur operæpretium eſt interim meminiſſe id eſt autem huiuſmodi, Num iuri æquitatiq́; conſentaneum ſit, num bonis moribus conueniat, num ex uſu, aut è dignitate reipublicæ, num in rem famamq́; huius regni eſſe uideatur, homines (ut parciſsimè dicam) Priſcianomaſtigas, id eſt, tertio quoque uerbo (ut eſt in prouerbio uulgi Priſcianum per Latini ſermonis inſcitiam cædentes, cenſuram omnis generis literarum agitare, poëtarumq́; Ariſtarchos oratorumq́; fieri, atque inuſitata non modò inclementia, ſed etiam demētia à caluo ad caluum, Græcos Latinos, bonos malos, recentes antiquos, omniſq́; memoriæ,

omnis generis, omnis meriti eadem nota ex numeris, aut albo legendorum expungere. Neque uerò me præterit quid iſti de Græcarum literarum ſtudioſis loquitari ſoliti ſint, ignorantes id quod Liuius lib. I X *.ab urbe cond. tradidit, morem ſuo tempore fuiſſe, ut Romani pueri literis Græcis erudirētur. Quod etiam Quintilianus ab infantia fieri debere contendit. Ignorantes Romanos philoſophiam, atque omnes ingenuas artes à Græcis habuiſſe, in queis & decem legum tabulas, ut faſſus eſt Cicero in* 11.*de Finibus, ipſe quidem minimè inter Græcos popularis, utpote qui Græcis omnia derogare ſoleat: quiq; uideri uoluerit (id quod erat) facultatem dicendi, atque omnes orationis lepôres à Græcis hauſiſſe, quaſiq; clauam Herculi, ſic Græcorum nationi decus eloquentiæ detraxiſſe. Non animaduertentes illa uerba eiuſdem ad filiū in præfatione librorum de Officijs, Tamē ut ipſe ad meam utilitatem ſemper cum Græcis Latina coniunxi, neque id in philoſophia ſolùm, ſed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi cenſeo faciendū, ut par ſis in utriuſque orationis facultate. Audiant igitur M. Catonem Cenſorium, Senatorē omnibus numeris ciuilis facultatis conſummatiſſimum, ita apud Ciceronem dicentem in Catone Maiore, Literas Græcas ſenex didici, quas ſic auidè arripui, quaſi diuturnam ſitim explere cupiēs, ut ea mihi nota eſſent, quibus me nunc exemplis uti uidetis. Diſcant nunc deniq; linguam Latinam, linguæ Græcæ imitatricem eſſe, quaſiq; quandam Græcorum linguæ ſimiam, ac ſine Græcæ linguæ cognitione Latinam mancam atque debilem eſſe: quod nemo doctiorum diffitebitur. Niſi uerò credimus ducenta Pandectarum loca ſine eius cognitione ſatis intelligi poſſe, aut niſi inficias ibimus totum penè titulum, De excuſationibus, à iuris autoribus Græcè ſcriptum fuiſſe,*

De literis Græcis.

fuiſſe,ſicq́; à Tribuniano *relictum: quod ipſum facilè eſt cernere ex genere ſtyli, qui ſordidus & obſcurus uidetur cùm ſtylo* Iuriſconſultorum *compoſitus: nec ex* Græco *tra ductus,ſed extortus utriuſq; linguæ ignorantia, quomodo & in multis alijs locis* Pandectarum.*Sed quid cum ijs hominibus agas, qui ne audierunt quidem quid gallus gallinaceus in lege* Pompeia, *à gallo ſemuiro differat? aut quid ius* Prætorium *à iure* Apitiano? Non'*ne concedas interdum ut excuſatione ſummæ ignorantiæ, ſummæ improbitatis odium deprecentur? Proinde libẽter eos poſtremum nunc (ut dixi) allocuturus admonuerim, ſi paucorum annorum ſtudio literatiſſimos eſſe ſe uulgò perſuaſerunt, in uno tantùm genere literarum occupati, gaudeant in ſinu (ut dicitur) & glorioſè ac ſuperbè, atque etiam contumelioſè loqui deſinãt. Iamiam enim futurum eſt (ut auguror) ut quod adhuc pauci perſpexerunt, omnibus luculẽto quorundam rubore innoteſcat.* Fientq́; *fortaſſe nonnulli aſini inter ſimias, qui nunc ferocia ſubnixi inciuiliter incedunt.* Res *ipſa iam clamitat, omnia fora palatiaq́; perſonant, diu fallere imponereq́; populo non poſſunt. Omnibus palàm fiet altiſſimam illam, & uaſtam multorum ſcientiam multo minus operis, quàm oſtentationis habere.* Vtar *hic exemplo (ſi quid iudicij habeo) quàm appoſitiſſimo.* Titus Quintius *Imperator populi* Romani Græcia *à ſeruitute liberata, ac ſuis legibus reſtituta celeberrimus, cùm ei* Aegei *in* Achaia *datum eſſet concilium, eoq́;* Antiochi *legati, &* Aetolorum *accedentes huiuſmodi orationem habuiſſent ad* Achæos *fide* Romanorum *adducendos, equitum innumerabilem uim traijci* Helleſponto *in* Europam, *partim loricatos, partim ſagittis ex equo utentes, quibus copijs equeſtribus, uel totius* Europæ exerc

De commentarijs recentiorũ Iuriſperitorũ.

exercitus obteri, & obrui poſſent, ſi in unum eſſent coacti: ad hæc multiplices copias peditum addentes, nominibus quoq; gentium uix fando auditis Achæos terrerẽt, Dacas, Medos, Elymeosq;, & Caduſios, Tyrios, Sidonios, Aradios appellãtes. Ad ea Quintius Aetolorũ omnẽ ferociam dicere in uerbis, nõ in factis eſſe, & in cõcilijs magis concionibusq;, quàm in acie apparere. Regẽ Antiochũ peditũ equitumq; nubes iactare, & maria conſternere ſuis claßibus. Eſt autẽ (inquit) res ſimilima cœnæ Chalcidenſis hoſpitis mei, hominis & boni & ſciti cõuiuatoris. Apud quẽ ſolſtitiali tẽpore comiter accepti, cùm miraremur, unde illi eo tẽpore anni tam uaria, & tam multa uenatio: homo non quàm iſti ſunt glorioſus, renitẽs, condimẽtis ait uarietatem illã, & ſpeciẽ ferinæ carnis ex mãſueto ſue factã. Hoc idem dici aptè in copias regis, quæ paulò antè iactatæ ſunt, poſſe, & in uaria genera armorum, & multa genera gentiũ inauditarũ. Dacas enim & Medos, & Caduſios, & Elymeos uiros omnes eſſe, haud paulò mãcipiorũ melius propter ſeruilia ingenia, quàm militũ genus. Autores hiſtoriæ Liuius in v. de bello Macedo. & Plutarchus in Problematis, Εἰπεῖν δὲ τὸν ξένον ὅτι ταῦτα πάντα χοίρειά ἐστιν, ἡδύσμασι καὶ σκευασίαις διαφέροντα, μὴ τοίνυν θαυμάζετε τὴν βασιλικὴν δύναμιν λογχοφόρους, καταφράκτους πεζεταίρους ἀφιπποτοξότας, πάντες γὰρ σύρειοί εἰσιν ὁπλαρίοις ἀλλήλων διαφέροντες. *Ad ea hoſpitẽ dixiſſe, Omnia hæc quæ uides, ſuilla carne cõſtant, condimentis & apparatu differunt. Proinde (inquit) regiã iſtã potentiam, ne magnopere ſtupẽdam putetis, lanceatos, cataphractos, pedites, ex equo ſagittis figentes. Omnes enim Syrij ſunt, armis inter ſe ad ſpeciem ingẽtis exercitus diſtincti. Hanc Quintij ſimilitudinem omnibus numeris in iſtos quadrare*

prom

promptius eſt intelligere, quàm ut à nobis ſigillatim explicare neceſſe ſit. Omnia enim cohærentia in oculos (ut ita dicam) æſtimantis incurrunt. Nam quo modo Antiochij Legati peditum equitumq́; nubes monſtris quibuſdam uerborum, atq; alia quæ ſuprà dicta ſunt iactare uidebantur, eadem iſti uaniloquentia doctores priſcos, modernos (uerbis enim eorum utar) & mediæ cuiuſdam ætatis intonant. Adde & legiſtas, canoniſtas, ciſmontanos, ultramontanos, & huiuſcemodi ſeſquipedalia uerba, quibus imago uocis plenioris in locis cameratis conſiliorum reſultat. Iam Baldi, Bartholi, aliorumq́; doctrinas quaſdam diſtinguunt, ueluti philoſophiæ ſectas multipliciter partientes, ſimul ad miraculum excitandum nomina quædã autorum citant, ne nomẽculatoribus quidẽ nota. Palmarium eſt enim inter eos ignobiliſsimi cuiuſque & omnibus inauditi autoritatem afferre. Translatitium uerò & obſoletum ueteres commemorare, id eſt, omnium optimos, ſed qui iam ad manum ſunt omnibus, & ueluti obſorduerunt. Tam ſunt ſua cuiq; uerba quædam mirifica, omnium tamen barbarica: Hoc enim unum maximè inter omnes conuenit. Adde quòd interim doctores ſuos honorificentiſsimis appellationibus inter diuos propemodum referunt, eorumq́; adnotata quædam apophthegmata pro oraculis ediſcunt. Huiuſmodi illi ſonitu uerborum inani non modo pullatam turbam, ſed etiam primarios homines literarum ignaros in ſtuporem adducunt: quaſi arcana ſapientiæ ex altiſsima mente proferant. Niuibus enim hybernis crebriora, copioſioraq́; iura allegaſſe dicuntur, omniaq́; maiorum placita inaudita facundia recenſuiſſe. Quod cùm ipſi obaudientes audiunt, digito ſe cœlum attingere propediem poſſe confidunt, etiam ſi in omni genere literarum

rum, præter hoc unum ab imis unguibus ad uerticem ſummum toti ex inſcitia concreti ſint. Verùm hoc illud eſt eis Amaltheæ cornu, ubi ineſt quicquid uolunt: hæc illa eſt eiſdem encyclopædia. Vnus eis Accurſius omnium inſtar eſt, omnisq́; generis autorum. Ex eius recondita doctrina uel lac gallinaceum (ut dicitur) haurire didicerunt. ſub Accurſij nomine intelligi alios gloſſularios uelim iuris pontificij, quando eadem autoritate præditos eſſe uidemus. Ceu uerò neſciamus unius, aut Alexandri Felini lectione, aut alterius recentiorum mirificam iſtam doctrinæ ſpeciem facilè præberi poſſe, qui ex antiquorum ipſi commentarijs ad unum excuſſis, rerum ſummas haurientes, huius ſcientiæ breuiaria ſummo ſtudio & labore compoſuerunt: aut perinde quaſi doctorum illa turba (haud dubiè peringenioſa) alia aliaq́; ſemper, aut in aliam potius, atq; aliam uerſa ſpeciem, antiquis addiderit, ac non exquiſitis lenocinijs uetuſta iterum iterumq́; interpolans, non ſine ſtellionatus crimine inſignem impoſturam fecerit. Siquidem poſteriores præreptam ſibi à prioribus ingenij gloriam indignantes, quæ ab illis inuenta, ac literis mandata compererant, ea uarijs mangonijs interpolata, magna ex parte poſteris pro ſuis tradiderunt interuerſa maiorum ſuorum laude. At uerò recentiores cùm nec noua comminiſci poſſent, nec uetera toties interpoſita ultrà aliquid moliendi argumentum ullum præberent (quod unum reliquum erat ſcribendi argumentum) & antiquos & recentes & inter medios ſorulis omnibus excuſſis, nullo negotio legendos huic ætati dederunt, frementibus iſtis qui cornicum (ut aiunt) oculos à cornicibus confixos indignantur. Sexcenta enim uolumina, quæ ad ſpeciem operoſiſſimi ſtudij aperta in bibliothecis habere ſolent, ſitu

pler

plerũque obſita, ad pauciſſima uolumina eſſe redacta ſcriptoribus illis malè feriatis ſuccenſent: ſcientiamq́; antehac omni machinamento ad obſcuritatem adductam, in medium poſitam nunc omnibus eſſe. Equidem ipſe quid de ijs doctorum commentarijs ſentiam, bona fide fatebor ad extremum. Memini enim legiſſe me apud Pliniũ uerba quædam ad hunc locum admodum pertinentia. Is igitur de commentitijs & magicis quibuſdam herbis loquens, quæ uirtutes mirificas, & ſupra fidem uiolentas habere monumentis Democriti & aliorum traduntur, libro uiceſimoſexto naturalis hiſtoriæ ita inquit, Mirum eſt profecto hucuſque prouectam credulitatem antiquorum, ſaluberrimis ortam initijs, ſi in ulla re modum humana ingenia nouiſſent. Sed hæc eſt in omni re animorum conditio, ut à neceſſarijs orſa primum cuncta uenerint ad nimium. Hactenus ille. Quemadmodum igitur herbarum inuentione ſaluberrimæ rei, derogata tandem eſt fides ſuadente Aſclepiade (ut idem Plinius inquit) qui nouam medicinæ rationem inſtituiſſe, & ad compendium artem redegiſſe dicitur: ita legum interpretatio iuris prudentibus olim conceſſa ſub Auguſto, & eius ſucceſſoribus, ab Iuſtiniano poſtea ſeueriſſimè interdicta eſt, ut labori ſtudentium conſuleretur. Et ut herbariæ medicinæ inuenta nimia magorum uanitate abrogata ſunt, qui uires herbarum ſupra fidem tradebant: ſic iuris interpretandi ſpes omnibus abſciſſa eſt ſub Iuſtiniano Principe propter Iuriſconſultorum inſanam ſcribendi libidinem, qui ſtylo temperare iam non poſſe cernebantur. Quod rurſus idem facere pergunt noſtri ſeculi Iuriſperiti, multo tamen antiquis illis deteriores. Hocq́; perpetuum eſt (ut uidetur) utpote cum Cicero non dubitauerit

Seruio

Seruio Sulpitio palàm in iudicio præſenti'que obijcere, cum multa præclara legibus eſſent conſtituta, ea Iuriſconſultorum ingenijs pleraque corrupta, ac deprauata eſſe. Atque etiam ea quæ olim à Iuriſconſultis, tanquam arcana petebantur, poſtquam opera Flauij ſcribæ peruulgata, atque in manibus iactata, & excuſſa ſunt, inaniſsima prudentiæ reperta eſſe, fraudis autem & ſtultitiæ pleniſsima: & ſic quoque nunc in manu ſunt illis iſtius ſcientiæ peritiſſimis, qui Gallicè reipublicæ iuridiciale imperium moderantur. Melius igitur ipſi uiderint, an hoc ſtatu rerum res iuridiciales rectè, atque ordine adminiſtrari poſsit. Vnum hoc ſi addidero, finem dicendi faciam, quanquam huius orationis difficilius eſt mihi quidem certè exitum quàm principium inuenire, dicentiq; non tam copia quærenda erat, quàm modus magnopere adhibendus, quem neſcio cur tenere non potuerim. Hoc igitur affirmauerim, Franciam ſub regio imperio liberam eſſe poſſe, ſi per iſtorum intemperias licuerit in poſterum, qui prouinciam ſuis legibus poſt hominum memoriam uiuere ſolitam, id eſt, inſtitutis patrijs, & regum conſtitutionibus, haud ita multis annis, legibus non Romanorum (ferendum enim eſſet) ſed Gotticorum hominum fœdiſsimè manciparunt. Contrà uerò humanitatis doctrina, plus operis, minus oſtẽtationis habet. Quæ quo labore comparetur, quid ad uitam tranſigendam conferat, uel unico dicto Iſocratis autoritas grauiſsimi apparebit. Ad Demonicum enim de præceptis ſapientiæ ſcribens poſt multa exhortamenta ita inquit (Græcè enim eius uerbis prius dicã ex meo inſtituto, ne quid comminiſci uidear, preterquàm quòd nonnihil eadem opera literarum Græcarum cupidos hoc labore ſubleuabo, Græca in Latinum ſermonem uertẽdi) χρὴ δὲ μὴ μόνον τοῖς ὑφ' ἡμῶν

εἰρημένοις

εἰρημένοις ἐμμένειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιητῶν τὰ βέλτιστα μανθάνειν, καὶ τῶν ἄλλων σοφιστῶν εἴ τι χρήσιμον ἐρήκασιν ἀναγινώσκειν. ὥσπερ γὰρ τὴν μέλιτταν ὁρῶμεν ἐφ᾽ ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζάνουσαν, ἀφ᾽ ἑκάστου δὲ τὰ χρήσιμα λαμβάνουσαν, οὕτω χρὴ καὶ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους, μηδενὸς μὲν ἀπείρως ἔχειν, πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν. μόλις γὰρ ἐκ ταύτης τῆς ἐπιμελείας τὰς τῆς φύσεως ἁμαρτίας ἐπικρατήσειεν, *Te autem oportet non his ſolùm quæ diximus acquieſcere, ſed & optimum quodq; dictum Poëtarum ediſcere, ac ſi quid alij quacunq; dicendi facultate præpollentes ſcitè dixiſſe uidentur, id perlegere. Quomodo enim apes uidemus uarijs ſtirpium germinibus inſidētes, ab unoquoq; deſumere, quod ſibi maximè ſit uſui: ſic eos qui doctrinæ deſiderio capti ſunt, ut nihil intactum relinquere, ſic undiq; colligere, quod ſit operæpretium conuenit: uel hac autem diligentia uix nature uitia peruincere poterunt. Nam & Quintilianus libro 1. de encyclopædia loquens, & mathematicis artibus, quibus Oratorem carere commodè non poſſe contendit, ita inquit: Similiter Oratorem qui debet eſſe ſapiens, non Geometres faciet aut Muſicus quæq; his alia ſubiungam: ſed hæ quoq; artes ut ſit conſummatus iuuabunt. niſi fortè antidotum quidem, aut alia quæ oculis & uulneribus medentur, ex multis atq; interim cōtrarijs quoque inter ſe effectibus componi uidemus, quorum ex diuerſis fit illa mixtura una, quæ nulli earum ſimilis eſt ex quibus conſtat, ſed proprias uires ex omnibus ſumit. & multa animalia mellis illum inimitabilem humanæ rationi ſaporem uario ſuccorum, ac florum genere perficiunt, nos mirabimur ſi oratio qua nihil præſtantius homini dedit prouidētia, pluribus artibus eget? quæ cùm ſe non oſtendunt in dicendo nec proferunt, uim tamen occultam ſuggerunt, & tacitè quoq;*

ſentiuntur. Eôdem illud pertinet eiuſdem Iſocratis, τὰ μὲν γὰρ σώματα τοῖς συμμέτροις πόνοις, ἡ δὲ ψυχὴ τοῖς σπουδαίοις λόγοις αὔξεσθαι πέφυκε, Vt enim corpora laboribus modicis et ad naturam accommodatis, ſic animum bonorum ſcriptorum lectione augeſcere natura comparatum eſt. Eodem quoq; pertinet illud Baſilij Magni in oratione, qui Paræneticus inſcribitur, quam ad exhortationē iuuenum ſcripſit, docens eos quomodo rationem ſtudiorum ſuorum inſtituere debeant. Is igitur de uita beata loquens, quam unam omnibus neglectis exoptandam eſſe ait, in hanc propemodum ſententiam inquit: Eſt igitur operæpretium exiſtimare certamen quoddam propoſitum nobis eſſe, ut ſi quod unquam maximum, cuius ineundi gratia nihil intentatum nobis relinquendum ſit, quin omni ope, atq; ſcrinijs omnibus excuſſis contendamus, ut undiq; ad id inſtructi, præmeditatiq; ſimus. Et poëtis enim & hiſtoricis, & oratoribus, & omni deniq; homini adhærendum, unde aliqua modò ſpes ſit ad inſtitutionem animæ futurum quid in rem fore. Quomodo autē tinctores nouimus pigmentis quibuſdam tingendas res primùm inficientes, ut colores melius combibere poſſint, floridos mox colores purpureum, aut alium quemuis inducere ſolitos: eodē nos quoq; modo ſi inuſtam recti, honeſtiq; opinionem in animis noſtris inſidere uolumus, cùm his externis, ſecularibusq; diſciplinis inſtituti, quaſiq; initiati fuerimus, tum demum ſacris illis ſcriptis, arcanisq; diſciplinis audiendis admittemur, ac ueluti ſolem in aqua cernere præſueti, deinde lumen ipſum, obuerſis etiam oculis intuebimur, Ὥσπερ οὖν οἱ δευσοποιοὶ παρασκευάσαντες πρότερον θεραπείαις τισὶν ὅτι ποτ' ἂν ᾖ τὸ δεξόμενον τὴν βαφὴν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐπάγουσιν, ἄν τε ἁλουργὲς, ἄν τε τι ἕτερον ᾖ, τὸν αὐτὸν δὴ καὶ ἡμεῖς τρόπον εἰ μέλλοι ἀνέκπλυτος

ἡμῖν

ἡμῖν ἡ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες, τηνικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ ἀποῤῥήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων, καὶ οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὁρᾷν ἐθισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσβαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις. Quoquò igitur ſe uerterint iſti, manifeſti ſint, aut iniquitatis neceſſe eſt, aut ſummæ ignorantiæ, qui teſtimonijs et Græcorũ, et Latinorum, et Gentilium, et Chriſtianorum reuincuntur. Qui tamen (ut opinor) qua ſunt animi pertinacia, ut quæq; res quandocunq; nata erit, de hoc non conquieſcẽt, quin odio ſuo indulgeant, omnia undiq; crimina colligentes, arripientes, comminiſcentes, quæ delendo humanitatis nomini eſſe uideãtur, atq; eloquentiæ memoriæ hominũ noſtrorũ eximendæ. Sed iam uela contrahã. Vereor enim ne aut rei indignitate tranſuerſus, aut indignatione incõſulta, in altum rurſus ferat. Tantam'ne autem eſſe proteruitatem quibuſdam, quicquid ſcire ſe poſſe deſperent, quicquid non didiciſſe pudeat, quicquid inchoare pigeat, ut id ſibi damnare permittant? tantam uæcordiam, ut inertiæ ſuæ neuum luculento Reip. uulnere reſecare non dubitent? tantam peruerſitatem, ut quòd apud Cimmerios alti ſint, et tenebricoſis literis inſtituti, ideo ſereniſsimos ſcriptores capitaliter oderint, inſectẽtur ijs, obtrectent deniq;, quoniam glande barbarica diſtenti ſint, idcirco à frugibus Latinis omnes arceant? Sed retrò inhibendus impetus. Melius enim hoc uiderint profeſſores ipſi, quorum ſumma res agitur. ego me tandem ad meum munus, penſumq; reuocabo ſerius, ut ſentio quàm oportuit.

Ex l. In uenditionibus, eod. tit.

Ego in uino conſentio, quia eadem eſt uſia, ſi modò uinũ acuit.) Vſia Græcè, Latinè eſſentia dicitur (ſi Plauti uerbo uti non recuſamus, quod Quintiliano non admodum diſplicuit) quæ uſia & hyparxis & hypoſtaſis dicitur. quo uerbo *Vſia.* *Hyparxis.* *Hypoſtaſis.*

uerbo medici pro ſedimento urinæ utuntur, quaſi ſubſidentia. Aliqui tamen uſiam eſſentiam eſſe propriè dicunt, hypoſtaſin autem ſubſtantiam, quæ & ſubſiſtentia dicuntur. Sunt etiam ὑποστάσεις diuinæ, quas Latini perſonas uocant. unde τριὰς τρισυπόστατος dicta ἡ τριπρόσωπος. Acuit

Acere uinum. autem præteritum eſt ab aceo. acere enim uinum dicitur, cùm in acetum degenerauerit, Græci ὀξίζειν dicunt, & παροξίζειν. Cato de Re ruſt. Vinum in dolijs hoc modo uænire oportet. Vini in culeos ſingulos quadragenæ et ſingulæ ur-

Acidum uinū & mucidum. næ dabuntur, quod neq; aceat neq; muceat. Acidum uinum dicitur, quod coacuit. à Græcis ὀξίνης dicitur, & ὀξίζων. Mucidum eſt quod emucuit, id eſt, quod mucorem reſipit. Plinius li. XIIII. Proprium autem inter reliquos humores

Vappa. uino muceſcere, aut in acetum uerti. Vappa dicitur, cùm odorem ſaporemq; amiſit, ut inquit Acron. Græci ἐκτροπίαν uocant. ab huiuſmodi uitio uini uappa probroſum nomen eſſe cœpit homini, cùm à priſtina ſolertia, & animi uigore, & induſtria degenerare cœpit. Horatius in I. Sermonum: Non ego auarum, Cùm ueto te fieri, uappam iubeo, ac nebulonem. Plinius libro ſupradicto Vitium muſto quibuſdam in locis iterum ſponte feruere: qua calamitate cùm deferbuit, deperit ſapor, uappæ accipit nomen,

Vinum fugiēs. probroſum etiam hominum cùm degenerauit animus. Vinum etiam fugiens dicitur dubium, & in uitium inclinans

Fugere. eodem autore. Et fugere in uino Latinè dicitur, quod uulgò non ſeruare dicimus. Cicero lib. III. de Officijs: Qui uinum fugiens uendat ſciens, debeat'ne dicere? Non neceſſe putat Diogenes, Antipater uiri boni exiſtimat. Fugiens Cicero

Fugax pomū. pro ætati cedente dixit. Inde Plinius mala perſica fugacia appellat his uerbis lib. XV. Pretiumq; ſingulis triceni numi fuere, nullius maiore, quod miremur, quia non aliud fugacius.

tius. longiſsima nanq; decerpto bidui mora eſt, cogit ſe uænundari. A' Græcis hoc ἐξίστασθαι *dicitur, & uinum fugiens* ἐξιστάμενος οἶνος, *et quod iã fugit, id eſt, uappa* ἐξεστηκώς, *detritũ uulgò dicimus et præteritũ. Theophraſt.* ἅλες βάλλονται εἰς κεράμους οἴνου ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐξίστασθαι μηδὲ ὀξίζειν εὐχερῶς, *Sal, inquit, in dolia uini mittitur, ne uinũ facilè aut fugiat, aut aceſcat. Interpres tamen deſinere & ſeneſcere ubiq; uertit, cùm melius fugere eſſet, & magis Latinum, uir alioqui doctiſsimus, et uerba reddere Latina Græcis ſolitus. Contraria autẽ fugiendi qualitas à Theophraſto* παρίστασθαι *dicitur, quod idem Theodorus conſiſtere uertit, cùm uinum firmitatem et auſteritatem propriam retinet. Fugere autem cedere eſt, unde uina quæ ætatem ferre non poſſunt, id eſt, fugientia, annis cedere dicuntur, ut cedere oneri dicimus onus non perferre. Ab eadem ratione fictitiæ gemmæ ſcarificationi cedentes fugere dicuntur. Plinius li. x x x v. Fictitiæ gemmæ ſcarificationis candicantiam fugiunt. Vbi fortè candicãtia ſeptimo caſu legi debet. Fugientes etiam literæ dicuntur exoleſcentes, quæ uetuſtati cedũt, id eſt,* ἐξερρυηκότα γράμματα, *quaſi defluentes dilabenteſq́; quod fit etiam cùm membranæ præpingues, literas non retinent.*

Vinum conſiſtens.

Annis cedens.

Gemmæ fugiẽtes, & literæ.

Ex l. Qui fundum, primo reſponſo, eodem titulo.

Nam ſi ita dictum ſit, ut emptor, & reliqua.) Hunc locum Accurſius obſcurum eſſe dicit, uidelicet conſtructionem non percipiens, licet mentem aſſecutus ſit. Mihi ſatis clarus uidetur, ſi rectè ac diſtinctè legatur. Hoc autẽ modo cum lego, ut poſt uerbum Nihil ei profuturum, diſtinguam, id eſt, colon apponam: deinde inferam. Si ita pactum eſſet. & initium alterius membri faciam, hoc ſenſu, Si uerò ita pactum. Et alioquin in hoc textu tria eſſe errata exiſtimo. Primum eſt

N 3 eo in

eo in loco ubi legitur, Quærebatur an id quod minoris eſſet, conſequi à ſuo uenditore poſſet. Legendum enim cenſeo: An id quo minoris eſſet: ut ſit quo pro quanto, ut ſæpe apud magnos autores legimus, & intelligamus quantò is modus minor eſſet. Secundum eſt illic: Et domino renuntiet intra id quanti modus agri minor ſit. Legendum enim quanto, id eſt, quanto ſpatio. nam ſi quanti legatur, ad pretium referri neceſſe erit, quod non congruit. Tertium eſt in fine, Poſſe eum quo uel qui potius, minoris modus agri fuiſſet repetere. ubi ſimiliter minor is duobus uerbis legendum, qui minor is, id eſt, quantò is minor. Renuntiatio autem, cuius hic fit mentio, id eſt, teſtimonij genus, quod reportum uulgò dicunt, cuiuſmodi edere ſolent architecti & magiſtri uniuſcuiuſq; opificij cùm opus eſt, qui propterea publicè ſacramento adiguntur. Qui tamen plerunq;, ut bene aut malè appoſiti ſunt, uel comiter aut ſecus accepti, commodè aut incommodè renuntiare ſolent, fidem publicè præbitam ualere iubentes. Maximè autem refert uter ligatorum ad corrumpendam renuntiationem præuerterit, ut occupantis haud dubiè melior ſit conditio, unumq; demum litigatori occupato perfugium, ſi licitationem operarum animosè uicerit. Multa ſunt huiuſmodi ſcelera, nec tamen moribus noſtris crimina quorum ab uniuerſis impunitas eſt perpetua, cùm à ſingulis capitalia eſſe cenſeantur: & quorum quæſtio aut rarò, aut nunquam decreta eſt: quæ quidem non fruſtrà ad extremum fuerit, quanquàm publica & certæ autoritatis fama, ea ſint teſtatiſſima. Vt enim ab omnibus accuſantur, ita à nullo damnantur. In cauſa eſt ſegnis conniuentia magiſtratuum, qui nulla memorabili charitate Reipublicæ affecti ſunt. quos ut ſuſpectos legum tutores remoueri decebat. Huiuſmodi renunt

Renuntiatio.

nunt

nuntiationis fit mentio in titulo: Si menſor falſum modum dixit. Eſt enim renuntiatio Legatorum. Cicero in Philippica VI. *Cùm enim Legati renuntiarint (quod certè renuntiabunt) non in ueſtra poteſtate, non in Senatus eſſe Antonium, quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum putet? Idem in* IX. *de Seruio Sulpitio loquens, in legatione defuncto, Nec uerò dubito quin ſi ille uir renuntiare legationem potuiſſet, & reditus eius uobis fuerit & Reip. ſalutaris futurus. Quod etiam nunc proceſſum uerbalem dicunt, renuntiatio dici debet, qualis eſt uiatorum & apparitorum: omniumq; eorum qui edicta aut ſententias Iudicum aut curiæ exequuntur. Renuntiare autem magiſtratum, id eſt, quod nominare dicimus, atq; etiam proclamare, ut Venetijs more memorabili factitari uidimus ad comitia honoris gratia admiſsi. Primò enim aliquot ſortitione deliguntur (ſi tamen ſatis animaduerti) qui ſuo arbitrio renuntiare magiſtratus poßint ac deſignare, quaſi prærogatiuæ ius habeāt. Ab hac prima renuntiatione ſuffragia omnium diſquiruntur, exactis prius omnibus qui renūtiatum hominem aliquo iure neceßitudinis contingant. Suffragijs autem diſquiſitis, quæ ipſa calcularia ſunt (diſcurrentibus enim ſubſelliatim mira celeritate calculigerulis, in ſitellam conijci pillulares calculos mos eſt) qui comitijs præſunt ſeptem uiri (ut opinor) editiore loco atq; undiq; conſpicuo ſedentes, inſpectantibus omnibus numerant, & ex euentu ſuffragiorum aut magiſtratum renuntiant, aut ad prærogatiuam illam decuriam iterum rem reijciunt, quando quidem comitio renuntiatus non placuit, hoc eſt, maiori parti nobilitatis. Ea eſt autem ratio comitiorum, ut nec ulla prorſus impoſtura in ſuffragia euntibus fieri poßit, nec in ſuffragia mißi aliquo ſtudio deprauari, quò minus id cenſcant quod maximè aut è Repub.* Renuntiare.

aut è dignitate Reipublicæ futurum uideatur. Romano *autem more res explicabatur ſuffragijs tributim centuriatim uelatis, prout comitia aut curiata aut centuriata erant. de quibus alibi diximus.*Cicero in Philippica *ſecunda:*Ecce Do*labellæ comitiorum dies, ſortitio prærogatiuæ:quieſcit* An*tonius,renuntiatur,tacet.*Prima *claßis uocatur,renuntiatur.* Deinde*(ut aſſolet) ſuffragia. tum ſecunda claßis uocatur.* Renuntiatur (inquit Cicero) *id eſt, undiq; exaudibili uoce nuncupatur & proclamatur, ut cæteræ claſſes, ſi ita uiſum eſſet,prærogatiuæ claßis exemplum ſequerentur.*Erat *enim prærogatiua tribus uel claßis quæ ſortitò obtinuerat,ut prima in ſuffragia iret,& quem ei uideretur,creandum renunciaret.* Idem pro lege Manilia: Nam *cùm propter dilationem comitiorum ter* Prætor *primus centurijs cunctis renunciatus ſum, facilè intellexi* Quirites, *& quid de me iudicaretis,& quid alijs præſcriberetis.* Idem pro Muræna:Neq; *enim ueſtrum quenquam fugit, cùm multi pares dignitate fiant,unus autem primus ſolus poßit obtinere, non eundem eſſe ordinem dignitatis & renuntiationis, propterea quòd renuntiatio gradus habeat, dignitas autem ſit perſæpe ea-*

Ἀναγορέυειν. *dem omnium.*Renuntiare *à* Græcis ἀναγορέυειν *dicitur.*Va*lerius lib.* III. Manibus *Tribunorum pro* Roſtris *Conſul* Piſo *collocatus,cùm hinc atq; illinc eum ambijſſent,ac* Pali*canum ſuffragijs Conſulem creatum an renuntiaturus eſſet,interrogaretur,primò reſpondit non exiſtimare ſe tantis tenebris offuſam eſſe* Rempublicā *ut huc indignitatis ueniretur.* Deinde *cùm perſeueranter inſtarent,ac dicerent,age ſi uentum fuerit? non renuntiabo,inquit.*Hæc *autem renuntiatio extrema, Conſulis eſt, aut eius magiſtratus qui comitia habuit. peractis enim omnibus deſignati magiſtratus exaudibiliter nuncupantur.*

In

In titulo, De in diem adiectione.

Addictione legi debere nemo nunc ignorat, uel refragantibus exẽplaribus. Laurentius enim Vallenſis iamdiu id admonuit. Emendari itaq; hic per totum titulum & paßim in iure debet. Neq; uerò de die hîc agitur emptioni præſtituta, ſed de re addicta in diẽ certum, id eſt, uænundata. Addicere eſt licitanti rem auferendam permittere, hoc eſt lingua uernacula deliberare. Quo modo accipitur Cod. in titulo: Ne pro dote mulieri bona quondam mar. add. Ex quo factum ut addicere pro deſtinare deuouereq; ponatur. Cicero libro III. de Officijs: Cùm is qui morti addictus eſſet, paucos dies commendandorum ſuorum gratia poſtulaſſet. de duobus Pythagoricis loquens. Addicere etiam eſt auctionem facere, hoc eſt, bona ſua proſcribere & licitantibus obijcere. quod ἀποκηρύττειν Græcè dicitur. Quintilianus: Omnes facultates in pretia collegi. rus, ſeruulos, & omnia utiliora properanti feſtinatione parentis addixi. Ob hoc addicti uocati ſunt homines obærati, qui & nexi dicuntur, qui lege XII. tabularum ob es alienum creditoribus in temporariam ſeruitutem addicebãtur. Hos ἀγωγίμους Græci dixerunt, id eſt, καταδεδικασμένους, quos creditori ducere domũ à Prætore permittebatur. Quod ius à Solonis lege manauit. Plutarchus in Solone, οἱ χρέα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἀγώγιμοι τοῖς δανείζουσιν ἦσαν, Qui oppigneratis corporibus mutuabantur, creditoribus addicebantur. Liuius lib. II. ab urbe condita: Sed et bellum Volſcum imminebat, & ciuitas ſecum ipſa diſcors inteſtino inter patres plebemq; flagrabat odio, maximè propter nexos ob æs alienũ. Et paulò pòſt de quodam inſigni iniuria in uinculis habito ob eandem cauſam, qui cùm euaſiſſet, ad populum iniuriam creditoris expoſtulare cœpit: propè, inquit, in concionis modum. Sabino

Addicere. Ἀποκηρύττειν. Addicti & nexi. Καταδεδικασμένος.

bello ait ſe militantem, quia propter populationes agri non fructu modò cauerit, ſed uilla incenſa fuerit, directa omnia, pecora abacta, tributum iniquo ſuo tempore imperatum, æs alienum feciſſe. id cumulatum uſuris, primò ſe agro paterno auitoq́; exuiſſe, deinde fortunis alijs: poſtremò uelut tabem perueniſſe ad corpus. ductum ſe à creditore non in ſeruitium, ſed in ergaſtulum & carnificinam. Inde oſtentare tergum fœdum recentibus ueſtigijs uerberum. Ergaſtulum Liuius appellat locum in quo mancipia deteriora in uinculis opus facere cogebantur, ut metallarij ſerui ſolent. Idem li. VIII. *Eo anno plebi Romanæ uelut aliud initium libertatis factum eſt quòd necti deſierunt. Mutatum ius ob unius fœneratoris ſimul libidinem, ſimul crudelitatem inſignem. Lucius Papyrius is fuit, cui cùm Senatuſconſulto Publius ob æs alienum paternum nexum dediſſet: quem ætas formaq́; ad miſericordiam elicere poterant, ad libidinem et contumeliam animum accenderunt, & florem ætatis eius fructum aduentitium crediti ratus, primò perlicere adoleſcentem ſermone inceſto eſt conatus.* Inde inire nexum, eſt lege nexus addici. Quare apud Liuium loco ſupradicto non nexũ dediſſet: ſed nexum iniſſet legendum puto. Idem libro VII. *Non eadem domi quæ militiæ erat fortuna plebi Ro. Nam etſi unciario fœnore facto leuata uſura erat, ſorte ipſa obruebantur inopes, nexumq́; inibant.* Hoc ius reuocatum eſt per Diocletianum in lege, Ob æs alienum, De act. & obligat. Cod. Nexus etiam neruus uocabatur à Plauto in Pœnulo: *Vtinam mihi argentum reddas priuſquam in neruum abducare.* Terentius in Phormione: *Cæterùm cùm argentum repetent, noſtra cauſa ſcilicet in neruum potius ibit.* Nexu igitur obligati ſunt, quorum corpus ut pignus, capi poteſt obligationis iure atque conditione.

Ergaſtulum. *Inire nexum.* *Neruus.*

Erat

Erat & nexus quod & nexum dicebatur, transferendi rerum dominij genus. Cicero pro Muræna: *In ijs rebus repetendis quæ mancipi ſunt, is periculum iudicij præſtare debet, qui ſe nexu obligauit, id eſt, qui mancipio dedit & promiſit: qui euictionem præſtare ſpopondit.* Huiuſmodi *autem addicti apud* Hebræos *quoq; fuiſſe uidentur, ut quarti* Regum *capite quarto: Ecce creditor uenit, ut tollat filios meos ad ſeruiendum ſibi.* Quintilianus lib. VII. de Finitione *loquens, ſerui & addicti differentiam his uerbis ponit: Seruus cùm manumittitur, fit libertinus, addictus recepta libertate eſt ingenuus. Seruus inuito domino libertatem non conſequitur, addictus diſſoluto ære alieno inuito creditore conſequitur. Ad ſeruum nulla lex pertinet, addictus legem habet.* Propria *liberi quæ nemo habet niſi liber, prænomen, cognomen, nomen, tribum, habet hæc addictus.* Addictorum *autem lex quondam fuiſſe duriſſima uidetur: cuius idem meminit in tertio: Sunt enim quædam non laudabilia natura, ſed iure conceſſa, ut in* XII. *tabulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit, quam legem mos publicus repudiauit.* Et *aliquid æquum, ſed prohibitum iure, ut libertas teſtamentorum.* Gellius *lib.* XIX. *Confeſſis igitur æris ac debiti iudicatis* XXX. *dies ſunt dati conquirendæ pecuniæ cauſa quam diſſoluerent, eoſq; dies iuſtos* Decemuiri *appellauerunt uelut quoddam iuſtitium: id eſt, iuris inter eos quaſi interſtitionem quandam & ceſſationem, quibus diebus nihil cum ijs iure agi poſſet.* Pòſt *deinde niſi diſſoluerent, ad* Prætorem *uocabantur: & ab eo quibus erant iudicati addicebantur.* Erat *autem ius interea paciſcendi: ac niſi pacti forent, habebantur in uinculis dies* LX. *Inter eos dies trinis nundinis continuis ad* Prætorem *in comitium producebantur, quantæq; pecuniæ iudicati* Lex duriſſima

eſſent

eſſent, prædicabatur. Tertijs autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tyberim peregrè uænum ibant. Sed eam (inquit) capitis pœnam, ſanciendæ fidei gratia horrificam atrocitatis oſtentu, nouiſq; terroribus metuendam reddiderunt. Nam ſi plures forent, quibus reus eſſet iudicatus, ſecare ſi uellent atq; partiri corpus addicti ſibi hominis permiſerunt. Verba legis hæc ſunt: Tertijs nundinis partis ſecanto. ſi plus minus'ue ſecuerint, ſe fraude eſto. Et paulò pòſt: *Diſſectum eſſe antiquitus neminem equidem neq; legi neq; audiui, quoniam ſæuitia iſta pœnæ contemni non quita eſt.* Inde tria uerba illa Prætoria. Macrobius in 1. Saturn. *Faſti dies ſunt, inquit, quibus licet fari tria uerba ſolennia, do, dico, addico. His contrarij ſunt nefaſti.* Et *faſtis quidem lege agi poteſt, cum populo non poteſt.* In lege, Ita, ſuprà, Mandati, circa principium, *abijcere* corruptè pro *addicere* legitur: *Quid enim fiet ſi exiguo pretio hi cum quibus tibi communis fundus erat, rem abijcere uel neceſſitate rei familiaris uel alia cauſa cogerentur?* Addicere enim pro uænundare legi debet. Tranquillus in Cæſare: *Bello ciuili ſuper alias donationes ampliſſima prædia minimo addixit.* Quo in loco *numo* rectè quidam legunt. Eſt enim prouerbiale Addicere numo, quòd noſtrates dicunt, fragmento panis uendere. quod donationis eſt inſtar, cum obtentu uenditionis rem donantes, inuidiam donationis uitamus, aut pudori accipientis conſulimus. Valerius libro v. *Marco, inquit, Cornuto Prætore funus Hirci & Panſæ iuſſu Senatus locante, qui tunc libitinam exercebant, tum rerum ſuarum uſum, tum miniſterium ſuum gratuitum polliciti ſunt, quia ij pro Republica dimicantes occiderant, perſeuerantiq; poſtulatione extuderunt, ut exequiarum apparatus ſeſtertio numo ipſis præbentibus addiceretur*

Addicere numo.

Mem-

Meminit Vlpianus in l. Si quis, infrà, Locati, Si quis conduxerit numo uno, conductio nulla eſt.

Ex l. pri. ſ. ult. De peric. & com. rei uend.

Si doliare uinum emeris.) Doliare uinum quid ſit, ex Marci Catonis uerbis ſcire poſſumus. hic enim de lege doliaris uini loquens, ita inquit, Vinum in dolijs hoc modo uænire oportet. uini in culeos ſingulos quadragenæ & ſingulæ urnæ dabuntur. quod neq; aceat neq; muceat id dabitur. In triduo proxim boni uiri arbitratu deguſtato. ſi non ita fecerit, pro deguſtato erit. Quot dies per dominum mora fuerit quo minus uinum deguſtetur, totidem dies emptori procedent. Vinum accipito ante Calend. Ianuarias primas: ſi non antè acceperit, dominus uinum admetietur. quod admenſum erit, pro eo domino reſoluito. Si emptor poſtulauerit, dominus iuſiurandum dabit uerum feciſſe. Locus uinis ad Calend. Octobris primas dabitur. Si antè non deportauerit, dominus uino quod uolet faciet. Doliare uerò uinum dicitur ad uini pendentis differentiam. de quo idem ſic inquit: Lege hac uinum pendens uænire oportet. uinaceos illutos & fæcem relinquito. Locus uinis ad Calend. Octobris primas dabitur. Si non ante eas optaueris, dominus uino quod uolet faciet. Quod uinum per corbem admetiendum Vlpianus cenſet, id Cato per labrum culeare pertuſum in fundo faciendum præcipit.

Vinũ doliare.

Vinum pendẽs.

Ex l. Ex empto, De actio. empt. ſ. ult.

Satis autem non dantem condemnari, quanti plurimi actorem periclitari oportet.) Elegantia Vlpiani & Latinè loquentium conſuetudo poſcunt, ut quanti plurimo legatur & hic & multis alijs in locis, ubi ſic ſcriptum eſſe à Iuriſconſultis uel affirmare auſim. Sic paulò ſuperius: Quanti minor modus, pro quanto. Et alibi: Quanti pretij in

Quanti plurimo: non, quanti plurimi.

arca

area habeo, pro quantum pretij. Hoc autem in loco *quanti plurimo ſic reſoluitur, tanti damnari debet uenditor, quanti periclitari oportet emptorem, cum plurimo periclitatur, id eſt, plurima pecunia.* Cicero in Frumentaria: *Quæro ſi ipſe excogitare non poterat, quemadmodum quàm plurimo uenderet. & reliqua.* Non enim *periclitari plurimi dicimus, ſed plurimo, ut fortunis periclitari dicimus, id eſt, periculum uitæ & fortunarum adire.* Idem Vlpianus lege ſequenti: *Emptorem noxali iudicio condemnatum, ex empto actione id tantum conſequi, quanti minimo defungi potuit.* Id eſt, *quanti explicari poteſt cum minimo explicatur, & quanti diligentiſſimus explicare ſe potuiſſet.* Tanti autem & *quanti genitiuo enuntiantur adiuncta quidem uerbis ſibi accommodatis, ſed per ablatiuum reſpondetur illis. Quanti emiſti? uili uel magno.* Scæuola: *Si fiſco aliquid debebatur, & res ſtipulatoris uiliſſimo diſtracta eſt.* Poſt cōparatiua uerò *ablatiuo enuntiantur.* Iuuenal. *Quanto delphinis ballena Britannica maior.* Sic igitur *quāto minor modus, non quanti.* Idē: *Quanto metiris pretio quòd ni tibi deditus eſſem.* Plinius libro XXXVI. *Docuit neminem minoris talento decem annis.* Pomponius ſuprà: De in diem addicti. *Si fundus in diem addictus fuerit pluris, ut quædam ei accedant quæ non acceſſerunt priori emptori, ſi non minoris ſint hæ res, quàm quo pluris poſtea fundus uænierit, uenditio prior ualet:* id eſt, *quàm quanto pluris:* non *quanti.* Sunt enim in hoc genere *modi quidam loquendi non cuiuis facilè intelligibiles,* ut illud Ciceronis in quarto Finium: *Omnia quæ ſecundum naturam ſint, æſtimatione aliqua eſſe digna, eaq; pro eo quantum in quoq; ſit ponderis æſtimanda.* Iabolenus ſuprà, Mandati, *A' reo autem fideiuſſor non aliud triticum repetere poterit, quàm quo peſſi-*

mo

mo tritico liberare ſe à ſtipulatore licuit. Plinius libro ſecundo: Solem abeſſe à luna undeuiginti partes, quantum lunam ipſam à terra, multi prodiderunt. id eſt, decies & nouies plus quàm luna à terra abeſt. Sed frigida hæc uidebuntur fortaſſe, ideoq; huiuſmodi multa intacta ſcientes prudentesq; prætermimus.

Ex l. ſequenti.

Emptorem noxali iudicio condemnatum, ex empto actione id tantum conſequi, quanti minimo defungi potuit.) Defungi eſt explicari negotio aliquo aut moleſtia, & finem ei imponere. *Liuius: Defuncta morbis corpora ſalubriora eſſe cœpere. Idem: Tempeſtas cum magnis procellis coorta, coëgit pleroſq; tabernacula in foro ſtatuere. eadem paulò poſtea, quum undiq; diſſerenaſſet, ſublata, defunctoſq; fato uulgò ferebant, quòd inter fatalia uates ceciniſſent, neceſſe eſſe tabernacula in foro ſtatui. Quorum uerborum ſenſus eſt, uulgò ita dictitatum, populum* Romanum *eiuſmodi caſtrorum imagine quæ in foro fuerat, uideri cum fatis decidiſſe, quæ diram olim caſtrorum metationem in medio foro minitari credebantur. Defunctos igitur fato, id eſt, ſolutos & exemptos, nec ultrà illi fato obnoxios. Idem lib. x. At ex parte altera Pontifex Liuius, cui lictores Decius tradiderat, iuſſeratq; Proprætorem eſſe, uociferari uiciſſe Romanos defunctos Conſulis fato. Id eſt, Conſulis ſeſe de uouentis ſpontanea morte, ab imminentibus periculis liberatos & exemptos. Tranquill. in Nerone: Britannia Armeniaq; amiſſa, ac rurſus utraq; recepta, defunctũ ſe fatalibus malis exiſtimabat. Liuius li. II. Sed adeò coorta erat infenſa plebs, ut unius pœna defungendum eſſet patribus. Id eſt, ut* Marci *Coriolani dãnatione ab illa populari conſternatione liberandus eſſet Senatus.* ἀπαλλάττεσθαι et ἀπαλλάττειν id

Defungi.

Ἀπαλλάττεσθαι.

id à Græcis dicitur. Demoſt. Ἀλλὰ καὶ τούτων πολλοὶ χεῖρον ἡμῶν ἀπαλλάχασι: *id eſt, Sed eorũ permulti duriore, quã nos conditione defuncti ſunt, id eſt,* ἀπηλλάγησαν. *Aphth.* Ὅτι ὧ ἂν Ἀντιφῶν σύμβουλος γένοιτο, ἄριστα ἐκεῖνος ἀπήλλαττεν εἰς τὰς δίκας, *Nam quicunq; conſulebat Antiphontem, is præclarè in iudicijs defungebatur: id eſt, optimum exitum litis habebat. Elegantius autem uoce actiua dicitur apud eos, quàm paſsiua. Simile eſt autem ac ſi dicamus: Vnius Chriſti morte defungendum humano generi fuiſſet, id eſt cum ſeueritate iuſtitiæ æternæ decidendum, quod Caiaphas, Ioannis undecimo, propheticè dixit homo minimè omnium propheta:* Ὅτι συμφέρει ἡμῖν, ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνοι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, *Conducibile eſt nobis, ut unus homo moriatur pro populo. Similiter dicere poſſumus, Chriſtianorum dogmatum hanc ſummam eſſe, filij hominis morte humanum genus defunctum eſſe, id eſt, ab omni moleſtia & anxietate imminentis atq; etiam graſſantis in hominibus mortis liberatum eſſe, & à diuturno reatu exemptum, nexuq; hoſtili perpetuo ereptum: Quod quidem ad eos pertinet quibus participes eſſe contigit orthodoxæ religionis, & eius ſacramenta amplecti fideliterq; retinere. Propterea defuncti abſolutè dicuntur qui mortem obierunt, quaſi ærumnis ſeculi liberatos & exemptos ſignificemus. Defunctumq; etiam more Græcorũ pro cadauere intelligimus ſubſtantiuè. Vnde ſcitum illud Plinianum in 11. Naturalis hiſt. de terra habitabili loquentis: Et ut publicos gentium furores tranſeam, hæc eſt in qua conterminos pellimus, furtoq; uicini ceſpitem noſtro ſolo affodimus: ut qui latiſsimè rura metatus fuerit, ultraq; famam exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? uel cùm ad menſurã auaritiæ ſuæ propagauerit, quam tandem portionem defunctus eius obtineat?*

[Margin: Ἀπαλλάττειν. — Defunctus.]

Græci

Græci necron hoc modo accipiunt, quo Lucianus uti ſolet. Defungi etiam dicimus, non toto conatu, non magnopere aliquid accurare, ſed tepidè & inſtrenuè: & eo tantum animo, ut officio functi uideamur, & quatenus ſatis ſit ad euitandam reprehenſionem aut emerendam ueniam. Liuius lib. I. de Remo & Romulo, Sorte quadam diuinitus ſuper ripas Tiberis effuſus lenibus ſtagnis, nec adiri uſque ad iuſti curſum poterat amnis, & poſſe quamuis languida mergi aqua infantes ſpem ferentibus dabat: Ita uelut defuncti regis imperio in proxima alluuie ubi nunc ficus ruminalis eſt, pueros exponunt. Defunctos regis imperio dixit eos qui ſatisfecissent regis imperio. Ille enim in aquam fluentem pueros demitti iuſſerat, hi in ſtagnantibus aquis expoſuerunt. In quibus tamen ſperabant merſum iri itidem, ut in amne. Inde defunctorie agere, pro languide & remiſſe. Vlpianus in l. ſecunda, Ad Tertul. Non ſolum autem quæ non petit coërcetur, ſed etiam quæ defunctorie petijt, uel priuilegio munitum uel oneratum tribus tutelis. id eſt, neglectè & oſcitanter. Hoc autem & perfunctoriè dicitur ab eodem, in l. Aut, qui, infrà, Quod ui aut clàm, Neque quidem perfunctoriè aut obſcurè dicere aut denuntiare debet: id eſt, non bona fide, nec ex animo, nec iuſta denunciatione. Lingua uernacula per acquictum dicitur, ut cum dicimus rogatus rogo, hoc tantum laborantes, ut oraſſe uideamur, non ut exoraſſe, quod facere ambitioſi homines ſolent ab omnibus gratiam inire uolentes, uel falſam ſi ita res ferat, aut re aut uerbis mentientes ea ſe amicitiæ gratia feciſſe, quæ ne facere quidem conati ſunt. Perfungi tamen plus eſt quàm defungi. Eſt enim perfungi, ad extremũ obire munus ſuum, & ſtrenuè operam nauare. Liuius lib. VI. ſecundi bel. Puni. Romani Conſules perfuncti quòd ad Ca-

Defungi. Defunctoriè. Perfunctoriè. Perfungi.

puam attinebat cura, Caio Neroni ex legionibus quas ad Capuam habuerant, ſex milia peditum & trecentos equites decernunt. In l. unica, Cod. Qui numero tutelarum ſe excuſant, Si tres tutelas uel curas eodem tempore non de- *Defunctoriè ſuſcipere.* functoriè ſuſceptas adminiſtras, onere quartæ tutelæ non grauaberis. Defunctoriè hic non tranſitoriè ſuſceptas, aut etiam ſimpliciter affectatas ſignificat, ut Accurſius diuinauit, ſed eo animo ſuſceptas ut in numerũ cedãt, & ut Græ- *Προφάσεως ἕνεκα.* ci dicunt, προφάσεως ἕνεκα, id eſt, quæſito prætexto, ut ſub leuium tutelarũ obtentu iuſtis ac moleſtis tutelis eximatur. Hoc enim ſignificat defunctoriè munus ſuſcipere. Defun- *Πρὸς ἀφοσίωσιν.* ctoriè & perfunctoriè Græcè πρὸς ἀφοσίωσιν uel ἀφοσιώσεως ἕνεκα & ὁσίας ἕνεκα dicitur, et per uerbũ ἀφοσιοῦσθαι, *Ἀφοσιώσεως ἢ ὁσίας ἕνεκα.* quaſi defungendi gratia, hoc eſt, parcè & more delibantis. *Ἀφοσιοῦσθαι.* Iſocrates in Panathenaico circa finem, Οὐχ ὁμοίως δὲ διελέγοντο περὶ τούτων τοῖς ἀφοσιουμένοις, ἀλλ᾽ ὑπεραιπαινοῦντες, Neque uerò defunctoriè de his diſſerebant, quaſiq́; delibantibus ſimiles, ſed in laudes effuſi in cœlum ferebant. Vtitur hoc & Herodotus ſæpe. Hoc idem penè translatiuè etiã dicitur Latinè. Martianus, Præuaricatorem eſſe eum oſtendimus, qui colludit cum reo & trãslatiuè munere ac- *Translatiuè.* cuſandi fungitur. Trãslatiuè, inquit, id eſt, uulgari & non accurata diligẽtia utitur. Vlpianus in lege prima, De iure patronatus, Patronorum querelas aduerſus libertos præſi- *Translatiuum.* des audire, & non translatiuè exequi debent. Translatiuũ *Translatitium.* enim & translatitium, uel ut aliqui loquũtur, tralatitium, uulgarè & publicum dicitur, & ut Græci dicunt ἀδιάφορον, hoc eſt, indifferens, quod ſignificat non eximium, ſed *Εἰκαῖον, τὸ τυχόν.* plebeium, & (ut ita dicam) circulare, hoc eſt, εἰκαῖον, τὸ τυ- *Ἐγκύκλιον.* χόν, quod & ἐγκύκλιον dicitur: id eſt, in orbem uel ordi- *Ἀγοραῖον.* nem cogendum, Ἀγοραῖον. Plinius in epiſtolis, Nec tuæ naturæ

turæ eſt translatiua hæc, quaſi publica officia à familiaribus amicis contra ipſorum commodum exigere. Et ego *te conſtantius amo, quàm uerear ne aliter ac uelim accipias, niſi te* Calendis *ſtatim* Conſulem *uidero.* Tanslatiua *officia appellat uulgaria, & ab omnibus uſurpata, non ab intimis modo, & ijs qui exquiſitè amicitiam colunt.* Cicero in Verr. *actio*n. II. *Sed in re uſitata ſatis eſt oſtendere omnes antea ita ius dixiſſe, & hoc uetus edictum translatitiumq; eſſe. id eſt, non nouum & nuper inuentum, ſed ab omnibus* Prætoribus *antea uſurpatum, & ex ueteribus* Prætorum *albis translatum.* Vnde Plinius *maior pro uſitato accepit, & pro eo quod frequentatur.* Translatitium, *inquit, in* Aegypto *& octauo menſe gigni. id eſt, uulgò ſolitum & conſuetum.* Alibi *pro importato libro* x. Translatitiorumq; *inuecta mori.* Contrà *uerò antiqui cùm fieri aliquid non perfunctoriè nec translatiuè, ſed accuratè & enixè & totopere intelligi uolebant, bona fide facere dicebant, & ut uulgò dicunt, ad bonum etiamnum: hoc eſt, citra ullum figmentum, quaſi* ἀπηκριβωμένως, κατεσπουδασμένως, σπουδαίως, ἐπιεικῶς *etiam dici poteſt, &* ἀνενδότως. Plautus in Aulul. Dic *bona fide, tu iſtuc aurum non ſurripuiſti?* Lyconid. *bona non.* Euch. *iſtuc quoq; bona?* Idem in Capt. Bona *fide tu mihi iſtæc uerba dixiſti?* Erg. *bona.* Terent. Bona'n' *fide?* Syr. *bona hercle.* Quintilianus *in* x. *de ſeceſſus amœnitate loquens,* Nanq; *illa ipſa quæ delectant, neceſſe eſt uocent ab intentione operis deſtinati.* Neque *enim ſe bona fide in multa ſimul intendere animus totum poteſt. & quodcunque reſpexit, deſinit intueri quod propoſitum fuerat,* ἀντὶ τοῦ ὁλοσχερῶς, ἀτέχνως. Plinius *libro* x. *optima fide dixit, pro citra omnem prorſus*

Bona fide.

Optima fide.

ſimulationem remiſſionemq́; Sic enim inquit, de Cæſare loquẽs, Illa fuit uera & incõparabilis inuicti animi ſublimitas, captis apud Pharſaliã Pompeij Magni ſcrinijs epiſtolarũ, iterumq́; apud Thapſum Scipionis, ea optima cõcremaſſe fide atq; nõ legiſſe, ἁπλῶς καὶ κατὰ πίστιν. *Ariſtoteles in* VIII. *Ethicõn,* κατὰ πίστιν συναλλάξαντες.

Ex eadem lege. §. ultimo.

Veluti cùm futurum iactum retis à piſcatore emeris, aut indaginem plagis impoſitis à uenatore, uel pantheram ab Indago. *aucupe.) Indago (inquit Seruius) ferarum inquiſitio eſt. Vergilius lib.* IIII. *Aeneid. Dum trepidant alæ, ſaltusq́; indagine cingunt. Inde indagare pro ueſtigare. Hic autem indago pro effectu & propoſito indaginis accipitur, id eſt, pro captura, quo modo & Græcè therama (quod Gellius indaginem uertit) non magis uenatũ ſignificat, id eſt, actũ quàm effectũ, hoc eſt,* τὸ θήραμα. *Nõnulli tamẽ cenſent (quibus ego aſſentior) indaginem apud Vergiliũ nõ* Varri. *ferarũ indagationẽ, ſed plagarũ ſeriem ſignificare in uarros arrectarũ, id eſt, in furcas uenatorias, qualem deſcribit Lucan. in* IIII. *Pharſaliæ, Aut dũ diſpoſitis attollat retia uarris Venator, tenet ora leuis clamoſa moloſſi. et reliqua. Et in* VI. *Magnoq́; receſſu Amplexus fines, ſaltus, nemoroſaq́; teſqua, Et ſyluas, uaſtaq́; feras indagine claudit. Polit. in Herodianũ li.* II. *de militibus prætorianis ab exercitu Seueri circundatis, Quos ubi uelut indagine armorum concluſos captiuosq́; habuit, magna uoce ita ad eos uerba fecit. Plinius in Panegyr, de delatoribus loquens in inſulas deportatis à Traiano, Memoranda facies, delatorum claſſis permiſſa omnibus uẽtis, coactaq́; uela tẽpeſtatibus pandere, iratosq́; fluctus ſequi quoſcunq; in ſcopulos detuliſſent. Et paulò pòſt, Cùm inſulas omnes quas modò Senatorum*

rum

rum, iam delatorum turba compleret, quos quidem non in
præſens tantùm, ſed in æternum repreßiſti mille pœnarum
indagine incluſos, id eſt, ſanctionum ſeuerißimarũ terrore
à delationibus coërcitos cohibitosq́;. Quo in loco indagi-
ne non inquiſitione expoſuerim, ut quidam cenſuerunt, ſed
ambitu potius & ſepto, & ueluti cancellis circundatis. Eſt
enim indago propriè id quod à Græcis ςοιχισμὸς dicitur,
id eſt, αἱ λεγόμεναι ςάλυκες κατὰ ςῖχον κάμεναι. Stœchi Στοιχισμὸς
enim Græcè uarri ſunt. unde ſtœchiſmos indago, id eſt, pla
garũ expãſio uarris ſubrectarũ, ferarum luſtra & ſtabu-
lationes ambiẽs, quos dumeta ferina uenatores appellant, Stabulatio.
à uerbo ſtabulari eõdem pertinente uocabulum deductum.
Stabulari enim de feris dicitur, hoc eſt, uerſari & locũ ca- Stabulari.
pere. De indagine Demoſthenes in 1. Philip. Καὶ οὐχ ἱκανός
τε ἐςὶν ἔχων ἃ κατέςραπται, μένειν ἐπὶ τούτων, ἀλλὰ ἀεί
τι προσπεριβάλλεται, καὶ κύκλῳ πανταχῆ μέλλοντας
ὑμᾶς καὶ καθημένους περιςοιχίζεται, Neq; uerò poteſt (de
Philippo loquẽs) ijs urbibus acquieſcere, quas iam ditioni
ſuæ ſubegit, ſed latius latiusq́; in dies ſuarũ expeditionum
ambitũ circũſcribẽs, cunctantes uos ignaueq́; ſedentes tan-
quã indagine cingit. Alioquin indago inquiſitionẽ ſignifi-
cat, quæ Græcè thera & therama dicitur. Vnde ſciatheras Sciatheras.
inſtrumentum gnomonicon, quo etiam architecti metandis
urbibus utebantur. Hoc enim ſciathera octo cœli regiones
exactè colligentes, uentorum uim moleſtam urbibus, op-
poſitis platearum angiportorumq́; angulis frangebant
aut amoliebantur: aurasq́; corporibus ſalubres platearum
directionibus admittebant, ut docet Vitruuius libro 1. Sunt
autem plateæ uerbo Græco uici in urbibus latiores, quas Platea.
uias Cicero Latinè appellare ſolet, uulgò autem pro areis
accipiuntur. Vitruuius de colligendis regionibus loquens,

Collocetur, inquit, ad libellam marmoreũ amuſsium mediis mœnibus, aut locus ita expoliatur ad regulam & libellam ut amuſsium non deſideretur. ſupraq́; eius loci centrum medium collocetur æneus gnomon indagator umbræ, qui

Σκιαθήρας. Græcè σκιαθήρας dicitur. Ab hoc Sciathericon horologiũ

Sciathericon. apud Plinium dictum eſt lib. 11. id eſt, umbræ indagatorium. Eſt autem ſolarium quo hodie utimur ad horas æquales æquinoctialesq́; colligendas, antiqui autem ad in-

Iactus. æquales & temporales. Iactus uerò retis etiam iactus abſolute dicitur. Valerius lib. IIII. cap. I. circa finem, A' piſcatoribus in Mileſia regione uerriculum trahẽtibus quidam iactum emerat. Vbi hiſtoria memorabilis à Valerio narratur ad hunc locum pertinens, cuius admonuiſſe ſufficiat, ſi quis adire Valerium uelit. A' Græcis hoc tractũ,

Bolos. apud quos bolos, id eſt, iactus in eadem ſignificatione accipitur, autore Suda. Quo uerbo aleæ etiam iactus ſigni-

Plauti locus. ficatur. Vnde iocus ille Plautinus in Rudente malè ab aliquibus enarratus, Oh Neptune lepide ſalue, nec te aleator ullus eſt ſapientior. Profectò nimis lepidè iecisti bolon, periurum perdidiſti. Verba ſunt Trachaleonis ſerui exiſtimantis lenonem naufragio periiſſe. Perdere autem perimere & euertere interdum ſignificat, unde iocus reſultat: & aleatores autem & piſcatores bolon iaciunt. Perdidiſti igitur Neptune hominem perditiſsimum: id eſt, lenonem maximè perdendum. propterea Neptune aleam pulchrè iecisti, pulcherrimum iactum fecisti. Idem in Curgul. Si uis tribus bolis βάλλειν chlamydẽ. Id eſt, ſi uis tribus iactibus mittere uel opponere chlamydem. Mil. Quin tu is in malam crucem cum bolis cum bullis. Ab hoc εὐβολεῖν Græci pro uenereum iacere dicunt, qui in alea fœlicißimus eſt iactus: de quo Cicero in 1. de Diuinatione, Quatuor

tali iecti, caſu uenereum efficiunt: num etiam centum uenereos ſi CCCC. *talos ieceris caſu futuros putas?* Bolus *priore producta fruſtum ſignificat.* Terent. in Heaut. *Crucior bolum tantum mihi eſſe ereptum ſubito è faucibus.* Panthera *autem hic pluraliter intelligo, potius quàm pantheram genere fœminino.* Pantheron *enim retis genus eſt ex eo nomen habens quòd omnes aues concludat, eadem ferè ratione qua panagron, quod rete piſcatorium eſt.* Thera *uenatum ſignificat & aucupium. unde* Pantheron *dictum, &* ὀρνιθοθήρας *auceps. Eſt autem huiuſmodi rete quod noſtri ſaltabūdum appellant, quod cùm humi exporrectum eſt, & in oblongam tenuitatem contractum, tegitur quiſquilijs, ne ab auibus prouideri poßit. Deinde cùm opus eſt, adducto magna ui fune, repentè expanditur, ineſcatasq; aliquot diebus auiculas uno ictu uniuerſas contegit.* Hoc *reti noſtri ad paſſeres & ſturnos utuntur, & ad grues & otidas, quas ſtardas uocant, quaſi tardos anſeres.* Hic *autem in plurali per metonymiā accipitur pro captura, eo modo quo indago. Ab eadem tamē etymologia panthera dici poſſūt, quicquid auceps ceperit.* Sudas *huius uocabuli meminit, licet non interpretetur.* Quid *ſi non panthera, ſed pantherama legam? id eſt, quicquid aucupio ceperit. Aliud eſt retis genus bimembre, quod duabus alis cōſtat, humiq; expanſum deuolantibus auibus adducto fune in ſe complicatur ad eas irretiendas, nec ſemel, ut illud ſimplarium genus, ſed identidem contrahitur, expanditurq́;.* Hoc *ad corydalos utuntur, & ad eas auiculas quas peregrinas appellant, de quo hic intelligi nō poteſt non magis, quàm de eo genere aucupij uenatorij, quod hodie ubique gentium notum & frequentatum, mirum eſt priſcis inauditum fuiſſe.* Neq; *enim Ariſtoteles, neq;* Plinius, *qui genera*

Panthera.

aquilarum accipitrumq; tradidere, uſquam eius rei memi-nerunt, nec alius prorſus ueterum ſcriptorum qui extant, ut arbitror. Iulius tantum Firmicus lib. v. cap. VIII. mentionem prædonum accipitrum, & falconum facit, qui tempore Conſtantini Imperatoris fuit, Conſtantini Magni filij. Quin & Plinius libr. x. ita inquit, In Thraciæ parte ſuper Amphipolim homines atque accipitres ſocietate quadam aucupantur. hi ex ſyluis & harundinetis excitant aues, illi ſuparuolantes deprimunt. rurſus captas aucupes diuidunt cum eis. Idem genera accipitrum ſedecim meminiſſe ſe dicit, nec tamẽ proſequitur, ne nominatim quidem, cum Ariſtoteles genera tantum decem ponat, ut fortaſſe erratum eſſe in notis numeri apud Plinium ſuſpicari debeamus. Quæcunq; enim de aquila & accipitre dicit, ex Ariſtotele ad uerbũ uertiſſe uidetur. Hodie nomina ſeruari (ut arbitror) uix poſſunt, quo modo permulta in reliquis auibus piſcibusq;. Primam differentiam faciũt pugillarium & pinnariorum: quidam enim prætento pugno reuocantur emiſſi: alterum genus non niſi pinnarum ſcapo reuocatur. Secunda differentia eſt inuolantium & deprimẽtium, quòd alterum genus inuolare prædam ſolet, alterum tantum deijcere ac deturbare. Eſt & alia differẽtia eorum qui ſublimes prædam in uepretis latentem circunuolitare ſolent, & cum à canibus aut uenatoribus excitata eſt (Sic enim uocauerim potius, quàm aucupes) ſuperne ſeſe librare, deuolantes, ſubuolantes, prouolantes ſpectanda celeritate, ſic interdum prædam lancinantes, ut humi afflictam enecent eliſis interaneis: quod teſtari oculata fide poſſumus, qui eius oblectamenti ſtudioſis magis in prima & plena pubertate, quàm literarum fuimus. punctim ſubrigi caſitareq; quaſi lineis rectis appellãt. hi autem omnes ex genere pinnario

De aucupio accipitrario.

Accipitrum differentia.

nario ſunt. Grauiores & qui ſublimi uolatu luſtrare prædam, atque humi conditam prodere ac circumſcribere cirꝫcinatu non ſolent, quales ſunt omnes pugillares, & nonnulli pinnariorum, arboripetæ dicuntur & ſtatarij, porrectoq; uolatu contendunt. Qui autem manſiones obſeruare non aſſueuerunt, temere tranſuolantes, errones appellantur & ſtationis deſertores. Quidam ſublimipetæ prædam non niſi uolantem petunt, quam ſi prouolatu aſſequi nequiuerint, in fruteta cadentem ſubſequentibus magiſtris emucatu prodůnt, ſagittæ modo ſurſum uerſus eliſi. Humipetæ deorſum cum præda deferuntur. Sunt quos ſublimiuagos dicant, qui neglecta interdum præda iam deſignata, cùm differenauit, ad meridiem plerunque apricatione delectati, in nubes licentius attolli ſolent, & diu ex hominum proſpectu auferri expatiantes, quaſi quidam emanſores, id quod prouidentes magiſtri receptui cōtinuo ſtentorea uoce canunt, interim ſcapum oblongo loro rotantes, quos oportet uocaliſſimos homines eſſe uociſq; præconiæ. Si uerò nubilauerit, nullum eſt periculum. Nidularios manſuefactarij uocant, qui ex nidulo rapti ſunt, & domi adoleuerunt. Ramales ſunt qui iam ferme adulti & nido oberrantes, ramulatim uolitantes capiuntur. Hos (ut arbitror) præferunt, celeritate enim nidularijs præualent. Nidularij ut obſequioſiſſimi, ſic deterrimi. Peregrini ut in primis uolucres, ſic contumaces, & maiore negotio curabiles, ut qui ab infantia non obduruerint. Hi tamen duorum generum, hornotini præſtantiſſimi putātur: id eſt, qui antequam deplumeſcant, manſueſcunt. anniculi, qui aut bimi, aut trimi & deinceps, feri capti ſunt, ad obſequium redigi non poſſunt. Accipitribus ingluuiem reieciſſe letiferum, quod nonnullis generibus contingit ſi paulò incautius curentur.

Aduentitij hodie pinnarij anniuerſaria negotiatione ex Creta importantur, ſacros ſacelloſq́; appellant, quaſi ἱέρακας & ἱερακίσκους. Supradictis autem generibus alij aliter utuntur. Campeſtres appellant perdicarios, leporarios, picarios, cornicarios, miluarios. Lacuſtres & riuularios lacunarioſq; dicunt, anatarios atque ardearios. Vidimus pridem accipitrem ex genere perdicariorũ palumbis magnitudine, gruem tractim deturbantem, uiſenda ſolertia oculis inuolatam, ita ut præda torpens & in terram decidens ſecum auem inuolatricem detraheret, & humi cùm cecidiſſet, raptim à cane leporario exciperetur, ad id condocefacto, ſtupente Principe Carolo, qui ob rei miraculum quingentis aureis licitus eſt. Adnectuntur eorum pedibus tintinnabula, cum orbiculis argẽteis indice circumſcriptis, ut ſi amiſſi inuenti fuerint, ad dominos referantur, repertos autem ſuppreſſiſſe inter nobiles iure recepto criminoſum eſt. Sæpe enim euagari longiſſimè & ultra famam ſolent ij qui ſublimiuagi dicuntur. Anniuerſaria cura plumas in auiarijs amittunt. Ineunte autumno accipitrarij ſaginam auiarij medicamentis exinaniunt (extenuare id appellant, quod noſtri exaginare dicunt) rurſuſq́; ad prædam inſtituunt, inediaq́; perdomitant, inditis in os ſtupeis turũdis caruncula præditis aut inuolutis ingluuiem eorum ludificantes: ſimul enim ſic euocatis pituitis & excrementis uolaciores reddi perhibent, ſimul famem iritari, atque ita ad obſequium redigi. Hyeme etiã ad gelu ſub dio nonnullos noctu alſiſſe iuuat, nonnulli ſi alſerint, continuo inhorreſcunt, cum morte periclitantur reiecta ingluuie. In omni genere ueterani difficilius extenuantur, & minus uolucres ſunt, ſed ad prædam ſolertiores & minus obnoxij. terram enim uolatu ſtringentes, deuolantem auem

excip

excipere nouerunt, aut anguſtiſsimis finibus latebram eius circunſcribere, ne uenatores aberrent. Tyrones ut uolaces & rapidi, ſic errones & expatiatores. Magna nunc gratia huius artificij, quod mirum eſt olim inauditum fuiſſe, præſertim cùm uenationis genera omnia (ut arbitror) fuerint antiquis percognita & uſitata.

Ex l. Iulianus. §. Quod autem diximus, eodem titulo.

Hic non debuit facilis eſſe ad temerariã indicationem.) Indicatio hoc in loco quid ſignificet, pauci (ut opinor) percipiunt. Indicare (inquit Nonius) promittere atque addicere eſt: quæ ſignificatio mirè hic quadrare uidetur, atque haud ſcio an uſquam alibi ita expreſſam legerimus. Indicare igitur æſtimare eſt, et pretium rei uænalis ſtatuere. M. Tullius in III. de Offic. Quintus quidem Scæuola Publij filius, cùm poſtulaſſet ut ſibi fundus, cuius emptor erat, ſemel indicaretur, idq́; ita uẽditor feciſſet, dixit ſe pluris æſtimare: addidit centũ mìlia nummorũ. Nihil expreſſius his exemplis. Sed apud Ciceronẽ multi uulgariter intelligunt indicare pro demonſtrare. Indicare uendentis eſt, τιμᾶσθαι, ut mercari & liceri emptoris. Plautus in Perſa, Indica, fac pretiũ, τιμῶ, τάττε τὴν ἀξίαν. Dord. Tua merx eſt, tua indicatio eſt. Id eſt (ut uulgò dicũt) qui bouẽ uænalẽ habet, is pretiũ imponit. Idem, Vin' bene emere? age, indica prognariter. Hoc eſt, æſtima, dic quanti uẽdes uno uerbo. Et rurſus in Aulula. Venio ad macellum, rogito piſces, indicãt caros, agninã caram, caram bubulam. Licetur emptor, id eſt, πλειστηριάζει, quod etiã ὑπερθεματίζειν dicitur. Fortaſſe autẽ apud Plautũ ſic legendũ, Rogato piſces: indicãt caro: agninã caro: caro bubulã. ut hic apud Vlpianum, Aſſeuerauit autẽ bonæ frugi & fidũ, & caro uendidit

Indicatio. Indicare.

πλειστηριάζειν ὑπερθεματίζειν.

dit? Quod autem ſequitur, Atqui ignorauit: atqui una eſt particula, καὶ μὴν, ἀλλὰ μὴν, per hypophorā poſita, & obiectiuè pronūtianda. Indicat uēditor, id eſt, τιμᾶται. quā-

Τιμᾶσθαι. Πράττειν. quam Lucianus aliter expreſſit his uerbis, πόσον πράττεις με ὑπὲρ τούτου, Quāti hūc indicas. Indicatio æſtimatio eſt, atque etiam probatio. Plinius lib. XXII. Mellis cauſas atq; differentias nationesq; & indicationē, in apium ac deinde florum natura diximus. Vbi imperiti, aut qui nō ſatis animaduerterunt, iudicationem legūt. Indicatura etiā in eundem ſenſum ab eodē dicitur in præfatione his uerbis, Hæc

Indicatura. fiducia operis eſt, hæc indicatura: id eſt, pretium & æſtimatio operis, & quo maximè opus probatur, & cenſetur. Idem lib. XXVII. Traditur Hiſmeniam coraulē multis fulgentibusq; gemmis uti ſolitum, comitante fabula uanitatem eius, indicato in Cypro ſex aureis denarijs ſmaragdo, in quo fuerat ſculpta Amymone, iuſſiſſe enumerari: & cum duo relati eſſent imminuto pretio, malè mehercules curatū dixiſſe. multum enim detractum erat gemmæ di-

Plinij locus. gnitati. Qui locus uulgò corruptiſſime legitur. Vbi etiam nos non enumerari, ſed C. id eſt, centū numerari legimus. Et rurſus, Nec eſt hodie Murrhini alterius præſtātior indicatura. Hoc autem in loco indicatio ſignificantiſſimè accipitur pro uerboſa illa ac ſcurrili propemodum uænaliū rerū cōmendatione, qua uenditores uti ſolent emptoribus alliciendas. Sic enim ſolent ultrò gratiſſimas res futuras emptoribus ſpondere, & futurū ut bene ſecum actū eſſe dicant. Maximè autem omnium Iuriſconſultorum Vlpianus proprietatis atq; elegantiæ ſtudioſus fuiſſe mihi uidetur.

Ex l. Limes & labra, eodem titulo.

Funes non limes proculdubio legendum cenſeo. Hunc autem errorem litera maiuſcula et miniata induxit, quales fieri

ſieri in capitibus legum ſolent, funesq́; hauſtorios intelli-
gendum. At uerò *labra crateres lapideos ſignificant, qui-* *Labra.*
bus aqua ſaliens ex ſiphunculis concipitur.Crater eſt enim *Crater.*
quem uulgò peluim appellāt in fontibus manu factis, id eſt,
ſalientis aquæ conceptaculū.Plinius in v.*Epiſt.In hoc fon-*
te crater,circa ſiphunculi plures miſcēt iucūdißimū mur-
mur.Idem,Stibadio aqua uelut expreſſa cubantiū pondere
ſiphūculis effluit,cauato lapide ſuſcipitur, gracili marmo-
re continetur, atq; ita occultè temperatur, ut impleat nec
redundet.Sunt alioqui labra uaſa uinitoribus accōmodata,
quēadmodū lacus & cuppæ,quibus labris apud nos uinde-
miæ exportātur in uehiculis. Labra etiam lapidea balneis
uſum præſtant, foſſæq́; lapideæ in balneis labra uocaban-
tur,cuius ſignificationis exēpla ſunt apud Vitruuium lib.
VII.πυελοὶ & πλυνοὶ *Græcè dicuntur,hoc eſt,ſolia bal-*
nearia.Salientes autem capita ſunt fiſtularum, atq; etiam *Salientes.*
ipſæ tubulorū fiſtularumq́; ſcaturigines,quæ & ſiphuncu-
li dicūtur & ſipunculi, ab aquæ expreßione tanquam ex
ſiphone ſalientis. hos Græci κρουνοὺς *uocant. Lucianus,* *Siphunculi.*
Ἐμφοροῦμαι χανδὸν ὑποθεὶς τῷ κρουνῷ τὴν κεφαλήν. Κρουνοί.
Vnde Enneacrunos fons Atticæ ab nouem ſalientibus ſic *Enneacrunos*
dictus.Et κρουνίζειν *uerbum Galeno, quod fundere aquam* *fons.*
gracili ſaliente ſignificat.Cicero ad Quintum fratrem, Pi Κρουνίζειν.
ſcina & ſalientibus additis mira ſuauitate uillam habitu-
rus es. Vitruuius lib. VIII. *Collocentur in caſtello tres fi-*
ſtulæ æqualiter diuiſæ in tria receptacula cōiuncta:uti cum
abundarit,ab extremis in medium receptaculum redundet:
ita in medio ponentur fiſtulæ in omnes lacus & ſalientes.
Accurſius de his omnibus aliter prorſus cenſuit.

Ex l.Fundi.§.Si ruta.eod.in tit.

Si ruta & cæſa excipiantur.) Quid ſint ruta & cæſa

Vlp

Vlpianus hic, & in l. ſequenti apertè docuit. aliquid tamen his addendum. Cicero in fine Topicorum de rutis & cæſis ita inquit, ſcribens ad Trebatium hominem Iuriſconſ. Nam ne præterirem aliquid quod ad argumentũ in omni ratione reperiendum pertineret, plura fortaſſe, quàm à te deſiderata erant, ſum complexus: fecíq; quod ſæpe liberales uenditores ſolent, ut cùm ædes fundum'ue uendiderint rutis cæſis receptis, concedant tamen aliquid emptori quod ornandi cauſa aptè & ſuo loco poſitum eſſe uideatur. Sic nos ad id quod quaſi mancipio dare debuimus, ornamenta quædam uoluimus non debita accedere. Inde illud Craſſi In Lucium Brutum Bruti Iuriſconſ. filium, ex II. libro de Orat. Quid patri nuntiari uis? cui rei, cui gloriæ, cui uirtuti ſtudere? patrimonio'ne augendo? at id non eſt nobilitatis: ſed fac eſſe, nihil ſupereſt, libidines totum diſsipauerunt. An in iure ciuili? eſt paternum. ſed dices te cùm ædes uenderes, ne in rutis quidem & cæſis ſolum tibi paternum reliquiſſe. Prouerbialiter à Craſſo dictum eſt in hominis nequitiam, qui adeò effuſus fuit paternis bonis addicendis & diſſolutus, ut nihil cauerit ſibi in rutis ſaltem & cæſis recipiendis, in quibus ut ex illis uerbis Ciceronis apparet, maiorum memoria conſeruari ſolebat. Craſſus enim cùm Brutorum gentis imagines in funere anus cuiuſdam ferrentur, quæ ex familia Brutorum erat (ut moris fuit antiquis) ſcommatis occaſione arrepta ita ad Brutum in foro inquit, unde pompa funeris uideri poterat, Tu lucem aſpicere audes? tu hos intueri? tu illam mortuam? tu imagines ipſas non perhorreſcis? quibus non modò imitandis, ſed ne collocandis quidem locum tibi ullum reliquiſti? Plinius libro XXXV. de ijs loquens, Aliæ, inquit, in foribus & circa limina animorum ingentium imagines

Ruta & cæſa recipere.

nes erant, affixis hoſtium ſpolijs, quæ nec emptori refringere liceret, quæ etiam dominus mutatis domus ornamenta erant. In rutis igitur & cæſis huiuſmodi imagines & ſtemmata familiarium erant. Neque uerò Mutius in titulo, De uerborum ſignificatione, rutorum cæſorum ſignificationem tam arctè complexus eſt, quàm hic Vlpianus fecit: In rutis, inquit, & cæſis ea ſunt quæ terra non tenentur, quæq; opere ſtructili tectorio'ue non continentur. Secundum quæ uerba opus inteſtinum in rutis & cæſis continetur: quod cùm ex dicto loco Ciceronis in Topicis intelligitur, tum uerò ex ijs quæ §. ſuperiore de pluteis dicuntur. Eſt autem opus inteſtinum, inſtrumentum domus, ut ſcamna, ſedes, grabati, abaci, ſubſellia, fulcra, plutei, armaria, ſcrinia, foruli, loculamenta, menſæ, tripodes, monopodes uel potius monopodia, dorſualia quæ igni opponuntur cùm accumbimus, repagula, & clauſtra lignea, & omnia denique quæ materia conſtant. Vitruuius libro I I. de abiete loquens, Ima autem cum exciſa quadrifluuijs diſparatur, eiecto torulo ex eadem arbore ad inteſtina opera comparatur. Idem libro V I. de cauedijs diſpluuiatis loquens, Itaque redundantes canales reſtagnant, & inteſtinum & parietes in eis generibus ædificiorum corrumpunt. Vbi inteſtinum pro feneſtris poſuit. Et rurſus alibi, Habent autem hæ domus ueſtibula egregia, & ianuas proprias cum dignitate, porticusq; periſtyliorum albarijs & tectorijs, & ex inteſtino opere lacunarijs ornatas. Materiaria autem incruſtatio, quam lambritium dicunt, tectorij uicem implet. Coaxatio enim quæ & coaſſatio dicitur, tabulis id genus conſerta eſt, quibus cuppæ & lacus conficiuntur. Aſſes enim quæ & axes dicuntur, tabulæ ſunt ſectiles non abſimiles ſcandulis, quibus

Opus inteſtinum.

Incruſtatio materiaria.

Coaxatio & coaſſatio.

Aſſes & axes & aſſamenta.

quibus tecta tegularum uice in quibuſdam locis teguntur.
σανιδώματα. Plinius aſſamenta etiam appellat lib. x v i. ut Græci σανιδώματα. Coaxatione antiqui ad intertignia utebantur, quod nuper in uſum redijt. Lignea uerò incruſtatio tym-
orthoſtata. panis & orthoſtatis compacta eſt, panella & mordeſias à mordendo appellant artifices, & tenones quaſi tenaces. Axes ij ſunt excauati cardinatiq́;, quibus tympana un-
Arrectaria & tranſuerſaria. dique ambiuntur & continentur. Arrectaria etiam tranſuerſariaq́; iugamenta dicuntur. Cardo ſumma pars eſt iu-
Cardo. gamenti quod in cauum inditur. Contabulatio generale
Contabulatio. nomen eſt. Aſſeres ab aßibus differunt. Sunt enim aſſeres
Aſſeres. oblongi, trientali circiter materia, latitudine ferè ac craſſitudine æquales, uulgo membraturæ dicuntur.

Ex eadem lege.

Caſtellum. Caſtella plumbea putea opercula puteorum epitonea.) Lego caſtella plumbea putealia, id eſt, opercula puteorum, epiſtomia. ut fortaſſe hæc uerba, id eſt, opercula puteorum, ſint ex margine in textum addita. Caſtella in aquæductibus duplicem uſum præbent. Sunt enim caſtella conceptacula quædam laxiora certis ſpatijs emodulata, ex quibus aqua per fiſtulas in uaria loca diſtribuitur, id eſt, in uillas & prætoria nobilium indultu principali, ut docet Frontinus in libro de Aquæductibus. Vitruuius lib. v i i i. Ductus aquæ fiunt generibus tribus, riuis per canales ſtructiles, aut fiſtulis plumbeis, ſeu tabulis fictilibus, quorum hæ rationes ſunt: Si canalibus, ut ſtructura fiat quàm ſolidißima, ſolumq́; riui libramenta habeat faſtigiata ne minus in centenos pedes ſemipede. Eæq́; ſtructuræ confornicentur, ut minimè ſol aquam tangat. cumq́; uenerit ad mœnia, efficiatur caſtellum, & caſtello coniunctum ad recipiendum aquam triplex immiſſarium. Collocenturq́; in caſtello

caſtello tres fiſtulæ æqualiter diuiſæ in tria receptacula coniuncta, uti cùm abundauerit, ab extremis in medium receptaculum redundet. Ita in medio ponentur fiſtulæ in omnes lacus & ſalientes, in altero in balneas quæ uectigal quotannis populo præſtent. Ex quibus tertio in domos priuatas ita ne deſit in publico. Immiſſaria Vitruuius & receptacula pro ijſdem accipit. Lacus autem pro ijs conceptaculis aquæ in quibus mulieres lintea abluebant. Canales ſtructiles ſemiruti hodie Romæ uiſuntur. Tabulis & fiſtulis Gallia utitur. Caſtellorum altera eſt utilitas, quòd aqua per canalium aut tubulorum anguſtias magno ſpiritus impetu eliſa, cùm in caſtellorum laxitatem inciderit, impetum illum à ſpiritu elidente per anguſtias cõceptum amittit, qui alioquin aquæductibus propter rapiditatem noxius eſſe poſſet. Propterea crebra in aquæductibus erant caſtella certis ſpatijs aſtructa. Vlpianus autem hic de priuatis caſtellis intellexit, hoc eſt, de quibuſdam conceptaculis atque immiſſarijs aquæ uel tubis deriuatæ, uel hauſtæ machinis, quæ cùm uſus uenit per emiſſarium, uel per ſaliẽtes emittitur ad eum locum quo emitti opus eſt. Vitruuius libro x, de organis hauſtorijs loquens, Cùm autem altius extollendum erit, eadem ratio communicabitur ſic. Rota fiet circum axem ea magnitudine, ut ad latitudinem quæ opus fuerit conuenire poſſit. circum extremum latus rotæ, figentur modioli quadrati, pice & cera ſolidati. Ita cùm rota à calcantibus uerſabitur, modioli pleni ad ſummum elati, rurſus ad imum reuertentes infundent in caſtellum ipſi per ſe quod extulerint. Idem de Cteſibica machina loquens, Ita ex interiore loco caſtello collocato ad ſaliendum aqua ſubminiſtratur. Epiſtomion æramentum eſt quo ora ſalientium obturantur

Lacus.

Epiſtomion.

P

rantur & laxantur cùm opus eſt, dum manu dicitur uertibulum illud pertuſum, quod admittit uel arcet aquam, prout hoc aut illo modo uerſatur. Epiſtomion *enim Græcum eſt quaſi oris obturaculum dicas.Hoc ad hauriendum ad quotidianum uſum uinum in hypogeis utimur, fontem appellantes.* Vitruuius *libro x.de hydraulicis organis loquens, Singulis autem canalibus ſingula epiſtomia incluſa ſunt, manubrijs ferreis collocata, quæ manibus cùm torquentur, ex arca patefaciunt nares in canales.* Idem, *Motione uerò uectium uehementiore ſpiritus uehemens compreſſus epiſtomiorum aperturis influit, & replet anima canales.* Epiſtomion *accepit pro eo obturaculo quod in muſicis organis ſpiritum cõtinet & laxat ut opus eſt.* Vbique *tamen apud eum epithomion corruptè legitur.* Varro *libr.*III.*de re* Ruſtic. Epiſtomijs,*inquit, uerſis ad unumquenq; actum ſic ut influat in cõuiuium.* Epiſtomizo *uerbum contineo & ſuffræno ſignificat.* Vnde *epiſtomion dictum, quia ori uaſis pertuſi opponitur, ut fluentem liquorem cohibeat, & rurſus tranſmittat cùm opus eſt.* Fiſtulæ *porrò applumbatæ ſunt quæ eliquato plumbo in lapidum cauis ferruminatæ ſunt, quæ interdum extra parietes prominent, interdum introrſus latent eminente tantùm mamma ærea, quæ* Maſtos *uerbo Græco dicitur, cuiuſmodi paßim uiſuntur* Pariſijs.Ferè *enim maſtis erumpunt non epiſtomijs, cùm perenniter fluant.* Sigilla *parua ſunt ſigna, id eſt, ſimulachra in ſuis ædiculis collocata quaſi parietũ honeſtamenta.*Iuuenalis,*Si quis in ædicula* Deus *unicus.*Vel *etiam ſimulachra columnarum abacis inſidentia.*

Epiſtomizo. *Fiſtulæ applumbatæ.* *Maſtos.* *Sigilla.*

Ex l. Si uenditor, eodem titulo.

Si de plumbeo caſtello fiſtulæ ſub terram miſſæ aquam ducerent in equum lateribus circunſtructum.) Legendum

eſt in ſpecum, licet Accurſio aliter uiſum ſit. Specus enim inter opera aquariorum numerantur. Frontinus de Aquæductibus, Quicunq; poſt hanc legem rogatam, riuos, ſpecus, fornices, fiſtulas, caſtella, lacus aquarum publicarum, quæ ad urbem ducuntur, forauerit, ruperit, & reliqua. Idē, Placere circa riuos qui ſub terra eſſent & ſpecus citra urbem & extra urbem ad continentia ædificia, utraq; ex parte quinos pedes uacuos relinqui. Specus.

Ex l. Creditor, in fine, eodem tit.

Ante domū mari iunctam molibus iactis pyram conſtituit.) Legendum pilam. Pilæ lapideæ in ædificijs ſunt columnæ ſtructiles, aut ſtructuræ ex lapide cæſo, quaſi quædam ædificiorum fœmora, quibus mutili (quos coruos uocant) incumbentes trabes & epiſtylia ſuſtinent, de quibus alibi diximus. Pilæ etiam opera ſunt informia quæ in aqua conſtruuntur, cuiuſmodi magnifica Genuæ uiſitur. molem uulgò appellant. Earum uſus eſt ad tuendas à fluctibus naues intra portus & naualia. De quarū conſtructione Vitruuius lib. v. ſic inquit, Deinde ſuper eam exæquationem pila, quàm magna cōſtituta fuerit, ibi ſtruatur, eaq; cū erit extructa, relinquatur ne minus duos menſes ut ſiccescat. Tunc autem ſuccidatur margo quæ ſuſtinet arenam, ita arena fluctibus ſubruta efficiet in mari pilæ præcipitationē. Huiuſmodi pilā Vergilius lib. IX. deſcribit his uerbis, Pila. Mutuli.

Qualis in Euboico Baiarum littore quoddam
Saxea pila cadit, magnis quam molibus antè
Conſtructam ponto iaciunt: ſic illa ruinam
Prona trahit, penitusq; uadis illiſa recumbit.

Huiuſmodi autē fiebant ex puluere Puteolano qui in aqua lapideſcit. Fiunt & alia ratione intra aquam circundatis tabulationibus, quas arcas Vitruuius appellat ab arcendis

aquis ab opere. Alij aquaria ſepta uocant. Noſtrates fabri & ſtructores baſtardellos dicunt. cuiuſmodi dudum in ponte Pariſienſi uidimus ſuſcudatis lignis ad perpendiculum depactis, ne aqua per rimas erumperc poſſet. Sunt autem ſuſcudes ſubcudesq́;, lignea retinacula quæ etiam ſecuriclæ à forma dicuntur quaſi ſecuriculæ, quibus duo tigna tenaciſſima inter ſe uinciuntur, unde ſecuriclati cardines apud Vitruuium lib. x. licet uulgò ſecuridati legatur. noſtri (ut arbitror) hirundinũ caudas appellãt. Cato, Subcudes iligneas adindito: eas ubi confixeris, clauis corneis occludito. Apud Auguſtinum lib. xv. de Ciuitate, ſuſcudines legitur. Vitruuius lib. x. cap. VIII. de tympano ad molendam farinam loquens, Secundum id tympanum maius, item dentatum planum eſt collocatum, quo continetur axis habens in capite ſummo ſubcudem ferream quo mola continetur. Quod Vitruuius ſubcudem hic appellat, noſtri ferrum molendini appellant, ex quo forma ſubcudis intelligi poteſt. In codicibus tamen impreſſis locus ille mutilatus eſt. Deſunt enim decem uerba à uerbo priore continetur, uſque ad alterum idem uerbum.

Suſcudes. *Securiclæ.* *Securiclatus.*

Ex l. penultima, eiuſdem tituli.

Puta enim eum fuiſſe ſeruum qui per catadromum deſcendere, aut in cloacam demitti ſolitus eſſet.) Catadromus de quo miranda cecinit, id eſt, uaticinatus eſt Accurſius, Latinè decurſorium ad uerbũ transferri poteſt. Dromos enim curſum ſignificat. Tranquillus in Nerone, Nobiliſſimus eques Romanus elephanto ſuperſedens per catadromon decucurrit. Id eſt, per ſtadium in quo equites decurrere ſolebant imaginario prælio, ut fit ſæpe in Gallia Principe ſpectante: licias uocant. Nonnulli catadromum & hippodromũ pro eodẽ accipiunt. Eſt autem hippodromus

Catadromus. *Hippodromus.*

mus equorum curriculum, in quo de pernicitate certatur citra ſimulachrum pugnæ. Neutra autem ſignificatio hic conuenit. Quid enim ſimule catadromo cum cloaca? aut quid ſeruo cum decurſione equeſtri? Propterea ſuſpicor locum hunc mendoſum eſſe. Decurrere autẽ quid ſit, unde decurſorium dictum, docet Liuius libro x. de bello Macedonico his uerbis, Mos erat luſtrationis ſacro peracto decurrere exercitum, & diuiſas bifariam acies concurrere ad ſimulachrum pugnæ. Regij iuuenes duces ei certamini ludicro dati. Gellius lib. VII. Vt in decurſibus, inquit, ludicris aut ſimulacris præliorum fieri uidemus. Vergilius de Palantis funere loquens in undecimo, Decurrere. Decurſorium.

Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos, ter mœſtum funeris ignem
Luſtrauere in equis.
It cœlo clamorq́; uirûm clangorq́; tubarum.

Huiuſmodi autem decurſione equites Romanos uti ſolitos ex Tranquillo apparet in Nerone, Deductus, inquit, in forum tyro populo congiarium, militi donatiuum propoſuit indicta decurſione. Torneamenta edicere hodie appellant, aut etiam indicere.

Ex l. Videamus, in titulo, Locati.

Inter conductorem & locatorem conuenerat, ne in uilla urbana fœnum componeretur.) Quid ſit uilla urbana, non omnes, credo, Accurſius ſcire uoluit, quum de hoc nihil dixerit. Ab aliquo igitur antiquorum id requirendum. Is erit Varro, qui libro I. de re Ruſtica ſic inquit, temporum ſuorum luxuriam taxãs, Fructuoſior certè fundus eſt propter ædificia, ſi potius ad antiquorum diligentiã, quàm ad horum luxuriam dirigas ædificationem. Illi enim ad fructuum rationem faciebant, hi ad libidines indomitas. Villa urbana.

Itaque illorum uillæ ruſticæ erant maiores, quàm urbanæ, quæ nunc ſunt pleræq;. Idem paulò poſt, Item cætera ut eſſent in uilla huiuſmodi, quæ cultum quærerent, prouidebant: nunc contrà, uillam urbanam quàm maximã, ac politiſsimam habeant, dant operam, ac cum Metelli *ac* Luculli *uillis peſsimo exemplo ædificatis certat.* Villam urba-

Prætorium. nam Palladius *prætorium appellat his uerbis, Ipſius etiam prætorij ſitus ſit loco aliquatenus erectiore & ſicciore, quàm cætera propter iniuriam fundamentorum, & ut læto fruatur aſpectu.* Tranquillus in Auguſto, *Ampla & operoſa prætoria grauabatur. Id eſt, iniquo animo ferebat Auguſtus uillas quaſdam elegantius & ſumptuoſius extructas. & in Calig. In extructionibus uillarũ & prætoriorum omni ratione poſthabita, nihil tam efficere cupiebat, quàm quod effici poſſe negaretur.* Vlpianus *etiam alibi prætorium, quod hic uillam urbanam, appellauit his uerbis, Plenum autem uſum habere debet, ſi & uillæ &*

Villa ruſtica. *prætorij ei relictus eſt.* Villa ruſtica *eſt ea pars uillæ, quã uillicus colonus, uel uinitor, uel arborator habitandam ſibi obtinet, & familiæ uillaticæ, atq; inſtrumento omni ruſti-*

Villa urbana. *co condendo, aut continendo.* Villa urbana, *quæ & prætorium dicitur, ea pars eſt quam dominus ſibi recepit. quæ quia elegãtius amœniuſq; ædificari ſolet & inſtrui, ideò urbana uocatur, quaſi urbanĩ nitoris & elegantiæ plus habẽs, quàm ruſticæ.* Propterea Vitruuius *huiuſmodi ædi-*

Pſeudourbana. *ficia pſeudourbana appellat. ſic enim inquit libro* VI. *Earum autem rerum non ſolùm erunt in urbe ædificiorum rationes, ſed etiam ruri, præterquàm quod in urbe, atria proxima ianuis ſolent eſſe, ruri in pſeudourbanis ſtatim*

Villæ partes. *periſtylia.* Columella *uillam tripertito diſtribuit, partem unam urbanam, ruſticam alteram, & tertiam fructuariam* appel

appellans. In propoſito igitur nihil mirum dominum uillam ſibi urbanam recepiſſe in locatione fundi, ne fœnilis uſum colono præberet.

Ex l.ſeq. Item quæritur ſi ciſiarius.

Ciſium uehiculi genus eſt biroti, ut inquit Nonius. *Marcus* Tullius *in* I I. *Philippic. Cùm hora diei decima ferè ad Saxa rubra ueniſſet, delituit in quadam cauponula, atque ibi ſe occultans perpotauit ad ueſperum. Inde ciſio celeriter ad urbem aduectus domum uenit capite inuoluto.* Ita *enim locum illum legunt* Nonius *&* Gellius, *licet corruptè caſſia in impreſſis libris legatur.* Hoc *autem uerbo utitur* Plinius *libro duodetriceſimo.* Multa *ſunt autem nomina uehiculorum, ut carrum qui & carrus dicitur, plauſtrum, carpentum, & ſarracum, quod uehendis marmoribus, & grandi materiæ accommodatum eſt apud* Vitruuium *&* Iuuenalem, *Longa coruſcat Sarraco ueniente abies.* Supradicta *igitur uocabula ſunt onerariorum uehiculorũ. Geſtatoria uerò ſunt carruca, ciſium, eſſedum, rheda, petorritum, & ſtaticulum.* Cicero *in eadem* Philip. Vehebatur *in eſſedo* Tribunuſplebis. *lictores laureati antecedebant, inter quos aperta lectica mima portabatur. ſequebatur rheda cum lenonibus, comites nequiſſimi.* Plinius *lib.* XXXIIII. *Argẽtum incoquere ſimili modo cœpere, equorum maximè ornamentis, iumentorumq́; iugis. Cœpere inde eſſeda, & uehicula, & petorrita exornari, ſimiliq́; modo ad aurea quoq; & argentea ſtaticula luxuria peruenit. quæq́; in ſcyphis cerni prodigium erat, hæc in uehiculis atteri cultus uocatur.* Hactenus Pli. *Ex cuius uerbis apparet multum olim uſum geſtatoriorũ fuiſſe etiã uiris.* Vidi *certè nuper geſtatoriũ currũ* Præfecti *prætorio in quodã lib. pictum quadrirotum, æratũ, aut inauratum magnifica ſpecie,*

Ciſium.

Vehicula oneraria.

Vehicula geſtatoria.

extante in eo ſella curuli. Lampridius in Alexandro, Carrucas Romæ & rhedas Senatoribus omnibus, ut argentatas haberent, permiſit: intereſſe Romanæ dignitatis putãs, ut ijs tantæ urbis ſenatores uterentur. Erant & ſacra uehicula, quæ Thenſæ uocantur, autoribus Seruio & Feſto. Tranquillus in Cæſ. Ampliora etiam humano faſtigio decerni ſibi paſſus eſt, ſedem auream in curia, & pro tribunali, thenſam & ferculum Circenſi pompa. Ferculis autem pompa traducebatur, & deorum ſimulacra geſtabantur. Idem in eodem, Pontico triumpho inter pompæ fercula trium uerborum prætulit titulum. Cur autem ſic uocarentur, diuus Auguſtinus lib. II. De ciuitate Dei docet. Sic hodie uocari poſſunt geſtatoriola, quibus Euchariſtia, & ſanctorum reliquiæ in ſupplicationibus circunferũtur. Pilenta muliebria erãt uectabula, quibus matronæ geſtabantur, autore Feſto: quibus tamen ſolis caſtis uti licebat, ut inquit Seruius. Vergilius in VIII. Caſtæ ducebant ſacra per urbem Pilentis matres in mollibus: id eſt, penſilibus. Sunt autem penſilia geſtatoria, quos tremulos currus uocamus. Bigæ, trigæ, quadrigæ, ad curule certamen, & ſacra certamina pertinẽt. His enim uerbis nõ tam uehiculum, quàm equi bijuges, trijuges, quadrijuges ſignificantur.

Vehicula ſacra. *Thenſæ.* *Fercula.* *Vectabula muliebria.* *Pilenta.* *Geſtatoria penſilia.* *Bigæ, &c.*

Ex l. Ex conducto. §. primo.

Calamitas.

Si uis tempeſtatis calamitoſæ contigerit.) Calamitatem (inquit Donatus) propriè grandinem ruſtici dicunt, quòd calamum, hoc eſt, culmum, ac ſegetem comminuat. Plinius libro XVIII. naturalis hiſt. Ordeum ex omni frumento minimè calamitoſum, quia tollitur antequam triticum occupet rubigo. Vnde Cicero metaphoricõs in Ver. actione II. ita inquit, Eademq; ui & iniuria cùm pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te tanquam ali-

quam

quam calamitoſam tempeſtatem, peſtemq́; peruaſiſſe de- monſtro. Idem alibi de eodem, Quacunque iter fecit, eiuſ- modi fuit, ut non Legatus populi Romani, ſed ut quædam calamitas peruadere uideretur. Non potuit Cicero ſigni- ficantius Verris Prætoris furta ac rapinas & iniurias ex- primere. Quo uerbo uocari poteſt noſtro tẽpore militum improbitas pagatim graſſantium, qui quacunque iter fa- ciunt, impotentiſſimæ petulantiæ ueſtigia ad finem anni uertentis impreſſa relinquere ſoliti ſunt, uſqueadeò omnia diuexata, omnia exhauſta, omnia diſiecta, quaſiq́; grandi- ne, ac procella proculcata, obtritaq́; digreſſis illis uiſun- tur, ſimul ignorante Principe, ſimul ijs quos editiore lo- co poſitos hic turbo percellere non poteſt, nihil ad ſe at- tinere eam calamitatem interpretantibus. Quis enim (ſi ad normam ueritatis loqui uolumus) publica uice commo- ueri, aut certè permoueri in huiuſmodi rebus uiſus eſt, eo- rum quidem qui populo apud Principem adeſſe & de- bent, & poſſunt? Noui unum & alterum eorum, qui ſum- marum rerum actui aliquãdo præfecti fuerunt, quos com- pertum habeo difficilimis plebis temporibus, cùm ad eos huiuſmodi calamitates deferrentur (Sunt enim quocunque tempore uiri boni, qui uicem miſerorum non dolere ne- queunt) cumq́; his alijſq́; permultis ærumnis iamiam ceſ- ſurâ plebis inopia diceretur, ad Principemq́;, & ſanctius Principis conſilium referri de hac re debere primo quoque tempore: hactenus uice publica commotos eſſe, ut reſpon- derent, non ſibi id negotium eſſe, ut afflictæ plebeculæ il- lachrymando, periculum non quidem ſibimetipſis, ſed fortunis ſuis creatum irent, & tanquam popularibus ærumnis piacularem fortunam ſuam ſubderẽt, publicæ ca- lamitatis ſuccidaneam, ſic enim loqui ſolent, belliſſimum

In eos qui ui- cem calamito- ſa plebis nõ do- lent.

P 5 eſſe

eſſe putantes, improbius quàm facetius dictum riſu etiam proſequi. Atenim *huiuſmodi nuntij, nec* Principibus *feſtiui ſunt, & in nonnullorum aliquando potentium offenſionem incurrunt.* Ita'ne *uerò tauris ipſi à natura datum eſſe fatebuntur, ut pro uitulis imbelliq; armento ſumma ui, ſummoq; diſcrimine cum leonibus dimicent: ad ſe autem præter naturalem hominum inter homines commendationem, etiam in magiſtratibus aut honoribus poſitos, popularia incommoda pertinere negabunt? primos honores ipſi gerant, coli ſe à populo ſupra modum quoque uelint? ſtipendia immenſa, & (quod indignitatem auget) collatione plebeculæ corraſa mereant, & calamitoſæ plebis querelas nihil ad ſe pertinere dictitent?* Videant *quæſo rectum'ne ſit, aut num id tueri citra grauem animæ noxam poßint.* Verùm *illi fortaſſe plus uiderunt.* Vt *enim in membris & partibus corporis humani aliqua ſibi tantùm quodammodo nata eſſe uidentur, ut aures & oculi, alia cæteris membris ſubſeruire, ſuumq; munus obire aliorum cauſa nata ſunt, ut crura, ut manus, ut pedes: ſic aures & oculi reipublicæ, id eſt, hi quos primos ordines in adminiſtrandis rebus ducere* Princeps *uoluit, more hominum ſæpe faciunt, ut ſibi ſuiſq; conſulere in communibus rebus agendis, id eſt, publicis, ſatis habeant: reliquos omneis uectores, qui procul gubernaculis agunt, & plebeculam præſertim quæ ad ſcalmum interdiu noctuq; adhæreſcere cogitur, & remis incumbere, tanquam aſinum ad clitellas, ſic ad inopiam & ærumnam natos eſſe cenſeant: ut clauum tenentibus ipſis, & omnibus felicibus feriatis eſſe liceat, atque etiam ſi dijs placet, laboribus ærumnoſorum frui.* Quaſi *uerò non eadem naui, id eſt, eodem periculo tempeſtatum, & gubernatores, & remiges, & uectores,*

res,per huius uitæ uarios euentus, quaſi per fretum aliquod undabundum, tranſmittantur. Aut quaſi remigio diſiecto otioſe etiam, ac placidè uelificari poßint. Atqui iſti,ut uidetur, cùm ad ſumma honorum faſtigia euaſerunt, rem ita inter ſe componunt,ut inuicem Plautinum illud dicant,Si tu proreta huic naui es,ego gubernator ero: atque ita diſtributis ſibi ſuiſq; primis quibuſque muneribus, ſummißim inter ſe (quaſi ad populares, & oppidanos homines loquentes) dicere ſolent, Nunquam ſic cura deorum Se premit,ut ueſtræ morti, ueſtræq; ſaluti Fata uacent, procerum motus hæc cuncta ſequuntur, Humanum paucis uiuit genus. Deos autem more noſtro nunc appello (ut antea diximus) quos immodica potentia uiuos, uiuentesq; inter diuos retulit, in quorum manibus tanquam in cardinibus ſumma rei Gallicæ uertitur. Qui tandiu in cœlo eſſe ſolent (ut Ciceronis uerbo utar hic appoſitißimo) id eſt,omnium ore celebrari, ac nominis ſui fama, fora ac conciliabula,omnesq; conuentus, circulosq; implere,quandiu fortunæ collibuit. Quorum diuinitas toto hoc imperio quamlibet latè patet ipſum, locis omnibus, omnibusq; horis,omnium uocibus inuocatur,nominatur, agitur rea,laudatur,arguitur,& interdum cum conuicijs colitur. Volubilis tamē & cæca exiſtimata,uaga,incōſtans, incerta,uaria,indignorumq; fautrix,deſultoria celeritate ſubinde in alium,aliumq; tranſiens. Cui omnia expenſa, omnia feruntur accepta, & quæ in noſtrorum hominum ratione ſola utranq; paginam facit, ut inquit ille. Vt enim quicquid publicè priuatimq; rectè ſecus'ue ceſſerit, ita bene eos, aut malè audire ilico neceſſe eſt. Quibuſdam uerò eorum in iſta beatitudine tanta humanitatis obrepit *In cœlo eſſe.*

oblíu

obliuio (quaſi ad lethæas aquas biberint) ut ſe uelut onagros omni lege ſolutos, omnis ærumnæ ac laboris immunes eſſe, nimia fortunæ indulgentia cæci interpretentur, nec populariũ calamitatibus ueluti iniquis aſellorum clitellis condoleſcant. In quo tamen longè mihi falli uidentur *homines ambitioſiſſimi.* Ampliſſimum *eſt enim homini uiribus, aut corporis, aut animi præualenti, aut etiam opibus, quãplurimos homines iuuiſſe: Deus eſt mortali iuuare mortalem (inquit Plinius) & hæc ad æternam gloriã uia, & Herculem, Liberum, Aeſculapium, Caſtorem & Pollucem in cœlum (ut inquit Marcus Tullius lib. 11. de Legibus) merita uocauerunt. Quod quomodo intelligi debeat, ex uerbis eius colligi poteſt lib. 111. de Natura Deorum, Atqui (inquit) in pleriſq; ciuitatibus intelligi poteſt augendæ uirtutis gratia, quo libentius Reipublicæ cauſa periculum adiret optimus quiſq;, uirorum fortium memoriam honore Deorum immortalium conſecratam. A' quo etiam mutuatus ex profeſſo Lactantius libro 1. Inſtitu. ita inquit, Suſcepit autem uita hominum, conſuetudoq; communis, ut beneficijs excellentes uiros in cœlum fama, ac uoluntate tollerent. Hinc Hercules, hinc Caſtor, hinc Pollux, hinc Aeſculapius, hinc Liber. Et rurſus, In pleriſque autem ciuitatibus intelligi poteſt acuendæ uirtutis gratia, aut quo libentius Reipublicæ cauſa periculum adiret optimus quiſque, uirorum fortium memoriam honore deorum immortalium conſecratã. Sed hoc nimirum eſt illud. Quẽadmodum membrorum, id eſt, partium corporis alia uidentur propter uſum à natura eſſe data, ut manus, ut pedes, ut ea quæ ſunt intus in corpore: alia nullam ob utilitatem, ſed quaſi ad ornatum, ut cauda pauoni, pennæ uerſicolores columbis, uiris mammæ & barba: ſic eorum qui ad*

Deus qui ſias.

ad primos magiſtratus uocantur, quaſi ad unum corpus Reipublicæ *adminiſtrandum, quidam rebus egregiè geſtis perficiunt, ut non ſibi nati eſſe, ſed omnibus uideantur: quibus morte extinctis gloria perpetua ſuccedit, quidam ſocordia tanta prædíti ſunt, ut non magiſtratus gerere, ſed magiſtratuum perſonam induiſſe uideantur, ut* Reipublicæ *ſuarum interim partiũ ſi minus ratio, at numerus certè conſtet. Sed fuiſſe nobis huiuſmodi homines ſperamus* Reipublicæ *præfectos, ut alibi dictum eſt. Omnia iam nobis meliora non modò fore, ſed etiam eſſe ſpopondimus.* Et *alioquin hoc* Principe *iandiu in portu nauigare uidemur.* Qui *cùm ad ſemiermem huius* Reipublicæ *nauem, atque in alto luxus, & incuriæ publicæ fluitantem nauarchus acceßiſſet, in multos eam tumultus ingruentium, inſtantiumq; bellorum iamiam incurſuram, ſacra quadam anchora frugalitatis haud dubiè ſtabiliuit.* Vt *ad rem redeamus:* Terentius *in* Eunucho, *Sed ecca ipſa egreditur noſtri fundi calamitas. Propterea factum ut calamitas pro diſpendio & ſterilitate accipiatur.* Cicero *pro lege* Manilia, Nam *in cæteris rebus cùm uenit calamitas, tum detrimentum accipitur.* At *in uectigalibus non ſolum aduentus mali, ſed etiam metus ipſe affert calamitatem.* Calamitoſus *ærumnoſus eſt, malis calamitatibusq; prægrauatus, inquit* Nonius. Cicero *in* Diuinatione, Honoris *ampliſſimi eſſe puto, & accuſare improbos & miſeros, calamitoſosq; defendere.* Inde *calamitoſus ager* Catoni, *& calamitoſum periculoſumq; cœlum.* Calamitas *etiam in ludis ſcenicis dicebatur, cùm fabula exigebatur. ut in prologo* Hecyræ, *à* Græcis *πταῖσμα dicitur, cùm alioqui calamitas λύμη & οἰκοφθορία dicatur, et περίστασις.* Vlpianus *igitur omnis antiquitatis peritißimus ut hic, ſic ubiq; ferè*

Calamitoſus.

Calamitas.

ſer

ſermonis proprietatē ſeruauit. His enim uerbis talem procellam ſignificauit, quæ ſegetes frugesq́; procellere ſolet, qualem Vergilius I. Georgicorum deſcribit,

Omnia uentorum concurrere prælia uidi,
Quæ grauidam latè ſegetem ab radicibus imis
Sublimè expulſam eruerēt, & reliqua. Hæc χαλαζοκοπία à Græcis dicitur, id eſt, grando procelloſa. Cæterùm ſturnus, cuius hic Vlpianus meminit, auis eſt maculoſa, quæ Græcè Pſarus dicitur, magnitudine merulæ, ut inquit Ariſtoteles, gregatim uolans ut paſſer. Sturnellus uulgò dicitur. Auis eſt docilis, ut turdus, & galerita, & monedula, & reliquæ humanæ uocis imitatriculæ. Graculus, genus eſt monedulæ, coracias ab Ariſtotele dicitur à coruina nigritie, roſtro tamen rutilo, docilis etiam, & facilè manſueſcens. Huiuſmodi uidentur ad uiuarium Vincenarium innumeræ, roſtro ferè nigrante. Et ſturni & monedulæ aues ſunt gregariæ quotannis migrantes, remigrantesq́;, nonnunquam tanta ui earum ingruente, ut frugibus & uitibus latè depopulatis ſterilitatem afferant.

Sturnus. Pſarus. Graculus.

Ex eodem §.

Rauca. Si raucis aut herbis ſegetes corruptæ ſint.) Rauca uermis eſt, cuius Plinius in uitijs ſegetum non meminit: ſed in XVII. de cultura talearum loquēs, Olea, inquit, ubi quercus effoſſa ſit, malè ponitur: quoniā uermes qui raucæ uocantur, in radice quercus naſcuntur, & tranſeunt. Idem in XVIII. Naſcuntur & uermiculi in radice, cùm ſementem imbribus ſecutis incluſerit repentinus calor humorē. Gignuntur & in grano cùm ſpicæ in pluuijs calor inferueſcit. De herbis autem noxijs idem ita inquit, Nam lolium & tribulum & carduum lappamq́;, non minus quàm rubum, inter frugū morbos, potius quàm inter ipſius terræ peſtem

peſtem numerauerim. Lolium herba eſt, quæ Græcè æra dicitur, de qua idem alibi, Triticum enecat æra, ordeum feſtuca, quæ ægilops dicitur, lentem herba ſecuridaca. Et hæ quidem complexu necant. Aeræ granum minimum eſt in cortice aculeato, quod cùm eſt in pane, celerrimè uertigines facit. herba uulgò nota eſt, hibraia à noſtris dicta. Aegilopem Vergilius Latinè auenam appellauit in hoc uerſu, Infelix lolium & ſteriles dominantur auenæ. Plinius, Primum omnium, inquit, frumenti uitium auena eſt, & ordeum in eam degenerat, ſicut ipſa frumenti fit inſtar. Quippe cum Germaniæ populi edant eam, neque alia pulte uiuant. Runcatio contra inutiles huiuſmodi, aut etiam noxias herbas inuenta eſt. Vnde runcare uerbum, quod Græcè βοτανίζειν dicitur, id eſt, herbas noxas uellere, & runcatio botaniſmos. Plinius libro XVIII. Poſtea pauci runcant, quod botaniſmon uocant. Idem, Runcatio cùm ſeges in articulo eſt, euulſis inutilibus herbis frugum radicem uindicat, ſegetemq́; diſcernit à ceſpite. Et rurſus, Faba runcari non geſtit, quoniam euincit herbas, ποασμὸς à Theophraſto dicitur. Sarritio quæ à Græcis σκάλισις dicitur (ut ſarrire σκάλλειν) ſarculo perficitur. Vnde etiam Sarculatio dicitur, de qua idem Plinius, Sarculatio induratam hyberno rigore ſoli triſtitiam laxat teporibus uernis, nouosq́; ſoles admittit. Qui ſarriet, caueat ne frumenti radices ſuffodiat. Triticum, ordeum, ſemen, fabam bis ſarrire melius. Lolium. Aera. Aegilops. Auena. Runcatio. Runcare. Sarritio.

Ex eodem.

Sed & ſi labes facta ſit, omnemq́; fructum tulerit, damnum coloni non eſſe. Et paulo pòſt, Sed & ſi uredo fructũ oliuæ corruperit.) Labes hoc in loco pro ruina et agri cõſidẽtia accipi poteſt, quæ Græcè συνίζησις dicitur. Labes enim Labes.

enim à lapſu dicitur, ut inquit Seruius in illum Vergilij locum, Hinc mihi prima mali labes. Eſt autem labes agri, cùm ager repentè terræmotu, aut quauis alia ratione ſub-

Chaſma.

ſidet in uaſtam uoraginem, quæ Græcè chaſma dicitur, id eſt, hiatus terræ, quo uerbo Vlpianus uſus eſt ſuprà, De

Chaſmaticus terræmotus.

periculo & commodo rei uenditæ. Vnde chaſmaticus terræmotus dictus, cùm mouente terra huiuſmodi hiatus exiſtunt. Plinius libro II. de terræmotu loquens, Hiatus uerò alias remanet oſtendens quæ ſorbuit, alias occultat ore compreſſo, rurſusq́; ita inducto ſolo, ut nulla ueſtigia extent, urbibus plerunque deuoratis, agrorumq́; tractu hau-

Chaſmatiæ.

ſto. Ariſtoteles chaſmatiam appellat in libro De mundo, τῶν δὲ σεισμῶν, οἱ μὲν συνιζήσεις ποιοῦντες εἰς τὰ κοῖλα, χασματίαι λέγονται, *Terremotuum, inquit, hi qui ſoli cõ-*

Locus emendatus in Luca.

ſidentias in cauernas faciunt, chaſmatiæ dicuntur. Lucæ XVI. inualuit erratum, ut chaos pro chaſmate legatur, his uerbis, Et in omnibus inter nos & uos chaos magnum firmatum eſt. ubi Græcè χάσμα μέγα ἐστήρικται, *id eſt, chaſma magnum firmatum eſt, legitur. Eſt enim error librario-*

•

rum, aut eorum, qui locum emendare ſe putauerunt, non interpretis. Cuiuſmodi alia inoleuerunt in iiſdem libris. Si-

Locus reſtitutus in libro Eccleſiaſtico.

mile eſt Eccleſiaſtici cap. VII. Noli amare mẽdacium aduerſus fratrem tuum. ubi interpres ſcripſerat, noli arare, μὴ ἀροτρία ψεῦδος ἐπ' ἀδελφῷ σου. *antea enim dixerat, Non ſemines mala in ſulcis iniuſtitiæ, & non metes ea in ſeptuplum. Sed ridebunt illi, qui euangelia Græca, & totum inſtrumentum nouum fidei noſtræ, id eſt, Apoſtolorum & Euangeliſtarum editionem, nullius autoritatis eſſe credunt, præiudicio illo utentes, quòd hæc noſtra traductio ab uniuerſa eccleſia occidentis recepta ſit. Quaſi uerò errata etiam nominatim recepta ſint, aut quaſi hæc tradu-*

ctio

ctio publico decreto Græcæ origini prælata ſit, ab ijs præſertim qui Græcè prorſus nihil ſciuerunt, id eſt, qui poſt Hieronymum, Ambroſium & Auguſtinum fuerunt. Quod ſimile eſt, atq; ſi traduces ex uite, aut arbore ductas, præſtantiores ſtirpibus ipſis eſſe contendant unde ſint enatæ. Huiuſmodi hominum pertinaciam Hieronymus inſectari multis in locis ſolet. nec ab re id fecit. Iniquum eſt autem & literis incommodum, opinionem ſeculorum aliquot errore conſtanter aſſertam, facilè extorqueri è manibus mordicus retinentium non poſſe. Cùm autem ille liber Sapientia Solomonis inſcriptus Græcè ſit mirè ſententioſus, Latinè ita corruptus eſt, ut ſæpe abſurdi ſint ſenſus & incongrui partim errore interpretis ſupra modum oſcitantis & imperiti: partim emendatorum culpa: ut capite II. Quoniam fumus afflatus eſt in naribus noſtris, & ſermo ſcintillæ ad commouendum cor noſtrum: Ὅτι καπνὸς ἡ πνοὴ ἐν ῥισὶν ἡμῶν, καὶ ὀλίγος σπινθὴρ ἐν κινήσει καρδίας ἡμῶν, Quoniam fumus, ſpiratio, uel anima in naribus noſtris: & modica ſcintilla in motu cordis noſtri. Sic enim uerti debuit, niſi interpres præ imperitia & ſtupore ingenij ὁ λόγος, id eſt, ſermo, pro ὀλίγος, id eſt modicus, intellexiſſet. Quod ſequitur: Qui extinctus cinis, erit corpus noſtrum. legi debet, quæ extincta, ſcintilla ſcilicet. In eodem ca. Quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum, ὅτι ὁ θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν. lego: Quoniam Deus creauit hominem ad naturam non interituram, et effigiem proprietatis ſuæ fecit illum. Ca. III. Maledicta creatura eorũ, quoniã felix eſt ſterilis: ἐπικατάρατος ἡ γένεσις αὐτῶν, Execrabilis eorum genitura, quando beata ſterilis non inquinata. Et paulò pòſt: Filij adulterorum cùm

In libro ſapientiæ.

Q consum

conſummatione erunt. lego, Liberi adulterorum imperfecti erunt, id eſt, non conſummati. Error eſt emendatorũ, Τεκνα μοιχῶν ἀτέλεστα. Et inferius: In die agnitionis allocutionis. lego: In die dijudicationis ſolamen, uel ſolatium, ἐν ἡμέρᾳ διαγνώσεως παραμύθιον. Cap. IIII. circa finem: Et quare minuerit illum dominus. legendum munierit: id eſt, ſecuritate donarit, ἠσφαλίσατο. Error eſt librariorum, aut enarratorum. Cap. VII. cùm multa perperam ſint uerſa, tum illud in fine abſurdiſſimè de ſapientia, Attingit ergo à fine uſq; ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, διαπνεῖ δ᾽ ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας εὐρώστως, καὶ διοικεῖ τὰ πάντα χρηστῶς, Perſpirat autem ab extremo ad extremum firmiter, & adminiſtrat omnia commodè. Et in cap. ſequenti: Doctrix eſt enim diſciplinæ Dei, et doctrix operũ illius, μύστις γάρ ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ ἐπιστήμης. καὶ εὑρετὶς τῶν ἔργων αὐτοῦ, Initiatrix eſt enim ſcientiæ Dei, & inuentrix operum eius. Vbi interpres corruptum exemplar ſecutus eſt, & permultis in locis. Illud miror in ca. I. Et hoc quod continet omnia ſcientiam habet uocis, καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα γνῶσιν ἔχει σοφίας, Cognitionem habet ſapientiæ, uel notitiam: quanquàm ſunt huiuſcemodi multa temere immutata. Appetit autem tempus, cùm hæc & alia huiuſmodi à pleriſq; intelligentur, propter literarum Græcarum ſtudium. Sed ut in uiam redeam, eſt etiam chaſma cœleſte, cuius meminit Pli-
Labes. nius lib. II. & Seruius lib. IX. Aeneid. De labe autem Cicero lib. I. de Diuinatione ſic inquit: Delata etiam ad Senatum labes agri Priuernatis, cùm ad infinitam altitudinem terra deſediſſet, Apuliáq; maximis terræmotibus conquaſſata eſſet. Quibus portentis magnæ populi Romani, pernicioſæq; ſeditiones denuntiabantur. Verùm quoniam uredinis Vlpianus hîc meminit, & paulò pòſt infrà: Agri

terram

terræmotu corruentis, propterea non labes hîc ſed tabes le- *Tabes.*
gendum exiſtimo ex Plinio & Theophraſto. Plinius libro decimo ſeptimo, de uitijs & morbis arborum loquens: Quædam, inquit, temporum cauſæ aut locorum, propriè dicuntur morbi, quoniam protinus necant: ſicut tabes cùm inuaſerit arborem aut uredo, uel flatus alicuius regionis propius, ut eſt in Apulia atabulus, in Eubœa olympias. Hic enim ſi flauerit citra brumam, exurit frigore areſaciens, ut nullis ſolibus poſtea recreari poßint. Hoc genere conualles, & appoſita fluminibus laborant, præcipuéq; uitis, olea, ficus. quod cùm euenerit, detegitur ſtatim in germinatione. Quæ uerba Plinij ad uerbum ferè ex quarto Theophraſti, de plantis tranſcripta ſunt, qui hanc tabem ἔκπληξιν τῶν δένδρων uocat, quaſi perculſionem aut ſtuporem arborum, cùm ſtirpes areſcunt tabido morbo exucti, eo modo quo homines ægri longa tabe emaciati, defectiq;. Id tamen quod Plinius ex Theophraſto dicit, exurit frigore areſaciens, ut nullis ſolibus poſtea recreari poßint, nos ita apud Theophraſtum legimus, ἀποκάει δὲ τὰ δένδρα, καὶ οὕτως αὖα ποιεῖ καὶ ξηρὰ, ὥστε οὐδ' ἂν ὑφ' ἡλίου καὶ χρόνου πολλοῦ γένοιτ' ἄν. διὸ καὶ καλοῦσι καυθμόν. Id eſt, Exurit autem arbores, eouſq; areſaciens, ut ne ſol quidem eodem modo multo tempore arida facere poßit, quare & uredo *Vredo.*
uocatur. Qui ſenſus congruentior uidetur, ſed Plinius in tumultuaria lectione aliud exemplar ſecutus eſt. Similis uredini eſt ſideratio, quæ Græcè σφακελισμὸς dicitur, & Latinè etiam carbunculatio. Plinius lib. decimo ſeptimo: Side- *Sideratio.*
ratio tota è cœlo conſtat, quapropter & grando in his cauſis intelligi debet, et carbunculatio, quod pruinarum iniuria *Carbunculatio.*
euenit. Hæc enim uerno tempore inuitatis, & erumpere audentibus ſatis mollibus inſidens adurit lacteſcentes germinũ

oculos, quod in flore carbunculum uocant. Pruinæ pernicioſior natura, quoniam lapſa præſidet, ac ne aura quidem ulla depellitur, quoniam non fit niſi immoto aëre & ſereno. Proprium tamen ſiderationis eſt ſub ortu canis ſiccitatum uapor, cùm inſitæ ac nouellæ arbores moriuntur, præcipuè ficus & uites. Idem libro decimo octauo: *In hoc temporis interuallo res ſumma uitium agitur, decretorio uuis ſidere illo, quod caniculam appellamus, unde carbunculatæ dicuntur, ut quodam uredinis carbone exuſtæ. Non comparantur huic malo grandinis procellæ, nec quæq; unquam annonæ intulere caritatem: agrorum quippe mala ſunt. carbunculus autem regionum latè patentium.* Hactenus Plinius. Columella libro quarto: *Sed ea tamen præcipua eſt, ſi nec nimis celeriter frondet: & primo quoq; tempore deflorescit, nec nimis tardè miteſcit, quin etiam pruinas, et caliginem, et carbunculum facilè propulſat.* Huc autem pertinet, quod dicitur in lege, Si merces. §. Vis maior, infrà hoc eodem titulo, Vis maior, quam Græci appellant, non debet conductori damnoſa eſſe. Quo in loco libenter quæſierim ab Accurſianis Iuriſperitis, quid per uim maiorem Iuriſconſultus Caius intelligi uoluerit. Hæremus, inquiunt, dic ipſe. Agedum audiant Plinium libro decimo octauo, de ſterilitatum cauſis loquentem his uerbis: *Ante omnia autem duo genera cœleſtis iniuriæ meminiſſe debemus, unum quod tempeſtates uocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraq; ſimilia intelliguntur, quæ cùm acciderunt, uis maior appellatur. Hæc ab horridis ſideribus exeunt, ueluti arcturo, orione, hœdis. Alia ſunt quæ ſilente cœlo, ſereniſq; noctibus fiunt, nullo ſentiente niſi cùm facta ſunt. Publica hæc & magnæ differentiæ à prioribus, alijs rubiginem, alijs uredinem, alijs carbunculum appellantib*

Vis maior.

Horrida ſidera.

lantibus, omnibus uerò ſterilitatem. Ex his uerbis apparet uim maiorem eſſe, quam Vlpianus ſuprà calamitoſam tempeſtatem uocauit. Columella libro primo: Nam ubi ſeduló colitur ager, plerunq; compendium: nunquam niſi, ſi cœli maior uis, aut prædonis inceßit, detrimentum affert. Quo modo autem Caius Græcè appellauerit, ex antiquis exemplaribus conijcere non potui, niſi quòd thian in ſecundo uerbo legiſſe uthi uideor, id eſt, diuinam: ſed quòd ſit ſubſtantiuum uocabulum, non facilè dixerim. Vis diuina appellatur in titulo, De damno infecto. Theophraſtus libro quinto, de cauſis plantarum τὴν ἀπὸ τοῦ δαίμονος αἰτίαν appellat: id eſt, cauſam diuinitus demiſſam, uel ut interpres uertit, Deorum numine urgentem, cuius exemplum χαλαζοκοπίαν ponit, id eſt, grandinem pollicentem. Dicitur etiam à Græcis μεγάλη παρασάσι. Hæc autem quatuor eſt generum. Repentini enim flatus exhalante terra coorti, rurſusq; in terram deiecti, obducta nubium cute multiformes exiſtunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo tonitrua edunt & fulgura: qui maiore illati pondere incurſuq;, ſi latè ſiccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ Ecnephias uocatur à Græcis, quaſi è nube erumpens: ſin uerò depreſſo ſinu arctius rotati effregerint ſine igne, hoc eſt, ſine fulmine, ecnephian illum faciunt, qui typhon à Græcis, id eſt, uibratus appellatur, & à Latinis uertex. Defert hic ſecum aliquid abreptum è nube gelida conuoluens uerſansq;, & ruinam ſuam illo pondere aggrauans, & locum ex loco mutans rapida uertigine, præcipua nauigantium peſtis. Qui etiam illiſu ipſo repercuſſus, correpta ſecum in cœlum refert, ſorbetq; in excelſum. Quòd ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minus alto quàm procella, nec ſine fragore, turbinem uocant, proxima quæq;

Grandinum iiij genera.

Ecnephias.

Typhon. Vertex.

Q 3 proſt

proſternentem : idem ardentior accenſusq́; dum fuerit, præſter uocatur, amburens contracta pariter & proterens. autor idem Plinius libro ſecundo, & ante eum Ariſtoteles libro tertio Meteorologicôn, qui δίνην, id eſt, uertiginem appellat, quam Plinius uerticem. In libro tamen de Mundo ſtrobilon appellat, ubi genera multa ponit uentorum, quos uiolentos uocat. Proinde ex prædictis colligere poſſumus ſterilitatum cauſas alias inteſtinas, alias externas eſſe. Interiores cauſæ ſunt, quæ ex re ipſa oriuntur, & damno coloni cedunt, ut uermiculatio cùm enatis uermiculis & beſtiolis ſegetes, arbores'ue infeſtantur, quod uermiculari dicitur, & à Græcis σκωληκοῦσθαι, & θηριοῦσθαι. Eadem ratio eſt herbarum exitialium, contra quas runcatio inuenta eſt: aut earum in quas fruges ipſæ degenerant, cuiuſmodi eſt auena in ordeo, aut lolium in tritico. Theophraſtus ἐξαιροῦσθαι uocat, quaſi loliescere, id eſt, in lolium degenerare. In eadem cauſa etiam eſt luxuria ſegetum, cûm nimia pabuli ubertate laſciuiunt, quod ἐξυβρίζειν dicitur, & in arboribus ὑλομανεῖν, id eſt, ſylueſcere. & itidem de alijs. Externæ cauſæ duorum ſunt generum, aut enim iniuria humana accidunt, ut ſi uiator aut prædo aliquid abſtulerit. huiuſmodi cauſæ damno coloni cedunt. aut iniuria cœleſti: & hæ rurſus bifariam diſtribuuntur. aut enim ui maiore accidunt, quæ & calamitoſa dicitur, in quo genere eſt grando procelloſa, turbo, uertex, & reliqua, quæ tempeſtatis nomine cenſentur. Sub hoc genere chaſma nunc & labem agri comprehendi uolumus, tametſi aliud genus ſit. Aut ui ſilente, & quæ nullo ſentiente obrepit, & hoc genus cum ſuperiore damno coloni cedit. In eo ſunt uredo, quæ Græcè καυθμὸς dicitur, pruina quæ πάχνη, irroratio, uel ut Plinius appellat roratio.

Præſter. — *Sterilitatum cauſæ.* — *Vermiculatio.* — *Luxuria.* — *Sylueſcere.*

tio, quæ ῥοὰς, tabes quæ ἔκπληξις, carbunculatio, ſideratio, quæ ipſa tamen tanquam genus multas ſpecies complectitur. Sideratio enim tota (inquit Plinius) e cœlo conſtat. Sideratio. Pruina eſt quæ lapſa perſidet & gelat, nec fit niſi immoto aëre & ſereno. Pruina. Hoc genere alternis propè annis in Gallia uites, arbores & frumenta interdum præcocia uitiantur. Etenim pruina à perurendo dicta eſt, quaſi perurina: urit enim germina cùm ſole liquefacta eſt, ut ſæpe uidimus. Vulgò gelu uocamus. Ariſtoteles in libro de Mundo, Κρύσταλλος μὲν ἐστὶν ἀθρόον ὕδωρ ἐξ αἰθρίας πεπηγός. πάχνη δὲ δρόσος πεπηγυῖα: Gelu, inquit, eſt aqua conferta, Gelu. à ſerenitate cœli concreta. Pruina uerò ros concretus. Gelu igitur eſt glacies, pruina eſt quod gelu uulgò dicitur. Carbunculatio. Carbunculatio & carbunculus in arboribus eſt (quantum ego conijcere poſſum) eiuſmodi corruptio, quam uulgari ſermone pruinam appellamus, quæ uerno tempore adurit lacteſcentes germinum oculos, & cùm flores aduſſerit, carbunculus tum uocatur. Apud Theophraſtum nomen eius non memini me legiſſe. At uerò in uitibus carbunculatio, quæ circa Idus Auguſti in Italia accidit, uitium eſt, cùm uuæ non ſatis folijs tectæ, præferuidis ſolibus interdum retorridæ fiunt & exuctæ, ex quo tandem aceſcunt, ut quodam uredinis carbone exuſtæ, acinique tunc præcoquuntur in callum, ut quodam in loco Plinius ait. Quod fit ad canis ortum interlunio accidente. Quanquàm Plinius paulò pòſt ita inquit: Pleriq; tamen dixere rorem inuſtum ſole, agri frugibus rubiginis cauſam eſſe, & carbunculi uitibus. Quod ex parte falſum eſſe arbitror, omnemq; uredinem frigore tantum innoxio conſtare ſolc. Id manifeſtum fiet attendentibus. Nam primum omnium hoc non euenire niſi noctibus, & ante ſolis ardorem deprehenditur, totumq; lunari

ratione conſtat, & reliqua, quæ ille ſolertiſſimè indagata, proſequitur magis, quàm explicat, ut mihi quidem uidetur. nec mirum, quippe qui in his multa dixiſſe ſe affirmet à nullo antè dicta, utcunq; certè memorabilia. Hæc igitur uitia Plinius noctu contrahi exiſtimat, non interdiu. Vnde illud ab eodem dictum eſt: Alia ſunt quæ ſilente cœlo, ſereniſq; noctibus fiunt nullo ſentiente, niſi cùm facta ſunt. Publica hæc et magnæ differentiæ à prioribus, alijs rubiginem, alijs uredinem, alijs carbunculum appellantibus. Et rurſus: Cœleſtis, inquit, ſterilitatis alterutrum fore in cauſa, hoc eſt, plenilunium, aut interlunium, non erit dubium: & in hoc admirari mirabilem naturæ benignitatem ſuccurrit. Iam primùm hanc iniuriam omnibus annis accidere non poſſe propter ſtatos ſiderum curſus: nec niſi paucis noctibus anni, idq; quando futurum ſit facilè noſci. Sic quoq; non ſine remedio. Deinde remedium addit. Vnde iterum alibi de carbunculo loquens: Non difficili remedio, inquit, niſi calumniari magis rerum naturam homines, quàm ſibi prodeſſe mallent. Tum aſtruit hiſtoriam Democriti, qui primus intellexit, oſtenditq; cœli cum terris ſocietatem. Rubigo in ſegetibus eſt, quam Theophraſtus eruginem appellat, id eſt, ἐρυσίβην: quo genere (ut ipſe inquit) frumentacea præcipuè corripiuntur, & inter ea triticum præcipuè & ordeum, ἐρυσίβη δὲ σῆψίς ἐστι τοῦ ἐφισταμένου ὑγροῦ, Eſt au-
Ærugo. *tem erugo incidentis ſegetibus humoris putrefactio. Propterea cùm multum pluerit, humor ille abluitur, nec in eruginem putreſcit. Cùm uerò rores permulti ſtillauerint, & ſol ſubſecutus cum tranquillitate fuerit, tunc erugo putreſcit. Ideo in locis editioribus minus fit, in conuallibus autem plerunq;, ubi uenti conſileſcunt. Cuius tamen pro parte in cauſa lunaris calor, proptereaq; plenilunio, id eſt, præual*

prævalente luna magis fit. Quæ uerba Theophraſti ex libro quarto, de Cauſis plantarum, Plinius ſupradicto loco reprehendere uidetur. Rubigo uel erugo (niſi fallor) eſt quam nauillam noſtrates agricolæ uocant. Spicæ enim marcidæ fiunt hoc uitio, & in puluerem fœtidum confriatiles. A` rubigine rubigalia dicta, id eſt, feſti dies amoliendæ rubigini inſtituti ab antiquis, quales ſunt ſupplicationes amburbiæ, aut ambaruales, quæ hodie propter eiuſmodi cauſas factitantur. Plinius: Rubigalia Numa conſtituit, quæ nunc aguntur ad ſeptimum Calendas Maij, quoniam tunc ferè ſegetes rubigo occupat. Roratio quam Theophraſtus rhoada, quaſi defluxum, appellat, morbus eſt uitium, quem uulgo colaturam uocamus. de quo Plinius libro uigeſimo ſeptimo: Siderationis genus eſt in uitibus defloreſcentibus, roratio. Theophraſtus lib. quarto, de plātis: Roratio, inquit, fit cùm uitis defloreſcens irrorat. Fit autem id genus affectionis cùm acini defluunt, et qui remanent paruuli ſunt. Idem Plinius alibi: Peſſimum eſt inter omnia cùm defloreſcentem uitem, & oleam percutit imber, quoniam ſimul defluit fructus. Propter hoc uitium floralia ab antiquis inſtituta ſuut autore Plinio his uerbis: Floralia inſtituerunt anno urbis quingenteſimo ex oraculis Sibyllæ, ut omnia bene defloreſcerēt. Fuerunt et Florales ludi, quæ Floralia etiam dicuntur in honorem Floræ inſtituti, qui cum omni obſcœnitate rerum uerborumq; celebrabantur. Vnde natum prouerbium: Florales agentem ſpectari à Catone. Horum meminit Lactantius lib. I. Valerius lib. II. cap. v. Auguſtinus lib. II. de Ciuitate. Erucæ ſunt, quas Græci campas appellant, unde Pityocampæ, id eſt erucæ in pinu naſcentes. inter uenenata numerantur in lege, Eiuſdem, Ad legem Corneliam de Sicarijs: ubi corruptè legitur hoc uerbum. Plinius,

Rubigo.

Rubigalia.

Roratio.

Floralia.

Erucæ.
Pityocampæ.

Sunt eadem cauſa, id eſt, ex imbre naſcentes, & erucæ diuerſum animal, erodúntq; frondem, aliæ florem, oliuarum quoque, ut in Mileto: ac depaſtam arborẽ turpi facie relinquũt.

Sideratio. *Naſcitur hoc malum tempore humido & lento. Sideratio apud Plinium morbus eſt arborum afflatarum ſidere, quocunq; modo id acciderit. Peculiare autem nomen ſiderationis eſt ſub ortu canis ſiccitatũ uapor, cùm inſitæ ac nouellæ arbores emoriuntur, præcipuè ficus & uites. A' Græcis ſideratio aſtroboliſmos dicitur, quaſi ſideris perculſio, quam ſphaceliſmon quidam appellant, ut inquit Theophraſtus li. quinto, de cauſis, qui ſideratas arbores aſtrobletas appellat, quaſi ſidere perculſas. Siderantur autem, inquit, præcipuè plantæ nouellæ, ac ſurculi ſuæ cauſa imbecillitatis, quod accidit cùm ſiccata tellure humorem trahere nequeũt. quapropter plurima pereunt ſub ſidus. At maiores ætate utpote ualidiores magis reſiſtunt, et alimentum longè trahũt. Idem ſphaceliſmum morbum eſſe radicis ait libro quarto, de plantis, Οταν αἱ ῥίζαι μελανθῶσι, id eſt: Cùm radices nigreſcunt. Siderationis nomen ad homines per ſimilitudinem translatum eſt areſcente corpore. Vnde homines hoc modo*

Siderati. *affecti ἀστροβλῆτες, & Latinè ſiderati dicuntur. Hoc etiam σφακελίζειν ab Ariſtotele, et Paulo Aeginita dicitur. Ariſtoteles, Ψιλούμενα τὰ ὀστᾶ τῶν ὑμένων σφακελίζει. id eſt, Oſſa ſuis mẽbranulis nudata ſiderãtur. Aeginita, ſphacelon, id eſt, ſiderationem appellat partes carnis in corpore marcidas, et iam ſine ſenſu, ut in carſinomate perfecto cõtingit, id eſt, Νεκρώσεις σαρκὸς ὅταν ἀναίσθητα γένωνται τὰ τοῦτο παθόντα μόρια, Gangrenas uerò uocat morbum eũdem nõdum incurabilem. Plinius lib. IX. Fluuiatilium ſilurus caniculæ exortu ſideratur, & aliâs ſemper fulgure ſopitur, id eſt, obtorpeſcit. Nam Ariſtoteles in libris de Animalibus,*

καροῦτ

καρȣ̃ται ὑπὸ βροντῆς dixit. Herodotus, σφακελίζαντος δὲ σαπέντος τοῦ μηροῦ, id eſt, Siderato & marcente femore. Sunt autem & alij morbi, corruptionesq́; arborum & frugum apud Theophraſtum, & apud Plinium: ſed ſupradicta maximè ad rem pertinere mihi uiſa ſunt. Sideratio autem arborum communis eſt omnium. Plinius: Arborum, inquit, communes quidam morbi, quidam priuatim generum. communis uermiculatio, ſideratio, & dolor membrorum. Vermiculantur magis minus'ue quædam, omnes tamen ferè. Addendum & illud quod Theophraſtus lib. quarto de hiſt. plantarum ait: Affectiones quaſdam temporarias ἔνια τῶν καθ' ὥραν, id eſt, ſtatis anni temporibus euenientes, necare ſolere arbores, quas nemo morbos dixerit, ut tabem, & quam uredinem appellant. Cæterùm quod ſtatim ſequitur, Idemq́; dicendum eſt, ſi exercitus prætericns per laſciuiam Laſciuia *aliquid abſtulerit, hunc intellectum habet, non ſi aut populabundus, aut pabulabundus exercitus ſegetem abſtulerit, id ad colonum pertinere: ſed ſi per laſciuiam, id eſt, per ludum improbiorem, & noxium aliquid damni dederit: ut ſolent petulantes uiatores. Varro libro primo, de Re ruſtica: Inter ſepta, inquit, primum eſt naturale ſepimentum, quod obſeri ſolet uirgultis aut ſpinis, quod habet radices uiuæ ſepis, ac uiatoris prætereuntis laſciui non metuet facem ardentem. Laſciuire, eſt petulanter agere, ut equi indomiti ſo-* Laſciuire *lent, aut qui diu in otio fuerunt, qui aut calcitrare præter ſolitum, aut luſitare, exultareq́; ſolent. Propterea Liuius libro ſecundo ab Vrbe condita: Appius, inquit, Claudius & natura immitis, & efferatus hinc plebis odio, illinc patrum laudibus, non miſerijs ait, ſed licentia tantum concitum turbarum, & laſciuire magis plebē quàm ſæuire. Id eſt, plebem nimio otio magis petulantem ſe præbere, quàm ueram ſedition*

ditionem meditari, nulla ſatis digna iniuria nobilitatis concitatam. De plebe enim tanquam de equis, qui ab aurigante reguntur, locutus eſt. Idem: Correpti à Patribus Conſules, cùm quid ergo ſe facere uellent, percontarentur, decernunt ut delectum quàm acerrimum habeant. *Otio enim laſciuire etiam arbores dicuntur, cùm nimia pabuli ubertate eluxuriant, id eſt,* ἐξυβρίζειν. *Arrianus laſciuiam ſic intelligi uoluit in lege*, Omne delictum, *infrà, de re militari*, Per uinum autem, aut laſciuiam lapſis capitalis pœna remittenda eſt.

Ex l. Sed addes. §. Illud nobis.

Fiſcus. Fiſcos autem quibus ad premendam oleam.) *De fiſco & eius deriuatis nos alibi ſatis multa diximus. Hoc autem in loco fiſcus pro qualo oleario ponitur, qui ceruici torcularis ſupponitur, ne fraces in lacum cum oleo defluant. uel etiam pro qualo in quo oliuæ ponuntur, cùm prelo ſupponuntur, ut amurca, id eſt oleum craßius aliquantiſper exanietur, id eſt, exudet, & per uimina perfluat. Columella lib. decimo tertio*: Sereno cœlo manibus diſtringi oportebit, & ſubſtratis tegetibus, aut cannis cribrari & purgari, tum diligenter mundatam protinus in torcular deferri, & integram in fiſcis nouis includi, prelisq́; ſubijci, ut quantum poſſit, pauliſper exprimatur. *Idem alibi*: Deinde intrita oliua nouo fiſco includitur, & prelo ſubijcitur, ut tota nocte exprimatur. *Et rurſus, de condiendis oliuis loquens*: Poſtero die cribratur, & nouo fiſco incluſa prelo ſupponitur, uehementerq́; premitur, ut exudet quantulumcunq; habet amurcæ. *Plinius libro x v. fiſcinam appellat. unde fiſcella*

Fiſcella. *diminutiuum Vergilio*: Fiſcellam texit hibiſco. Trapetum

Trapetum. *mola eſt olearia, ut inquit Seruius. Vergil. in ſecundo Georgicorum*: Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

Ex

Ex eodem, Quòd ſi regulis olea prematur.

Vt prelum & ſuculam, et regulas, & tympanum, et trochleas, & reliqua.) Regula & fiſcus eundem uſum, ut arbitror, præbent in olei factura. Columella eodem libro: Aut regulis, inquit, ſi conſuetudo erit regionis, aut certè nouis fiſcis ſanſæ exprimi debent. Idem alibi: Suſpenſa mola oleam frangito, eamq; uel in regulas, uel in nouos fiſcos adijcito, ſubiectamq; prelo ſic premito, ne uaſa intorqueas: ſed tantũ ipſius preli pondere, quantuluncunq; exprimi patiaris. Meminit regularum Plin. x v. in principio. Prelum trabs eſt, qua uua uel oliua premitur, autore Seruio, à premendo dictum. Vergil. Tum ſpiſſo uimine qualos Collaq; prelorum. et reliqua. Noſtri hodie in torcularibus cochleis utuntur: per quarum capreolatos anfractus tollitur, demittiturq; prelũ, aut ſucculæ, aut rotæ uerſatione. Prela etiã dicuntur inſtrumenta preſſoria, quibus pannarij, chartarij, & librorum impreſſores utuntur. Plin. lib. x i i. de chartis loquens: Premũtur deinde prelis, et ſiccantur ſole, atq; inter ſe plagulæ iunguntur. Cochlea in torculari lignum eſt erectum, clauiculatim, id eſt, ſpirulatim, et capreolatim ſtriatum, quod per medium prelum ſtriatum et ipſum, tranſactũ, uertigine ſua tol lendo, demittendoq; prelo inuentum eſt: uulgò uiſa torcularis dicitur. unde et cochlea in ædificijs dicta, quæ ſcalæ cochlides etiam dicũtur. ob id ſic dictæ, quòd anfractuoſæ ſint in modum cochlearis teſtæ, et quòd clauiculata et tortili ſtructura à triclinijs in cœnacula euadant. cuiuſmodi ferè ſunt in ædificijs Gallicis ſcalæ. Eademq; ratione cochlea dicitur hauſtorium organum, quod uulgus pompam appellat, cuiuſmodi uidimus dudum in ponte Pariſienſi, cùm pilarum fundamenta iacerentur. In medio enim eius rota eſt, quæ dum

Regula. Prelum. Prela. Cochlea.

dum à calcantibus uerſatur, machina introrſus clauiculatim detornata, inter ſtrias & ſtrigles aquas exorbet ex aquario ſepto, & retrorſus emittit. Huius autem machinæ conficiendæ ratio à Vitruuio in decimo deſcribitur.

Sucula. *Sucula machina eſt tractorij generis. Conſtat autem ex tereti ligno, duobus aut pluribus uectibus traiecto, utrinq; æqua extantibus longitudine. Hæc dum uerſatur, funis, qui ductarius dicitur, circum eam obuoluitur, onera ſenſim adducens. Huiuſmodi machina hodie uietores, id eſt, cupparij uina ex hypogeis ſubuehunt, aut in ea demittunt, turnum*

Vectes. *eam appellantes. Vectes autem baculi ſunt ualidi per mediam machinam traiecti, quibus manu ductis machina dum*

Vectiarij. *uerſatur, funem ductarium aduoluit. Ab his uectibus uectiarij dicti ſunt homines, qui uectes uerſanda ſucula manu ducunt. Hæc autem machina trium generum eſt. Vnum genus iam dictum, porrecta ſcilicet ſucula & iacens, duobus tignis incumbens ad parietem admotis: qualis etiam paßim uiſitur, cùm uina, aut doliaria, aut culearia, ex hypogeis educuntur. Alterum genus eſt erectum, ſuis fulcimentis, & ſua ueluti baſi nixum. quod non ductu brachiorum. ut illud, primum uerſatur, ſed ambientibus machinam uectiarijs, ac brachijs, & pectore connitentibus. Huiuſmodi etiam Pariſijs uidimus, qua lapides cædendi à nauigijs extrahebantur. Simia (ut arbitror) à fabris appellatur. A' Vitruuio etiam*

Ergata. *ergata dicta. Tertium genus eſt etiam erectum quaternis tignis fibulatis conſtans. quod genus Pariſijs uidimus, cùm in ponte ſublicio fabri ſublicas in aquam magna ui adigerēt. Hac enim machina ad tollendam fiſtucam utuntur, quæ fiſtuca identidem ſublata demiſſaq;, ſublicas in alueum defigit. Hoc autem genus alterno brachiorum ductu, quomodo & illud primum uerſatur, eodem ueſtigio uectiarijs*

rijs inſiſtentibus. Vitruuius *libro decimo de* Tractorijs *machinationibus loquens: Cùm autem funis habet caput ad ſuculam religatum, & uectes ducentes eam uerſant, funis inuoluendo circum ſuculam extenditur, & ita ſubleuat onera ad altitudinem, & operum collocationes.* Idem: *Vectibus autem coacta ſucula uerſabitur, erigetq́; per ſe machinam ſine periculo. ita circa diſpoſitis funibus, aut retinaculis in palis hærentibus, ampliori modo machina collocabitur, trochleæ & ductarij funes ut ſuprà ſcriptum eſt, expediantur.* Hactenus ille. *Trochlea totam illam machinationem ſignificat, quæ continet rotulam, & axiculam per rotulam traiectum, circa quem rotula uerſatur, & præterea ductarium funem, qui circa orbiculum æneum currit, qualem in puteis uidemus.* À Græcis τροχίλιον *dicitur. Huiuſmodi meminit* Cato *libro de re* Ruſtica: *In inſtrumento torcularis, in quo ſuculas quinq;, funes ductarios quinq;, trochleas decem oportere eſſe tradit.* Quintilianus *metaphoricôs uſus eſt libro undecimo, his uerbis: Iam tußire & expuere crebrò, & ab imo pulmone pituitam trochleis adducere, etſi non utiq; uocis ſunt uitia, quia tamen propter uocem accidunt, huic loco potißimùm ſubijciantur.* Vitruuius *alterius generis trochleam deſcribit multiplici machinatione inſtructam, qualem aliquando uidimus, quam & rechamum interdum appellari dicit. Sin autem, inquit, coloßicotera amplitudinibus & ponderibus onera in operibus fuerint, non erit ſuculæ committendum. Sed quemadmodum ſucula chelonijs retinetur, ita axis includatur, habens in medio tympanum amplum, quod nonnulli rotam appellant,* Græci *perithecon uel peritrochium uocant. In his autem machinis trochleæ non eodem, ſed alio modo comparantur. Habent enim & in imo,*

Trochlea.

Rechamus.

imo, & in ſummo duplices ordines orbiculorum: ita ſunis ductarius traijcitur in inferioris trochleæ foramen, uti æqualia duo capita ſint. Hæc uerba apud Vitruuium ita

Coloßica onera. deprauata ſunt, uix ut intelligi queant. Coloßica onera, ſunt onera magnæ molis, quales ſunt coloßi. Plinius: Ne-

Coloßicotera. ro, inquit, Princeps iuſſerat coloſſeum ſe pingi. Coloßicotera autem comparatiuum eſt Græcum, pro grandiora, uaſtiora, coloßi inſtar habentia. Chelonia utrinq; ſu-

Chelonium. culam continent, à ſimilitudine teſtudinis dicta. Chelonium enim tegumentum eſt teſtudinis animalis. Eius autem integumenti ſimilitudinem habent chelonia, id eſt, re-

Tympanum. tinacula, quibus intra tigna ſucula retinetur. Tympanum rota eſt, quæ à calcantibus uerſatur, qualem paßim uidemus in ea machina, qua ſaxa ſubuehuntur in magnificis

Geranion. ædificationibus, uerbo Græco Geranion, id eſt, grus dicitur, quo uerbo etiam lingua uulgari appellatur. In ea trochleæ ſunt in ſummo carcheſio, id eſt, in uerſatili & ſuperiore parte machinæ, & in trochlea ductarius funis, qui circum tympanum aduoluitur, & à fune dependentes, qui forfices dicuntur, quibus onera euehenda prehenduntur. Vitruuius: In quadris autem tignorum, quo loci ſunt diuaricata figuntur chelonia, in quæ conijciuntur ſucularum capita, ut faciles axes uerſentur. Hæ ſuculæ proximè capita habent foramina bina, ita temperata, ut uectes in ea conuenire poßint. Ad rechamum autem imum ferrei forfices religantur, quorum dentes in ſaxa forata accommodantur. Idem alibi: Harum autem machinarum, quæ ſuprà ſunt ſcriptæ rationes, non modò ad has res, ſed etiam ad onerandas, et exonerandas naues ſunt paratæ, aliæ erectæ, aliæ planæ in carcheſijs uerſatilibus collocatæ: nec minus ſine tignorum erectionibus, in plano etiam eadem ratione, &

temp

temperatis funibus, & trochleis, ſubductiones nauium efficiunt. Tympanum etiam machina hauſtoria dicitur, quæ dum uerſatur, aquã adnexis permultis modiolis haurit, & iterum circumactu defundit, qualẽ in põte Pariſienſi uidimus, dum pilæ intra ſepta aquaria ſubſtruerentur. à Vitruuio in decimo deſcribitur. paßim in piſtrinis aquarijs uidẽtur. Ex iam dictis (ut arbitror) apparet quomodo intelligenda ſint hoc in loco ſupradicta Vlpiani uerba. Inſtrumẽtum enim torcularis deſcribẽs fiſcos, prelum, ſuculã, regulas, tympanum, trochleã enumerauit. Erant autem torcularia, quæ & torcula dicebãtur, alterius etiam generis apud antiquos, quã apud nos paßim uiderim, ut ex Vitruuio colligere poſſumus libr. VI. Ipſum autem torcular, inquit, ſi non cochleis torquetur, ſed uectibus & prelo premitur, ne minus longum XL. pedes conſtituatur: ita enim erit uectiario ſpatium expeditum. Latitudo eius ne minus pedum ſenundenum. nam ſic erit ad plenum opus facientibus libera uerſatio & expedita. Quo in loco corruptè trochleis pro cochleis impreſſum eſt. Torcular autẽ tam olearium, quàm uinarium apud antiquos legitur. Idem, Torcular autem proximum ſit culinæ: ita enim ad olearios fructus commoda erit miniſtratio. Quod autem hoc in loco ſequitur, Item æneum quo olea calida lauatur: legendum ahenum, ex Catone in enumeratione inſtrumenti uillici.

Tympanum hauſtorium.

Torcularia.

Ex lege, Sed addes. §. Si inquilinus.

Si inquilinus arcam cameratam in ædes contulerit, & ædium aditum Dominus coanguſtauerit.) Camerata arca eſt arcuata & confornicata. Camera fornix eſt, unde camerata uehicula, quæ Græci camarota uocãt, qualia ſunt penſilia, quibus matronæ geſtantur. Huiuſmodi arcam hic Vlpianus intellexit: quales etiam hodie fiunt corio contectæ.

Arca camerata.

Camera.

Camarota.

Camera quam Græci camaram uocant, fornix, arcus, teſtudo, cognata ſunt uocabula: ſed tamen nonnihil inter ſe differentia, ſi quis ſcrupuloſius inquirat. Cameratum opus, & concameratio ad ſimilitudinem pergularum hortēſium factum eſt, quæ iunipero conijectuntur ad ambulationes opacandas: nomen lingua noſtra à cunabulis infantium habet, quo genere in hypogeis uinarijs ſtructuræ fieri ſolent. Plinius de cucurbitis libr. XIX. Vires ſine adminiculo ſtandi nō ſunt, uelocitas pernix, leni umbra cameras, & pergulas operientes. Inde hæc duo prima genera, camerarium & plebeium quod humi creditur. Camerarium genus cucurbitæ uocat, quod in pergulas arrepit in hortis, non quod humi ſerpit. Tranquillus in Auguſto, Tonitrua & fulgura paulo infirmius expaueſcebat, ut ad omnem maioris tempeſtatis ſuſpicionem in abditum, & concameratum locum ſe reciperet. Varro libro III. de re Ruſtica,

Cameratum opus. *Concameratio.*

Periſteron. Periſteron fit ut teſtudo, magna camera tectus. Et paulo pòſt, Intrinſecus, quaſi leuiſsimo marmorato toti parietes, ac cameræ oblinuntur, ne mus, aut lacerta adrepere ad columbaria poſſit. Periſterona Varro columbarium appellat, ut ornithona auiarium & gallinarium: qui teſtu-

Teſtudo. dinem & cameram pro eodem accepiſſe uidetur. Teſtudo ex duobus arcubus conſtat in centro ſe ſecantibus. A Græcis ψαλὶς dicitur. Quatuor enim arcuatæ pilæ inuicē trāſuerſæ, & crucem configurantes, teſtudinem abſoluunt.

Hemiſphæriū. Huic figuræ proximum eſt hemiſphærium, niſi quòd exa-

Fornix. ctè ſphæricum eſt, ut Romæ Pantheron. Fornix non unius eſt generis, ut fornices ſubcuneales in theatris, quorum ho-

Conſornicatum opus. die ueſtigia extant aliquibus in locis. Ab hoc conſornicatum opus dicitur. Accurſius cameratam arcam, habentem plures cameras interpretatur, ſcilicet de arca Noē intelligi

uoluit

uoluit Vlpianus. Adde quòd cameram Accurſius pro cubiculo intellexit, quam ſignificationem Vlpianus nunquam nouit. Dignus (credo) interpres propter quem edictum illud Iuſtiniani de ſacroſanctis Pandectis nullo commentario profanandis, antiquaretur. Admirari certè ſæpe ſoleo hominis fiduciam'ne dicam an confidentiam? in ijs rebus intrepide enarrandis, quæ ætate eius omnibus Iuriſperitis ignotæ prorſus erant. Sexcenta ſunt huiuſmodi, quorum permulta, uel admonitione indigna nunc putamus. Puerile eſt enim iam iſta non noſſe, non ingeniorum præſtantia, ſed temporum felicitate. Cuius generis illud eſt (ut ſpecimē aliquod demus) in primo ſtatim libro Pandectarum, in titulo, De offi. Præfecti uigilum. ubi inſulam Accurſius impropriè pro domo accipi dicit. quod ſi uerum eſt, miror quid Tranquillus in Nerone intelligi uoluerit, cùm dixit, Formam ædificiorum urbis nouam excogitauit, & ut ante inſulas, ac domos porticus eſſent, de quarum ſolarijs incendia arcerentur. Et rurſus, Tunc propter immēſum numerum inſularum domus priſcorum ducum arſerunt, hoſtilibus adhuc ſpolijs adornatæ. Nimirum domus & inſulas pro eodem à Tranquillo accipi nemo ſanæ mentis dixerit. Proinde inſulæ (inquit Feſtus) dictæ propriè, quæ non coniunguntur communibus parietibus cum uicinis, circuituq́; publico, aut priuato cinguntur, à ſimilitudine uidelicet earum terrarum, quæ fluminibus ac mari imminēt, ſuntq́; in ſalo: à Græcis οἰκία περιάμφοδος *dicitur. Ab inſula inſularius dictus, qui lingua uernacula conciergus uocatur: cuiuſmodi homines eſſe ſolent in domibus Principum, quæ inſulæ plerunque ſunt, id eſt, à priuatorum domibus diſtinctæ. Hoc uerbo inſularius Pomponius uſus eſt in lege, Si ita, De uſu & ha-*

Accurſij errata quædam.

Inſula.

Inſularius.

bitatione. Eiuſdem inſcitiæ eſt, quòd Accurſius compilatis horreis, pro ruptis expoſuit, in l. Dominus, hoc eodem titulo, qui expilatam fortè hæreditatem pro effracta interpretari potuiſſet. Hos autem eius errores hodie ij demum ſequuntur inter iuris ſtudioſos, qui nefas eſſe putant alios libros quàm iuris attingere. quos ipſos ab alijs elegantioris ſermonis amantibus tam facilè internoſcas, quàm hircoſos & alliatos ab unguentatis & nitidis.

Ex l. In naue, eodem in tít. Locati.

Veluti cùm argentum puſillatum fabro daretur ut uaſa fierent.) Quid ſi paſtillatum legam? ut informe argentum infectumq; aurifici datum eſſe intelligamus. Sunt enim
Paſtilli. paſtilli à pane per diminutionem dicti, autore Feſto, maſſæ cuiuſcunq; materiæ, unde paſtilli medicinales. Horatius libro I. Serm. Paſtillos Ruffinus olet, Gorgonius hircum. Trochiſci Græcè dicuntur ab orbiculari forma. Paſtilli medicis arida ſunt medicamenta, contrita humore non pingui, aut uino uel aceto incocta, quæ à coctione rurſus inaruerunt, quæ cùm utendum eſt, ſubinde eiuſdem generis humore diluuntur, deinde uulneribus illinuntur: non autem imponuntur ut emplaſtra. Plinius lib. XXXV. de Stimmi quod in argenti metallis inuenitur, Quod ibi ſubſedit, inquit, flos intelligitur, ac linteolo interpoſito in ſole ſiccatur, ut non perareſcat iterum, in mortario teritur, & in paſtillos diuiditur. Paſtilli, emplaſtra, malagmata, cognata ſunt genera in inſtrumento chirurgico: inter ſe tamen differentia, ut latè docet Celſus lib. V. medicinæ. Vno ho-
Vnguenta. die uerbo unguēta appellantur praua loquēdi conſuetudine, cùm unguenta nō medicamentaria ſint, ſed uoluptaria, & ad ſuaueolentiam & delitias inuēta: ut diapaſmata quæ aridis odoribus cōſtant, ut inquit Plinius lib. XIII. & lib. XXI.

XXI. *Diapaſmata, inquit, fiunt ad ſudores coërcendos, ut à balneis inareſcant corpora. Vnde illud Plautinũ in Moſtel. Non omnes poſſunt olere unguenta exotica, ſicut tu oles: ſine me alliatũ fungi fortunas meas. Exotica unguenta appellat ab externis gentibus importata & pretioſa. Paſtillatũ igitur argentũ intelligere poſſumus, in paſtillos formatũ, cuiuſmodi hodie argentum Germani promercale afferunt, quas cendreas appellant. Ac nihilo ſecius tamen puſtulatum legendum contenderim ex Tranquillo in Nerone his uerbis, Exegitq; ingenti faſtidio & acerbitate nummũ aſperũ, argentum puſtulatum, aurum obryzum, ut plerique omnem collationem palam recuſarent. Vbi puſtulatum argentum pro purgatiſsimo & excoctiſsimo poſuit, cuiuſmodi aurũ obryzũ à Græcis appellatur τὸ πολλάκις ἑψηθὲν, hoc eſt, multipliciter excoctum. Inde obryzati nummi in l. ultim. De ueteris numiſmatis poteſtate, lib. XI. Codicis, & obryzati ſolidi lib. XII. in lege unica De oblat. uotorum. licet obryciati corruptè legatur. Vnde autem puſtulatum dictũ ſit, non facilè dixerim. Puſtulæ ſunt apud Celſum lib. V. Id genus morbi quod uulgò uariolas & rubeolas uocant, morbus in ætate puerili maximè eueniens, ut inquit ille, rarò in medio corpore, ſæpe in eminentibus partibus. Inuenio apud Gelliũ lib. VI. Alphenum Iuriſconſultum Seruij Sulpitij diſcipulũ, Digeſtorum lib. XXX. ſcriptum reliquiſſe, in fœdere quod inter Romanũ populũ & Carthaginienſes factũ eſt, cautum fuiſſe ut Carthaginienſes quotannis populo Romano darent certũ pondus argenti puri puti. Vbi purum putum Gellius intelligi uoluit expuratum excoctumq;, atque aliena omni materia carens, omnibusq; ex eo uitijs detractis emaculatum & candefactum. quo uerbo antiquos uti ſolitos eſſe ait. Pro-*

Puſtulatum argentum.

Obryzũ aurũ.

Puſtula.

Purus putus.

pterea Plautus in Pſeudolo ridicule ita inquit, Oho purus putus eſt ipſus noui herus polymacheroplacides: quaſi diceret ipſe eſt omnino,& nullus alius prorſus uerus,non ad ulterinus eſt, translatione ab argento tracta cùm merum prorſus & omni parte uerū eſt. uerba ſunt lenonis in epiſtola ſymbolon militis agnoſcentes. Idem alibi in eadem, Purus putus ſycophanta eſt. hoc eſt,merus ſycophanta,in quo nihil probitatis ineſt,ex omni uitio concretus, qualis delator & calumniator eſſe debet. Feſtus, Putum (inquit) Putatus. antiqui pro puro dicebant, unde putum aurum putatum dici ſolet,id eſt,expurgatum. Meminit & Nonius.

Ex eadem lege.

Quòd ſi ſeparatim tabulis aut eronibus aut in alia cuppa clauſum uniuſcuiuſque triticum fuiſſet.) In antiquis ubiq; heronibus legitur:ut fortaſſe beronibus legendum ſit. Berones. Sunt enim Berones ſacci quaſi perones à pera dicti. Plinius lib. XXXI. de templo Epheſiæ Dianæ loquens, Summa miracula epiſtylia tantæ molis attolli potuiſſe: id conſecutus eſt architectus ille beronibus arena plenis molli puluino ſuper capita columnarum exaggerato, paulatim exinaniens ab imo. Aliqui tamen peronibus apud Plinium Perones. legunt, quaſi perones à pera dicantur. Quo uerbo Vitruuius circa finem libri quinti uſus eſt his uerbis, Arcæ duplices relatis tabulis & catenis colligatæ in eo loco qui finitus erit conſtituantur:& inter deſtinatas arcas creta peronibus ex ulua paluſtri factis calcetur. Alioqui pero ruſticum eſt calciamentū,ut inquit Seruius. Vergilius lib. VII. Aeneid. Crudus tegit altera pero. & Iuuenalis Saty. IX. Nil uetitum feciſſe uolet quem non pudet alto Per glaciem Tibialia. perone tegi. Vnde peronatus arator Perſio. Tibilia ſunt laxa, quibus noſtrates ruſtici utuntur, ſic dicta (ut arbitror

*tror) quod peræ modo ſint informia. In uetuſto Plinio ero-
nibus legitur, quare nihil hic conſtituo. Paro genus eſt na-* **Parones.**
*uigij apud Feſtum, unde myoparo piraticum nauigiũ. Bri-
gantinus hodie aut Galio uocatur. Cuppæ uaſa ſunt uina-* **Cuppa.**
ria prægrãdia, ea forma (ut arbitror) qua lacus torcularis.

Ex lege, Qui fideiuſſor exiſtit apud mancipem pro colono.

Manceps eſt (inquit Feſtus) quiſquis à populo aliquid **Manceps.**
*emit conducit'ue, quia manu ſublata ſignificat autorem ſe
emptionis eſſe. Mancipes (inquit Pædianus) erant publi-
canorum principes, Romani homines qui decumas quæſtus
ſui cauſa redimebant, aut publica paſcua, quorũ ratio ſcri-* **Scriptura.**
*ptura dicebatur. Hi enim exigẽda a ſocijs ſuo periculo re-
dimebant, & populo repræſentabant proſpiciẽtes commo-
dis ſuis. Cicero in Diuinatione, Mancipes à ciuitatibus pe-
cuniam exegerunt. Horũ autem tabelliones ſcripturarij di-* **Scripturarius.**
*cebãtur ex Nonio & Feſto, id eſt, ij qui eorum rationes fa-
ciebãt, quales hodie ſunt, quos clericos & cõmiſſarios uo-
cant octauanorum & uiceſimanorum. Hi enim ephemeri-* **Ephemeris.**
*das faciunt, id eſt, diuturna, papyros diarias appellant, &
præterea breuiaria, id eſt, epitomas, ſummas acceptas cõti-* **Breuiarium.**
*nentes, quæ ſummaria uocãt. Scriptura tamẽ propriũ nomẽ
erat uectigalis, ut portoriũ & decima. Cicero in Verrem,
actione III. Furta quoq; iſtius permulta nominatim ad ſo-
cios perſcripſerat, eaq; ſine portorio Syracuſis erant ex-
portata. Portum autẽ & ſcripturas eadẽ ſocietas habebat.
Ita factum eſt ut eſſet permulta quæ ex ſocietatis literis di-
cere in iſtũ ac proferre poſſemus. Portum & ſcripturã pro
duobus uectigalibus poſuit. Idem pro lege Manilia. Nam
cùm hoſtium copiæ nõ longè abſint, etiam ſi irruptio nulla
facta ſit: tamen pecorà relinquuntur, agricultura deſeritur,*

mercatorum nauigatio conquieſcit. ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex ſcriptura uectigal cōſeruari poteſt. Scripturam pro eo poſuit quod ex paſcuis publicis pēſitatur. Varro libr. 11. rerum Ruſti. Itaque greges ouium longè abiguntur ex Apulia in Samnium æſtiuatum: atque ad publicanum profitentur, ne ſi inſcriptum pecus pauerit, lege cenſoria committant mulctam. Scripturarius ager (inquit Feſtus) dicitur in quo ut pecora paſcantur certum eſt, quòd publicanus ſcribendo conficit rationem cum paſtore. Scriptura huiuſmodi hodie eſt eorum mancipum qui glandarios & paſcuos ſaltus redimunt. Mancipum fide- Prædes. *iuſſores, prædes propriè appellantur, ut alibi diximus. Cicero epiſt. libro 11. Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ: ut & mihi & populo cautum ſit ſine uecturæ periculo. Manceps ab eodem in Pretu-* Manceps. *ra urbana pro redemptore ſartorum tectorum accipitur, Si opus (inquit) pupillo redimeretur, ſi res abiret ab eo mancupe, quem ipſe appoſuiſſet, ſibi nullam prædam eſſe uidet. Tranquil. in Veſpaſ. pro priuato redemptore poſuit his uerbis, Non negarim iactatum à quibuſdam, Petronij patrem è regione Tranſpadana fuiſſe, mancupem operarum quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturā agrorum quotannis commeare ſolent, id eſt, conductorem mercenariorum & operariorum ſeruorum, ut operis eorum ad quæſtum uteretur. Plinius libro x. de coruo loquens, qui populum ſalutare ſolitus erat, Hunc ſiue emulatione incitatus manceps proximæ ſutrinæ, ſiue iracundia ſubita, ut uoluit uideri, excrementis eius poſita calceis macula, exanimauit. Mancupem pro magiſtro officinæ dixit, quaſi operis opificum redemptis uteretur ad quæſtum. Vel propolam uoluit intelligi, id eſt, uenditorem qui res minoris em-*

ptas

ptas pluris poſtea uendit. Plinius iunior metaphoricos uſus eſt epiſt. libro 11. Sequuntur auditores actoribus ſimiles, conducti & redempti mancipes. conuenitur à conductis & redemptis. Mancipes, inquit, id eſt, ij qui cauſidicos in cauſis agendis cōducta ad hoc corona uulgi plaudentis laudandos redemerunt. Secundum quod mancipes uocari poſſunt emiſſarij homines in creationibus antiſtitum, qui emerendorum ſuffragiorum curam ac nonnunquam etiam emercandorum ſibi depoſcere ſolent, quaſiq; creandos pontifices redimere, omnem ambiēdi depeciſcendiq; moleſtiam, atque etiam inuidiam in ſeſe transferentes. Quorum diligentia interdum factum eſt, ut homines honorum præcupidi, ſed qui cupiditatem ante rem peractam promere uererentur, ambitus infamiam apud multitudinem interim elucrarentur: quaſi inuiti & reſtitantes ex umbratili uita ad lucem & ſolem gerendorum honorum attraherentur. Verùm in tanto iam lumine ſimulatio exiſtens fallere porro nequit, præſertim cū re peracta impunè prodere ſe poſſe ſciant, nec iam ſimulationis grande aliquod operæ pretium eſſe intelligant. Et alioqui ſcitum eſt illud Biantis, ἀρχὰ τὸν ἄνδρα δείξει. cuius Ariſtoteles meminit in v. Ethicorum, Magiſtratus (inquit ille) aut primaria dignitas uirūm qualis ſit oſtenderit.

Ex l. Quí domum, eodem título.

Terram in eam aream amplius, quàm fundamenta cæmentitia locatoris erant, congeſſit.) Cæmentum non calcem & arenam commixta ſignificat, ut Accurſius putauit, ſed lapides, ut alibi diximus. Liuius, Cæmenta non calce durata erant, ſed interlita luto. Cæmenta ſunt lapides temere cæſi, atque etiam rudes, id eſt, uulgares, non quadrati aut ordinarij, quales ſunt quibus farturæ inter pilares du- *Cæmentum.*

ctus fiunt. Cato de re Ruſtica, Villam ædificandum ſi locabis nouam à ſolo, faber hæc faciat oportet, parietes omnes calce & cæmentis, pilas ex lapide angulari. Erit igitur in propoſito ſenſus, ut intelligamus inferiorem partem cæmentitiam fuiſſe, cuiuſmodi parietes ſorbere humorem non ſolent, quo abundant propter calcis copiam, ut docet Vitruuius. Superiorem autem partem lateritiã uel cratitiam, id eſt, ex crudo latere nondum perarefacto. Cratitij enim parietes exuctiores cito fiunt: & ideo auidius humorẽ admotum imbibunt, quo tandem exputreſcunt. auctor Vitruuius his uerbis, Cùm enim linuntur, recipientes humorem turgeſcunt, deinde ſicceſcendo contrahuntur, & ita extenuati diſrumpunt tectoriorum ſoliditatem. Lateritij uerò antequam aſiccati ſint, humore uitiantur. Huiuſmodi parietes Galliæ ignoti ſunt, ut opinor. Fundamẽta igitur cæmentitia pro parte inferiore parietis intelligenda ſunt, quaſi'que quadam baſi ex lapide conſtructa. Solent enim parietes ſurſum uerſus ſenſim extenuari, atque ex leuiore materia ſubſtrui. Conductor autem in culpa fuit qui area conducta inprouidentius uſus eſt, altius aggeſta humo quàm quanta eſſet cæmentitia ſtructura, quæ humori obnoxia non erat. Quod uerò ſequitur, Parieti eius qui loca uerat humore præſtituto: legendum arbitror perſtillato, aut aliquid ſimile.

Ex l. cùm in plures. §. Mandaui, eod. titu.

Mandaui tibi ut excuteres quanti uillam ædificare uelles, renunciaſti mihi ducentorũ impenſam excutere.) Excutere. Excutere impenſam Accurſius malè pro exigere interpretatur. Excutere autẽ præter notas ſignificationes has quoque exquiſitiores habet. Accipitur enim interdum excutere proſcrutari, & diligenter inquirere. Tranquillus in Claudio,

Neque

Neq; ægrũ quẽquam uiſitauit niſi explorato prius cubiculo, culcitrisq; & ſtragulis prætẽtatis & excuſſis. id eſt, diligenter contrectatis & diuentilatis, ne gladius intus eſſet. Cicero pro Roſcio Amerino, Nihil eſt Glaucia quod metuas, nõ excutio te. ſi quid fortè ferri habuiſti, non ſcrutor. Plautus in Aulularia, Excutedum pallium, ne inter tunicas habeas. Plinius libro ſeptimo, A ianitore ſemper excuſſa nequid inferret cibi, deprehẽſa eſt uberibus ſuis alens eam. Hoc modo excutiũtur hodie deprehẽſi improbiores fures, quos Plautus Zonarios ſectores appellat in Trinummo. *Zonarius ſector.* Ariſtoph. comicus βαλαντιοτόμους, id eſt, crumeniſecas uocat. Sic enim crumeniſeca Latinè dici poteſt, & crumeniſex, ut fœniſeca & fœniſex ab antiquis dicitur falcarius operarius: & crimẽ ipſum crumeniſeciũ, uel crumeniſiciũ potius, ut fœniſeciũ & fœniſiciũ, quibus uerbis Varro & Columella utuntur. *Crumeniſeca.* Quo modo & ueniſeca & ueniſeciũ pro phlebotomia, quo nonnulli utuntur. Huiuſmodi igitur ueluti præſtigatoribus oĩa pertẽtãtur ad interulã uſq; & diuentilãtur, ut ſi quis uncinus uſquã latet is decidat: quod excutere uno uerbo dicitur. Excutere etiã eſt commouere ſe, & ſpiritus omneis ſenſusq; ſuos ad intelligẽtiã colligere & excitare, quod fit cùm res aliqua intellectu difficilis obijcitur nobis. *Excutere.* Cicero in II. de Offic. Explica atq; excute intelligentiam tuam. Inde factum ut excutere ſit diligentius æſtimare & exactius aliquid expendere: quo modo hic accipitur. Vlpianus, Si tibi mandauero ut excuteres uires hæreditatis. Et alibi, Si tibi mandauero ut uires excuteres eius cui erã crediturus. Cicero pro Plãcio, Facilis eſt illa occurſatio et blãditia popularis: aſpicitur, nõ attrectatur, procul apparet, non excutitur, non in manus ſumitur: id eſt, non accuratè æſtimatur. Valerius lib. VII. excuſſum

conſilium & exploratum pro eodem ferè poſuit. Excutere *eſt etiam nomen exigere, & debitorem appellare: in qua ſignificatione in iure perſæpe accipitur.* Paulus, Non *prius pupillus ad magiſtratus reuerti poteſt, quàm omnes tutores excuſsi fuerint, id eſt, quàm actione tutelæ expertus ſit, an ab eis ſuum ſeruare poßit.* Inde *factum ut excutere pro ſpoliare, & pecunijs exhaurire accipiatur.* Cicero *de Aruſpicũ reſpõſis,* Non *ignouit, mihi crede, non, niſi fortè ignotũ putas, quòd te iudices dimiſerunt excuſſum et exhauſtũ, ſuo iudicio abſolutũ, omniũ condẽnatum.* Id eſt, *exhauſtũ pecunijs quibus eos corrupiſti, & (ut uulgò dicitur) deplumem te reliquerũt, nihil tibi reliqui fecerunt.*

Ex l. Si uir uxori, De præſcrip. uerb.

Transcribere. Vt *eos fundos ſi ipſe uellat, eodẽ pretio mulier trãſcriberet uiro,)* Tranſcribere *(inquit* Seruius*) tradere ſignificat.* Vergilius *in* VII. Aeneidos, Turne *tot incaſſum fuſos patiere labores,* Et *tua* Dardanijs *tranſcribi ſceptra colonis?* Μεταγράφειν *Græci dicunt.* Hic *autem ſermo tractus eſt de pecunia: nam ſcribere eſt dare.* Horatius, Scribe *decem* Nerio. *non eſt ſatis? adde* Cicutæ Nodoſi *in tabulas centum.* Reſcribere *uerò reddere.* Terentius, Argentum *illud denuo reſcribi iube.* Hactenus Seruius. Verùm *reſcribere apud* Horatium *non ſignificat tradere, ſed iuris uerbo mutuum ſumere, ut inquit,* Porphyrio. Reſcribere *uero reſtituere.* Donatus *autem in* Phorm. Quoniam *ad numeratione͂, inquit, pecuniæ antecedit ſcriptura: ideo reſcribere dicebant pro renumerare.* Terẽtius, Sed *tranſi ſodes ad forũ, atq; illud mihi argentũ rurſum iube reſcribi* Phormio. Phor. Quid? *ego'ne? perſcripſi porrò illis quibus debui. id eſt, per ſcripturam reddidi uel dedi, ut inquit* Donatus. Hic *enim ſermo ſumptus eſt à rationibus fœnerator*

Metagraphein. *Reſcribere.*

ratorum. Scribere enim eſt per menſæ ſcripturam dare. *Scribere.* Tranſcribere (*inquit* Agretius) *dicitur cùm ius noſtrum* *Tranſcribere.* *in alium tranſit, quæ ſignificatio hoc in loco quadrare uidetur:ut ſit tranſcribere fundum,iure ceſſo tradere.* Tranſcribere *in libris cenſualibus dici debet, cùm res cenſualis ab uno nomine in aliud trãsfertur, quod uulgò ſuper aliũ onerare dicunt.*Quomodo *& in rationibus, cùm id quod mihi expenſum latum eſt, in aliud nomen transfertur, & nomen meum ex rationibus eximitur.* Hoc *modo accipitur in lege ultima,*Codice,De *prædijs nauicul.* Hac *tamen, inquit,pactione ſeruata,ut ſi ad minus idoneum fuerit tranſlata poſſeßio, etiam autores tranſcripti prædij teneantur obnoxij.*Caius *in lege* Aliquando, *ſuprà*, Ad Velleianum, Si *hæreditatem emerit, & æs alienum hæreditarium in ſe tranſcribat.*Liuius *libro* v.*de bello* Macedonico, Inſtabat *alia cura, quòd ciuitas fœnore laborabat, & cum multis fœnoribus legibus conſtricta auaritia eſſet, uia fraudis inita erat,ut in ſocios qui non tenerentur ijs legibus nomina tranſcriberent.* Seneca, Philoſophia *te in uirum tranſcripſit:* μετέταξέ σε εἰς ἄνδρας.

Ex eodem titulo,in l.Si apud te.

Non *enim ambo pecuniam ego & fugitiuarius depoſuimus.*) *Fugitiuarius.* Fugitiuarij *apud antiquos fugitiuorum ſeruorũ reprehenſores erant,qui eam operam profitebãtur, ut fugitiuos inueſtigatos reducerent.* Hoc *uerbo* Varro *metaphoricôs quodam modo uſus eſt libro tertio de re* Ruſtica, Idoneus, *inquit, ſub dio ſumendus eſt locus cochlearijs,quem totum circùm aqua claudas, ne quas ibi poſueris ad partum,nõ liberos earũ,ſed ipſas quæras.* Aqua *inquã fundẽda ne fugitiuarius ſit parandus,id eſt,*φυγαδοθήρας, *id eſt,ne ſi locus fugæ pateat cochleis, cogaris poſtea tanquam*

quam fugitiuos ſeruos. ſic cochleas fugitiuas perſequi & uti miniſterio reprehenſorũ. Ferũt piratas hodie fugitiuarijs canibus uti ad reprehenſionẽ remigum uinctorum, qui ad ſalmum damnati aufugerunt. Fugitiuarius autẽ ea forma dicitur qua thunnarius, de quo alibi diximus. Aquila anataria. *& anataria quædam aquila apud Plinium, id eſt, anatum inſectatrix, quã Ariſtoteles neſſophonon appellat. & leporaria, quàm ille lagophonon, à necandis leporibus & anatibus inditis nonunibus.*

Ex l. Apud Labeonem.

Si cùm emere argẽtũ uelles, uaſcularius ad te detulerit.) Vaſcularius. *Vaſcularius eſt qui uaſa argẽtea & aurea facit. ſunt enim inter aurifices uaſcularij, cælatores, inauratores, &* Bractearij. *bractearij: id eſt, qui aurũ malleis tuſum, & ad quãuis tenuitatem ductile, rebus inaurandis inducunt. Cicero in Verrem, actione v. Verres poſtea quàm tantã multitudinem collegerat emblematũ, ut ne unũ quidẽ cuiquã reliquiſſet, inſtituit officinã Syracuſis. In regiã maximam palàm artifices oẽs cælatores ac uaſcularios cõuocari iubet, ipſe ſuos complures habebat. Eò conducit magnã hominũ multitudinẽ, menſes octo continuos opus ijs nõ defuit cùm uas nullũ fieret niſi aureum. Cælatores qui ſint docet Fabius his uerbis* Cælatura. *libro II. Cælatura eſt quæ auro, argento, ære, ferro, opera* Sculptura. *efficit. Nam ſculptura etiã lignum, ebur, marmor, uitrum, gemmas: præterea ea quæ ſuprà dixi complectitur. Hactenus ille. Toreutice ſculpturã, uel ut aliqui loquuntur, ſcal-* Toreumata. *pturã & cælaturã complectitur, à qua tormenta huiuſmodi opera dicũtur, aut ſculpta aut cælata ex quacũq; materia quæ in delitijs habeatur: quo uerbo Cic. Salluſtius, &* Tornata opera. *reliqui utuntur. Latinè tornata opera quædam dicuntur à torno inſtrumento quo huiuſmddi opera fiũt. Nam cælum*

ferrum

ferrum eſt cælatoris. Fabius in fine ſecundi, Neque enim ſcientia deſiderat inſtrumentum, ut cælator cælum, & pictor penicilla. Tornus inſtrumentũ eſt quo uaſa detornantur, id eſt, ſcalpuntur & ſtriatim interdum cauantur. Hic autem non unius generis eſt, ſed diuerſis artificibus uariè accommodatus. Torni exemplum uidemus in officina eorum opificũ quos fulcrarios appellare poſſumus, qui ſpõdas & fulcra lectorum fabricantur, & turbines pueriles, & rhombos muliebres, quibus fila agglomerantur. qui & crepitacula lignea puerilia, & huiuſcemodi opera tornatilia faciũt. Ferramentũ eſt manubrio incluſum, fune appenſo obuolutum, quod pede artificis ducitur & manu dirigitur. *Tornus.* *Ferramentum.*

Ex l. penultima, De pignoribus.

Fœneratus à te denaria ſexaginta rogaui te non certificatorem, ſed ſuppoſitionẽ à me accipere.) Hic locus Græcè à Scæuola ſcriptus, ab imperito quodam ineptè traductus eſt, quo modo permulta in Pandectis loca, quæ tamen poſthac intacta prætcribo, ut admonitione nulla indigentia. Sic autem uerti debuit: Fœneratus à te denarios uel denaria L X. orandum te duxi ne ſponſorem à me, id eſt, βεβαιωτὴν, ſed pignus acciperes. Et quod ſequitur, Et ut ſeuero homini credidiſti, uel ſecuro potius dicendum fuit, ut fido homini. Pignus eſt quod Græcè hypotheca, quaſi obligationi ſuppoſitũ dicitur, uel quaſi ob fidem debiti ſuppoſitum, quod Latinè pignori opponere dicunt. Pignus enim tam de immobili, quam de re mobili dicitur. Terentius in Phormione, Ager oppoſitus eſt pignori ob decẽ minas, ædiculæ item ob decem alias. Tacitus in libro XIX. Credebatur affectam eius fidẽ præiuiſſe domo, agriſq; pignori acceptis. Quo modo etiam Iuriſconſulti aliquando utuntur. Hoc Græcè ὑποθέσθαι, id eſt, ſupponere dicitur. Inde ille *Pignus.* *Hypotheca.*

titulus.

*titulus,*De rebus eorum qui ſub tutela ſunt, non alienandis uel ſupponendis:*quanquam ille qui pignori opponit,id eſt,* ὑποτιθέναι. *mutuum ſumens* ὑποτιθέναι *dicitur: hoc eſt,* ὁ δανειζόμενος. ὑποτίθεσθαι. Creditor *uerò & fœnerator dicitur* ὑποτίθεσθαι, id eſt, pignori accipere. Aeſchines, Ὑπέθεσαν αὐτῷ τοῦ ταλάντου τὰς δημοσίας προσόδους, Publicos ei reditus talento oppignerarunt. Demoſthenes κατὰ Ἀφόβου, Ποῖ οὖν τραποίμεθα, εἰς τὰ ὑποκείμενα τοῖς δανείσασιν, ἀλλὰ τῶν ὑποθεμένων ἐστίν. ὑποθεμένους & δανείσαντας pro iiſdem dixit,id eſt, *pro creditoribus pigneratitiis.* Dicitur etiã ab Τίθεσθαι. eodẽ τίθεσθαι *pro pignus accipere.* ἐν τῷ πρὸς Νικόστρατον, Καὶ ὅτι τὸ χωρίον τὸ ἐκ γειτόνων μοι τοῦτο οὐδεὶς ἐθέλοι οὔτε πρίασθαι οὔτε τίθεσθαι, Quòd *nullũ uicinũ mihi fundum uel emere uel pignori accipere uellet.* Et paulũ infrà itidẽ, Pignerari. Οὔτε ὠνεῖσθαι οὔτε τίθεσθαι. Pignerari *ex eorũ imitatione eſt pignora accipere, uel etiam pignus capere.* Cicero Philip. IX. In *fuga fœda mors,in uictoria glorioſa: etenim* Mars *ipſe ex acie fortiſſimũ quẽq; pignerari ſolet.* Pignerari di*xit pro eo quod eſt quaſi pignus accipere & ſibi aſſerere, quaſiq; obnoxiũ ſibi debitũq; rapere. cuius dicti hic ſenſus eſt,* Fortiſſimus *enim quiſq; primus in prælio occũbere ſolet.*Tranquillus *in* Claud. *Armatos pro concione in nomen ſuum iurare paſſus eſt,promiſitq; ſingulis quindena ſeſtertia:primus* Cæſarum *fidẽ militis etiã præmio pigneratus:id eſt, quaſi pignore obligatã obnoxiãq; ſibi & autoratã ſumens.*Liuius, Poſtea *conſcientia ſibimet exiliũ cõſciſcẽtes, bona tantum quæ publicari poterát,pignerãda pœnæ præbebant.* Iuuenalis *per actiuum dixit,* Cuius *& albeolos & lænam pignerat* Atreus. *Atreus autem pro fœneratore ponitur. Eſt enim pignerari id quod uulgò per executionẽ ca-* Pignero. *pere dicimus: hoc eſt, pignora capere. quod* Demoſthenes

Αψασθαι

Αἱφαιρεῖσθαι τῶν κτημάτων dicit, dicitur & ἐνεχυράζειν καὶ κατενεχυράζειν. Cicero in Verrem, acti. IIII. Cùm in his quidē rebus omnibus publicanus petitor ac pignerator, non ereptor neque poſſeſſor ſolcat eſſe, tu de optimo, de iuſtiſſimo, de honeſtiſſimo genere hominum, id eſt, de aratoribus ea iura conſtituebas quæ omnibus alijs eſſent cōtraria. Edixerat enim Verres ut publicani poſſent iure ſuo ab aratoribus decumarum nomine quantum uellent capere, non iudicis autoritate (ut aſſolet) pignora eorum capere. Bona uerò publicè poßidere, id eſt, quod in manum regiā ponere dicimus. Cicero Philip. XI. Itaque non aſſentior ſolùm, ſed etiā gratias ago Quinto Fuſio, dixit enim ſeuerā, grauem, re q́; publica dignam ſententiam, iudicauit hoſtem Dolabellam, bona eius cenſuit publicè poßidenda. Quò cum addi nihil poſſet (quid enim atrocius potuit, quid ſeuerius decernere?) dixit tamen ſi quis eorum qui poſt ſe rogati eſſent, grauiorem ſententiam dixiſſet, in eam ſe iturum.

Ἀφαιρεῖσθαι τῶν κτημάτων.

Pignerator.

Ex l. Si prior, in principio, Qui potiores in pig. hab.

Vt primam tantùm pecuniam expenſam ferat, nō etiam quam poſtea credidit.) Expenſum ferre dicimus, & acceptum referre, quod & accepto ferre à Iuriſcōſultis dici ſolet, tracta à ratiocinationibus metaphora. Duæ enim partes rationū ſunt: prior accepti eſt, & poſterior expenſi, receptum uulgò dicimus & impēſam. Cic. in Ver. acti. III. Nūc ad ſociorum tabulas accepti & expenſi reuertemur. Acceptum referre, eſt ſcribere ſe accepiſſe: hoc eſt, in acceptorum paginam referre. Tranquillus in Tiberio, Nihil quicquā poſt adoptionem pro patrefamiliâs egit, aut ius quod adoptione amiſerat, ulla ex parte retinuit. Nam neque donauit quicquā, neq; manumiſit, neq; hæreditatem quidem,

Expenſum ferre & acceptum referre.

Acceptum & expenſum.

aut legata percepit ulla aliter, quàm ut peculio referret acceptaꝗ id eſt, in peculium aſcriberet. Cicer. in 11. Philip. Ego *enim amplius ſeſter. ducenties acceptum hæreditatibus retuli.* Inde acceptilatio non accepti relatio *dicta.* Vnde *illud metaphoricè ab eodem dictum in eadem* Philippica, Omnia *denique quæ uidimus (quid autem mali non uidimus?) ſi rectè ratiocinabimur, uni accepta referremus* Antonio. Id *eſt, horum omnium malorum in cauſa fuiſſe ſolum* Antonium *exiſtimabinius.* Antonio, *inquit, imputabimus, & ideo parem uicem reddendam ei arbitrabimur.* Hoc Græci προσλογίσασϑαι *in utroque ſignificatu dicunt,* προσλογίσασθαι. *&* ἀνατιθέναι. Seneca *tamen, philoſophiæ acceptum fero* Ἀνατιθέναι. *quòd ſurrexi, dixit: pro acceptum refero.* Expenſum *ferre, eſt ſcribere ſe pecuniam dediſſe, ut inquit* Aſconius, *ut* Nomina. *cùm per ſingula expenſi nomina ſummam quãdam expenſam aſcribimus.* Nomina *autem uocãtur in rationibus quos nũc articulos dicimus, quo uerbo* Cicero *in* Verrinis *identidem utitur, ut alibi diximus:* Homo, *inquit, amentiſſimè tabulas cùm cõficeres, ſatis te elapſurum omni ſuſpicione arbitrare, ſi quibus pecuniam credebas, ijs expẽſum non ferres? neque in tuas tabulas ullum nomen referres?* Idem, Cùm *tot tibi nominibus acceptum* Curtij *referrent, quid proderat tibi expenſum illis non tuliſſe?* Gellius *lib.* x v I. Dixi *probari apud me debere pecuniam datam conſuetis modis, expenſi latione, menſæ rationibus, chirographi exhibitione, teſtium interceßione.* Ex *conſuetudine autem antiquorum hæc tracta ſunt qui tabulas conficiebant, de quibus alibi dicendum.* Cicero *ad* Atticum *libr.* 11. Feciſti *mihi gratum quòd* Serapionis *librum ad me miſiſti, pro eo præſentem pecuniam ſolui tibi imperaui, ne tu expẽſum muneribus ferres. id eſt, ne te donaſſe cum mihi exiſtimares: uelo*

enim

enim eum emptũ mihi eſſe. Plaut. in Aul. Bene igitur ratio accepti atq; expenſi inter nos conuenit, tu me amas, ego te amo, meritò id fieri uterq; exiſtimat. Id eſt, uterque noſtrum ſeſe obnoxiũ alteri putat mutuis beneficijs, quod nõ faciunt qui beneficia inuicem exprobrant, quod enim alter expendiſſe ſe contendit, alter accepiſſe ſe inficiatur. Hinc illud Plinianum in 11. naturalis hiſtoriæ, Toto quippe mundo & locis omnibus, omnibusq; horis omnium uocibus fortuna ſola inuocatur, una nominatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conuicijs colitur, huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium ſola utranq; paginam facit. Id eſt, quicquid lucri aut damni quaſi expenſi & accepti mortales faciunt, omnia fortunæ aſcribunt. Dicitur & referre datum. Cicero pro Flacco, Cùm illam, inquit, pecuniam nominatim Flacco datam referant. Referre ad ærarium rationes & quæſtores & reliqui magiſtratus dicebantur, pro eo quod nunc computum reddere dicunt. Cicero, Audiſtis rationem tribus uerſiculis relatam. Idem, Solus eſt hic qui nunquam rationes ad ærarium referat. Et in Piſonem, Rationem ad ærarium retuli continuò, ſicut tua lex iubebat. Referre autem eſt rationibus aſcribere, hoc eſt, impenſam uel receptam facere, ut uulgus loquitur. Tranquillus in Veſpaſ. Expugnatus autem à quadam quaſi amore ſui deperiret, quum perductæ pro concubitu ſeſter. quadraginta donaſſet, admonente diſpenſatore quemadmodum ſummam rationibus referri uellet, Veſpaſiano inquit adamato. Dicitur & referre in rationes, ut referre in publicas literas, quod Iuuenalis referre in acta dixit, hoc eſt, regiſtrare. Diſpungere rationes, eſt cõputum (ut noſtri dicunt) examinare. Vlpianus,

Referre rationes ad ærariũ.

Referre.

Diſpungere rationes.

Diſpungere,inquit,eſt conferre accepta & data. Idem alibi, *Percontandas,inquit,atq; examinandas rationes & diſpungendas atq; diſcutiendas.* Et iterũ alibi, *Vtrũ ſemel an etiã ſæpius recognitio & diſpunctio concedẽda ſit creditoribus.*

Expungere rationes. Expunctæ autẽ rationes dicuntur, cùm ultima manus calculo & diſpunctioni impoſita eſt. Hermo. Iuriſconſul. *Reipubl.rationes ſubſcriptæ & expunctæ, aduerſus eum quidem qui adminiſtrauerit,ultra xx. aduerſus uerò hæredẽ ultra x.annos retractari non poſſunt.* Expungere enim eſt punctis circunducere & tollere,& quaſi rem iam confectam eximere è codice:ut expunctus miles dicitur,qui è numeris exemptus eſt,& ære dirutus. Plautus in Curcul. *Miles pulchrè centuriatus eſt expuncto in manipulo.* Sic apud Perſium, *Pupillum'ue utinam quem proximus hæres Impello expungã.* Apud Tertullianũ expungere reum & pœnæ eximere,ut contraria ponuntur,quia expungere eſt tollere,aut deſignare ut tollendum & damnãdum. Græci

Διαγράφειν. ὀβελίζειν. uocãt διαγράφειν & ὀβελίζειν. Sũma rationũ quadrãs dicitur,

Sũma quadrãs. in qua nihil excurrit, & in qua nulla ſunt reliqua, id eſt,cùm æqualis eſt ſumma accepti & expenſi. Cicero in Verrem, *Expenſa Chryſogono ſeruo ſexcenta milia & accepta pupillo Malleolo retulit. Quo modo igitur ſexcenta eodem modo quadrarint, ut illa de Gnei Carbonis reliqua ſeſter. ſexcenta ficta ſint,uos æſtimabitis.*

Ex l.Reſcriptum,De Diſtra.pig.

Quia ex contractu qualiquali obligatione à debitore

Qualiſqualis & ſimilia. *interpoſita.)* Qualiſqualis pro qualiſcunq; dicitur eo modo quo quiſquis pro quicunq;. Iuuenalis, *Maiorum primus quiſquis fuit ille tuorũ.* Et quantuſquantus pro quantuſcunq; autore Donato. Terent. in Adelph. *Nimium inter uos Demea ac perninũ intereſt, tu quãtuſquantus nil niſi*

ſap

ſapientia es.Ille futilis,ſomnium. Sic quotquot pro quotcunq;,& utut pro utcunq;,ubiubi pro ubicunq;. Terentius in Andria,Iam ubiubi erit,inuentum tibi dabo , & mecum adductum tuum Pamphilū. Vbi Donatus hæc uerba adnotauit,Vbiubi,in prima parte uim ſuā tenet,in ſecunda productionem:& eſt quemadmodum utut,quaqua, undeunde, pro utcunq;,quacunq;,undecunq;.

Ex l.prima.§.Sed ſciendum, De Aedilitio edicto.

Ego puto Aediles tollendæ dubitationis gratia bis idem dixiſſe,ne qua dubitatio ſupereſſet.) Vbi inter bis & idem areola relicta eſt ſcribēdo Græco , hanc lacunā hoc uerbo replendā cenſeo ἐκ παραλλήλȣ, hoc modo,bis ec parallelu idem dixiſſe,id eſt,per alternitatē, uel ut Gellius uertit, ex geminatione.Græci enim cùm duo uerba idē ſignificātia iunguntur,ec parallelu, id eſt , alternitate quadam poſita eſſe dicūt,quaſi geminato ſenſu,quale eſt illud ex ultimo Iliados libro, Βάσκ᾽ ἴθι ἶρι ταχεῖα , id eſt, Vade î,Iri citata.Et alibi, Βάσκ᾽ ἴθι ȣ̃λε ὄνειρε, Vade î noxie ſomne. Gellius lib. x I I. ita inquit,Cæterùm quis tam obtuſo ingenio eſt , quin intelligat apud Homerū uerba duo idē ſignificantia,non fruſtra poſita eſſe,ut illa,Βάσκ᾽ ἴθι ȣ̃λε ὄνειρε, καὶ,Βάσκ᾽ ἴθι ἶρι ταχεῖα, id eſt,Vade î ſomniū agens, &,I, perge Iri citata,neque ec parallelu,id eſt, ex geminatione (ut quidā putant) ſed hortamentū eſſe acre iuſſæ imperatæq; celeritatis. Vergil. Vade age nate dea , ſimilia ſunt δεῦτ᾽ ἄγε, & ἀμφιπεριςρώφα.Sēſus eſt igitur in hoc loco,uerba hæc edicti,Quid morbi uitij́ue cuiq; ſit,ab Aedilibus per geminationē appoſita eſſe tollendæ dubitationis gratia,cùm idem propè ſignificent. Meminit horum uerborū Gellius lib.IIII. ex monumētis ueterum Iuriſconſul-

torum. Cicero libro IIII. *Tuſculan. Morbum appellant, inquit, totius corporis corruptionē: ægrotationem morbū cum imbecillitate: uitium cùm partes corporis inter ſe diſſident, ex quo prauitas membrorum, diſtortio, deformitas. Itaq; illa duo, morbus, ægrotatio, ex totius ualetudinis corporis conquaſſatione & perturbatione gignuntur: uitium autem integra ualetudine ipſum ex ſe cernitur.*

Ex §. Exempli.

Si ſeruus inter fanaticos non ſemper caput iactaret, & aliqua profatus eſſet.) Fanatici olim dicti ſunt homines numine afflati, qui uerbo Græco enthei dicuntur, et θεοφορούμενοι, quòd nō ſua ſponte, ſed diuino numine ferantur, cuiuſmodi Cumæa Sibylla à Vergilio deſcribitur in ſexto, Cui talia fanti Ante fores ſubitò non uultus non color unus, Non cōptæ mãſere comæ, ſed pectus anhelū: Et rabie fera corda tumēt, maiorq; uideri, Nec mortale ſonans, afflata eſt numine, quando iam propiore Dei, & reliqua. Huiuſmodi erant Galli matris Deûm Cybeles, qui propterea Corybantes dicuntur quaſi furibundi ſaltantes. Illi enim in ſacris ſuis uel ſacrilegijs potius caput quatiebant, & urinantium more in caput ſe iactabāt, unde & Cybele dicta à uerbo cybiſto, quod in caput rotari ſignificat, ut petauriſtæ ſolent. Iuuenalis Saty. II. Et crine ſenex fanaticus albo Sacrorū antiſtes. Liuius, Galli matris magnæ à Peſſinūte occurrere cum inſignibus ſuis, uaticinātes fanatico carmine deam Romanis uictoriā dare. Idē lib. IX. de bel. Maced. de bacchanalibus loquens, Viros uelut mente captos cum iactatione fanatica corporis uaticinari. Quintilianus in XI. Frequens etiā capitis nutus non caret uitio, adeò caput iactare, & comas excutientē rotare, fanaticum eſt. Fanatici à fanis dicti ſunt: fana autē à fando, quòd ea

Fanatici. Enthei.

Pont

Pontifex certa uerba fando dedicat, autore Feſto. Inde
Profani dicti ſunt βέβηλοι, ἀμύητοι *qui ſacris initiati non* *Profani.*
erant, quod Vergil. lib. VI. ſignificat, cum inquit, Procul
ô procul eſte profani, Conclamat uates. Nunc laicos uoca-
mus, quaſi populares. Laicum enim uulgò attrectabile ſi- *Laicum.*
gnificat, ſicut ſacrum dicitur & ſanctum cuius tactu popu-
lo interdictum eſt. Sic accipiuntur laici panes primi Re-
gum, cap. XXVII. ad ſacrorum differentiam, & Eze-
chielis ultimo. Profana urbis propriè accipiuntur pro ijs
partibus, quæ uſibus populi & uſui promiſcuo dedicatæ
ſunt. Propterea profanos appellaui ubique homines ſacris
non initiatos. Non enim libens facio, ut Græcis uerbis
utar, ubi Latina ſuppetunt idem ſignificantia. Fanaticus
autem ſeruus hoc in loco pro maniaco accipitur, quales
ſunt qui melancholici dicuntur. Aegineta lib. III. de mania
& melancholia loquens, Τινὲς δὲ δοκοῦσιν ὑπό τινων μει-
ζόνων ἐφορᾶσθαι δυνάμεων, καὶ προλέγειν τὰ ἐσόμενα κα-
θάπερ ἐνθεάζοντες, οὓς καὶ ἐνθεαστικοὺς ἰδίως ὀνομάζουσιν,
Sunt qui uideantur, inquit, a maioribus quibuſdam potẽtijs
regi, & futura prædicere, inſtar eorum qui numine affiati
dicuntur, quos etiam peculiari nomine entheaſticos appel-
lant, id eſt, fanaticos. Hoc idem bacchari paulò pòſt Vlpia-
nus uocat, hoc eſt, Baccharum more lymphaticè uaticinari.
Quanquam Accurſius occupari interpretatur, diuinacior
ipſe interdum omnibus fanaticis. Ex quo apparet quid illa
uerba eiuſdem Vlpiani ſignificẽt, Et aliqua profatus eſſet.
Profari enim Latinè dixit, quod Græci prophetare dicunt, *Profari.*
id eſt, futura prædicere. Cæterùm Plato lib. II. de Legibus,
poëtarũ genus thion, id eſt, diuinum, & entheaſticon, id eſt, *Enthcaſtici.*
Deo plenum diuinitus inſpiratũ uocat. Quo nomine meri-
tò ac uerè uocitari poſſũt uates noſtri, id eſt, prophetæ, qui

 aduentum

aduentum lucis æternæ in mundum prædixerunt. Ii enim demum enthei & entheaſtici fuerunt, & theophorumeni, id eſt, diuino illo ſpiritu pleni, quo ad ueritatem proferendam & ducebantur & ferebantur. Quos uerò antiqui ſic uocabant, dæmoniſtici dici debent, quem enim Deum putabant dæmon erat, id eſt, genius deprauatus. Dicemus & mox aliqua eôdem pertinentia.

Dæmoniſtici.

Ex eodem loco, Superſtitioſum, iracundum.

De ſuperſtitione Cicero libro II. de Natura deorum, Non enim, inquit, philoſophi tantùm, uerùm etiam maiores noſtri ſuperſtitionem à religione ſeparauerunt. Nam qui totos dies precabantur, & immolabant, ut ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati, quod nomen patuit poſtea latius. Qui autem omnia quæ ad cultum deorum pertinerent, diligenter retractarēt, & tanquam relegerent, ſunt dicti religioſi. Ita factum eſt alterū uitij nomen, alterū laudis. Idem in primo, de atheis quibuſdam loquens, id eſt, qui deos eſſe nullos affirmabant, atque adeò omnem uim diuinam tollebant: Horum enim ſententiæ, inquit, non modò ſuperſtitionem tollunt, in qua ineſt timor inanis deorum, ſed etiam religionem, quæ deorum cultu pio continetur. Cuius dicti meminit Auguſtinus libro IIII. de Ciuitate, ſi quis latius hoc perſequi fortè uelit. Fabius, Vt à diligenti, inquit, curioſus, à religione ſuperſtitio diſtat. Auguſtinus lib. VI. de Ciuitate, Quale autē illud eſt quòd Varro religioſum à ſuperſtitioſo ea diſtinctione diſcernit, ut à ſuperſtitioſo dicat timeri deos, à religioſo autem tātùm uereri ut parentes, non ut hoſtes timeri? Græci ſuperſtitionem δεισιδαιμονίαν appellant, & deſidæmonas ſuperſtitioſos, ab inconſulta & abſurda diuinæ potētiæ formidine. Huiuſmodi

Superſtitio. Religio. Athei.

modi meticulos, ſcrupulos nunc appellant non incepto uerbo, & inde ſuperſtitioſos ſcrupuloſos. Ineſt enim *ſemper aliquid quod malè eos habeat, & tanquam lapillus, id eſt, ſcrupulus in calceo identidem punctitet.* Sic accipitur ab Vlpiano in l. *Quæ ſub*, De condit. inſtitutionum, Propterea *factum ut ſuperſtitio pro inani etiam obſeruatione ponatur.* Fabius in I I I I. *Amentis eſt enim ſuperſtitione præceptorum contra naturam cauſæ trahi.* Ponitur etiam à *doctis ſuperſtitio pro ea quam hæreſim uocamus.* Idem lib. I I I. *de laude & uituperatione loquens,* Et *eſt conditoribus urbium infamiæ contraxiſſe aliquam pernicioſam cæteris gentem, qualis eſt primus* Iudaicæ *ſuperſtitionis autor, de* Moſe loquens. Eadem de cauſa Tacitus *libro* X V. *Chriſtianorum dogma exitiabilem ſuperſtitionem appellat, uidelicet temporibus ſuis inſeruiens, quibus in Chriſtianos maximè ſæuitū eſt.* Cice. in Partitionibus, *Cernenda autem ſunt diligēter ne fallant ea nos uitia quæ uirtutem uidentur imitari.* Nam *& prudentiam malitia, & temperantiā immanitas in uoluptatibus aſpernādis, & magnitudinem animi ſuperbia in animis extollendis, & deſpicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effuſio, & fortitudinem audacia imitatur, & patientiam duritia inanis, & iuſtitiā acerbitas, & religionem ſuperſtitio, & lenitatem mollitia animi, & illam diſputandi prudentiam concertatio captatioq; uerborum, & hanc oratoriam uim inanis quædam profluentia loquendi.* Quo in loco Cicero *ſuperſtitionem pro deſidæmonia, id eſt, inconſulto deorum timore accepit.* Hæreſis *autem uerbum apud uulgus infame, opinionem firmatam de aliquo dogmate ſignificat, quales ſunt quæ ſectæ dicuntur.* Cicero *in præfatione* Paradoxorum, *Cato autem ea ſentit quæ non ſanè pro-* *Hæreſis.*

bantur in uulgus, & in ea eſt hæreſi quæ nullum ſequitur florem orationis, neque dilatat argumẽtum, ſed minutis interrogatiunculis, quaſi punctis quod propoſuit efficit, de ſecta Stoicorum loquens: Sectas enim, id eſt, hæreſeis dicimus habitus animorum & inſtituta philoſophiæ circa diſciplinam, ut autor eſt Seruius in librum x. Aeneid. Aug. libr. VIII. de Ciuitate, Ariſtoteles uir excellentis ingenij cùm ſectam Peripateticam condidiſſet, quòd deambulans diſputare conſueuerat, plurimos diſcipulos præclara fama excellens uiuo adhuc præceptore in ſuam hæreſim congregauit. Lactantius lib. IIII. Inſtitutionum, religionis nomen aliter interpretatus eſt. Hac inquit, conditione gignimur ut generati nos Deo iuſta & debita obſequia præbeamus: hunc ſolum nouerimus, hunc ſequamur: hoc uinculo pietatis obſtricti Deo & religati ſumus, unde ipſa religio nomen accepit: non ut Cicero interpretatus eſt à relegendo. Et paulo pòſt, Quid ergo eſt? nimirum religio ueri cultus, ſuperſtitio falſi. Et omnino quid colas

Religio. intereſt, non quemadmodum colas. Religionis uerbo ſignificantiſſime antiquitas uſa eſt. Plinius in epiſt. Sed parentibus ſolis ius præceptores conducendi relinquatur, iiſdemq́; religio rectè iudicandi neceſſitate collationis addatur. Id eſt, ſolicita & anxia cura probos præceptores idoneosq́; deligẽat liberis ſuis. Columella religioſè pro ſolicitè & accuratè dixit, Nihil, inquit, curioſè adminiſtrant,

Obſtringere religione. nihil religioſé. Obſtringere religione & obligare dicebant pro eo quod dicimus conſcientiæ metum incutere. Cicero in Philip. II. Obſtrinxiſti populum Romanũ religione, Augur Auguri, Cõſul Conſuli obnuntiaſti: δεισιδαιμονίαν τὸ δήμῳ περιεθηκας. Id eſt, de cœlo ſeruaſſe te dixiſti, ne populus eo die conũtia haberet: & uitium obueniſſe

dixiſti

dixiſti (uerba ſunt auguralia) ut comitia diſturbares, & populũ alligares, & morareris hac obnuntiatione. Verebantur enim Romani aliquid agere uetantibus auſpicijs, ne male cederet ſi contra deorum monita agerent. Idem de Aruſpicum reſponſis, Quæ tanta religio eſt qua non in noſtris dubitationibus, atque in maximis ſuperſtitionibus, unius P. Seruilij ac M. Luculli reſponſo ac uerbo liberemur? id eſt, ut nunc loquimur, qui tantus conſcientiæ ſcrupulus? Liuius libro VI. ſecundi belli Punici, Inſtructis utrinq; exercitibus in eius pugnæ caſum in qua urbs Roma præmium uictori eſſet, imber ingens grandine mixtus, ita utranq; aciem turbauit, ut uix armis retentis in caſtra ſeſe receperint. Et poſtero die eodem loco acies inſtructas eadem tempeſtas diremit. Vbi recepiſſent ſe in caſtra, mira ſerenitas cum tranquillitate oriebatur. In religionem ea res apud Pœnos uerſa eſt, οἱ ⁊ καλχηδόνιοι τοῦτο ἐνθύμιον ἐποιήσαντο δεισιδαιμόνως, id eſt, Pœni interpretati ſunt id dijs nõ placere, ut pro urbe Roma capiẽda cõſligerent, uel ut urbs Roma armis oppugnaretur. Plaut. in Curgul. Vocat me ad cœnam, religio fuit, denegare nolui. Verba ſunt paraſiti, ſignificãtis ſe (ut uulgi uerbis loquar) cõſcientiam feciſſe, ſi homo ipſe paraſitus ad cœnam uocatus non iret. Cicero in I. Philippica, Cùm innumerabiles, inquit, religiones in Rempub. inducerentur, id eſt, anxietates & formudines impendentis quaſiq; aduentantis iræ diuinæ. Exoluere religione, eſt huiuſmodi ſcrupulum adimere. Liuius lib. IX. ab Vrbe condita de Spurio Poſthumio loquens, Caudinæ pacis autore, Dedamur per feciales nudi, uinctiq; exoluamus religione populum, ſiqua obligauimus, ne quid diuini aut humani obſtet, quo minus iuſtum piumq; de integro ineatur bellum. Et paulò pòſt,

In religionem uerti.

Exoluere religione.

Nam

Nam quòd deditione noſtra negant exolui religione populum, id iſtos magis ne dedantur, quàm quia ita res habeat dicere, quis adeò iuris fecialium expers eſt qui ignoret? Idem lib. 11. *Edicimus itaq;, Omnes qui in uerba iuraſtis, craſtina die iurati ad lacum Regillum adſitis. Cauillari tum Tribuni, & populum exoluere religione, priuatum eo tempore Quintium fuiſſe cum ſacramento addicti ſunt, Id eſt, cœperunt Tribuni dicere nulla religione ſacramenti obſtrictum eſſe populum qui in uerba priuati hominis iuraſſet, nec metuendum periurium ſi imperio eius non paruiſſent.*

Ex eadem lege, circa finem.

Etiam ſi per luxuriã id factum.) Sic quidẽ ubiq; legitur, ſed corruptè omnino. Propterea non per luxuriã, ſed pluriſariã legendũ eſſe puto, hoc ſenſu, Etiam ſeruũ fanaticum hoc edicto redhiberi non debere, non modò ſi ſemel, aut uno modo id fecerit, ſed etiã ſi pluriſariã. Vitium enim eſſe animi fanaticè uaticinari, de quo hoc edicto nihil cauetur. Et alioqui luxuria in hoc ſenſu Latinũ nõ eſt, id eſt, ut crapulã ſignificet & uinoſitatem. Luxuria enim & luxus *Luxuria.* *profuſam impenſam ſignificat. Luxuria (inquit Feſtus) morum eſt ſolutio. Luxa enim mẽbra dicuntur è ſuis locis mota, à quo luxurioſus in re familiari ſolutus. Eſt etiam luxuria & luxuries ſegetum quã Plinius inter uitia frugum ponit, id eſt, redundantia germinis. Cic. de Orat. In eius oratione (ut in herbis ruſtici ſolent dicere in ſumma ubertate) ineſt luxuries quædam quæ ſtylo depaſcenda eſt. Id eſt, ſcribendi frequentia & aſsidua meditatione reprimenda illa naturalis ubertas quæ interdum redundat.*

Ex l. ſecunda, Vel melancholici.

Melancholici. *Melancholici ſunt qui morbis melancholiæ, id eſt, atræ bilis*

bilis uexantur, qui morbi animi ſunt non corporis. Apud Aeginetam medicinæ autorem caput eſt in tertio de mania & melancholia, ut ſuprà diximus. Melancholici igitur ut manici, qui & maniaci dicuntur, mente capti ſunt. Vnde Cicero in III. Tuſcul. de inſania & furore loquens, eos enim, inquit, ſanos intelligi neceſſe eſt, quorum mens motu quaſi morbo perturbata nullo ſit. Qui contra affecti ſunt, hos inſanos appellari neceſſe eſt. Et paulò pòſt, Græci autem maniā unde appellēt non facilè dixerim: eam tamen iſtam diſtinguemus nos melius quàm illi. Hanc enim inſaniam, quæ iuncta ſtultitiæ patet latius, à furore diſtinguimus. Græci uolunt illi quidā, ſed parū ualent uerbo. Quem nos furorem, melancholiā ipſi uocant, quaſi uerò atra bili ſolum mens, ac non ſæpe uel iracundia grauiore uel timore uel dolore moueatur. Quo genere Athamantem, Alcmæonem, Aiacē, Oreſtem furere dicimus. Qui ita ſit affectus, cum dominū eſſe rerū ſuarū uetant XII. tabulæ. Itaq; non eſt ſcriptum ſi inſanus, ſed ſi furioſus eſſe incipit. Stultitiā enim cenſuerunt, id eſt, inconſtantiā ſanitate uacantē, poſſe tamē tueri mediocritatē officiorū & uitæ cōmunem cultum atq; uſitatum. Furorem autem eſſe rati ſunt mentis ad omnia cæcitatem. Quod cùm maius eſſe uideatur quàm inſania, tamen eiuſmodi eſt ut furor in ſapientem cadere poſſit, non poſſit inſania. Secundum hæc Ciceronis uerba inſania eſt quā Græci maniam: furor, quam ipſi melancholiam appellant. Idem alibi philoſophicè inſaniam interpretans ita inquit, Sanitatem enim animorum poſitam in tranquillitate quadam conſtantiaq; cenſebant. His enim rebus mentem uacuam appellant inſaniā, propterea in perturbato animo ſicut in corpore ſanitas eſſe non poſſit. Celſus libro III. Inſaniam Latinè appellari dicit,

Furor

Inſania.

quam

quã Græci phreneſim uocant,& phreneticorũ uel phreniticorum potius,id eſt,inſanorũ tria genera facit. Eſt autem phreneſis,ſiue ut Græci ſcribunt phrenitis, acutus morbus in febre ſuperueniẽs,cũ ægrotãtes deſipiunt, & aliena loquũtur. Plin. lib. XXVIII. Athletæ torpentes,uenere reſtituuntur,uenere uox reuocatur, cùm ea candida declinat in fuſcã,medetur & lumborũ dolori, oculorum hebetationi,mente capitis,ac melancholicis. Ariſtoteles in Probl. tricesima ſectione,multa de melancholicis ſubtiliter & luculentè diſputauit,ex quo problemate nõnulla ad hunc locum attinentia aſcribẽda his putauimus. In quibus autẽ, inquit, habitu melancholico natura conſtiterit, mox ijs multa & uaria morborũ genera exoriuntur, prout alius aliã habitus intemperiem ſortitus eſt. Exẽpli gratia,in quibus multa & frigida bilis eſt atra,ij ſtolidi ſunt & ignaui: in quibus permulta & calida,ij perciti & ingenioſi, amaſij, propẽſi ad omnẽ excandeſcentiã & cupiditatẽ: nõnulli etiã loquaciores: multi etiam propterea quò ille calor ſedi mentis in uicino eſt morbis ueſaniæ implicantur, aut inſtinctu lymphatico inferueſcũt,ex quo Sibyllæ efficiuntur & Bacchæ & omnes qui diuino ſpiraculo inſtigari creduntur, cũ ſcilicet id non morbo,ſed naturali intemperie accidit. Interpres uir doctiſſimus morbos ueſaniæ uocauit, quos Ariſtoteles manicos dixit: & ſpiritu lymphatico inferueſcere pro entheaſticum fieri & fanaticum, ut ſuprà diximus. Lymphati ſunt quos Græci nympholeptos uocant, quaſi nympharum ſpiritu correptos. Vnde & lymphationes nocturnæ apud Plinium. Πολλοὶ ἢ καὶ διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τȣ̃ νοερȣ̃ τόπȣ τὴν θερμότητα ταύτην, νοσήμασιν ἁλίσκονται μανικοῖς ἢ ἐνθȣσιαςικοῖς, ὅθεν σίβυλλαι καὶ βάκχιδες καὶ οἱ ἔνθεοι γίνονται πάντες.

De melancholicis ex Ariſtotele.

Lymphati.

Ex lege

Ex lege quarta, Nec guloſos nec impoſtores.

Impoſtores (inquit Accurſius) qui imponunt aliquid alicui. Impoſtores dicuntur uerſuti & fallaces homines: & impoſtura huiuſmodi fallacia, ab eo dicta, quòd adulterinas merces pro ueris ſupponat. Inde imponere pro decipere ſimpliciter accipitur. Tacitus libro x v i i. *Falluntur quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Sic Plinius in epiſtolis, Ne tibi optimæ indolis iuueni quorundam immenſa luxuria ſpecie frugalitatis imponat. Pollio in Galienis, Cùm quidam gemmas uitreas pro ueris uẽdidiſſet eius uxori, atque illa re prodita uindicari uellet, rapi quaſi ad leonem uenditorem iuſsit, deinde cauea caponem emittit: mirantibusq́; cunctis rem tam ridiculam, per curionem dici iuſsit, impoſturam hic fecit & paſſus eſt, deinde negociatorem dimiſit.* φενακισμὸς *à Græcis impoſtura dicitur, &* φενακίζειν *imponere, quo uerbo Demoſthenes identidem uti ſolet. Verbum ab eo tractum quòd* φενάκη *adulterina coma dicitur, quem Latini uno uerbo galericulum appellant, ut Græci* πιλίδιον *apud Demoſthenem* περὶ παραπρεσβείας. *Ibi enim* πιλίδιον, τὴν ἐπιτηδευτὴν κόμην *intelligo. Tranquillus etiam capillamentum. Impoſtores etiam à Græcis plani dicuntur, ſed certi cuiuſdam generis impoſtores, inſigni uerſutia præditi: quo uocabulo potius quàm Latino Cicero pro Cluẽtio uſus eſt: Hic ille planus, inquit, improbiſsimus quæſtu iudiciario paſtus, qui illi pecuniæ quam condiderat, ſpe atque animo iam incubaret, contrahit frontem. Recordamini faciem atq; illos eius fictos ſimulatosq́; uultus. queritur ſe ab Oppianico deſtitutum, & qui eſſet totus ex fraude & mendacio factus, quiq́; ea uitia quæ à natura habebat, etiam*

Impoſtores. *Impoſtura.* φενακισμὸς. φενακίζειν. φενάκη. *Galericulus.* πιλίδιον. *Capillamentum.* *Plani.*

ſtudio

ſtudio atque artificio quodam malitiæ condiuiſſet, pulchrè aſſuerat ſe ab Oppianico deſtitutum. De planis ita inquit Euſtathius Homeri interpres in Odyſſeam, Ἐστὶ δὲ πλάνος ὁ τέχνην ἔχων τινὰ καὶ τὸ ἀποπλανᾶν τοὺς θεωμένους, ὁποῖοι Κιφισόδωρός τε καὶ Παντολέων καὶ Ματρέας, ὃς κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀθηναίου ἔλεγε πρὸς αἴνιγμα, θηρίον τι τρέφειν ὅπερ αὐτὸ ἑαυτὸ ἐσθίει, Planus eſt, inquit, qui artem
Planus. quandam profitetur imponendi etiam ſpectantibus, quales
Matreas. fuerunt Ciphiſſodorus & Pantoleon et Matreas apud Alexandriam, qui ut autor eſt Athenæus hiſtoricus, huiuſmodi ænigma propoſitabat, Alere ſe feram quandam quæ ſemet ipſa æſitaret, ita ut nunc uſque Matreæ fera nō inuenta ſit. Fortaſſe, autem, inquit, aut iram aut inuidiam aut animi ægritudinem ſignificare uoluit, aut huiuſmodi aliquem affectum, Ὡς καὶ ζητεῖσθαι μέχρι τοῦ νῦν τὸ Ματρέου θηρίον, τὸ δὲ ἴσως ἢ φθόνον δηλοῖ ἢ λύπην. Huiuſmodi autem impoſtores in delitijs olim regum fuiſſe ex Plinij uerbis conijcere licet libro x x x v. Non fuerat, inquit, Apelli gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo. Quo regnante Alexandriam ui tempeſtatis expulſus, ſubornato fraude æmulorum plano regio, inuitatus ad regis cœnam uenit: indignantiq́; Ptolemæo, & uocatores ſuos oſtendenti ut diceret à quo inuitatus eſſet, arrepto carbone extincto è foculo, imaginem in pariete deliniauit, agnoſcente uultum plani rege ex inchoato protinus. Gellius libro x v. hæc ignoraſſe uidetur, qui pro ſycophanta planum intelligendum putauit apud Laberium & Catonem. Qui etiā addubitaſſe uidetur, an uerbum Latinum eſſet. Impoſtorem inſignem ætas patrum noſtrorum uidit Franciſcum Villionum, quo uno nomine plani diffinitio maximè intelligi poteſt. Iudæi Chriſtum dominum noſtrum contumelioſiſſimo

ſiſsimo nomine planum uocauerunt, Matthæi XXVII: Do- mune recordati ſumus quia ſeductor ille dixit adhuc uiuens: Poſt tres dies reſurgam. Κύριε ἐμνήσθημεν ὅτι πλάνος εἶπεν ἐκεῖνος μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. Qui locus haud dubiè ſic uerti debuit: Domine, memoria tenemus quòd impoſtor ille dixit: Poſt tres dies reſurgo. Impoſtorem enim uocabant quaſi præſtigias quaſdam pro miraculis ederet, & ueluti circulatorijs ſtrophis populum ludificaretur. *Matthæi locus*

Ex eodem loco.

Tamen ſi ita fatuum uel murionem uendiderit.) Legendum morionem. Moros Græcè ſtultus dicitur, unde morion diminutiuum, quo etiam Latini utuntur. Moriones ſunt fatui quos in delitijs Principum eſſe uidemus. Plinius in Epiſtolis: Scurræ, cinædi, moriones menſis inerrabant. Idem: Si quid mole à cinædo, petulans à ſcurra, ſtultum à morione profertur. Lampridius in Alexandro: Nanos & nanas & moriones & uocales exoletos & omnia acroamata & pantomimos populo donauit. Eiuſdem generis ſunt Sanniones à ſanna, id eſt, ab ore diſtorto dicti. niſi quòd ſannio ex mimorum genere fuiſſe uidetur. Cicero in ſecundo dialogo de Oratore: Atq; hoc etiam animaduertendum eſt, non eſſe omnia ridicula faceta. Quid enim poteſt eſſe tam ridiculum quàm ſannio eſt? ſed ore, uultu, imitandis moribus, uoce, deniq; ipſo corpore uidetur. Salſum hunc poſſum dicere, atq; ita ut non eiuſmodi eſſe Oratorem uelim, ſed ut mimum. Huiuſmodi ſanniones uidemus in pompis quæ per urbem traduci ſolent, & in ludis theatralibus & in ſaltationibus chironomicis, ſcurrili ipſos geſticulatione riſum populariter excitantes. Moros igitur unde morion dictus, fatuum & ſtupentem ſignificat. Vnde morari uerbum Latinum prima producta factum. Cuius *Morion.* *Sannio.* *Morari.*

exemplum in ſcommate illo Neroniano apud Trãquillum: Certè omnibus rerum uerborumq́; contumelijs mortuum inſectatus eſt, modò ſtultitiæ, modò ſæuitiæ arguens. Nam & mōrari eum inter homines deſijſſe producta prima ſyllaba iocabatur, multaq́; decreta ut inſipientis atq; deliri pro irritis habuit. Mōrari pro ſtupidè & fatuè & delirè agere dixit: quod Græci μωραίνειν dicunt. Vnde Matthæi v. Vos eſtis ſal terræ: quòd ſi ſal euanuerit, in quo condietur? Qui locus ſic uerti debuit: Quòd ſi ſal infatuatus fuerit, id eſt, ſi deſipuerit, hoc eſt, ſalis & condimenti ſaporem amiſerit, ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ. Sequitur enim: Ad nihilum ualet ultrà, niſi ut conculcetur ab hominibus. Fatui cibi dicuntur inſipidi & inconditi. Martialis in Xenijs: Vt ſapiant fatuæ fabrorũ prandia betæ, O quàm ſæpe petet uina piperq́; coquus? Fatuas betas dixit ſalſi ſaporis expertes. Fatuũ lapidem pro inſipido Hermolaus Barbarus ex Themiſtio tranſtulit, hoc eſt, nullius ſaporis, quem Græci achylon dicunt. Quemadmodum autem inſipientem hominẽ dicimus translatione à cibis ducta, ita etiam fatuum hominem, & ſalem fatuum dicimus, non qui euanuit, id eſt, in nihilum abijt, ſed quia ſapientia, aut ſapore caret.

Matth. locus.

Infatuati.

Fatuus.

Ex lege, Idem Offilius.

Idem ubi neq; matutino tempore uidet, neq; ueſpertino, quod genus morbi Græci uocant. eluſcationem quidam eſſe putant.) Hermolaus Barbarus in Emendationibus Plinianis hunc locum ita legit: Quod genus morbi Græci nyctalopas uocant. Luſcitionem eam quidam eſſe putant. & reliqua. Luſcitioſi, qui & luſcioſi & nuſcitioſi dicuntur, ſunt ut quidam exiſtimant, quos Græci nyctalopas appellant, qui & manè & ueſperi exiliter admodum uident, nec ferè niſi interdiu. Alij luſcioſos eos eſſe putant, qui ueſperi

Luſcitioſus.

Luſcioſus.

ſperi plus uident, quàm meridie, uel adhibito lumine. Luſcitioſi *(inquit* Feſtus*) ſunt qui parum uident propter uitium oculorum, quiq; plus ueſperi uident, quàm meridie.* Nonius: *Luſcioſi inquit, ad lucernam non uident. Et myopes minus uidentes uocantur à Græcis.* Varro: *Veſperi non uident, quos appellant luſcioſos.* Plinius *libro undetriceſimo: Fimum quoq; Gallinaceorum, duntaxat rubrum luſcioſis illinendum monſtrant.* Idem: *Earundem auium ſanguis nyctalopas ſanat.* Idem *libro octauo: Caprinum iecur reſtituit ueſpertinam aciem ijs, quos nyctalopas uocant.* Plautus *in Milite: Mirum eſt te lolio uictitare.* PAL. *Quid iam?* SCE. *quia luſcioſus.* PAL. *Verbero tu quidem cæcus, non luſcioſus.* Exiſtimo tamen hunc locum ita legendum eſſe: *Sed & μύωπα morboſum eſſe conſtat.* Idem: *Vbi homo neq; matutino. & reliqua.* Ita ut ibi: *Sed &,* initium ſit alterius ſenſus, nec à prioribus dependentis. Myopes enim & nyctalopes cognata ſunt uocabula, & alioqui textus cohærentior erit. Ducor etiam coniectura ex Gellio ſumpta libro quarto, ubi de edicto Aedilium loquitur. *Sic enim inquit* περὶ νωδοῦ, *id eſt, de edentulo,* De *myope quoq; qui luſcioſus* Latinè *appellatur, diſſenſum eſt. Alij enim redhiberi omnino oportere, alij contra, niſi id uitium morbo contractum eſſet.* Quæ uerba apud Gellium, corrupta atq; etiam inuerſa ſtructura leguntur. Fulgentius: *Luſcioſos, inquit, dicunt, qui interdiu parum uident, Græcè myopes dicuntur.* Nyctalopes igitur & myopes idem eſſe putantur, & pro iiſdem à nonnullis accipiuntur. *hoc eſt, pro ijs, qui interdiu propter uiſus hebetem uim contueri nequeunt, nec niſi clauſis oculis, à conniuentibus oculis myopes nomen habentes.* Nyctalopes à nocturnis, quaſiq; noctuinis oculis. Alij nyctalopes à myopibus *Myopes.* *Nyctalopes.*

diſtingunt, eodem ad utrunq; ſignificatum etymo ſubſeruiente, ut ſint myopes, qui iam inde à principio ortus ſui, niſi admota oculis contueri nequeunt. Cuiuſmodi multos uidemus, qui res intuendas oculis propè contingunt, et limis etiam, ſemicluſisq́; oculis aſpiciunt. Ariſtoteles in Problematibus, *ſectione* XXXI. διὰ τί οἱ μύωπες συνάγοντες τὰ βλέφαρα ὁρῶσιν, *Cur myopes contractis palpebris uident.* Μυωπάζειν δὲ λέγονται οἱ ἐκ γενετῆς τὰ μὲν ἐγγὺς βλέποντες, τὰ δὲ ἐξ ἀποστάσεως οὐχ ὁρῶντες. ἐναντία δὲ πάσχουσιν οἱ γηρῶντες τοῖς μυωπάζουσιν, τὰ γὰρ ἐγγὺς μὴ ὁρῶντες, τὰ πόρρωθεν βλέπουσι. *id eſt,* Myopes *autem dicũtur, qui ab ortu primo proxima quidẽ uidẽt, remota uerò non uidẽt. Senibus autem uitium huic contrariũ accidit. ſiquidem ſenes admota non uidentes, longè reducta uident.* Idem: Νυκτάλωπας δὲ λέγουσι ὅταν μὲν συμβῇ τὴν μὲν ἡμέραν βλέπειν, δυομένου δὲ ἡλίου ἀμαυρότερον ὁρᾶν. νυκτὸς δὲ γενομένης οὐδ᾽ ὅλως, Ny*ctalopas dicunt cùm interdiu uident, occidente uerò ſole hebetius uident, ad plenam uerò noctem ne paululùm quidem.* Ny*ctalopia uitium ipſum eſt ut myopia.* Dioſcorides *tamen nyctalopa pro uitio identidem accipit.*

Ex eadem lege.

Quæſitum eſt an balbus et bleſus & atiphus, isq́; qui tardius loquitur, & uarus & uaricus ſanus ſit.) Hunc locum *cùm eſſem* Florentiæ *in* Piſanis Pandectis *ita legi: An balbus & bleſus & atypus, isq́; qui tardius loquitur, & uarus & uarius.* Apud Gellium *lib. quarto, ſic etiam corruptè legitur:* Balbus *autem & atyphus uitioſi magis, quàm morboſi ſunt, ut equus mordax, aut calcitro uitioſus magis, quàm morboſus eſt.* Ariſtoteles *in* Probl. *ſegmento undecimo, tria genera huiuſmodi uitiorũ ponit,* τραυλότητα, ψελλότητα, ἰσχνοφωνίαν, *uel etiam,* ἰσχοφωνίαν, *ut apud* He-

Vitia.

rodot

rodotum legimus in antiquo exemplari, id eſt, blæſitatem, balbutiem, linguæ hæſitantiã. Τραυλότης, inquit, id eſt, blæſitas, eſt τοῦ γράμματός τινος μὴ κρατεῖν, καὶ τοῦτο οὐ τὸ τυχὸν: id eſt, literam aliquam exprimere non poſſe, eamq́; non quãlibet, ſed certam. Ψελλότης, id eſt, balbuties, τῷ ἐξαιρεῖν τι ἢ γράμμα ἢ συλλαβὴν, eſt literam extercere, uel ſyllabam: id eſt pronuntiando eximere & prætermittere. Hæſitantia eſt, ſyllabam ſyllabæ iungere properè non poſſe. Hæc tria uitia expreßit Vlpianus, & aliud præterea, quod atypi nomine uocauit, quod quid ſit nondum inueni, nec inuenturum me ſpero. Exiſtimo tamen ab etymologia uocabuli eos eſſe atypos dictos, qui non ſatis expedito plectro linguæ uterentur, quaſi aërem non ferientes, uel quaſi non ſatis uerba exprimentes, conformantes'ue. Sic enim uulgus dicere ſolet de ijs qui malè uerba exprimunt. Aegineta ancylogloſſum appellat uitium linguæ, aut congenitum, aſtricta lingua infanti naſcenti membranulis quibuſdam duriuſculis & breuioribus: aut agnatum, id eſt, accidentarium, cùm ulcus ſub lingua cicatricem duriorem obduxit. Eſt autem uinculum neruoſum, quod filum uulgariter nuncupatur. Eximitur autem hoc uitium inſtrumento chirurgico, quod ancylotomon appellant, id quod cùm puero eximeretur, uidi. Αγκυλόγλωσσον, inquit ille, πάθος ἐν τῇ γλώσσῃ, ποτὲ μὲν ἐκ φύσεως, ποτὲ δὲ ἐξ ἐπικτήτου. Ariſtophanes in comœdia quæ Spheces, id eſt Veſpæ inſcribitur: Traulos, id eſt, blæſos eſſe ſignificat, qui l pro r exprimunt. Cicero tamen in primo de Orat. balbum in eo ſignificatu accepit de Demoſthene loquens: Cumq́; ita balbus eſſet, ut eius ipſius artis, cui ſtuderet primam literam non poſſet dicere, perfecit meditando, ut nemo planius eſſe locutus putaretur. de litera ρ loquens, quæ prima eſt in Rhetorica. Vari ſunt pedibus

Τραυλότης. Blæſi. Balbi. Hæſitantes.

Ancylogloſſum.

Αγκυλόγλωσσον.

Vari.

incuruis, & in ſe contractis, cuiuſmodi ſpadones & caſtratos uidemus. Vnde etiam uaræ manus. Ouidius nono Metamorphoſeos: Tenuiq; à pectore uaras In ſtatione manus. id eſt, incuruas.

Valgi. *Iis contrarij ſunt ualgi, qui altrinſecus prominentes ſuras habent, & in diuerſum actas, quales cancri habent, & lacertæ autore Ariſtotele, qui Aegyptios huiuſmodi eſſe tradit in Problematis, eadem ratione qua capillum criſpum habent, & à calore intortum. Hi à Græcis*

Blaſi. ῥαιβοί. *βλαισοὶ dicuntur, ut illi ῥαιβοί. Valgos (inquit Feſtus) Aurelius intelligi uoluit, qui diuerſas ſuras habent, ſicut è contrario uari dicunt incurua crura habentes. Ariſtoteles, διὰ τί οἱ Αἰγύπτιοι καὶ Αἰθίοπες βλαισοί εἰσιν; Cur Aethiopes & Aegyptij blæſi ſunt cruribus? Sic enim tranſtulit interpres, qui blæſos Græcè protulit, quos Feſtus ualgos Latinè appellatos eſſe dixit. Blæſitas autem non modò uitium eſt linguæ, ſed etiam eorũ uitium, qui oblæſum greſſum habẽt, quæ ratio eſt uocabuli apud Græcos παρὰ τὸ βλάπτω.*

Vatij. *Vatij ſunt, qui pedes extrorſus obtortos habent, ijdem ut arbitror, qui ualgi. Varro libro ſecundo de re Ruſtica, de canibus loquens: Sint cruribus rectis, ac potius uaris quàm uatijs: id eſt, in ſe potius, et introrſus intortis, quàm extrorſus. Plinius libro undecimo: Vola homini tantum, exceptis quibuſdam. Nam et hinc cognomina inuenta plauci, planci, ſcauri, panſæ. Sicuti à cruribus uari, uatiæ, uatinij, quæ uitia & in quadrupedibus. Alioquin uari apud Celſum libro*

Vari, et Ephelides. *ſexto, maculæ ſunt oris, ut lenticulæ & ephelides, unde homines uarij dicti. Idem libro quinto, de puſtulis loquens, quæ exanthemata dicuntur Græcè: Ea, inquit, modò rubent, modò colorem cutis non excedunt, nonnunquam plures ſimiles*

Varius. *uaris oriuntur. À uaris uarius homo dictus, ut lynces uariæ. Vnde iocus Ciceronis apud Quintilianum in ſexto,*

in

in Iſauricum: Miror quid ſit, quòd pater tuus homo conſtan tißimus te nobis uarium reliquit. Vbi intelligi uoluit uaris in facie diſtinctum.

Ex lege, Qui clauum.

Trebatius ait non eſſe morboſum os alicui olere, ueluti hircoſum ſtrabonem. Hoc enim ex ingluuie oris accidere.) Hic locus haud dubiè deprauatus eſt, uel mutilatus potius. Quid enim ſtraboni cum hircoſo? aut quid ingluuies ad oculos diſtortos pertinet? Hircus fœtor eſt alarum, quem Plinius alarum graueolentiam appellat, & aliquando uirus alarum. A' Græcis itidem tragos dicitur. Vnde tragizontes pueri ab Ariſtotele dici putantur libro ſeptimo, de hiſtoria animalium, ab alarum odore, quaſi hircientes, cùm pubeſcentes uenerem agnoſcere incipiunt, & uocem in ſonum aſperiorem inæquabilioremq́; mutare. Neq; enim, inquit, acuta præterea uox eſt, neq; grauis, neq; tota æquabilis, ſed ſimilis fidibus incontentis & aſperis, ὁμοία φαινομένη ταῖς παρανενευρισμέναις καὶ τραχείαις χορδαῖς, ὃ τραγίζειν καλοῦσι. Alexander tamen Problematum libro primo τραγῶντας eos uocat, metaphora (ut ipſe inquit) ab hircorum uoce ducta propter arteriæ aſperitatem. Alioquin omnis graueolentia tragos à Græcis dicitur, unde ὑπερτραγίζειν τῇ ὀσμῇ Dioſcoridi pro admodum olere. Idem: τὸ περὶ τὴν ὀσμὴν βρωμῶδες τράγον καλοῦσι. Et tragomaſchali dicti, qui uirus alarũ olent, id eſt, hircoſi, ut Plaut. appellat. Gell. li. XI. Quidam ſunt tam magni ſenſus Q. Ennij, ut licet ſcripti ſint inter hircoſos, poßint tamen inter unguẽtatos placere. Quo in loco tamẽ metaphoricè accipitur. Fortaſſe igitur hic legendũ ueluti hircos, uel tragõ, uel ſic, ueluti hircoſum tragonta, uel quid ſimile. Eſt autẽ Græcũ, quod imperiti Latinis literis perperam ſcripſerunt. Nihil tamen conſtituo.

Hircus.

Hircientes.

Ὑπερτραγίζειν.

Tragomaſchali.

Hircoſi.

Vix enim rationem inire poſsis, cur ab oris fœtore Iuriſconſultus ad alarum fœtorem abruptè tranſierit, quaſi exemplum ſubdendo eius, quod antè dixerat. Sed illuuie legendum eſſe, non ingluuie, facilè conijcio. Ingluuies enim non oris eſt, ſed illuuies, quæ Græcè ἀλουσία dicitur.

Illuuies. ἀλουσία.

Ex lege, Quæritur, De eo qui urinam facit.

Vlpianus his uerbis morbi genus ſignificauit, quod à Græcis ἐνουρεῖν dicitur, id eſt, immeiere Latinè. quem qui patiuntur, lectos permingere ſolent. Morbus eſt plerunq; puerilis, ut inquit Paulus Aegineta, χάλασις τοῦ τραχήλου τῆς κύστεως μυὸς, τοῦτο τὸ πάθος ἐργάζεται, Luxatus, inquit, ceruicis uæſicæ muſculus hoc uitium efficere ſolet.

Ἐνουρεῖν. Immeiere.

Ex eadem lege, Si quis habeat antiacham.

Hic locus luculento errore corruptiſsimè legitur in omnibus exemplaribus. ſic autem haud dubiè emendandus: Si quis habeat antiadas, an rhediberi poſsit, quaſi uitioſus quæritur, & ſi antiades ſunt quas exiſtimo, id eſt, inueteratos, uel etiam inueterati, & qui iam diſcuti non poſſunt faucium tumores, qui antiadas habeat, uitioſus eſt. Antiades Græcè, tonſillæ Latinè dicuntur, de quibus Plinius, Tonſillæ, inquit, in homine, in ſue glandulæ. Ab Ariſtotele in primo de hiſtor. animalium pariſthmia uocantur, quaſi iuguli iſthmon, id eſt, anguſtias obſidentes. Cicero in ſecundo de Natura Deorum: Linguam autem ad radices eius hærens excipit ſtomachus, quò primum illabuntur ea quæ recepta ſunt, & oris utraq; ex parte tonſillas attingens, palato terminatur. Stomachum hoc in loco Cicero propriè pro gula & gutture accipit. Eſt enim ſtomachus, ut Galenus inquit, στόμα τῆς γαστρὸς, id eſt, os uentriculi. Antias nomen

Antiades. Stomachus.

men eſt tam particulæ, quàm morbo accommodatum, ut uua. Vua. de qua paulò ſuperius legimus: Item ſi uua in gutture intumuerit. Quamuis Ariſtoteles in anatome: In ore, inquit, penitiore particula eſt alia ſtaphilophoros, id eſt, uuigera. Columella nomine, uenæ inſidens: quæ ſi nimio humore intumuerit, ſtaphylæ, id eſt, uua uocatur & ſtrangulat. Celſus uuam appellat & morbum, & particulam. Alexand. Probl. lib. ſecundo, κιονίδα, id eſt, columellam uel columnellam à ſimilitudine columnæ uocitari ait, cùm ex rheumate oblonga fuerit. Vuam autem, id eſt, ϛαφύλην, cùm in acinum intumuerit. Tonſillarum exemplum eſt apud Celſum lib. VII. Tonſillæ. Tonſillæ quæ poſt inflammationes induruerunt. Antiades autem à Græcis appellantur: cùm ſub leui tunica ſint, oportet digito circunradere & euellere. Si ne ſic quidem reſoluuntur, hamulo excipere, & ſcalpello excidere. Tum ulcus aceto eluere, & illinere uulnus medicamento, quo ſanguis ſupprimatur. Quo tandem in loco mendosè antidyades pro antiades in impreſſis libris legitur. Paulus lib. tertio: ἔϛι δὲ ἀντιὰς ὄγκος σκιῤῥώδης τῶν παρισθμίων, Antias, inquit, eſt tonſillarum affectio, cùm in tumorem obduruerunt. Idem lib. VII. Quemadmodum autem adenes, id eſt, glandulæ, cùm induruerunt, chœrades, id eſt, ſcrophulæ uocitantur: ita & tonſillæ inflammatione ſupra modum adauctæ, uorandi ſpirandiq́; meatus altrinſecus inſidentes, antiades uocitatæ ſunt, καὶ τὰ παρίσθμια φλεγμήναντα, καὶ ὑπεραυξηθέντα, τῇ τε καταπόσει καὶ τῷ πνεύματι ἐξ ἐναντίας ἀλλήλων τεταγμένα, ἀντιάδες ἐκλήθησαν. Diſcutere autem uerbum eſt medicinale. Tubercula enim aut diſcutiuntur, aut emittuntur. Diſcutiuntur interdum, id eſt, diſſoluntur, diſcutiunturq́; incipientia ne ſuppurent, quod fieri ſolet, cùm in aliquem locum incommodum humores in- Diſcutere.

gruunt. Emittuntur autem ſuppurantia & iam concocta, aut naturæ ſponte, aut ſcalpello, uel cautere adhibito, quod fit cùm humores ad locum oportunum erumpentes, eliciuntur etiam medicamentis, & euocantur, ut ulcera prorſus exanientur, id eſt, pus & ſaniem egerant. Inde diſcuſſoria (Diſcuſſoria.) *medicamenta dicta, quæ Græci diaphoretica uocant. exempla apud autores ſcatēt. Diſcutere alioqui diſijcere eſt et diſturbare. Fabius libro ſexto: Non autem commouere tantùm commiſerationem oportet, ſed etiam diſcutere. Idem: In diſcutiendæ tamen oratione huiuſmodi ſcenæ.*

Ex lege, Quæ bis in menſe.

Quæ bis in menſe purgatur, ſana non eſt. Item quæ non purgatur.) Huius dicti cauſam uerbis Plinianis reddemus libro ſeptimo Naturalis hiſtoriæ, de menſtruis muliebribus loquentis. ſic enim inquit: Et hoc tale tantumq; omnibus tricenis diebus malum in muliere exiſtit. Quibuſdam uerò ſæpius menſe, ſicut aliquibus nunquam, ſed tales non gignunt, quando hæc eſt generando homini materia, ſemine è maribus coaguli modò hæc in ſeſe glomerante, quod deinde tempore ipſo animatur, corporaturq́;. Ergo cùm grauidis fluxit, inualidi aut non uitales partus eduntur, aut ſanioſi, ut autor eſt Nigidius. Paulus duo uitia circa hoc ponit, ἐμμήνων ἀποχὴν, id eſt, menſtruorū retentionem, cùm menſtrua ſiſtuntur, & ὑπερκάθαρσιν, id eſt, immodicā purgationem, cùm mulier plus iuſto purgatur, quæ & αἱμοῤῥαγία τῆς ὑστέρας uocatur. Ad huiuſmodi uitia medicamenta inuenta ſunt, qui peſſi dicuntur, & ex lana confecti in muliebria induntur.

Ex l. Quis ſit fugitiuus, circà princip.

Item apud Iulianum relatum eſt, Fugitiuum ferè ab effectu animi intelligendum eſſe. Sic quidem ubiq; legitur,

præterquam etiam quòd Accurſius ita agnoſcit,ut ex citatis ab eo locis apparet. Quod mihi mirum uidetur, cùm nemo ſit hodie ferè iudicio quidem non carens, qui non facilè intelligat,non effectu animi,ſed affectu legendum eſſe. Fugitiuus (inquit Iuriſconſultus) ab affectu animi, id eſt,habitu animi,& propoſito intelligendus eſt, non autem ab effectu, id eſt, à fuga ipſa. Fuga enim, id eſt, effectus non continuò fugitiuum facit, niſi comes quoq; ſit affectus. Quemadmodum & uice uerſa affectus non fugitiuum facit, niſi ſequente effectu. quippe non ſolùm conſilij,ſed etiam facti fugere eſt. Similis eſt error tertio abhinc paragrapho, Fugitiuum eſſe ab effectu animi cuiuſq; æſtimandum. Vbi affectu proculdubio legendum eſt.

Ex eadem lege. §.Idem ait.

Si autem in hoc tantùm latuiſſet, quoad iracundia dominorum efferueſceret.) Efferueſcere ita dicitur, cùm homo ira excandeſcit. Efferueſcere enim ebullire eſt. Columella libro decimo tertio: Tertia die quàm calcaueris, conditu- ram effundito. Sed antequam condias, muſti aliquantulum in ſeriam de ſeria transferto, ne in condiendo cum medicamento efferueſcat et defluat. Id eſt,ne ebulliendo circunfundatur.Cicero in 11.de Orat.Oratione autem celeri & concitata,& uerbis efferueſcentibus.Idem de Prouincijs Conſularibus:Mithridaticos impetus,totumq; pontum armatum, efferueſcentem in Aſiam.id eſt, feruendo erumpentem, ἐκβρασσόμενον. Legendum igitur deferueſcat, quod contrarium eſt efferueſcendi. Cicero in quarto Tuſcul. de ira percitis loquens: Iis autem ſunt ſubtrahendi ij, in quos impetum conantur facere, dum ſe ipſi colligant, aut rogandi ſunt, orandiq;, ut ſi quam habent ulciſcendi uim differant in tempus aliud, dum deferueſcat ira. Deferueſcere autem Efferueſcere. Deferueſcere.

certè

certè ſignificat ardorem animi inuita ratione excitatum, & reliqua. Deferueſcere igitur dicitur, ut deflagrare. Luca-
Deflagrare. *nus: Sic deflagrare minaces Paſſus. Et Liuius: Spes interdum ſubibat deflagrare iras ueſtras, purgari ſuſpiciones*
Deſæuire. *poſſe. Et deflagrare ſeditionem, Tacitus. Et deſæuire pro miteſcere, Lucanus: Nec dum deſæuiat ira Expectat. quod*
Exæuire. *Liuius exæuire dixit, de tempeſtate loquens* ἀντὶ τοῦ ἀφυβρίζειν. *Efferueſceret tamen defendi poteſt eodem utrobiq; ſenſu, quanquàm contrariæ ſint ſignificationes duorum uer-*
Quoad. *borum. Quemadmodum enim quoad uiuet, & quoad morietur, uidentur duæ res dici contrariæ, cùm tamen idem tempus demonſtrent, ut autor eſt Gellius, & quoad Senatus habebitur, & quoad Senatus dimittetur: ſic etiam quoad ira dominorum efferueſceret, id eſt, quoad domini excandeſcerent, & quoad ira deferueſceret, id eſt, quoad miteſcerent ipſi, eodem ſenſu dici poſſunt. Quin & Cicero efferueſcere ut Vlpianus pro deferueſcere uſus eſt, hoc eſt,* ἀποβράζειν *ad Varronem ſcribens: Tibi igitur cenſeo latendum, dum efferueſcit hæc gratulatio. niſi ſit dum pro tantiſper dum et interim dum, cum indicatiuo. Terent. in Heaut. Tantiſper dum id quod uolo facis. Idem: Quid malum? ætatem cenſes uelle id adſimularier? Vnus eſt dies, dum argentum eripio: pax: nihil amplius. Quod autem ſequitur: Cùm dominum animaduerteret uerberibus ſe afficere uelle, præ-*
Proripere. *ripuit ſe ad amicum. Legendum proripuit, id eſt, raptim ſeſe è conſpectu eius abſtulit. Cicero de Aruſp. reſp. Attamen ignarus ille qui Conſules eſſent, exanguis atq; exæſtuans ſe ex curia repentè proripuit cum quibuſdam fractis iam atq; inanibus minis. Vſus eſt etiam Martianus in l. ſecunda, De*
Subducere. *captiuis, & poſtlim. reuerſis. Subducere uerò ſe eſt ſenſim, & clanculum diſcedere, ita ut nullus animaduertat. Terent.*

in Eunucho: Vbi primùm poterit, ſe illinc ſubducet ſcio. Idem proruere pro proripere dixit: Vix elocuta eſt hæc, Prorucre. *foras ſimul omnes proruunt ſe. abeunt lauatum, ita ut ſit domini ubi abſunt. Significant enim hæc uerba impetum eundi. Idem in Adelph. Syre obſecro uide, ne ille prorſus ſe irruat. Liuius in ſecundo ſecundi belli Punici: Itaq; procul in conſpectos immitterentur equites, ſublatis raptim ſignis, quam citatiſsimo poterant agmine ſeſe abripuerunt. Apuleius in octauo Aſini: Arrepto nudo gladio per mediam ciuitatem curſu furioſo proripit ſe, proculdubio neſcio quod ſcelus geſtiens.*

Ex eadem l. §. Apud Labeonem.

Si quis in aſilum confugerit.) Aſylum ſcribendum per y Græcũ & unicum l. Aſyli meminit Liuius li. 1. ab urb. cond. Ab aſylo Aſylia dicitur pro eo iure libertatis et ueniæ, quod Aſylia. *quis apud aras conſequitur, quam immunitatem eccleſiæ uulgò uocant. ut in illo exemplo,* εἰς τὸ θεῖον καταφεύγοντες ἀσυλίαν εἶχον. *Aedem igitur aſylam, uel ut Græci loquuntur aſylon dicere poſſumus, & ſimulacrum aſylum, id eſt, in qua, uel ad quod ius eſt aſyliæ confugientibus. Philoſt.* Καὶ ἄσυλος ἦν ἀνδριὰς τοῦ Τυβερίου, *id eſt, ad ſtatuam Tyberij confugientibus ius erat aſyliæ. uel ad uerbum, Aſylos* Aſylos. *enim erat ſtatua Tyberij. Græci enim huiuſmodi nomina compoſita communi genere efferunt, ut diagonios linea apud Vitruuium lib. VI. quæ diagonalis à pleriſq; dicitur. Et lib. V. Ab eo loco per centrum parallelos linea ducatur. Sic & perimetros & diametros. Et linea cathetos apud Cenſorinum pro perpendiculari, quam normalem etiam ipſe uocat, & apud eundem Vitruuium li. IX. aquarum expreſsio automatos, id eſt, ſpontanea. Aſyli etiam dicuntur à Græcis homines à uiolentia tuti, ut ſunt ſacroſancti, quos*

attingere ſine piaculo non licet, nec prehendere, quales erant Tribuni plebis apud Romanos. Plutarchus in Probl. Τῇ δὲ τιμῇ ποιοῦσιν αὐτὸν καὶ ἱερὸν καὶ ἅγιον καὶ ἄσυλον, *Honore, inquit, Tribunum ſacroſanctum Romani faciunt & aſylon. Pollux,* Ἄσυλοι δὲ ἦσαν οἱ κήρυκες, καὶ ἐξῆν αὐτοῖς πανταχόσε ἀδεῶς ἰέναι, *Aſyli erant caduceatores, & licebat eis tutò quoquo uellent ire.*

Ex l. Si quis uenditor.

Si conſtantem aut laborioſum, aut curacē, aut uigilacem, aut ex frugalitate ſua peculium acquirentem affirmauerit, & is ex diuerſo leuis, proteruus, deſidioſus, ſomniculoſus, piger, & tardus comeſſor inueniatur.) In aliquibus libris com menſor legitur, neutrum rectè. Ad intelligentiam igitur huius loci commemorandum eſſe ratus ſum id quod Donatus in Phormionem adnotauit, Quaternos olim frumenti modios quolibet menſe ſeruos à dominis ſuis accipere ſolitos, Demenſum. *idq́; demenſum appellatum eſſe. Verùm à menſe an à demetiendo incertum. Ex quo more Terentianum illud manaſſe, Quod ille unciatim uix demenſo ſuo ſuum defraudans genium comparſit miſer, id illa uniuerſum arripiet, haud exiſtimans quanto labore ſit partum. Hactenus ille. Plautus in Sticho: Vos meminiſtis quot Calendis petere demenſum cibum, qui minus meminiſtis, quod opus ſit facto facere in ædibus.* Σιτομέτριον. *À Græcis* σιτομέτριον *dicitur, quaſi frumenti menſura.* Lucæ locus. *Luc. XII.* τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; *Quis putas eſt fidelis diſpenſator et prudēs, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, ut det illis in tempore tritici mēſuram? Sic enim habèt traductio uulgata. Quem locū ſi Hieronymus tranſtuliſſet, ut feciſſe falsò creditur, ſic ad uerbū ut arbitror dixiſſet: Quiſnam eſt fidelis ille,*

ille, ac prudens diſpenſator, quem conſtituet dominus ſuper familiam ſuam, uel in familia ſua, ut det illi in tempore demenſum? De futuro enim loquitur, non de præſenti, aut præterito. Conſtituet enim per futurum ſcriptum eſſe ab interprete credo, non conſtituit, ſed poſtea deprauatum eſſe. alioquin permultis in locis Euangelij temporis error manifeſtus eſt his, qui Græcè uel tantulum intelligunt. Quo in loco inſignis eſt Lyrani hallucinatio, qui tempus tritici, tempus Euangelij interpretatur, quaſi Chriſtus appellatione tritici intelligendus ſit, cùm nulla in eo loco tritici mentio ſit. Interpres enim non tempus tritici intellexit, ſed menſuram tritici in tempore. Quanquam etiam Græcè non tritici dicatur, ſed frumēti, id eſt, σιτομέτριον, non πυρομέτριον. Serui enim quolibet frumento ueſcebantur, non tritico. Diſpenſatores igitur ſerui, id eſt, atrienſes & primæ autoritatis, ſeruis reliquis frumentum Calendis admetiri ſolebant, quod demenſum dicebatur. Ex qua conſuetudine dictum illud Euangelicum allegoricè emanauit. Frugi porrò ſerui, id eſt, parſimonia utentes, & modico cibo contenti, ex eo quod de quaternis modijs comparecre poterant, peculium ſibi comparabant, unde etiam interdum à dominis ſeſe redimebant: aut aliâs arbitratu ſuo utebantur, ut ille Terentianus Geta, qui munuſculum nuptiale herilis filij uxori dediſſe dicitur. Serui autem nequam, id eſt, prodigi & luxurioſi, nullum aut tenue peculium habebant. luxu enim & comeſſationibus, id eſt, perpotationibus nocturnis demēſum ſuum, atq; omne peculium dilapidabant. Quare hic non comeſſor quod nihil ſignificat, ſed comeſſator lego. Comeſſari eſt quod Comeſſator.
Græci κωμάζειν dicunt, unde comeſſatores dicti, qui no- Comeſſari.
cturnis, aut intempeſtiuis conuiuijs indulgent, qui à Græcis comaſtæ dicuntur. Plinius lib. uigeſimo ſecundo Athenis

comeſ

comeſſabundi iuuenes ante meridiem conuentus ſapientum frequentabant. comeſſabundi, id eſt, comeſſatum euntes, hoc eſt, perpotatum, uel madidi et uinolenti. Curtius lib. octauo: Ibat uehiculis pro copia cuiuſq; adornatus comeſſabundus exercitus, armis quæ maximè decora erant circum pendentibus. Hoc eſt, μετ' ᾠδῆς ξυφῶν. Idem: Si quid uictis ſaltem aduerſus comeſſantes animi fuiſſet, mille hercle uiri modò ſobrij, ſeptem dierum crapula graues in ſuo triumpho capere potuerunt. Liuius libro x. de bello Maced. pro eo conuiuio accepit, quod ad multam noctem agitatur poſt cœnam. Quod uerbo eleganter ficto ab Hermolao Barbaro

Pocœnium. Pocœnium appellare poſſumus. Demetrius enim apud Liuium iam cœnatus ita ad comites inquit: Quin comeſſatum apud fratrem imus? τί οὐκ εἰσκωμάζομεν εἰς ἀδελφοῦ. Vtitur & in hac ſignificatione Tranquillus.

Ex eadem lege.

Venditor qui optimum cocum eſſe dixerit, optimum in eo artificium præſtare debet.) Mirari quiſpiam poßit culinaris miniſterij tantam rationem habitam à Iuriſconſultis eſſe. mirari autem deſinet, qui Liuium libro nono de bello Maced. legerit: Luxuriæ, inquit, peregrinæ origo ab exercitu Aſiatico in urbem aduecta eſt. Inde primùm pſaltriæ, ſambuciſtriæq;, & conuiualia ludionum oblectamenta addita epulis. Epulæ quoq; ipſæ, & cura, & ſumptu maiori apparari cœptæ. Tunc cocus uiliſsimum antiquis mancipium, & æſtimatione, & uſu, in pretio eſſe: & quod miniſterium fuerat, ars haberi cœpta. Vix tamen illa quæ conſpiciebantur, ſemina erant futuræ luxuriæ. Plautus in Aulul. Cocus ille nundinalis eſt, in nonum diem ſolet ire coctum. id eſt, uulgaris & uilis, qui non niſi nundinis conducitur, cùm plebs ex agris conuenit. Serui igitur coci erant

culinaris ratio.

in

in pretio propter eorum operas, quæ magno locabantur, tanquam artificiales non miniſteriales. Plinius *libro* IX. *Adhuc, inquit, coci triumphorum pretijs parantur, & equorum piſces. nulluſq; propè iam mortalis æſtimatus pluris, quàm qui peritiſſimè cenſum domini mergit.*

Ex leg. Si uero, eod. titu.

Sabinus ſcribit ex priore cauſa, quæ ſtatim, inquit, ut uenit id mãcipium, eo nomine agere poſſe cœpit.) Sic quidem legit Accurſius *aſtipulantibus exemplaribus, ſed in luto hæret, ut dicitur.* Ego *uerò ſtructuram inuerſam eſſe cenſeo, cuius generis errata multa in antiquis ſcriptoribus deprehendere licet. Sic igitur legendum cenſeo, ut ſenſus perſpicuus reddatur. Sabinus ſcribit ex priore cauſa (quæ ſtatim, inquit, ut uenit, id mancipium cœpit) eo nomine poſſe agere. ut ſit ſenſus,* Redhibitionis *tempus licet dicti, promiſſi'ue nomine competat, à uenditione tum demum ſubſecuta procedere. quippe cùm ex eo promiſſo ante uenditionem agi nõ potuerit. Cœpit igitur non ad agere infinitiuum, ſed ad nominatiuum cauſa refertur.*

Ex l. Redhibere.

Vel ſi quid ex eo quod egerit, ad eum peruenerit, uel dolo malo uel culpa eius factum ſit quò minus perueniret, hiſdem diebus reddi.) Lego hiſdẽ de rebus reddi. De *enim* De.
interdum pro uel propter ſignificat. Cicero libr. I. *Epiſt. Tanta enim magnitudo eſt tuorum erga me meritorum, ut quoniam tu niſi perfecta re de me non conquieſti, ego quia non idem in cauſa tua faciam, uitam mihi acerbam eſſe putem.* De *me, inquit, id eſt, propter me.* Terentius, *Quantum me amas de fidicina hac?* Hiſdem *igitur de rebus reddi, id eſt, propter haſdẽ res reddi, uel pro his rebus rectè præſtari. ut in lege,* Aliud, De *uerborum ſignifi.* Rectè *autem*

dari uel præſtari priſca eſt locutio. Cato, Rectè hæc dari fieriq́;, ſatiſq́; dari domino, aut cuius erit promittito, ſatiſq́; dato arbitratu domini.

Ex l. Cùm autem, circa finem.

Pædius etiam illud nō putat eſſe ſpectandum, cuius contemplatione teſtator ſeruum hæredem ſcripſerit, quia etſi uenditio remanſiſſet, nihil hæc res emptori proderat.) Remanſiſſet (inquit Accurſius) id eſt, facta non eſſet. Ego nec Accurſij autoritate, nec exemplarium teſtimonio adduci poſſum, ut credam Vlpianum ſic ineptè locutum. Propterea non ſi uenditiore manſiſſet, ſed ſi uenditoris manſiſſet legere hic ſoleo, & intelligo ſeruus legatarius.

Ex l. Aediles, circa finem.

Sic & quanta pecunia pro eo homine ſoluta.) Emendatius in antiquis legitur & ſi quanta. Quod autem ſequitur, Cuius'ue pecuniæ quis eo nomine obligatus erit, nō liberabitur: ſic reſoluitur, Vel ſi ea pecunia non liberabitur cuius pecuniæ obligatus erit eo nomine. Eſt autem figurata locutio frequēs in edictis Prætorum, & in priſcis formularum cōceptionibus, cùm antecedēs caſum relatiui ſequitur, quod tum ferè eſt, cùm relatiuum præcedit. Cicero pro Ligario, Sed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriamini in uobis, eaſdem in alijs reprehendatis. Idem in I I. Epiſt. Eſt enim tibi grauis aduerſaria cōſtituta, et parata incredibilis quædam expectatio, quam tamen una re facilima uinces, ſi hoc ſtatueris, quarum rerum gloriam adamaris, quibus rebus hæ laudes comparantur, in ijs eſſe elaborandū. Liuius per accuſatiuum, Quem cœperant exules montem, herbidus, aquoſuſq́; eſt. Obligatus autem pecuniæ dicitur, ut obligatus furti. Gellius lib. VII. Quod cui ſeruandum datum eſt, ſi uſus eſt, ſiue quod utendum acceperit, ad aliam rem atq; acceperat

Obligatus pecuniæ.

acceperat uſus eſt, furti ſe obligauit. Idem, Qui alienum tacens lucri faciendi cauſa ſuſtulit, furti obſtringitur. Sic compertus criminis dicitur apud Liuium, Duæ ueſtales eo Compertus ſtupri. *anno ſtupri compertæ. Et rurſus, Cùm ſacrilegij compertos in uinculis Romam miſiſſet. Et manifeſtus criminis apud Ciceronem. Legimus & apud eundem Liuiũ, quoſdã tantæ pecuniæ damnatos, quantum exoluere non poſſent. Sic æris confeſſos, & debiti iudicatos Gellius dixit libro* Confeſſus æris. *XIX. Sic Græci* Εάλω φόνȣ, ἑάλω κλοπῆς. *Ariſtoph.* Πότερον παρενοίας ἕλω, *Nunquid delirij eum cõuincere me uis? Sic anquirere capitis apud Liuiũ, & arceſſere capitis apud Ciceronem, & apud Salluſtium arceſſere captæ pecuniæ. Cæterùm in l. Illud. §. j. infrà eodẽ titulo, Vt pecuniæ cuius nomine obligatus erit, liberetur. Lego, Cuius pecuniæ nomine obligatus erit, liberetur. Alioqui Latina constructio non erit, id eſt, à Iuriſcõſultorum ſtylo, & præſertim Vlpiani abhorrens. Eſt autem hic ſenſus. Vt ea pecunia liberetur, cuius pecuniæ nomine obligatus erit.*

Ex l. Qua uulgò, eodem titulo.

Si aduerſus ea factum erit, ſolidi ducenti præſtabũtur.) Solidos pro aureis accipi nemo leguleorũ neſcit, adnotante id Accurſio lib. IIII. Inſtitutionum. Appellationis autẽ cauſam aliquando inquirẽtibus nobis Lampridius ſe obtulit, qui de Alexandro principe Romano loquens, Vectigalia, inquit, publica in id contraxit, ut qui decem aureos ſub Heliogabalo præſtiterant, tertiam partem aurei præſtarent: hoc eſt, trigeſimam partem. tuncq́; primùm ſemiſſes aureorũ formati ſunt. tunc etiam cùm ad tertiam partem aurei uectigal decidiſſet, tremiſſes, dicente Alexandro etiam quartarios futuros, quòd minus non poſſet. quos quidem iam formatos in moneta detinuit, expectans ut

ſi uectigal contrahere potuiſſet, & eos ederet. Sed cùm nõ potuiſſet per publicas neceßitates, conflari eos iußit, & tremiſſes tantùm ſolidosq́; formari. Formas binarias, ternarias, quaternarias, & denarias etiam atque amplius uſq; ad quinquagenarias quoq; & centenarias, quas Heliogabalus inuenerat, reſolui præcepit, neque in uſu cuiuſquam uerſari: atq; ex eo ijs materiæ nomen indiciũ eſt. cùm diceret plus largiendi hãc eſſe imperatori cauſam, ſi cùm multos ſolidos minores dare poſſet, dans decem uel amplius, una forma XXX. & L. & C. *dare cogeretur.* Ex his uerbis Lampridij, quæ uulgò corruptißimè leguntur facilè intelligimus ſolidos primùm dictos eſſe aureos nũmos certi cuiuſdã, ſuiq; ponderis quaſi integros. Erant dimidiati aurei, et tertiarij à tertia parte dicti, qui ſemiſſes tremiſſesq́; dicebãtur: quemadmodũ binarij, ternarij, quaternarijq́;, & deinceps dicti ſunt, qui binos aureos, & ternos, & quaternos, denosq́; penderẽt. Sic intelligendi tremiſſes in l. Iubemus, De erogatione mil. an. lib. XII. Cod. Trientales autem Latinè dici poſſent. Proinde ſolidos noſtros primùm argenteos nummos fuiſſe conijcio duodenarios, id eſt, duodecim turonijs uel Pariſinis ualentes. deinde ſemiſſes nummos factos, id eſt, dimidiatos. Poſtea quadrantes ſeu quartarios, quos liardos dicimus. Poſtremò ſextantes, ſeſcunciales, unciales, & ſemunciales, qui oboli dicebantur. Trientes autem & quadrantes apud antiquos nomina ſignatæ pecuniæ fuerunt, ut alibi fortaſſe dicetur.

Solidi. *Semiſſes.* *Tremiſſes.*

Ex l. Si tamen, in fine.

Simplariarum uenditionũ cauſa ne ſit redhibitio in uſu eſt.) Accurſius ſibi non conſtat in huius uerbi enarratione. quod mihi mirũ uidetur, cùm omnibus obuium ſit id quod errabunda ipſe indagine inueſtigare conatur. Conſtat enim

enim (ut arbitror) ſimplarias uenditiones eſſe, pro quibus neceſſe uenditor non habet de dupla emptori repromittere, quarum meminit Vlpianus in l. Emptori, infrà, De euictionibus. Ita enim ſimplariæ uenditiones à Pomponio dicuntur, ut ſimplariæ actiones, & duplariæ, & quadruplariæ dicebantur, quæ in ſimplum, duplum, quadruplum dabantur. Vnde quadruplatores dicti delatorium genus, qui eo ſeſe quæſtu tolerabant, ut ea perſequerentur, quorũ ex legibus quadrupli erat actio, quorum crebra mentio apud antiquos. Eadem ratione armaturæ ſimplares, duplaresq; à Vegetio dicũtur lib. II. de re militari: quas qui geſtabant, ſingulas & duplas conſequebãtur annonas. Et à Modeſto de uocabulis rei militaris torquarij ſimplares duplaresq;: quòd qui illa præmia uirtutis & decora militiæ meruiſſent, ſingulas & binas præter alios conſequebantur annonas. Sic hodie in ſacerdotalibus collegijs ſacerdotia quædam ſimplaria dici poſſunt, & quædam duplaria: à ſimplice dupliceq; ſtipe, uel ſportula in conceſſu eccleſiaſtico accipiẽda. Propterea ſimplarias res dictas ab antiquis quidã putant minutas, & nullius propè pretij, pro quibus ſcilicet in ſimplum tantùm uenditori cauendum eſſet. *Simplaria.* *Quadruplatores.* *Simplares.*

Ex l. ultima, eiuſdem tituli.

Seruus tam ueterator quàm nouitius dici poteſt. & reliqua.) Si quis hoc dictum Venuleij cum Vlpiani dicto conferat in l. Præcipiunt, ſuprà eodem hoc titulo, diſcrepantia hæc duo dicta omnino inueniet. Propterea Laurẽtius Vallenſis hunc locum notans ita inquit, Quid tam contrarium, quàm hæ duæ Iuriſconſultorum ſententiæ? quid magis abſurdum, quàm non dico inter eas non iudicaſſe, ſed eas aut ambas ſcripſiſſe, aut contrarias eſſe nõ uidiſſe? & complura in rebus (ut coniectura ducimur) eſſe debent, cùm

in uerbis tot ſint,& tã manifeſtè contraria. Hactenus ille. Neq; uerò ignoro hoc dictũ Laurentij ijs perſuaderi non poſſe, qui Iuſtiniano credunt nullas in Pandectis duas leges ſibi contrarias eſſe: hoc eſt (ut uerbo eius utar) nullam antinomiam. Sic enim inquit in lege priore Cod. De ueteri iure enucleando. Quo in loco Accurſius adnotandum cenſuit, nulla duo dicta in iure aut cõtraria, aut ſimilia eſſe. Quod conniuentibus oculis credi oportere legulei cenſent, nec ſine ingenti piaculo in dubium reuocari poſſe. Propterea ne litem noſtram faceremus (ut dicitur) uerba Laurentij aſcripſimus, uiri haud dubiè doctiſſimi, ac iudicij ſingularis. Nonnulla tamen & alia loca in Pandectis adnotaſſe mihi uideor, in quibus conſarcinandis Tribonianus dormitaſſe deprehenditur. Libera enim uel contra receptas opiniones rationem ſequenti ſententia debet eſſe. In l. Per ſeruum, De uſu & habita. Deniq; ſi fructus deducto uſu legatus ſit, inutile eſſe legatum Pomponius lib. v. ſcribit. In l. Huic ſtipulationi, titulo ſequenti, Ergo & ſi fructus ſine uſu obtigerit, ſtipulatio locum habebit. Non uideo quo modo hæc dicta non diſſidere poſſunt. & quò magis mireris, Vlpianus utrobiq; loquitur, niſi fuerit error librariorum, qui Vlpianũ pro alio quouis prænotauerint. Põponius in l. Si pœnæ, De cond. indebiti, Quanuis debitum ſibi quis recipiat, tamen ſi is qui dat, non debitum dat, repetitio competit. Et paulò pòſt, Quãuis enim debitum ſibi quis recipiat, tamen ſi is qui dat, non debitum dat, repetitio competit. Paulus eodem titulo in l. Repetitio, Repetitio nulla eſt ab eo qui ſuum recepit, tametſi ab alio quàm à uero debitore ſolutum eſt. Vlpianus, De contrahenda emptione, in l. Quid tamen, Si & ego me uendere aurum putarim & tu emere, cùm æs eſſet, uenditionem eſſe con

Antinomia in Pandectis.

ſe conſtat, quia auri aliquid habuit. Nam ſi inauratum aliquid ſit, licet ego aureum putem, ualet uenditio. Iulianus eodem titulo in l. Cùm ab eo, Menſam argento coopertam mihi ignoranti pro ſolida uendidiſti imprudens, nulla eſt emptio, pecuniaq́; eo nomine data condicetur. Et in titulo, De uerborum oblig. in l. Hoc iure, Hoc iure utimur, ut ex hac ſtipulatione, Si Lucius Titius ante Calendas Maias in Italiam non uenerit, decem dare ſpondes? non antè quicquam peti poßit, quàm exploratum ſit ante eam diem in Italiam Titium uenire non poſſe, neque ueniſſe, ſiue eo uiuo, ſiue eo mortuo id acciderit. Vlpianus in l. Stipulationes, infrà eodem titulo, Nec ſi inſulam fieri quis ſtipulatus ſit, expectandum ut tãtum temporis prætereat, quanto inſula fabricari poßit. ſed ubi iam cœpit mora faciendæ inſulæ fieri, tunc agetur, dieſq́; obligationi cedit. Et rurſus inferius Papinianus in l. Inſulam, Inſulã intra biennium illo loco ædificari ſpondes? ante finem biennij ſtipulatio non committitur, quamuis reus promittendi non ædificauerit, & tantum reſidui temporis ſit, quo ædificium extrui non poßit. Neque enim ſtipulationis ſtatus, cuius dies certus in exordio fuit, ex pòſt facto mutatur. Idem'que & in ſtipulatione iudicij ſiſtendi cauſa facta placuit, ſcilicet ut ante diem ſtipulatio non committatur, ſi certum eſſe cœperit pareri ſtipulationi reſiduo tempore non poſſe. Vlpianus in l. Cùm quidam, De iure fiſci, Cùm quidam capitis reus emancipaſſet filium, ut hæreditatem adiret, reſcriptum eſt non uideri in fraudem fiſci factum, quod acquiſitum non eſt. Paulus infrà, in l. In fraudem, In fraudem fiſci non ſolum per donationem, ſed quocunq; modo res alienatæ reuocãtur, idemq́; iuris eſt, & ſi non quæratur, æquè enim in omnibus

fraus punitur. Vlpianus in l. Si filiusfam. De iudicijs, Iudex tunc litem ſuam facere intelligitur, cùm dolo malo in fraudem legis ſententiam dixerit. Dolo autem malo hoc facere uidetur, ſi euidens arguatur eius uel gratia, uel inimicitia, uel etiam ſordes. Caius in l. ultima, De uarijs & extraordinarijs cognitionibus, Si iudex litem ſuam fecerit, non propriè ex maleficio obligatus uidetur: ſed quia nec ex contractu obligatus eſt, & utique peccaſſe aliquid intelligitur, licet per imprudentiam: ideo uidetur quaſi ex maleficio teneri in factum actione. Niſi iſta & huiuſmodi contraria omnino inter ſe, atque etiam pugnantia ſint, non uideo cur aientia, & negantia pulchrè conuenire non poßint. Nec tamen ignoro nihil tam diſſonum eſſe, quod Accurſius interpretatione illa ariolatrice, & deſultoria (ut ita dicam) leuitate à Martino in Ioannem, & inde rurſus in Azonem, aut Bulg. ac ſubinde in alium, atq; aliũ tranſeundi, & uero in Apollinem, ſi aliud comminiſci nõ queat, conſentaneum etiam & quadrans eſſe, perſuadere ijs non poßit, qui lege Pythagorica, ut alibi diximus, in autoritatem eius à præceptoribus adacti ſunt. Sed uideamus quid ſit litem ſuam facere, quandoquidem id inter Iuriſconſultos non conuenit. Cicero libr. 11. de Orat. Quid ſi quæ uitia, aut incommoda ſunt in aliquo iudice uno, aut pluribus, ea tu in aduerſarijs exprobrando, non intelligas te in iudices inuehi, mediocre peccatum eſt? Quid ſi cùm pro altero dicas, litem tuam facias? aut læſus efferare iracundia, cauſam relinquas, nihil'ne noceas? id eſt, ſi ita agas, ut non alienam cauſam, ſed tuam agere uidearis. Gellius lib. 1 x. Ad hæc ego reſcripſi, nihil amplius quàm uerba Marci Catonis, quibus uerbum utrunq; de quo ad me ſcripſerat, decideretur. Nam & Varro ſatis apertè quid dici oporteret,

Litem ſuam facere.

oporteret, edocuit: & ego aduerſus eum qui doctus eſſe dicebatur, litem meam facere abſens nolui. id eſt, nolui rationibus cum eo contendere, ſed tantum autoritatem Varronis ſecutum me eſſe oſtendi, ne contentione implicarer, aut rei periculum ſuſciperem. Noſtro tempore litem ſuam facere iudices uidentur interdum, cùm nimium in alterum litigatorum propenſi, non tantum diſceptatoris, & arbitri partes, ſed etiam cauſidici uſurpant, ſtudium ſuum præ cupiditate prodentes. Quomodo & aduocati cùm ſtudio litigatoribus ſuis placendi, in aduerſarios ſimul contumelioſiſſimis uerbis, ſimul graſſatorijs uultibus inuehuntur, id ſe in commentarijs habere dictitantes. Perinde quaſi fidem aduocationis implere non poſſint, niſi & inimicitias litigatorum ſuorum cauſa ſuſceperint. At enim cauſæ inſeruiendum. etiam'ne antequam cauſam pernouerint? etiam eouſque, ut ex profeſſo inimici perſonam induant? eſt certè quatenus cauſæ id poſcere uideantur, ſed multi non tam liti, quàm litiganti ſubſeruiunt. Litem ſuam facere Græci ποιεῖν κρίσιν ἰδίαν dicunt. Liuius lib. III. ab Vrbe condita circa finem, litem in rem ſuam uertere dixit, pro eo quod eſt rem inter duos cõtrouerſam adiudicare ſibi. quod eſt cùm iudex ita cum litigatoribus agit, ut ei iure ſuo cedant. Orare, inquit, ne peſſimum facinus peiore exemplo admitterent iudices, litem in ſuam rem uertendo. Tribonianus autem huius operis, id eſt, Pandectarum architectus, qualis uir fuerit, ex Sudæ monumentis apparebit: ſic enim ad uerbum Græcè inquit, Tribonianus natione Græcus, cùm omnis religionis contemptor erat, tum uerò in primis à Chriſtiana fide abhorrens, aſſentator & fraudulentus, ut qui Iuſtiniano Principi perſuaſerit mortem eum non oppetiturum eſſe, atque in cœlum cum carne aſſum-

Litem in rem ſuam uertere.

Tribonianus.

ptum iri. Quæſtor Iuſtiniani fuit, tanta ui ingenij præditus, ut doctrina præſtantiſſimus euaſerit, ac nulli æuo ſuo ſecūdus. Cæterùm auaritiæ couſque indulgens, ut lucro uænale ius habendum ſemper duxerit. Nam & leges ferme ſordida dinundinatione antiquare idētidem, ferreq́; inſtituerat, ut cuiq; commodum eſſet. Hic cùm diu poſt honorē adeptū ſuperuixiſſet, morbo tandem interijt, nihil prorſus moleſtiæ à quoquam unquam paſſus. Erat enim ſermone blandus, & alioqui ſuauis: auaritiæ quoq; morbum doctrinæ præſtantia facilè obumbrare poterat, τῶν δὲ νόμων ἡμέρας ἐκ τοῦ ἐπιπλέιστου ἑκάστης, τοὺς μὲν ἀνῄρει, τοὺς δὲ ἔγραφεν ἀπεμπολῶν τοῖς δεομένοις κατὰ τὴν χρείαν ἑκατέρου. ἔτη δὲ πολλὰ ἐπιβιοὺς τῇ τιμῇ, ἐτελεύτησε νόσῳ, οὐδὲν ἄχαρι πρὸς οὐδενὸς παθών. ἦν γὰρ αἱμύλος, καὶ τ' ἄλλα ἡδὺς, καὶ τὸ φιλοχρηματίας τὸ νόσημα ἐπισκιάσαι ἱκανώτατος τῇ τῆς παιδείας περιουσίᾳ. *Idem de Iuſtiniano loquēs ita inquit,* Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὀρθοδοξότατος, ἦν δὲ ἀμάθητος γραμμάτων ἁπάντων, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον,
Iuſtinianus. ἀναλφάβητος, *Iuſtinianus Romanorū Imperator in primis orthodoxus: hic literarum omniū expers fuit, atq; etiā*
Analphabetus. *(quod aiunt) analphabetus. Analphabeti à Græcis dicuntur homines, qui ne elemētarias quidē literas nouerūt, quas*
Litera abecedaria. *Fulgētius quaſi uerbo è uerbo ducto, abecedarias appellat in tertio Mythologicōn. Hic tamē eſt, qui omnia iura in pectore condita habuiſſe creditur, atq; etiam in promptuario quodā omnis antiquitatis, ne quid uſquā in iuris ciuilis uoluminibus, uel tantulum diſcreparet. Verùm ut ad rem redeamus, Martianus in lege, Interdum, infrà De publicanis, Veterana, inquit, mancipia ſunt, quæ anno in urbe ſeruierunt. Nouitia autē intelliguntur, quæ anno nondum ſeruierunt. Mirum igitur quid ſit, quòd non ſpatio ſeruiēdi æſtimandum*

mandum ueteratorem Celſus ait, ſed genere & conditione ſeruiendi. Veterator ſeruus quis ſit, nemo ignorare poteſt qui Comicos legerit. à Græcis niſi fallor πολίμβολος dicitur, & παλίμπρατος, qui diuturna ac multiplici, & ſæpe commutata ſeruitute aſtutus, & uafer euaſit. Hoc autem uerbum transfertur, & ad liberos homines. Cicero in 11. de Finibus, Acutum, uerſutum, ueteratorem, facilè ut excogitet quomodo occultè ſine ullo conſcio fallat. Idem in Bruto, de Cethego oratore loquens, Huic de rep. ſatis ſuppeditabat oratio: totam enim tenebat eam, penituſq; cognorat. Itaque in Senatu conſularem dignitatem aſſequebatur, ſed in cauſis publicis nihil, in priuatis ſatis ueterator uidebatur. Veterator aduocatus dici hodie poteſt, qui diu ac multum in foro uerſatus, omnes litium trahendarum anfractus, omnes ambagioſas fugitandi ludificationes, omnes prehenſiones, nexuſq; lubrici litium certaminis tenet, qui in ancipiti forenſium ſalebrarum marte, belliſſimè inſidias diſponere, atque etiam prouidere nouit. ſed is propriè (ut uno uerbo abſoluam) qui eam ſe artem ſcire, atque exercere profitetur, qua arte cauſa inferior, ſuperior euadere, uel reclamante æquo, bonoq; poſſit. Idq; quod Græci dicunt τὸν ἥττονα λόγον κρείττονα ποιεῖν. quam olim profeſſionem factitaſſe ſophiſtas Cicero in Bruto, & Gellius in quinto meminerunt. Veterator in omni arte & inſtituto dicitur, qui ea aſtutia, ac ſubdola ſolertia utitur, quam lingua uernacula ruzam uocamus. Inde ueteratorium pro ſubdolo ponitur & impoſtorio. Cicero in Bruto, de Turio oratore loquens, At in inueniendis componendiſq; rebus mira accuratio, ut facilè in nullo diligentiorem, maioremq; cognouerim: ſed eam ut citius ueteratoriam, quàm oratoriam diceres.

Veterator.

Veteratorium.

ἦν

ἣν μὲν τοι πανουργικὴν προθυμότερον ἢ ῥητορικὴν ἂν εἴποις. Idem de Iulio Cæſare, qui poſtea Rempub. oppreßit, Hanc cùm habeat præcipuã laudẽ in cõmunibus, nõ uideo, cui debeat cadere. ſplendidã quandã, minimeq; ueteratoriã rationẽ dicendi tenet, λαμπράν τινα ἥκιστά τε φενακιστικὴν τῆς φάσεως ἰδέαν παρακατέχων, uoce, motu, forma magnifica & generoſa quodãmodo. Idẽ in Prætura urbana, Nihil ab iſto uafrũ, nihil ueteratoriũ expectaueritis: omnia aperta, omnia perſpicua reperiẽtur. Propterea honeſtos & probos aduocatos diu in foro uerſatos, ueteranos nõ ueteratores appellauerim, ut milites ueteranos, quibus

Tyro. opponũtur tyrones, id eſt, nouicij. Idẽ in Diuinatione, Apuleium eſſe uideo proximũ ſubſcriptorem, hominẽ non ætate, ſed uſu forenſi, atq; exercitatione tyronẽ. id eſt, non tam

Tyrocinium. ætate nouiciũ, quàm inertia. Inde tyrocinium dictum, cùm in forum primum oratores futuri deducebantur, quaſiq; oratoriæ arti initiabantur, & agendis cauſis. Huiuſmodi enim artis exercendæ auſpicamentum tyrocinium dicebatur, tuncq; oratores dicebantur tyrones. Tranquillus in Nerone, Deductus in forum tyro, populo congiarium, militi donatiuum propoſuit indicta decurſione. Idem in Auguſto, Decimumtertiũ Conſulatum biennio pòſt ultrò petijt, ut Caium & Lucium filios amplißimo præditus magiſtratu, ſuo quẽq; tyrocinio deduceret in forum πάντα τινὰ εἰς τὸ δικαστήριον παράγων ἐν τῇ αὐτοῦ πρωτοπειρίᾳ. uel ἐν τῷ ἰδίῳ ἐγκαινίῳ. Idẽ in Tyber. Neronẽ & Druſum patribus cõmẽdauit, diemq; utriuſq; tyrocinij cõgiario plebi dato celebrauit. Plin. lib. VIII. Tanaquil prima texuit rectam tunicã, qua ſimul cum toga pura tyrones induuntur, nouæq; nuptæ. Togam autem puram ſumebant adoleſcentes tyrocinij die, poſita prætexta puerili. Hæc toga

Toga pura & uirilis.

quæ etiam uirilis dicebatur, in Capitolini Iouis tēplo ſume batur, autore Valerio lib. v. A' Græcis hoc δοκιμασθῆναι εἰς ἄνδρας dicitur καὶ εἰς ἄνδρας ἐγγραφῆναι, ut Iſocrates in Panathen. & ſimpliciter δοκιμασθῆναι, ut Demoſthenes κατὰ Μειδίου, Εἰσέφερον ἀπὸ τῆς δόξης ὧν ὁ πατήρ μοι κατέλιπε, καὶ ὧν δίκαιον ἦν με δοκιμασθέντα κομίσασθαι, id eſt, εἰς ἄνδρας ταχθέντα, id eſt, cū in meā tutelā ueniſſē, ut Iuriſcōſulti loquūtur. Aulici dicūt ex pueris aſſeclis excedere, quos uulgò pediſſequos regis appellant. Terentius hoc modo ex ephebis excedere dixit, Nā is poſtquā exceſſit ex ephebis Soſia, liberius fuit ei uiuendi poteſtas. Et excedere è pueris, Cicero pro Archia. Trāsfertur & ad alia tyrocinium, & pro cuiuſque artificij rudimento ponitur. Plinius lib. vii. Valeria Emboliaria reducta eſt in ſcenā ludis pro ſalute diui Augusti uotiuis, annum centeſimumquartum agens, quæ producta fuerat tyrocinio à Marco Pompeio Aedili plebis ante annos nonagintaunum. Tyrocinium mimæ uocauit Plinius, ut tyrocinium patroni & oratoris, tracta metaphora à tyrocinio militari. Tyrones autem milites ſunt οἱ νεοσύλλογοι καὶ τῆς στρατιᾶς πρωτόπειροι. Cicero 1. de Orat. Fateor enim callidū quēdam hunc & nulla in re tyronē ac rudē, nec peregrinū ac hoſpitē in agendo eſſe debere, φημὶ γὰρ ἐν οὐδενὶ πράγματι πρωτόπειρον δεῖν εἶναι ἢ ἀνάσκητον. Idem in Salluſt. At hercle lapſus ætatis tyrocinio, poſtea ſe correxit, id eſt, inſcitia & ignorātia. Plinius de nauibus dixit per metaphoram lib. xxiiii. Zopiſſam eradi nauibus diximus cera marino ſale maceratā, optima hæc à tyrocinio nauium. Tyrocinium nauium uocat, cùm primum mari committuntur, & ueluti in Neptuni militiam conſcribuntur. Facere tyrocinium, & ponere rudimentum Latinè dicitur, id quod

Ex aſſeclis excedere.

Facere tyrocinium.

uernac

uernacula lingua caput operis facere dicunt. id eſt, initium opificij, cùm opifices ſpecimen artis edentes magiſterio decorantur, ἀποθέσθαι τὴν ἀνασκευίαν. Tyrociniũ etiã Latinè dicitur, quod uulgus noſtrum deuirginationem appellat, id eſt, artis cuiuſq;, aut inſtituti auſpicatum, & induſtriæ propriæ probationem & experimentum. Tyrocinium igitur animi hoc in loco Venuleius eleganter pro ſimplicitate, & rudimento poſuit: elegantius tamen ipſe, quàm uerius locutus, his uerbis, Nouicium autem non tyrocinio animi, ſed cõditione ſeruitutis intelligi. Et paulò antè, Sed ueteratorem non ſpatio ſeruiendi, ſed genere & cauſa æſtimandum Celſus ait.

Specimen edere.

Ex lege, Si ita quis, De euicti.

Sanum eſſe, furem non eſſe, ueſpertilionem non eſſe.) Veſpertilio (ut arbitror) uerbum eſt circunforancum, & ex formula uænalitiorum ſumptum, pro eo fortaſſe quem alibi myopem dixit, id eſt, qui interdiu exiliter uidet, & ueſperi iuſtam aciem habet, qui luſcitioſus Latinè dicitur, ab auium (ut uidetur) ueſpertilionum ſimilitudine. Ouidius lib. IIII. Metamor. Lucemq; peroſæ Nocte uolant, ſeroq; tenent à ueſpere nomen. Vt autem ueſpillonem legatur pro ſandapilario, ſenſui non congruit. Sudas autor eſt Chærephonta quendam philoſophum nycterida, id eſt, ueſpertilionem ob id dictum, quòd philoſophando expalluiſſet, & ſupra modum emacitatus eſſet. Martianus in lege, Qui decem, infrà, De ſolutionibus, Num ergo & ſi ueſpertilionem, aut aliàs turpem dederit hominem, idem ſit? Iuriſconſulti autem interdum eam licentiam ſibi permittunt, ut uerbis triuialibus & circunforaneis, aut caſtrenſibus pro legitimis, & purè Latinis utantur. Quo fit, ut difficilior ſit interdum uerborũ apud eos enarratio, cum

Veſpertilio.

Nycteris.

cùm ea uerba apud autores nunquam reperiantur. Quid ſi uerſipellem legamus? Plinius libr. VIII. *Homines in lupos uerti, rurſumq́; reſtitui ſibi, falſum eſſe confidēter exiſtimare debemus, aut credere omnia, quæ fabuloſa tot ſeculis comperimus. Vnde tamen iſta uulgò infixa ſit fama, in tantum ut in maledictis uerſipelles habeantur, indicabitur. & reliqua. Meminit etiam Auguſt. lib.* XVIII. *de Ciuit.* *Verſipellis.*

Ex lege, Herennius, eod. titu.

Et quæſtione mota fiſci nomine autorem laudauerat.) *Laudare (inquit* Noni.) *ſignificat nominare. Plau. in Cap.* *Laudare.*

Iouem ſupremum teſtem laudo Egio me infidelem non
futurum Philocrati.

Quo tamen in loco non teſtem laudo, ſed teſtem do uulgò legitur: ſed mendosè, ut ex Nonio apparet. Vnde apud Maronem in III. *Georg.*

– Quis aut Euryſthea durum,
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?

Illaudati, id eſt, ne nominandi quidem. Laudare (inquit Macrobius in XVI. *Saturnalium) ſignificat priſca lingua nominare, appellareq́;. Sic in actionibus ciuilibus autor laudari dicitur, id eſt, nominari. Illaudatus ergo Buſiris, id eſt, illaudabilis, & nunquam nominandus. Hæc ille à Gellio accepta lib.* II. *Noctium Atticarū. Laudare tamē quod uerbum eſt ipſum iuris, ſi quis diligenter aduertat, non modò nominare, ut Gellius & Macrobius & Nonius dixerunt: ſed etiam nominatim citare ſignificat, & appellare: hoc eſt, iudicio dictato interpellare. M. Tul. li.* III. *de Ora. de Carneade loquens, Huius ego etſi multos auditores cognoui Athenis, tamē autores certiſsimos laudare poſſū, μάρτυρας ἐπιγράφεσθαι δύναμαι, & ſocerum meū Scæuolam, qui cum Romæ adoleſcēs, & Q. Metellū familiarēmeum,* *Autor laudatur.*

qui

qui illum à ſe adoleſcente Athenis *iam affectum ſenectute multos dies auditum eſſe dicebat.Idem in eodem,* Atq; *hæc quidem ab his philoſophis, quos tu maximè diligis* Catule, *dicta ſunt : quod eo ſæpius teſtificor, quòd autoribus laudandis ineptiarum crimen effugiam.id eſt, his philoſophis nominatim citandis, & tanquam ad teſtimonium dicendum euocandis:quos autores harum rerũ habeo.Idem pro* Flacco, *His tu igitur epiſtolis* Deciane *recitatis, his mulierculis productis, illo abſente autore, inquit, nominato & teſte huius criminis citato.Gellius libro* III.Varro *undecimo menſe naſci hominem poſſe dicit,eiuſq; ſententiæ* Ariſtotelem *laudat autorem.* Pomponius *in l.* Tenetur, *ſuprà,* De *act.empt.* Si *tibi iter uẽdidero,ita demum autorem me laudare poteris,ſi tuus fuerit fundus,cui acquirere ſeruitutem uolueris.* Laudare *autorem* Modeſtinus & Pomponius, *quomodo &* Cicero,*pro nominatim citare poſuerunt,*ὀνομαςὶ τὸν πράτηω παρέχεσθαι καὶ βεβαιωτὴν, *& ad ſui defenſionẽ accerſere appellareq́;,quod uulgò ſummare dicimus.In quo ſignificato etiã accipitur in lege ſecunda,*De *in litem dando tutore,*Cod. *Id autem Gellius* Macrobiuſq́; *ſignificare mihi uidentur cùm dicunt, laudare priſca lingua eſſe nominare appellareq́;.* Appellare *enim eſt iudiciũ dictare, ut* I*uriſconſulti loquuntur.* Græci δίκην λαγχάνειν *uocant,uel etiam citra iudicium interpellare.*Columel. *libr.1.de officijs patrisfamiliâs erga colonum loquens,*Nec *ſanè eſt uindicãdum nobis quicquid licet: nam ſummum ius antiqui ſummam putabant crucem. nec rurſus in totum remittendum : nam uel optima nomina non appellando fieri mala fœnerator* Alphius *dixiſſe ſeueriſſimè fertur. id eſt, non interpellãdo.hoc enim appellare elegãtiores autores, non interpellare uocãt.*Cicero *pro* Quintio,Quis *tam negligens*

Appellare.

gligens? quis tam tui Sexte diſsimilis? qui cùm res ab eo quicum contraxiſſet, receſsiſſet, & ad hæredem perueniſſet, non hæredem cùm primùm uidiſſet, certiorem fâceret? appellaret? rationem afferret? ſi quid in controuerſiam ueniret, aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur? id eſt, repoſceret debitum, & rationem cum eo iniret, & id quod cõtrouerſum eſſet, aut domeſticis arbitris, aut forenſibus committeret. Et in 1. de Offic. *Cauendum etiam ne maior pœna quàm culpa ſit, & ne iiſdem de cauſis alij plectantur, alij ne appellentur quidem.* Plinius in epiſt. *Libera tandem hendecaſſyllaborum meorum fidem, qui ſcripta tua communibus amicis ſpoponderunt. appellantur quotidie & efflagitantur, ac iam periculum eſt ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. id eſt, ne actione dictata cogantur exhibere ſcripta tua. Quòd autẽ autor ſit uerbum iuris, & cum ſignificet à quo quis ius in re comparauit, aut aliâs quæſiuit, ſatis ex ſuperioribus exẽplis liquet. Quibus autoritas Ciceronis accedit, qui in ulti. in* Verrem *acti. ita inquit,* Nam *ſtatim* L. Metellus, *ut iſti ſucceſsit, ex* C. Sacerdotis *&* Sexti Peducei *inſtituto frumentum* Mamertinis *impetrauit. tum illi intellexerunt ſe id quod à malo autore emiſſent, diutius obtinere non poſſe. Autoritas etiam nomen eſt unum ex iis quæ dominiũ rerum perficiunt.* Idẽ de Aruſp. reſpõſis, *Multæ ſunt domus in hac urbe* Patres *conſcripti, atq; haud ſcio an penè cunctæ iure optimo, ſed tamẽ iure priuato, iure hæreditario, iure autoritatis, iure mancipij, iure nexi.* Quo modo intelligi debet Venuleij *dictũ in lege ult.* De euictionibus, *Si alienam rem mihi tradideris, & eãdem rem pro derelicto habuero, amitti autoritatẽ, id eſt, actionẽ pro euictione placet.* ἀποβάλλεσθαι τῆς κτήσεως τὴν βεβαίωσιν. *Illud* Ciceronis, *iure autoritatis, ſignificat*

Autor.

Autoritas.

gnificat iure uſucapionis, quam præſcriptionem uocant: quæſito ab autore cuius cauſam ſequitur, qui ab eo rem quæſiuit quouis modo legitimo & ciuili, id quod liquet ex oratione eiuſdem pro Cecinna: Lex, inquit, iubet uſum & autoritatem fundi eſſe biennium: ac utimur eodem iure in ædibus quæ in lege non appellantur. id eſt, de quibus lex ſiluit. Vſum & autoritatem uocauit uſucapiendi conditionem, quæ olim erat biennij in rebus ſoli: ut autor eſt Iuſtinianus in II. *Inſtitut. Et in Topicis, Item quod in re pari ualet, ualeat in hac quæ par eſt: ut quoniam uſus & autoritas fundi biennium eſt, ſit etiam ædium. Apud Gellium autem lib.* XVI. *illa legis Attiniæ uerba, Quod ſubreptum erit, eius rei æterna autoritas eſto, hoc ſignificare cenſeo, quod in cauſa furti ceciderit, nullo tempore quamuis longiſsimo uſu & autoritate quæratur. Rei, inquit, furtiuæ, nõ annuus uſus ſit & autoritas: aut bima trima'ue dies, ſed æterna. res enim furtiuæ & ui poſſeſſæ uſucapi lege* XII. *tabul. & l. Attilia non poſſunt, ut dicit Iuſtinianus. à Gellio tamen Attinia lex dicitur non Attilia: niſi mendum eſt. Sic intelligenda uerba eiuſdẽ Ciceronis pro Cecinna. Fundus à patre relinqui poteſt: at uſucapio fundi, hoc eſt, finis ſolicitudinis ac periculorum litium, non à patre relinquitur, ſed à legibus. Aquæ auctus, hauſtus, iter, actus, à patre: ſed rata autoritas harum rerum omnium in re ciuili ſumuntur. Ad quam ſignificationem autoritatis alluſit Plautus in Trin. his uerbis, Quòd ſi exquiratur ab ſtirpe autoritas: unde quique auditum dicat, niſi id appareat, famigerator cum damno ſit. Cæterùm à laudando, id eſt, nominando autore, Laudimias quas uulgò dicimus, deductas eſſe puto. Emptor enim nominare autorẽ ſuum domino ſoli tenetur intra paucos dies, & ab eo rem mancipio accipere, quod*

re,quod uulgò inſæſinari dicunt. alioqui mulcta committitur.Quin & alaudij appellatio ab eodẽ uerbo profecta eſſe uidetur,quòd qui prædia eo iure habeant,laudare autorem ſuum nemini tenerentur, ut qui nullum ſoli dominiũ agnoſcant nec patronum,id eſt,qui in nullius fide ſint: ſic enim Latinè dici debet.Cicero pro Plancio,Eorumq́; preces & uota de meo reditu exaudiens, Dyrrhachium quod erat in fide mea,petere contendi.Et alibi in eadem oratione,Iter à Vibone Brunduſium terra petere contendi, cùm omnia illa municipia quæ ſunt à Vibone Brunduſium, in fide mea iudices eſſent. Moris autem fuit apud antiquos, ut prouinciales & ſocij populi Rom.in clientelam ſeſe darent proceribus Romanis, quos patronos ſibi adoptabant non modo publicè,ſed etiam priuatim, ijq́; ut clientes eorum dicerẽtur,id eſt,πελάται,& fœminæ πελάτιδες, inter ſe uero hoſpites.Ferebat autem id huiuſmodi neceßitudo,ut cliẽtes perpetuò patronorũ ſuorũ patrocinio caput ac fortunas ſuas tuerentur, uicißimq́; ipſi patronos ſuos omni obſeruantia atq; obſequio colerent & uenerarẽtur. Plutarchus in Romulo, Ἑτέρους δὲ τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ τῶν πολλῶν διῄρει, πάτρωνας ὀνομάζων, ὅπερ ἐστὶ προστάτας. ἐκείνους δὲ κλίεντας, ὅπερ ἐστὶ πελάτας. Cicero in Diuin. Clarißimi uiri noſtræ ciuitatis tẽporibus optimis hoc ſibi amplißimũ pulcherrimumq́; ducebãt, ab hoſpitibus cliẽtibusq́; ſuis,ab exteris nationibus quæ in amicitia populi Romani ditioneq́; eſſent,iniurias propulſare, eorũq́; fortunas defendere. M.Catonẽ illũ ſapientẽ,clarißimũ uirũ & prudentißimũ,cũ multis graues inimicitias geßiſſe accepimus, propter Hiſpanorum,apud quos Conſul fuerat, iniurias. Hoc ius neceßitudinis nõ perſonale,ſed gẽtiliũ erat, & ad agnatos & gentiles tranſiens.Idem, Scit hoc Caius Mar-

Alaudium.

In fide eſſe.

Clientes.

cellus, ſcit is quē adeſſe uideo Lentulus Marcellinus, quorum fide & præſidio Siculi maximè utuntur, quòd omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta eſt. Idem in Verrem act. v. Itaque nunc Siculorum Marcelli non ſunt patroni. Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. Quam in te tantum uirtutem eſſe aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illuſtrem tam ſplendidæ prouinciæ abducere, & auferre à certiſſimis antiquiſſimisq; patronis? tu iſta ſtultitia, nequitia, inertia, non modò totius Siciliæ, ſed unius tenuiſſimi Siculi clientelam tueri potes? Idem Philip. ii. Vexauit Puteolanos, quòd Caium Caſſium, quòd Brutos patronos adoptaſſent. Dicebantur autem illi conferre ſe in fidem ac clientelam patronorum: patroni autem clientis in fidem recipere. Idem pro Roſcio Amerino, Nam cùm multos ueteres à maioribus Roſcij patronos hoſpitesq; haberent, omnes eos colere atque obſeruare deſtiterunt, ac ſe in Chryſogoni fidem ac clientelam contulerunt. Hoc in loco de priuata clientela locutus eſt, id eſt, unius familiæ, non de publica, ut ſuperioribus exemplis. Gellius huius neceſſitudinis meminit lib. v. Maſſurius, inquit, Sabinus in lib. Iuris ciui. iii. antiquiorem locum hoſpiti tribuit quàm clienti cuius uerba hæc ſunt, In officijs apud maiores ita obſeruatum eſt. primùm tutelæ: deinde hoſpiti: deinde clienti: tum cognato: poſtea affini. Idem ex oratione Cat. Aduerſus cognatos pro cliente teſtantur: teſtimonium aduerſus clientem nemo dicit. Patrem primùm: poſtea patronum proximum nomen habere. Hunc morem clientelarũ uetuſtiſſimum Gallis fuiſſe autor eſt Cæſar lib. vi. de bel. Gallico his uerbis, In Gallia non ſolum in omnibus ciuitatibus atq; in omnibus pagis partibusq;, ſed penè etiam ſingulis domibus factiones ſunt

In fidem ſe cõferre.

Clientela.

ſunt. Earum factionum ſunt principes qui ſummam autoritatem eorum iudicio habere exiſtimantur, quorum ad arbitrium iudiciumq́; ſumma omnium rerum conſiliorumq́; redeat. Idq́; eius rei cauſa inſtitutum eſſe uidetur, ne quis ex plebe contra potentiorem auxilij egeret. ſuos enim opprimi quiſq; & circunueniri non patitur. Neque aliter ſi faciat, ullam inter ſuos habet autoritatẽ. Hæc eadem ratio eſt in ſumma totius Galliæ, nanq; omnes ciuitates in partes diuiſæ ſunt duas. Cùm Cæſar in Galliam uenit alterius factionis principes erant Hedui, alterius Sequani. Hi cùm per ſe minus ualerent, quòd ſumma autoritas antiquitus erat in Heduis, magnæq́; eorum erant clientelæ, Germanos atque Ariouiſtum ſibi adiunxerant, eosq́; ad ſe magnis iacturis pollicitationibusq́; perduxerant. Prælijs uerò compluribus factis ſecundis, atque omni nobilitate Heduorum interfecta, tantum potentia anteceſſerant, ut magnam partem clientium ab Heduis ad ſe traducerent, obſidesq́, ab ijs principum filios acciperent, & publicè iurare cogerent nihil ſe contra Sequanos conſilij inituros. Et paulò pòſt, Aduẽtu, inquit, Cæſaris facta commutatione rerum, obſidibus Heduis redditis, ueteribus cliẽtelis reſtitutis, nouis per Cæſarem comparatis: quòd ij qui ſe ad eorum amicitiam aggregauerant, meliore conditione atque imperio æquiore ſe uti uidebant, reliquis rebus eorum gratia dignitateq́; amplificata, Sequani principatum dimiſerant. Et rurſus, Hi autem qui propter ueteres inimicitias nullo modo cùm Heduis coniungi poterant, ſe Rhemis in clientelã dederunt. Hos illi diligẽter tuebantur, ita & nouam & repentè collectã autoritatẽ tenebant. His uerbis accuratè perpenſis, ac ne perpẽſis quidẽ, ſed tantùm animaduerſis, nemo eſt (ut arbitror) qui nõ hanc noſtram

feudorum conſuetudinem ab illa clientium obſeruantia in patronos, & fide patronorum in clientes, oriundam eſſe iudicet. Itaq; quos uaſallos uocant, clientes Latinè appellare ſoleo: & cliẽtelam, obſeruãtiam ipſam & obſequium: quod homagium dicunt, clientaris officij ſponſionem agnitionemq;. In uſibus feudorum apparet clientelam & beneficium olim hoc uocatum fuiſſe: & res beneficiarias uocatas, quæ hoc iure poßidentur, & abnegare beneficium eos qui non agnoſcunt. quanquam clientela interdum clientium multitudinem ſignificat, ut famulitium famulorum & miniſterium miniſtrorũ. ut in lege Deniq;, De pignoribus. & equitium equorum armentum. & cuſtodia eos qui cuſtodiuntur, id eſt, reorum multitudinẽ & ſodalitium ſodalium cœtum. & comitatus comitum, id eſt, aſſectatorum. & operæ operarios apud Suetonium, & apud Ciceronem homines redẽptos & cõductos. Sicut apud Græcos θεραπεία obſequium ſignificat, & clientiũ turbã, ἑταιρεία ſodales & ſodalitatẽ: ſic δουλεία, ἰατρεία, πρεσβεία τὸ πρεσβευτῶν πλῆθος ſignificant. In fide autem alicuius eſſe, id eſt, quod feudũ tenere ab aliquo dicunt. Fides enim auxiliũ & tuitionẽ ſignificat. Cæſ. lib. II. de bel. Gallico, Cæſar honoris Diuitiaci atq; Heduorum cauſa ſeſe eos in fidem recepturum & conſeruaturum dixit: id eſt (ut uulgi uerbo dicam) in ſaluam gardiam. Cicero in Piſonem, Eumq; ſeruis ſymphoniacis & alijs muneribus acceptis timentem multumq; dubitantem confirmaſti, & Theſſalonicam fide tua uenire iuſſiſti. Id eſt, ſub tua aſſecurantia, ut uulgò dicimus. Inde illa locutio, Deorum hominumq; fidem implorare, id eſt, auxilium, ut ſolent ij quibus aliqua fit iniuria, aut aliqua uis infertur. Verba autem ad eam rem pertinentia ſunt hæc, Inijcere manum prædio clientelario

Beneficiũ ipſũ abnegare.

In fide eſſe.

In fidem recipere.

rio, id eſt, ſæſire feudum. Et emancipare prædium, ut alibi diximus, pro eo quod eſt à clientela ſeſe eximere, & ut uulgò dicunt, deponere fidem, & alium in locum ſuum ſubſtituere. Patronus mancipio dare fundum dici poteſt, & in fidem ſuam clientem accipere: id eſt, in patrocinium & tutelam. Cliens autem mancipio accipere, & fidem patroni ſequi, & in fidem ſe conferre, & clientelam exhibere, uel obſequium præſtare, & huiuſmodi alia, & alienato prædio obſequium exuere, uel clientelam. Is autem qui patronum agnoſcere non uult, controuerſiam ſui facere dici poteſt, & clientelæ ſe eximere, & clientelam beneficiariamq; conditionem infitiari. quod ſi temere faciat, in fraudem, id eſt, pœnam incidiſſe dicitur, id eſt, prædium commiſiſſe. Committere autem uulgò confiſcare dicunt. Cicero in Verrem, actione I I I. Eſt in eo teſtamento quo ille hæres eſſet, ſcriptum, ut ſtatuas in palæſtra deberet ponere: faciemus ut palæſtritæ negent eſſe poſitas, petant hæreditatem, quòd eam palæſtræ commiſiſſe dicāt. Paulus, De negotijs geſtis, Si periculū erat, ne prædia in publicum cōmitterentur. Inde commiſſa in titulo, De publicanis. Sunt & illa uerba, Catalogum rerum clientelarium ſubclientelariumq; exhibere, id eſt, enumeramentum, ut etiam uulgò dicitur, annuum patrono offerre, aut quintum quenq; ſubquintumq; nummum pretij. Iuſta obſequia exhibere, dare manus ſupplices atque obſequiales, oſculum obſequiosè porrigere, in uerba iurare, ſacramento adigi. At uerò patronus obſequia admittere dici debet, & oſculo in fidē recipere. Et uerba præire, & iureiurando diſcinctum clientem adigere, manus iniectionē remittere. Manum iniectam tollere, in fidem ſuſcipere: quod ſine fraude ſua aliorumq; fiat, id eſt, ſaluo ſuo alienoq; iure. Liuius lib. I. Fecialis regē

Mancipio fundum dare.

Controuerſiam ſui facere.

Committere.

interrogauit, Rex facis'ne me tu regium nuntium, populiq; Romani Quiritium uaſa comitesq; meos? Rex reſpondit, Quod ſine fraude mea populiq; Romani Quiritium fiat, facio. Dicitur & apocham admiſſæ clientelæ dare, & cliens antapocham exhibitæ, quod aduotamentum lingua uernacula dicitur: id eſt, agniti patroni teſtificatio, & rerum clientelarũ enumeratio. Quod uulgò tolerãtiam appellãt, precarium clientelare Latinè dici poteſt. ut cùm dicimus patronum clienti indulſiſſe, ut precario poßideret, uel clientem precarium obtinuiſſe, uel annũ, uel quinquennale, uel aliud quantulumcunque, quod minoribus uiginti annis neceſſario datur, ab ijsq; ſuo iure poſtulatur. Iuriſconſulti precarij uerbo utentes, precario rogare dicunt, & precario concedere. Non me latet precarium eſſe, quod quandoque reuocari poteſt: id eſt, quod nec ſtatutum tempus, nec certum uſum habet, ſed aliud uerbum non habemus quo magis id ſignificare poßimus. ſunt enim precaria quædam ad certum tempus conceſſa: unde interdictum de precario natum. Prædia autem olim quædam penſitantia dicebantur, quædam immunia. Penſitationum tria erant genera, ut inquit Aſconius, canon, obligatio, indictio, de quibus alibi diximus. Quæ immunia prorſus erãt, id eſt, ut nunc loquimur, alaudialia, ea optimo iure prædia dicebantur. Cicero de lege Agr. Optimo enim iure ea ſunt profectò prædia, quæ optima conditione ſunt. Libera meliore conditione ſunt quàm ſerua. capite hoc omnia quæ ſeruiebant, non ſeruient. Soluta meliore in cauſa ſunt quàm obligata. eodem capite legis tuæ ſubſignata omnia: ſi modo Syllana ſunt, liberantur. Immunia meliore conditione ſunt, quàm illa quæ penſitant. Ego Tuſculanis pro aqua crebra uectigal pendam, qui mancipio fundum accepi, ſi à Sylla

Quod ſine fraude ſua, aliorũq; fiat.

Precarium.

Penſitare.

Optimo iure prædia.

à Sylla mihi datus eſſet, Rulli lege non penderem. Qui uerò rerum prædialium periti erant, ij prædiatores uocabantur, quo nomine hodie appellari poſſunt homines in iure prædiatorio periti. Cicero pro Cornelio Balbo, Etenim Quintus Scæuola ille Augur cùm de iure prædiatorio cõſuleretur, homo Iuriſperitiſsimus conſultores ſuos nonnunquam ad Furium & Caſellium prædiatores reijciebat. Idem ad Attic. libr. x i i. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis x x v. ſpopondiſſe dicit Flauius, & ſi reus locuples eſt, & Apuleius prædiator liberalis: tamen uelim des operam ut inueſtiges ex cõſponſorum tabulis ſit'ne ita. Libera indictio uel arbitraria dici poteſt de ijs, qui uulgò taleabiles ad uoluntatem dicuntur. Eſt enim libera domino indictio in huiuſmodi obnoxios uel aſcriptitios homines, ut arbitratu ſuo inducere quantamuis collationem ei liceat. Prædiatores.

Ex l. Cùm quidam. §. Fiſcus. in titu. De uſuris.

Fiſcus ex ſuis contractibus uſuras non dat, ſed ipſe accipit, ut ſolet à fornicarijs qui tardius pecuniam inferunt.) Fornicarij ſunt opifices & propolæ & inſtitores qui tabernas è fiſco conducunt ſub fornicibus, ut ibi merces ſuas uænales habeant, cuiuſmodi eſſe ſolent in porticibus fori uænalium, id eſt, macelli, quas ſtallas appellant. Fornices autem arcus erant in memoriam rerum à triumphalibus uiris geſtarum extructi, quaſi monumenta uictoriarum. Cicero libro i i. de Oratore, Etiam illa ridentur quæ minuendi aut augendi cauſa ad incredibilem admirationem efferuntur, uelut tu Craſſe in concione, ita ſibijpſi magnum uideri Memmium, ut in forum deſcendens caput ad fornicem Fabij demitteret. Fornicarij. Fornices.

Ex l. Seia, ſuprà, eodem titul.

Niſi ſua quaque die uſuræ ſoluerentur. & infrà, Non tamen in ampliorem quantitatem uſurarum conueniri poſſit, quàm eius penſionis nomine quæ egreſſa eſt diem præſtitutum.) Senſus expoſcit ut etiam refragantibus exemplaribus, non quaque die ſed quæque. nec quàm penſionis, ſed præterquam penſionis legatur.

Ex l. Si bene collocatæ, eod. titu.

Dummodo non acerbum ſe exactorem nec cõtumelioſum præbeat, ſed moderatum & cum efficacia benignum & cum inſtantia humanum. nam inter inſolertiam incurioſam & diligentiam non ambitioſam multùm intereſt.) Sic quidem legit Accurſius: qui etiam hæc uerba interpretando ineptire mihi uidetur. Ego uerò locum hunc mendoſum eſſe, ſicq́; emendandum cenſeo. Nam inter inſolentiam curioſam, & diligentiam non ambitioſam multũ intereſt, niſi legamus iniurioſam inſolentiam, id eſt, ἐφυβριστικὴν.
Solers. Solers eſt acer & induſtrius, cui opponitur nõ inſolers, ſed iners. Ideoq́; non inſolertia, quod Latinum non eſt, ſed Inſolentia lego.
Inſolentia. Eſt autem inſolentia, cùm eo genere peccamus quod uſitatum non eſt. ut cùm inſolentem hominem dicimus, ſignificantes præferocem & ultra modum uſitatum elatum. Græci ἀλαζόνα uocãt. Cicero in ſecundo de Oratore,
Ἀλαζών. Tum ſi erunt honeſtiora atque grauiora, tamen non eſſe tanti ulla merita, quanta inſolentia hominis quantumq́; faſtidium. Inſolẽtiam pro faſtu inaudito aut inſolito poſuit. Et pro Cluentio, Iam inſolentiam noratis hominis, noratis animos eius ac ſpiritus Tribunitios. Quod odiũ dij immortales? quæ ſuperbia? quanta ignorantia ſui? quàm intolerabilis arrogãtia? Idem in Bruto, Inſulſitatem enim & inſolentiam tanquam inſaniam quandã orationis odit. ſanitatem

tatem autem & integritatem, quaſi religionẽ & uerecundiam oratoris probat. Et in Oratore perfecto, Gorgias autem auidior eſt eius generis, & ijs feſtiuitatibus (ſic enim ipſe cenſet) inſolentius abutitur. Inſolentius non pro elatius aut faſtidioſius dixit, ſed pro immoderatius & præter modum ſolitum. Sic inſolentẽ exactorem Vlpianus intellexit durum & acerbum, & omnino nihil remittentem. Curioſus eſt qui à Græcis periergos dicitur, à nimia & inuſitata cura agendarum rerũ, propter quod in uitio ponitur periergia, id eſt, anxietas, & ueluti diligentiæ redundantia. Ambitioſus aucupator eſt gratiæ, id eſt, philotimos. Cicero pro Cluentio, Hoc in reo qui abſoluit, ambitioſus: qui diſtulit, cautus: qui condemnauit, conſtans exiſtimatur. Idem pro Muræna, Quibus Lucius Lucullus tantum laudis impertit, quantum neq; ambitioſus Imperator, neq; inuidus tribuere alteri in communicanda gloria ſolet. Tranquillus in Auguſto, Neq; poſt bella ciuilia in concione, aut per edictũ ullos militum commilitones appellabat, ambitioſius id eſſe exiſtimans quàm aut ratio militaris, aut temporũ quies, aut ſua maieſtas poſtularet. Ambitioſus in his exemplis pro gratiæ præcupido ponitur, & affectantius blandiente ad emerendum fauorem. Ambitio enim præter notum ſignificatũ, obſequium glorioſum ſignificat. Tranquillus in Othone, Nullo officij aut ambitionis in quẽquam genere omiſſo. Ambitus etiam pro aucupatione gratiæ & uitioſa emerendæ famæ cupiditate à Quintiliano ponitur libro IIII. Eſt enim, inquit, nonnunquam prauis iudicibus hic ambitus, aduerſus amicos, aut pro ijs quibuſcum ſimultates gerunt, pronuntiandi, faciendiq; iniuſtè, ne feciſſe uideantur. Idem lib. XII. Summouendum uerò eſt utrunq; ambitus genus, uel potentibus contra

Curioſus. Periergos. Ambitioſus. Ambitioſus.

contra humiles uenditandi operam ſuã: uel illud etiam iactantius minores utiq; contra dignitatẽ attollẽdi. non enim fortuna cauſas uel iuſtas uel improbas facit. Ambitioſa *decreta, infrà,* De *decretis ab ordine faciendis, non ea intelligenda ſunt, quæ per largitionem facta ſunt, ut* Accurſius *intellexiſſe uidetur, ſed que per gratiam.* T*ria enim ſunt quæ iudicia corrũpere ſolent, ambitio, odium, & ſordes, id eſt, auaritia.* Quintilianus *in* IIII. *Sed præcipua in hoc dicentis autoritas, ſi omnis in ſubeundo negotio ſuſpicio ſordium aut odiorum aut ambitionis abfuerit.* Plinius *in* III. *Epiſt.* Etenim *tum maximè fauor & ambitio dominatur, cùm ſub aliqua ſpecie ſeueritatis deliteſcere poteſt.* T*ranquillus in* Domit. Plerunq; *& in foro pro tribunali extra ordinem ambitioſas* Centumuirorũ *ſententias recidit. nummarios iudices cum ſuo quenque conſilio notauit.* Liuius, Conſul *cùm ſatis ambitioſe partẽ utranque fouendo incerta reſpondiſſet, & reliqua.* Idem *libro* IX. *de bello* Maced. Carminaq; *à militibus in* Imperatorem *dicta, ut facilè appareret in iudicem indulgentem ambitioſumq; ea dici, triũphumq; magis militari fauore quàm po-*

Sordes. *pulari celebrem.* De *ſordibus iudicum* Cicero Philippica I. Vt *enim quiſque ſordidiſſimus uidebitur, ita libentiſſimè ſeueritate iudicandi ſordes ſuas eluet, laborabitq; ut honeſtis decurijs potius dignus uideatur, quàm in turpes iure coniectus.* Idem *in* III. Nihil *humile de* Tarquinio, *nihil ſordidum accepimus.* At *uerò huius domi inter ciues illius appendebatur aurum, numerabatur pecunia unà in domo, omnes quorum intererat totum imperiũ* Rei-

Δωροδοκία. *publicæ nundinabantur.* Sordes δωροδοκίαν Græci *uocãt,*

Δωροδόκοι. *et ſordidos iudices* δωροδόκους. À *recentioribus etiã quibuſdam fures huiuſmodi iudices dicuntur, imitatione* Græ-

corum

rorum qui κλέπτας appellant, ut à Lampridio in Alexādro, & Vopiſco in Aurelio. Iudicia autem obſcœna, id eſt, ſtupris & adulterijs corrupta, conſtuprata à Cicerone luculento uerbo uocantur. Sic enim ad Atticum inquit libro 1. Etenim poſt profectionem tuam primus (ut opinor) introitus fuit in cauſam fabulæ Clodianæ. In qua ego nactus (ut mihi uidebar) locum reſecandæ libidinis & coërcendæ iuuentutis, uehemens fui, & omnes profudi uires animi atq; ingenij mei, non odio adductus alicuius, ſed ſpe non corrigendæ ſed ſanandæ ciuitatis, afflicta Republica empto conſtupratoq; iudicio. Ambire alioqui eſt magiſtratum uel honorem petere, allegatis ob id amicis: Latinè etiā prehenſare uocatur. À Græcis itidem φιλοτιμεῖσθαι, φιλοφρονεῖσθαι, σπουδαρχεῖν, μνᾶσθαι, ἀρχαιρεσιάζειν, δεξιοῦσθαίq; dicitur, id eſt, manibus rogādo prehendere, ut candidati ſolebāt: id eſt, qui magiſtratuū petitores ſe profitebantur in comitijs. Tranquillus in Cæſare, Sed cùm editis iam comitijs ratio eius haberi non poſſet, niſi priuatus introiſſet urbem, ambiētiq; ut legibus ſolueretur multi contradicerent, & reliqua. Sic Salluſtius, Singulos, inquit, è Senatu ambiendo effecerunt. id eſt, prehenſando blanditijs exorando. Et ambitus huiuſmodi contentio gratioſa & blanda dicitur. Tacitus, Patres odio delatoris ut curia eijceretur, contra Agrippinæ ambitum peruicere. Ambitio autē duplex erat. Vna, lege uetita, unde leges de ambitu latæ, cùm tributim pecuniæ diuiſorum miniſterio diſtribuerētur: hoc eſt, τῶν ὄχλων δεκασμός. Altera nō uetita, quæ ſine largitione fiebat. Cicero in Salluſt. Cedo ſi fuerim in honoribus petendis nimis ambitioſus. non hanc dico popularem ambitionem, cuius me principem profiteor: ſed illam pernicioſam contra leges, cuius primos ordines

Κλέπται.

Conſtuprata iudicia.

Prehenſare.

Φιλοτιμεῖσθαι. Φιλοφρονεῖσθαι, &c.

Ambitio duplex.

Ambitioſum. Κατεσπουδασμένον.

Salluſtius ducit. Ambitioſum etiã enixum dicunt & affectatum, quod Græci κατεσπουδασμένον dicunt, id eſt, ingenti ſtudio factum. Tacitus libro duodecimo, de Othone loquens, Funus eius maturatum ambitioſis id precibus petierat, ne amputaretur caput ludibrio futurum. Spartia. in Adria. Aurum coronariũ in prouincijs minuit, & quidem difficultatibus ærarij ambitioſè ac diligenter expoſitis. Tractum id à Græcis, qui φιλοτίμως dicunt ἀντὶ τοῦ ὑπερμέτρως, ἐπιμελῶς, id eſt, enixè præter modum. Sic enim ambientes agere ſolent. In propoſito igitur diligentia non ambitioſa eſt iuſta & accurata, nec nimia nec affectata aut famæ aucupatrix. Nimiam & ambitioſam diligentiam notans Cicero in libro de claris Orat. ita inquit, Caluus cum literis eruditior quàm Curio, tum etiã accuratius quoddam dicendi & exquiſitius afferebat genus. Quod quanquam ſcienter eleganterq; tractabat, nimium tamen inquirens in ſeſe, atq; ipſe ſeſe obſeruans metuenſq; ne uitioſum colligeret, etiam uerum ſanguinem deperdebat. Itaque eius oratio nimia religione attenuata doctis & acutè audientibus erat illuſtris: à multitudine autem & à foro cui nata eloquentia eſt, deuorabatur. Nimia religione, inquit, id eſt, anxia & nimia diligentia ac cura, nunquã ſatis ſibi faciẽte, ὑπερμέτρῳ εὐλαβείᾳ. Eòdem etiã pertinet dictũ illud Plinij de Apelle loquẽtis lib. xxxv. Aliam etiã, inquit, gloriã uſurpauit, cùm Protogenis opus immẽſi laboris ac curæ ſupra modũ anxiæ, miraretur. Dixit enim ſibi omnia cum illo paria eſſe, aut illi meliora. ſed uno præſtare, quòd manum ille de tabula neſciret tollere: memorabili præcepto, nocere ſæpe nimiam diligentiam.

Ex l. Et in contraria, eodem tit.

Si mutuatus ſum pecuniam, ut creditorem tuum abſolu

ſoluam.) Non impropriè hic ponitur abſoluere, ut credidit Accurſius, ſed elegantiſsimè. Terentius in Adel. Ibo ad forum ut hunc abſoluam. id eſt, reddito pretio dimittam. Nã ueluti ligati ſunt quibus debetur aliquid, ut inquit Donatus. Idem in eadem, Obſecro hercle hominem impuriſsimum quãprimum abſoluitote, ne ſi irritatus ſiet, aliquã ad patrem hoc permanet. de lenone loquẽs qui x x. minas aſſiduè flagitabat ab Aeſchino. Simile eſt liberare et dimittere creditorem, quod lingua uernacula expedire appellat. Vlpianus, Si filiusfa. accepit mutuã pecuniã, ut eũ liberaret, qui ſi peteret, exceptione non ſummoueretur, Senatuſconſ. ceſſabit exceptio. A' Græcis hoc ſumptũ. Ariſtoteles in VIII. Ethic. Οὐχ ὁμοίως ἢ καὶ συναλλάξας καὶ διαλυόμενος ἐγκαλέσει: id eſt, Niſi autem ut cõtraxerit, ita diſſoluatur uel dimittatur, expoſtulabit. de creditore loquẽs qui in diẽ debitorẽ ſibi obligauit. Idẽ, Γίνεται γοῦν τὰ ἐγκλήματα μάλιστα ὅταν μὴ κατὰ τὴν αὐτὴν συναλλάξωσι καὶ διαλύωνται. Demoſthenes πρὸς Ἀπατούριον, Τὸν μὲν τρόπον τοῦτον ἀπήλλαξε τοὺς χρήστας Ἀπατούριος, Hac ratione ſuos creditores liberauit Apaturius. Et κατὰ Τιμοκράτους, Ἀπαλλάξαι τὸν γραψάμενον, Id eſt, accuſatorẽ corrũpere, id eſt, διαφθεῖραι. Et hic idẽtidẽ Paulus, Si mulier pacta ſit, ut ex fructibus fundi quẽ dedit in dotem creditor mulieris dimittatur, an ualeat pactũ? Liuius li. VI. ſecũdi belli Punici, Non ad Romam obſidẽdã, ſed ad Capuæ liberãdã obſidionẽ Annibalẽ ire. id eſt, ad Capuam obſidione liberãdã.

Abſoluere creditorem.

Liberare creditorem.

Ex l. Nihil intereſt, De nauti. fœnore.

Quod in ſingulos dies in ſtipulatum deductũ eſt, ad finem centeſimæ non ultra duplum debetur.) Hic textus inuerſus eſt ab Accurſio & alijs, qui centeſimam uſuram ſortem æquare credebãt, quæ opinio iandiu exploſa eſt Hermolai

molai Barbari diligentia. Sic igitur hunc locum lego, Ad finem non ultra duplum centeſimæ debetur. Hoc ſenſu, non poſſe traiectitiam pecuniam ultra duas centeſimas mereri. Duæ autem centeſimæ poterant deberi pro duobus commeatibus. id eſt, pro pecuniæ traiectu, & mercium retro importatione ex ea pecunia comparatarum, ut in lege prima huius tituli. Propterea Pollux libro VIII. fœnus nauticum duorum generũ ponit, Heteroplum & Amphoteroplum. Heteroplum eſt cùm commeatus tantùm periculum fœnerator ſuſcepit. Amphoteroplum cùm remeatus quoque. Centeſimæ autem duorum generum erant. aliquæ enim perpetuo fœnore ducebantur, & duodenos quotannis nummos merebant, quos Plinius ad Traianum duodenos aſſes appellat, his uerbis, Pecuniæ publicæ uereorne ocioſæ iaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rariſſima occaſio eſt, nec inueniuntur qui uelint debere Reipub. præſertim duodenis aſſibus quanti à priuatis mutuantur. Alteræ centeſimæ cùm renouatione fœnoris anniuerſaria ducebantur, quas uſuras uſurarum appellant. Cicero uerbo Græco Anatociſmon appellat. ſic enim ſcribit quadam ad Atticum epiſtola libro V. Interim cùm in edicto tranſlatitio centeſimas me obſeruaturum haberem cum anatociſmo anniuerſario, ille ex ſyngrapha poſtulat ſibi ius dici. Idem, Clamare omnes qui aderant nihil impudentius Scaptio, qui centeſimis cum anatociſmo contentus non eſſet. Idem, Senatuſconſultum modò factum eſt poſtquam tu es profectus in creditorum cauſa, ut centeſimæ perpetuo fœnore ducerentur. Hoc quid interſit, ſi tuos digitos noui, certè habes ſubductum. Perpetuo fœnore dixit pro uno & eodem, ſine anatociſmo. Anatociſmus enim uſuræ eſt anniuerſaria renouatio, ut

Heteroplum.

Amphoteroplum.

Centeſimæ duplices.

Anatociſmus.

tio, ut Cicero ipſe docet in ſexto ad eundem, his uerbis: Magnam ego pecuniam confeceram ut ſoluerent, centeſimis ſexennij ductis cum renouatione ſingulorum annorum. Centeſimas quidem opinantur ex eo dictas, quòd quolibet menſe centeſimum nummum mereant, id eſt, duodenos aſſes annuos: cui opinioni facilè aſſentior. *Centeſiana.*

Ex l. Quinquaginta, De probat.

Ab utroq; ergo eius rei probatio exigenda eſt.) Lego ab utro, interrogatiuè.

Ex l. Cùm de ætate, eodem titulo.

Et durum & iniquũ eſt cùm de ſtatu ætatis alicuius quæritur, et diuerſæ profeßiones proferuntur, ei potißimùm ſtare quæ noceat.) Accurſius & qui eum ſecuti ſunt, profeßionem depoſitionem teſtium interpretantur, ignorantia latinitatis lapſi, & hîc, & in lege, Etiam, & lege ultima, infrà eodem hoc titulo. Profiteri eſt publicè & apud acta aliquid ultrò denuntiare, quod uulgò inſinuare uocant. Curtius lib. IX. Alexander priuſquam ſecerneret quos erat retenturus, edixit ut omnes milites æs alienum profiterentur. graue eſſe pleriſq; compererat, et quanquàm ipſorum luxu contractũ erat, diſſoluere tamẽ ipſe decreuerat. Idem: Rex ſatis gnarus menſas totis caſtris poni iußit, & decem milia talentorum proferri, tum demum fide facta profeßio eſt. Fiebat etiam profeßio in ſenſu peragendo. Vlpianus: Vitia priorum cenſuum editis nouis profeßionibus euaneſcunt. À Græcis ἀπογράφεσθαι dicitur, & profeßio ἀπογραφή. Lucæ II. Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου, καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, Hæc profeßio prima facta eſt, & reliqua. profiteri etiam merces dicimus, hoc eſt, uectigales facere, & publicanis non ſubducere. Vnde merces improfeſſæ à Mar-

Profiteri. Ἀπογράφεσθαι. Ἀπογραφή. *Merces profeſſæ & improfeſſæ.*

 tiano

tiano dicuntur in leg. Interdum, *infrà,* De Publicanis: *Quarum nomine negotiatores uectigal non pependerunt,id eſt,* ἀτελώνητοι. *Antiqui porrò liberos natos ſibi profitebantur apud acta.* Iuuenalis *Satyra nona:* Tollis *enim & libris actorum ſpargere gaudes* Argumenta *uiri, foribus ſuſpende coronas,* Iam *pater es.* Capitolinus *in* Marco Philoſopho: *Inter hæc liberales cauſas ita muniuit, ut primus iuberet apud* Præfectos *ærarij Saturni unumquenq; ciuium natos profiteri, intra tertium diem nomine impoſito.* Per *prouincias tabellariorum publicorum uſum inſtituit, apud quos idem de originibus fieret quod* Romæ *apud* Præfectos *ærarij: ut ſi fortè aliquis in prouincia natus cauſam liberalem diceret,inde ferret.* Atq; *hanc totam legem de aſſertionibus firmauit.* Idem *in* Gord. *Nam illud ſatis conſtat quòd filium* Gordianum *nomine* Antonini *ſigno illuſtrauit, cùm apud* Præfectum *ærarij more* Romano *profeſſus filium,publicis actis nomen eius inſereret.* Scæuola *in lege ultima,infrà,* Mulier *grauida & à marito repudiata, enixa filium abſenti marito,ut ſpurium in actis profeſſa eſt.* Fiebat *autem profeßio addito die &* Conſule,*propterea profeßione ætas facile probari poterat.ut in lege prima,*Codice, *Si minor ſe maiorem dixerit.quod mirum eſt* Accurſio *hoc in loco excidiſſe.* Eadem *latinitatis ignorantia, aut etiam fœdiore lapſus eſt idem lege ſequenti,ubi hæc uerba:* Morem *ei geri, pro morem iudiciorum ſeruari interpretatur, quo modo etiam interpretatus eſt in lege,*Quod *ſi poſſeſſor,ſuprà,*De *rei uendic. palmarium ſibi eſſe ratus hoc uerbum enarrauiſſe, quod* Placentinus *ſe non intellexiſſe faſſus eſt.* Cicero *in* I I. *de* Oratore: *Quæ eſt enim alia cauſa niſi quod nobis & horum adoleſcentium ſtudio qui te attentißimè audierunt,morem gerere uoluiſti.* Morem *gerere* Cicero *pro* obſeq

Ἀτελώνητοι.
Profeßio liberorum natorū.
Morē gerere.

obſequi dixit.Dicitur & morigerari.Idem in Oratore perfecto: Voluptati autem aurium morigerari debet oratio. Ipſe ad Atticum libro decimo tertio, ſic Græcè dixit:Ad id autem quod uolumus ἀφίδρυμα, nihil aptius uidetur quàm lucus quem ego noram. Sed celebritatem tum nullam habebat,nunc maximam.In hoc τοῦ τύφου μου πρὸς θεῶν τροποφόρησον. In hac mea inſolentia & faſtum obſecro te per Deos mihi morigerare. hoc eſt, indulge & patientiam accommoda,τὴν χάριν ταύτην χάρισαί μοι.Sunt & alia huiuſmodi non pauca,ut alibi diximus,omnia fuſtuario digna ſiquidem hoc tempore dicta eſſent, ut in lege Teſtium, infrà,De teſtibus,circa principium:An ad ea quæ interrogaueris extempore ueriſimilia reſponderit. Vbi hoc uerbum extempore, id eſt, confeſtim & in præſentia, idem Accurſius non intellexit. Morigerari. Extempore.

Ex l.Quí teſtamentum,eodem tít.

Titio centum do lego,quæ ideo ei non caui,quòd omnem fortunam et ſubſtantiam,ſi quam à matre ſuſceperat,in ſinu meo habui ſine ulla cautione.) In ſinu meo dixit, pro in occulto & penitus apud me & in poteſtate mea. Simile illud Ciceronis in III.Tuſcul.Tantùm iſtos admonebo,ſi maximè uerum ſit ad corpus omnia referre ſapientem: ſiue (ut honeſtius dicam)nihil facere niſi quod expediat,ſiue omnia referre ad utilitatem ſuam, quoniam hæc plauſibiliora non ſunt,ut in ſinu gaudeant,glorioſè loqui deſinant,id eſt,ſecũ et cum ſuis gaudeant,nec gaudium ſuum in uulgus edant,et palàm faciant. Sic intelligo illud ſcitè dictum ab eodem ad Q.fratrem:Mihi crede in ſinu eſt,neq; ego diſcingor.Ac ſi diceret,in poteſtate habeo,neq; periculum eſt, ut imprudenti mihi uel immemori excidat, & ita in poteſtate mea eſſe deſinat. Vel in ſinu, hoc eſt, in occulto: neq; periculum eſt In ſinu habere.

ut indicio meo mihi excidat, qui noui tacenda ſilere et continere. Plin. in Panegyr. *An Senatum populumq́; Rom. exercitus, prouincias, ſocios tranſmiſſurus uni, ſucceſſorem ex ſinu uxoris accipias? ſummæq́; poteſtatis hæredem tantum intra domum tuam quæras? Ex ſinu uxoris, id eſt, ex familiaritate penitiſsima et intima amicitia.* Cic. ad Atti. li. 11. *Itaq; in ſinu aut in familiaritate adoleſcentis, et cum eo (ut res indicat) ſæpe congreſſus, rem in eum locum deduxit, ut diceret ſibi certum eſſe cum ſuis in Pompeium impetum facere.* Plinius in eodem Panegyr. *Geſtus Conſulatus non in hoc urbis*

Sinus. *otio et intimo ſinu pacis, ſed iuxta barbaras gentes. Sinũ hic pro ſecuritate poſuit. Alibi: Confugit in ſinum tuum concuſſa Reſp. ruensq́; imperium ſuper Imperatorem, Imperatoris tibi uoce delatum eſt. id eſt, in præſidium. Quod autem dicit hic Iuriſconſultus, Quæ mihi pertulit, hunc habet intellectum, quæ apud me eſſe ſiuit, nec à me repetijt.*

Ex l. Si arbiter, eodem titulo.

Poteſt enim memoria non teneri intra annum puta factũ, cùm interim nemo ſit eorum qui meminerit quibus Conſulibus id uiderit.) Neceſſe eſt (niſi fallor) ut hæc particula, non, expungatur, & affirmatiuè legatur. aut ut teneri non intra annum, legatur. poteſt enim hoc memoria teneri. Nam præterquam quòd ſenſus id expoſcit, particula etiam interim quæ hic aduerſatiua eſt, nos ita credere cogit, ut ſit ſenſus, Poteſt enim fieri, ut multi meminerint non ante annum id factum, nec tamen meminerint certum diem aut Conſulem

Interim. *quo Conſule id factum ſit. Interim autem pro tamen hoc in loco accipitur, ut apud Ciceronem pro Sylla: Quod flagitium Lentulus non cum Antonio concepit? quod ſine eodem illo Catilina facinus admiſit? cùm interim Sylla cum iiſdem illis, non modò noctem ſolitudinemq́; non quæreret, ſed ne*

mediocri quidē ſermone et congreſſu coniungeretur. Quod ſimile eſt ac ſi diceret: Et tamen Sylla tum cum illis non coniunctus erat. Et paulò pòſt: Et hoc infinitè ſimiliter ſurſum uerſum accideret, cùm memoria operis facti non extaret. Lego uel repugnantibus exemplaribus: Et hoc infinitè ſimiliter ſurſum uerſus acciderit, tum memoriam operis facti non extare. Sic enim ſenſus explicitus elucebit. Nec uerba duo ſubaudiri neceſſe erit, ut Accurſius ineptulè cenſuit. Pandectarum enim libris à Iuſtiniano ad Accurſium per multa ignorantiæ ſecula, per alios atq; alios axemplarium traduces deinceps propagatis, & (quod ſuper omnia eſt) manibus Latinè neſcientium, nihil magnopere mirandum, multas mendorum labes inoleuiſſe: partim ita indelebiles, ut quò magis attingantur, eò illuſtriores fiant: partim facilè eluibiles, quæ potiſsima pars eſt, niſi fortè autoritate Accurſij agnoſcentis ſacroſanctæ factæ eſſe credantur. Cuius ego ut Iuriſperiti autoritatem ſequi, non ut literatoris ſoleo. Simile eſt in lege penultima, infrà, tit. proximo: Si res geſta ſine literarum quoq; conſignatione ueritate factum ſuum præbeat. Vbi probet legendum eſſe, mirum eſt Accurſium non uidiſſe. Sunt & alia huiuſmodi quæ ſcientes præterimus: ſatis eſt enim ſpecimen eorum dediſſe.

Ex l. Teſtiū, De teſtib. circa princip.

An honeſtæ & inculpatæ uitæ, an uerò quis notatus & reprehenſibilis.) Inculpatus uerbum eſt ſignificantius, quàm uulgò eſſe putetur. Quemadmodum illaudatus quod ei è regione opponitur. Illaudatus. *Gellius lib. ſecundo, de illo loco Vergiliano loquens: Aut illaudati neſcit Buſyridis aras: Sed enim, inquit, qui in omni re atq; omni tempore laude omni uacat, is illaudatus eſt, iſq; omnium peſsimus deterrimuſq; eſt. Sicuti omnis culpæ priuatio inculpatum facit. Inculpatus* Inculpatus.

autem inſtar eſt abſolutæ uirtutis: illaudatus quoq; finis eſt extremæ malitiæ. Itaq; Homerus *non uirtutibus appellandis, ſed uitijs detrahendis laudare ampliter ſolet.* Hoc enim eſt μάντις ἀμύμων Iliados 1. *Inculpabilis auſpex*, ἄψογος. Eadem ratione Vergilius *dixit inamabilem paludem.* Ex *hoc Gellij dicto apparet inculpatum teſtem à* Calliſtrato *dictum eſſe exploratæ fidei, ac nulla unquam inconſtantia teſtimonij labefactatæ, & moribus probatiſsimis, & integræ famæ.* Hoc *nomine propriè uocari poſſunt heroës illi quos nouem probos appellant, ab eo indito nomine quòd clariſsimam illam fortitudinis gloriam nulla uſquam indignitate temeraſſe & delibaſſe creduntur.* Quanquàm *uerbo* Homerico *amymones ſignificantius dicantur, hoc eſt, qui nihil unquam riſu & ſubſannatione dignum admiſerunt.* οἱ μὴ ἔχοντές τι τοῦ μυγμοῦ ἄξιον, ἤγουν τοῦ διὰ τοῦ μυκτῆρος ἤχου, οἱονεὶ ἀμύγμονες. *Ac ſi dicas, in quos nihil obtrectatoribus aut cauillatoribus licet. Inculpati etiam Latinè dici debent equites ſplendidioris nominis, quos equites ſine opprobrio appellamus, ſignificantes eos perpetuo ac conſtanti militiæ tenore nullum prorſus in ſeſe dedecus admiſiſſe.*

Inculpati heroës nouem.

Amymones.

Ex eadem l. pauló pòſt.

Qui & cuius dignitatis, & cuius æſtimationis.) Lego, *Qui & cuius dignitatis & cuius exiſtimationis ſint, & qui ſimpliciter uiſi ſunt dicere ueritatẽ. Vtrum unum eundemq; præmeditatum ſermonem attulerint, an ad ea quæ interrogaueris, extempore ueriſimilia reſponderint.* Quo *in loco* Accurſius *ignorantia latinitatis fœdè hallucinatus eſt.* Sic *enim ipſe legit: An ad ea quæ interrogaueris extempore, ueriſimilia reſponderint, cùm certo certius ſit poſt uerbum interrogaueris ſubdiſtingendum eſſe, & inde inferendum uno ſpiritu, extempore ueriſimilia reſponderint.* Accurſius

enim

enim de tempore ſuper quo interrogantur teſtes intellexit, cùm ſit ſenſus prorſus alius. Extempore enim à Iuriſconſulto aduerbialiter poſitum eſt pro in præſentia, & illico & impræmeditatè, quod à Græcis per imitationem Latini acceperunt, qui ἐκ καιροῦ dicunt, & ἐπὶ καιροῦ, hoc eſt, ἐκ τοῦ παραχρῆμα. Aeſtimare igitur debet Iudex, an unum & eundem ſermonem teſtes & domi præmeditatum attulerint, an ad ea quæ nec opinatò interrogati ſunt, extempore, id eſt, derepentè uerìſimilia reſponderint, quod indicium eſt puri ac ſynceri teſtimonij. Debet enim (ut aiunt) è re naſci teſtimonium, non autem uelut è commentario proferri. Quintilianus in decimo: Maximus uerò ſtudiorum fructus eſt, & uelut præmium quoddam longi laboris extempore dicendi facultas. Eant igitur barbarici uindices, qui linguæ Latinæ cognitionem nihil ad ſtudium iuris ciuilis conferre, atq; etiam obeſſe deprædicare non erubeſcunt: perinde quaſi qui à Cicerone & Quintiliano, & reliquis eiuſdem aut proximæ claßis ſcriptoribus Iuriſconſultorum intelligentiam petat, is à nymphis uinum poſcat (ut dicitur) aut aquam à Libero. Videlicet ipſi ignari, iuris huius conditores latinitatis & elegantiæ conſultos nedum iuris fuiſſe. Verùm hoc illud eſt potius: Habet amatores multos antiqua illa linguæ Latinæ puritas, ſed paucos ex profeſſo: quemadmodum & libertas in tyrannide. Quotus enim quiſq; eorum etiam qui non modò elegantiam deteſtari ſolent, ſed etiam qui Grammaticæ contemptum profitentur, non in cenſendo ſcribẽdoq; caperata fronte barbariem illam enixè excutere uidetur, & ueluti trochleis decimum quodq; uerbum non deterrimũ ex intima mente ducere (Ac ſi quod fortè fortuna probum & elegans ore exciderit, protinus attentionem quaſiq; plauſum præſtigiæ petere? Sed

Extempore.

Ἐκ καιροῦ.
Ἐπὶ καιροῦ.

 ſcilic

ſcilicet quod aſſequi ſe poſſe deſperant,fugitare etiam auerſariq́; uideri uolunt. Attendant igitur tandem(*Si mens tamē diu potatis erroribus ebria aliquid eos ſanum conſiderare permittit, ut diuus inquit Auguſtinus*) Animaduertant Accurſium(*quem ipſi ſibi Ciceronis et Quintiliani,et omnium antiquorum inſtar eſſe uoluerunt*) *non ſatis lotis manibus ad tractandam iuris interpretandi materiam acceßiſſe*, *tametſi in principio ſtatim* Pandectarum *deterrente eum* Caio: *ut mirum non ſit tam maculoſos* Iuriſconſultorum *libros nunc eſſe, qui ſordidis manibus tandiu contrectati ſint.* Cæterùm exiſtimationis hîc, non æſtimationis legēdum eſt. Librariorum enim *errore factum eſt, ut ubiq́; in iure hæc uerba confuſa ſint,cùm multū ſignificatione differāt.* Aeſti-

Aeſtimatio. matio conſideratio eſt & perpenſio eſt:exiſtimatio iudiciū

Exiſtimatio. & arbitratus. Exiſtimatio *ab æſtimatione proficiſcitur.rebus enim æſtimatis,id eſt,perpenſis & excußis,poſtea iudicamus & arbitramur. Sed iam exiſtimatio pro fama uſurpari cœpit:quemadmodum & opinio,ut Græcè* δόξα.*Fama ſiquidem ex uulgi iudicio naſcitur.* Propterea *exiſtimatum hominē* Gellius *appellat qui in primis cenſetur.* Nam quos

Οἱ δοκοῦντες. Euripides τοὺς δοκοῦντας *uocauit in* Hecuba,*ille exiſtima-*

Οἱ ἀδοξοῦντες. *tos uertit.*Contra *inexiſtimatos* τοὺς ἀδοξοῦντας. Cicero *in ſecundo de* Oratore,*de exordio loquens:*Ex *ijs autem,inquit, apud quos agetur,ſententias duci decebit, ut beneuolos,bene exiſtimantes efficiamus: id eſt, bene de reo iudicantes.* Exiſtimator *eſt opinator &* δοξαστής. Cicero *in Orat. perfecto*: Illud *tamen meminerimus,ita nos potius acturos,ut omnia quaſi exiſtimatores uideamus loqui, non ut magiſtri.* Et in Bruto:Exiſtimator *doctus & intelligens.*Et *exiſtimatio eſt opinio,* ὑπόληψις, *quod tacitum eſt iudicium,* δοξαστικὸς *exiſtimator qui ui præditus eſt opinandi.* Ariſtoteles

in

in VI.Ethic.καθάπερ ἐπὶ τοῦ δοξαστικοῦ δύο ἐστὶν εἴδη δεινότης καὶ φόνησις, æſtimator autem eſt Iudex.In ſecundo de Finibus: Quia te habeo æquiſsimum eorum,quæ mihi communis tecum ſunt, æſtimatorem & Iudicem.Curtius: Immodicus æſtimator ſui, celebrare quæ geſſerat, cœpit. eſt enim æſtimare, τιμᾶν,ἀνακρίνειν, σταθμᾶσθαι, καταθεωρεῖν Sunt enim huiuſmodi non pauca lubrici erroris, quæ apud autores Latinos inſcitia librariorum emendatorumq; mutuò ſuccedentia inueniuntur: quorum tamen aliqua non facilè à quolibet deprehenduntur, ut hoc æſtimo pro exiſtimo,& uiceuerſa, hoc pro illo centum in locis iuris. Cicero in Verrem,actione III.in fine:Craſsi, inquit,& Antonij,ut opinor, ad cauſam non accederent, neq; in alterius impudentia ſui pudoris æſtimationem amitterent. ubi exiſtimationem legendum. Et itidem in quarto: Sic iudico & indico. Quintilianus in ſecundo, de genere orationis loquens: Nam mihi aliam quandam uidetur habere naturam ſermo uulgaris, aliam uiri eloquentis oratio. Cui ſi res iudicare modò ſatis eſſet, nihil ultra uerborum proprietatem elaboraret. Quo in loco indicare legendum, pro eo quod eſt ſimpliciter rem enuntiare, non figuratè aut ornatè dicere.Græcè ἀπαγγέλλειν & ἑρμηνεύειν.Apud eundem anguſtius pro auguſtius, ſic enim,inquit, de claris pictoribus loquens: Nam Zeuſis plus membris corporis dedit, id amplius atq; auguſtius ratus,atq; ut exiſtimant Homerum ſecutus, cui ualidiſsima quæq; forma etiam in fœmininis placet. Sed anguſtius pro auguſtius uulgò in impreſsis legitur. Auguſtius autem magnificentius ſignificat,& plenius maieſtatis,ἀξιωματικώτερον,σεμνότερον, σεβαστότερον,ἱερώτερον,ἀξιοπρεπέστερον,σεβασμιώτερον,θεοπρεπέστερον. unde Auguſti Imperatores dicti. Direptus pro diremptus.

Iudicare.

Auguſtius.

Cicero in Officijs, circa finem: Quò magis reprehendendos Calliphonem & Dinomachum puto, qui ſe direpturos controuerſiam putauerunt. Dirempturos enim legi debet à uerbo dirimo. Et in lege penult. De iure dotium, Si direpto matrimonio petitur, ex cauſa & perſona id tribuendum puto. dirempto legi debet. Liuius li. IIII. ab urb. cond. Decemuiros connubium diremiſſe ne incerta prole auſpicia turbarentur, καταλῦσαι. Vendicare pro uenditare. Cicero in Lælio: Quanquàm à multis ipſa uirtus contemnitur, & uendicatio quædam atq; oſtentatio eſſe dicitur. Venditatio legi debet. Sic apud Quintilianum in duodecimo uendicandi pro uenditandi. Summouendum uerò eſt, inquit, utrunq; ambitus genus uel potentibus contra humiles uenditandi operam ſuam, uel illud etiam iactantius minores utiq; contra dignitatem attollendi. Eſt autem uenditare oſtentare, tracta ab inſtitoribus metaphora, qui merces ſuas oſtentare præcupidè ſolent. Et uenditare ſeſe alicui, eſt per aſſentationem operam ſuam ultrò ſpondere, quaſiq; uænalem oſtentare. Græci hoc ἐνδείκνυσθαι dicunt, Demoſthenes περὶ παραπρεσβείας, οὗτοι δ᾽ ἐχαρίζοντο πάντα ἐνδεικνύμενοι καὶ ὑποβρυχολακόντες ἐκεῖνον. Cicero ad Atticum: Sermo hominum à Philotimo ad me ſcribitur. Is enim me ab optimatibus ait conſcindi. Quibus optimatibus Dij boni? qui nunc quo modo occurrunt? Quo modo autem ſe uenditant Cæſari? Vbi tamen uendicant corruptè legitur. Id eſt, ſeſe in clientelam Cæſari dedunt, & in eius partes adiungunt, ἑαυτοὺς προσνέμουσι τῷ καίσαρι. ἑαυτοὺς παραδιδόασι χρῆσθαι ὅτι βούλοιτο. Hoc autem uerbum mirum eſt apud omnes fermè autores et ubiq; deprauatum eſſe. Detineri etiam, id eſt, diſtringi, quod Græci περισπᾶσθαι dicunt. In Philip. XI. Nos alio bello detineri putat. ubi diſtineri legendum. Liuius libro I.

Vendico.

Ἐνδείκνυσθαι.

Detineri.

Περισπᾶσθαι.

ſecund

ſecundi belli Punici: Oppida *ad omnia tuenda obeundaq́;*
multimoda arte detineri cœpti ſunt. pro diſtineri. Apud
Tacitum corruptius legitur: Interim Galbam *duæ ſenten-*
tiæ detinebant, ἀνθεῖλκον δύο γνῶμαι. Diſtinere,*occupare* *Diſtinere &*
& diſtringere, unde diſtentus pro occupato. Cicero *de* *Diſtentus.*
Natura Deorum *circa finem.* Et *ad* Atticum *diſtentiſſi-*
mus pro occupatiſſimo, quod etiam à diſtendo deriuari
poteſt. Liuius: Diſtendit *ea res Samnitium animos.* Et *Diſtendere.*
in tertio ab Vrbe condita: Reliquo *exercitu haud procul*
mœnibus Tuſculi *conſidunt: ut diſtenderent hoſtium co-*
pias, ἐφ᾽ ᾧ περισπᾶν τὰς δυνάμεις τῶν ὑπεναντίων. Deduco
pro diduco, in lege, Idem, *ſuprà* De rei *uendicatione,* Si *Diduco.*
plumbum cum argento mixtum ſit: quia deduci poßit, nec
communicabitur, nec communi diuidundo agetur: ſed ſi
deduci non poßit. ubi diduci utrobiq; legendum, pro dirimi,
diſtingui. Quintilianus *libro tertio circa finem*: Nec *di-*
ſcentem per ambages fatigabit, nec corpus orationis in par
ua momenta deducet. pro diducet, διαστελεῖ. Cicero *in* Aca-
demicis: Situs *earum rerum & interualla aut contrahimus*
aut deducimus. pro diducimus. Eſt *enim diducere diſtin-*
guere, diuidere. Quintilianus *in undecimo*: Argumenta *di-*
ducet in digitos, & propoſitionum & partitionum capta-
bit lepôrem. Idem *de pronuntiatione*: Stare *diductum, uel*
rigidum, uel ſupinum, uel incuruũ, uitioſum eſt. Diductum,
id eſt, diuaricatis diſtentisq́; cruribus, διαβεβηκότα, διε-
σκελϊσμένον. Et *quis, pro ecquis, & quod pro ecquod,* *Ecquis.*
& quid pro ecquid, ſexcentis in locis apud Ciceronem.
ut, & quemnam pro ecquemnam. Ecquis *interroga-*
tiuum eſt pro nunquis. Perſtringere *aciem uel oculos,* *Præſtringere.*
& præſtringere, quidam idem ſignificare putant, quæ
identidem apud autores ſuccidanea inuicem aut errore
aut

aut opinionum uarietate legimus. Malim tamen præſtringere dici. Vnde præſtigiæ & præſtigiatores dicti. Eſt enim præſtringere, obtenebrare, caliginem offundere: ut ſol præſtringit oculos obtuentiū. περιαστράπτει, καταλάμπει, δυσωπεῖ. Et præſtigiatores, qui celeritate luſitandi, & ludibria illa oculorum factitandi præſtringunt uiſum intuentium, ut miracula facere credantur. Cicero in 1. de Diuinatione: Quorum utrumq; præſtringere aciem mentis ſolet. Et ad Brutum: Qui ſplendore falſi honoris obiecto, aciem

Perſtringere. boni ingenij præſtringi poſſe confidunt. ἀμβλύνεσθαι. & acies gladij præſtricta, ἀπεστομωμένη. Perſtringere uerò eſt leuiter attingere, προσάπτεσθαι, προσψαύειν, & metaphoricôs pro leui dolore afficere, καθάπτεσθαι τινός. Cicero circa finem Bruti, Conſulatusq; meus qui illum leuiter perſtrinxerat. id eſt, dolore nonnullo affecerat. Proinde pro

Offundo. perinde. Effundo pro offundo. Cicero de Finibus libro III. Obſcuratur enim & effunditur luce ſolis lumen lucernæ. Vbi offunditur ſcribi debuit, pro circunfunditur & obruitur, περιλημύπεται. Et lib. 1. de Natura Deorum: Multis etiam ſenſi mirabile uideri eam nobis potiſſimùm probatam eſſe Philoſophiam, quæ lucem eriperet, & quaſi noctem quandam rebus effunderet. De Academia loquens, ubi itidem offunderet ſcribi debuit. Et inſigni errore ſexcuplex et

Seſcuplex. ſexcuplum per x pro s ſeſcuplex & ſeſcuplum, id eſt, hemiolium uel ſeſquialterum. de quibus alibi fortaſſe dicemus. Conſenſus Iudicum, pro conſeſſu. Leniter pro leuiter, id eſt, remiſſè, quod Græci ἠρέμα dicunt. Leue pro non arduo. Curtius: Rupes leuiore ſubmiſſa faſtigio: id eſt, ſenſim ſeſe attollente. ubi etiam lene legi poteſt. Sic Plinius iunior, Leuiter & ſenſim conſurgentem cliuum, dixit, ἡσυχῆ προσάντη. Confirmatio pro conformatio. Cicero libro 1. de

Natur

Natura Deorum : *Quæ compoſitio membrorum, quæ confirmatio lineamentorum, quæ figura, quæ ſpecies humana poteſt eſſe pulchrior?* Cõformatio legi debet, ὑποτύπωσις. ut apud Quintilianum: Confirmationes uerborum pro conformationes. Et confirmatio orationis pro conformatione. & aliâs perſæpe. Energia pro enargia apud eundem in octauo: Itaq;, inquit, energia cuius in præceptis narrationis feci mentionem, inter ornamenta ponamus. Cuius uirtus eſt res de quibus loquimur, clarè atq; ut cerni uideantur enuntiare. Enargia per a ſcribi debet, id eſt, euidentia & rerum repræſentatio, & ut Cicero inquit, illuſtratio, Energia enim per e in ſecunda ſyllaba efficientiam ſignificat. Sic apud Ciceronem in Academicis: Eosq; qui perſuadere uellent eſſe aliquid quod comprehendi & percipi poſſet, inſcienter facere dicebant, propterea quòd nihil eſſet clarius energia ut Græci appellant, perſpicuitatem aut euidentiam nominemus. Enargia per a legi debet. Inimicum pro mimico apud Plinium in ſeptimo Epiſtolarum, ad Montanum: Maximè tamen (inquit) hic me titulus admonuit quàm eſſent inimica & inepta quæ interdum in cœnam, in has ſordes abijcerentur. Quo in loco ex antiquis codicibus mimica legimus, id eſt, hiſtrionica. Aduocamentum pro auocamento, apud eundem ad Geminum lib. IX. qui tamen in antiquis octauus inſcribitur: Ero ergo ſuſpenſus pro homine amiciſſimo, dum admittere aduocamenta & cicatricem pati poſſit. Vbi auocamenta ſine d legendum, haud dubiè pro ſolatijs quæ mentem à mœrore & animi ægritudine auocant, διαγωγὰς ἀπὸ τῶν λυπῶν ἀσχολούσας. Lactant. lib. de Opificio Dei: Traducitur autem mens cogitatione cæca, & ſibi auocamenta inuenit, ne ſaluberrimam quietem corporis interrumpat. Auocamenta animæ appell

Energia.

Enargia.

Mimicum.

Auocamentũ.

appellat ea uiſa quibus in ſomnum corpus delabitur. Sic *apud Quintilianum lib.* x. Nanq; *illa ipſa quæ delectant, neceſſe eſt auocent ab intentione operis deſtinati:neq; enim ſe bona fide in multa ſimul intendere animus totum poteſt.* Vbi *aduocent per d corruptè uulgò legitur.* Et *in hac ipſa lege.*§.*ultimo,* Et *multò minus milites aduocandi ſunt à ſignis.auocandi ſine d legendum eſt,* ἀυθελκτέοι. Adijcio *&* addico*(de quibus alibi dictum eſt)errore librariorum identidem mutuò ſuccidanea ſunt,ut* proprius *&* propius, *frequēter in his libris.* Quædam *non erroris ſed iudicij ſunt,ut fiſtuca et feſtuca pro eodem:de quibus alibi dictum.* Vindico *et uendico.exuccum pro exucto. demenſum pro dimenſo,cu ius meminit* Nonius.*monimentum pro monumento.autor et author uel auctor. ſimulare pro ſimulare.perducere puellā*

προάγειν. pro producere,id eſt,προάγειν.et perductor pro producto-

Perductor. re,id eſt,amantium internuntio *&* adminiſtro libidinis. qui

× Productor. Græcè προαγωγὸς *&* προαγωγεὺς *dicatur.Sunt & alia huiuſmodi multa,ſed iſta nunc in mentem uenerunt.*

Ex eadem l.§.Idem diuus.

Quæ crimina obiecerit.) Hic *locus haud dubiè in omnibus libris mutilatus eſt.* Sic *autem emendari poſſe uidetur, ut unum uerbum incuria librariorum ablatum reſtituatur, et aliud in locum ſuum reponatur hoc modo:*Noſti *quæ crimina obiecerit apud me* Alexander Apro. *quem quia non probabat,& reliqua.remiſi ad prouinciæ præſidem.*

Ex l.Inuiti,eod.titulo.

Item *is qui exercitui præbendam conduxerit.)* Sic *in omnibus libris legitur hic locus.* Fortaſſe *autem ſic reſtitui poteſt:*Item *is qui exercitui quæ opus ſunt præbenda conduxerit.*Liuius *libro tertio,ſecundi belli* Punici:Prodeundum *igitur in concionem* Fuluio Prætori *eſſe , indicandasq; populo*

pulo publicas neceſſitates, exhortandosq́; qui redempturis auxiſſent patrimonia, ut Reip. ex qua creuiſſent tempus accommodarent, conducerentq́; ex lege præbenda quæ ad exercitum Hiſpaniæ opus eſſent. Fortaſſe etiam ſic: Item is qui exercitui præbendam annonam conduxerit.

Ex eodem tit. circa finem.

Produci teſtis non poteſt, qui antè in eum reum teſtimonium dixit.) Accurſius locum implicitũ interpretatione ſua implicatiorem reddidit. Exiſtimo autem locum aut mutilatum eſſe, aut inuerſum: ſicq́; legi debere: Produci teſtis non poteſt in reum, qui antè in eum teſtimonium dixit.

Ex l. Plurimũ, De iur. & fact. ignor.

Sed Caßius ignorantiam Sabinum ita accipiendam exiſtimaſſe refert, non deperditi et ſecuri hominis.) Exiſtimo non deperditi legendum eſſe, ſed deſidia præditi & ſecuri hominis. Securus eſt diſſolutus ſine ulla cura, quem ſupinum Iuriſconſulti uocare ſolent, id eſt, ſocordem & deſidem. quo modo & Græci ὕπτιον, τοῦτ' ἔστιν τὸν ἄπρακτον. Quintilianus de Tautologia loquens li. octauo: Hæc enim quanquàm non magnopere ſummis autoribus uitata, interim uitium uideri poteſt, in quod ſæpe incidit etiam Cicero, ſecurus tam paruæ obſeruationis. id eſt, negligens & contemptor, ἀφροντιστῶν. Lucanus in primo Pharſaliæ, de leone loquens: Per ferrum tanti ſecurus uulneris exit. Prouerbiorum decimoquinto: Omnes dies pauperis mali ſecura mens, quaſi iuge conuiuium. Quem locum Lyranus ineptè interpretatus eſt ignorantia huius Latini uocabuli. His enim uerbis beata illa ſecuritas ſignificatur, quam Democritus Euthymiam appellauit: id eſt, animi rectam, placidamq́; conſtitutionem, malorum impendentium cura uacantem. Cicero libro quinto, de Finibus: Democriti autem ſecuritas, quæ eſt animi

Securus.

Euthymia.

animi tanquam tranquillitas, quam appellant Euthmiam,
*eò ſeparanda fuit ab hac diſputatione, quia iſta animi tran-
quillitas eſt ipſa beata uita.* Idem in v. Tuſcul. *Qui autem*
Securitas. *illam maximè optatam ſecuritatem (ſecuritatem autem nunc
appello uacuitatem ægritudinis, in qua uita beata poſita eſt)
habere quiſquam poßit, cui aut adſit, aut adeſſe poßit mul-
titudo malorum? Securitati diſſolutæ opponitur aliud
uitium curioſitas, quam Græci periergiam appellant.
Quintilianus in octauo, de ornatu loquens: Eſt etiam quæ
periergia uocatur, ſuperuacua ut ſic dixerim operoſitas, ut
à diligenti curioſus, à religione ſuperſtitio diſtat. Hæc eſt
quæ paulò pòſt in l.* Nec *ſupina, curioſitas delatoria uoca-*
Delatores. *tur. Delatorum enim appellatione intelliguntur ſycophan-
tæ, id eſt, criminatores, cuius appellationis rationem* Plutar-
Quadruplatores. *chus in Solone exequitur. Et quadruplatores, quorum* Fe-
ſtus & Pædianus *meminerunt. Quadruplatores dicti ſunt
criminum publicorum delatores, qui pro delationis præmio
quartam partem in bonis delatorum conſequebantur. Et ut
aliqui dicunt, eorum rerum accuſatores qui conuicti qua-
drupli damnari ſolebant, ut aleæ, aut pecuniæ grauioribus
uſuris fœneratæ quàm quibus per leges licebat.* Vnde *qua-
druplari uerbum* Plauto *in* Perſa: *Neq; quadruplari me uo-
lo (inquit* Paraſitus) *Neq; enim decet ſine meo periculo ire
aliena ereptum bona, neq; illi qui faciunt mihi placent.
Quadruplari pro quadruplaturam exercere dixit.* ἐργολα-
βεῖν, ἐνδεικνύναι. Cicero in Verrem, Actione tertia: *Quid id
ad Verrem? Quis detulit? nemo. niſi fortè exiſtimatis ei
quadruplatores ad fretum præſto fuiſſe.* Capitolinus *in
Marco Philoſopho; Calumnijs quadruplatorum interceßit,
appoſita falſis delatoribus nota. Delationes quibus fiſcus
augeretur contempſit. Delatoria igitur curioſitas à* Iuriſ-

conſult

cõſulto prouerbialiter dicta eſt à quadruplatorum improbitate, de quibus illud Plauti in Trinummo, de famigeratoribus loquens dici poteſt, Quod quiſq; in animo habet, aut habiturus eſt ſciunt, id quod in aurem rex reginæ dixerit ſciunt, quod Iuno fabulata ſit cum Ioue, quæ neque futura neque facta ſunt, tamen illi ſciunt. Quadruplatorum appellatione ſignificari poſſunt homines, qui delationibus faciendis confiſcationes à Principibus impetrant, ut homines interdum inſontes fortunis omnibus euertant, cuiuſmodi patrum noſtrorum memoria multi extiterunt, noſtra etiam nonnulli. Quanquam ſectores illi propriè appellari poſſunt, cuius uocabuli meminit Aſconius. Res autem ipſa ſectio appellatur. Cicero in Antoniana ſecunda, Et eius uiri nomine me inſectari audes, cuius me amicum, te ſectorem eſſe fateare? Ad Antonium loquens, qui Pompeij bona ſectione inuaſerat. Idem, Expectantibus omnibus quiſnam eſſet tam impius, tam demens, tam dijs, hominibusq; hoſtis, qui ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere: inuentus eſt nemo præter Antonium. Et rurſus, Tantus igitur te ſtupor oppreßit, uel ut uerius dicam, tantus furor, ut primùm non ſector ſis iſto loco natus, deinde cum Pompeij ſector, cum te execrandum populo Rom. non deteſtabilem, non omnes tibi deos, omnes homines & eſſe inimicos, & futuros ſcias? Hoc tamẽ principatu ſectionis nomen penè obſoleuit, non quòd deſint qui ſectores eſſe uelint, ſed Princeps nondum experiri uoluit quantum ſibi in fortunas priuatorũ liceat. Legibus enim omnia adhuc permiſit. Qua moderatione nõ tam legibus ſolutum ſe eſſe docuit, quod alij gloriari ſolent, quàm legibus teneri Principis innocẽtiam non poſſe. *Sectores.* *Sectio.*

Ex lege, Quæſitum, De ſponſalib.

Quæſitum eſt apud Iulianum, an ſponſalia ſint antè

Z duod

duodecim annos, ſi fuerint nuptiæ collatæ.) Accurſius collatas nuptias pro reuera celebratis malè intelligi uoluit. Collatæ enim nuptiæ in duodecimum annum ſignificantur, id eſt, dilatæ, reiectæq́ꝫ. Dicimus enim conferre rem in arbitrium alicuius, & conferre in aliquod tempus. Huius ſignificationis exemplum eſt in l. Si rés, in principio, infrà, De iure dotium.

Ex l. In eo iure. ʃ. ultim. De ritu nupt.

Si ab hoſtibus patronus captus eſſe proponatur, uereor ne poſsit iſta connubium habere nubendo, quemadmodum haberet, ſi mortuus eſſet.) Huiuſmodi eſt iſta locutio, ut uix dicere poßis affirmatiua nec ne ſit. Cui ſimilis eſt illa in l. Non ſolùm. §. Sed uideamus, infrà eodem hoc titulo, Non finita iam tutela & nupta puella alij, uereor ne longum ſit adoptionem mariti impediri, quaſi propter hoc interponatur, ut ratio tutelæ reddendæ cohibeatur. Animaduertere igitur debemus quædam eſſe uerba, quæ idem ſine negatione, ac cum negatione polleant, ut uereor, timeo, metuo, caueo: & ſiqua ſunt eiuſdem ſignificationis. uereor ne ueniat, uereor ut ueniat: timeo ne moriar, & timeo ut moriar: caue facias, & caue ne facias. Terentius, Sed pater adeſt, caue te eſſe triſtē ſentiat. Vt enim interdum duæ negationes non plus quàm una pollent, ut ſi dicas, nunquam mihi nec obfuiſti, nec profuiſti: ſic interdum una negatio duarum negationum inſtar eſt, duntaxat adiuuante ui uerbi. Cicero ad Q. Fratrem, Quòd enim abſuiſti, uereor ne ſatis diligenter in Senatu actum ſit de literis meis. id eſt, ne non ſatis. Idem in Acad. Anaxagoras niuem nigram dixit eſſe. ferres me ſi ego idem dicerem? tu ne ſi dubitarem quidem. Idē ad Atticū, Si manet, uereor ne exercitum firmum habere poßit. id eſt, opinor cum exercitum firmum nō habiturum.

De uſu negationis.

biturum. Quod fortaſſe ſic reſoluitur, uereor ut ne habere poßit. quo modo loquendi Cicero ipſe uti ſolet: ut in Bruto, Ego tamẽ ita de unoquoq; dicam, uti ne elici poßit quem exiſtimem oratorẽ, quem declamatorẽ fuiſſe. Et in III. de Orat. Omnis mea cura ſolet in hoc uerſari ſi poſſum, ut efficiã aliquid dicẽdo: ſin minus ut ne quid mali. Ex more Terentiano ſumptũ, qui ait, Vt ne quid nimis. Hunc autem loquendi modum uideo noſtræ aut proximæ memoriæ clarißimos ſcriptores ſequi. Hermolaus in quadã orat. Vt ſollicita ſit admodũ uniuerſa ciuitas, ne lætitiam incredibilem ſuam oratione conſequi ualeamus. id eſt, ne non ualeamus. Sic Vlpianus, Vereor ne poßit iſta connubium habere nubendo. id eſt, ne non poßit, ut ipſe alibi dixit in l. Si ego. §. j. infrà De iure dotium. Et Triphonius, Vereor ne longum ſit adoptionem mariti eius impediri. id eſt, opinor nõ eſſe longũ, id eſt, incommodũ. Hoc etiam per ut particulam Cicero enuntiare ſolet: ut ad Atticum, Qui cùm impudentißimè poſtulauerit, tamen conceditur, & tamen uereor, ut ipſis cõtentus ſit. Et pro Quintio, Si ueretur, ut res indicio facto parata ſit. In quibus locis multi exiſtimarent deeſſe negationem, cùm nihil deſit. Terentius, Dies mihi hìc ut ſatis ſit, uereor ad agendum. Politianus in Herod. Veritis omnibus ſatis libenter Imperatorem Pertinacem milites reciperent. id eſt, non reciperent. Eſt etiam alioquin inuenire, cùm una negatio in oratione deeſſe uidetur. Cicero in III. de Legibus, Quæ res cùm ſapientißimè conſtituta eſſet à maioribus noſtris, nihil habui non modò multum, quod putarem nouandum in legibus. Non modò multum, pro non modò non multũ. Et de perfecto Oratore, Nã ſic ut in epularum apparatu à magnificentia recedens non ſe parcum ſolùm, ſed etiam elegantem dici uolet.

Non ſolum,pro non ſolum non, dixit. Idem pro Publio Sextio, Cùm illi ſoli eſſent,præter illum flagitioſum Tribunumplebis duo Reipub.turbines, qui non modò præcipitanti patriæ ſubuenirent, ſed etiã nimis tardè concidiſſe mœrerent. Et de reditu ſuo ad populum, Tribunitijs ſuperiores illi rogationibus nulla autoritate Senatus ſunt reſtituit. Marius uerò non modò à Senatu, ſed etiam oppreſſo Senatu eſt reſtitutus. id eſt,non modò non à Senatu. Et in I I I I.Tuſcul. Iis enim malis inſidentibus non modò beati,ſed ne ſani quidem eſſe poßimus. Liuius, Aſdrubaliq; non modò in Italiam traducendi exercitus,ſed ne manendi quidẽ ſatis tutò in Hiſpania ſpẽ reliquit.Plinius in epi.Multa in urbe noſtra,iuxtaq; urbẽ,nõ oculis modò,ſed ne auribus quidẽ nouimus. Quæ exẽpla & ſimilia mirũ eſt Laurẽtiũ Vallẽſem nõ animaduertiſſe.Is enim lib.I I I. Elegantiarũ,ut ſcitè pauca de hac re,& ſubtiliter diſſeruiſſe mihi uidetur,ita ſi eius doctrinã ſequi uelimus,hæc loca tueri nõ poterimus.In cauſa eſt (ut arbitror) quòd Laurentius ad normã Latinæ proprietatis ea redigere uoluit, quæ Græcorũ imitatione uſurpata ſunt.Græci enim τῷ οὐχ ὅπως,ἀντὶ τοῦ οὐ μόνον οὐχὶ ſubinde utũtur. Demoſthenes, Ἐνόμιζον μὲν ἀφ᾽ ὧν ἐπολιτευόμην, οὐχ ὅπως μηδὲν ἀδικῶν τοιαῦτα πείσεσθαι,ἀλλὰ καὶ μέτρια ἐξαμαρτὼν συγγνώμης τεύξεσθαι,ἀντὶ τοῦ οὐ μόνον οὐχὶ πείσεσθαι.Simile eſt οὐχ ὅτι & μηὅτι crebra apud oratores & elegãtiores ſcriptores. Plato, ἐγὼ δὲ ἀνθρώπῳ, μηὅτι δὴ θεῷ : id eſt,nõ ſolùm hoc nõ dixerim de Deo.Et μήτι,μητιδὴ,quæ itidẽ pro non ſolum non accipiuntur. Hoc etiam per nedum Latinè dici ſolet.Salluſtius, Quippe ſecundæ res ſapientium animos fatigant, nedum illi corruptißimis moribus uictoriæ temperarent. Apud Liuiũ in VIII.ſecũdi bel. Punici, hoc modo

Τὸ οὐχ ὅπως.

οὐχ ὅτι, μηὅτι.

do

do Fabius loquitur aduerſus Scipionem in Africam traiectũrum, Me Dictatorem cùm uigerem adhuc uiribus, et in curſu maximarum rerum eſſem, recuſantem nemo audiuit, quò minus inſectãte me magiſtro equitũ (quod fando nunquam auditũ fuerat) imperiũ æquaretur meum: nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi cum adoleſcente florentiſſimo proponã. id eſt, non modò nunc non proponam. Idem, Attonitus repẽtino malo uix quid obijceretur, intelligere potui, nedum ſatis ſciam quomodo me tuear. Cicero pro Plancio, Ego uerò ne immortalitatem quidem contra Rempublicã accipiendã putarem, nedum emori cum pernicie Reip. uellem. ubi alius etiã non indoctus nollẽ (ut arbitror) dixiſſet. Et pro Cluẽtio, Nec Metellus, nec Popilius clariſſimi uiri uim Tribunitiã ſuſtinere ualuerunt, nedum his tẽporibus, his moribus, ſine ueſtra ſapiẽtia, ac ſine iudiciorũ remedijs ſalui eſſe poſſimus. Lucianus, ϗ πάνυ ἀπαλὸς τὸ πόδε, ϗ οὐδ᾽ ἑςάναι χαμαὶ, οὐχ ὅπως βαδίζειν ἐδύνατο. Cicero in Acad. Anaxagoras nigrã niuẽ eſſe dixit, ferres me ſi idẽ dicerẽ? tu ne ſi dubitarẽ quidẽ. Vnã negationẽ Cicero duarum uice poſuit. Interdum contrà duas pro una poſitas inuenimus. Idem lib. III. de Finibus, Sed quanquam negent Stoici nec uirtutes nec uitia creſcere, at tamen utrunq; eorum fundi quodammodo, ac dilatari putant. Et in V. Tuſcul. Itaque ne ſi iucundiſſimis nos ſomnis uſuros putemus, Endymionis ſomnum nolimus dari. Et in Acad. Quod bonum quale ſit, negat omnino Epicurus ſine uoluptatibus ſenſum mouentibus, nec ſuſpicari. Et pro lege Manilia, Erat enim metus iniectus ijs nationibus, quas nunquam populus Romanus, neque laceſſendas bello, neque tentãdas putauit, οὐδεπώποτε οὐχ ἡγήσατο. In his enim locutionibus Cicero Græcos imitari uoluit, ut pro Corne-

lio, Verſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi in maximis noſtris malis atq; diſcordijs, neminem unquam alterius rationis, atq; partis non re, non uerbo, non uultu denique offendit. Hæc de negationis uſu dicenda hoc in loco habui, ut multis fortaſſe non ſatis animaduerſa, ſic omnibus neceſſaria.

Ex l. Si extraneus, De iure dotium.

Nec enim quiſquam iudex proprijs auribus audiet mulierem, & reliqua.) Legẽdum propitijs, licet exemplaria refragentur.

Ex l. Quemadmodum. §. primo.

Igitur hanc dotem periculo mulieris eſſe dico, quandiu dominus uel pater ratam promiſſionem uel traditionẽ habuerit.) Aut deeſt negatio, ut legatur non habuerit, aut
Quoaddum. quoad legi debet, non quandiu: uel quoaddum, quod eiuſdem ſignificationis eſt. ut ſit, quoaddum dominus ratam promiſſionem habuerit. Et paulò pòſt, Hoc ita incerti conditione conſecuturum, ut promiſſione liberetur. In quibuſdam exemplaribus hoc idẽ legitur, & neutrobi rectè. Propterea non hoc ita, ſed hoc item: quod ſignificat itidem, id eſt, eodem modo. Cicero in Verrẽ, actione ultima, Sed non item mihi licet, quod ijs qui nobili genere nati ſunt, quibus omnia populi Romani beneficia dormientibus deferuntur. id eſt, non itidem, non eodem modo.

Ex l. Tali. §. Socer, eodem titulo.

Hanc pecuniam generum petere debere, & exactam acceptã legatis referri.) Accurſius referri aſſimulari interpretatur, quia ut de cæteris legatis detrahitur Falcidia, ita
Tabula domeſtica Romanis. & de iſta. Ego Accurſiũ exiſtimo longè ab huius uerbi intellectu abfuiſſe, referreq; actiuè legendum cenſeo, non referri. Sciendũ igitur hunc morem antiquis Romanis fuiſſe,

ut

ut unuſquiſque domeſticam rationē ſibi totius uitæ ſuæ per dies ſingulos ſcriberet, in quo appareret quid quiſque de reditibus ſuis, quid de arte fœnore lucro'ue ſepoſuiſſet, quo'ue die, & quid item ſumptus feciſſet. Sed poſtquam aſſignandis literis reorum, ex ſuis quiſque tabulis damnari cœpit, poſterioribus ſeculis, & ad memoriam uſque Aſconij qui huius dicti autor eſt, uetus hæc conſuetudo ceſſauit. Cicero in Verrem, act. I I. *Habeo & iſtius & patris eius accepti tabulas omneis, quas diligētiſſimè legi atque digeſſi: patris quoad uixit, tuas quoad ais te confeciſſe.* Accepti tabulas uocat rationes, in quas acceptæ pecuniæ referebantur. In huiuſmodi tabulis capita multa erant quæ nomina à Cicerone identidem dicuntur, utputa artificij, negotiationis, fœnoris, aduentitiorum, ut legatorum, hæreditatum, & huiuſmodi. Simulatq; igitur aliquam pecuniam acceperant, in caput hoc aut illud, id eſt, huic, aut illi nomini acceptam referebant. Tranquillus in Tyberio, *Neque hæreditatem quidem aut legata percepit ulla aliter, quàm ut peculio referret accepta.* de Tyberio loquens, qui ſe Auguſto in adoptionem dederat. Cicero in I I. Philippic. *Ego enim amplius ſeſtertiûm ducenties acceptum hæreditatibus retuli.* Idem in Verrem, *Vnum oſtende ſignum in tabulis aut tuis aut patris tui emptum eſſe, uiciſti.* de tabulis expenſi loquens. erant enim binæ tabulæ, ut alibi docuimus. Cicero ad Atticum, *Feciſti mihi gratum, quòd Serapionis librum ad me miſiſti. pro eo præſentem pecuniam ſolui tibi imperaui, ne tu expenſum muneribus ferres. id eſt, ne donaſſe exiſtimares.* Has autem tabulas edere interdum cogebantur rei præſertim repetundarum. Quod idem Cicero apertè oſtendit his uerbis in I I. in Verrem action. *Nouum & ridiculum eſt quod*

hic nobis reſpondit, cum ab eo tabulas poſtularemus, uſque ad M. Terentium & C. Caßium Conſules feciſſe, poſtea deſtitiſſe. Quod etiam alibi liquidò declaratur, præterquam etiam quòd Aſconius id adnotauit. Itaque de homine negligenti & parum ſcribente, prouerbialiter dicebatur, Ne tabulas quidem conficere. Idem in 11. de Orat. Hic Sulpitius, me quidem, inquit, Antoni rectè mones: ſed ne te quidem multum ſcriptitaſſe arbitror. Tum ille, Quaſi uerò, inquit, non ea præcipiam alijs quæ mihiÿpſi deſunt: ſed tamen ne tabulas quidem conficere exiſtimor. Verùm & in hoc ex re familiari mea, & in illo ex eo quod dico quantulum id cunque eſt quod faciam, iudicari poteſt. De huiuſmodi tabulis intelligendum illud in lege, Qui concubinam. §. ij. De legatis iij. Id legatum putat Labeo quod acceptum in tabulis ſuis ex ea hæreditate teſtator retuliſſet. Diarium. *He autem tabulæ ſi ſingulorum dierum ratione obſeruata fierent, diaria uocabantur, & Græcè ephemerides, ut in illo exemplo cuiuſdam neotericorum ſed doctißimi,* Calendarium. *Multa ſunt in diario tuo nomina quæ tu neſcis. Calendariũ autem ab obſeruatione ſingulorum menſium, cuius exempla ſunt tam apud Iuriſconſultos quàm apud alios. Quoniam uerò fœneratores diligentius faciebant huiuſmodi tabulas, ideo factum eſt ut calendarium in iure pro negociatione nominum faciendorum accipiatur. Vlpianus, Calendarij quoque curatio & quæſtura in aliqua ciuitate inter honores non habetur, ſed perſonale munus eſt. Africanus, Itaque ipſæ pecuniæ ſi adhuc calendario, id eſt, nominibus faciendis, deſtinatæ eſſent, fidei commiſſo cedere ſolent.* Aduerſaria. *Aduerſaria autem dicuntur tumultuariæ quædam tabulæ, quæ ante tabularum confectionem perſcribebãtur, ne memoria rerum excideret, ut ex ijs poſtea tabulæ iuſtæ & æternæ*

æternæ fierent. Cicero pro Roſcio, Nimium cito ait me indagare de tabulis, non habere ſe hoc nomen accepti, in codicem accepti & expenſi relatum confitetur, ſed in aduerſarijs patere contendit. Vſque eo'ne te diligis & magnificè circumſpicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, ſed ex aduerſarijs petas? ſuum codicem teſtis loco recitare arrogantiæ eſt, ſuarum perſcriptionum & liturarum aduerſaria proferre, non amentia eſt? Et rurſus, Quid eſt quòd negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt quòd diligenter conficiamus tabulas? qua de cauſa? quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æternæ: hæc delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſanctæ: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc ſunt coniecta, illæ in ordinem confectæ. Itaque aduerſaria in iudicium protulit nemo, codicem protulit, tabulas recitauit. Inde illud cuiuſdam recentiorum, Ita dum mea partim ſubrepta, partim ſubdolè deſignata cognoſco, pauca tumultuariè in aduerſarijs magis quàm in codice ſcripſi. Aduerſaria igitur ſunt libri, in quibus res conijciuntur, quaſiq; ſtipantur. Codex uerò in quo digeruntur & ordine conſcribuntur. Similis fuit apud eoſdem diligentia conficiendarum ephemeridum, in quibus quaſi annales domeſtici, id eſt, priuatarum rerum ſuarum ſcribebantur. Cicero pro Quintio, Diſcedens in memoriam rediit Quintius, quo die Roma in Galliam profectus eſt. ad Ephemeridem reuertitur. inuenitur dies profectionis pridie Calendas Februarij. Nonis ſi Romæ fuit, cauſæ nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiſerit. Ephemeridem igitur adibant antiqui cùm quid quaque die feciſſent, meminiſſe opus erat. Diurnum Latinè dicitur. Iuuenalis Satyra v i. Et cedens longi relegit tranſacta diurni. Vnde & Codex.

Ephemeris mathematica apud Plinium lib. x x i x. *Epinyctis autem commentarius eſt rerum nocturnarum, quòd nocturnum dici poteſt, ut diurnum.* T*abularum uerò priuatarum inſtar habebant commentarij Principis, de quibus alibi diximus. Erant & tabulæ publicæ, quarum meminit Tacitus his uerbis libr.*x i i i. *Dein curam tabularum publicarum à Quæſtoribus ad Tribunos tranſtulit, uariè habita ac ſæpe mutata eius rei forma. Meminit & Cicero in Verrem, Hæ in ærario ſeruabantur, ut alibi dictum eſt.* V*t ad rem ueniamus, cui filiæ nomine ſocer centum legauit, ſi ea acceperit, accepta referre debet legatis. id eſt, in legatorum cauſam imputare, tametſi doti acceſſerint. Hoc enim ferre referreq́; acceptum ſignificat præter notam illam ſignificationem iuris ſtudioſis. unde acceptilatio nata.*

Epinyctis.

Ex lege Cùm. §. Si fundo, eod. titul.

Nec diuortio ſecuto præſenti die quod in numero eſt, reſtituatur, ſed ſtatuto tempore ſolui debeat.) Lego quod *in numerato, licet nullo exemplari aſtipulante.* Plinius *lib.* x x x i. *Claudius Iſidorus teſtamento ſuo dixit, quamuis multa ciuili bello perdidiſſet, tamen relinquere ſeruorum quatuor milia, iuga boum tria milia ſexcenta. reliqui pecoris ducenta quinquaginta milia. In numerato pondo ſexcenta milia. Vnde metaphoricôs in numerato pro in promptu dicitur. Quintilianus in* v i. *Illa potius urbana eſſe dixerim, quæ ſunt generis eiuſdem, quæ ridicula dicuntur, & tamen ridicula non ſunt. De actore facilè dicente extempore dictum eſt ingenium eum in numerato habere. In numerato, id eſt, promptum & ad manum,* ἐν τῷ παραυτίκα, ἐν τῷ παραχρῆμα, *hoc eſt, præſentiſſimum & ad expedienda extempore dicenda ſolertiſſimum. Sunt & alia minutula errata in titul. proximis, ut in lege tertia,*

In numerato habere.

De

De donationibus inter uirum & uxorem. §. Qui in eiuſdem, Prohibentur ſibi donare. ſibi pro ipſi corruptè legitur. Et eſt rectus caſus pluralis. Et in §. Ab uxoris, Si modò uir & ſocer in eiuſdem ſunt poteſtate. ſenſus poſcit ut ſi non legatur, hoc modo, ſi non & ſocer, id eſt, niſi. ſed hæc & huiuſmodi uix digna ſunt quæ attingantur.

Ex lege, Si mulier, De donat. inter uirum.

Si mulier acceptam à marito pecuniam in ſportulas pro cognato ſuo ordini erogauerit, an donatio ualeat.) Sportæ, ſportulæ, ſportellæ (inquit Aſconius) ut fiſci, fiſcinæ, fiſcellæ, ſpartea, ſunt utenſilia ad maioris interdum ſummæ pecunias capiendas, à ſparto herba uocabula deducta ex qua cõtexebantur: cuius meminit Plinius lib. XXIIII. Sic σπυρίδες καὶ σπυρίδια Græcè. Sportula inde dicta eſt obſonium quod diuites Romani ſalutatoribus dabãt ſecreto ipſi cœnantes. Sportula. *In limine autem domus ſportulæ conſtituebantur. Iuuenalis, Nunc ſportula primo Limine parua ſedet turbæ rapienda togatæ. Ille tamen faciem prius inſpicit, & trepidat ne Suppoſitus uenias, ac falsò nomine poſcas. Recta cœna ſportulæ oppoſita erat. Liberaliores enim* Recta cœna. *diuites, ciuilioresq́; ſalutatoribus ſuis legitimum conuiuium exhibebant, quæ recta cœna dicebatur. Sordidi autem & maligniores rectæ cœnæ loco ſportulam tantum præbebant. Tranquillus in Domit. Multa etiam in conuiuiorum uſu nouauit, ſportulas publicas ſuſtulit reuocata cœnarum rectarum conſuetudine. Idem in Auguſto, Conuiuabatur aſſiduè, nec unquam niſi recta. Et in Veſpaſiano, Sed & conuiuabatur aſſiduè, ac ſæpius rectè ac dapſilè, ut macellarios adiuuaret. Interdum nummi ſportulæ loco cedebant. Idem Iuuenalis,*

Sed

Sed cum ſummus honos finito computet anno.
Sportula quid referat, quantum rationibus addat,
Quid facient comites, quibus hinc toga calceus hinc eſt?
Centum quadrantes erant, quorum crebra mētio eſt apud Martialem. *Sportula olim pauperibus tantùm dabatur, poſtea diuites etiam ſportulam captare & expoſcere cœperunt.* Idem, Iubet *à præcone uocari* Ipſos Troiugenas, *nam uexant limen & ipſi* Nobiſcum, *da Prætori, da deinde* Tribuno. Marcellus *autem hic de ſportulis alterius generis intellexit, de quibus* Plinius *ad* Traianum *ſcribens ita, inquit,* Qui *uirilem togam ſumunt, uel nuptias faciunt, uel ineunt magiſtratum, uel opus publicum dedicant, ſolent totam bulen atque etiam è plebe non exiguum numerum uocare, binosq́; denarios uel ſingulos dare. quod an celebrandum & quatenus putes rogo ſcribas.* Ipſe *enim (ſicut arbitror) præſertim ex ſolennibus cauſis cōcedendum iuſsiſti inuitationes.* Et Traianus *ad* Plinium, Merito *ueteris ne in malam ſpeciem incidat inuitatio, quæ & in numero modum excedit, & quaſi per corpora, non uiritim ſingulos ex notitia ad ſolēnes ſportulas cōtrahit.* πρὸς τὰ νενομισμένα πρωτανεῖα συγκαλεῖ. Non *abſimile ſportulis eſt honorarium decurionatus, quod pro ingreſſu in bulen à buleutis, id eſt, decurionibus dabatur.* Cuius *idem* Plinius *meminit ad eundem, & nos alibi (ut arbitror) diximus.* εἴσοδος *à* Græcis *dicitur.* De *ſportulis huiuſmodi* Papinianus *in lege,* Spurij, *in titulo,* De *decurionibus,* Minores, *inquit* x x v. *annis* Decuriones *facti ſportulas* Decurionum *accipiūt, ſed interim ſuffragium inter cæteros ferre non poſſunt.* Sportulæ *noſtro tempore ſunt in domubus principum id genus erogationis, quod liberatas uocāt lingua uernacula, quas etiam in antiquis noſtris*

ſtris ſcriptis liberationes uocari uideo. Quod genus olim multũ celebrabatur in aula Principũ noſtrorũ, ut ex antiquis monumentis apparet. id eſt, ex libris diſpenſationis regiæ, quos ſtatus domus appellant. Quod uerò buccam ad curiam dicunt, Latinè rectã cœnam appellare ſoleo, quam etiam rectam abſolutè, ut antiqui, ſic nos appellare poſſumus. Tranquillus in Auguſto, Conuiuabatur aſſiduè, nec unquam niſi recta, non ſine magno hominũ ordinumq; delectu. Ex quibus uerbis apparet cur recta cœna dicta ſit, id eſt, iuſto ordine diſcumbẽtium exhibita tanquam rectum iuſtumq; cõuiuium: non ut ſportula, quæ clientulis obijciebatur tanquam abiectis, & in nullo honore à diuitibus habitis. Dicere igitur poſſumus rectæ ius habere in aula admiſſionales, id eſt, cambellanos, cubicularios, ſtructores, ferculiferos, & omnes ab epulis, pincernas (ſi id Latinum uocabulũ eſſe poteſt, παρὰ τὸ πινεῖν κιρνᾶν cõfictum) & qui ad cyathos ſtantes dicũtur, archimagiros, architriclinos, diſpenſatores, honorarios ephebos, & omne deniq; aulicum miniſterium, quos officiarios domus uocamus.

Ex lege, Sed ſi uir uxori. §. Si uir.

Si uir uxori munus immodicũ in Calendis Martijs, aut natali die dediſſet.) Calendæ Martiæ fœminis ſolennes erant in ijs enim munera ijs miſſitari ſolebant. Vnde fœmineæ Calendæ à Satyrico dicuntur, En cui uiridem umbellam, cui ſuccina mittas Grandia, natalis quoties redit, aut madidum uer Incipit, & ſtrata poſitus longaq; cathedra Munera fœmineis tractas ſecreta Calendis. Ita enim Calendæ Martiæ fœminis dicatæ erant, ut Saturnalia uiris, quæ menſe Decembri agitabantur. Tranquillus in Veſpaſiano, Sicut Saturnalibus dabat uiris apophoreta, ita & Calendis Martijs fœminis. & tamen ne ſic quidẽ priſtinæ *Calendæ Martiæ.*

cup

cupiditatis infamia caruit. Apud Plautum in Milite Periplectomenus ſenex inter flagitationes uxorias & hāc narrat, Verùm priuſquam galli cantent, quæ me ſomno ſuſcitet, dicat da mi uir quod Calendis mittā cum Martiæ uenerint. Macrobius lib. 1. Saturnalium de Calendis Martijs loquens, Hoc menſe ſeruis cœnas apponebant matronæ, ut domini Saturnalibus. illæ ut principio anni ad promptum obſequium honore ſeruos inuitarent, hi quia gratiam perfecti operis exoluerent. Quo in loco Macrobius de tempore priſcorum Romanorum loquitur, qui decem tantùm menſes habebant.

Ex eadem lege.

Non uidetur mulier facta locupletior, ſi aut in encænio, aut in unguentis.) In antiquo legimus obxenio. propter quod obſonio legendum puto. De xenijs alibi dictum eſt. Encænia dedicationes fanorum uel aliarum rerum dicuntur. ut Ioannis x. Ἐγένετο δὲ ἐγκαίνια, Facta autē ſunt encænia Hieroſolymis.

Ex lege penultima, eiuſdem tituli.

Die nuptiarū priuſquā ad eum tranſiret, & priuſquam aqua & ignis acciperetur, id eſt, nuptiæ celebrarentur obtulit decem aureos dono.) Aqua & igni (inquit Feſtus) tam interdici ſolet damnatis, quàm accipiunt nouæ nuptæ: uidelicet quia hæ duæ res humanam maximè uitam continent. Itaq; funus proſecuti redeuntes, ignem ſupergrediebātur aqua aſperſi: quod purgationis genus uocabant ſuffitionem. De aqua & igni Lactantius lib. 11. Inſtitut. ita inquit, Alterū enim quaſi maſculum elementum eſt, alterum quaſi fœmininum: alterum actiuum, alterum patibile. Ideoq; à ueteribus inſtitutum eſt, ut ſacramento ignis & aquæ nuptiarū fœdera ſanciantur, quòd fœtus animantiū

calore

calore & humore corporentur atque animentur ad uitam. Cùm enim conſtet omne animal ex anima & corpore: materia corporis in humore eſt, animæ in calore. quod ex auium fœtibus datur ſciri, quos craßi humoris plenos, niſi opifex calor fouerit, nec humor poteſt corporari, nec corpus animari. Exulibus quoque ignis & aqua interdici ſolebat. adhuc enim uidebatur nefas, quamuis malos tamen homines ſupplicio capitis afficere. Interdicto igitur uſu earũ rerum, quibus uita cõſtat hominum, perinde habebatur, acſi eſſet qui eam ſententiam exceperat morte mulctatus. Adeò iſta duo elementa prima ſunt habita, ut nec ortum hominis, nec ſine ijs uitam crediderint poſſe conſtare. Hactenus ille. Eôdem pertinet Ciceronianũ illud prouerbiũ in Læl. *Amicitia, inquit, res plurimas cõtinet: quocũq; te uerteris præſto eſt. nullo loco excluditur: nunquam intempeſtiua, nunquam moleſta eſt. Itaque non aqua, non igni (ut aiunt) pluribus locis utimur quàm amicitia.* Accurſius malè de face nuptiali intellexit. Tæda enim nuptialis erat, quæ nouæ nuptæ præferebatur. & ſeruus qui eam præferebat. Daduchus Græcè, Latinè prælucens appellatur. Apuleius in Aſino, *Tædasq́; nuptiales quibus præluxerãt ibidem extinctas relinquunt.* Tranquillus in Auguſto, *Tonanti Ioui ædem conſecrauit, liberatus periculo, cum expeditione Cantabrica per nocturnum iter lecticam eius fulgur perſtrinxiſſet, ſeruumq́; prælucentem exanimaſſet.* Inde illud metaphoricôs à Cicerone in Salluſt. dictum, *Ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut ſi prius noti non fuerint, à me accipiãt initiũ memoriæ ſuæ.* Et in Lælio, *Bona ſpe prælucet in poſterum.* Plautus etiam lucere facem nouæ nuptæ dixit, id eſt, præferre. Vergilius, *Nec coniugis unquam Prætendi tædas, aut hæc in fœdera ueni.*

Aqua & igni interdicere.

Prælucere.

ET HAEC HACTENVS.

INDEX COPIOSISSIMVS EORVM OMNIVM,

quæ in prioribus Budæi Annotationibus explicata reperiuntur. In quo ſciendum b, literam numero præpoſitam, barbaram dictionem ſignificare.

A

Abſoluendi nota 121
A, ſalutaris litera 124
Abacus in triclinijs 499
Abacus logiſtarum ibidem
Abalienationis genera 98
Abdicare ſe magiſtratu 83
Abecedariæ literæ 682
Abiudicare 86
Abiurare ibidem
Abnoctare non licet conſiliarijs Parlamenti 286
Abortio 429
Abrogare 238
Abſoluere creditorem 703
Abſtinere publico 383
Academia 347
Accedere ad cauſam 137
Acceptilatio 641
Acceptum & expēſum 309
Acceptum referre ibidem
Accerſo 189
Accipere nomen 271
Accipitrariū aucupiū 584
Accipitrum differētiæ 584
Accurſiana errata 584
Accurſiana ignorantia 87
Accurſiani 277
Accurſius idolum 178
Accuſationē exarmare 488
Accuſationes reorum in Senatu 221
Acere 564
Achilleum uotum 524
Achylos 658
Acidum uinum 564
Ἀκονιτὶ 348
Ἀκρέμον 406
Ἀκριβὲς 517
Acribodicæi 12
Ἀκριβολίκαιον 12
Ἀκριβολίκαιος 14
Ἀκρίτως 112
Acrochiriſtæ 350
Acta 122

Actio

Actio ex ſponſo 95
Actio ex teſtamento 187
Actio in bonum & æquum concepta 10
Actio legis 188
Actione prima 133
Actionem dare 130
Actuariæ naues 488
Actuarij 243
Addicere 569
Addicere nummo 572
Addicti 569
Addictorum lex dura 571
Adijcio 718
Adigere in uerba 469
Adigi in uerba Principis 285
Adigere ſacramento 469
Adminiculum 409
Admitti ad cauſam dicēdam 135
Adoleſcentum inſtitutio 234
Adoptare 186
Οἱ ἀδοξοῦντες 712
Adrianus 30
Aduentitium munus 309
Aduentitij accipitres 585
Aduerſaria 728
Adultera 545
Adulterorum liberi 609
Aduocatus 3
Aduocatus ueterator 682
Aediles curules 148
Aedilium cura 81
Aedilium curuliū ordo 148
Aegilops 607
Aegyptiorum opibus ſuffarcinati 38
Aegrotatio 646
Aequus animus 18
Aequum bonum 15
Aequum bonum impetrare ibidem
Aequi boni facio ibidem
Aequi & boni reſponſores 35
Aequi tractatio 270
Ex Aequo & bono ſtatuere 12
Aequitas 9
Aequitas animi 18
Aes circunforaneum 506
Aes militare 302
Aere diruti 341
Aera 607
Aerarium 295
Aerarium Atheniēſium 297
Aerariū in æde Saturni 296
Aerarium ſanctius 50
Aerarij homines 295
Aerarij Quæſtores ibidem
In Aerarios relati 206

Ex ærarijs eximere ibidem
Aerarius 205
Aerati 303
Aeſtimatio 712
Aeſtimationem inire 432
Aeterna lex 174
Aether 182
Affectus non mouebantur ab Oratoribus coram Areopagitis 249
Afferre manus 217
Agamemnonis dolor 295
Ἀγκυλόγλωσσον 661
Agendi & loquendi præcepta coniungenda ſunt 45
Agere ſummo iure 13
Agere ſuo iure 414
Agitatores 354
Ad Agnatos & gentiles deducendus 141
Agones ſtephanitæ 356
Agonothetæ 358
Ἀγοραῖον 579
Ἀγορανόμοι 500
Ἄγραφον 65
Ahena tria 516
Αἰτήματα 48
Αἰτία τοῦ δαίμονος 613
Αἰχμάλωτον 101
Alaudæ 407
Ἀλαζὼν 698
Alaudium 691
Alba linea 454
Album Iudicum 337
Album Prætoris ibidem
In Albo proponere 188
Albarium 499
Albarium opus 498
Alcumiſtæ, dicti Logiſtæ 499
Alexander Chriſtum & Abrahamum coluit 30
Alexandri Imperatoris conſilium 255
Ἀλλακτικὸν 62
Allacticon 543
Allecti 195
Allegare 18
Allegatio 18
Ἀλογία 664
Altercari 131
Altercatio ibidem
Ἀμαχεὶ 348
Ambigere 396
Ambire 15
Ambitio duplex 701
Ambitioſum 702
Ambitioſus 699
Ambitus ibidem
Ἀμβλύνεσθαι 716
Amittere 139
Amittere è manibus ibidem

Amphict

Amphictyon 269
Amphictyones 56
Ἄμφιπποι 355
Amphoteroplum 704
Ampliare 220
Ampliati qui ſint 123
Ampliatio 336
Amplificatio 249
Ampliſsimus ordo 253
Amplius pronuntiare 336
Amußis 454
Amymones 710
Ἀμύμων ibidem
Ἀμωτήρια 488
Ἀνακρίνειν 713
Ἀναδεδειγμένοι 360
Ἀναδέχεσθαι 165.420
Ἀναδέχεσθαι δίκην 110
Analphabeti 60.682
Ἀναγορεύειν 568
Analogia 60
Analogia Geometrica 58
Analogum ius 19
Anancophagia 358
Anantapodoton 154
Ἀναπόδεκτον ἀξίωμα 47
Ἀνασκευάζεσθαι τὴν τράπεζαν 509
Anatarij accipitres 186
Ἀνατιθέναι 642
Anatociſmus 704
Ancones 453
Ancylotomon 661
Ancylogloſſum ibidem
Ἀνδράποδον 101
Ἀνάλθυνος 240
Ἀνιατρολόγητος 461
Anima quibuſdam pro ſale 169
Animaduertere 323
Animaduerſum in milites ſortitò 341
Animi dotes 289
Animæ principatus 52
Animus æquus 18
Anni prætextæ 222
Annis cedens 565
Annua, bima, trima die 475
Anniculi accipitres 585
Annulus equeſtris ordinis inſigne 197
Annulorum ius 198
Annulorum ius donare 203
Annulus aureus 197
Ἀνώγεων 413
Anquirere 135
Anteambulones atrati 495
Antecategoria 232
Ἀντέγκλημα ibidem
Ἀντεισφέρειν 83
Antiades 662
Ἀντικατηγορία 232

Anticipatio 51
Antidoron 458
Antigrapharij 297
Antigraphei ratio ibidem
Ἀντιγραφεῖς 297
Antigraphum ibidem
Antinomiæ in Pandectis 678
Antinomiæ ſolutio 88
Ἀντιπαραγραφὴ 119
Ἀντιπεπονθὸς ius 62
Ἀντιπελαργεῖν 50
Ἀνθυπογράφεσθαι 119
Ἀντιπολιτεύεσθαι 371
Ἀντιπράττειν ibidem
Antiquarij 162
Antiquari Senatuſconſult. 238
Antiquitatis effigies in libris iuris 21
Antiſtites 28
Antiſtites Parlamenti 260
Antonius, qui & M. Philoſophus 233
Antonius Pius Imperator 30
Anypeuthini 240
Ἀπαγγέλλειν 713
Apalæſtri 346
Ἀπαλλάττεσθαι 575
Ἀπαλλάττειν 576
Ἀπαντᾷν ἐπὶ τὴν δίκην 111
Ἀπαρτίζειν 515
Ἀπαρτιλογία ibidem
Apatores 186
Ἀπεζωσμένοι 340
Aphe 348
Ἀφὴ ibidem
Ἀφειμένοι 340
Ἀφοπλίζω 488
Aphorme 508
Ἀφορίζειν 136
Ἀφοσιώσεως ἢ ὁσίας ἕνεκα 578
Ἀφοσιοῦσθαι ibidem
Ἀφροντιστῶν 719
Ἀποβράζειν 668
Apocarteros 198
Ἀποδεδειγμένοι 360
Ἀποδεικνύειν 359
Ἀποκρύπτειν 569
Apolecti 287
Ἀπομισθοῦν 492
Ἀποζῆν 367
Appellare 688
Appellare de defectu iuris 256
Appellationes à Iudicibus ad Senatum 230
Appetere 367
Apponere ſibi præuaricatorem 137

Ἄπρακτος 719
Apud acta 122
Aqua & igni interdicere 735
Aquila anataria 638
C. Aquilij laus 17
Aquulam in uinum infundere 429
Arbitrari ex æquo & bono 12
Arbitrium 40
Arbuſtiua uitis 406
Arca camerata 625
In Arcem relati 206
Arceſſo 9
Ἀρχαιρεσιάζειν 701
Archigrammateus 185
Archimimi 343
Architectari 464
Architectonicæ quædam artes 462
Architectonicus ibidem
Architectus 454. 464
Architectura 360
Ardearij accipitres 586
Areopagita ſubticentior 251
Areopagitæ 247
Areopagitæ noctu iudicabāt 250
Areopagitarũ conſilium 171
Areopagitarum integritas 250
Areopagitarum iudicia memoratu digna 248
Areopagus, curia Martis 246
Arenatum 498
Areſta uno R 268
Argentaria coactio 297
Argentarij 508
Argentarij in foro tabernas habebant 505
Argumenta firmiſſima 199
Argyritæ agones 356
Argyrognomones 508
Argyropractæ 506
Arithmetica proportio 61
Ἀριθμὸς πλήρης 515
Ariſtocratici 57
Ariſtoteles Alexandri præceptor 44
Ariſtotelis laus 176
Arma, pro inſignibus 145
Armilla 191
Arrectaria 592
Arrectarij 539
Arreſta b. 268
Artes 23
Artis omnis duæ partes 462
Articuli Græci uis 153

Aſcriptitij 146
Aſcriptitij Dij 195
Aſinus ad lyram 444
Aſoti 599
Aſotia ibidem
Aſpendius cithariſtes 522
Aſſa uox 385
Aſſamenta 591
Ex Aſſeclis excedere b.685
Aſſectari prætextatum 222
Aſſeres 592
Aſſes ibidem
Aßiduus 482
Aßignatio 313
Ἀςροβλῆτες 618
Aſtroblætæ ibidem
Aſtroboliſmos ibidem
Aſyli ius 319
Aſylia 669
Aſylos ibidem
Aſylon ſimulacrum ibidem
Aſylum iuris 319
Ate 168
Ἀτελώνητοι 706
Athei 648
Athenienſium conſiliũ 248
Athletæ 347
Athletarum uictus 352
Athletica ars 350
Athletica habitudo 353
Athlotetæ 358
Atocia 419
Attributa pecunia 302
Aucupium accipitrarium 584
Autor 689
Autor laudatur 687
Autoramentum 339
Autorare ibidem
Autorati ibidem
Autores in incertum euentum 196
Autoritas 189
Autoritas imminuta 197
Autoritas pro uſucapione 690
Autoritas Senatus 196. 219.253
Auena 607
De Auguratus iure 392
Auguſta legibus tenetur 183
Auguſtius 713
Auitium 301
Aula interior 170
Aulicum & interius conſilium 365
Aulicum inſtrumentum 300
In Aulicos qui indignos promouent 334
Aulœdi 87
Auocamentum 476.717
Aurelia lex 302

Aurum

Aurum 541
Auſpicari 367
Auſpicia magiſtratibus data 392
Aut certè 159
Autolici 167
Axioma 47
Axiomata 280
Ἀξιωματικώτερον 713
Axes 591
Αὐτοσχέδιον 502
Αὐτόπιστοι 51

B

Βαλαντιοτόμοι 635
Balbi 661
Banni b. 40
Bannum b. ibidem
Barbara uocabula à leguleis recepta 17
Baſtardelli b. 596
Bellum 49
Bellum commiſſum 426
Beneficium clientelæ abnegare 694
Beneficium & pœna Dei Democriti 169
Berones 630
Beſſarion 186
Bigæ 600
Bigena uitanda 431
Bilis atra & frigida 654
Blæſi 661
Βλαστὸς 406
Bolos 582
Bona fide 10.579
Bona ex edicto poſsidere 110
Bona prædia 113
Boni conſulere 372
Ex Bono & æquo arbitrari 12
Bonum & æquum 50
Βουλαὶ 247
Βουλευταὶ 310
Βουλὴ ibidem
Borderelli b. 301
Bos 542
Βραβεῖον 358
Brabeutæ ibidem
Bractearij 638
Brauium 358
Breues 301
Breuia ibidem
Breuiare 369
Breuiarium 489.631
Breuiarium principale 300
Breuis & breue 489
Britanniæ comes 263
Budæus literis ſibi ſoli operam dedit 281
Budæus cur ſæpè diuagetur à propoſito 535

Budæi in caſtigandis Pandectis conſilium 41
Budæum ab alijs mutuaſſe ſententias 278
Quid Budæum ad ſcribendum impulit 42
Bulæ Athenienſium 247
Buleutæ 310
Bulla 221

C

C,nota condẽnationis 121
C,triſtis litera 125
Cacœthe 171
Κακουργεῖν 372
Cadere cauſa 115
Cadere formula ibidem
Cadmea uictoria 262
Caduceum 191
Caduceator ibidem
Cælatura 638
Cæli cum terra ſocietas 617
Cæli filij 143
Cæmentum 423.633
Cærimoniarũ magiſtri 360
Cæſa & ruta recipere 590
Cæſar 160
Cæterum 375
Καινοτομεῖν 356
Calamitas 600.605
Calamitoſus ibidem
Calamitoſa tempeſtas 613
Calamitoſum ordeum 600
Calcar aureum 198
Calceus lunatus ibidem
Calculus 376
Calculum porrigere 126
Calculum permittere ibidem
Caldariæ cellæ 516
Calendæ Martiæ 733
Calendarium 728
Calices diatreti 430
Camarota 625
Camera ibidem
Camerarium cucurbitæ genus 626
Camerata arca 625
Cameratum opus 626
Campeſtres accipitres 585
Canabis 487
Canales 592
Cancellarius 264.286
Cancellarius in Francia 278
Cancellarius qualis eſſe debeat 286
Cancellarij appellatio 285
Cancellarij domus 288
Cancellarij eruditio ibidem
Cancellarij partes 283
Cancellariatus interregnum 286
Candidus 371
Candidati Principis 303

Candidati Quæſtores ibid.
Canonarij 300
Canonibus ſoluere 184
Capere magiſtratum 315
Capere pignora 213
Capillamentum 655
Caput 110
Capitis iudicium primum apud Areopagitas 248
Capite cenſi 483
Capitalis Iudex, Prætor 245
Carbunculus 615
Carbunculatio 611.615
Cardo 593
Cardinem cauſæ ponere 129
Carruca 599
Caſtellum 592
In Caſtoris templo pecuniæ deponebantur 506
Caſtrenſis ordo 147
Caſtrenſis ſeueritas 341
Caſtrenſia uerba 686
Caſus legis b. 40
Καταδεδικασμένος 569
Κατάδικοι 206
Catadromus 595
Καταλείπειν τὴν δίκην 111
Κατάλυμα 413
Καταλύειν 714
Catamidiare 510
Κατάπλους 304
Κατάρχεσθαι 367
Κατακοναί 404
Κατεσπουδασμένον 702
Καταθεωρεῖν 713
Κάθετος 455
Καθίζειν 126
Catonis dictum 523
Catonis filij 158
Catonis eloquium ibidem
Cauſa indicta damnari 112
Cauſæ maiores 243
Cauſam conſtituere 128
Cauſam dicere 240
In Cauſidicos 16
Cauſificationes iudiciales 74
Cautelæ 17
Καυθμός 614
Cautum eſſe pedibus, prædijsq; 113
Cedens annis 565
Cedere foro 505.506
Cedere honori, oneri 513
Cedere interceßioni 137
Cedere legibus 512
Cedere patria, urbe ibidem
Cedere uita ibidem
Celetizontes 355
Celeres ibidem

Celeuma calcantium apud Hieremiam 385
Celeuſma ibidem
Celeuſtes ibidem
Cellæ caldariæ 516
Cellula ſtudiaria 433
Cenotaphium 190
Cenſendi breuitas 219
Cenſendi poteſtatem facere 127
Cenſere 126.211
Cenſeri 49
Cenſores 200.205
Cenſores Senatu mouebantur à Senatoribus 204
Cenſorũ animaduerſio 206
Cenſoria iudicia 205
Cenſoria ſubſcriptio 204
Cenſus equeſtris 197
Cenſus Senatorius 201
Centenariæ Curiæ 254
Centenariæ Curiæ ſummum tribunal 258
Centeſimæ 705
Centeſimæ duplices 704
Centum Senatores Romani 192
Centumuiralis 149
Centumuiralis Curia 246
Centumuirale iudicium 192
Centumuirales cauſæ 243
Centumuiralia iudicia 243. 244
Centumuiri 149
Centumuiri aucti numero 244
Centumuiris Prætor præſidebat ibidem
Centuriata lex 75
Centurio 147
Κεραμέως πλοῦτος 381
Cernere hæreditatem 140
Ceroma 348
Ceromatiſtæ ibidem
Certamina ſacra 356
Ceryx, cerycia 199
Ceſpitium 388
Ceßio quomodo fiebat 98
Chærephontis pallor 686
Χέρωσις 102
Charitas humana 53
Chartophylax 320
Chaſma 608
Chaſmatiæ ibidem
Chaſmaticus terræmotus ibidem
Χαῦνος 478
Chelonium 624
Chiliarchi 147
Chiliaſtæ 476
Chironia ulcera 171
Chironomi 344

Chiron

Chironomia ibidem
Choragium 472
Choragia, choragus ibidem
Χρεοκοπεῖν 509
Χρηματίζειν 84
Χρῆσις 101
Chryſomalli 204
Χρῆσθαι τῷ νόμῳ 189
Cicero iuris peritiſsimus 22
Ciceronis laus 23
Ciceronis locus 403.411
Ciceronis locus emendatus 154
Ciceronis propoſitum de iure ciuili in artem redigendo 23
Ciconariæ leges 50
Ciconia ibidem
L. Cincinnati Dictatura 520
Κίονες 421
Cippi 422
Circuli geometres 48
Circunducere edictum 139. 249
Circunforaneum æs 506
Circunforanea uerba 686
Ciſium 599
Citare leges 364
Citare perſonaliter b. 115
Citharista 344
Citharœdi 36.344
Ciuis 180
Ciuium inter ſe æqualitas ibidem
Κλάδος 406
Clandeſtina commercia 57
Infra Claſſem 482
Claſſes 254.390
Claſsiarij 386
Claſsicus 482
Claſsici ibidem
Claſsici autores 483
Claſsici teſtes ibidem
Clauus 198
Clementia, in quibus cognitionibus iuris ſit 232
Cleopatræ ſponſio 95
Κλέπτης 263
Clientelæ 692
Clientes 691
Coactio argentaria 297
Coactores ibidem
Coaſſatio 591
Coaxatio 538.591
Cochlea 621
Cocus 672
Codex 729
Codicis libri à Græcis 245

Codonophori 495
Cœna recta 731
Cœna recta & ſportula 322
Cœnaculum 434
Cœnacula 412
Cœnacularius ibidem
Cænaculariam facere ibidem
Cœnationes ibidem
Coëmptione in manum mariti uenire 302
Coëpulones 298
Cogere in ordinem 329
Cogere Senatum 212
Cogitatio ſpuria 186
Cognitio ſumma 246
Cognitor 370
Coliphium 353
Collatinus 90
Collatæ nuptiæ 722
Collatio 300
Collecta ibidem
Collegium 203
Collybus 485
Collybiſtæ 486.508
Colophonem imponere & addere 266.365
Coloßica onera 624
Coloßicotera ibidem
Columella 663
Columnæ 421
Columnæ partes 422
Comeſſari 671
Comeſſator ibidem
Comitatus 392
Comitia centuriata 85.177
Comitia magna 177
Commentarienſes 381
Commentarij legum multiplices 261
Commentarij recentiorum Iuriſconſultorum 555
Commentarioli 380
Commentarium ibidem
Commentarius 379
Commercia 57
Commercia uoluntaria ibid.
Commiſeratio oratoria 249
Committere 426.695
Committere mulctam 389
Committere ſe publico 383
Commiſſum bellum 426
Commißiones ibidem
Communis prudentia 52
Communis ſenſus ibidem
Communia inter amicos omnia 55
Commutatio armorum Glauci & Diomedis 541
Commutatio Græcorum 539
Comparatio à lance ad animi iudicium 282

Comparatio Lesbiæ ſtructuræ & Decreti 11
Compendium ſcribendi iuris 530
Comperendinare 120.336
Comperendinatus reus 122
Comperendinatus Verres 124
Comperendinati unde dicti ſint 122
Comperendinatio 121
Comperta 496
Compertus ſtupri, criminis, &c. 675
Concameratio 537
Conceptis uerbis iurare, peierare 468
Conceptiuæ feriæ 157
Concertata res 127
Conchyliarij 489
Conchytæ ibidem
Conciergus b. 627
Concio legitima & conuocata 208
Concipere 467
Concipere iuſiurandum ibidem
Concratitius paries 534
Conditio arbitraria 40
Conducere 491
Conductor 490
Confarreatio 102
Confectæ res 127
Conferre 722
Conferre pedem 135
Confeſſus æris 675
Confiſcare 298
Confiſio 376
Confornicatum opus 626
Confratriæ b. 298
Κονίαμα 500
Conniuentes 527
Conſcripti patres 195
Conſentes 194
Conſilia 17
Conſilium aulicum & interius 267
Conſilium magnum ibidem
Conſilium ſanctius 287
Conſilium ſtrictum 267
Conſiſtens uinum 192
De Conſtituenda ratione iuris ciuilis 26
Conſtituere diſceptationem 134
Conſtituere cauſam 128
Conſtituere iudicium 130
Conſtituere iudicium & quæſtionem 127
Conſtitutio Philippi Regis 267
Conſtitutio Philippina 265

Conſtitutio Philippi Pulchri 259
Conſtituere ſtatũ cauſæ 128
Conſtuprata iudicia 701
Conſuetudo 184
Conſuetudo laudabilis 67
Conſuetudines 277
Conſul 147.311.384
Conſul iuſſu Tribuni plebis in carcerem duci poterat 314
Conſulis imperium 313
Pro Conſule eſſe 315
De Conſulis relatione 224
Conſules uidebant ne quid Reſpublica detrimenti caperet 311
Conſulum munera 245
Conſulibus permiſſa Reſpublica & commiſſa 311
Conſularis 384
Conſularis cognitio 246
Conſulares qui ſint 192
Conſulares leges 85
Conſummare 371
Contabulatio 592
In Contemptores Latinitatis digreſsio 442
Contentioſa res 129
Contignatio 537
Continens cauſæ 127
Contrarotulatores b. 297
Controuerſa res 129
Controuerſia declamatoria 269
Controuerſiã ſui facere 695
Conturbare 495
Conturbare fortunas 496
Conturbare rationes 493
Conuadari 109
Conuenire 254
Conuentus Amphyctionum duodecim 269
Conuentus trium ordinũ 293
Cordax 346
Coria 537
Corinthum nauigare 344
Cornicum oculos configere 77.188
Cornicarij accipitres 586
Coronæ 100.436
Corona à D. Paulo promiſſa 353
Sub Corona uænire 100
Corpora medicorum 48
Corpora Phyſicorum unde ibidem
L. Craſſus 158
Crater 589
Cratitij parietes 534.634
Κράυρον 478
Creta 139

Creui hæreditatem 485
Cridæ b. 109
Criminales cauſæ non differendæ 231
Κρίνεσθαι 240
Τὸ κρινόμενον 130
Κρίσιν ἰδίαν ποιεῖν 681
Critæ 357
Critici ibidem
Critolai libra 42
Κρουνοὶ 589
Κρουνίζειν ibidem
Crumeniſeca 635
Κρύβδην ψηφίζεσθαι 251
Κρύσταλλος 615
Κτῆσις 102
Κτῆμα 101
Cubitum 456
Cubitus 459
Culinaris ratio 672
Culpare 375
Cunctatores 527
Cupedinarium forum 292
Cupedipetæ 458
Cuppæ 631
Curia ampliſsima 253
Curia Pariſienſis 230
Curia non ſtataria, ſed indictiua 262
Curiæ 149
Curiæ centenariæ 254
Curiæ ingrediendæ ius 323
Curiæ Princeps 286
Curiæ ſeminarium 408
Curiata lex 75
Curioſus 699
Curules 149
Custodes 297
Cybiſteres 488
Cybiſtena ſaltationis genus 489
Cynomyia 523
Cynoſarges 348

D

Dæmoniſtici 648
Damnum 61
Dare actionem 130
Dare in mancipatum 98
Dare iudicium 130
Dare nomen 271
Dare per ſcriptum b. 139
Daſypodes 399
De præpoſitio 673
Decedere ſuo iure 414
Decemuiri 82.150
Decempeda 455
Decempedator 456
Deceſsio populi 67
Decernere ut legibus quæratur 134
Decernere quæſtionem 134. 135

Deceſſor

Deceſſores ex prouincijs 306
Dechetum b. 479
Decimare 494
Decimatæ legiones 341
Decoctum argentum 512
Decoctores 509
Decollare 141
Decoquere 509.510.511
Decretum 268
Decuriæ 310
Decuriæ & claſſes 264
Decuriæ Iudicum 220.244
Decurrere 597
Decurſorium ibidem
Deducere ad agnatos & Gentiles 141
Deferre in ærarium 382
Defrueſcere 667
Deflagrare 668
Defuncti abſolutè 576
Defuncti fato 575
Defunctoriè agere 577
Defunctoriè ſuſcipere 578
Defunctus pro cadauere 576
Defungi 575
Dei prouidentia mundum regi 248
Δεισιδαιμονία 648
Delatores 720
Delio natatore opus habere 435
Demagogi 421
Demarati filius 75
Demenſum 670
Demetrius 351
Democriti Dij 169
Demoſthenis orationes 165
Demoſthenis ſynanche 543
Denuntiare teſtibus 140
Deos eſſe Epicurus inuenit 51
Deprecatio 232
Deprehendi 373
Deprehenſus ibidem
Deſaiſire b. 68
Deſæſire b. 68
Deſcendere in cauſam 137
Deſcribere 40
Deſerere uadimonium 109
Deſignare 358
Deſignati Conſules 360
Deſignatores 358
Deſpondere animum 370
Δεσποτεία 102
Deſpoticon ius 64
Deſultores 354
Deſultoria leuitas 355
Detineri 714
Detrimentum à tritura 478
Deueſtire b. 102

Deuorata uerba 473
Deus qui fias 604
Δεξιοῦσθαι 701
Δεύτερον 338
Diabolares 484
Diabolus, eiusq́; lapſus 168
Διακαρτερεῖν 368
Diaconi, non diacones 490
Diaconidicæ 29
Διακόπτειν 337
Διαδικασία 131
Διαγράφειν 644
Διαλαμβάνειν 337
Dialectica laus 140
Δίαλμα 426
Διάλογοι 377
Διαλύειν 337
Διανεμητικὸν 62
Diapaſmata 628
Διαπορέια 137
Διαφθεῖραι 703
Diarium 324.380.728
Διατιζεῖν 430
Diatretum ibidem
Diaulodromi 350.457
Diaulus 350.456
Dica 111
Δικαιολογεῖσθαι 364
Dicæodotes 299
Δικαιολογικός 129
Δίκαιον 518
Τὸ Δίκαιον 11
Δίκαιον κατ᾽ ἀξίαν 57
Δίκαιος 521
Δίκη 29
Dicam impingere 111
Dicam ſcribere 189
Dicarum mucrones 167
Δικασπόλοι 29
Δικασταὶ ibidem
Dicaſtes 61
Dicere dictatorem 272
Dicere pro teſtimonio 133
Dicendi peritia 160
Dixi Oratorum 125
Dictare actionem 111
Dictator 147.228
Dictatorem dicere 272
Dictatura 311
Diduco 715
Diecula 476
Diem diffundere 336
Diem eximi 220
Diem tolli ibidem
Dies 475
Dies conſtituta 139
Dies tollenda 220
Dies magni 255
Dies ſtati, pro ordinarijs 139
Diffinire 25
Diffinitio 24

Diffuſus dies 336
Diffundere diem ibidem
Digitus 418
Dignatio 376
Digreßio, qua in mores præſentes inuehit 522
Digreßio in Latinitatis contemptores 443
Dij minorum gentium 194
Dij maiorum gentium ibid.
Διϊςάναι 337
Dijudicata res 127
Dimidium plus toto 156
Dinundinatio 59
Dionyſiaci artifices 242
Diplinthij parietes 536
Dipondius 98
Dirimi auſpicia 337
Diruptus 341
Dirutus 164
Diſcedere in diuerſa 235
Diſceptare 255
Diſceptationes liberæ & legitimæ 252
Diſceptationem conſtituere 127
Diſceßionem facere 209. 210
Diſcoboli 347.349
Δίσκος 426
Diſcutere 663
Diſcuſſoria 666
Diſpenſare b. 40
Diſpungere rationes 643
Diſpunctio ibidem
Diſputationum fontes 22
Diſquiſitio 135
Dißimilitudo nulla in genere 54
Diſſolutiones contradictorum 132
Diſtinere 715
Diſtentus ibidem
Diſtributiuum ius 57.62
De Diuidendis ſententijs 236
Diuiduum 34
Diuidere ſententiam 237
Δοκεῖν 49
Δοκιμασθῆναι εἰς ἄνδρας 685
Δόκιμον 518
Οἱ Δοκοῦντες 712
Dodrans 459
Δόγμα 260
Dolichodromi 350
Dolichos 457
Dolichus 350
Dolones 432
Domanium b. 298
Domi ſe continere, exilij loco 508
Domus Tribunorum apertæ 218
Dominij præfatio 79

Dorodoci 458
Δωροδόκος 700
Dorodacia 458
Δωροδοκία 700
Doron 458
Dorophagi ibidem
Dotes animi 289
Δοξαστικὸς 612
Δοξαστὴς ibidem
Δουλεία 684
Δρόμος 426
Dulciarij piſtores 470
Duodecim 161
Duodecim tab. laus 22
Δυσνομία 168
In Dyſnomiam Franciæ 167

E

Ἐκ καιροῦ 711
Ἐκ παραλλήλου 645
Ἐκβολὰς 429
Ἐκβολία ibidem
In Eccleſiaſti. locus reſtitutus 608
Ἔκκριτοι 330
Ἐκκρούειν τὸ πρᾶγμα τῷ χρόνῳ 221
Ἐχέγγυον 482
Echemythi 527
Echemythia 528
Echinus 485
Echinus parturiens cunctatur 484
Ecnephias 613
Ἐκφωνεῖν 226
Ἔκπληξις 615
Ἔκπληξις τῶν δένδρων 611
Ecquis 715
Ἐκρύσεις 429
Ἐκζωσμοὶ ibidem
Edere 139. 382
Edere ludos 471
Edere nomina 271
Edere petitionem b. 189
Edere ſpecimen 686
Edictum Iuſtiniani contra enarratores 279
Edictum prætorium 185
Ex edicto poßidere 110
Edictus Senatus 208
Edilitas 500
Efferueſcere 667
Effluctio 429
Ἐγκύκλιοι 330
Ἔγκριτοι ibidem
Ἐγκύκλιον 579
Ἐγγεγραμμένοι 196
Ἐγγεγραμμένοι ἐν ἀκροπόλει 206
Ἐγγυᾶσθαι 110
Εἰκαῖον, τὸ τυχὸν 578
Εἰσφέρειν 83
Eijcere 429

Eiectitius ibidem
Elephantis intelligentia 49
Eleuare 132
Eleuare teſtimonia 131
Elogium 134
Cum Elogio mittere ibidem
Eloquentiæ munera 444
Eloquentia pulſa Lacedæmone 250
Eloquentiam requiri in Iuriſconſulto 44
Emancipare 102
Emancipatio 97
Ἐμβαίνειν 25
Ἐμβάλλειν 363
Embatæ 487
Ἐμβάται ibidem
Emblema 436
Emboliſmos 362
Emmelia 346
Emplaſtra 628
Emptio mancupi 98
Ἐνάρχεσθαι 367
Enargia 717
Encyclios diſciplina 20
Encyclopædia 461.544
Encyclopædia quid 20
Ἐνδεικνύναι 720
Ἐνδείκνυσθαι 714
Ἐνδιδόναι 513
Energia 717
Enhortius 308
Enneacrunos fons 389
Ennææ 31
Ἐνοχλεῖν 372
Enoplia 346
Ἐνουρεῖν 662
Entheaſtici 647
Enthei 646
Enuntiatum 47
Ἐπακτὸς ὅρκος 468
Ἐπαγαγεῖν ψῆφον 126
Ἐπαμφοτερίζειν 396
Ἐπηρεάζειν 372
Ephebium 351
Ephelides 662
Ephemeris 380.631
Ἐπὶ καιροῦ 711
Epibatæ 386.487
Ἐπιβατεύειν 386
Ἐπιβολαὶ 31
Epicaia b. 12
Epicaizare b. ibidem
Ἐπιδημεῖν 383
Ἐπιδημία 304
Ἐπιεικὴς 450
Τὸ Ἐπιεικὲς 10
Ἐπιεικίζω 12
Epiicia 12.14
Ἐπινίκια 284
Epinyctis 630
Ἐπισκευαὶ 404

Epiſt

Epiſtomion 593
Epiſtomizo 594
Ἐπιζέφειν τὴν ψῆφον 126
Epitome 489
Epitoma 490
Epulum funebre 493
Epulones 298
Equa ſola grauida coitum patitur 597
Eques b. 40
Equeſtris cenſus 197
Equeſtris ordo annulo inſignitus ibidem
Ex Equeſtri ordine ad Senatorium tranſitus ibidem
Equi deſultorij 355
Equorum genera 418
Equites 197
Equitium 301
Ἔρανος 300
Eraſi 301
Ἐρήμη δίκη 112
Ἐρήμην καταδικασθῆναι ibi.
Eremoditium 111
Ergaſtulum 570
Ergata 622
Ἐργολαβεῖν 720
Ἐργολαβοῦντες 492
Ἑρμηνεύειν 713
Erratum in ſententia 155
Erucæ 617
Erugo 616
Ἐρυσίβη ibidem
Eſſedum 599
Ἑταιρεία 694
Ἐντεταγμένοι 330
Ethici ſtatuarij 343
Ethologi ibidem
Ethopæi ibidem
Ethopæia ibidem
Ethos ibidem
Euangelia 284
Euocare 503
Euocatio ibidem
Euocatio militaris 501
Euocatio ſacrorum 191
Eunomi 166
Eunomia ibidem
Eunomia duplex 170
Euthymia 719
Ex bona fide 10
Ex iure manũ conſertũ 104
Ex tempore 707
Ἐξαίρετος 420
Exæuire 668
Examinare computum b. 643
Exarmare 488
Exarmare accuſationẽ 488
Exautorare 340
Exautorationis exemplum 340

Excedere ex aſſeclis b. 685
Excipere notis 382
Exceptores ibidem
Excidere formula 116
Excurrere 514
Excurrens ſumma 513
Excurſio Oratoria 514
Excutere 634.635
Ἔχειν τὸ δίκαιον 138
Exemplare b. 40
Exemplum collationatum b. ibidem
Exemplum 373
Exemplum recognitum 46
Exercitatio artem iuuat 462
Exercitatio Pancratiaſtica 425
Ἐξαιρεῖσθαι 614
Exhædra 351
Exhedræ 433
Exhæreſemi dies 363
Ἐξηγεῖσθαι 470
Ἐξηγευημένοι 112
Exilium 507
Eximere actionem 221
Eximere de reis 138
Eximere ex ærarijs ibidem
Eximere noxæ ibidem
Eximere notæ ibidem
Eximere numero 330
Exiſtimatio 712
Ἐξίςασθαι 513
Exoluere religione 651
Exorari de iniuſtis 526
Ἐξορκοῦν 569
Exotica unguenta 629
Ἐξουσία 415
Expeculiatus 342
Expenſæ 98
Expenſum ferre 641
Experiri intra parietes 14
Explorator Græcorum Romam miſſus 87
Expolitionum genera 498
Exprobrare 366
Expungere 644
Expungere rationes ibidem
Exſcribere 40
Ex tempore 711
Extra lapidem primum 311
Extraordinarij b. 195
Extricatus 430
Ἐξυβρίζειν 614.620
Εὐγένεια 180
Εὐγνωμοσύνη 18
Εὐλαβεία ὑπόρρήτω 702
Εὔθρυπτον 478
Εὐθυδοκία 119
Εὐθύνας διδόναι 240
Εὐθύνεσθαι ibidem
Ἐζημιωμένοι 206.295

Facere

F

Facere ad ſtomachum 367
Facere gratiam canonis 184
Facere litem ſuam 680
Facere petitionem b. 189
Facere rectè atq; ordine 306
Facere tyrocinium 686
Facio æqui boni 15
Faceſcere 370
Fanatici 646
Farcturæ 536
Fas 28
Faſces 326
Faſces ſubmittere 327
Faſces ſubmittere populo 66
Faſti dies 572
Faſtorum libri 76
Fatuus 658
Fauorabilis Iudex b. 40
Ferales præcones 495
Fercula 600
Feriæ conceptitiæ 157
Feriæ Latinæ ibidem
Ferramentum 639
Ferre ad populum 83
Ferre Iudicem 94
Feſtuca 538.718
Feudum b. 694
Feudum clienteæ 692
Fdes 440
Fides labefactata 480
Fidem fallere 339
Fidem ſuam liberare 481
Fidem alicuius ſequi ibidem
Fidem tueri ibidem
In Fidem ſe conferre 692
In Fidem recipere 694
Fide bona 579
Fide optima 579
Fide ſua eſſe iubere 481
In Fide eſſe 691.694
Fidei commiſſarius 92
Fidei cōmiſſarius hæres [illegible]7
Fidentia 376
Fidutia 91
Fidutiæ actio 95
Fidutiæ exemplum ibidem
Fidutiam accipere ibidem
Fidutiam committere 96
Fidutiarius hæres 92
Fidutiaria hæreditas 97
Fidutiaria mancipatio 96
Fidutiaria opera 91
Fidutiaria poſſeſſio ibidem
Fidutiariæ tutelæ 97
Figurare 188
Finantiarū generales b.299
Finita lis quando dicatur 119
Firmamentum 129
Firmiſsima argumenta ibid.
Fiſcella 620

Fiſcellæ 298
Fiſcinæ ibidem
Fiſcus 298.620
Fiſci 298
Fiſtuca 538.718
Fiſtucatio 538
Fiſtulæ applumbatæ 594
Cn.Flauius 76
Florales agentem ſpectari à Catone 617
Floralia ibidem
Fodico 374
Formula 136
Formula cadere 115
Formularij 137
Formulam intendere 111
Fornacarius 427
Fornicarij 697
Fornices ibidem
Forum 130.245
Forum cupedinarium 292
Forum ſuarium ibidem
Foro cedere 505.506
Fortuna 145
Fortunæ 110
Fragrare 370
Francia, olim Gallia comata 16
Franciæ pares 256
Fraterculus Gigantum 143
Friuola 477
Friuolarij 478
Frontati lapides 537
Frugi bonæ 450
Ad Frugem bonam ſe recipere, euadere, redire 451
Frumentariæ teſſeræ 393
Fugax pomum 564
Fugiens uinum 565
Fugientes literæ ibidem
Fugitiuarius 637
Fumoſæ imagines 142
Funebria iuſta 332
Funerum cæremoniæ 144
Furioſi 142
Furnire ad ſententiam b.133
Furor 653

G

Galericulus 655
Galli olim elegantiæ ſtudioſi 441
Galli Senatoria dignitate donati 233
Gallorum mos improbandus 380
Gallia comata, nunc Francia 191
Galliæ ciuitates 693
Galli *fratres* Romanorum 233
Gallicus Hercules 441
Γέισωμα 435

Gelu

Gelu 615

Gemini 398

Gemini an uno cōcubitu concipiantur ibidem

Gemmæ fugientes 565

Generales finantiarū b.297

Generoſitas quid ſit 180

Genius regni 60

Gentiles 25.141.146

Ad Gentiles deducendus 141

Gentilitas ibidem

Gentilitia inſignia 145

Gentilitatis ius 141

Gentium ius 31

Gentium ius primarium ibi.

Genus 24

Geodetæ 452

Geometræ ibidem

Γέροντες 239

Γερουσία ibidem

Geranion 624

Gerundia in dum 278

Geruſia, uirtutis præmium 239

Geſtationes 418

Geſtatorium ibidem

Geſtatoria penſilia 600

Gigantum fraterculus 143

Gigantum theomachia 528

Γιγνόμενον 118

Gladiatorum genera 355

Glandem frugibus ueteres prætuliſſe 46

Glauci & Diomedis commutatio 541

Gliſcere 372

Gloria in uirtute 290

Gnomon 452

Gnomonice ars 455

Gnoſſus urbs 275

Graculus 606

Græcæ literæ, earumq́; laus 554

Grando 613

Grandinum quatuor genera ibidem

Graphis 459

Gratia 152

Gratiam canonis facere 184

Grauari 371

Greſſus 458

Γρυτάρια 478

Grytopolæ ibidem

Gubernator 365

Guerra b. 40

Gymnaſia 347

Gynæcocratia 64

Gymnici 342.347

Gymnici agones 347

Gynæcocratumeni 65

Gynæcocratumeni populi ibidem

H
Habere rationem ab aliquo b. 15
Hæreditas iuſta 520
Hæredium ibidem
Hæres ibidem
Hæreſis 649
Hæſitantes 661
Αἱμοῤῥαγία 666
Halteres 349
Haltici 347
Ἄψαυστα τῶν κτημάτων 640
Harmoſtæ 316
Haſta 29
Hedui Galli fratres Roman. 233
Helciarij 385
Heliocaminus 417
Hemiſphærium 626
Herbarum fidei derogatum eſſe 559
Herbenaca 191
Herculanea pars 494
Hercules Gallicus 441
Hercules & Iphicles gemini 398
Hermodori legislatoris exilium 75
Hernioſus 342
Heterius 308
Heteroplum 704
Hexapeda 450
Ἱκνούμενον καιρόν 517
Ἱκνούμενον μέγεθος ibidem
Hieronicæ 356
Hieronymi non eſt noui teſtamenti tralatio 150
Ἱερώτερον 713
Hippodromus 596
Hippopotamus 50
Hircientes 663
Hircoſi ibidem
Hircus ibidem
Hirudo nõ linquens cutẽ 167
Hiſtoricè 37
Hiſtriones 342
Hodie 476
Holoſericati 180
Homagium b. 694
Homeri præſtantia 548
Homeri autoritas 545
Homeri poëſes 547
De Homero doctiorum ſententiæ ibidem
Homines ærarij 295
Homines præeſſe animantibus omnibus 59
Homines tres in omni arte conſiderandi 463
Homognius 308
Homologare 252
Ὁμολογεῖν ibidem

Honori

Honori cedere 513
Honorum gradus & captura 527
Honorarium 309
Honorarius tumulus 190
Honorarium decurionũ 309
Horæ 477
Ὁρμᾶσθαι 367
Hortator 385
Hortus 520
Ὅσιον 30
Ὁσία καὶ κηδεία 332
Hoſpitalia 308
Hoſpitalis Deus ibidem
Hoſpitalis teſſera ibidem
Hoſpites 691
Hoſpitia priuata 308
Humanitas & humanæ literæ 444
In Humanitatis oblocutores 546
Humipetæ accipitres 585
Ὕλη 187
Hylæ ibidem
Ὑλομανεῖν 614
Ὑπαγορεύειν 227
Ὕπαρχον 518
Hyparxis 563
Ὑπείκειν 513
Hypæthrion 410
Hypæthron ibidem
Ὑπερθεματίζειν 587
Ὑπεκχωρεῖν 513
Ὑπεκφεύγειν ibidem
Ὑπέγγυα 114
Ὑπερῷον 412
Ὑπερβαγίζειν 663
Hypætræ ambulationes 350
Hypocauſtum 516
Hypocriſis 342
Hypocritæ ibidem
Hæpogea 537
Ὑπωπιάζειν 335
Ὑπώπιον 333
Hypopion ibidem
Hypoſtaſis 563
Hypotheca 639
Hypotheſis 48
Ὑποθέσθαι 640
Ὑποτιθέναι ibidem
Ὑποτίθεσθαι ibidem

I

Iactus 582
Ianus bifrons 325
Iatronices 80
Ichnographia 460
Iconicæ imagines 344
Iconici pictores 343
Igniculi ad naturam dati 55
Ilias malorum 34
Illaudatus 709
Illotis manibus 72

Illotis

Illotis pedibus ibidem
Illuuies 664
Imagines 142
Imagines ſubitæ 145
Imagines fumoſæ 141
Imagines maiorum in funeribus 144
Imbricamentum 435
Imbricatum 536
Immeiere 664
Imminuta autoritas 197
Immoderatio 376
Impedata uitis 409
Imperatores anniuerſarij 26
Imperij munera 246
De Imperio legis & hominis 391
Imponere 369
Impoſtores 655
Impoſtura ibidem
Imputare 368
In cœlo eſſe 603
In rem præſentem uenire 40. 108
In re præſenti conſtituere 108
Inceſſere 359
Incruſtatio materiaria 591
Inculpatus 710
Inculpati heroës nouem 710
Incumbere in eandem cauſam 137
Indago 269
Indicere iuſtitium 519
Indicia & auſpicia magiſtratibus data 392
Indicta cauſa damnari 112
Indictionales 300
Indictus Senatus 208
Indiuiduum 34
Inducere 238
Inducere ſententiam aut decretum ibidem
Induciæ 40
Indulgere 374
Infantes Iuriſconſulti taxantur 45
Infatuati 658
Inferior cauſa 133
Infeſtare 372
Infinitio 376
Informationes 52
Infra triduum b. 40
Infulæ 532
Ingenui 202
Inijcere manum 216
Iniectio manus 216
Iniectionem manus recipere 332
Inire æſtimationem 432
Inire nexum 570

Iniur

Iniurius 64.374
Iniuria 64
Iniuſtus 56
Inquæſtæ 254
Inquirere 135
Inquiſitionũ conſilium 264
Inquiſitor 135
Inſæſinare b. 358
Inſania 653
Inſanitas 376
Inſatiabilis 377
Inſcientia 376
Inſignia gentilitia 145
Inſignitus 99
Inſinuare 365
Inſinuare donationem 17
Inſolens exactor 698
Inſolentia ibidem
Inſpurcare 429
Inſtituere 66
Inſtitutum antiquum 324
Inſtituta 66
Inſtitutum memorabile 243
Inſtitutum quid 66
Inſtitutio adoleſcentiæ 234
Inſtrumentum aulicum 300
Inſula 627
Inſularius ibidem
Intercalaris 140
Intercalare 362
Intercalarius menſis ibidem
Intercalatio 363
Intercedere Senatuſconſult. Tribuni poterant 217
Interceßio 217
Interdicere aqua & igni 735
Interdictum unde ui 94
Intergerinus 539
Interim 708
Interpretis officium 152
Interpretatio legum 172
Interregnum Cancellariatus 286
Interſcalmium 385
Interſtitia uerſuum 74
Intertaliare b. 479
Intertrigo ibidem
Intertrimentum 478
Intertritura ibidem
Inteſtinum opus 436.591
Intolerans 377
Intolerantia ibidem
Inualetudo 376
Inuidentia ibidem
Ioannis locus 153
Ioues humani 181.529
Ira 131
Ire ad Iudicem 61
Ire in conſilium 127
Iſonomia 59
Iſthmus 419

Iucundus 146
Iudicare 713
Iudicatura 588
Iudicatum facere 133
Iudicatio 587
Iudex, ius animatum 61
Iudex æquus, iniquus 39
Iudicis deſcriptio ex Ariſtotele 11
Iudicis natura noſcenda eſt 15
Iudicis perſona 70
Iudicem tibi fero 94
Iudices 197. 245
Iudices à Senatu petebantur 230
Iudices infenſi 27
Iudices ex legis præſcripto iudicare oportebat 230
Iudicium, pecuniæ certæ 116
Iudicum Decuriæ 244
Iudicium non præcipitandũ 282
Iudicia publica 251
Iugum 471
Iupiter Xenius 308
Iurare conceptis uerbis 468
Iurare in leges Principis 25
Iure meo, tuo, ſuo 413
Iure optimo prædia 696
Iura in quibus conſtituenda 176
Iuri non omnia tribuenda 38
Iuridiciales prouinciæ 260
Iuris ciuilis partes 24
Iuris definitio 28
Iuris diuiſio 37
Iuris diuiſio ex Ariſtotele 56
Iuris & iuſtitiæ imago 18
Iuris lauta ſupellex 46
Iuris non iuſtitiæ conſulti 16
Iuris perdiſcendi facilitas 21
Iuriſconſulti omnibus ſui copiam faciebant 164
Iuriſconſulti XXXVII. Pandectas conſarcinarũt 47
Iuriſconſulti reſpondentes de iure 28
Iuriſconſultis opus eſt proprietate uerborum 44
Iuriſperitus & Orator Seruius 160
Iuriſprudentia olim non fuit quæſtuaria 19
Iuriſprudentia quid 20
Ius 9. 414

Ius

Ius annulorum 198
Ius bellicum 55
Ius ciuile 56
Ius ciuile opes figulinæ 38
Ius ciuile facilè adulterari 27
Ius datum omnibus 55
Ius diſtributiuum 57
Ius gentium 51
Ius gentium et humanum 55
Ius gentium primarium 51
Ius inter uirum & uxorem 64
Ius moribus inſtitutum 12
Ius moribus receptum 362
Ius natura conſtitutum 54
Ius naturale ex Cicerone 49
Ius pacis 55
Ius patriciale 256
Ius ſummum 11
Ius ſuum obtinere 256
Iuſiurandum concipere 467
Iuſſum 176
Iuſta 314.517
Iuſta facere 332
Iuſta funebria ibidem
Iuſta habitudo 517
Iuſta hæreditas 520
Iuſta magnitudo 517
Iuſta peragere 332
Iuſti dies 518
Iuſtitia 35
Iuſtitia duplex 68
Iuſtitia, finis legis 184
Iuſtitiæ imago 70
Iuſtitium 519
Iuſtitium indicere ibidem
Iuſtitium remittere ibidem
Iuſtinianus quis fuerit 682
Iuſtus 55
Iuſtum exilium 517
Iuſtum, plenum ibidem
Iuſtum munus 518
Iuſtum prælium 517
Iuſtus filius 516
Iuuenalis locus 496

L

Labefactata fides 480
Labes 607.610
Labor præmio decoratur 22
Labra 589
Lacedæmoniorũ politia 65
Lacedæmonij Lycurgi leges emendarunt 38
Lacunarij accipitres 586
Lacunæ in Pandectis 28
Lacus 431.593
Lacuſtres accipitres 586
Λαγχάνειν δίκην 111
Laicum 647

Lamach

Diffuſus dies 336
Diffundere diem ibidem
Digitus 418
Dignatio 376
Digreſſio, quæ in mores præſentes inuehit 522
Digreſſio in Latinitatis contemptores 443
Dij minorum gentium 194
Dij maiorum gentium ibid.
Διϊςάναι 337
Dijudicata res 127
Dimidium plus toto 156
Dinundinatio 59
Dionyſiaci artifices 242
Diplinthij parietes 536
Dipondius 98
Dirimi auſpicia 337
Diruptus 341
Dirutus 164
Diſcedere in diuerſa 235
Diſceptare 255
Diſceptationes liberæ & legitimæ 252
Diſceptationem conſtituere 127
Diſceſſionem facere 209. 210
Diſcoboli 347.349
Δίσκος 426
Diſcutere 663
Diſcuſſoria 666
Diſpenſare b. 40
Diſpungere rationes 643
Diſpunctio ibidem
Diſputationum fontes 22
Diſquiſitio 135
Diſſimilitudo nulla in genere 54
Diſſolutiones contradictorum 132
Diſtinere 715
Diſtentus ibidem
Diſtributiuum ius 57.62
De Diuidendis ſentētijs 236
Diuiduum 34
Diuidere ſententiam 237
Δοκεῖν 49
Δοκιμασθῆναι εἰς ἄνδρας 685
Δόκιμον 518
Οἱ Δοκοῦντες 712
Dodrans 459
Δόγμα 260
Dolichodromi 350
Dolichos 457
Dolichus 350
Dolones 432
Domanium b. 298
Domi ſe continere, exilij loco 508
Domus Tribunorum apertæ 228
Dominij præfatio 79

Dorodoci 458
Δωροδόκος 700
Dorodacia 458
Δωροδοκία 700
Doron 458
Dorophagi ibidem
Dotes animi 289
Δοξαστικὸς 612
Δοξαστὴς ibidem
Δουλεία 684
Δρόμος 426
Dulciarij piſtores 470
Duodecim 161
Duodecim tab. laus 22
Δυσνομία 168
In Dyſnomiam Franciæ 167

E

Ἐκ καιροῦ 711
Ἐκ παραλλήλου 645
Ἐκβολὰς 429
Ἐκβολία ibidem
In Eccleſiaſti. locus reſtitutus 608
Ἔκκριτοι 330
Ἐκκρούειν τὸ πρᾶγμα τῷ χρόνῳ 221
Ἐχέγγυον 482
Echemythi 527
Echemythia 528
Echinus 485
Echinus parturiens cunctatur 484
Ecnephias 613
Ἐκφωνεῖν 226
Ἔκπληξις 615
Ἔκπληξις τῶν ἀνδρῶν 611
Ecquis 715
Ἐκρύσεις 429
Ἐκζωσμοὶ ibidem
Edere 139.382
Edere ludos 471
Edere nomina 271
Edere petitionem b. 189
Edere ſpecimen 686
Edictum Iuſtiniani contra enarratores 279
Edictum prætorium 185
Ex edicto poßidere 110
Edictus Senatus 208
Edilitas 500
Efferueſcere 667
Effluctio 429
Ἐγκύκλιοι 330
Ἔγκριτοι ibidem
Ἐγκύκλιον 579
Ἐγγεγραμμένοι 196
Ἐγγεγραμμένοι ἐν ἀκροπόλει 206
Ἐγγυᾶσθαι 110
Εἰκαῖον, τὸ τυχὸν 578
Εἰσφέρειν 83
Eijcere 429

Eiectitius ibidem
Elephantis intelligentia 49
Eleuare 132
Eleuare teſtimonia 131
Elogium 134
Cum Elogio mittere ibidem
Eloquentiæ munera 444
Eloquentia pulſa Lacedæmone 250
Eloquentiam requiri in Iuriſconſulto 44
Emancipare 102
Emancipatio 97
Ἐμβαίνειν 25
Ἐμβάλλειν 363
Embatæ 487
Ἐμβάται ibidem
Emblema 436
Emboliſmos 362
Emmelia 346
Emplaſtra 628
Emptio mancupi 98
Ἐνάρχεσθαι 367
Enargia 717
Encyclios diſciplina 20
Encyclopædia 461.544
Encyclopædia quid 20
Ἐνδεικνύναι 720
Ἐνδείκνυσθαι 714
Ἐνδιδόναι 513
Energia 717
Enhortius 308
Enneacrunos fons 389
Ennææ 51
Ἐνοχλεῖν 372
Enoplia 346
Ἐνουρεῖν 662
Enthcaſtici 647
Enthei 646
Enuntiatum 47
Ἐπακτὸς ὅρκος 468
Ἐπαγαγεῖν ψῆφον 126
Ἐπαμφοτερίζειν 396
Ἐπηρεάζειν 372
Ephebium 351
Ephelides 662
Ephemeris 380.631
Ἐπὶ καιροῦ 711
Epibatæ 386.487
Ἐπιβατεύειν 386
Ἐπιβολαὶ 51
Epicaia b. 12
Epicaizare b. ibidem
Ἐπιδημεῖν 383
Ἐπιδημία 304
Ἐπιεικὴς 450
Τὸ Ἐπιεικὲς 10
Ἐπιεικίζω 12
Epiicia 12.14
Ἐπινίκια 284
Epinyctis 630
Ἐπισκευαὶ 404

Epiſtomion 593
Epiſtomuzo 594
Ἐπιφέρειν τὴν ψῆφον 126
Epitome 489
Epitoma 490
Epulum funebre 493
Epulones 298
Equa ſola grauida coitum patitur 597
Eques b. 40
Equeſtris cenſus 197
Equeſtris ordo annulo inſignitus ibidem
Ex Equeſtri ordine ad Senatorium tranſitus ibidem
Equi deſultorij 355
Equorum genera 418
Equites 197
Equitium 301
Ἔρανος 300
Eraſi 301
Ἐρήμη δίκη 112
Ἐρήμην καταδικασθῆναι ibi.
Eremoditium 111
Ergaſtulum 570
Ergata 622
Ἐργολαβεῖν 720
Ἐργολαβοῦντες 492
Ἑρμηνεύειν 713
Erratum in ſententia 155
Erucæ 617
Erugo 616
Ἐρυσίβη ibidem
Eſſedum 599
Ἑταιρεία 694
Ἐντεταγμένοι 330
Ethici ſtatuarij 343
Ethologi ibidem
Ethopæi ibidem
Ethopæia ibidem
Ethos ibidem
Euangelia 284
Euocare 503
Euocatio ibidem
Euocatio militaris 501
Euocatio ſacrorum 191
Eunomi 166
Eunomia ibidem
Eunomia duplex 170
Euthymia 719
Ex bona fide 10
Ex iure manũ conſertũ 104
Ex tempore 707
Ἐξαίρετος 420
Exæuire 668
Examinare computum b. 643
Exarmare 488
Exarmare accuſationẽ 488
Exautorare 340
Exautorationis exemplum 340

Excedere ex aſſeclis b. 685
Excipere notis 382
Exceptores ibidem
Excidere formula 116
Excurrere 514
Excurrens ſumma 513
Excurſio Oratoria 514
Excutere 634.635
Ἔχειν τὸ δίκαιον 138
Exemplare b. 40
Exemplum collationatum b. ibidem
Exemplum 373
Exemplum recognitum 46
Exercitatio artem iuuat 462
Exercitatio Pancratiaſtica 425
Ἐξαιροῦσθαι 614
Exhædra 351
Exhædræ 433
Exhæreſemi dies 363
Ἐξηγεῖσθαι 470
Ἐξηγγυημένοι 112
Exilium 507
Eximere actionem 221
Eximere de reis 138
Eximere ex ærarijs ibidem
Eximere noxæ ibidem
Eximere notæ ibidem
Eximere numero 330
Exiſtimatio 712
Ἐξίστασθαι 513
Exoluere religione 651
Exorari de iniuſtis 526
Ἐξορκοῦν 569
Exotica unguenta 629
Ἐξουσία 415
Expeculiatus 342
Expenſæ 98
Expenſum ferre 641
Experiri intra parietes 14
Explorator Græcorum Romam miſſus 87
Expolitionum genera 498
Exprobrare 366
Expungere 644
Expungere rationes ibidem
Exſcribere 40
Ex tempore 711
Extra lapidem primum 311
Extraordinarij b. 195
Extricatus 430
Ἐξυβρίζειν 614.620
Ἐυγένια 180
Ἐυγνωμοσύνη 18
Ἐυλαβέια ὑποδρμέζω 702
Ἐύθρυπτον 478
Ἐυθυδοκία 119
Ἐυθύνας διδόναι 240
Ἐυθύνεσθαι ibidem
Ἐζημιωμένοι 206.295

Facer:

F

Facere ad ſtomachum 367
Facere gratiam canonis 184
Facere litem ſuam 680
Facere petitionem b. 189
Facere rectè atq; ordine 306
Facere tyrocinium 686
Facio æqui boni 15
Faceſcere 370
Fanatici 646
Farcturæ 536
Fas 28
Faſces 326
Faſces ſubmittere 327
Faſces ſubmittere populo 66
Faſti dies 572
Faſtorum libri 76
Fatuus 658
Fauorabilis Iudex b. 40
Ferales præcones 495
Fercula 600
Feriæ conceptitiæ 157
Feriæ Latinæ ibidem
Ferramentum 639
Ferre ad populum 83
Ferre Iudicem 94
Feſtuca 538.718
Feudum b. 694
Feudum clienteæ 692
Fdes 440
Fides labefactata 480
Fidem fallere 339
Fidem ſuam liberare 481
Fidem alicuius ſequi ibidem
Fidem tueri ibidem
In Fidem ſe conferre 692
In Fidem recipere 694
Fide bona 579
Fide optima 579
Fide ſua eſſe iubere 481
In Fide eſſe 691.694
Fidei commiſſarius 92
Fidei cõmiſſarius heres 517
Fidentia 376
Fidutia 91
Fidutiæ actio 95
Fidutiæ exemplum ibidem
Fidutiam accipere ibidem
Fidutiam committere 96
Fidutiarius hæres 92
Fidutiaria hæreditas 97
Fidutiaria mancipatio 96
Fidutiaria opera 91
Fidutiaria poſſeßio ibidem
Fidutiariæ tutelæ 97
Figurare 188
Finantiarũ generales b.299
Finita lis quando dicatur 119
Firmamentum 129
Firmißima argumenta ibid.
Fiſcella 620

Fiſcellæ 298
Fiſcinæ ibidem
Fiſcus 298.620
Fiſci 298
Fiſtuca 538.718
Fiſtucatio 538
Fiſtulæ applumbatæ 594
Cn.Flauius 76
Florales agentem ſpectari à Catone 617
Floralia ibidem
Fodico 374
Formula 136
Formula cadere 115
Formularij 137
Formulam intendere 111
Fornacarius 427
Fornicarij 697
Fornices ibidem
Forum 130.245
Forum cupedinarium 292
Forum ſuarium ibidem
Foro cedere 505.506
Fortuna 145
Fortunæ 110
Fragrare 370
Francia, olim Gallia comata 16
Franciæ pares 256
Fraterculus Gigantum 143
Friuola 477
Friuolarij 478
Frontati lapides 537
Frugi bonæ 450
Ad Frugem bonam ſe recipere,euadere,redire 451
Frumentariæ teſſeræ 393
Fugax pomum 564
Fugiens uinum 565
Fugientes literæ ibidem
Fugitiuarius 637
Fumoſæ imagines 142
Funebria iuſta 332
Funerum cæremoniæ 144
Furioſi 142
Furnire adſententiam b.133
Furor 653

G

Galericulus 655
Galli olim elegantiæ ſtudioſi 441
Galli Senatoria dignitate donati 233
Gallorum mos improbandus 380
Gallia comata,nunc Francia 191
Galliæ ciuitates 693
Galli fratres Romanorum 233
Gallicus Hercules 441
Γέσωμα 435

Gelu

Gelu 615
Gemini 398
Gemini an uno cõcubitu concipiantur ibidem
Gemmæ fugientes 565
Generales finantiarũ b.297
Generoſitas quid ſit 180
Genius regni 60
Gentiles 25.141.146
Ad Gentiles deducendus 141
Gentilitas ibidem
Gentilitia inſignia 145
Gentilitatis ius 141
Gentium ius 51
Gentium ius primarium ibi.
Genus 24
Geodetæ 452
Geometræ ibidem
Γέροντες 239
Γερουσία ibidem
Geranion 624
Gerundia in dum 278
Geruſia, uirtutis præmium 239
Geſtationes 418
Geſtatorium ibidem
Geſtatoria penſilia 600
Gigantum fraterculus 143
Gigantum theomachia 528
Γιγνόμενον 118
Gladiatorum genera 355
Glandem frugibus ueteres prætuliſſe 46
Glauci & Diomedis commutatio 541
Gliſcere 372
Gloria in uirtute 290
Gnomon 452
Gnomonice ars 455
Gnoſſus urbs 275
Graculus 606
Græcæ literæ, earumq; laus 554
Grando 613
Grandinum quatuor genera ibidem
Graphis 459
Gratia 152
Gratiam canonis facere 184
Grauari 371
Greſſus 458
Γρυτάρια 478
Grytopolæ ibidem
Gubernator 385
Guerra b. 40
Gymnaſia 347
Gynæcocratia 64
Gymnici 342.347
Gymnici agones 347
Gynæcocratumeni 65
Gynæcocratumeni populi ibidem

H

Habere rationem ab aliquo b. 15
Hæreditas iuſta 520
Hæredium ibidem
Hæres ibidem
Hæreſis 649
Hæſitantes 661
Αἱμοῤῥαγία 666
Halteres 349
Haltici 347
Ἀψαφὴ τῶν κτημάτων 640
Harmoſtæ 316
Haſta 29
Hedui Galli fratres Roman. 233
Helciarij 385
Heliocaminus 417
Hemiſphærium 626
Herbarum fidei derogatum eſſe 559
Herbenaca 191
Herculanea pars 494
Hercules Gallicus 441
Hercules & Iphicles gemini 398
Hermodori legiſlatoris exilium 75
Hernioſus 342
Hetærius 308
Heteroplum 704
Hexapeda 450
Ἱκνούμενον καιρὸν 517
Ἱκνούμενον μέγεθος ibidem
Hieronicæ 356
Hieronymi non eſt noui teſtamenti tralatio 150
Ἱερώτατον 713
Hippodromus 596
Hippopotamus 50
Hircientes 663
Hircoſi ibidem
Hircus ibidem
Hirudo nõ linquens cutẽ 167
Hiſtoricè 37
Hiſtriones 342
Hodie 476
Holoſericati 180
Homagium b. 694
Homeri præſtantia 548
Homeri autoritas 545
Homeri poëſes 547
De Homero doctiorum ſententiæ ibidem
Homines ærarij 295
Homines præeſſe animantibus omnibus 59
Homines tres in omni arte conſiderandi 463
Homognius 308
Homologare 252
Ὁμολογεῖν ibidem

Honori

Honori cedere 513
Honorum gradus & captura 527
Honorarium 309
Honorarius tumulus 190
Honorarium decurionũ 309
Horæ 477
Ὁρμᾶσθαι 367
Hortator 385
Hortus 520
Ὅσιον 30
Ὁσία καὶ κηδεία 332
Hoſpitalia 308
Hoſpitalis Deus ibidem
Hoſpitalis teſſera ibidem
Hoſpites 691
Hoſpitia priuata 308
Humanitas & humanæ literæ 444
In Humanitatis oblocutores 546
Humipetæ accipitres 585
Ὕλη 187
Hylæ ibidem
Ὑλομανεῖν 614
Ὑπαγορεύειν 227
Ὑπάρχον 518
Hyparxis 563
Ὑπείκειν 513
Hypæthrion 410
Hypæthron ibidem
Ὑπερθεματίζειν 587
Ὑπεκχωρεῖν 513
Ὑπεκφεύγειν ibidem
Ὑπέγγυα 114
Ὑπερῷον 412
Ὑπερβαγίζειν 663
Hypætræ ambulationes 350
Hypocauſtum 516
Hypocriſis 342
Hypocritæ ibidem
Hæpogea 537
Ὑπωπιάζειν 335
Ὑπώπιον 333
Hypopion ibidem
Hypoſtaſis 563
Hypotheca 639
Hypotheſis 48
Ὑποθέσθαι 640
Ὑποτιθέναι ibidem
Ὑποτίθεσθαι ibidem

I

Iactus 582
Ianus bifrons 325
Iatronices 80
Ichnographia 460
Iconicæ imagines 344
Iconici pictores 343
Igniculi ad naturam dati 55
Ilias malorum 34
Illaudatus 709
Illotis manibus 72

Illotis pedibus ibidem
Illuuies 664
Imagines 142
Imagines ſubitæ 145
Imagines fumoſæ 141
Imagines maiorum in funeribus 144
Imbricamentum 435
Imbricatum 536
Immeiere 664
Imminuta autoritas 197
Immoderatio 376
Impedata uitis 409
Imperatores anniuerſarij 26
Imperij munera 246
De Imperio legis & hominis 391
Imponere 369
Impoſtores 655
Impoſtura ibidem
Imputare 368
In cœlo eſſe 603
In rem præſentem uenire 40. 108
In re præſenti conſtituere 108
Inceſſere 359
Incruſtatio materiaria 591
Inculpatus 710
Inculpati heroës nouem 710
Incumbere in eandem cauſam 137
Indago 269
Indicere iuſtitium 519
Indicia & auſpicia magiſtratibus data 392
Indicta cauſa damnari 112
Indictionales 300
Indictus Senatus 208
Indiuiduum 34
Inducere 238
Inducere ſententiam aut decretum ibidem
Induciæ 40
Indulgere 374
Infantes Iuriſconſulti taxantur 45
Infatuati 658
Inferior cauſa 133
Infeſtare 372
Infinitio 376
Informationes 52
Infra triduum b. 40
Inſulæ 532
Ingenui 202
Inijcere manum 216
Iniectio manus 216
Iniectionem manus recipere 332
Inire æſtimationem 432
Inire nexum 570

Iniurius 64.374
Iniuria 64
Iniuſtus 56
Inquæſtæ 254
Inquirere 135
Inquiſitionũ conſilium 264
Inquiſitor 135
Inſæſinare b. 358
Inſania 653
Inſanitas 376
Inſatiabilis 377
Inſcientia 376
Inſignia gentilitia 145
Inſignitus 99
Inſinuare 365
Inſinuare donationem 17
Inſolens exactor 698
Inſolentia ibidem
Inſpurcare 429
Inſtituere 66
Inſtitutum antiquum 324
Inſtituta 66
Inſtitutum memorabile 243
Inſtitutum quid 66
Inſtitutio adoleſcentiæ 234
Inſtrumentum aulicum 300
Inſula 627
Inſularius ibidem
Intercalaris 140
Intercalare 362
Intercalarius menſis ibidem
Intercalatio 363
Intercedere Senatuſconſult. Tribuni poterant 217
Intercesſio 217
Interdicere aqua & igni 735
Interdictum unde ui 94
Intergerinus 539
Interim 708
Interpretis officium 152
Interpretatio legum 172
Interregnum Cancellariatus 286
Interſcalmium 385
Interſtitia uerſuum 74
Intertaliare b. 479
Intertrigo ibidem
Intertrimentum 478
Intertritura ibidem
Inteſtinum opus 436.591
Intolerans 377
Intolerantia ibidem
Inualetudo 376
Inuidentia ibidem
Ioannis locus 153
Ioues humani 181.529
Ira 131
Ire ad Iudicem 61
Ire in conſilium 127
Iſonomia 59
Iſthmus 419

Iucundus 146
Iudicare 713
Iudicatura 588
Iudicatum facere 133
Iudicatio 587
Iudex,ius animatum 61
Iudex æquus,iniquus 39
Iudicis deſcriptio ex Ariſtotele 11
Iudicis natura noſcenda eſt 15
Iudicis perſona 70
Iudicem tibi fero 94
Iudices 197.245
Iudices à Senatu petebantur 230
Iudices infenſi 27
Iudices ex legis præſcripto iudicare oportebat 230
Iudicium,pecuniæ certæ 116
Iudicum Decuriæ 244
Iudicium non præcipitandū 282
Iudicia publica 251
Iugum 471
Iupiter Xenius 308
Iurare conceptis uerbis 468
Iurare in leges Principis 25
Iure meo,tuo,ſuo 413
Iure optimo prædia 696
Iura in quibus conſtituenda 176
Iuri non omnia tribuenda 38
Iuridiciales prouinciæ 260
Iuris ciuilis partes 24
Iuris definitio 28
Iuris diuiſio 37
Iuris diuiſio ex Ariſtotele 56
Iuris & iuſtitiæ imago 18
Iuris lauta ſupellex 46
Iuris non iuſtitiæ conſulti 16
Iuris perdiſcendi facilitas 21
Iuriſconſulti omnibus ſui copiam faciebant 164
Iuriſconſulti XXXVII. Pandectas conſarcinarūt 47
Iuriſconſulti reſpondentes de iure 28
Iuriſconſultis opus eſt proprietate uerborum 44
Iuriſperitus & Orator Seruius 160
Iuriſprudentia olim non fuit quæſtuaria 19
Iuriſprudentia quid 20
Ius 9.414

Ius annulorum 198
Ius bellicum 55
Ius ciuile 56
Ius ciuile opes figulinæ 38
Ius ciuile facilè adulterari 27
Ius datum omnibus 55
Ius diſtributiuum 57
Ius gentium 51
Ius gentium et humanum 55
Ius gentium primarium 51
Ius inter uirum & uxorem 64
Ius moribus inſtitutum 12
Ius moribus receptum 362
Ius natura conſtitutum 54
Ius naturale ex Cicerone 49
Ius pacis 55
Ius patriciale 256
Ius ſummum 11
Ius ſuum obtinere 256
Iuſiurandum concipere 467
Iuſſum 176
Iuſta 314.517
Iuſta facere 332
Iuſta funebria ibidem
Iuſta habitudo 517
Iuſta hæreditas 520
Iuſta magnitudo 517
Iuſta peragere 332
Iuſti dies 518
Iuſtitia 35
Iuſtitia duplex 68
Iuſtitia, finis legis 184
Iuſtitiæ imago 70
Iuſtitium 519
Iuſtitium indicere ibidem
Iuſtitium remittere ibidem
Iuſtinianus quis fuerit 682
Iuſtus 55
Iuſtum exilium 517
Iuſtum, plenum ibidem
Iuſtum munus 518
Iuſtum prælium 517
Iuſtus filius 516
Iuuenalis locus 496

L

Labefactata fides 480
Labes 607.610
Labor præmio decoratur 22
Labra 589
Lacedæmoniorũ politia 65
Lacedæmonij Lycurgi leges emendarunt 38
Lacunarij accipitres 586
Lacunæ in Pandectis 28
Lacus 431.593
Lacuſtres accipitres 586
Λαγχάνειν δίκην 111
Laicum 647

Lamach

Lamachus	526
Λυμαίνεσθαι	372
Laniſtæ	356
Lapicidinæ	378
Extra Lapidem primum	311
Lapidicinæ	378
Lapis ordinarius	423
Lapis quadratus	422
Laſciuia	619
Laſciuire	ibidem
Later	536
Laterculus coctilis	ibidem
Lateritij parietes	535
Laticlauium	198
Latinæ feriæ	157
Latinarum præfectus	156
Latomi	378
Latomiæ	ibidem
Latumiæ	ibidem
In Latumias mittere	379
Latuſclauus	198
Laudare	687
Laudare autorem	ibidem
Laudatum	175
Laudatores redempti	171
Laudicœni	158
Laudimiæ	b. 690
Laudum	b. 40
Laurentius Valla	39
Laurentij error	50
Lautia	301.307
Λαύτρα	301
Legatus	91
Legati Principis	316
Lege agere	188
Leges Conſulares	84
Leges de cœlo delapſæ	37
Leges quid doceant	21
Leges ſacroſanctæ	31
Leges Tribunitiæ	84
Legibus quærere	135
Legibus ſoluere	183
Legiones decimatæ	341
Legis caput dicitur lex	50
Legis definitiones	165
Legis promulgatio	33
Legis actio	188
Legis uerba captare	27
Legis uirtus	176
Legislatio	179
Legitima cogitatio	187
Legitima iudicia	252
Legitimi dies	138.477
Legulei	137
Legulei carpuntur	160
Legulei taxantur à Plinio	37
Leguleorum autoritas	85
Legum ferendarum mos	84
Legum interpretatio	172
Legum præſtantia	170
Leporarij accipitres	585

Lepos

Lepos 441
Lepus tute es, &c. 400
Lepus ſuperfœtat 397
Leſbij fabri 11
Leſbia ſtructura ibidem
Leſsũ, eiulatio funebris 161
Leucoma 338
Lex 391
Lex Aurelia 302
Lex Centuriata 75
Lex Curiata ibidem
Lex de Senatu habendo 11
Lex æterna 174
Lex memorabilis 294
Lex mens & ratio 170
Lex naturæ 147
Lex officium Principis 183
Lex, Princeps eſt Principi 183
Lex, recta ratio 55
Lex ſumma 174
Lex una eſſe debet 33
Lex unde dicta 167
Libella 424
A' Libellis miniſtri 318
Libellis Præfectorum numerus 324
Libellorum magiſtri ibidem
Libellorum magiſtri octo ibidem
Libellorum præfecti 319
Libellus 318
Libellus ſtrentarius 458
Liberare creditorem 703
Liberare fidem 481
Liberatæ & liberationes 322
Liberi tenentur parentes alere 56
Libertas 90
Libertas dicendi in Senatu 215
Libertate dare 94
Libertini 262
Libertinorum allectio 204
Libitina 494
Libitinarij ibidem
Libitinam exercere 572
Libra in emptionibus mancupi 98
Libralis ibidem
Libripens 98
Librorum Iuris multitudinem obeſſe 173
Licinia lex 22
Lictores 326
Limenarchæ 451
Λιμὴν ibidem
Limina imperij ibidem
Limitanei 452
Literæ abecedariæ 682
Literæ Græcæ 554

Literas humanas laudat 444.446
Litem in rem ſuam uertere 681
Litem ſuam facere 680
Lites, procuratorum pabulum 282
Litium materies 261
Litium miſeriæ 167
Litium ſeries 242
Λωβὴ 335
Locare 490
Locare ſepulturam faciendam 491
Locator 490
Locumtenens b. 91
Locupletes 481
Locus Apoſtoli enarratus 354
Locus Ciceronis reſtitutus 296.512
Locus ex quinquageſimo libro Digeſtorum reſtitutus 408
Λογισμὸς κοινὸς 51
Logodædali uerborum funditores 58
Lolieſcere 614
Lolium 607
Loquendi & agendi præcepta coniungenda ſunt 44
Lucæ locus 150.153.415.670
Lucæ locus emendatus 608
Luciferi lapſus 169
Lucrum 61
Luctus publici forma 199
Ludi 471
Ludij 342
Ludicrorum genera 342
Ludiones ibidem
Ludos edere 471
Ludus pro gladiatura 64
Lunatus calceus 198
Luſcioſus 658
Luſcitioſus ibidem
Luſtrum 465
Luxa 652
Luxuria 614.652
Lyceum 347
Lycurgi leges à Lacedæmonijs emendatæ 38
Lymphati 654
Lymphationes ibidem

M

Macedonia, ſeminarium triumphorum 407
Macellum 292
Macellum, conturbator eſt 496
Ex Macello uiuere ibidem
Machærophori 180

Machinarij 452
Magadium 471
Magas ibidem
Magis 470
Magiſter equitum 147
Magiſtri cærimoniarũ 360
Magiſtratus 188.390
Magiſtratus ſacroſancti 31
Magiſtratus cauſam dicebãt finito magiſtratu 391
Magiſtratus uel ignominiam accipit, uel decus 288
Magiſtratu ſe abdicare 83
De magiſtratibus 525
Magmata 470
Magma 470
Magna comitia 178
Maieſtas 200
Maieſtas læſa 196
Maieſtas populi 196.253
Maior uis 612
Maiorum gentium Senatores 192
Malagmata 629
Mallcoli 406
Malorum Ilias 34
Manceps 113.491.631.632
Mancipare 96.97.101
In Mancipatum dare 98
Mancipatio 97
Mancipatio fidutiaria 96
Mancipi res 98
Mancipi emptio 98
Mancipium 101
Mancipio accipere ibidem
Mancipio dare 100
Mancipio fundum dare 695
Mancipio promittere 100
Mandati iudicium & eius uiolatores 338
M. Manlius 273
Ad Manticam res redijt 342
Manum afferre 217
Manum inijcere 216
Manus iniectionem recipere 332
Manibus illotis 72
Marci locus 396.413
Maria claudi 401
Mariti mancipium 103
Marmoratum 498
Mars cum Venere illaqueatus 65
Maſtigonomi 358
Maſtigophori 358
Maſtos 594
Matæotechni 36
Materfamiliâs 103
Materia conſequentiæ et importantiæ b. 139
Mathematicum naturæ ſpecimen 289

Matreas 636
Matrix 338
Matrices urbes 305
Matrona 103
Matthæi locus 415.417 657
Maurica b. 345
Medianus 504
Medianum 434
Mediaſtinus 384
Medicinæ finis 464
Medicinæ uocabula repoſita 543
Melancholici 652
Memorabile factum 233
Menia columna 329
Menſarij 508
Menſularij 508
Menſurarum nomina 457
Μήνυτρα 284
Meo iure 413
Οτι,Μηότι 724
Mergi 406
Μεσόδικοι 61
Meſonauta 384
Μετατάττειν 636
Μετάνειον 122
Μεθίστασθαι 513
Μεθοδικὴ αἵρεσις 79
Methodus ibidem
Methodici medici ibidem
Μέτοικοι 196
Metropolis 305
Μιαιφόνος 82
Michaël numen ſodalitium 204
Miles 40.147.198
Militum improbitas 601
Militiæ genera tria 501
Milium 457
Miluarij accipitres 584
Mimi 323
Mimicum 717
Miniſterialis hoſpitij 257
Miniſtri à libellis 318
Minorum gentium Senatores 193
Minos 275
Minos à Ioue inſtitutus 275
Minutarij 300
Miſanthropos 449
Miſanthropia 75
Miſocali 20
Μισθοῦμαι 492
Μισθοῦν 492
Mithrati b. 511
Mitte me in latumias 379
Mittere ad nomen 271
Mittere cum elogio 134
Mittere in conſilium 125
Modella 460
Modulus aquarius 418

Molæ

Molæ aſinariæ & truſatiles 427
Moletrina 428
Monadis arithmeticorum 48
Monarchia 170
Monarchiæ tempora 86
Μωραίνειν 658
Morari 657
Morbus 665
Mos 66
Mos Gallorum improbandus 380
Mos legum ferendarum 84
Morem gerere 707
Mores 66
Moribus agere 68
Moribus receptum ius 362
Morigerari 707
Morion 657
Mortarium 499
Μόσχευμα 407
Μοσχεύειν τὰ κλήματα ibi.
Moſes 649
Mucidum uinum 567
Mulctam certare 388
Mulctam dicere ibidem
Mulier ſola grauida coitum patitur 397
Mulieres imperātes uiris 64
Muliebria 241
Multijugis 375
Mundus 54
Munerare 374
Muricati greſſus 417
Murices ibidem
Mutuli 595
Μυᾶσθαι 701
Myoparo 631
Myopes 659

N

N, L, ampliandi ſignum 121
Natalibus reſtituere 202
Natalium reſtitutio ibidem
Natura 48
Naturæ lex 174
Naturale ius 56
Naturale ius ex Cicerone 49
Naucleri 386
Nauicularij ibidem
Nauiculariam facere ibidem
Nauiculatores ibidem
Nauigandi tempus 401
Neceßitas cauſatiua b.40
Neceßitas præciſa ibidem
Νεκροφόροι 495
Necrophori ibidem
Nefaſti 475
Negationis uſus 722
Νεοσύλλογοι 685
Nequam 338
Nequitia 338

Neruus 570
Nexus, uel nexum 98
Nexi 570
Nexum transferendi dominij genus 571
Nexum inire 570
Ad Nihilum ponere b. 238
Niceteria 285
Νικητήρια ibidem
Nidularij accipitres 585
Nobiles carpuntur 180
Nobilium uita 334
Nobilitas generis 180
Nocte iudicabant Areopagitæ 250
Νόημα 63
Nomarchæ 318
Nomarchiæ 137
Nomen 496
Ad Nomen mittere 271
Ad Nomen reſpondere ibid.
Nomen accipere ibidem
Nomen dare ibidem
Nomina 301
Nomina edere 642
Nomi 317
Nomi mutabiles, ut nomiſmata 38
Νόμικον 65
Νόμιμος ἐκκλησία 208
Nomiſma à nomo Græcè 63
Nomophylax 283
Nomophylaces 277
Nomophylacia 261
Nomothetica 463
Non credere ſe publico 383
Non ideo, quid ſignificet 466
Non liquere 123
Norma 423.452
Norma plumbea Lesbiorum 423
Normalis angulus 453
Νόθον ἀντικισμὸν 186
Nothus ibidem
Νόθος ibidem
Νόθος λογισμὸς 87
Notha cogitatio ibidem
Notha ratiocinatio ibidem
Nothia 186
Notiones 51
Notis excipere 382
Notis ſcribere ibidem
Nouemuiri 247
Nouus homo 142
Nuilla b. 617
Numerabantur ſententiæ 234
In Numerato habere 730
Numus 544

Numus à numo Græcè 63
Numus unde dictus 544
Numariæ teſſeræ 394
Numo addicere 572
Numarij 458
Nuncupare, & nuncupatum teſtamentum 226
Nuncupata uoluntas 227
Nuptiæ collatæ 722
Nutrix 405
Nutricia 264
Nyctalopes 659
Nycteris 886

O

Oberati 303
Οβλίζειν 644
Obire uadimonium 110
Oblationales 300
Obligatus pecuniæ 674
Obliterare 238
Obryzum aurum 629
Obſtringere religione 650
Obtendere 365
Obtinere ius ſuum 138
Obnuntiatio augurum 218
De Obnuntiatione 392
Obſeruantia clientelaris 693
Obſtruere luminibus 411
Occidere 235
Oeconomia 181
Oeconomicum 64
Offundo 716
Officina æquitatis 287
Officium Principis 183
Οἰκετης 450
Οἰκία περιάμφοδος 627
Οἰνοχόος 257
Oleaſter 357
Oligarchici 57
Olympias 466
Olympionicæ 356
Omnis creatura 396
Operæpretium 531
Οφλοντες 206.295
Opinari 62
Opiſtodomos 297
Optima fide 579
Opulentia 180
Opus inteſtinum 436.591
Orandi poteſtas Athenis reciſa 250
Orari de iuſtis 526
Oratio pro Ligario 160
Orationis uis 160
In Oratore quid requiratur 37
Oratoribus non licuit affectus mouere 249
Oratoriam artem non requiri in Iuriſconſ. 46
Orcheſtra 197.344
Ordo 328

Ordo amplißimus 199.253
Ordo caſtrenſis 147
In Ordinem redigere 329
Ordines Romæ tres 197. 328
Ordinum trium conuentus 286
Ordinarij dies b. 139
Ordinarij ſilices 423
Orgyia 457
Orthographia 460
Orthoſtatæ 592
Orti ex ſeſe 143
Ortyagometra 306
Oſculandi Senatus conſuetudo Principibus ſuis 233
Oſtraciſmos 180
Οὐχ ὅπως 724

P

Πάχνη 614
Pactum nudum 34
Palæſtra 345.348
Palæſtrici ibidem
Palæſtritæ ibidem
Palatio 338
Πάλη 427
Πάλιν 338
Palmus 438
Palmus duplex 439
Paludamentum 191.505
Palus 408
Paludatus 505
Pambaſilia 181
Panceltion 286
Pancratiaſtæ 350.425
Παγκρατιάζειν 425
Pancration 350.424
Παγκράτιον πένταθλον 425
Pandectæ Piſanæ 175
Pandectæ Tyronis Ciceronis liberti 47
Pandectarum lectio 39
Pandectarum inſcriptio 46
Pandectarum laus ibidem
Panætolion 286
Panionion ibidem
Panis fragmento uendere b. 572
Panthera 583
Pantomimi 343
Papinianus iuris aſylum 29. 319
Papiniani mors 319
Paracatabolæ 92
Παραδειγματίζεσθαι 511
Paradromidæ 351
Παραγραφῆς δίκη 119
Paraſanga 457
Παρασκευάζειν 359
Παρασπὰς 406
Παρατυχὸν 502

Parat

Paratitla 32.279
Παράτριμμα 479
Παρέκβασις 514
Παρεγγεγραμμένοι 195
Παρεισφέρειν 83
Παρεμβάλλειν 363
Παρεμβολὴ ibidem
Parentare 332
Parentatio ibidem
Parentem necare 176
Pares Franciæ 256.257
Intra parietes experiri 14
Parietum formæ 533
Pariſienſis Curia 230
Pariſthmia 419
Παρίσταμαι 565
Parlamentum 255.264
Parlamentũ Toloſanũ 263
Parlamentaris Curiæ comparatio cum Areopago 252
Paro 631
Parricida 82
Parricidij lex 274
Parricidij Quæſtores 82
Partim 147
Partus immaturus 430
Partus uitalis 430
Paſſus 458
Paſtilli 628
Paſtillatum argentum 629
Pater patriæ 313
Inter Patrem & filium nullum eſt ius 182
Patres 256
Patres conſcripti 195
Patricij 193.256
Patriciatus 193
Patriciale ius 256
Πατρίκιος 193
Patricum, ſiue Paternum ius 64
Πατροκτόνος 82
Patronus 370
Πατροφόνος 82
Paulicus 465
Pauperum teſtimonio parum fidei adhiberi 484
Pax 152
Pecunia attributa 302
Pedamen 408
Pedamentum ibidem
Pedarij Senatores 209
Pedata uitis 409
Pedibus illotis 72
Pedibus in ſententiam ire 235
Pegaſarij curſores 457
Peierare conceptis uerbis 468
Πάθειν 441
Pelargici nomi 50
Πέλαργος ibidem

Πελάται 691
Pellace 103
Pellex quæ ſit ibidem
Πελότιδες 691
Penſitare 696
Penſitationum genera tria 299
Pentadoros 459
Pentathli 350.425
Pentathlon 350
Πέπεισμαι 440
Perdicarij accipitres 584
Perductor 718
Peregrini accipitres 584
Perfungi 577
Perfunctoria Budæi opera, non plena 42
Perfunctoriè 577
Peremptam obligationẽ non renaſci 118
Perendie 122
Perendinus dies ibidem
Pergula 436
Περίδειπνον 493
Periergus 699
Περιγράφειν 379
Periodo uictor 356
Peripatetici 347
Periſcelide donati 204
Περισπᾶσθαι 714
Periſſochoregia 473
Periſteron 626
Permutatio Glauci & Diomedis 541
Perones 630
Peronatus arator ibidem
Peritheon 623
Perpendiculum 423
Perpendicularis 453
Perpetuum edictum 185
Perſarũ Reges tyranni 181
Perſona 140
Perſonam alienam ferre ibi.
Perſonaliter citare 113
Perſuadere 439
Perſuaſio 440
Pes 458
Petere 304
Petitiones 48
Peteſſo 374
Petorritum 599
Petrus Crinitus 178
Petri locus 155
Πῆχυς 459
Phalereius 352
Φενάκη 655
Φενακίζειν ibidem
Φενακισμὸς ibidem
Φερέγγυον 482
Φιλαλήθεια 281
Philalethia 281
Φιλάρχαιοι 162

Φιλεπιεικής 15
Philepijcia 281
Φιλεπιείκεια ibidem
Phillinæ agones 357
Philippi Regis iudicium 282
Philius 308
Φιλοκερδεῖς cauſidici 20
Φιλόδικοι cauſidici ibidem
Philoxenus 378
Philoſophari 20
Philoſophi Iuriſconſulti ibidem
Philoſophi mercenariã operam ſpernunt ibidem
Philoſophi profeßio ibidem
Philoſophia ibid. &, 544
Φιλοφρονεῖσθαι 701
Φιλοτιμεῖσθαι ibidem
Φιλοτίμως 702
Phonaſci 346
Phonaſcia ibidem
Φράτορες 298
Phratriæ ibidem
Phratrius ibidem
Φρέαρ ibidem
Phtoria 429
Φυγαδοθήρας 637
Φυγοδικεῖν 111
Φυτευτήριον 405
Picarij accipitres 584
Pignero 640
Pignerari ibidem
Pignerator 641
Pignus 639
Pignoris capio 213
Pignora capere & auferre ibidem
Pilæ 421.595
Pileus 100
Pileati ſerui ibidem
Pilenta 600
Pilotium b. 538
Πιλίδιον 635
Piſanæ Pandectæ 175
Πίστις 440
Piſtores dulciarij 470
Piſtrinum 427
Pitho 441
Pitiocampæ 617
Placitum 268
Plana area 537
Plani 635
Planta 405
Plantanimantes 396
Plantarium 405
Planus 635
Platea 581
Plato 275
Πλατύσημος ἐσθής 199
Plauti iocus 582
Plebis quiſquiliæ 483
Plebiſcitum 78.84

Plebiſcita 252
Πλειστηριάζειν 587
Pleonexia 156
Plethrum 456
Plinius hallucinatus 399
Plinij locus 429.493.588
Plinij locus emendatus 126. 476
Plinij Iunioris locus, ex epiſtola quæ uulgò non extat 234
Plinij ſententia in Leguleos 37
Plumbum 210
Πλυνοὶ 589
Plutarchi opus 547
Πλοῦτον κεράμεως 38
Ποασμὸς 607
Pocœnium 672
Pœna & beneficium, Dij Democriti 169
Pœnales prouocationes ad Senatum factæ 233
Poëtica autoritas 545
Poëticæ laudes 549
Ποιεῖν 359
Ποιεῖν κρίσιν ἰδίαν 681
Πολιτεία 392
Polliceri 531
Pollicitatio ibidem
Pollinctor 492
Pollinctum 493
Pollincere 492
Politicon 53
Pollucere 493
Pollucere patrimonia 493
Pollucibilis cœna ibidem
Pollucibiliter 492
Pollustor 493
Polluctum ibidem
Polupoſus 342
Polygamorum pœnæ 510
Pomum fugax 564
Ponere ad nihilum b. 238
Ponere cardinem cauſæ 129
Pontifices 30
Pontificium ius ibidem
Populus ſciſcere ſolebat 253
Populi eſt iubere 219
Populi maieſtas 196.253
Populi poteſtas 219
In populi locum ſucceßit Princeps 231
Porrigere calculum 126
Porthmus 419
Porthoticon iuris genus 60
Portus 631
Poſitio 48
Poßidere bona ex edicto 110
Poſſeßio fidutiaria 91

Poſt

Poſtæ b. 557
Poſtulationibus uacare 321
Poteſtatiua b. 40
Pothen 472
Præceptum Catonis 392
Præcidere 136
Præcipere 371
Prædes 632
Prædes hodie ſponſores 114
Prædes pro bonis prædijs ibidem
Prædeſtinata 359
Prædia bona 113
Prædia optimo iure 696
Prædibus et prædijs cautum eſſe 113
Prædiatores 697
Præfectorum libellis numerus 324
Præfectus Latinarum 356
Præfecti ærarij 297
Præfecti fiſci 298
Præfecti militum 147
Præfecti ratiociniorum 195. 294
Præfecti ſcriniorum 319
Præfectus urbis 157
Præfectura 273
Præfurnium 516
Præire 468
Præire de ſcripto 469
Præire uerba iuriſiur. 469
Prælucere 735
Prænotiones 52
Præs 114
Præs litis 91
Præſcriptio, à Cicerone autoritas 689
Præſtare 163
Præſtare fidem, culpam 164
Præſter 614
Præſtigiæ 716
Præſtigiatores ibidem
Præſtitutum 331
Præſtringere 715
Præſumere 371
Præſumptiones 51
Prætendere 365
Prætexere 266
Prætextæ anni 222
Prætexta puerilis 685
Prætextatus ſermo 222
Prætextatæ puellæ ibidem
Prætextati 221
Prætextati filij cum Senatoribus in Curiam ibant 221
Prætextati mores 222
Prætor 274. 471
Prætor Centumuiris præſidebat 244
Prætor Iudex capitalis 245
Prætor Iudex quæſtionū ibi.

Prætorium 274.293.598
Prætorium edictum 185
Prætoris autoritas 118
Prætoris iuriſdictio 245
Prætoris uerba, do, dico, addico 294
Prætorij 273
Prætoriani conſilij acta 325
Præuaricatorem ſibi apponere 137
Pragmaticorum impoſturæ 166
Pragmaticis lites pabulum præbent, & rationes ſuas in ſpolia conijciunt 282
Precarium 666
Πράττειν 588
Prehendere 213
Prehenſare 701
Prehenſio Senatoris 214
Prelum 621
Premere teſtimonio 132
Prima actione 133
Primores Regiæ miniſt. 257
Princeps Curiæ 286
Princeps Traianus æquitati ſe ſubmiſit 275
Princeps in populi locum ſucceßit 231
Princeps legibus ſolutus 179.181
Princeps Senatus 196
Princeps tanquam Deus 179
Principis officium 183
In Principis uerba adigi 285
Principi Princeps eſt lex 183
Principes Dei miniſtri 182
Principatus animæ 52
Priſcianomaſtigæ 553
Priuum 177
Priuata ratio 299
Priuilegium 85.177
Priuilegio prædití 266
Προάγειν 718
Προβάλλεσθαι 364
Πρόβουλοι 276
Probuli ibidem
Procellæ 613
Proconſul 312
Proconſulare imperium & ius 312
Proconſulis ſtatus in prouincia 314
Πρόκριτοι 330
Procurator 376
Prodigi 142
Prodire in medium 383
Prodire in publicum ibidem
Productor 718
Πρόδροι 277

Profani 647
Profari ibidem
Proferre 136.564
Profeßio liberorum 706
Profiteri 705
Profiteri donationem b. 40
Probedri 277
Proiecta 436
Proiecturæ ibidem
Prolepſis 51
Proletarij 483
Proloquium 47
Promittere calculum 126
Promittere uadimoniũ 109
Pronea 175
Pronuntiandi tria genera 336
Pronuntiatum 47
Pronuntiare 226
Pronuntiare amplius 120
Προσδοποιῶν 470
Προωρισμένα 359
Προφάσεως ἕνεκα 578
Προπηλακισμός 335
Propola 632
Propolæ 300
Proponere calculum 126
Proportio 57
Propoſitum 40
Πρωράτης 385
Proreta ibidem
Πρωρεὺς ibidem
Proripere 668
Proruere 669
Πρὸς ἀφοσίωσιν 577
Proſcenium in ſcena 344
Proſcriptorum bona quomodo uænibant 500
Proſcripti 40
Proſcriptio ibidem
Προσλογίσασθαι 642
Protecta 436
Protectum ibidem
Protegere ibidem
Προστάνεσθαι 364
Πρωτόπεδροι 685
Prouerbium 73.304.399.428.447.449.484
Prouidentia 175
Prouinciæ conſulares et prouinciales 314
Prouinciæ iuridiciales 261
Prouinciolæ 316
Prouincialium poſtulata conſulibus edebantur 224
Prouocare 366
Prouocare ad populum 310
Prouocatio à magiſtratibus ad populum 233
Prouocatio ad mille paſſus 310
Prouocationes pœnales factæ

ctæ 233
Prouocatores 271
Proxenia 309
Πρὄργου τι ποεῖν 532
Prudentia 166
Prudentia communis 52
Prudentia indiſerta potior loquaci ſtultitia 44
Pruina 615
Pſarus 606
Ψάθυρον 478
Pſeudocatones 529
Pſeudourbana ædificia 598
Pſychagogos 441.450
Ψήφισμα 268
Ψηφίζεσθαι κρύβδην 251
Ψηφίζεσθαι ταραχὴν 503
Publicum 283
Publica iudicia 251
Publico abſtinere 283
Publico ſe committere ibidem
Publicola 66
Publicani 383
Pugilicè aut athleticè ualere 353
Pugillatus 349
Pulpitum 344
Citra Pulueris tactum 348
In Puluerem & ſolem 351
Punitus eſt 376
Pupillum fraudare 339
Purpurarij urinatores 489
Purus putus 325
Pura toga 684
Puſtulæ 325
Puſtulatum argentum 629
Putatus 630
Pyctæ 347
Pyctacia 301
Pyctacium 338
Πυελοὶ 589
Πυγμὴ 426
Pylæ 270
Πυλαγόρας ibidem
Pyræ 284
Πυρκαϊαὶ ibidem
Πυρομέζιον 671
Pyrrhicha 346
Pyrrhicharij ibidem
Pyrrhichiſtæ ibidem
Pythagorica autoritas 35

Q

Quadrans ſumma 514. 644
Quadratus lapis 423
Quadringenta 197
Quadruplatores 677.720
Quærere 134.230
Quæſitor 125.134.304
Quæſitor à quærendo 245
Quæſtio 127.154

Quæſtio decreta 134
Quæſtionem decernere 134. 135
Quæſtiones perpetuæ 157
Quæſtor 304
Quæſtoris prouincialis neceſsitudo cũ Prætore aut Conſule 293
Quæſtores ibidem
Quæſtores ærarij 295
Quæſtores candidati 303
Quæſtores parricidij 82
Quæſtores urbani 294
Quæſtorũ uaria genera 193
Quæſtorium ibidem
Quæſtura ibidem
Qualitas procedendi b.140
Qualiſqualis, et ſimilia 644
Quanti plurimo, non quanti plurimi 573
Quantuſquantus 644
Quaſſati milites 341
Quieſcere 375
Quinquertium 350
Quintij cuiuſdam ſimilitudo 556
Quintiliani locus de iure 45
Quinquertiones 350
Quiritare 371
Quiritari ibidem
Quiſquis, pro quicunq; 644
Quoad 668
Quoaddum 726
Quotare b.136

R

Ratiarius 487
Ratio animata 183
Ratio humana 54
Ratio priuata 299
Ratio recta 55
Rationem alicuius habere 271.315
Rationem inire 452
Rationem magiſtratus geſti repoſcere 240
Ratiõe præſtamus beluis 54
Rationes diſpungere 643
Rationes Referre ad ærariũ 296.643
Rationales 195
Ratiocinatio nota 187
Ratiociniorum præfecti 195. 294
Rauca 606
Receptitius ſeruus 420
Receptum 361
Receptores b.114
Receptores particulares b.297
Recipere 362.419
Recipere manus iniectio-

 nem

nem 332
Recipere ſe ad frugem bonam 451
Rechamus 623
Recitare ex ſcripto 226
Recitare ſententiam 225
Recognitum exemplum 40
Recredentia b. 90
Recta cœna 731
Rectè atque ordine facere 306
Rectores prouinciarum 316
Recuperatores 120
Recuſare 130
Redemptor 491
Redigere in ordinem 168
Redimere 491
Refellere teſtimonia 131
Referre 643
Referre ad Senatum 84
Referre in cōmentarium 382
Referre rationes ad ærariū 296.643
Refractarius 374
Refragari 371
Refutare 132
Regalia 264
Reges Galliæ 181
Regeſtum 380
Regiæ miniſtri primores 257
Regiſtrum b. 380
Regula 621
Regum ſceptrum 22
Relati in ærarios 206
Relatio 40
De Relatione Conſulis 224
Relatores 264
Relegare 235
Religio 648.650
In Religionem uerti 651
Religione obſtringere 650
Religione exoluere 651
Remiges 385
Remittere ceſſationem ſacrorum 520
Remittere iuſtitium ibidem
Rentæ b. 96
Rentam conſtituere b. 98
Renuntio 369.566.567
Renuntiare hoſpitium 308
Renuntiatores 265
Reorum accuſatio in Senatu 229
Repedo 374
Repercußio 39
Repetere 438
Repetita conſuetudo 439
Repetita die 435
Replicatio 119
Reprehendere 132
Repræſentatio rei imaginaria

ria 108
Repræſentationes b. 190
Requeſta b. 318
Requeſtæ 254
Requeſtorum magiſtri b. 319
Res & cauſa ad exemplum pertinens 139
Res concertata 127
Res mancipi 98
Res nec mancipi 99
Reſcribere 636
Reſortiri 255
Reſpondere ad nomina 272
Reſpondere de iure 163
Reſtipulor 93
Retinere ius 138
Retorquitio b. 40
Retortio ibidem
Reuocare teſtes 134
Ῥαβδοῦχοι 360
Rhadamanthus 276
Rhabduchi 359
Ῥαῖβοι 663
Rheda 599
Ῥοὰς 614
Ridica 408
Rigor iuris ſeruatus b. 10
Riuularij accipitres 564
Rogare 83
De Rogandis ſententijs 211
Roratio 615.617
Rubigalia 617
Rubigo ibidem
Ad Rubricas ſe transferre 36
Runcare 607
Runcatio ibidem
Ruta & cæſa 590

S

Saccelli 298
Sacci ibidem
Sacculi ibidem
Sacerdotes et Epiſcopi Curia eiecti 264
Sacerdotes iuris 28
Sacerdotes ueterum ibidem
Sacerdotalis auaritia 495
In Sacerdotio indignos 169
Sacramentum 106.501
Sacramentum, et ſponſio pœnales lites 106
Sacramento adigere 469
Sacramento iuſto contendere 106
Sacramento rogare 285
Sacrarium ſanctius 31
Sacriſtitium 520
Sacroſancta poteſtas 31
Sacroſancta eccleſiæ 36
Sacroſanctæ leges 31
Sacroſancti magiſtratus 16

Sæſina b.102
Sæſire,pro mancip. b.ibidem
Sæſire ſuapte ſponte b.333
Sagati 504
Sagmina 190
Sagum 504
Sales Oratorij 249
Salientes 589
Saltabundus b.583
Saltationis antiquæ ſpecies 346
Saluare b.132
Saluationes b.ibidem
Saluo more maiorum 67
Salluſtius 162
Salutaris litera A, 124
Sanctæ leges 31
Sanctum 30.190
Sanctius ærarium 30
Sanctius conſilium 287
Sanctius ſacrarium 31
Sanctiſsima ciuilis ſcientia 31
Sanctiones 30
Sandapilarij 495
Sanè cum ſuperlatiuo 160
Sanequam 375
Σανιδώματα 592
Sannio 657
Sapientes ſeptem 157
Sapiētia ex ratione nata 54
Sapientia ciuilis,res ſanctiſſima eſt 19
Sapientiæ liber Latinè mendoſus 609
Sarcire 401
Sarculatio 607
Sarritio ibidem
Sartatecta 401
Sartatectaq; 403
Sartè 401
Sartum & tectum 403
Satis, non conuenit ſuperlatiuo 160
Satrapia 318
Saturni ædis ærarium habebat 296
Satyrica 346
Saxa 456
Q.Scæuola 158
Scæuola quid in iure egerit 25
Σκάλισις 607
Σκάλλειν ibidem
Scalmus 385
Scenæ inſeruiendum 290
Scenica ars probroſa 361
Scenici 342
Scenographia 460
Sceptrum 29
Schedia 487
Schedion ibidem

Schœnus 457
Scholaſtica prælectio in ius ciuile 27
Sciamathia 331
Σκιαθήρας 382
Sciatheras ibidem
Sciographia 461
Scire 84
Sciſcere ibidem
Scitum 176
Σκολικεῦσθαι 614
Scriba 33
Scribere 637
Scribere notis 382
Scrinia 319
Scrinia duorum generũ fuerunt 319
Scriniorum magiſtri 319
De Scripto, et ex ſcripto recitare 226
Scriptura 631
Scripturarius ibidem
Scripturientium ambitio 26
Scripturientium inſania 173
Scripturientium culpa delecta iuſtitia 16
Scripturientium libido 30
Scrupuli 649
Scrupuloſi ibidem
Sculptura 638
Σεβαστότερον 714
Sectæ 649
Sectores 728
Sectio 728
Sectiones 100
Secundaria breuiaria 301
Securiclæ 596
Securiclatus ibidem
Securus 719
Securitas 719
Sella curulis 418
Semina 405
Seminarium 404
Seminarium curiæ 408
Seminariũ triumphorũ 407
Semiſſes 676
Σεμνότερον 713
Senaculum 248
Senatores maiorum minorumq́; gentium 192
Senatores Romæ centum ibi.
Senatorum lectio 200
Senatorum numerus 112
De Senatorio iure 234
Senatus 200
Senatus eſt cenſere 219
Senatus ex XII. *tabulis* 219
Senatus cenſere ſolebat 253
Senatus legitimus & indictus 207
Senatus muliebris 248
Senatus Pariſienſis 192

Senatus populus 223 209

Senatus per quos haberi poterat 157

Senatus aucta poteſtas 315

Senatus autoritas 196.253

Senatus autoritas in futurum accommodabatur 196

Senatus autoritas quãdo primùm inclinari cœpit 229

Senatus coactio 212

Senatus cognitio legi certæ non fuit aſtricta 231

Senatus cõuocãdi ratio 104

Senatus dimiſſio 238

Senatus legendi ratio 207

Senatus ordinis nomen 246

Senatus priſci maieſtas 228

Senatus Ro. inſtitutio 192

De Senatus cognitione memorabile 230

Senatui non licebat de ciue Romano ſtatuere 224

Senatui quando adempta poteſtas 229

Senatum conſulendi ius 207

Senatum non iudicaſſe reos 227

Ad Senatum à Iudicibus appellationes 230

In Senatu non omnibus data poteſtas dicendæ ſentẽtiæ 209

Senatuſconſ. 212

Senatuſconſul. ſtatim ad Aediles ibidem

Senatuſconſ. forma 227

Senatuſconſ. antiquabantur interdum 238

Senatuſconſult. per diſceſſ. 208

Senatuſconſulti legitimi locus & tempus 208

Senatuſconſulta 241

Senatuſconſ. ad ærarium deferebantur 223

Senatuſcon. duo uno die non fiebant 212

Senatuſconſulta tacita 241

Senſus communis 52

Sententiam diuidere 238

In Sententiam ire 210

In Sententiam ire pedib. 235

Sententiæ à quibus recitabantur 225

Sententiæ ex breuiculo recitandæ 226

Sententiæ numerabãtur 234

Sententiæ non numero, ſed pondere ualebant 259

Sententiæ rogandæ 211

Sententiæ tabellares 245

Sententiæ tabellariæ 121

De

De Sentẽtijs diuidendis 236
Septa aquaria 536
Septem ſapientes 157
Septuaginta interpret. & diſcipuli 150
Sequi fidem alicuius 481
Sequior 338
Serendi gerenda multa 406
Sermo interior et exter. 280
Sermocinor 376
Serui pileati 100
Seruimus legibus 170
Seruius Sulpitius 28
Seruij Sulpitij laus 15
Seruitus 55
Seruus ad limina 452
Seruus receptitius 429
Seſcuplus 716
Seueritas caſtrenſis 341
Sexuiri 247
Sibyllina carmina 34
Sicarij 247
Sicinnis 346
Siderati 618
Sideratio 611. 615. 618
Sigilla 594
Simia fabrilis b. 623
Simplares 677
Simplariæ uenditiones 356
Sinus 708
In Sinu habere 707
Siphunculi 589
Sirij 556
Σιτηρέσια 394
Σιτηποῖς ibidem
Socium lædere 339
Societas humana 53
Solarium 417
In Solem & puluerem 351
Solers 698
Solidarij 300
Solidus 676
Solonis prudentia 176
Solonis Reſpub. 169
Soluere canonibus 154
Soluere legibus ibidem
Sophi 157
Σοφοκλῆς 158
Σοφὸς ibidem
Sordes Iudicum 700
Sordidi 458
Sortes iudiciorum 255
Sortitò animaduerſum in milites 341
Spaceliſmus 618
Spartea 298
Specimen edere 686
Spectatio 486
Spectatores ibidem
Specularia 409
Specus 595
Sperma 406

Σφακελισμὸς 618
Σφακελίζειν 618
Sphæriſtæ 516
Sphæriſterium 515
Sphæriſtici 516
Spithama 459
Σπογγεῦς 459
Spongiatores 489
Ex Sponſo actio 95
Sponſio 93.94.95
Sponſio Cleopatræ 95
Sportæ 298
Sportellæ ibidem, & 322
Sportula 731
Sportulæ 298
Σπουδαρχεῖν 701
Spurcare 428
Spurcum uinum ibidem
Spurius 186
Spurij uerſus ibidem
Spuria cogitatio ibidem
Stabularij 581
Stabulatio ibidem
Stadium 456
Stadiodromi 349
Stathmus 457
Στάθμη 454
Σταθμᾶσθαι 713
Staticulum 599
Statuere ex æquo & bon. 12
Status 195
Status duplex 128
Stationarij milites 452
Statumen 409
Στέγαι 537
Stelæ 427
Στῆλαι ibidem
Στηλιτευτικοὶ λόγοι 422
Stemmata 143
Stephanitæ agones 356
Sterilitatum cauſæ 614
Stylus 136
Stipendiarij milites 98
Stipis ponderandæ penſatores 98
Stipulatio 93
Stipulatio diſiunctiua b.40
Stipulatio in diem concepta 118
Stipulationes alternat. 40
Stitiſſe 335
Στοιχισμὸς 581
Stolidi 169
Stolones 405
Stomachus 664
Stricti iuris uocabulum 13
Structilis 423
Structiles canales 422
Structura ibidem
Structuræ genera 423
Sturnus 606
Suada 441.449

Suadæ medulla 450
Suadela 441
Suadere 439
Suarium forum 292
Subdialia 410
Subdiualia ibidem
Subducere 668
Subeuocatio 503
Subitæ imagines 145
Subleuare 132
Sublimipetæ accipitr. 584
Sublinere os 77
Submittere 415
Subrecta uitis 409
Subſcribere 137.369
Subſcriptor 370
Subſcriptio ibidem
Subſellia 386
Subſidiarij 268
Subſtantia 372
Succenturiati 268
Succeſſores prouinciar. 306
Sucula 622
Sudor 51
Sugillare 365
Suggillare 335
Suggillare pudorem 333
Suggillata 333
Suggillatio 333.335
Suggrundæ 434
Suggrundatio ibidem
Suggrundia ibidem
Suitas b. 35
Sullaturire ibidem
Sulpitij laus 160
Summa cognitio 246
Summa excurrens 513
Summa lex 174
Summa quadrans 644
Summa quæstio 128
Summum ius 13
Summo iure agere 13
Summum tribunal curiæ centenariæ 258
Summittere faſces 327
Suo iure 413
Suo iure agere 414
Superfœtatio 395
Superior cauſa 133
Superſtitio 548
Suppeditatus 376
Supplicationes 284.520
Supplicationes amburbiæ 617
Supprædes 114
Suſcudes 596
Suſpectus Iudex b. 40
Sycophantiæ pœna 63
Συγκαταθετέον 369
Σύγκλητος 208
Συγκρίνειν 426
Syblueſcere 614

Συμβουλὴ 300
Symphoniaci ſerui 355
Συνάγειν δικαστὰς 126
Synanche Demoſthenis 543
Σύνδικος 269
Συνέχον 129
Συνίζησις 607
Συρφετὸν 484

T

Tabellariæ ſententiæ 121
Tabellares ſententiæ 245
Tabes 611
Tablina 144
Tabulæ domeſticæ Romanis 726
Tabulæ Iudicum 121
Tabulæ ternæ Iudicum 126
Tabulas conficere 728
Tabularis ſententia 251
Tacita Senatuſc. 241
Tactio 376
Τάγμα 329
Talea 406
Talio per analogiam 62
Talionis ius 62
Talionis pœna ex leg. XII. tabularum 63
Talos 276
Ταφεὺς 492
Τάττειν τὴν ἀξίαν 587
Τάξεις 197
Taxis 325
Tectorium 498.500
Tectorij induratio 499
Temere 375
Tempeſtates 613
Tempore plus petere 118
Tergemini 394
Terræ filij 143
Terræ pondus 169
Terræ progenies 143
Tertullianus de Legiſperitis 38
Teſſera hoſpitalis 308
Teſſeram confringere 308
Teſſeræ frumentariæ 393
Teſſeræ numariæ ibidem
Teſta 536
Teſtaceus ibidem
Teſtes aßidui 483
Teſtes claßici ibidem
Teſtes exceptione maiores 483
Teſtibus denuntiare 140
Teſtimonium denuntiat reus ibidem
Teſtimonia eleuare 132
Pro Teſtimonio dicere 134
Teſtudo 400.626
Tetradoros 459
Tetragonum 455
Tettigometra 306
Θ litera

Θ litera 125
Thema 40
Thematici 356
Τὸ θητικὸν 390
Themis 28
Themiſtes oracula ibidem
Θεμιστεύειν 29
Thenſæ 600
Theodorus Gaza 162
Theomachi 528
Theophorumeni 646
Θεοφορούμενοι ibidem
Thera 583
Θεραπεία 694
Θησαυρὸς 614
Thermopylæ 270
Theſaurarij b. 298
Theſis 47
Theſmophylaces 29
Theſmothetæ 247
Theſſalus medicus 80
Theta nigrum 125
Θορυβεῖν 503
Θρασυσὸν 478
Throchiſci 629
Thymelici 344
Θυνάζειν 421
Thynnarij 420
Thynni ibidem
Θυννίζειν 421
Θυννοσκοπεῖν ibidem
Thynnoſcopi 420
Thynnoſcopia 421
Tibialia 630
Tigris 122
Τιμᾶν 713
Timanthis pictoris exemplū 291
Τιμᾶσθαι 588
Timemata 390
Τιμήματα 482
Timonion 449
Timotheus tibicen 474
Τίγεσθαι 640
Τιβεῖν 430
Toga 221.504
Toga pura & uirilis 684
Tolerare 367
Toloſanum Parlamentū 263
Tonſillæ 663
Torcularia 625
Toreumata 430.437.638
Tornata opera 638
Tornus 639
Torquati 203
Torques ibidem
Tractare 128
Tractatus ibidem
Traducere 515
Traductio ibidem
Traductio utriuſq; teſtamenti 608

Trag

Tragizontes pueri 663
Tragomaſchali ibidem
Traiani memorabile uerbũ 275
In Tralatione noui teſtamenti errata 151
Tranſcribere 636
Translatitius 372
Translatitium 578
Translatitium edictum 209
Translatiue 578
Translatiuum ibidem
Tranſuectio 331
Tranſuerſaria 592
Tranſuerſarij 539
Trapetum 620
Τραυλότης 661
Tremiſſes 676
Tretum 430
Treuga b. 40
Τρίβολος 416
Tribonianus 153.681
Tribuere ius ſuum unic. 53
Tribulus 416
Tribunalis forma 387
Tribunalia ibidem
Tribunalia & Centumuiralia 244
Tribunus 147
Tribunus ſacroſanctus 85. 218
Tribuni 147
Tribuni ærarij 297.302
Tribuni ærati 303
Tribuni ad Patritios 78
Tribuni militum 146
Tribunorum domus apertæ 218
Tribuni pleb. 215.272
Tribuni plebis ſacroſancti 31
Tribuni pleb. mulctam dicebant 389
Tribunitia interceßio 217
Tribunitia poteſtas 87
Tribunitia poteſtas ſacroſancta 32
Tribunitiæ leges 85
Tribunitium auxilium & prouocatio 217
Tribus Romæ XXXV. 194
Tributum 302
Tricari 376
Trinabola 489
Τρίστεγον 537
Triumuiri capitales 245
Trochlea 623
Τροχίλιον 623
Τροφία 284
Trulla 499
Trulliſſatio ibidem
Tubulus 416

Tubus ibidem
Tueri fidem 481
Tumulus honorarius 190
Tumultus 501
Tumultus inſignia 502
Tumultus iuſtus Gall. ibid.
Tumultuarij 503
Tumultuarium 502
Tunica 198
Tunica laticlauis 198
Tuo iure 413
Turbo 614
Tyaneus 474
Τυγχάνειν τῶν δικαίων 138
Tympanum 624
Tympanum hauſtorium 625
Typhon 613
Tyro 684
Tyrocinium ibidem
Tyrocinium facere 687

V

Vacare poſtulationibus 321
Vacuare b. 139
Vadari 109
Vadari, pro citare perſonaliter 113
Vadimonium 109
Vadimonium miſſum facere 112
Vadimonium promittere obire, deſerere 109
Vadimonio obſtricti homines 112
Vadimonia Veneria 109
Vades 113
Vænire ſub corona 100
Vagi 613
Valere 374
Valgi 662
Vappa 564
Vari 661
Varius homo 662
Varri 580
Vas 109.114
Vaſalli b. 694
Vaſcularius 638
Vatij 662
Vbiubi 645
Vectabula muliebria 600
Vectiarij 622
Vectes ibidem
Vectigalis fundus factus 98
Vectigalia comparare 96
Vectores 386
Vehicula geſtatoria 599
Vehicula oneraria ibidem
Vehicula ſacra 600
Velamentum 532
Vendibiliter b. 40
Vendicatio rei 104
Venditare 714

Vend

Venditatores 300
Venditio ſub redimendi lege facta 96
Venus cum Marte illaqueata 65
Veneris uſus 654
Venire ad rationem b. 15
Venire in rem præſentem 40.107
Verba exoleta fugienda 162
In Verba Principis adigi 285
Verbenaca 191
Veritas 521
Vermiculare 619
Vermiculari 614
Vermiculatum opus 437
Vermiculatio 614
Verſipellis 687
Verſuram facere 479.484
Verſuram ſoluere 480
Verſus XII. tabularum 161
Verſus ſpurij 186
Vertex 615
Vertere ſolum 507
Verti in religionem 651
Verum pro iuſto 521
Veſpertilio 686
Veſpillones 495
Veterator 683
Veterator aduocatus ibidem
Veteratorium ibidem
Veutum facere b. 40.108
Via 79
Vibex 333
Vicarius 91
Victus athletarum 352
Videant Conſules ne quid Reſp. detrimẽti capiat 311
Vicre 431
Victor ibidem
Victores 622
Victus 431
Vilis 146
Villa 268
Villa ruſtica 598
Villa urbana 597
Villæ partes 598
Villanus 146
Vindicare in gleba 104
Vindiciæ 88
Vindiciæ à uindicando 90
Vindiciæ pro recredentia ibidem
Vindiciæ ſecundum libertatem poſtulatæ dataéq; 88
Vindicta liberatus 89
Vindicius 89
Vino aquam infundere 429
Vinum acidum 564
Vinum conſiſtens 565
Vinum doliare 573

Vinum fugiens 564
Vinum mucidum ibidem
Vinum pendens 573
Violenta commercia 57
Virginij filia 88
Virilis toga 684
Virtus 181
Vis diuina 613
Vis maior 612
Viſceratio 458
Viſceratores 458
Viſere 369
Viſendus ibidem
Vitia hominum quo modo mulctentur 21
Vitulia 431
Vitiorum tria genera 660
Vitis arbuſtiua 406
Vitis pedata 409
Vitis ſubrecta 409
Vitruuij architectura 434
Viuiradices 404
Vlna 458
Vmbilicus terræ 270
Vmbratilis pugna 351
Vna lex eſſe debet 33
Vnguenta 628
Vniones 430
Vocationem et prehenſionē habentes magiſtr. 215
Volumina iuris in perniciē ſimplicium 168
Volumina legum multa 172
Voluntaria commercia 57
Votum Achilleum 524
Vox aſſa 385
Vredo 611.615
Vrinari 489
Vrinator inſignis 488
Vrinatores 489
Vſia 563
Vſucapio, à Cicerone autoritas 689
Vſuræ centeſimæ 705
Vſus negationis 722
Vtilitas à Iuſtitia 69
Vtilitas à natura ſeiuncta 55
Vua 665
Vxor materfamiliâs 103
Vxor non materfamiliâs ibi.
Vxor quibus modis hababatur ibidem

X

Xenia 307
Xenius Iupiter 308
Xyſtici 350
Xyſtos 350
Xyſtum 351

Z

Zonarius ſector 635
Zoophyta 396

FINIS.

Ant 1318517